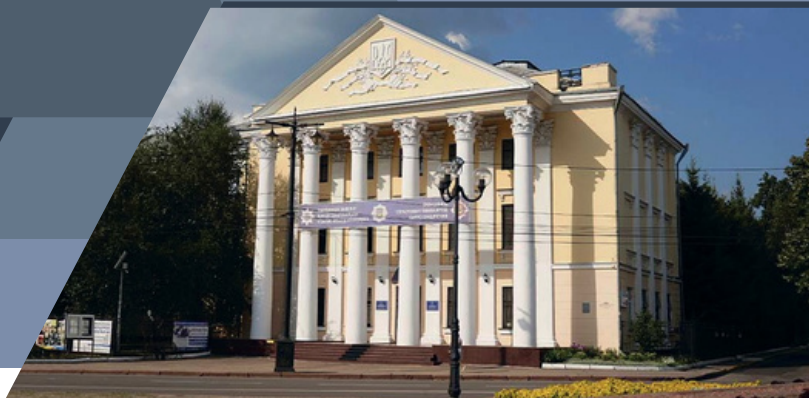

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ
ЗЛОЧИННОСТІ І КОРУПЦІЇ В
УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ:
ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ» З
НАГОДИ 5-РІЧЧЯ СТВОРЕННЯ
ДЕПАРТАМЕНТУ СТРАТЕГІЧНИХ
РОЗСЛІДУВАНЬ НПУ»**

04 жовтня 2024

ДЕПАРТАМЕНТ
СТРАТЕГІЧНИХ
РОЗСЛІДУВАНЬ

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ І КОРУПЦІЇ В УМОВАХ
ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ» З НАГОДИ 5-
РІЧЧЯ СТВОРЕННЯ ДЕПАРТАМЕНТУ СТРАТЕГІЧНИХ
РОЗСЛІДУВАНЬ НПУ**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ КОНФЕРЕНЦІЇ**

04 жовтня 2024 року

м. Кропивницький

Редакційна колегія:

голова редакційної колегії – науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням факультету №3 ДонДУВС, доктор юридичних наук, професор Євген ПИСЬМЕНСЬКИЙ;

заступник голови редакційної колегії – головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням факультету №3 ДонДУВС, доктор юридичних наук, професор Ігор КОПОТУН;

члени редакційної колегії:

професор кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету №1 ДонДУВС, д.ю.н., професор Олексій ОДЕРІЙ;

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки факультету №3 ДонДУВС, к.ю.н., доцент Сергій ПЕКАРСЬКИЙ;

завідувач редакційно-видавничого відділення відділу організації наукової роботи ДонДУВС, к.філол.наук, доцент Роксолана СТЕЦЮК.

Протидія організованій злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи з нагоди 5-річчя створення Департаменту стратегічних розслідувань НПУ: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 04 жовтня 2024 року). Кропивницький: ДонДУВС, 2024. 478 с.

Збірник містить тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Протидія організованій злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи» з нагоди 5-річчя створення Департаменту стратегічних розслідувань НПУ», яка відбулася 04 жовтня 2024 року на базі Донецького державного університету внутрішніх справ. Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників закладів освіти й наукових установ, здобувачів вищої освіти юридичного і правоохоронного напрямів, а також на тих, хто цікавиться питаннями кримінально-правового та кримінологічного забезпечення протидії організованій злочинності та корупції; кримінально процесуальної протидії організованій злочинності та корупції; протидії вчиненню адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією та ін.

Матеріали збірника опубліковані в авторській редакції.

УДК: 343.9:343.352:355.01(477)(082)

©Донецький державний університет внутрішніх справ, 2024
© автори тез доповідей, 2024

ЗМІСТ

Секція 1. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: СТАЛІСТЬ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ	
ВИГІВСЬКИЙ Іван Михайлович Організована злочинність в умовах збройного конфлікту	15
МАЛЮК Василь Васильович Вплив транснаціональних організованих злочинних об'єднань на державну безпеку України	18
БІЛЕКА Аліна, КОСТЕНКО Віталій Про методи підвищення ефективності провадження антикорупційних заходів у системі ДСНС України під час воєнного стану	20
КУРІННИЙ Євген Департамент стратегічних розслідувань НПУ – реінкарнація УБОЗ чи крок вперед у боротьбі з організованою злочинністю ?	23
БАБАКІН Вадим Протидія організованим злочинності і корупції в екологічній сфері в умовах воєнного стану	26
БОТНАРЕНКО Ірина Анатоліївна Оглядове дослідження негативних впливів організованої злочинності та корупції в умовах збройної агресії РФ проти України	28
БОЧКОВИЙ Олексій Корупція як дестабілізуючий фактор дисципліни у Національній поліції	31
ВОЛКОВА Юлія Анатоліївна Цілі сталого розвитку та антикорупційна політика у сфері охорони здоров'я	34
ДЖАФАРОВА Олена В'ячеславівна, ШАТРАВА Сергій Олександрович Аналіз статистичних показників боротьби з організованою злочинністю в Україні та виявлення їх загроз	37
КОЛОМОЄЦЬ Тетяна Фінансовий моніторинг політично значущих осіб як дієвий інструмент запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму, розповсюдженні зброї масового знищення: трансформація національної нормативної моделі періоду дії воєнного стану	41
КУЗЬ Андрій Володимирович Протидія організованим злочинності в умовах збройного конфлікту	43
ОРЛОВ Віктор Витоки корупції в Україні: соціально-правові аспекти	46
ПАЛАМАРЧУК Галина Вікторівна	49

Можливі шляхи зниження показників корупційних правопорушень у сфері воєнної безпеки та оборони України	
СИРМАМІЙ Ірина Вікторівна Оцінка ризиків корупції, що можуть служити індикаторами впливу злочинних спільнот	51
ШУРУН Ірина Дмитрівна Способи впливу злочинних спільнот на економіку регіону	55
АКІМОВ Андрій Прояви корупційних правопорушень в умовах збройної агресії РФ як загроза національній державності: тенденції та протидія	58
ГУРТОВА Ксенія Антикорупційні заходи щодо посадових осіб: досвід азіатських країн	60
БІЛА Вікторія, ВОЙЦІХОВСЬКИЙ Андрій Зовнішньополітичні пріоритети України в міжнародній антикорупційній співпраці	63
БУЯКОВА Ілона, ТУРЧАНКОВА Ганна Державна політика протидії організованій злочинності та корупції в умовах збройного конфлікту: сталість та трансформації	65
ГРИГОР'ЄВА Наталія Сергіївна, ДРОБЕНКО Діна Федорівна Державна політика протидії незаконному обігу зброї в умовах правового режиму воєнного стану	68
ГОРОШКО Олександр, МОВЧАН Анатолій Організація протидії кримінальним правопорушенням, вчинюваним злочинними спільнотами	71
КОВАЛЕНКО Марія, КОРЯГІНА Анжела Миколаївна Корупція в правоохоронних органах під час збройного конфлікту	73
КУЛУШ Денис, КІРІКА Діана Стабілізація громадянського суспільства крізь призму протидії злочинності в умовах воєнного стану	77
ПОРОКА Станіслав, СОКОЛ Олександр Державна політика протидії корупції як чинник підвищення конкурентоспроможності економіки України	79
ДУНЯШЕНКО Олександр Олександрович, ПОЛИВАНЮК Василь Дмитрович Новітні технології тактико-спеціальної підготовки поліцейських як маркер протидії організованій злочинності в умовах збройного конфлікту	82
ІВЧЕНКО Софія, КОРЯГІНА Анжела Миколаївна Технології у боротьбі з організованою злочинністю в зонах конфлікту	85
САДОЛЮК Вікторія, ПАЛАМАРЧУК Галина Державна політика протидії організованій злочинності та корупції в умовах збройного конфлікту	87
Секція 2. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ТА КРИМІНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА	

КОРУПЦІЇ	
БЛЕКА Аліна, ПАСИНЧУК Кирило До питання про криміналізацію незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги	90
БРИСКОВСЬКА Оксана, ОПЕРУК Віталій Кримінальні правопорушення у сфері сурогатного материнства, що вчиняють учасники організованих злочинних об'єднань	92
Dr. Gediminas BUCIUNAS A criminal offense. is it worth committing?	95
ВОЗНЮК Андрій Андрійович Актуальні проблеми кримінальної відповідальності за організацію, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці)	99
УДОД Андрій Запобігання організованій злочинності в післявоєнний період	102
ДАНИЛЕВСЬКИЙ Андрій Кримінальна відповідальність за перетинання державного кордону України з терористичною метою в умовах воєнного стану	105
ЗАДНІЧЕНКО Сергій Іванович Міжнародний аспект правового регулювання криптовалюти, як предмету кримінальних правопорушень у сфері корупції	108
КОПОТУН Ігор Запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними	111
КРИШЕВИЧ Ольга Володимирівна Криптовалюта – предмет кримінальних правопорушень у сфері корупції: проблемні питання національного законодавства	114
МОВЧАН Роман, МАРЧЕНКОВ Дмитро Про деякі проблеми кримінальної відповідальності за «посадовий» колабораціонізм	118
ОДЕРІЙ Олексій Володимирович Проблеми протидії організованій злочинності в умовах війни	120
ОРЛОВ Юрій Володимирович Кримінально-правовий захист життя комбатантів: проблеми правозастосування в контексті російсько-української війни	123
ШОСТКО Олена Недоліки державної політики протидії організованій злочинності: погляд кримінолога	128
ДРАГОНЕНКО Анна Звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка добровільно заявила про надання неправомірної вигоди	131
БУДЯЧЕНКО Ольга Миколаївна Деякі питання, щодо протидії організованій злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту	134

СЛАЄВ Юрій Леонідович Щодо ускладнених кумулятивних санкцій кримінально-правових норм у сфері протидії корупції в умовах воєнного стану	137
БУРНОС Олена Олександрівна Окремі аспекти кваліфікації воєнних злочинів, вчинених у співучасті	140
КОВАЧ Дмитро Васильович Щодо питання про застосування норм КК України про відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми	143
МІШУРА Максим Суб'єкт зловживання впливом і заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб	145
СИБІРЦЕВА Людмила «Екологічна катастрофа» як тяжкий наслідок екоциду	148
ПИТОМЕЦЬ Артем Валерійович, МАРЧЕНКО Олена Анатоліївна Дотримання морально-етичних засад адвокатом в кримінальному процесі під час надання правничої допомоги особам, які обвинувачуються в організованій злочинності та вчиненні корупційних злочинів	150
ТАЛМАЗАН Аріна, ФЕДОРЧАК Ірина Кримінологічне забезпечення протидії організованій злочинності та корупції в умовах збройного конфлікту	153
ІВАЩЕНКО Сергій, ШЕВЧЕНКО Андрій Відповідальність структурних підрозділів Міністерства оборони України за порушення цивільно-правових зобов'язань	156
БАМБУЛЯК Михайло Порфирівич, ГРОМОВИЧ Артем Анатолійович Особливості розвитку організованої злочинності в умовах воєнного стану	159
ПУКАС Ярослав Володимирович, МАРІЄНКО Антон Олександрович Кримінологічна характеристика суб'єктів кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією	163
КОВАЛЬОВ Максим, БОГАТИР Ян, САНАКОЄВ Дмитро Способи та методи боротьби з транснаціональними організованими групами та злочинними організаціями	165
СПАЛІТАК Максим, ПАЛАМАРЧУК Галина Щодо питання про протидію організованій злочинності та корупції	168
ТУР І. Ю. Кримінологічна характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства (кількісні показники)	171
СОЛОВЙОВА В.В., ЗЕЛЕНСЬКИЙ Сергій Роль слідчих (розшукових) дій та оперативних заходів у протидії	174

корупції та організованій злочинності	
ПАЛЬОНА Я.Ю., ЗЕЛЕНСЬКИЙ Сергій Протидія організованій злочинності в мережі інтернет	177
КУЗЬМЕНКО Анастасія Сергіївна Іноземна практика кримінальної відповідальності за шахрайство у туристичній сфері	179
Секція 3. КРИМІНАЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ	
БУЛІЙ Богдан Кримінальна процесуальна протидія організаційній злочинності та корупції	182
ДРОЗД Валентина Георгіївна Особливості розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми в умовах воєнного стану	185
ВОЛОБУЄВ Анатолій Федотович Недоліки правового регулювання дізнання в умовах збройного конфлікту	188
АРЕШОНКОВ Віталій Володимирович, ДРОЗД Олексій Юрійович Використання супутникових знімків з метою протидії організованій та транснаціональній злочинності у сфері економіки	190
БЛЯВСЬКА Валерія Євгенівна, ГОЛЬДБЕРГ Наталя Олександрівна Особливості тактики проведення допиту, як окремої слідчо (розшукової) дії за участю іноземних громадян	193
ІВАНЦОВ Володимир Олександрович, ЗІНЧЕНКО Данііл Анатолійович Проблеми ефективності оперативно-розшукової діяльності у сфері протидії організованій злочинності	196
КАПЛІНА Оксана Проблеми відповідальності слідчих за невиконання вказівок та доручень прокурора	200
СМИРНОВ Максим Особливості провадження в суді присяжних за законодавством України	203
АФНАСЬЄВА Валерія, МАШАРО Олександра, МУДРЕЦЬКА Ганна Специфіка доказування під час розслідування воєнних злочинів	206
АРТЮШОК Дмитро, МУДРЕЦЬКА Ганна Особливості фіксації слідчих розшукових дій в умовах воєнного стану	208
БАХМАТ Володимир Григорович, МАКАРОВА Олена Павлівна Сучасні тенденції організованої злочинності в Україні та методи протидії	211
СЕНДІК Ігор, ФЕДОРЧАК Ірина	214

Вплив воєнного стану на діяльність правоохоронних органів: виклики та адаптація	
ТАЛМАЗАН Аріна, ДРОБЕНКО Діна Кримінальна процесуальна протидія організованим злочинності та корупції в умовах збройного конфлікту	217
ШИЛО Ігнат, ДРОБЕНКО Діна Кримінальна процесуальна протидія організованим корупції	220
ГЛУЩЕНКО Владислав, ЛИТВИНЕНКО Ольга Запобігання та протидія корупційним схемам у державних органах	223
КОВАЛЬОВ Максим, БОГАТИР Ян, КРИВОПУСК Олександр Виявлення та протидія проявам корупції в органах державної влади	225
СЛЮСАРЕНКО Андрій, ПАЛАМАРЧУК Галина Вікторівна Кримінальна процесуальна протидія організованої злочинності та корупції	228
Секція 4. КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИЙ СУПРОВІД ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИМ ЗЛОЧИННОСТІ І КОРУПЦІЇ	
ГОЛЬДБЕРГ Наталя Ідентифікація особи при розслідуванні та розкритті кримінальних правопорушень за допомогою ДНК	231
КОВАЛЕНКО Володимир Можливості судової трасологічної експертизи слідів взуття у встановленні обставин кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами чи злочинними організаціями та особливості їх призначення	234
ПЕКАРСЬКИЙ Сергій Реалізація дискреційних повноважень уповноваженою особою при документуванні організованої злочинної діяльності	237
ГОЛОВКІН Сергій Деякі особливості допиту учасників організованої групи, підозрюваних у вчиненні шахрайств	240
ВОЛОБОЄВ Артур Олегович Сутність оперативної розробки та шляхи її розвитку	242
ГРИГА Марія Участь військовослужбовців у документуванні воєнних злочинів	245
САІНЧИН Сергій Організаційно-підготовчі заходи окремих процесуальних дій	248
ЗЕЛЕНСЬКИЙ Сергій Миколайович Поняття та завдання суб'єктів оперативно-розшукової діяльності	250
ДРОБЕНКО Діна Федорівна Розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу, що вчиненні в умовах надзвичайних правових режимів	252
СТЕЦЕНКО Сергій, ГУСЄВА Влада Олександрівна	254

Криміналістичний супровід досудового розслідування протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації	
МИХАЙЛОВСЬКА Олександра Олександрівна, МАКАРОВА Олена Павлівна Оперативно-розшуковий супровід розслідування корупційних правопорушень у сфері державного управління	257
КОВАЛЬОВ Максим, БОГАТИР Ян, ВАРАВА Володимир Роль оперативно розшукової діяльності щодо виявлення та розкриття кримінальних правопорушень	259
ДОВГОШИЯ Микола Григорович Характеристика особи, яка вчиняє розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем у сфері транспортної інфраструктури	262
Секція 5. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ПРОТИДІІ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ	
НАВОРЕТС Olha Cryptographic methods in ensuring transparency of financial investigations: challenges and prospects	265
ДЕМЕДЮК Сергій Поширення та характерні складові кіберзалежних злочинів	268
ДЕНИСЕНКО Богдан Інформаційно-аналітична складова у процесі впровадження ІІР	273
КАРДАШЕВСЬКИЙ Юрій Інформаційна компонента та управління у контексті аналітичної розвідки	275
КОВАЛЬОВА Ольга Застосування технології OSINT у розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених у складі організованої групи	278
КОРИСТІН Олександр Тенденції щодо відмивання коштів із застосуванням іт технологій	280
КОПИЛОВ Едуард Володимирович Особливості протидії кіберзлочинності в умовах збройного конфлікту	284
ЛУНГОЛ Ольга Удосконалення криптографічних алгоритмів захисту інформації для протидії злочинності	287
МОВЧАН Анатолій Характеристика сучасної організованої злочинності за результатами опитування СОСТА	289
НЕКРАСОВ Вячеслав Реалізація бенчмаркінг в стратегічному менеджменті бюро економічної безпеки України	292
ПАНЧЕНКО Євгеній Щодо пріоритетності протидії on-line шахрайствам	295

СВИРИДЮК Наталія Інноваційні рішення використання OSINT	298
ТАРАСЕНКО Ілона Роль кримінального аналізу та аналітиків на стадіях документування кримінальних правопорушень у протидії організованим злочинності	301
ТРОФИМЕНКО Роман Володимирович Щодо стану та перспектив розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення протидії кримінальним правопорушенням та загрозам національній безпеці	304
ХУДЕНКО Дмитро Стандарти у сфері кримінального аналізу та сучасні джерела для його стандартизації	317
ЗІНЧЕНКО Данііл Анатолійович, ІВАНЦОВ Володимир Олександрович Захист інформації в інформаційно-аналітичній діяльності правоохоронних органів у контексті протидії організованим злочинності	321
КАТРИЧ Семен Олександрович, ФІВКІН Петро Миколайович, ІВАЩЕНКО Сергій Миколайович Організаційно-правові засади квартирно-експлуатаційного забезпечення у збройних силах України	324
М. LESYK, І.Л. КРАВЕЦЬ Application of modern information technologies in the fight against corruption	327
МАКАРИНСЬКА Анна, ЛУНГОЛ Ольга Інформаційно-аналітична діяльність правоохоронних органів у боротьбі з корупцією під час воєнного стану: виклики та шляхи подолання	331
МУЗИЧУК Едуард Вплив інформаційно-аналітичної діяльності національної поліції України на ефективність протидії організованим злочинності та корупції	333
НАГОРНА Анастасія, ФІВКІН Петро, ІВАЩЕНКО Сергій Правові засади зберігання, поповнення та обліку військового майна у збройних силах України	335
ПОЛЯКОВА Ксенія Костянтинівна, СТРАТОНОВ Василь Миколайович Національна поліція України як суб'єкт інформаційно-аналітичного забезпечення протидії організованим злочинності та корупції	338
РІШКО Василь, МОВЧАН Анатолій Використання сучасних технологій у протидії організованим злочинним угрупованням у сфері торгівлі людьми та незаконної міграції	340
Т. SOKOLENKO, І.Л. КРАВЕЦЬ Modern technologies for recovering destroyed or damaged information in	343

corruption-related cases	
ФІЛОНОВ Володимир Володимирович Пошук ознак колабораційної діяльності шляхом відслідковування повідомлень у засобах масової інформації	346
Секція 6. ПРОТИДІЯ ВЧИНЕННЮ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ	
ЗАХАРЧЕНКО Андрій Про підтвердження повноважень посадових осіб підрозділів стратегічних розслідувань щодо складання протоколів про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією	349
ЗДЕБСЬКИЙ Дмитро Володимирович, ІСМАЙЛОВ Карен Юрійович Поліграма як структурна одиниця бази даних поліграфологічних досліджень у кримінальному аналізі	352
КАПТАН Ольга, САМІЛЮ Андрій Правове регулювання відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері боротьби з корупцією	355
КРИЖАНОВСЬКА Олена Володимирівна Взаємозв'язок корупційних ризиків і правопорядку: аналітичний підхід до вирішення проблеми	358
ГАЛУНЬКО В.М. Проведення аналізу потенційних та наявних контрагентів відповідної юридичної особи	361
УМРИХІНА Ірина Роль цифрових інструментів у боротьбі з виникненням корупційних ризиків у сфері надання адміністративних послуг	364
КІБЛИК Дар'я Особливості та аналіз протидії вчиненню адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією	367
ОКОПНИК Олена Колізії, щодо застосування поняття «подарунок» в антикорупційному законодавстві	369
РУБАН Катерина Павлівна Протидія порушенням вимог фінансового контролю (декларування) в умовах збройного конфлікту	372
ЗІНЧЕНКО Данііл Анатолійович, ІВАНЦОВ Володимир Олександрович Правові засоби протидії адміністративним правопорушенням, пов'язаних з корупцією в Україні	375
М. MALSKA, І.Л. КРАВЕЦЬ Combating corruption in the youth environment	378
У. SHUMSKYI, І.Л. КРАВЕЦЬ Compliance with standards of integrity in public service as means of combating corruption	380

ПРОЦЕНКО Олександра, ФЕДОРЧАК Ірина Протидія вчиненню адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією	382
РУХЛО Нікіта Віталійович, ДЕРЕВ'ЯНКО Крістіна Віталіївна Роль громадянського суспільства у протидії адміністративним правопорушенням пов'язаних з корупцією: можливості та виклики	385
ЗЕМЦЕВ Данило Леонідович, КРИЖАНОВСЬКА Олена Володимирівна Запобігання та протидія корупції органами Національної поліції	387
ВІЛЬСЬКА Єлизавета Русланівна, КРИЖАНОВСЬКА Олена Володимирівна Протидія корупції в Німеччині	391
ІВАЩЕНКО Сергій Миколайович, ЧАЛИЙ Михайло Григорович, ЛУЦЕНКО Аліна Вадимівна Протидія вчиненню військових адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією	394
ПРОЦЮК Едуард Олександрович Змістовний зв'язок постслужбових антикорупційних заборон та конфлікту інтересів	396
МУЗИЧУК Едуард Олександрович Функціонування та пріоритетні напрями діяльності Національної поліції України в умовах режиму воєнного стану	401
ФЕРАРУ Г.Л., ПАЛАМАРЧУК Галина Вікторівна Запобігання корупції в установах виконання покарань	402
Секція 7. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ТА МІЖВІДОМЧА ВЗАЄМОДІЯ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	
КРИЖНА Валентина Національний та міжнародний досвід протидії організованій злочинності	404
ІВАЩЕНКО Сергій Миколайович, РОМАШОВА Катерина Сергіївна Актуальні проблеми захисту прав громадян України на працю та соціальний захист на шляху до євроінтеграції	407
НЕСТОР Наталія, ПОЛЯНСЬКИЙ Антон, ЛУЩИК Ігор Міжнародне співробітництво у сфері протидії організованій злочинності та корупції	410
САМОЙЛОВА Юлія International initiatives in the context of fighting corruption in Ukraine	412
ЮНАЦЬКИЙ Мар'ян Виклики в законодавчій базі: усунення корупціогенних факторів в антикорупційній стратегії України	414
ШАПОВАЛ Катерина Міжнародне співробітництво під час розслідування кримінальних	416

правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством	
БОЛОНЬ Юрій Богданович Окремі напрями міжнародної співпраці у протидії незаконної торгівлі анатомічними матеріалами людини	419
ЧОРНИЙ Ігор Ярославович Значення міжнародного гуманітарного права у протидії воєнним злочинам	421
КРАВЧЕНКО Аделіна, МАКАРОВА Олена Ефективність законодавства у сфері протидії організованим злочинності: проблеми та перспективи	423
КУРІЛКІН Олександр, МАКАРОВА Олена Інноваційні методи боротьби з корупцією: зарубіжний досвід та його адаптація в Україні	426
МУСІЙКО Альона, МАКАРОВА Олена Роль міжнародного співробітництва у протидії організованим злочинності та корупції	429
ПІДЛУЖНА Валерія, МАКАРОВА Олена Застосування спеціальних розвідувальних технік у боротьбі з організованою злочинністю	433
ПІДЛУЖНА Валерія, МАКАРОВА Олена Сучасні методи судової експертизи: від теорії до практики	436
ОВСЯНІКОВА Тетяна, ФЕДОРЧАК Ірина Міжнародне співробітництво та міжвідомча взаємодія у сфері протидії організованим злочинності та корупції в умовах збройного конфлікту	439
ЧОРНИЙ Данііл, ЮНАЦЬКИЙ Мар'ян Антикорупційні структури ЄС: інституційна координація, міжнародне партнерство та суспільна довіра	442
ФАДЄЄВА Маргарита, ЮНАЦЬКИЙ Мар'ян Від декларацій про майно до інституційної прозорості: антикорупційні механізми в Україні та ЄС	445
ЗАЖЕРИЛО Ксенія Миколаївна, ПАЛАМАРЧУК Галина Вікторівна Міжнародне співробітництво та міжвідомча взаємодія у протидії організованим злочинності та корупції в умовах збройного конфлікту: виклики та перспективи	448
КОЛЕСНІКОВА Тетяна, СОКОЛОВСЬКИЙ Максим Корупція у військових формуваннях та досвід боротьби в країнах Європи. Особливості виявлення та документування під час правового режиму воєнного стану	451
Секція 8. ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ ДОКАЗУВАННЯ У ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ І КОРУПЦІЇ	
КОВАЛЕНКО Артем Окремі проблеми використання сучасних науково-технічних засобів у	454

кримінальному процесуальному доказуванні	
КОРОСТЕЛЬОВА Лілія Використання інноваційних інструментів цифрової криміналістики у протидії організованої злочинності	457
РЯДІНСЬКА Валерія Олександрівна Принципи застосування поліцейськими електрошокових пристроїв контактної та контактано-дистанційної дії	459
ПИРИГ Ігор Володимирович Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, учинених організованими групами у сучасних умовах	462
СТЕПАНЮК Руслан Використання новітніх техніко-криміналістичних засобів доказування під час розслідування в умовах війни	466
ШЕВЧУК Віктор Михайлович Інноваційні криміналістичні засоби та технології у протидії корупції в умовах воєнних загроз	469
ЩЕРБАКОВСЬКИЙ Михайло Процесуальні джерела електронних (цифрових) доказів	473
НІКІФОРОВА Анастасія Юріївна Особливості створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань в умовах збройного конфлікту	475

Секція 1. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПРОТИДІ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: СТАЛІСТЬ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ

ВИГІВСЬКИЙ Іван Михайлович –
*голова Національної поліції України,
кандидат юридичних наук, генерал поліції
третього рангу*

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Відповідно до ст. 3 Конституції України – людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Розпочата 14 квітня 2014 р. збройна агресія РФ проти України та повномасштабна війна з 24 лютого 2022 р. призвели не тільки до тимчасової анексії й окупації окремих територій і регіонів країни, руйнувань, значних економічних, екологічних і людських втрат, але й суттєвого ускладнення криміногенної ситуації та, як наслідок, у 2023 р. стрімкого зростання рівня окремих видів злочинності й зміна характеру динаміки тяжких (8,7 %) і дуже суттєво – особливо тяжких злочинів (+12,2 %). За вчинення окремих видів злочинів, пов'язаних зі збройним конфліктом, особам повідомлено 2380 підозр, 1251 кримінальне провадження на 1440 епізодів зазначеної категорії злочинів направлено до суду, 380 кримінальних проваджень на 390 епізодів закрито, 320 кримінальних проваджень на 414 епізодів зупинено у зв'язку з розшуком підозрюваних осіб; 95 тис. кримінальних проваджень передано за підслідністю, з яких 93 тис – до органів Служби безпеки України [2].

Факторами криміногенного характеру, які сприяють організованій злочинності слід назвати: масштабне збройне вторгнення РФ на територію України. Агресія вкрай негативно позначилася на всіх сферах життєдіяльності країни, зокрема на кількісних параметрах і структурі кримінальних правопорушень; значні людські втрати внаслідок масштабних бойових дій. Загибель і поранення великої кількості військових та цивільних осіб негативно впливають на економічну, соціальну і соціально-психологічну ситуацію в суспільстві, зокрема сприяють поширенню серед населення настроїв тривожності й страху, зневіри у щасливе майбутнє тощо; суттєве погіршення економічної ситуації, збільшення рівня інфляції та зростання цін, державного боргу, погіршення матеріального становища населення. Через війну, окупацію частини території країни, порушення нормальної роботи великої кількості підприємств багато громадян втратили роботу й стали безробітними. Тенденція збільшення кількості безробітних може числі кримінальних способів заробітку;

погіршення умов проживання населення – періодичні відключення електроенергії, постачання води та тепла, зменшення стану освітлення вулиць, будівель та інших громадських місць; поширення найбільш суспільно небезпечних видів злочинів проти національної безпеки, зокрема випадків колабораційної діяльності; значне зростання обсягу незаконного обігу в країні вогнепальної зброї, боєприпасів і вибухових речовин, випадків їх незаконного використання.

Також, усталеними є намагання суб'єктів розвідувально-підривної діяльності отримати доступ до відомостей, що становлять державну таємницю та службову інформацію, а також іншої інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законодавством, зокрема передових технологій та розробок, що здійснюються в оборонно-промисловому комплексі, економічній та науково-технічній сферах [3].

З початку війни РФ активно використовує на території України диверсійно-розвідувальні групи, які є плацдармом для подальшого просування регулярних підрозділів країни-окупанта. Національна поліція України бере активну участь у виявленні членів диверсійно-розвідувальних груп. Починаючи з 24 лютого 2022 р., на території держави викрито 130 диверсійно-розвідувальних груп, затримано 2428 осіб, імовірно причетних до диверсійної діяльності, з яких 1666 – передано до Служби безпеки України. Розвідувально-підривна та інша протиправна діяльність іноземних спецслужб, окремих організацій, груп та осіб, зокрема з використанням організованих злочинних угруповань і корумпованих посадових осіб, спрямована на руйнування механізмів державного управління та місцевого самоврядування [2].

У контексті ведення «гібридних війн» особливо небезпечними можуть стати нові типи терористичних атак, спрямованих проти окремих життєво важливих для забезпечення безпеки держави та її громадян об'єктів. Злочинні посягання на такі об'єкти завдають серйозної шкоди не лише певній державі, окремим власникам крупних промислових, транспортних чи інших об'єктів, пересічним громадянам, але й можуть спрямовуватися проти нинішнього та майбутніх поколінь населення певних територій, до того ж - не зважаючи на кордони сусідніх і навіть віддалених держав [4, с. 8–9]. Умови збройного конфлікту проти України призводять не тільки до значного збільшення кількості незаконних засобів ураження, а й зростання рівня особливо тяжких кримінальних правопорушень терористичного спрямування, які вчиняються організованими групами і злочинними організаціями шляхом співробітництва з корумпованим чиновництвом та криміналітетом. Такі негативні тенденції створюють нові загрози й виклики, оскільки український злочинний світ все активніше співпрацює з терористичними угрупованнями країн близького й далекого зарубіжжя. З початком повномасштабного вторгнення станом на початок 2024 р. розпочато 113603 кримінальних провадження за фактами вчинення на території України злочинів військовослужбовцями збройних сил РФ, та їх пособниками, із них 49 пов'язані із терористичною діяльністю (ст. 258–258-6 КК України) [2]. У таких умовах збройного конфлікту, серед

проблем, що супроводжують це суспільно небезпечне, масове й багатоаспектне явище, поглибленого аналізу й вивчення потребують питання протидії терористичній діяльності, формування арсеналу прийомів і методів, спрямованих на виявлення, розслідування й запобігання окремим видам злочинів, що пов'язані з терористичною діяльністю, і мінімізації їх суспільно небезпечних наслідків. Одним із пріоритетів є вдосконалення діяльності органів досудового розслідування та спеціальних підрозділів боротьби з організованою злочинністю і тероризмом Служби безпеки України та Національної поліції України.

Продовжуючи, варто зауважити, що у процесі розкриття злочинів в умовах збройного конфлікту, нажалі у 72 % випадках, недооцінюється складність розслідування в умовах очевидності, встановлення винних, оскільки підготовка і вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, особливо організованими групами здійснюються на професійному рівні. Така позиція призводить до зниження активності оперативних підрозділів, неналежному виявленні та фіксації слідової інформації, допускаються оперативно-тактичні помилки.

Тому, наголошуємо, що в умовах коли одним зі стратегічних пріоритетів для країни залишається боротьба зі злочинністю, криміногенні реалії вимагають дієвого механізму реагування з боку держави, зокрема, забезпечення злагоджених, цілеспрямованих дій щодо протидії злочинам проти національної безпеки України з використанням усіх правових можливостей. Сучасну злочинність за якісними і кількісними характеристиками не можна порівняти зі злочинністю, яка мала місце в минулому. Можна з певною часткою умовності зазначити, що це зовсім інша злочинність – військова, масштабна, професійна, організована, транснаціональна, технічно озброєна на найвищому рівні, що вимагає неординарності способів державного протистояння цьому суспільному феномену.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора України*. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>
3. Стратегія забезпечення державної безпеки: Указ Президента України від 16.02.2022 р. № 56/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377>
4. Діяльність Служби безпеки України з протидії тероризму: оперативні, процесуальні та криміналістичні аспекти : монографія / І. В. Гора, В. А. Колесник, В. В. Малюк, О. С. Старенький, Є. Ф. Тищенко, В. О. Ходанович, А. М. Черняк, Л. І. Щербина. К. : 7БЦ, 2022. 540 с.

ВПЛИВ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ОБ'ЄДНАНЬ НА ДЕРЖАВНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Правоохоронні органи зіштовхнулися з діями злочинних об'єднань (під керівництвом спецслужб РФ), які підтримуючи російську агресію проти України, прийняли активну участь у збройному протистоянні в окремих районах Донецької та Луганської областей (та їх фактичній окупації), анексії Криму. Внаслідок анексії Криму й тимчасової окупації окремих районів Донецької та Луганської областей за підтримки та безпосередньої участі РФ протягом 2014 року було порушено територіальну цілісність нашої держави. Тобто фактично організовані злочинні об'єднання (у форматі незаконних збройних формувань) та за підтримки кадрових військовослужбовців збройних сил РФ були використані як проксі-сили для ведення воєнних дій у результаті чого зайняли «посади» у так званих органах влади квазідержавних утворень ДНР/ЛНР. Наряду з цим активна діяльність спецслужб РФ в Україні сприяли реалізації агресивних імперських планів РФ, внаслідок чого у період деескалації збройного конфлікту суттєво зросли невоєнні загрози державній безпеці України, поміж яких диверсії, терористичні акти і в окремих районах Донецької та Луганської областей, і в інших регіонах України. Тобто, соціальні, економічні, гуманітарні наслідки збройної агресії, з якими зіткнулася Україна, створили окрему групу викликів державній безпеці і спровокували сплеск корисливо-насильницьких злочинів [1, с. 247], у тому числі і вчинювані учасниками транснаціональних організованих злочинних об'єднань.

Склалася така ситуація, що частина з учасників транснаціональних організованих злочинних об'єднань, раніш інфільтрованих в органи державної влади України – на окупованій території зайняли проросійську позицію, внаслідок чого зайняли посади в окупаційних адміністраціях. Ряд інших - вчинювали розбійні напади, пограбування, тощо під виглядом участі у військових формуваннях сепаратистів, підрозділах «правоохоронних органів», «держбезпеки». А інша частина учасників злочинних об'єднань, у тому числі і ті, що були інфільтровані у органи влади та ті, які створювали інфраструктуру злочинності – залишилися на території України, яка не була окупована і використовувалися за єдиним замислом та планом спецслужбами РФ для реалізації операційних та тактичних цілей у війні проти України, дестабілізації ситуації у державі.

У рамках гібридної війни проти України регулярні сили РФ взаємодіють з осередками транснаціональних злочинних об'єднань – злочинними озброєними угрупованнями, які здійснюють акти саботажу, диверсій та терору. У цей період оперативно значущою поведінкою є вчення корисливих та корисливо-насильницьких злочинів групами гастролерів (які прибувають з тимчасово

окупованих регіонів Луганської та Донецької областей у тому числі і під видом біженців) з використанням зброї викраденої з захоплених арсеналів (під час анексії Криму та втрати контролю над державним кордоном на Донбасі). Спецслужби РФ проводять шляхом залучення лідерів та учасників злочинних об'єднань спеціальні операції шляхом залякування, нападів та вбивств, що з одного боку – повинно (за задумом спецслужб загострити криміногенну обстановку і відповідно підірвати авторитет України та її правоохоронної системи, а з іншого – вирішують специфічні завдання що до усунення громадських діячів та публічних осіб, які викривають плани Кремля або іншим чином заважають реалізації завдань спецслужб РФ.

Водночас інша ланка злочинних об'єднань здійснює подальше трансформування у «посткримінальні» мережі з економічними, силовими ланками та корупційними зв'язками. Одним з варіантів тактики транснаціональних організованих злочинних об'єднань – є їх інфільтрація у владні структури, що власне теж є загрозою державній безпеці України. Основними способами їх оперативної значущої поведінки під час такого процесу є: впровадження членів злочинних об'єднань у владні структури, шляхом їх просування по службі у державних органах; корумпування осіб, які вже працюють у державних органах. І у першому і у другому варіантах оперативної значущої поведінки спрямована на те, щоб убезпечити членів злочинних об'єднань від викриття, надаючи їм змогу надалі приймати участь у функціонуванні державних органів, різними способами саботуючи їх діяльність, знижуючи рівень їх ефективності. Тобто, інфільтровані особи можуть і не вчинювати безпосередньо кримінальних правопорушень, уникати будь яких ризикованих (з точки зору викриття) дій, маскуючи свої дії громадськими інтересами, колективними рішеннями тощо, але існує неодмінна ознака, яка вирізняє їх серед інших – їх матеріальне становище. Така ознака неодмінно виникає в обох варіантах оперативної значущої поведінки.

Під час інфільтрації члена злочинного об'єднання у державні структури – його фінансове становище повинно було дозволяти зайняти відповідну посаду, не відрізняючись способом життя від оточуючих. Тривалий час у державі наявність значних фінансових ресурсів гарантувало зайняття такої посади, яка б дозволяла впливати на певні процеси, «регулювання» яких становило інтерес для злочинного об'єднання. Кошти, здобуті злочинним шляхом «інвестувались» таким чином у довготривалі інтереси (політичні партії, громадські рухи тощо), які по мірі накопичування почали складати «критичну масу» для України, оскільки вже захищали не державні інтереси, а інтереси злочинного об'єднання (яке у свою чергу могло бути «інструментом» іншої держави). Але паралельно інфільтрована особа, практично отримує легальний статус, стає держслужбовцем, або іншою особою, уповноваженою на виконання функцій держави, і відповідно повинна виконувати всі вимоги державного фінансового контролю, що є дещо утруднено, оскільки антикорупційна політика держави (особливо в останні роки) - стає все жорсткішою під впливом євроінтеграційних процесів - що у тому числі виражається у посиленні фінансового контролю.

Інший варіант оперативно значущої поведінки – корумпування вже діючого держслужбовця, передбачає вчинення ним ряду корупційних діянь, які мають різні форми, частина з яких чітко визначена у формальних складах кримінальних та адміністративних правопорушень, а інша частина сформована у вигляді ряду заборон як дисциплінарного так і декларативного типу (етика держслужбовців). Але всі вони – одержання неправомірної вигоди; неправомірне сприяння у здійсненні господарської діяльності; неправомірне втручання в діяльність інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування або посадових осіб; зайняття іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю безпосередньо або через інших осіб; порушення обмежень щодо одержання подарунків; зловживання та перевищення повноважень, владою або своїм службовим становищем; неправомірне використання державного майна тощо мають одну мету, яку виокремлено у визначенні корупції, наданому безпосередньо у Законі: корупція – використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди [2]. Тобто, і у першому і у другому варіанті – особи отримують певні прибутки (як у результаті вчинення корупційних дій, так і у результаті фінансування злочинними об'єднаннями своїх «креатур» у владних структурах), що надає можливість кваліфікувати їх дії за конкретними статтями КК України.

Окрім прямої інфільтрації відмічається тенденція до «плавного злиття» злочинних об'єднань з фінансово-промисловими (олігархічними) групами, інститутами громадського суспільства (громадськими, благодійними, релігійними організаціями, асоціаціями) з метою втягування їх у злочинну діяльність для тиску на представників влади та прийняття вигідних злочинцям управлінських рішень, легалізації лідерів злочинних об'єднань («пост кримінальних» груп) у тому числі і тих, які контролюються спецслужбами РФ – шляхом заняття посад в органах виконавчої влади, місцевого самоврядування, регіональних політичних структур.

Список використаних джерел:

1. Семенишин М. О. Концептуальні засади запобігання корисливо-насильницьким злочинам органами та підрозділами Національної поліції України (за матеріалами операції об'єднаних сил): *монографія*. К. 2020. 553 с.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 49. Ст. 2056.

БЛЕКА Аліна – доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту факультету цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного

захисту України, кандидат юридичних наук, доцент

КОСТЕНКО Віталій – начальник кафедри управління у сфері цивільного захисту факультету цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України кандидат наук з державного управління

ПРО МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗАХОДІВ У СИСТЕМІ ДСНС УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Від початку широкомасштабного вторгнення росії в Україну збереження державної та територіальної цілісності є найважливішим викликом для українського суспільства. Виклики, пов'язані з війною, створюють серйозні проблеми для соціальної стабільності та безпеки, загрожують стабільності правової системи, демократичним цінностям та верховенству права. Окрім війни, корупція є однією з найскладніших і невирішених проблем в Україні, яка загрожує стабільності національної безпеки, демократичному розвитку та захисту етичних цінностей [1, с.64].

Як і будь-яка діяльність, запобігання корупції забезпечується через використання відповідного методу. Так, в теорії права під методом розуміється сукупність прийомів та засобів (заходів), за допомогою яких втілюються в життя певні цілі, власне, метод - це спосіб впливу керуючого суб'єкта на поведінку керованого об'єкта.

Антикорупційні заходи в системі ДСНС України провадяться відповідно до Інструкції з провадження антикорупційних заходів у системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій, затвердженої 1 грудня 2015 року наказом ДСНС України № 600 [2].

Слід констатувати, що Інструкція передбачає порядок провадження антикорупційних заходів у загальних рисах та не забезпечує усунення наступних проблем:

1. Складність забезпечення дійсно незалежного контролю/аудиту в межах органу чи підрозділу ДСНС України через тісні особисті зв'язки між персоналом;

2. Складність забезпечення анонімності та відповідного захисту особам, що повідомляють про вчинення корупційних правопорушень;

3. Обмеженість ресурсів та відсутність кваліфікованого персоналу для забезпечення функціонування ефективної системи антикорупційних заходів;

4. Підвищений ризик виникнення ситуацій, коли особи, що є відповідальними за систему антикорупційних заходів є особисто зацікавленими

у вчиненні протиправних дій тощо.

Інструкція потребує деталізації і конкретизації безпосередньо на рівні органів і підрозділів ДСНС України, які, на нашу думку, повинні на місцях створити системи заходів для боротьби з проявами корупції та пов'язаними явищами та негативними наслідками, що можуть виникнути у їх процесі їх діяльності.

ДСНС України, дбаючи про захист репутації служби, може розвивати і наслідувати передовий досвід запровадження та функціонування систем комплаєнс. Поняття «комплаєнс» (від англ. compliance - відповідність, виконання вимог, правил) у вузькому значенні означає систему заходів задля дотримання підприємством, установою, організацією, закладом вимог антикорупційного законодавства та вимог запобігання конфлікту інтересів (далі - «антикорупційний комплаєнс»).

Антикорупційний комплаєнс є складною системою з наступними обов'язковими елементами: антикорупційна програма, особа, відповідальна за її реалізацію та комплаєнс-фахівець; система внутрішнього аудиту; оцінка корупційних ризиків; заходи запобігання порушенням третіх осіб, що діють в інтересах чи від імені підприємства, установи, організації чи закладу; засоби інформування про готування чи вчинення корупційних та пов'язаних з ними порушень; заходи реагування з боку керівництва на факти повідомлення про корупційні та пов'язані з ними порушення; захист осіб, що здійснюють повідомлення про вчинення корупційних та пов'язаних з ними порушень; правила взаємодії з правоохоронними органами в питаннях розслідування корупційних та пов'язаних з ними порушень; правила врегулювання конфлікту інтересів.

Гіпотезою дослідження є необхідність підвищення та забезпечення високого рівня корупційної безпеки органів і підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій в умовах воєнного стану через формування комплексу антикорупційного комплаєнсу у поєднанні з системою корупційного моніторингу, а також впровадженням у системі ДСНС України концепції «Антикорупційної моральності».

Як свідчить досвід, ніякими законодавчими актами чи репресіями не можна забезпечити ефективну протидію корупції, якщо у суспільстві не буде культивуватися антикорупційна моральність. На наше глибоке переконання, провадження антикорупційних заходів у системі ДСНС України в умовах воєнного стану матиме дійсно високий рівень ефективності, якщо притримуватися і застосовувати формулу «антикорупційна мораль плюс антикорупційне законодавство».

Реалізації у системі ДСНС України концепції «Антикорупційної моральності», на нашу думку, сприятиме прийняття Кодексу професійної етики співробітника підрозділу ДСНС України, який визначить стандарти та норми поведінки і етики співробітників, зокрема, антикорупційної, гарантії їх дотримання і відповідальність за їх порушення.

Приєднуємось до позиції Драго Коса, який зазначає, що кожна війна рано

чи пізно закінчується, але в результаті недостатньої уваги до корупції під час збройного конфлікту рівень корупції в постраждалих країнах завжди зростатиме і не закінчиться із закінченням бойових дій [3].

Список використаних джерел:

1. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у сучасний період: монографія. К.: Ін Юре, 2014. 564 с.
2. Інструкція з провадження антикорупційних заходів у системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій, затверджена наказом ДСНС України від 01 грудня 2015 року № 600 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0600388-15#Text/>
3. Драго Кос «Війна і корупція в Україні» EUCRIM. Випуск 2/2022 С. 152 - 157 DOI <https://doi.org/10.30709/eucrim-2022-007>.
4. Про правовий режим воєнного стану : Закон від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
5. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
6. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.
7. Кодекс цивільного захисту України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
8. Волошенко А. Антикорупційний дирижізм: державні регуляторні імперативи протидії системній корупції в Україні: монографія. Київ: Парлам. Вид-во, 2018. 392 с.

КУРІННИЙ Євген – *професор кафедри конституційного та адміністративного права Запорізького національного університету, доктор юридичних наук, професор*

ДЕПАРТАМЕНТ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НПУ – РЕІНКАРНАЦІЯ УБОЗ ЧИ КРОК ВПЕРЕД У БОРОТЬБІ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ ?

Забезпечення ефективної та результативної протидії організованій злочинності (далі ОЗ) – було, є та буде одним з головних завдань правоохоронної системи української держави, особливо зважаючи, що основні складові згаданої конструкції не відрізняються стабільним функціонуванням та перебувають в умовах перманентного реформування, здебільше викликаного

незадоволенням результатами їх діяльності як з боку широких верств населення, так й політичного керівництва країни.

Найбільш помітним та дієвим елементом моделі боротьби з ОЗ є Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України (далі – ДСР НПУ), який разом з іншими структурними підрозділами, насамперед таких правоохоронних інституцій як СБУ, НАБУ та БЕБ, складає своєрідну “несучу конструкцію” згаданої моделі, на елементи якої покладена задача безпосередньої боротьби з ОЗ.

ДПР НПУ можна вважати функціональним наступником спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю МВС України (далі – УБОЗ), які були ліквідовані згідно положень Закону України від 12 лютого 2015 року № 192-VIII “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування органів внутрішніх справ”.

У пояснювальній записці до відповідного законопроекту, підписаного тодішнім очільником МВС України 22 грудня 2015 року зазначалось, що на сьогодні організована злочинність у тому вигляді, яка вона була в кінці ХХ століття, практично перестала існувати, трансформувавшись у нові форми кримінальної активності, які охоплюють усі суспільно важливі сфери, а ознаки організованості в діяльності злочинних груп на сьогодні виявляються при розкритті багатьох кримінальних правопорушень. За вказаних обставин існування таких підрозділів у системі МВС утратило свою актуальність, оскільки фактично боротьбою з організованими формами злочинності займаються майже всі підрозділи блоку кримінальної міліції.

В той же час у висновку парламентського Головного науково-експертного управління від 24 грудня 2015 року щодо зазначеного законопроекту наголошувалось, що непослідовними та суперечливими вбачаються положення проекту, відповідно до яких органи внутрішніх справ повністю позбавляються повноважень у сфері боротьби з організованою злочинністю, передбачених Законом України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю” (зміни до статей 11-13, 15). Зокрема відповідно до пропонуваного законопроектом змін до названого Закону, спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю МВС України виключаються із системи органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, а існування інших підрозділів органів внутрішніх справ, які здійснювали б таку діяльність – не передбачено (зміни до статей 5 і 9 зазначеного Закону) [1].

Після чотирьох років і майже восьми місяців після ліквідації УБОЗ МВС України, відповідною Постановою Уряду України № 867 від 9 жовтня 2019 року було утворено, як юридичну особу публічного права, міжрегіональний територіальний орган Національної поліції – Департамент стратегічних розслідувань.

Наказом Голови Національної поліції України від 23 жовтня 2019 року № 1077 затверджено “Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України”, у якому зазначається, що ДСР НПУ є міжрегіональним територіальним органом у складі кримінальної поліції НПУ,

який бере участь у реалізації державної політики з питань боротьби з організованою злочинністю та згідно із законодавством України здійснює оперативно-розшукову діяльність.

Серед завдань ДСР НПУ, які стосуються здійснення вказаної вище державної політики та мають відкритий доступ до свого змісту, заслуговують на увагу ті, які спрямовані на: виявлення, припинення і запобігання незаконної діяльності суспільно небезпечних організованих груп і злочинних організацій, у тому числі в органах державної влади та місцевого самоврядування, які впливають на криміногенну ситуацію в державі та в окремих її регіонах; протидію корупції серед посадових осіб, на яких поширюється дія Закону України “Про запобігання корупції”, вжиття заходів з метою виявлення корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією та їх припинення відповідно до законодавства України; здійснення оперативно-розшукової діяльності, спрямованої на здобуття інформації про криміногенні процеси в злочинному середовищі, пов'язані з протиправною діяльністю окремих осіб та злочинних угруповань, схеми легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; організацію та здійснення відповідно до законодавства України заходів захисту працівників ДСР, інших органів та підрозділів Національної поліції України, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб.

Створення ДСР НПУ у жовтні 2019 року свідчить про поспішність, недостатню обґрунтованість та, відверто кажучи, шкідливість рішення про ліквідацію УБОЗ на початку 2015 року (необхідно було вдосконалювати сили та засоби протидії, а не чіпати цей надважливий напрямок міліцейської (поліцейської) діяльності).

Підтвердженням цьому є думка О. Баганця, який стверджував, що саме після ліквідації спеціальних підрозділів МВС по боротьбі із організованою злочинністю та корупцією, а також фактичного припинення дії Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби із організованою злочинністю”, повністю втрачені не тільки величезний масив накопиченої більше чим за 20 років існування УБОЗ безцінної інформації про діяльність організованих злочинних груп та злочинних організацій в Україні, в т.ч. і з міжнародними зв'язками, а і ще більш головніше – самі фахівці в галузі боротьби із організованими формами злочинності, які вміли документувати їх злочинну поведінку оперативно-розшуковим шляхом, попереджати та навіть контролювати їх діяльність [2].

На мій погляд, навіть з фактичним відновленням поліцейської функції боротьби з ОЗ, яке сталося п'ять років тому, існують значні ризики повторення організаційних та функціональних помилок, що характеризували діяльність УБОЗ, серед яких основними є – політичний вплив (тиск), значний рівень спокуси швидкого збагачення для окремих безпринципних співробітників, незавершеність формування домінуючих позитивних ціннісних засад у роботі вітчизняної правоохоронної системи зокрема та державного апарату в цілому.

Для подальшого покращення результатів протидії ОЗ в нашій державі, одним з невідкладних заходів вважається створення ефективної моделі боротьби з ОЗ, структурно-інституціональні особливості якої мають враховувати не тільки основні сфери кримінальної активності теперішньої ОЗ, а також існуючі тенденції щодо змін відповідної пріоритетності у сучасних воєнних українських та світових реаліях.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування органів внутрішніх справ”. Режим доступу – URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53042 (дата звернення 13.10. 24)

2. Олексій Баганець. Стан організованої злочинності та протидії їй на території України за 2020 рік (в порівнянні зі статистичними даними за 2016-2019 роки). 29 червня 2021. URL: <http://www.baganets.com/blogs-baganets/stan-organ-zovano-zlochinnost-ta-protid-.html> (дата звернення 13.10. 24)

БАБАКІН Вадим – професор кафедри технологій захисту навколишнього середовища, факультету управління та безпеки населення Національного університету цивільного захисту України, доктор юридичних наук, доцент

ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ І КОРУПЦІЇ В ЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Початок широкомасштабної агресії російської федерації поставив перед нашою державою та всім Українським народом непересічні виклики щодо збереження права на саме існування. Збройна агресія, тимчасова окупація окремих територій України, супутні їй масові воєнні злочини протягом останнього року сформували стали основними чинниками, що загрожують національній безпеці, у т.ч. і екологічній безпеці, яка є невід'ємною складовою національної безпеки України. Разом з тим трансформувалися, й на цьому фоні загострилися загрози і від організованої злочинності, що постала додатковим деструктивним фактором як для функціонування державного апарату, так і всій системі національного супротиву агресорові. Водночас, організовані групи та злочинні організації сформували загрози глобального рівня, у т. ч. і загрози в екологічній сфері, які мають бути належним чином осмислені для визначення адекватних заходів реагування та протидії. Захищаючи незалежність і державний суверенітет, Україні доводиться не тільки воювати проти зовнішнього ворога в особі російського агресора, а і з внутрішнім ворогом, яким є злочинність та корупція. [1, с. 72].

Організована злочинність і корупція в екологічній сфері на сьогодні набувають особливої важливості та актуальності, у контексті досліджуваного напрямку, оскільки вони становлять серйозну загрозу обороноздатності в умовах війни, завдають значної шкоди довкіллю та здоров'ю населення, а також підривають довіру громадян до державних інституцій. Крім цього, під час дії воєнного стану збільшуються можливості організованих груп і злочинних організацій для підготовки та вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконною експлуатацією природних ресурсів: браконьєрством, вирубкою лісів, незаконним захопленням земель під забудову і незаконним видобутком корисних копалин та ін.

За статистичними даними Спеціалізованої екологічної прокуратури (СЕП) у 2023 року було зареєстровано 8139 кримінальних правопорушень, до суду скеровано 1874 обвинувальних акти, що на 21% більше ніж у 2022 році (1547). Зокрема, скеровано до суду 105 правопорушень за фактами корупційних злочинів, ще 42 - за фактами вчинення злочину організованими групами. За вказаними кримінальними провадженнями встановлено збитків на суму 2,3 млрд грн, з яких відшкодовано 851 млн грн. Також заявлено позовів на понад 1,1 млрд грн. та накладено арешт на майно на суму 1,7 млрд грн. [2].

У цьому контексті виникає нагальна потреба у розробці ефективних та результативних механізмів протидії організованій злочинності та корупції в екологічній сфері, особливо в умовах воєнного стану. Це потребує від держави, правоохоронних органів, військових адміністрацій та інших структур здійснення комплексного підходу, який включатиме вдосконалення законодавства в екологічній сфері, підвищення ефективності правоохоронної діяльності у запобіганні та протидії організованій злочинності і корупції, впровадження дієвих антикорупційних та інших заходів, удосконалення міжнародної співпраці, а також активізації участі громадськості у цьому питанні. Здійснення постійного моніторингу і прогнозування на території оперативного обслуговування правоохоронними органами є одним із важливих елементів протидії організованій злочинності та корупції в екологічній сфері в умовах воєнного стану. Це має суттєве значення для запобігання, попередження, виявлення та своєчасного впливу на рівень таких видів злочинності як в державі в цілому, так і в окремих регіонах України. На нашу наукову позицію, реалізація вищевказаних механізмів дозволить суттєво знизити рівень організованої злочинності та корупції у екологічній сфері, забезпечити екологічну безпеку та сталий розвиток країни в умовах збройного конфлікту.

На підставі вищевикладеного, протидія організованій злочинності та корупції в екологічній сфері в умовах воєнного стану є надзвичайно важливим і актуальним завданням для забезпечення екологічної безпеки в Україні, як елемента національної безпеки України. На нашу думку, тільки комплексний підхід та консолідація зусиль держави, правоохоронних органів, військових адміністрацій та інших структур, а також громадськості дозволить

цілеспрямовано і ефективно протидіяти організованій злочинності та корупції в екологічній сфері в умовах воєнного стану і післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Герасименко О.В., Орлов Ю. В. Проблеми протидії організованій злочинності в умовах війни: від актуальних викликів до стратегічного управління. Вісник кримінологічної асоціації України. 2023. № 1 (28) С.72-85.
2. Протидія злочинам в сфері охорони навколишнього природного середовища. Результати роботи Спеціалізованої екологічної прокуратури. URL. <https://gp.gov.ua/ua/posts/protidiya-zlocinam-v-sferi-oxoroni-navkolisnyogo-prirodnogo-seredovishha-rezultati-roboti-specializovanoyi-ekologichnoyi-prokuraturi>. (дата звернення 30.09.2024)

БОТНАРЕНКО Ірина Анатоліївна - старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОГЛЯДОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ НЕГАТИВНИХ ВПЛИВІВ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Організована злочинність і корупція є чинниками, що шкодять стабільному розвитку та безпеці держави. Активна діяльність злочинних формувань та угруповань особливо гостро підсилюється під час воєнно-політичних насильницьких конфліктів (шляхом використання незаконних можливостей через корупційні схеми, пошук ренти і додаткових доходів, розкрадання та злочинне управління для зміцнення свого економічного, політичного та соціального впливу), суттєво ускладнюючи їх вирішення та постконфліктну реконструкцію. Зайвим буде акцентувати увагу на тісному зв'язку між такими сегментами організованої злочинності, як тероризм, наркозлочинність, торгівля людьми (зокрема біженцями), зброєю, радіоактивними матеріалами та навіть зброєю масового знищення.

Автори звіту «Нові рубежі фронту: організована злочинна економіка в Україні у 2022 році» підкреслили неабиякий вплив війни на організовану злочинність в Україні. До 2022 року російська та українська організована злочинність утворювали найпотужнішу кримінальну екосистему в Європі: згідно з Глобальним індексом організованої злочинності GI-TOC, росія та Україна посідали перше та третє місце за рівнем злочинності в Європі

відповідно. Спалах насильства на Донбасі у 2014 році ще більше стимулював деякі незаконні ринки, особливо торгівлю зброєю [1].

В останні роки Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) неодноразово наголошувала на загрозах з боку організованої злочинності і насильницького екстремізму, зазначаючи зокрема: «терористичні групи, які отримують вигоду від транснаціональної організованої злочинності, можуть посилити підлив постраждалих держав, особливо їх безпеки, стабільності, управління, соціального та економічного розвитку» [2]. «Конфлікт підживлює злочинність і її діяльність підживляє постконфліктну розбудову миру, стабільність та безпеку людини шляхом зміни динаміки конфлікту та використання слабких або крихких державних структур [3]. Основними сучасними тенденціями в розвитку організованої злочинності ООН віднесено: різке поширення, пов'язане з використанням електронних засобів; проникнення в легальну економіку; посилення корумпованості чиновницького апарату (панує філософія безмежного «матеріалізму»); посилення розвитку наркобізнесу (невизначеність, яка виникла в результаті глобальної кризи в економічній, політичній і соціальній сферах, штовхає людей на пошук засобів для тимчасового забуття); тенденція до інтернаціоналізації [4].

Незважаючи на підвищення рівня занепокоєння щодо зв'язків між організованою злочинністю, тероризмом і насильницькими конфліктами, ООН, держави-члени та неурядові організації залишаються недостатньо готовими і спроможними для подолання цієї проблеми. Наразі ми можемо говорити про слабкість аналітичного потенціалу, неадекватність та невідповідність оперативних інструментів та механізмів протидії реаліям сьогодення, і разом з ними недостатнє розуміння того, які з них спрацьовують, а які ні.

У Стратегії боротьби з організованою злочинністю наголошено, що організована злочинність становить пряму загрозу для національної безпеки в умовах збройної агресії РФ проти України та намагання сусідньої країни створити терористичні організації в нашій державі [5]. Організована злочинність є інструментом, що використовується спецслужбами іноземних держав для дестабілізації ситуації в Україні та завдання шкоди національній безпеці. Наявні умови для використання окремими громадськими об'єднаннями організованої злочинності як засобу політичної боротьби та придушення демократії. Саме під час російсько-української війни зафіксовано розвиток нових форм злочинної діяльності, зокрема контрабанди наркотичних речовин (героїну, метамфетаміну та ін.) через кордон Туреччина-Іран; організації нелегальної міграції населення (людський трафікінг та перевезення через кордон ухилянтів від армії) тощо [6]. Мають місце і корупційні скандали, пов'язані із сферою оборони, як-то: закупівля яєць на армію, моніторинг руху пального у ЗСУ, завищені ціни у договорах на харчування для ЗСУ, скандал із зимовою формою для військових, неякісні аптечки та турнікети, що викликало величезну проблему на фронті, тендери на закупівлю одягу для армії (родина Гривкевичів), корупційні тендери на закупівлі снарядів для української армії, інші [7, с. 625].

Взаємовплив війни та організованої злочинності фахівці оцінюють у трьох проєкціях [8, с. 21]: війна як наслідок організованої злочинності (відображає наслідок криміналізації влади та проникнення організованої злочинності до політичних відносин як з українського, так і з російського боків задовго до війни); війна як детермінанта організованої злочинності (висвітлює причинно-наслідкові зв'язки між привнесеними війною перетвореннями суспільного ландшафту та інспіруванням кримінальних практик); війна як процес (демонструє адаптивність окремих ланок злочинних угруповань до турбулентних змін та її воєнні кейси).

Уявляється, успішній протидії організованій злочинності та корупції у довгостроковій перспективі сприятиме вироблення скоординованої національної стратегії, налагодження співпраці у сфері зміцнення безпеки кордонів, підвищенні обізнаності громадськості щодо транснаціональних злочинів як загрози національній безпеці, вжиття контрзаходів для зміцнення захисних механізмів державних інституцій, включаючи реформи, спрямовані на ліквідацію корупції. Тому Україна повинна зосередити увагу на застосуванні комплексної стратегії і тактики радикальної протидії організованій злочинності і корупції у напрямі забезпечення міжнародного співробітництва, консолідації зусиль та взаємної правової допомоги, просвітницької діяльності з формування й популяризації добросовісної поведінки та нетерпимості до корупції, впровадження інноваційних технологій і прозорих інструментів подолання досліджуваних явищ, превентивних заходів в системі управління національною безпекою.

Список використаних джерел:

1. Пресреліз « Дослідження «організована злочинність в Україні знаходить нові можливості в умовах війни»». URL: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2023/02/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%80%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%B7.pdf>.

2. S/RES/2195 (2014), p. 2. See also: S/PRST/2010/18, S/PRST/2012/2, S/PRST/2012/29, S/PRST/2013/22, S/2013/359.

3. While the focus of this brief is on post-conflict and fragile states, the effects of organized crime are by no means limited to this group of states. See Fancesco Strazzari (2014): Captured or Capturing? Narcotics and Political Instability along the «African Route» to Europe, The European Review of Organized Crime 1(2).

4. Лазарєв Д. В. Поняття організованої злочинності як об'єкта міжнародної взаємодії. *Сучасні проблеми адміністративного права та процесу*. Харків, 2017. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_06_2017/pdf/74.pdf.

5. Про схвалення Стратегії боротьби з організованою злочинністю: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text>.

6. Луценко Ю. В. Протидія організованій злочинності: національний та іноземний досвід. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: юридичні

науки. 2024. № 2. Том 35 (74). С. 75–81. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.2/12>.

7. Супрун-Ковальчук Т. М. Кримінально-правова характеристика корупції у воєнний час: дослідження сфери оборони. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С. 624–629. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.104>.

8. Туляков В. О. Війна та злочинність: методологія кримінологічного аналізу. *Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів)* : матеріали наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 07 вересня 2022 р.) / редкол. : Вербенський М. Г., Опришко І. В., Кулик О. Г. та ін. Київ : ДНДІ МВС України; Харків : Мачулін. 2022. С. 20-24.

БОЧКОВИЙ Олексій – заступник начальника управління – начальник відділу підтримки управління головної інспекції ГУНП в Рівненській області підполковник поліції, к.ю.н., с.н.с..

КОРУПЦІЯ ЯК ДЕСТАБІЛІЗУЮЧИЙ ФАКТОР ДИСЦИПЛІНИ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ

Корупція має багато проявів і всі вони по різному впливають на суспільство. Єдине, що об'єднує такий вплив, то це його негативний характер.

При цьому, враховуючи минуле України та складний шлях до становлення державності, самим суспільством такий вплив оцінюється не завжди категорично негативно.

Зокрема, до сьогодні доводиться чути від окремих громадян про «вирішення» проблем щодо надання тих чи інших державних послуг, чи навпаки, не виконання окремих законних рішень. При цьому, більша частина суспільства негативно ставиться до корупції взагалі до того часу, доки не постає питання у «вирішенні» особистих проблемних питань.

Разом з тим, відноситись до цього потрібно як до факту, що має місце і штучне його ігнорування не покращить ситуацію, а тільки зробить вигляд відсутності проблеми, не забираючи її саму.

Потрібно враховувати, що сама по собі корупція є лише симптомом «хвороби», причини якої у неефективному управлінні у тій чи іншій сфері. І в цьому випадку, можна говорити про певну корисність корупції, адже її наявність вказує на наявність проблеми, яку потрібно вирішувати. Ігнорування проблеми призводить до її поширення, посилюючи при цьому негативні наслідки.

Так, на думку дослідниці С. Роуз-Аккерман, корупція пов'язана як з надмірним державним втручанням в економіку, так і з неспроможністю державного апарату до ефективного управління. У зв'язку з цим, корупція може

бути цілком функціональна, так як виступає протипагою надмірної бюрократизації; засобом прискорення в процесах прийняття управлінських рішень та сприяє ефективному господарюванню [1]. Цю точку зору розвиває І. Валюшко, на думку якого корупція «є багатоаспектним соціальним явищем, що відображає недосконале функціонування державних і суспільних інститутів і водночас вона є реакцією суспільства на політичні, економічні, ідеологічні й управлінські вади суспільного розвитку» [2, с. 69].

У вказаних точках зору важливим є те, що корисність корупції для виявлення проблемних сфер має місце тільки у випадку, коли наявна функціональна система протидії корупції в державі і політична воля до цього. В інакшому випадку, створюється підґрунтя для культивування ментального сприйняття корупції як даності, що справляє деградуючий вплив на сферу управління.

За об'єктивними оцінками, Україна на 104 місці за рейтингом міжнародної неурядової антикорупційної організації [Transparency International](#) (Corruption Perceptions Index — CPI) за результатами 2023 року серед 180 країн, з показником у 36 балів. Для порівняння, найближчі сусіди Польща на 47 місці, Словаччина на 47-му, Угорщина – 76-му [3].

Разом з тим, крім безпосереднього негативного впливу на ефективність діяльності державних інституцій, корупція здійснює опосередкований, не менш негативний, вплив на свідомість громадян, у тому числі й правоохоронців, у яких, через неефективну державну політику протидії корупції, може скластися враження безкарності корупційних діянь, провокуючи вчинення корупційного правопорушення правоохоронцем, або ж негативно вплине на ефективність виконуваних ним завдань, через погану мотивацію.

При цьому, вирішення проблеми корупції у правоохоронних органах нагадує вислів з трактату Лао Цзи, який останнім часом став мемом та дещо змінив свою сутність: «у самурая немає цілі, тільки шлях».

Багато років протидія корупції є топовою темою для усіх політиків та службовців, прагнення у подоланні корупції висловлюються під час кожного створення чергового антикорупційного органу чи підрозділу. Проте, якщо врахувати інформаційне супроводження антикорупційної діяльності, то її результативність викликає багато критики.

Крім того, поверхневий аналіз нормативно-правових актів, які регулюють діяльність поліцейського, у пересічного громадянина може сформувати уявлення, що поліцейський є певним, створеним державою, суб'єктом, своєрідним роботом чи програмою, який запрограмований на виконання тих чи інших завдань за відповідним алгоритмом. Але поліцейський – це громадянин, який проживає у тому суспільстві, в якому виконує свої завдання, у якого є сім'я, друзі, знайомі та суб'єктивне сприйняття оточуючого середовища, яке піддається коригуванню у залежності від обставин, які відбуваються навкруги.

Спостерігаючи за неефективною антикорупційною політикою в державі, поліцейський піддається ментальному впливу суспільства, що негативно відбивається на його відношенні до служби в Національній поліції. Адже

сучасна служба у Національній поліції – це робота 24/7, в умовах постійного психоемоційного навантаження.

Якщо додати до перерахованого відсутність упевненості у завтрашньому дні та постійна інфляція, яка скорочує і так не високе грошове забезпечення поліцейського, то можна констатувати створення несприятливих умов для проходження служби у Національній поліції та додаткові ризики для порушення службової дисципліни.

Існує думка, що повністю викоринити корупцію неможливо. Така позиція, у деякій мірі, підтверджується тим, що у деяких східних країнах існує смертна кара за корупційні діяння і виконання таких вироків відбувається щороку. Але можливо звести корупцію до рівня, який не буде створювати загроз як для повноцінного життя суспільства, так і для ефективного функціонування окремих державних органів, зокрема Національній поліції, діяльність якої в умовах війни зазнала суттєвих змін і пов'язана не тільки з безпекою громадян шляхом протидії злочинності, а й безпосередньою участю у бойових діях щодо захисту держави від російської агресії.

Тому, в несприятливих умовах несення служби у Національній поліції та існуванні чинників, які підвищують ризики вчинення правопорушень поліцейськими, у тому числі порушень службової дисципліни, підвищується роль підрозділів, до основних функцій яких відноситься підтримка та захист поліцейських, тобто підрозділів головної інспекції.

Завдяки переорієнтації підходів та принципів роботи підрозділів головної інспекції, управління яких є у кожному головному управлінні поліції областей та м. Києві, вдається вчасно реагувати на усі надзвичайні події, які відбуваються з поліцейськими та детально вивчати причини та умови їх настання, щоб не допустити у майбутньому, або мінімізувати негативні наслідки. Крім того, основні зусилля головної інспекції націлені на підтримку поліцейських у їх повсякденній службі та активізації управлінського впливу керівників на створення сприятливих умов несення служби підлеглого особового складу. Також здійснюється постійна робота щодо пошуку проблемних питань та чинників, які заважають ефективно виконувати службові завдання поліцейськими, мінімізувати ризики порушення службової дисципліни та не допустити вчинення інших протиправних дій, що в сукупності дозволить ефективно захищати права та свободи громадян, забезпечувати їх безпеку, підвищуючи рівень довіри населення до Національної поліції.

Список використаних джерел:

1. Роуз-Екерман Сьюзен. Корупція та урядування. Причини, наслідки та зміни; пер. з англійської С. Кокізюк, Р. Ткачук. К. : "К.І.С.", 2004. 296 с.
2. Валюшко І. В. Соціальні чинники протидії корупції в Україні // Стратегічні пріоритети. 2013. № 2. С. 69–73.
3. Індекс сприйняття корупції – 2023. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/>

ВОЛКОВА Юлія Анатоліївна

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права ВНЗ «Київський
університет ринкових відносин»,
Researcher (Honorary Associate), University
of Liverpool (UK)*

ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

У 2015 році всі країни Організації Об'єднаних Націй прийняли Порядок денний сталого розвитку до 2030 року, у якому викладено 17 широкомасштабних та амбітних пов'язаних між собою цілей. Зокрема, Ціль 3 – це забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю всіх у будь-якому віці. Але вона також є наскрізною, так що прогрес в її реалізації сприяє прогресу в досягненні інших Цілей, а дії щодо інших Цілей, в свою чергу, сприяють досягненню Цілі 3. Більшість Цілей також мають деякі прямі цілі щодо здоров'я. Всі вони мають показники, за якими можна виміряти прогрес.

Варто вказати, що порядок денний до 2030 року та його цілі пропонують комплексне бачення сталого розвитку, яке: є глобальним, а не обмежується країнами, що «розвиваються», як це було у випадку з Цілями розвитку тисячоліття; ґрунтується на таких цінностях, як справедливість і повага до прав людини; спирається на такі підходи, як стале фінансування, наукові дослідження та інновації, а також моніторинг та оцінка; вимагає нового способу роботи, із залученням міжгалузевих дій з боку декількох зацікавлених сторін; спрямована на зміцнення систем охорони здоров'я в напрямку універсальної моделі надання послуг у сфері охорони здоров'я.

Наведені цілі в аспекті розвитку та удосконалення сфери охорони здоров'я людини варто розглядати наступним чином:

1) Міжгалузеві дії багатьох зацікавлених сторін допомагають забезпечити здоров'я в усіх секторах формування політики та поєднують сильні сторони багатьох зацікавлених сторін.

2) Зміцнення систем охорони здоров'я означає, що комплексна система охорони здоров'я забезпечує повне охоплення повністю укомплектованими та добре керованими послугами охорони здоров'я, таким чином захищаючи користувачів від фінансових ризиків.

3) Повага до рівності та прав людини є сприятливими факторами, що призводять до поліпшення здоров'я для всіх, «не залишаючи нікого осторонь», а також до розширення прав і можливостей жінок.

4) Стале фінансування означає залучення нових джерел фінансування, а також акцентування уваги на внутрішньому фінансуванні з вирівнюванням фінансових потоків для уникнення дублювання функцій системи охорони здоров'я.

5) Наукові дослідження та інновації повинні включати баланс досліджень медичних, соціальних та екологічних детермінант та рішень.

6) Моніторинг та оцінка вимагають нових технологій для управління великими обсягами даних для відстеження прогресу на шляху до Цілі 3 та всіх інших Цілей, пов'язаних зі здоров'ям [1].

Оптимальне втілення у життя всіх наведених вище складових неможливий без формування дієвої антикорупційної політики у сфері охорони здоров'я людини. Взагалі дослідження корупції у сфері охорони здоров'я розпочалося наприкінці 1980-х і в 1990-х роках та розвивалося поетапно [2; 3].

Так зокрема спочатку увага була зосереджена на захисті та розвитку приватного сектора, згодом інтерес був розширений до управління в соціальних секторах з новим фокусом на створенні більш ефективного та підзвітного надання послуг в освіті та охороні здоров'я [4]. Ідеї адміністративної відповідальності у сфері охорони здоров'я в той час були рідкістю, дослідження корупції в соціальних секторах інструменталізували ідеї соціальної відповідальності, поєднуючи їх з технократичними підходами до формулювання антикорупційних інструментів [5]. Розширений набір суб'єктів (громадян, громадських організацій, а також органів державної влади) мав бути мобілізований для стримування поведінки корумпованих чиновників [6]. Багато з підходів до вироблення ефективної антикорупційної стратегії ґрунтувалися на припущеннях. Так існував підхід, згідно якого розумілося, що підвищення прозорості діяльності публічних службовців в сфері охорони здоров'я людини призведе до більшої підзвітності та буде сприяти більшій участі громади у сфері адміністрування критично важливих державних послуг.

Саме на цьому етапі зарубіжні автори визнали, що форми корупції відрізняються між різними типами системи охорони здоров'я, та було виокремлено п'ять основних суб'єктів суспільних відносин, які складаються у сфері охорони здоров'я людини та наявні у всіх національних системах та два характерних типи відносин, які між ними складаються та можуть призвести до формування корупції у сфері охорони здоров'я людини в усьому світі [7].

Зарубіжні вчені провели аналіз, в якому вказали, що контроль над корупцією є однією з шести сфер, які формують управління на національному рівні (підзвітність; політична стабільність; ефективність уряду; якість регулювання; верховенство права; контроль корупції). Три з них визначені як такі, що особливо стосуються надання медичних послуг: підзвітність, ефективність уряду та боротьба з корупцією.

Вчені у своїх дослідженнях вказували, що увага до корупції частково пов'язана з відсутністю даних про управління та бажанням знайти проксі для належного врядування. Саме погане управління призводить до високого рівня корупції. Цікавим є те, що дослідники акцентували увагу на тому, що у країнах, в яких «демократичні процеси не були міцно вбудовані», громадяни не могли ефективно впливати на дії чиновників, політиків та постачальників медичних послуг [8]. Проте у спеціальній літературі вказувалося, що потенційний ефект від залучення громадськості до нагляду за наданням послуг у сфері охорони

здоров'я людини потенційно може бути недостанім, оскільки «спеціалізований характер медицини, різнорідна суспільні відносини у цій сфері та статус лікарів у більшості суспільств ускладнює нагляд з боку громад» [8].

На основі проведеного аналізу було запропоновано певний підхід до формування національної антикорупційної політики, де акцентувалося на тому, що покращення прозорості скоротить або унеможливить прийняття протиправних рішень чиновниками, а зміни в структурах стимулювання будуть сприяти вирішенню проблем щодо розбіжності інтересів та корегування інформаційної асиметрії між громадою та публічними службовцями медичної сфери.

Список використаних джерел:

1. Core health indicators in the WHO European Region: special focus: 2030 Sustainable Development Agenda URL: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/338902>

2. Sundaram JK, Chowdhury A. Is good governance good for development? URL: <https://books.google.com/books?hl=uk&lr=&id=vTxMAQAAQBAJ&oi=fnd&pg=P1&dq=.+Is+good+governance+good+for+development%3F+A%26C+Black,+2012.&ots=lw3-l--oJu&sig=3Gsh2T4VA7CN9nVosCoFgnuqhBg;>

3. Hout W, Robison R. Development and the politics of governance: framework for analysis, in governance and the Depoliticisation of development. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203886953-4/development-politics-governance-framework-analysis-wil-hout-richard-robison>

4. Johnston M, Kpundeh SJ. Building a clean machine: anti-corruption coalitions and sustainable reform: the world bank 2005. URL: <https://books.google.com/books?hl=uk&lr=&id=GTI4ezLQtdUC&oi=fnd&pg=PA1&ots=DqLyDgoWVG&sig=AUp3r76imosmFABr9e8Zhv4qxEO>

5. Targeting anticorruption interventions at the front line: developmental governance in health systems URL: <https://gh.bmj.com/content/5/12/e003092>

6. Kpundeh SJ. The big picture: building a sustainable reform movement against corruption in Africa. *Civil Society and Corruption* 2005:73–94. URL: https://books.google.com/books?hl=uk&lr=&id=gHNGPLY_cOwC&oi=fnd&pg=PA73&ots=wFt_QFFM2I&sig=xrqunLFD0RSjpkL-8Txun0zt97o

7. Savedoff WD, Hussmann K. Why are health systems prone to corruption. global corruption report 2006 URL: [https://www.transparency.org/en/whatwedo/publications/doc/gcr/\\$](https://www.transparency.org/en/whatwedo/publications/doc/gcr/$)

Lewis M. Governance and corruption in public health care systems URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=984046

ДЖАФАРОВА Олена В'ячеславівна -
завідувач кафедри адміністративної
діяльності ННІ з Харківського
національного університету внутрішніх
справ, доктор юридичних наук, професор
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4201-0218>

ШАТРАВА Сергій Олександрович –
завідувач науково-дослідної лабораторії з
проблем досудового розслідування ННІ
Харківського національного університету
внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
професор ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7072-961X>

АНАЛІЗ СТАТИСТИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ В УКРАЇНІ ТА ВИЯВЛЕННЯ ЇХ ЗАГРОЗ

Найбільш часто для виявлення поточних та прогнозованих загроз у будь-якій сфері застосовується аналіз статистичних даних, метод моделювання та порівняння з показниками інших держав. Останній ми не будемо використовувати з тієї причини, що він ніяк не відобразить внутрішню динаміку в Україні, а відтак буде непридатний для виявлення тих загроз, які притаманні саме нашій державі. Щодо моделювання, то після прийняття змін до законодавства, які сприяли запровадженню відповідальності за активне підтримання та розбудову «злочинських традицій», Україна значно підвищила власну захищеність від відповідних зовнішніх впливів і ризиків. Що ж до умов повномасштабної російської збройної агресії, в якій зараз перебуває наша держава, то організована злочинність справді може залучатись агресором до співпраці. Але така діяльність для організованої злочинності, на наш погляд, скоріше є нетиповою. Крім того, у разі залучення окремих осіб, їх злочинні дії вірогідніше за все мають кваліфікуватись по інших статтях кримінального законодавства. Отже, виходячи з викладеного, для виявлення тенденцій розвитку загроз і ризиків, пов'язаних з організованою злочинністю, нам варто зосередитись саме на аналізі статистичних даних.

В цьому контексті доречним буде процитувати напрацювання, викладені в Звіті щодо кримінальної статистики в Україні, який був сформований Р. Шехавцовим, та М. Хавронюк в 2019 році (далі – Звіт). Названий Звіт видано за підтримки Європейського Союзу в межах проекту Центру політико-правових реформ «Посилення ролі громадянського суспільства у забезпеченні демократичних реформ і якості державної влади». Звіт підготовлено на основі спеціально розробленої методології комплексної оцінки сучасного стану вироблення кримінальної статистики в Україні через призму статистичних

стандартів ООН, Європейського Союзу, а також потреб у забезпеченні одержання об'єктивної інформації про кримінальні правопорушення, діяльність оперативних підрозділів органів правопорядку, органів досудового розслідування, прокурорів, суддів, Національного агентства з питань запобігання корупції, органів, які здійснюють виконання рішень судів кримінальної юрисдикції.

В Звіті наголошується, що статистичне спостереження за кримінальними правопорушеннями, правосуддям та виконанням рішень судів кримінальної юрисдикції в Україні фактично здійснюється багатьма органами державної влади в рамках їх сфери діяльності. Однак, діяльність інформаційно-аналітичних/статистичних та інших підрозділів цих органів державної влади, на які покладені функції зі здійснення статистичного спостереження та аналізу адміністративних даних для забезпечення виконання завдань, віднесених до їх компетенції, не підпадає під дію нормативних приписів Закону «Про державну статистику» [1, тал. 1 с. 11].

Ми повністю погоджуємось із зазначеним спостереженням. Та вважаємо доцільним наголосити, що деякі органи також ведуть не лише облік, але й звітують про отримані дані (наприклад, Національна поліція України, Служба безпеки України та інші). А крім того, відповідні дані у встановлені строки подаються в прокуратуру. Отже, на окрему увагу в контексті нашого дослідження заслуговує статистична звітність саме прокуратури. З цього приводу Р. Шехавцов та М. Хавронюк зауважують, що: «вивчення наведеної звітності з 2011 року по травень 2019 року свідчить про те, що (прокуратура) фактично здійснює багаторічне структуроване за великою кількістю параметрів статистичне спостереження за проявами передбачених у (Кримінальному кодексі України) протиправних дій, особами, які вчинили кримінальні правопорушення, діяльністю прокурорів, органів досудового розслідування. Така статистична звітність помісячно та за рік оприлюднюється на сайті (Прокуратури) та є загальнодоступною. Але ця звітність не містить результатів здійснення статистичного аналізу даних проведеного статистичного спостереження. Тобто (прокуратура) в своїх звітах відображає відомості про реалізацію тільки перших двох з трьох (можливих) етапів статистичних досліджень – статистичного спостереження та систематизації і групування, зібраних під час спостереження статистичних показників. Відсутність метаданих, які пояснюють різницю між окремими статистичними показниками за попередні періоди здійснення статистичних спостережень, не виділення причин таких змін, взаємозв'язку між показниками окремих явищ у поточному та попередніх періодах та обґрунтування їх впливу на динаміку прояву об'єктів статистичного спостереження у взаємозв'язку із реалізацією заходів кримінально-правового впливу свідчить про неповноту статистичних досліджень (прокуратури) [1, с. 23].

Переглянувши статистику Офісу Генерального Прокурора саме з напрямку, який стосується результатів боротьби з організованими групами та злочинними організаціями [2], ми ознайомились із щомісячною звітністю, зібраною з

01.2016 року по 01.2024 року включно. Особливість опрацьованих даних полягає в тому, що з 2016 року по 2019 рік вони збирались згідно Форми № 1-ОЗ (місячна), затвердженій Наказом ГПУ від 23.10.2012 року № 103 за погодженням з Держстатом України. А з 2020 року по Формі № 1-ОЗ (місячна), затвердженій Наказом Генерального прокурора від 30.06.2020 року № 299 за погодженням з Держстатом України. Відтак повне співпадіння структури даних легко досягається в період 2020-2023 років, які однакові за кількістю місяців та статистичними графами. Тому для аналізу ми обрали саме цей період.

Ще одна особливість статистичних звітів прокуратури полягає в тому, що Розділ 6. Звітів «Відомості про результати судового розгляду кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення, учинені у складі організованих груп та злочинних організацій» знаходиться в процесі автоматизації. Отже звіти пропонують лише його структуру але не наводять жодних відомостей в цьому розділі. Для порівняння даних між роками ми скористались зафіксованими в статистичних формах значеннями, не перераховуючи їх на кількість населення або кількість областей, які знаходяться під контролем України, а також не враховуючи рівень інфляції.

Із представлених у статистичних формах відомостей обрано ті, які найбільш узагальнено характеризують рівень організованої злочинності в Україні по рокам.

№	Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
1.	Кількість організованих груп та злочинних організацій, щодо яких розслідувано кримінальні провадження. З них:	377	499	395	494
1.1	злочинних організацій	21	45	40	51
1.2	виявлено оперативними підрозділами правоохоронних органів	349	455	360	457
1.3	в органах влади та управління	16	33	23	20
1.4	сформовані на етнічній основі	36	38	27	14
1.5	полікримінальна діяльність	139	225	161	223
2.	Кількість осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у складі організованої групи та злочинної організації, щодо яких досудове розслідування закінчено	1 609	2 248	1 637	2 103
3.	Закінчено кримінальних	377	499	395	494

	проваджень про кримінальні правопорушення, вчинені організованими групами і злочинними організаціями				
3.1	усього злочинів	3 595	4 318	3 142	5 197
4.	Розслідувалося кримінальних проваджень	788	942	719	884
5.	Встановлена сума матеріальних збитків, тис. грн.	1 092 792	2 038 545	2 634 030	1 111 417

Із наведених даних помітно коливання кількості злочинних організованих груп та організацій із їх збільшенням у 2021 році та досягненням майже такого саме рівня в 2023 році. Наразі неможна визначитись, чи є ця кількість звичайною для України, чи у 2020 та 2022 роках був спад. Проте можна впевнено стверджувати, що злочини скоєні організованими злочинцями у переважній їх кількості виявляються правоохоронними органами. А в загальній кількості організованих груп ті з них, що формуються на етнічній основі або стосуються органів влади становлять невелику частину. Близько половини організованих злочинців ведуть полікримінальну діяльність. Із позитивних характеристик варто також відмітити, що загальна сума встановлених матеріальних збитків від організованої злочинної діяльності в 2023 році зменшилась.

Підсумовуючи зібрані дані, можна сказати існуюча статистика придатна для аналізу та обґрунтування висновків. Форма її відображення вкрай незручна та неінтерактивна, що значно ускладнює аналіз. Оскільки причини циклічності виявлених коливань в нашому дослідженні не встановлені, то неможна стверджувати, що у 2024 році слід очікувати на спад організованої злочинності. Таким чином, заявлена РНБО актуальність теми боротьби з організованою злочинністю в 2024 році не має вагомих контраргументів. Спираючись на проаналізовані дані можна стверджувати, що проблематика боротьби з організованою злочинністю не втрачає своєї актуальності у поточному 2024 році.

Існуюча система статистики зберігає дані, які придатні для їх аналізу з метою виявлення актуальних загроз в сфері боротьби з організованою злочинністю. Але форма, в якій вони зберігаються, потребує значного доопрацювання для забезпечення її повноти та інтерактивності. Чинний Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (від 30.06.1993 року № 3341-ХІІ) має низку недоліків. Зусилля щодо його удосконалення доцільно спрямувати на: 1) упорядкування системи державних органів, які забезпечують боротьбу із організованою злочинністю. Зокрема на виправлення невідповідності, яка стосується Координаційного комітету; 2) регламентація взаємодії органів системи боротьби з організованою злочинністю також потребує удосконалення; 3) до чинного законодавства доцільно додати норми щодо участі суспільства в здійсненні громадського

контролю-нагляду в сфері боротьби із організованою злочинністю; 4) - розширеного врегулювання та деталізації потребує міжнародна взаємодія з проблематики боротьби із організованою злочинністю.

Список використаних джерел:

1. Шехавцов Р.М., Хавронюк М.І. Звіт щодо кримінальної статистики в Україні. К., 2019. 80 с. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2019/09/1568808134cplr.-report-on-criminal-statistics-in-ukraine.pdf>.

2. Офіс Генерального Прокурора (офіційний сайт), «Про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями». URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-rezultati-borotbi-z-organizovanimi-grupami-ta-zlochinnimi-organizacijami-2>

КОЛОМОЄЦЬ Тетяна – декан юридичного факультету Запорізького національного університету, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, Заслужений юрист України

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ПОЛІТИЧНО ЗНАЧУЩИХ ОСІБ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ, РОЗПОВСЮДЖЕННІ ЗБРОЇ МАСОВОГО ЗНИЩЕННЯ: ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ НОРМАТИВНОЇ МОДЕЛІ ПЕРІОДУ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах сучасних вітчизняних державотворчих та правотворчих процесів в період дії правового режиму воєнного стану цілком логічним є зосередження поглибленої уваги законодавця на формуванні релевантного вищезазначеним умовам нормативно-правового підґрунтя для реагування, в т.ч. й перспективного (для попередження, відвернення тощо) на безпекові загрози як зовнішні, так і внутрішні та всі можливі модифікації їх поєднання. Серед таких загроз варто виокремлювати й загрози, безпосередньо пов'язані із «дефектністю» реалізації особливого правового статусу певних категорій осіб, до числа яких цілком можна включити й політично значущих осіб, роль і значення яких (навіть з урахуванням плинності часу) можуть бути такими, що впливають (кардинально, системно, масштабно) на реалізацію внутрішньої та зовнішньої політики держави, і такий вплив може бути як «позитивним» (і навіть новаційним, проте обов'язково має бути правомірним), так і «негативним» (а, з урахуванням особливого правового статусу цих осіб, обсягу і характеру публічно-владних повноважень), який цілком можна вважати руйнівним для держави та суспільства. Наділяючи відповідних осіб особливим

правовим статусом, про що свідчить вже сама їх назва, - «політично значущі особи», що не можна помилково ототожнювати із «будь-якими публічними службовцями», «особами, які посідають будь-які посади в органах публічної влади», «особи, які перебувають на службі у держави», тощо, законодавець закріпив й «фільтри» для унеможливлення використання такими особами наданого їм правового статусу для задоволення своїх особистих інтересів, приватних інтересів осіб, безпосередньо пов'язаних із ними, що тільки зумовлює «дефектність», «корозію» служіння таких осіб публічним інтересам, але й створює загрози завдання істотної шкоди суспільству, державі, світовій спільноті. Це є цілком логічним, оскільки такими особами, згідно чинного законодавства України, є «... фізичні особи, які є національними, іноземними публічними діячами та діячами, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях» (п. 47 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»). Одним із таких «фільтрів» є фінансовий моніторинг політично значущих осіб, правові засади якого закріплені у вищезазначеному Законі, як «... сукупність заходів, що вживаються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу» (п. 66 ст. 1 Закону). Дієвість такого «фільтру» обумовлена можливістю держави в особі системи уповноважених суб'єктів своєчасно виявити, попередити та припинити будь-які дії, пов'язані із можливістю легалізації (відмивання) «брудних» грошей, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення, що може істотно підвищити «безпекову напругу», яка вже є на сьогоднішній день у світі, й яка може масштабуватися й створювати ризики для існування останнього (його складових). За таких обставин нормативна модель фінансового моніторингу щодо відповідної категорії осіб («спеціальних суб'єктів») має бути не «шаблонною», «типовою», а сформованою, з урахуванням як міжнародних, європейських правових стандартів (в т.ч. й Рекомендацій FATF), зарубіжних позитивних нормативних практик, а й національних запитів, забезпечуючи релевантність змісту, ефективність її застосування. В умовах воєнного стану вітчизняна нормативна модель фінансового моніторингу політично значущих осіб трансформувалася: спочатку у 2022 році у «спрощену» (із обмеженням у часі фінансового моніторингу стосовно відповідної категорії осіб лише періодом перебування їх на відповідних посадах, виконання діяльності, а також впродовж лише трьох років після припинення таких), що фактично ознаменувало «крок назад» у використанні реального ресурсу відповідного інструменту та неузгодженість із міжнародними та європейськими стандартами фінансового моніторингу, й у 2023 році – у «базову» модель (із відновленням раніше чинної й фактично відновленням узгодженості національних та міжнародно-правових та європейських підходів в унормуванні засад використання відповідного «фільтру»). Всі ці процеси варто розглядати як «реагування на нові безпекові

виклики» й потребу пошуку оптимального варіанту унеможливлення використання будь-якого інформаційного ресурсу для посилення безпекових загроз (перший етап трансформації періоду дії правового режиму воєнного стану) та «відновлення інтеграційного вектору» у реалізації державної політики у зазначеній сфері суспільних відносин (другий етап такої трансформації). Важливо усвідомлювати, що міжнародно-правові та європейські правові стандарти запобігання легалізації (відмивання) «брудних» доходів, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення визначають єдині засади, забезпечуючи уніфікацію цільової міжнародної, регіональної співпраці й будь-які «національні варіації», які створюють підґрунтя для спрощеного реагування на протиправні діяння із загрозою державного та наддержавного масштабу, не тільки не знижують, а й навпаки істотно активізують використання особами зі спеціальним правовим статусом (в т.ч. й політично значущими особами) останнього не тільки для особистого збагачення, а й, із акцентом на «впливовий стан» - для дестабілізації правових засад функціонування держави, міжнародної співпраці. Національна нормативна модель фінансового моніторингу політично значущих осіб за період дії в Україні правового режиму воєнного стану не тільки не втратила своєї актуальності (навіть з урахуванням «тимчасової дефектності»), а й, з урахуванням зовнішніх факторів, відновилася у релевантні європейським та міжнародно-правовим цільовим стандартам й набула роль «засади, успішно апробованої безпековими загрозами», що, беззаперечно, вплинуло на трансформацію всього ресурсу фінансового моніторингу як дієвого інструменту протидії легалізації (відмивання) «брудних» доходів, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення.

КУЗЬ Андрій Володимирович –
*начальник відділу нагляду за додержанням
законів органами, які ведуть боротьбу з
організованою злочинністю Донецької
обласної прокуратури*

ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Так, в умовах триваючого повномасштабного вторгнення держави-агресора першочерговим завданням органів правопорядку країни залишається фіксація та розслідування злочинів проти основ національної безпеки України, миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Зокрема, на координаційних нарадах за участі керівників правоохоронних органів держави неодноразово визначалось, що протидія кримінальним правопорушенням, вчиненим організованими злочинними угрупованнями, є одним з основних пріоритетів у їх діяльності.

Разом із цим, зважаючи на окупацію агресором частини території держави, актуальним є протидія злочинам проти основ національної безпеки України, серед іншого вчинених при складній формі співучасті.

Слід зауважити, що після повномасштабного вторгнення збройних сил РФ на територію України після 24 лютого 2022 року КК України доповнено рядом нових статей, серед яких 111-1 (колабораційна діяльність), 111-2 (пособництво державі-агресору), у зв'язку з чим правоохоронними органами Донеччини, зважаючи на тимчасову окупацію частини її території, активно виявляються та документуються вказані злочини, у тому числі вчиненні злочинними угрупованнями.

Як один серед багатьох прикладів ведення послідовної та системної роботи на вказаному напрямі, за правилами спеціального досудового розслідування Донецькою обласною прокуратурою до суду направлено обвинувальний акт у кримінальному провадженні за ч. 7 ст. 111-1, ч. 3 ст. 28, ч. 1 ст. 111-2, ч. 1 ст. 438 КК України щодо п'яти так званих працівників «Краснолиманського ГО МВД ДНР», які після окупації у травні 2022 року м. Лиман Донецької добровільно зайняли посади у вказаному незаконно створеному правоохоронному органі та діючи у складі організованої групи реалізовували рішення держави-агресора та окупаційної адміністрації держави-агресора в частині реалізації так званих «правоохоронних функцій» на тимчасово окупованій території, серед іншого дотримання місцевим населенням незаконно встановленої комендантської години. Зокрема, осіб, які у комендантську годину перебували на вулиці, так звані поліцейські силою затримували та доставляли до відділу поліції, де утримували протягом певного часу та змушували виконувати різні роботи: прати, розбирати завали, прибирати тощо.

Окрім того, «начальник Краснолиманського ГО МВД ДНР» додатково обвинувачувався за ч. 1 ст. 438 КК України, а саме порушенні положень Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 та Додаткових протоколів до неї, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950, Декларації про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, затвердженого Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 09.12.1975, що полягало у незаконному утриманні за його вказівкою потерпілих у камерах, де їх було позбавлено достатньої кількості продуктів харчування, оскільки раціон складався з каші, схожої на об'їдки, яку давали один раз на день; санвузол у камері був відсутній, тому здійснення природних потреб було можливим лише поза межами камери у відведеному місці та тільки з дозволу чергового; можливості повідомити рідним про своє затримання та місце перебування потерпілі не мали.

Після звільнення міста українськими військовими, вказані особи переховуються на тимчасово окупованій території. Незважаючи на це, вироком суду усіх п'ятьох обвинувачених за правилами спеціального судового розгляду засуджено до позбавлення волі на строк п'ятнадцять років з позбавленням

права обіймати посади в правоохоронних органах та органах державної влади на строк п'ятнадцять років з конфіскацією майна. Вирок набрав законної сили.

Окрім того, за публічного обвинувачення Донецької обласної прокуратури за ч. 3 ст. 28, ч. 7 ст. 111-1 КК України до позбавлення волі на строк 12 років з позбавленням права обіймати посади в органах державної влади на строк дванадцять років засуджено учасника організованої групи, який надавав допомогу незаконним збройним формуванням та збройним силам РФ у веденні бойових дій проти збройних сил України, що полягало у зборі інформації щодо руху військової техніки, розміщення особового складу українських військових підрозділів, місцезнаходження військових споруд для подальшої передачі такої інформації спеціальним службам ворога. Вказаний вирок набрав законної сили та особа відбуває реальне покарання.

Правоохоронними органами Донецької області не залишено без уваги і незаконні дії осіб, які обійняли посади у «адміністраціях» міст, створених на тимчасово окупованій території за організацію та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою агресором та його окупаційною адміністрацією.

Так, за спеціальної судової процедури вироком суду, який набрав законної сили за ч. 5 ст. 111-1, ч. 3 ст. 28, ч. 6 ст. 111-1 КК України до 12 років позбавлення волі з позбавленням права обіймати посади в органах державної влади на строк 15 років та конфіскацією майна засуджено голову та двох заступників голови «адміністрації міста Красный Лиман ДНР», які проводили збори, зустрічі, наради під час яких висловлювали наративи російської пропаганди у частині благ «руського мира» та неспроможності української державності, дискредитації українських Збройних сил тощо.

Прокурорами Донеччини особлива увага приділяється дотриманню принципу невідворотності покарання, а також, щоб той хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини про що свідчать наступні дані.

Так, у 2023 році судами ухвалено 5 обвинувальних вироків щодо 9 осіб з найвищим по країні рівнем судової репресії, який дорівнював 100 %. Протягом минулого періоду поточного року судами ухвалено 8 обвинувальних вироків щодо 24 учасників злочинних угруповань. В усіх випадках судом підтверджено кваліфікуючу ознаку «вчинення злочину у складі організованої групи».

Як приклад, вироком Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від 21.09.2021 чотирьох осіб, обвинувачених у вчиненні розбійного нападу, а одного з учасників ще додатково за ч. 1 ст. 263 КК України засуджено до покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 8 до 9 років з конфіскацією майна, однак судом виключено з правової кваліфікації дій кожного з обвинувачених кваліфікуючу ознаку «вчинення злочину у складі організованої групи» та відповідно виправдано за ст. 257 КК України.

Вказані особи обвинувачувались у вчиненні 22.02.2019 у м. Слов'янську Донецької області розбійного нападу у складі організованої групи у формі

банди на потерпілого з метою заволодіння грошовими коштами останнього на суму 1 424 500 грн.

Стороною обвинувачення встановлено, що вчиненню розбійного нападу передувала тривала підготовка (більше місяця), яка полягала у постійному стеженні обвинуваченими за потерпілим з метою вивчення його графіку роботи та маршрутів пересування, обговоренні плану нападу та ролі і функцій кожного як під час нападу, так і після його завершення, а також необхідність використання зброї для його вчинення.

Вказані обставини підтверджувались зібраними у ході досудового розслідування доказами, наданими суду, а саме: матеріалами негласних слідчих (розшукових) дій – аудіо та відео контролю за особами, який проводився у транспортному засобу на якому вони стежили за потерпілим та обговорювали план нападу протягом тривалого часу, протоколами оглядів та обшуків, допитів свідків та потерпілого, рештою матеріалів у своїй сукупності, а також безпосереднім затриманням обвинувачених під час вчинення розбійного нападу.

Не погоджуючись з вказаним рішенням, прокурором подано апеляційну скаргу на вирок суду першої інстанції з ухваленням нового вироку за яким він просив суд визнати обвинувачених винними у вчиненні розбійного нападу у складі організованої групи та бандитизмі, а також призначенні більш суворого покарання. Лише завдяки вмотивованій та послідовній позиції прокурора, наприкінці липня поточного року Дніпровським апеляційним судом апеляційну скаргу прокурора задоволено в повному обсязі. Вирок суду першої інстанції скасовано та ухвалено новий вирок, яким усіх обвинувачених визнано винними та засуджено за ст. 257 та ч. 4 ст. 187 КК України з підтвердженням інкримінованої ознаки «вчинення злочину у складі організованої групи – банди» та призначено покарання на строк від 9 до 10 років позбавлення волі з конфіскацією майна. Апеляційні скарги сторони захисту залишено без задоволення.

Підсумовуючи викладене слід зауважити, що з урахуванням вимушених через повномасштабне вторгнення новел у КК України, протидія найбільш небезпечним проявам злочинів проти основ національної безпеки України є наразі одним серед основних пріоритетів у роботі органів правопорядку країни.

ОРЛОВ Віктор – старший слідчий ГУНП
в Донецькій області, кандидат юридичних
наук

ВИТОКИ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНИ: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Починаючи з 2004 року, щорічно 9 грудня відзначається Міжнародний день боротьби з корупцією, а вчені та лідери громадських думок протягом цих

20 років одноставно повторюють тезу, що «однією з найгостріших проблем сучасного етапу українського державотворення є запобігання та протидія корупції», та на сьогодні на жаль ця теза залишається актуальною в умовах збройного конфлікту з російською федерацією.

Корупція в Україні є складним соціальним і правовим явищем, яке має глибокі історичні корені. Витоки корупції можна розглядати через призму правових та соціальних аспектів, які взаємодіють і впливають один на одного.

Правові аспекти. Правові основи протидії корупції в Україні формувалися під впливом різних історичних етапів, зокрема, періоду пострадянської трансформації. Саме Конституція України закладає фундаментальні принципи, спрямовані на запобігання корупції, закріплює принципи верховенства права, правової держави та забезпечення прав і свобод людини. Проте, реалізація цих принципів часто підривається корупційними практиками, що свідчить про невідповідність між деклараціями та реальністю.

Конституційний Суд України вважає, що Україна як демократична та правова держава має забезпечити створення умов для запобігання та протидії корупції та належного юридичного регулювання відносин з притягнення до юридичної відповідальності осіб, які вчинили корупційні правопорушення.

Проте, незважаючи на те, що корупція є однією з основних загроз національній безпеці України, протидія корупції має здійснюватися виключно правовими засобами з дотриманням конституційних принципів та приписів законодавства, ухваленого відповідно до Конституції України [1].

Соціальні аспекти. Високий рівень правового нігілізму та бідності (у порівнянні з європейськими державами), нерівність у доступі до ресурсів і можливостей, відсутність сподівань на справедливість, а також недовіра до державних інститутів сприяють поширенню корупційних практик. Соціологічні дослідження показують, що корупція досі сприймається як звичайна практика в суспільстві. Навіть незважаючи на заяви про ненависть до хабарників, громадяни демонструють розуміння мотивів здирників, і часто схильні бачити потенційного хабарника в будь-кому, вважаючи, що ті, хто хабарів не бере, просто не мають такої можливості [2].

Подолати корупцію можливо тільки завдяки консолідації всього суспільства та налагодження системи протидії. А поки бачимо корупцію як систему взаємодії в суспільстві.

Взаємозв'язок правових і соціальних аспектів. Взаємодія правових і соціальних аспектів корупції в Україні створює складну ситуацію, де правові норми не завжди відповідають реаліям суспільного життя. Наприклад, навіть за наявності законодавчих ініціатив, таких як антикорупційні реформи, їх реалізація часто зупиняється на етапі корупційних практик у правоохоронних органах та небажанням суспільства знищити ці ганебні явища.

Чесний службовець, з яким не можливо встановити корупційні стосунки, не влаштовує ні громадян, ні систему в якій він працює.

Боротьбу українських правоохоронних органів з корупційними явищами загалом можна охарактеризувати або як керування цим явищем, або як

фотополювання, або необхідність прибрати попереднього корупціонера, щоб на його місце призначити іншого.

Для ефективної боротьби з корупцією в Україні необхідно не лише вдосконалювати законодавство, але й змінювати соціальні установки, підвищувати рівень довіри до державних інститутів і забезпечувати прозорість у їхній діяльності, а також проводити системну роботу з підвищення правової культури та суспільної свідомості.

Для виживання державі необхідно усвідомити необхідність виховання негативного ставлення громадян до корупційних дій (нетерпимості до корупції), формування активної позиції у населення України щодо протидії будь-яким корупційним проявам.

Всі ці процеси повинні бути закладені в людині ще зі шкільної парти й згодом закріплені під час навчання у закладі вищої освіти. Ініціатива протидії корупції повинна максимально підтримуватися (а не толеруватися) нашим суспільством. Саме освітня сфера повинна стати стовпом формування антикорупційної свідомості нації [4].

Як висновок можна зазначити, що передумовами викоренення корупції в нашій державі є взаємопов'язані між собою в суб'єктивно-об'єктивному плані процеси:

1. Створення науково обґрунтованої та реалістичної Стратегії формування нового українського суспільного ладу (який повинен обумовлюватися переважно успіхом економічних і політичних реформ).

2. Широке обговорення цієї Стратегії при активній участі громадянського суспільства, яке буде підкріплене бажанням народу України витерти це деструктивне явище.

За для цього також необхідно зробити аналіз 20-ти річної боротьби з корупцією, встановити позитивні та негативні сторони, після чого підготувати конституційно-правову основу для впровадження цієї Стратегії.

3. Залучення до антикорупційних практик зі шкільної парти та продовження їх становлення у закладах вищої освіти.

Зрозуміло, що у даному разі будь-які корупційні прояви повинні бути вискребені з національної системи освіти.

Справедливим буде твердження, що здобувачі освіти, які пройшли через систему освіти, яка буде мати ознаки корупції, у подальшому будуть користуватися цими принципами корупції у своєму житті, вважатимуть їх нормальним засобом вирішення справ, навчатимуть цього своїх дітей, тим самим створюючи порочне коло в державі та суспільстві [5, с. 185].

Подальші наукові розвідки повинні бути саме в цьому напрямі, а дії суспільства та держави, спрямовані на Перемогу у російсько-українській війні повинні відбуватися разом з об'єднанням зусиль для Перемоги у війні проти корупції в Україні.

Список використаних джерел:

1. Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/31631-zapobigannya-korupciyi>.
2. Тихолаз А. Виправдання здирицтва. День. 29 листоп. (№ 217). 2003. URL: <https://day.kyiv.ua/article/podrobytsi-vypravdannya-zdyrnytstva>.
3. Гонтар З. Г. Полюга Р. Л. Корупція як наслідок кризи правової культури населення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Сер. «Право»*. 2018. № 1(17). С. 1-13. URL : <https://lj.oa.edu.ua/articles/2018/n1/18hzhpkn.pdf>.
4. Прояви корупції в системі освіти: запобігання та протидія: навч.-мет. посіб. К. А. Бабенко, Н. Г. Діденко, М. В. Кондрашова та ін. К. Грамота, 2015. 184 с.
5. Орлов В.А. Особливості протидії корупції в закладах вищої освіти МВС України. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2020 р.) : у 2 ч. Київ. НАВС, 2020. Ч. 2. С. 183-185.

ПАЛАМАРЧУК Галина Вікторівна –
к.ю.н., доцент кафедри кримінального
процесу та криміналістики Одеського
державного університету внутрішніх
справ

МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ ПОКАЗИКІВ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ВОЄННОЇ БЕЗЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Проблема запобігання корупційним була та залишається неймовірно актуальною тематикою серед наукових досліджень. Це пояснюється великим комплексом детермінант, які обумовлюють її існування в різних сферах державного управління. Найголовнішою проблемою є те, що корупція як явище постійно суттєво трансформується, перестроюється, її схеми удосконалюються, а політика держави не завжди встигає від контролювати зміни в процесі її трансформації. Цей процес відбувається в усіх галузях нашого суспільства та держави, в тому числі й у військовій сфері наразі.

Стратегія воєнної безпеки України «Воєнна безпека - всеохоплююча оборона», затвердженій Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021 визначає, що досягнення цілей державної політики у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва з урахуванням умов та обмежень повинно реалізуватися за допомогою формування та реалізації оновленої

військової кадрової політики, спрямованої на укомплектування Збройних Сил України, інших складових сил оборони вмотивованим, професійним, всебічно забезпеченим і підготовленим особовим складом, підготовки військово-навченого резерву людських ресурсів із максимально можливим залученням громадян України до всеохоплюючої оборони України, зменшення ризиків корупції в силах оборони [1].

Зазначена державна політика повинна будуватися з урахуванням можливостей уникнення потенційних ризиків формування детермінант, о сприяють або прямо слугують причинами вчинення корупційних правопорушень в сфері воєнної безпеки та оборони нашої держави.

Слід відмітити, що збільшення кількості корупційних кримінальних правопорушень у сфері воєнної безпеки та оборони може призводити до таких результатів, як:

1. зниження безпекової складової у політиці країни, національної оборони;
2. укріплення позицій злочинних груп та організації, їх збільшення на території України;
3. масового розповсюдження колабораційної діяльності та інших кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки;
4. мінімізації показника забезпечення критичної інфраструктури, логістики;
5. підвищення показників загальнокримінальних протиправної діяльності.

Наразі значної уваги потребує обороннопромисловий комплекс (наприклад щодо закупівель), військово-медична сфера, яка на сьогоднішній день є однією із найбільш корумпованих.

Враховуючи величезну сферу воєнної безпеки та оборони слід підкреслити складність напрацювання політики у протидії досліджуваним суспільно небезпечним діям. Навіть тільки через такий фактор розглядувана проблема потребує масштабного комплексного підходу, який вимагає формування окремої, але єдиної антикорупційної стратегії, спрямованої на посилення законодавчого та регуляторного механізму подолання корупційних ризиків у сфері воєнної безпеки та оборони. При чому, слід підкреслити, що нині національне законодавство не має єдиного підходу до вирішення проблеми подолання корупційних ризиків у сфері оборони.

В сучасній науці з приводу розглядуваної тематики часто стверджується, що правові інструменти ефективної протидії корупції у сфері воєнної безпеки та оборони України є складними правовими інститутами, які мають різну юридичну природу, різний управлінський характер, організаційні риси, форми фактичної реалізації тощо. Наявні антикорупційні засоби, які застосовуються у секторі безпеки і оборони мають організаційно-правову форму функцій і повноважень владних суб'єктів, які відповідальні за управління складовими сфери воєнної безпеки та оборони України.

Зазначені правові інструменти наразі регламентовані на законодавчому рівні не системно і розмиті, не чітко, абстрактно. Тож, видається за необхідне

підтримання пропозиції Є.М. Пащенко, М.Г. Чалий щодо удосконалення регламентації системи інструментів протидії корупції у секторі безпеки і оборони України [2]. Значної уваги в цій системі заслуговує саме нормативно-правове забезпечення. Зокрема, як приклад, можна підтримати позицію про посилення адміністративної відповідальності за зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем.

Значною проблемою у розглядуваній тематиці є відсутність у КК України окремої правової норми, яка б містила кримінальну відповідальність за вчинення військовослужбовцями корупційних. Слід врахувати, що кримінальна відповідальність є більш жорстким методом протидії корупційних правопорушень, тому, вбачається за необхідне введенням такої норми до контексту КК України.

Таким чином, з наведеного можна дійти висновку, що логічним є те, що в умовах сьогодення першочерговими заходами до зниження кількості корупційних кримінальних правопорушень у сфері воєнної безпеки та оборони України має бути унормування положень національного законодавства в частині службових суспільно небезпечних діянь. Гостро назріває також необхідність формування окремої, єдиної антикорупційної стратегії з метою посилення законодавчого та регуляторного механізму подолання корупційних ризиків у сфері воєнної безпеки та оборони України. При чому, видається, що рамках цього питання законодавцю необхідно суттєво звернути увагу на неузгодженість положень нормативно-правових актів щодо диференціації меж відповідальності за службові кримінальні правопорушення, вчинені у військовій сфері.

Список використаних джерел:

1. Стратегія воєнної безпеки України «Воєнна безпека - всеохоплююча оборона», затверджена Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n15>
2. Пащенко Є.М., Чалий М.Г. Правові інструменти протидії корупції у секторі безпеки і оборони України: сутність і особливості. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/5_2022/21.pdf

СИРМАМІЇХ Ірина Вікторівна –
заступник начальника відділу організації наукової роботи Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент

ОЦІНКА РИЗИКІВ КОРУПЦІЇ, ЩО МОЖУТЬ СЛУЖИТИ ІНДИКАТОРАМИ ВПЛИВУ ЗЛОЧИННИХ СПІЛЬНОТ

Корупція є однією з основних загроз економічній стабільності та розвитку регіонів. Вона створює сприятливе середовище для діяльності злочинних спільнот, які використовують корупційні схеми для досягнення своїх цілей. Оцінка ризиків корупції є важливим елементом аналізу впливу злочинних спільнот на місцеві економічні процеси.

У відповідності до Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури» від 08.12.2023 № 3509-І сформовано забезпечення належної інституційної, операційної та процесуальної автономії Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (далі – САП), її керівництва та прокурорів, удосконалення процедур добору на адміністративні та інші посади, запровадження дієвих та неупереджених механізмів підзвітності та підтримки дисципліни прокурорів.

Оцінка ризиків корупції є важливим інструментом для виявлення впливу злочинних спільнот на економічні процеси та забезпечення економічної безпеки регіонів. Індикатори корупції, такі як зловживання службовим становищем, фінансові махінації, непрозорість процедур та конфлікт інтересів, можуть слугувати сигналами для виявлення злочинних структур та їхнього впливу (таблиця 1).

Таблиця 1

Методи оцінки ризиків корупції

Методи	Сфера застосування	Характер впливу
Аналіз даних	Індекси корупції	Використання національних та міжнародних індексів корупції, таких як Індекс сприйняття корупції Transparency International, для оцінки рівня корупції в регіоні
	Статистичний аналіз	Аналіз статистичних даних про кількість виявлених випадків корупції, підозрілих фінансових операцій та порушень у сфері державних закупівель.
Моніторинг та аудит	Регулярні перевірки	Проведення регулярних перевірок державних закупівель та фінансової діяльності державних установ незалежними аудиторами.
	Громадський моніторинг	Залучення громадських організацій та журналістів до моніторингу процедур державних закупівель та виявлення випадків корупції.
Соціологічні дослідження	Опитування громадян та підприємців	Проведення опитувань для виявлення рівня довіри до державних інституцій, частоти випадків вимагання хабарів та інших корупційних дій
	Аналіз громадської думки	Аналіз результатів соціологічних досліджень для виявлення основних проблем та ризиків, пов'язаних з корупцією.

Джерело: складено автором

Для зниження ризиків корупції необхідно впроваджувати комплексні заходи, включаючи посилення законодавчої бази, розвиток інституційної

спроможності, забезпечення прозорості та активізацію громадського контролю. Лише за умов скоординованих зусиль держави, бізнесу та громадянського суспільства можливо забезпечити ефективну боротьбу з корупцією та підвищити рівень довіри до державних інституцій.

Взаємодія між суб'єктами впливу може бути досить складною та динамічною, і різні форми таких відносин можуть включати опозицію, співпрацю, суперництво та незалежність. Кожна з цих форм взаємодії характеризується різними рівнями залученості та впливу на результативність учасників.

Ці чотири категорії – опозиція, співпраця, суперництво та незалежність – є ключовими для розуміння взаємовідносин між суб'єктами впливу. Залежно від контексту, учасники можуть вибирати різні форми взаємодії, прагнучи досягти максимальних результатів. У сучасних умовах ці відносини постійно змінюються та адаптуються, що підкреслює динаміку взаємодії між різними соціальними, економічними і політичними акторами.

Злочинні спільноти традиційно сприймають державу як об'єкт експлуатації, використовуючи її інститути для досягнення своїх цілей. Вони не прагнуть до прямого захоплення влади, як це роблять терористичні організації, але їхня мета це прогнозований вплив на державні структури, зокрема через корупцію, залякування або маніпуляції. Це дозволяє їм використовувати слабкі місця державної системи для своїх інтересів, зокрема для легалізації доходів і уникнення переслідування.

Для злочинних угруповань держава не є цінністю сама по собі, але представляє інструмент для досягнення вигідних умов для злочинної діяльності. Злочинні спільноти проникають в державні структури, використовуючи їх слабкості (корупція, неефективність, політична нестабільність) для легалізації своїх доходів або для впливу на прийняття рішень, які їм вигідні.

Подібно до великого бізнесу, злочинні спільноти часто залежать від державної підтримки або мінімуму державного втручання у їхні справи. Вони зацікавлені в тому, щоб держава була достатньо слабкою для того, щоб їм було легше проникати в її інститути, але не настільки слабкою, щоб це загрожувало їхньому впливу або стабільності їхніх операцій.

Отже, організовані злочинні угруповання використовують державу як об'єкт експлуатації, проникаючи в її структури і використовуючи її слабкості для своїх інтересів. Вони прагнуть до прогнозованого впливу на державу, але не до захоплення влади, як це характерно для терористичних організацій. В авторитарних режимах організована злочинність може втрачати свої позиції через посилений контроль з боку держави, але вона завжди адаптується до змін у політичній системі, шукаючи нові можливості для впливу та отримання вигоди (таблиця 2).

Таблиця 2

Законодавчі та регуляторні заходи до мінімізації впливу злочинних спільнот

Заходи	Сфера застосування	Характер впливу
Посилення правового регулювання	Моніторинг законодавства	Прийняття нових законів та внесення змін до існуючих для посилення відповідальності за економічні злочини, такі як корупція, відмивання грошей та ухилення від сплати податків.
	Ефективне застосування діючих норм законодавства	Забезпечення належного виконання законодавства через підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів та судової системи.
Антикорупційні заходи	Створення антикорупційних органів	Впровадження спеціалізованих антикорупційних органів, які будуть відповідальні за розслідування та запобігання корупційним діям
	Прозорість та підзвітність	Забезпечення прозорості у діяльності державних та місцевих органів влади через обов'язкове оприлюднення інформації про їхню діяльність та фінансові операції
Підтримка малого та середнього бізнесу	Фінансові стимули	Надання податкових пільг та грантів для розвитку малого та середнього бізнесу, що знижує їхню залежність від нелегальних фінансових потоків
	Доступ до фінансування	Забезпечення доступу до кредитних ресурсів через розвиток місцевих банківських установ та мікрофінансових організацій.
Диверсифікація економіки	Розвиток різних секторів	Підтримка різних секторів економіки для зменшення залежності від однієї галузі та зниження ризиків економічної нестабільності.
	Інновації та технології	Заохочення впровадження новітніх технологій та інновацій для підвищення конкурентоспроможності місцевих підприємств.
Освіта та підвищення кваліфікації	Професійна освіта	Розвиток системи професійної освіти для підготовки висококваліфікованих спеціалістів, що сприятиме зниженню рівня безробіття та економічної вразливості населення
	Навчальні програми	Впровадження навчальних програм для підвищення кваліфікації працівників, що допоможе їм адаптуватися до змін на ринку праці та зменшить залежність від нелегальних джерел доходу.
Підтримка соціально вразливих груп	Соціальні програми	Реалізація програм соціальної підтримки для вразливих груп населення, що включають фінансову допомогу, доступ до медичних послуг та житла.
	Інтеграційні заходи	Підтримка програм реінтеграції для осіб, які були залучені до злочинної діяльності, з

Заходи	Сфера застосування	Характер впливу
		метою їхнього повернення до суспільства.
Використання інформаційних технологій	Електронне урядування	Впровадження систем електронного урядування для підвищення прозорості та підзвітності державних і місцевих органів влади.
	Системи моніторингу	Використання сучасних систем моніторингу та аналізу даних для виявлення підозрілих фінансових операцій та запобігання економічним злочинам.
Розвиток кібербезпеки	Захист інформаційних систем	Забезпечення захисту інформаційних систем місцевих підприємств та державних установ від кіберзлочинів.
	Навчання кібербезпеці	Проведення навчальних програм з кібербезпеки для підвищення обізнаності працівників та громадян про загрози та методи їхнього запобігання.

Джерело: складено автором

Таким чином, мінімізація впливу злочинних спільнот на економічні процеси на місцевому рівні вимагає комплексного підходу, що включає правові, економічні, соціальні та технологічні заходи. Важливо використовувати міждисциплінарний підхід, залучати громадськість та застосовувати сучасні технології для ефективного моніторингу та запобігання економічним злочинам. Лише таким чином можна забезпечити економічну безпеку, сприяти стійкому розвитку та підвищити рівень добробуту населення

ШУРУН Ірина Дмитрівна – науковий співробітник відділу організації наукової роботи Донецького державного університету внутрішніх справ

СПОСОБИ ВПЛИВУ ЗЛОЧИННИХ СПІЛЬНОТ НА ЕКОНОМІКУ РЕГІОНУ

Застосування комплексного підходу до аналізу та управління місцевими економічними процесами може значно зменшити вплив злочинних спільнот, забезпечити економічну стабільність та сприяти стійкому розвитку регіону.

Однією з ознак є *елемент організованості*, зокрема визначається як ключова ознака складу злочинів, що здійснюються злочинними спільнотами [1]. Це відрізняє такі злочини від інших видів злочинної діяльності і підкреслює необхідність точного визначення цього елемента під час судового розгляду. Суд, розглядаючи справи цієї категорії, повинен ретельно вивчати природу організації злочинного об'єднання, щоб уникнути змішування понять «організація злочинного об'єднання» та «організація вчинення злочину»

оскільки мають різні правові наслідки. Визначення злочинного об'єднання вимагає підтвердження існування стійкої структури, яка була створена для систематичного вчинення злочинів. Помилкове змішування цих понять може призвести до невірної кваліфікації злочину, що, у свою чергу, може вплинути на вирок і відповідальність учасників.

Важливим аспектом кваліфікації злочинної спільноти є момент, коли вона вважається утвореною (створеною). Відповідно до визначених критеріїв, злочинна спільнота може бути визнана створеною, якщо після досягнення згоди між її учасниками щодо вчинення першого тяжкого чи особливо тяжкого злочину об'єднання набуло всіх необхідних ознак злочинної організації ще до завершення цього злочину. Суд має враховувати, що злочинна організація може виникнути як поступове перетворення організованої групи. Тобто, об'єднання може спочатку діяти як організована група, а згодом набути ознак злочинної спільноти. Важливо, що злочини, вчинені до цього моменту, будуть кваліфікуватися відповідно до тих ознак, які об'єднання мало на момент вчинення злочину.

На сьогодні тема соціальних норм і впливу злочинних спільнот за допомогою сучасних технологій на їх формування є складною і багатогранною. Необхідність узагальнення відношення до певних категорій цінностей і норм у суспільстві обумовлюється кількома важливими чинниками, які формують сучасні соціальні процеси. Сучасні технології, зокрема соціальні медіа, ЗМІ та інші інформаційні платформи, стали потужними інструментами впливу на громадську думку. Ці платформи мають здатність швидко поширювати інформацію, формуючи або спотворюючи уявлення людей про те, що є нормальним або прийнятним у суспільстві. Як наслідок, масове використання цих технологій створює умови для впливу на поведінку окремих індивідів і цілих соціальних груп та на економіку регіону в цілому.

У свідомості як окремої особи, так і суспільства в цілому, поняття «соціальна норма» часто асоціюється з поведінкою більшості. Соціальна норма визначається як «загально визнане правило або зразок поведінки», що сприяє впорядкованості взаємодії між людьми. Однак проблема виникає тоді, коли сприйняття «поведінки більшості» може бути не реальним, а ілюзорним, створеним за допомогою інформаційних платформ або ЗМІ.

У контексті авторитарних режимів, спотворені соціальні норми можуть бути використані для контролю над населенням та на економіку регіону. Злочинні спільноти можуть маніпулювати громадською думкою через контрольовані ЗМІ, соціальні медіа та інші платформи, поширюючи ілюзію про те, що певна поведінка або думка є загально прийнятою. При цьому такі режими можуть використовувати технології правопорядку, які не завжди є правовими чи справедливими, для підтримки цього впливу та забезпечення контролю над суспільством.

З огляду на зазначене, існує реальна небезпека того, що в умовах сучасних комунікаційних технологій та їх масового використання суспільство може піддаватися впливу, які здатні спотворювати уявлення про соціальні

норми. Це може мати негативні наслідки для правової держави та громадянського суспільства, особливо в умовах авторитарних режимів, де контроль над інформацією та громадською думкою може використовуватися для маніпуляцій і забезпечення впливу на економічні процеси.

А відтак, вищезазначене свідчить про необхідність перегляду детермінант злочинної поведінки, зокрема в аспекті її соціальних складових. Сучасні організовані злочинні спільноти слід розглядати як “впливових акторів” на різних рівнях суспільства, здатних інтегруватися в суспільно важливі сфери та впливати на широкий спектр процесів. Сучасні організовані злочинні угруповання активно впливають на соціальні, політичні та економічні процеси. Їхня діяльність включає не лише незаконні операції, але й цілеспрямований вплив на громадську думку через медіа, інформаційні кампанії або навіть дискредитацію влади та її представників.

Вони створюють специфічний бренд залякування та маніпулюють інформаційним простором для досягнення своїх цілей. До суб’єктів впливу, окрім злочинних угруповань, можна віднести аналітичні центри, освітні установи, блогерів та інших впливових діячів, які здатні поширювати або навіть нав’язувати інформацію споживачам. У цьому контексті організовані злочинні групи можуть використовувати такі канали для легалізації своїх дій, зокрема через зв’язки з медіа та громадськими діячами.

Однією з тактик організованих злочинних угруповань є дискредитація державних інституцій і посадових осіб, що перешкоджають їхній діяльності. Вони можуть використовувати медіа, соціальні мережі та інші платформи для поширення інформації, яка підриває довіру громадян до держави, створюючи сприятливе середовище для своєї діяльності.

Згідно з даними Європолу [2], транснаціональні організовані злочинні групи мають у своїй структурі не тільки нелегальні, але й легальні бізнес-структури, що використовуються для прикриття та відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом. Це дозволяє їм легалізувати свої прибутки та отримувати доступ до законних ринків і ресурсів. Більш того, ці угруповання залучають професіоналів з різних сфер — юристів, фінансових аналітиків, технологічних експертів — які допомагають забезпечити їхню діяльність та уникнути кримінальної відповідальності.

Організовані злочинні угруповання все більше інтегруються у різні сфери суспільного життя, використовуючи соціальні механізми та комунікаційні технології для своїх цілей. Це змушує переглянути існуючі підходи до визначення детермінант злочинної поведінки, зокрема враховуючи їхній вплив на громадську думку та інфраструктуру легального бізнесу.

Отже, сучасні злочинні спільноти виходять за межі традиційної кримінальної діяльності та стають впливовими акторами, здатними маніпулювати суспільною думкою та інтегруватися в легальні сектори економіки. Це вимагає комплексного підходу до боротьби з ними, зокрема через моніторинг їхньої діяльності у медіа-просторі, легальних структурах та сфері публічної комунікації.

Список використаних джерел:

1. Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 5 лютого 2015 р. у справі № 5-38кc14. URL : [https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/98E418E8668587F4C225806F00394939](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/98E418E8668587F4C225806F00394939).

2. European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA). 2021. URL: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/socta2021_1.pdf

АКИМОВ Андрій – старший викладач Національної академії Служби безпеки України, доктор філософії / Doctor of Philosophy Degree (PhD). Галузь знань: Публічне управління та адміністрування

ПРОЯВИ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДЕРЖАВНОСТІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОТИДІЯ

Протидія організованій злочинності та корупції є одним із пріоритетних завдань Української держави на шляху до визначених міжнародних цінностей в контексті проєвропейської інтеграції. На теренах нашої держави, на жаль, історично склалася тенденція до вчинення корупційних правопорушень та інших пов'язаних із цим явищ, таких як т.зв. «кумівство» та ін., що є раковою пухлиною для державної політики.

Вважається, що «державна політика» - це цілеспрямована діяльність органів державної влади для вирішення суспільних проблем, досягнення й реалізації загальнозначущої мети розвитку суспільства або його окремих сфер [1].

Європейська держава, що прагне захищати права і свободи людей не повинна мати проблем із корупцією у суспільстві, особливо в органах державної влади, оскільки вказаний чинник прямо впливає на стан національної безпеки.

В умовах повномасштабного збройного конфлікту вказане питання набирає ще більшої ваги, оскільки стає безпосередньо пов'язаним із збереженням життя та здоров'я людей, ефективним функціонуванням сил оборони країни.

Корупція у військовій сфері, де є сприятливі умови для її появи, зростання та поширення, ставить під серйозну загрозу ефективність військової організації та боєздатність армії, підбиває рівень довіри суспільства і міжнародних партнерів держави до її Збройних сил, не дозволяє ефективно забезпечувати безпеку громадян і, у її найгіршому прояві, загрожує механізмам

демократичного управління та навіть самим фундаментальним принципам існування держави у сучасному світі [2].

Вищезазначене питання є базисним при забезпеченні національної безпеки України. Протидію злочинній діяльності у вказаній сфері, відповідно до компетенції, здійснює низка правоохоронних органів, зокрема: Департамент захисту національної державності Служби безпеки України, Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України. Діяльність вказаних інституцій має вагомое значення у боротьбі із організованою злочинністю та корупцією, особливо в умовах збройного конфлікту.

Повномасштабна агресія РФ по відношенню до України створила нові виклики й у сфері корупційних правопорушень. На початку відкритого збройного конфлікту і військового протистояння із ворогом сфера корупційних правопорушень в Україні сформувалася, в основному, в частині т.зв. вирішень питань із мобілізацією (придатність особи до проходження служби, проходження служби на визначених посадах, нарахування бойових виплат особам, що фактично не знаходилися у районі проведення бойових дій), а також питань, пов'язаних із незаконним перетином державного кордону (за недійсними документами, поза пунктами пропуску або з приховуванням осіб при перетині відповідних пунктів пропуску).

Виходячи із контексту даних злочинів мова йде про наступні статті Кримінального кодексу: ст. 368 (прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою), ст. 369 (пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі), ст. 358 (підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів), ст. 364 (зловживання владою або службовим становищем), ст. 332 (незаконне переправлення осіб через державний кордон України).

У подальшому тенденція корупційних правопорушень стала більше тяжіти до економічної сфери, а саме до вчинення злочинів, пов'язаних із ст. 191 КК України (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем). Вказана категорія злочинів стосується, як правило, питань різноманітних державних закупівель для підрозділів Сил оборони, охоплюючи як сферу продовольчих товарів, так і матеріально-технічне оснащення військових частин.

Порушення, пов'язані із умовами проходженням військової служби та нарахуванням виплат, а також із закупівлями для підрозділів Сил оборони носять перманентний характер. В той же час, поступово спадає тенденція до злочинів, пов'язаних із мобілізаційними процесами та незаконним перетином особами державного кордону України.

Як нове, ситуативне явище можна позначити підвищені корупційні ризики у сфері освіти, пов'язані із наданням відстрочки від служби тим особам, які виявляють бажання отримувати вищі освітні рівні, зокрема вступати до аспірантури закладів вищої освіти України.

Отже, державна політика з протидії організованій злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту має виходити із тенденцій розвитку корупційних ризиків. Вказані ризики є динамічними і змінюються відповідно до низки внутрішніх і зовнішніх чинників, наявної військово-політичної обстановки, особливостей національного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Андріяш В.І. Державна політика: концептуальні аспекти визначення. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2013 №9. URL: https://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2013_9_6. (дата звернення: 26.09.2024).

2. Тарасов С.В. (2020). Правові засади протидії корупції у військовій сфері. Галузь військового права у сучасних умовах державотворення: тези доп. учасників панел. диск. (Київ – Харків, 11 груд. 2020р.), 38-42. вилучено із URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20201211/article/view/tarasov (дата звернення: 26.09.2024).

ГУРТОВА Ксенія – старший викладач кафедри конституційного і міжнародного права та прав людини Харківського національного університету внутрішніх справ

АНТИКОРУПЦІЙНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПОСАДОВИХ ОСІБ: ДОСВІД АЗІАТСЬКИХ КРАЇН

Зменшення корупційних проявів в Україні буде можливим тільки після детального вивчення антикорупційного законодавства тих країн, які досягли значних успіхів у боротьбі з корупційними явищами.

Характерною особливістю нормативно-правового регулювання антикорупційної сфери в такій країні, як Японія є фактична відсутність профільного законодавчого акту. Такий порядок речей не заважає країні вести активну боротьбу з корупцією. Немале значення надається заборонам відносно політиків, державних і муніципальних службовців. Останні, передбачають ряд правил для осіб, які обіймають посади публічних службовців, які унеможливають їх політичну активність і підприємницьку діяльність, не тільки в період проходження служби, а і після їх звільнення. Більше того, в законах Японії закріплено досить чіткі обмеження стосовно фінансування політичних компаній, передвиборчої агітації та інших політичних організацій, а також регламентовано процедуру здійснення благодійних внесків, а також обов'язок подання відповідної фінансової звітності.

У Японії корупційними правопорушеннями вважаються наприклад, отримання певної винагороди за просування інтересів третіх осіб;

безпосередній вплив на інших осіб з метою прийняття працівниками інших державних інституцій бажаного цими третіми особами рішення, тощо.

Одним із основних напрямів реалізації антикорупційних заходів у країні є саме кадрова політика: її сутність полягає в тому, що публічні службовці в Японії отримують достатнє матеріальне забезпечення, що заохочує їх до доброчесності і мінімізує вчинення ними корупційних правопорушень. [4, с. 31].

Слід вказати наступні пріоритети в сфері запобігання та протидії корупції:

1) розроблення та активне провадження інструментів запобігання корупції економічного характеру, наприклад обов'язок щодо систематичного звітування політичним керівництвом перед громадськістю, проведення фінансових реформ, у частині фінансування політичних організацій і державних підприємств;

2) формування інституту публічної служби сучасного зразка з гідними умовами праці, стабільно високим грошовим забезпеченням, і розгалуженою системою стимулів;

3) запровадження цивільного контролю за діяльністю державних інституцій, де провідним суб'єктом є громадськість [1, с. 59].

На противагу демократичним способам вирішення проблематики недоброчесності посадовців, Китай вирішив діяти більш радикально та жорстко: досягнення цілей за рахунок авторитарного стилю управління, поширення диктатури та репресій, навіть застосування показових розстрілів урядовців, які вчинили корупційні дії, давно стали «звичною справою». Так, лише з 2003 по 2015 роки 10 тисяч чиновників були публічно розстріляні, 120 тисяч – у якості пораня отримали по 10-20 років ув'язнення [2, с. 19].

Як результат антидемократичні заходи не дають бажаного результату – кількість осіб, які надають неправомірну вигоду, якщо і зменшилась, то не набагато, а їх суми автоматично зросли з похибкою на «підвищений ступінь ризику». Зрозуміло, що демократичний режим не в змозі забезпечити активну боротьбу з корупцією і мінімізувати отримання неправомірної вигоди, але здатний створити передумови для такої діяльності. Оскільки саме демократичні цінності: як от свобода слова чи наявність політичної конкуренції дає можливість виявляти та поширювати інформацію про корупційні прояви, а також сприяє створенню незалежних (громадських) комісій, основним завданням яких є боротьба з корупцією.

Антикорупційна політика Сінгапуру вражає своїми успіхами – у країні в основу покладено ідею про усунення чи мінімізацію причин і умов, які фактично штовхають особу на здійснення корупційних діянь. Із цією метою в країні впроваджено низку дієвих антикорупційних засад і механізмів, серед яких:

1) застосування заходів до обох сторін (як до тих, хто дає хабарі, так і до тих, хто їх приймає);

2) неминуче застосування механізму юридичної відповідальності за вчинення корупційного правопорушення, яке в обов'язковому порядку повинно супроводжуватись суспільним осудом;

3) принципове розмежування професійних обов'язків публічних службовців і їх приватних інтересів;

4) встановлення зрозумілих і прозорих методів професійної діяльності та реалізації управлінського процесу;

5) професійні та особисті якості як основний критерій добору службовців державної сфери, що різко засуджує використання сімейних зв'язків під час проходження публічної служби та виконання своїх професійних обов'язків;

6) створення ділового та непохитного іміджу непідкупності чиновників на базі їх оперативного звільнення, у випадках вчинення ними корупційних діянь;

7) гідна оплата праці державних службовців – оплата праці державних службовців здійснюється згідно формули, основним елементом якої є показник середньої заробітної плати кваліфікованих працівників на ідентичних або схожих посадах у приватній сфері.

8) контрольована щорічна звітність державних службовців про їх майно, активи і борги, у формі подання декларацій про майно.

Також не останнє місце займає розбудова державних органів зі спеціальним статусом, які мають своє власне вузьке коло обов'язків. Це, до прикладу, Бюро з розслідування корупції, що має свою самостійність [3, с. 28]. Бюро по розслідуванню корупції Сінгапуру наділено «нехарактерними» для правоохоронних органів повноважень, зокрема затримувати осіб, що підозрюються у вчиненні корупційного правопорушення та проводити їх обшук, навіть без ухвали суду.

Аналізуючи викладений матеріал, важливо зазначити, що кожна із представлених азіатських моделей у боротьбі із корупцією ефективно функціонує в залежності від типу політичного режиму в країні, а країна вже у рамках своїх політичних важелів обирає ту модель, яка у симбіозі з державно-правим режимом принесе бажані результати.

Для України прийнятною методикою виступатиме демократична, наприклад, сінгапурська, яка включає у себе демократичні та сучасні шляхи вирішення корупції, а також буде сприяти її зупиненню.

Список використаних джерел:

1. Відповідальність за корупційні діяння, правові засади відшкодування збитків, завданих внаслідок їх вчинення: навчально-методичні матеріали / Ю. В. Баскакова, В. М. Гаврилюк, П. В. Качанова, Г. О. Усатий; упоряд. О. В. Жур. К.: НАДУ, 2013. 108 с.

2. Мізрах І. А. Сім найоригінальніших методів боротьби з корупцією / Антикоруційний портал. URL: <https://www.acrc.org.ua/ua/news-and-events/articles/all/7-najoriginalnishix-metodiv-borotbi-z-korupczyeyu.html>

3. Скомаров О. В. Досвід Сінгапуру та Гонконгу щодо функціонування спеціальних антикорупційних органів та можливість його застосування в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 4. С. 92-93.

4. Чепелюк В.М. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією. *Антикорупційний вісник «Ваша надія»*. URL: [http://www.antykor.info/en/dosv%D1%96d-z a r u b % D 1 % 9 6 z h n i k h - k r a % D 1 % 9 7 n - u - b o r o t b % D 1 % 9 6 - z - k o r u p c % D 1 % 9 6 % D 1 % 9 4 j u /](http://www.antykor.info/en/dosv%D1%96d-z%20a%20r%20u%20b%20%D1%96z%20h%20n%20i%20k%20h%20-%20k%20r%20a%20%D1%97n%20-%20b%20o%20r%20o%20t%20b%20%D1%96-z%20k%20o%20r%20u%20p%20c%20%D1%96%D1%94ju/)

БІЛА Вікторія – слухач магістратури I курсу навчально-наукового інституту №1 Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

ВОЙЦІХОВСЬКИЙ Андрій - професор кафедри конституційного і міжнародного права та прав людини Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНІЙ АНТИКОРУПЦІЙНІЙ СПІВПРАЦІ

Корупція в умовах воєнного стану набуває особливої гостроти, адже вона підриває довіру до державних інституцій та ефективність використання обмежених ресурсів, що є критично важливими для забезпечення обороноздатності країни. В умовах війни, коли кожен ресурс спрямований на захист держави та підтримку населення, корупційні прояви можуть мати не лише економічні, а й безпекові наслідки. Тому боротьба з корупцією під час воєнного стану є пріоритетом для збереження стабільності та ефективності роботи держави, особливо у сфері оборони, гуманітарної допомоги та відбудови країни.

Використання закордонного досвіду в протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним з отриманням неправомірної вигоди, є важливим кроком у пошуку дієвих методів боротьби з корупцією в Україні. Вивчаючи зарубіжні практики у сфері протидії корупційним злочинам, варто звертати увагу на ті аспекти, які можуть бути корисними та ефективними саме для українського контексту [1, с. 101–104].

Важливим фактором актуалізації боротьби з корупцією в Україні стало отримання статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу в 2022 році. Це означає, що країна має впровадити європейські антикорупційні норми в своє законодавство. Євросоюз підтримує боротьбу з корупцією через реалізацію різних заходів, заснованих на міжнародних стандартах, оскільки корупція на високому рівні часто є частиною ширшої системи. Підхід ЄС полягає в

запровадженні комплексних дій, які створюють умови для зменшення можливостей для корупційних проявів. Одним із ключових кроків стало формування інституційної системи, яка разом із законодавчим забезпеченням є необхідною для боротьби з корупцією.

Завдяки підтримці ЄС в Україні створені важливі антикорупційні структури та інструменти. У рамках судової реформи в 2021 році була створена Етична рада, що перевіряє кандидатів до Вищої ради правосуддя на відповідність етичним та професійним стандартам. Також за участі міжнародних експертів активізувалася діяльність НАБУ та забезпечена робота Вищого антикорупційного суду [2].

Стратегія підтримки ЄС спрямована на запобігання корупції через підвищення прозорості, що дозволило Україні створити одну з найсучасніших систем електронного декларування доходів. Інший важливий напрямок - це стимулювання конкуренції в економіці, що зменшує можливості для корупції. Крім того, були створені спеціальні антикорупційні органи, такі як Вища рада правосуддя, Спеціалізована антикорупційна прокуратура та слідчі органи.

Одним із важливих напрямків співпраці України з ЄС у боротьбі з корупцією є участь у рамках Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), зокрема через її Антикорупційну мережу для Східної Європи та Центральної Азії. Це включає реалізацію Стамбульського плану дій, підписаного країнами, зокрема Вірменією, Азербайджаном, Грузією, Таджикистаном та Україною, для зміцнення прозорості в державному управлінні, боротьби з хабарництвом та залучення громадян до реформ. Україна взяла на себе зобов'язання створити ефективну державну службу, покращити бізнес-клімат і розвивати залученість громадськості у реформи. Регулярні раунди оцінюють прогрес у виконанні цих зобов'язань, зокрема в антикорупційних заходах.

Моніторингові звіти зосереджуються на трьох основних аспектах: антикорупційна політика та інституційна інфраструктура, криміналізація корупції та правозастосування, а також запобігання корупції в державному секторі, політиці, судовій системі, державних закупівлях та фінансовому контролі.

Іншим важливим напрямком співпраці України з ЄС є координація роботи Групи підтримки України (SGUA) Європейської комісії в рамках Європейського інструменту сусідства. Разом із Представництвом ЄС в Україні, SGUA розробляє програми допомоги для ключових сфер реформ, таких як децентралізація, боротьба з корупцією та зміцнення верховенства права. Ці програми часто отримують співфінансування та реалізуються за участю країн-членів Євросоюзу. Також ЄС підтримує українське громадянське суспільство через гранти з різних фінансових джерел, внески до Європейського фонду демократії та через постійний діалог, що впливає на формування політики [3].

Отже, корупція залишається серйозною перешкодою для демократичного та економічного розвитку України, а ефективна боротьба з нею вимагає належної законодавчої бази, дієвої державної інституційної системи та

превентивних заходів. Важливо інтегрувати міжнародні стандарти й передовий досвід у національну антикорупційну систему. Приєднання до міжнародних антикорупційних ініціатив сприяло ратифікації низки документів та вдосконаленню національного законодавства. Українське суспільство протягом кількох років вважає антикорупційну реформу одним із головних пріоритетів, наполягаючи на впровадженні європейських стандартів.

Список використаної літератури:

1. Корупція в Україні 2022: розуміння, сприйняття, поширеність. Звіт за результатами опитування населення та бізнесу / EUACI, Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/1f23b766-e031-4c3f-81a4-0167b4f93116.pdf> (дата звернення: 24.09.2024).

2. Камінська Н.В. Міжнародне співробітництво у сфері запобігання корупції: проблеми теорії та практики. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/bitstreams/33302bdd-d19e-4a16-97da-ba5303899d4b/download> (дата звернення: 24.09.2024).

3. Мазараки А., Мельник Т. Співробітництво України з ЄС у сфері запобігання й протидії корупції. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2023. № 2. С. 4-33. URL: https://www.researchgate.net/publication/370187073_Spivrobotnictvo_Ukraini_z_ES_u_sferi_zapobiganna_j_protidii_korupcii (дата звернення: 24.09.2024).

БУЯКОВА Ілона – курсант 2 курсу Факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

ТУРЧАНІКОВА Ганна – капітан поліції, викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: СТАЛІСТЬ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що війна загострює соціально-економічні проблеми в країні та підриває довіру громадян до державних інституцій, а також створює сприятливе середовище для розвитку організованої злочинності та корупції, що загрожує національній безпеці

України. В умовах збройного конфлікту організована злочинність зазнає трансформації, адаптуючись до нових реалій, часто використовуючи хаос війни для розширення своєї діяльності та посилення впливу. Типові прояви організованої злочинності в таких умовах включають: контрабанду стратегічних товарів, торгівлю людьми, незаконний видобуток природних ресурсів, мародерство, розкрадання державного майна, кіберзлочинність, відмивання коштів і т.п.

Говорячи насамперед, про такі чинники як:

- збройні формування (можуть використовувати збройний конфлікт як прикриття для своїх злочинних операцій, контролюючи території, ресурси та населення);

- корупція в силових структурах (війна призводить до розширення корупції в правоохоронних та військових органах, зловживання владою для особистого збагачення [1, с. 86]);

- гуманітарна допомога (може стати об'єктом злочинних посягань, зловживання ресурсами та неправомірного розподілу допомоги [2, с.333]);

- економічні злочини (розкрадання бюджетних коштів, шахрайство та відмивання грошей, можуть використовуватися для фінансування війни та збагачення окремих осіб).

Законодавство України передбачає широку низку нормативних правових актів, що регулюють протидію організованій злочинності та корупції, але його сфера дії може бути обмежена в умовах війни. Кримінальний Кодекс України визначає правові основи боротьби з організованою злочинністю та корупцією, передбачає відповідальність за відповідні злочини. В Законі України "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю" [3] зазначено заходи та принципи протидії організованій злочинності, зокрема, створення спеціальних державних органів. Закон України "Про запобігання корупції" визначає правила та процедури запобігання корупції, зокрема, декларування майна, конфлікт інтересів.

Протидія організованій злочинності та корупції в Україні здійснюється спеціалізованими органами, які мають свої функції та повноваження:

- Національне антикорупційне бюро України (НАБУ): досліджує кримінальні правопорушення у сфері корупції, здійснює досудове розслідування, передає справи до суду;

- Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП): здійснює процесуальне керівництво у кримінальних провадженнях щодо корупції, підтримує обвинувачення в судах;

- Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК): займається профілактикою корупції, проводить моніторинг декларацій, здійснює контроль за дотриманням антикорупційного законодавства.

Ефективність боротьби з організованою злочинністю та корупцією залежить від комплексного підходу, що включає сучасні методи розслідування, міжнародне співробітництво та конфіскацію незаконно набутих активів. Розслідування передбачає збір доказів, допити свідків, моніторинг фінансових

операцій та інші слідчі дії. Важливим є також захист свідків та використання сучасних технологій. Конфіскація незаконно набутих активів дозволяє позбавити злочинців їхніх доходів і є ефективним засобом боротьби з організованою злочинністю. Міжнародне співробітництво, обмін інформацією, спільні операції та екстрадиція підозрюваних сприяють ефективній боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю. Крім того, важливу роль відіграють профілактика злочинності, реформа правоохоронних органів, співпраця з громадськістю та зміцнення судової системи.

Говорячи про громадянське суспільство, яке відіграє незамінну роль у боротьбі з організованою злочинністю та корупцією. Воно, співпрацює з правоохоронними органами, бере участь у слуханнях, надає юридичну допомогу постраждалим, ініціює законодавчі зміни та виховує правову свідомість громадян [4, с.105]. Завдяки своїй незалежності, масовості, громадянське суспільство є важливим партнером держави у боротьбі зі злочинністю. Однак, громадянське суспільство також стикається з викликами, такими як тиск з боку влади, недостатнє фінансування.

Ефективна боротьба з організованою злочинністю та корупцією є ключовою для успішної відбудови України. Для цього необхідні реформи, зокрема судова реформа, реформа правоохоронних органів, прокуратури. Посилення відповідальності за корупційні злочини, впровадження прозорих механізмів управління та відкриття доступу до інформації також є важливими кроками. Міжнародне співробітництво, підтримка міжнародних партнерів та інтеграція в міжнародні антикорупційні мережі посилять ефективність боротьби зі злочинністю. Активна участь громадянського суспільства, зокрема розширення повноважень громадських організацій, захист прав активістів та створення платформ для взаємодії, є невід'ємною частиною цього процесу. Посилення фінансового моніторингу, прозорість державних закупівель, посилення відповідальності політиків сприятимуть досягненню мети. Перемога над організованою злочинністю та корупцією – це спільна справа держави, громадянського суспільства та міжнародних партнерів.

Список використаних джерел:

1. Гайду С. В. Державна політика щодо протидії корупції на етапі післявоєнної відбудови: ключові виклики та ризики. Національна безпека України в умовах сучасних викликів. 2023. URL: https://doi.org/10.54929/conf_22_08_2023-10-05 (дата звернення: 17.09.2024).

2. Волков С. В. Гуманітарна допомога в Україні: сучасні виклики. *Juridical scientific and electronic journal*. 2023. № 8. С. 332–334. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/77> (дата звернення: 17.09.2024).

3. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-ХІІ : станом на 30 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text> (дата звернення: 17.09.2024).

4. Бондаренко Н. Громадянське суспільство у процесі євроінтеграції в умовах війни. *Foreign trade: economics, finance, law*. 2022. Т. 124, № 5. С. 100–110. URL: [https://doi.org/10.31617/3.2022\(124\)09](https://doi.org/10.31617/3.2022(124)09) (дата звернення: 17.09.2024).

ГРИГОР'ЄВА Наталія Сергіївна –
*курсант 3 курсу факультету № 2
Донецького державного університету
внутрішніх справ*

Науковий керівник:

ДРОБЕНКО Діна Федорівна –
*підполковник поліції, викладач кафедри
кримінального процесу та криміналістики
факультету № 1 Донецького державного
університету внутрішніх справ*

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ЗБРОЇ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Державна політика протидії незаконному обігу зброї в умовах правового режиму воєнного стану є ключовою складовою національної безпеки нашої країни. Розпочинаючи з 24 лютого 2022 року, Указом Президента України № 64/2022 було введено воєнний стан [1], а через початок повномасштабних дій Російської Федерації проти України, 15 квітня 2022 року, Кабінетом Міністрів України була прийнята Постанова «Про затвердження Порядку застосування цивільними особами вогнепальної зброї під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України у період дії воєнного стану», який визначає процедуру застосування вогнепальної зброї та боєприпасів під час воєнного стану [2].

Аналізуючи статистичні дані Національної поліції України, повідомляється, що станом на 2023 рік правоохоронці зареєстрували 4 840 фактів незаконного поводження зі зброєю, боєприпасами та вибухівкою. З незаконного обігу вилучили 5 168 одиниць вогнепальної зброї, а саме: 1567 автоматів, 997 пістолетів і револьверів, 921 гранатомет, 1683 одиниці переробленої зброї. Також поліція вилучила: 17 815 гранат, 16 798 мін, запалів, вибухових пристроїв, понад 1 800 000 набоїв і 2935 кг вибухових речовин. До кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, боєприпасами та вибухівкою притягнули 3 406 людей [3].

Попри намагання державної влади врегулювати питання незаконного обігу зброї, особливо якщо воно пов'язано з корупційними складовими та організованою злочинністю ми маємо погіршення криміногенної ситуації в Україні, що свідчить аналіз офіційної статистики. Незаконний обіг зброї є серйозною проблемою, яка нерозривно пов'язана з корупцією та організованою злочинністю. Ці три явища утворюють дуже серйозну загрозу національній

безпеці, яка сприяє зростанню злочинності та дестабілізує країну всередині, а також впливає на безпекову складову громадян, створюючи загрозу їхньому життю і здоров'ю.

Проаналізувавши нормативно-правові акти, які регулюють питання незаконного обігу зброї, дослідження вчених та наукову літературу, можна виділити наступні проблематичні аспекти, що може викликати незаконний обіг зброї серед злочинних угруповань:

- низький рівень взаємодії між правоохоронними органами, прокуратурою, судами та прикордонними службами часто стає перешкодою для оперативного вирішення питань, пов'язаних із злочинними угрупованнями та незаконним обігом зброї.

- загострення протистоянь між злочинними організаціями.

- організовані злочинні групи використовують переваги нових технологій, водночас продовжуючи використовувати старі канали та відомі ринки, що свідчить про корупційні схеми з метою незаконного збагачення злочинців.

- організовані злочинні групи часто діють на міжнародному рівні, що ускладнює їхнє переслідування та вимагає активної міжнародної співпраці, яка може бути недостатньо регламентованою або організованою.

- незаконний обіг зброї, тобто перевезення, передача її через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, вибухових речовин, зброї або боєприпасів що ускладнює контроль перевезення, передачі зброї та боєприпасів над його переміщенням через кордони серед країн.

Тому ми вважаємо, що для ефективного вирішення питання про обіг незаконної зброї, корупції та організованою злочинністю, на нашу думку слід виділити основні напрямки державної політики:

- створення ефективної системи реєстрації та ліцензування зброї, зведення до мінімуму можливостей для її незаконного придбання та зберігання.

- проведення масштабної інформаційної кампанії з метою інформування населення про небезпеку незаконного обігу зброї та важливість дотримання правопорядку.

- перегляд законодавства з метою декриміналізації та дерегуляції тих сфер, які не становлять загрози для суспільства, але обмежують підприємницьку діяльність.

- покращення співпраці між Національною поліцією України, НАБУ, СБУ, прикордонними службами, Міністерством оборони, з метою ефективного розслідування незаконного обігу зброї тощо, забезпечення проведення гласних та негласних слідчих розшукових дій з метою виявлення осіб які пов'язані із незаконним обігом зброї, виявлення та запобігання злочинів пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

- періодичне проведення амністії зброї для легалізації її обігу та зменшення кількості незаконно зберігаємої зброї.

- посилення митного контролю на державних кордонах, також контроль за обігом зброї на деокупованих територіях звільненими Збройними силами України та територіях, наближених до активних бойових дій.

- ефективна співпраця з міжнародними організаціями в сфері протидії незаконному обігу зброї та боєприпасів, використання зарубіжного досвіду країн Європейського Союзу тощо, проведення спільних операцій з правоохоронними органами інших країн для боротьби з транснаціональною організованою злочинністю.

Отже, підсумовуючи вищевикладене можемо зробити наступні висновки:

1. В умовах правового режиму воєнного стану особливо важливо посилювати контроль за незаконним обігом зброї. Це передбачає не лише посилення кримінальної відповідальності за незаконний обіг зброї, але й впровадження нових механізмів контролю у цій сфері.

2. В умовах воєнного стану міжнародне співробітництво набуває особливого значення. Необхідно активізувати співпрацю з міжнародними організаціями та іншими країнами для обміну досвідом та отримання необхідної допомоги.

3. Розробка та впровадження нових законодавчих актів, спрямованих на боротьбу з незаконним обігом зброї, корупцією та організованою злочинністю в умовах воєнного стану.

Незаконний обіг зброї є однією із найактуальніших загроз національній безпеці та інтересам, що потребує цілеспрямованої комплексної державної політики, яка поєднуватиме в собі контроль за незаконним обігом зброї, подолання корупційних чинників, які сприяють незаконній діяльності та притягнення до відповідальності осіб, що входять до організованих злочинних угруповань.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/64/2022> (дата звернення: 10.09.2024);

2. Про затвердження Порядку застосування цивільними особами вогнепальної зброї під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України у період дії воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 15.04.2022 № 448 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/448-2022-%D0%BF> (дата звернення: 10.09.2024);

3. Незаконний обіг зброї: Нацполіція повідомила, скільки зброї та боєприпасів вилучили 2023 року. URL: <https://suspilne.media/661630-nezakonnij-obig-zbroi-nacpolicia-povidomila-skilki-zbroi-ta-boepripasiv-vilucili-2023-roku/>

ГОРОШКО Олександр – здобувач ступеня доктора філософії у галузі права кафедри оперативно-розшукової діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

МОВЧАН Анатолій – професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ доктор юридичних наук, професор

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ВЧИНЮВАНИМ ЗЛОЧИННИМИ СПІЛЬНОТАМИ

Сучасна організована злочинність має різні форми прояву, серед яких особливе місце посідає злочинна спільнота. До характерних ознак злочинної спільноти А.А. Вознюк відносить: спільність дій її учасників, координацію дій організованих груп та злочинних організацій, ієрхарічність, систематичну злочинну діяльність, вчинення злочинів під єдиним керівництвом, обізнаність про участь у складі злочинної спільноти, професіоналізм її учасників, мету вчинення умисних злочинів тощо [1, с. 80].

Підвищена небезпека злочинної спільноти полягає в тому, що притягнення до кримінальної відповідальності окремих її учасників не приводить до ліквідації злочинної спільноти, адже на зміну одному кримінальному авторитету приходять інші, який продовжує організацію, координацію та сприяння злочинній діяльності на певній території.

Згідно офіційних статистичних даних Офісу Генерального прокурора, за 8 місяців 2024 року обліковано 143 кримінальних правопорушення, пов'язаних зі створенням, керівництвом злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній (ст. 255 КК України) та 32 кримінальних правопорушення, пов'язаних зі встановленням або поширенням злочинного впливу (ст. 255-1 КК України) [2].

Водночас, після розпаду колишнього СРСР, у країнах пострадянського простору перебувало на оперативних обліках близько 1500 «злочинців у законі», причому їх кількість стала поступово зменшуватися з 2010 року. До 2015 року на території України перебувало до 30 «злочинців у законі». Найактивнішими лідерами та членами ОЗУ «російської мафії» в країнах Європейського Союзу є громадяни росії, Грузії, менш активними – вихідці з Німеччини (зокрема, німці-переселенці), Молдови, Литви, Азербайджану й України. Основні види злочинного промислу «російської мафії» – викрадання дорогих автомобілів, торгівля наркотиками, вимагання, кіберзлочинність, фінансові злочини та контрабанда людей і товарів [3, с. 260].

Відтак, В.В. Малюк моделює систему співвідношень у злочинній спільноті, зокрема: «злочин в законі» відноситься до суб'єктів підвищеного злочинного впливу, «положенець» на період виконання доручення «злочин в законі» перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу; «смотрящий» та кримінальні авторитети (незалежно від їх ролі – керівники організованої групи чи злочинної організації відносяться до осіб, які чинять злочинний вплив) [4].

Як приклад, за інформацією Департаменту стратегічних розслідувань, слідчі Головного слідчого управління Нацполіції завершили досудове розслідування стосовно львівського кримінального авторитета Андрія Недзельського (відомого як «Неделя» або «Андрій Львівський»), якого звинувачують у вбивстві свого бізнес-партнера та скерували обвинувальний акт на розгляд Голосіївського районного суду м. Києва. За даними слідства, у 2009 році Недзельський спільно з іншими особами убив свого партнера по бізнесу. На той час «Андрій Львівський» прагнув отримати найвищий статус у злочинній ієрархії – «злочин в законі», а його партнер через конфлікт збирався ініціювати так звану «сходку» та поскаржитися на нього лідерам кримінального світу [5].

Врешті, у жовтні 2012 року Неделя «коронували» і надали йому статус «злочин в законі». З того часу Неделя почав контролювати діяльність злочинних груп, «тіньові» схеми реального сектору економіки та відповідав за кримінальний «общак». У 2020 році з метою уникнення кримінальної відповідальності Неделя залишив Україну та, використовуючи підроблені документи, переховується за кордоном [6].

На початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну більшість «злочинців у законі» залишили території, які опинилися в зоні бойових дій. Вони перемістились в інші регіони або за кордон і частково втратили свій злочинний вплив. Тому в цих регіонах на той час простежувалась тенденція до зменшення кількості звернень до поліції щодо вчинення кримінальних правопорушень. Водночас дещо зросла кількість вчинених правопорушень у регіонах, куди переїхало чимало переселенців. В умовах війни росія сподівалась використовувати «злочинців у законі» як один із елементів дестабілізації. Наприклад, за вказівкою з РФ намагались підняти так звані «бунти» в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України. Їм це не вдалось. До того ж, активно в перші дні російсько-української війни правоохоронці відпрацьовували можливі ворожі ДРГ [7].

Натомість у березні 2023 року в результаті спецоперації у Дніпрі було нейтралізовано ОЗУ, що тероризувало мешканців регіону, до якого входило 10 осіб, більшість з них неодноразово притягувались до кримінальної відповідальності. Учасники ОЗУ спеціалізувались на розбійних нападах та вимаганні грошей з громадян. У разі відмови платити «данину» – погрожували фізичною розправою та знищенням приватного майна. У ході спецоперації співробітники СБУ затримали п'ятьох його активних учасників при спробі викрадення людини, ще четверо фігурантів було затримано під час слідчих дій

за місцями їхнього проживання. Встановлено, що лідером ОЗУ є місцевий кримінальний авторитет, який перебуває в СІЗО за розбій та грабежі, звідки він дистанційно керував угрупованням та «погоджував» перелік потенційних жертв зловмисників [8].

Отже, сучасна організована злочинність має різні форми прояву, серед яких особливе місце посідає злочинська спільнота, яка характеризується окремими рисами організованої, рецидивної та професійної злочинної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою (статті 255, 255-1, 255-2, 255-3, 256 Кримінального кодексу України): науково-практичний коментар / А.А. Вознюк, О.О. Дудоров, С.С. Чернявський. Київ: Норма права, 2021. 130 с.

2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

3. Малюк В.В. Характеристика осіб – носіїв оперативно значимої поведінки, які вчиняють кримінальні правопорушення у складі злочинних спільнот. *Юридична наука*. №1(103). 2020. С. 33-39.

4. Підюков П.П., Калиновський О.В. Посилення протидії організованій злочинності, криміналізація «злочинів (ворів) у законі» та припинення діяльності злочинних спільнот в Україні: передісторія, сучасний стан і перспективи. *Часопис Київського університету права*. 2021. №2. С. 259-262.

5. В Україні майже не залишилось «злочинів у законі»: більшість з них виїхали за кордон чи перебувають у місцях позбавлення волі. URL: <https://wz.lviv.ua/ukraine/483405-v-ukraini-maizhe-ne-zalyshylos-zlodiiv-u-zakoni-bilshist-z-nykh-vyikhaly-za-kordon-chy-perebuvaiut-u-mistsiakh-pozbavlennia-voli>

6. Львівського «злочинця в законі» «Неделю» можуть засудити до довічного ув'язнення URL: <https://lviv.media/lvivshchyna/72978-lvivskogo-zlodiya-v-zakoni-nyedyelyu-mozhut-zasuditi-do-dovichnogo-uvyaznennya/>

7. Одним з елементів дестабілізації ситуації, які планувала використати РФ на початку вторгнення, мали бути «вори в законі», - глава Нацполіції Вигівський URL: https://m.censor.net/ua/news/3437750/odnym_z_elementiv_destabilizatsiyi_sytuatsiy_i_yaki_planovala_vykorystaty_rf_na_pochatku_vtorgnennya

8. СБУ знешкодила у Дніпрі злочинне угруповання, яке викрадало людей URL: <https://www.facebook.com/SecurSerUkraine/posts/583458223881092>

КОВАЛЕНКО Марія – факультет міжнародної торгівлі і права, 2 курс, 20 група, спеціальність «Міжнародне право», Державний торговельно-економічний

університет, Київ, Україна

Науковий керівник:

КОРЯГІНА Анжела Миколаївна –
доцент кафедри правового забезпечення
безпеки бізнесу, Державний торговельно-
економічний університет, кандидат
юридичних наук

КОРУПЦІЯ В ПРАВООХОРОНИХ ОРГАНАХ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Війна – виклик для будь якого народу і держави. Це поле бою не лише на лінії фронту, а і у середині держави. Саме тут починається дисбаланс, системи руйнуються чи реформуються, а нагальні проблеми і «хронічні хвороби» країни знову загострюються. Для нашої держави – це корупція.

Корупція залишається однією з найсерйозніших проблем для України, яка становить загрозу її національній безпеці, державності та перешкоджає політичному, соціальному і економічному розвитку. Вона також підриває засади демократії та верховенства права. Корупція пронизує всі рівні суспільного життя, а найбільші втрати завдає у сфері оборони та безпеки. Через неї страждає ефективність військових структур, знижується боєздатність армії, марнуються ресурси або завищується їхня вартість. Це негативно впливає на моральний дух військових і завдає шкоди репутації Міністерства оборони та Збройних Сил України. У мирний час корупція сповільнює розвиток держави, а під час військових конфліктів чи воєнного стану ставить під загрозу саме її існування.

Соціальні опитування і журналістські розслідування, невпинно продовжують множитися інтернетом, все більше і більше висвітлюючи нашу проблему. Не проходить і дня без статті чи сюжету про новий корупційний скандал. А соціальні опитування показують, що близько 60% громадян відмітили стрімкий ріст корупції в порівнянні з минулими роками [1].

Із загостренням збройного конфлікту і введенням воєнного стану Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) повністю переорієнтувало свою роботу на досягнення перемоги України у війні. Таким чином основними проектами агентства стали [2]:

- *Санкції*. Завдяки санкціонуванню, НАЗК допомагає Міністерству закордонних справ України у пошуку осіб, що співпрацювали з країною агресоркою чи будь-яким іншим чином сприяли захопленню територій.

- *Task-force із виявлення активів підсанкційних осіб для їх вилучення для відбудови України*. До цього проекту залучена низка державних органів, а саме: Офіс Генерального прокурора, Міністерство закордонних справ України, Міністерство юстиції України, Міністерство внутрішніх справ України, Національна поліція України, Служба безпеки України, Національне

антикорупційне бюро України, Агентство з розшуку та менеджменту активів та Державна служба фінансового моніторингу України.

- *Створення Порталу для повідомлення про активи росіян, які організували цю війну.* Основна мета порталу – інформувати світові уряди та громадськість про вже запроваджені санкції й залучати їх до глобальної кампанії з розширення санкційних списків щодо осіб, які фінансово чи інформаційно підтримують війну. Це допоможе здійснити максимальний економічний тиск на організаторів війни та прискорити перемогу України. Через портал уже отримано 296 повідомлень про активи осіб, причетних до агресії РФ [3].

- *Штаб гуманітарної допомоги при НАЗК – Штаб UA* [4]. За допомогою даної програми НАЗК забезпечив десятки тонн допомоги для територіальної оборони, місцевих адміністрацій та лікарень у Харківській, Сумській областях та Києві.

- *Прозора та некорупційна гуманітарна допомога, а також антикорупційна експертиза.* НАЗК аналізує корупційні ризики в межах надання гуманітарної допомоги і планує розробити та впровадити заходи для мінімізації таких ризиків.

Тож, антикорупційні органи працюють, підлаштовуються під воєнний стан, шукають шляхи боротьби з корупцією попри важкі обставини, але наскільки ефективною є ця боротьба, враховуючи, що те саме НАБУ висуває підозру заступнику директора НАБУ Гізо Углаві про витік даних? Або ж справа Гринкевичів, що обікрали армію на мільярд [5]. Звернемо увагу також на більш свіжі справи пов'язані з корупцією, наприклад народний депутат України Артем Дмитрук і його соратник Олександр Куницький, що здійснили побиття чоловіка в жовтні 2023 року, на дану ситуацію адекватної реакції правоохоронних органів не відбулося. Більше того, коли Дмитруку було оголошено підозру щодо нападу на правоохоронця та військового, він просто нелегально перетнув кордон і втік [6]. Далі, «Андрія Одарченка звинувачують у підкупі голови Держагентства відновлення та розвитку інфраструктури восени 2023 року» [8]. І в той же час йому вдається втекти за кордон, так само як і Дмитруку.

Тож об'єктивно, наскільки ефективною є робота антикорупційних та інших правоохоронних органів нашої країни? Безперечно маємо багато успішних проєктів і випадків по сприянню боротьбі з корупцією, але ж маємо і негативні приклади, коли вже маючи підозру того ж Державного бюро розслідувань, корупціонери перетинали кордон без будь яких перешкод?

На нашу думку існує низка питань, що мають бути вирішені якомога швидше, для більш ефективної боротьби з корупцією, адже наступні роки і місяці залишаються вирішальними для нашої країни. Корупція – це не тільки показник ефективності влади для народу, а й для партнерів нашої країни. Що під час збройного конфлікту ще більш важливо.

Підбиваючи підсумки, приєднуємося до думки студентів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Жилкою М.П. і Лещенко

О.Ю., які в своїй статті «ОСОБЛИВОСТІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ» зазначили, що вищі політичні лідери країни часто виголошують заяви щодо боротьби з корупцією, однак їхні слова не завжди відображаються в конкретних діях. Хоча війна змістила пріоритети влади, питання боротьби з корупцією залишається актуальним. На жаль, в Україні досі спостерігаються проблеми з корупційними схемами, незаконним продажом гуманітарної допомоги та хабарництвом в оборонній сфері. Воєнний стан не може виправдовувати порушення антикорупційних законів – навпаки, саме в ці часи надзвичайно важливо посилити контроль за дотриманням законодавства, притягувати винних у корупційних злочинах до відповідальності та забезпечити право на справедливий суд навіть у період збройного конфлікту [9].

Список використаних джерел:

1. Ukrinform. В Україні другою найбільшою проблемою після війни є корупція. Укрінформ – актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3843018-v-ukraini-drugou-najbilsou-problemou-pisla-vijni-e-korupcia.html> (дата звернення: 11.09.2024).

2. Проекти НАЗК на час війни. НАЗК | Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/proekty-nazk-na-chas-vijny/> (дата звернення: 19.09.2024).

3. В Україні запустили портал «Війна і санкції», аби запровадити санкції до якомога більшої кількості співучасників війни РФ проти України. НАЗК | Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/war-and-sanctions/> (дата звернення: 19.09.2024).

4. 5 місяців війни: результати роботи НАЗК. НАЗК | Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/5-misyatsiv-vijny-rezultaty-roboty-nazk/> (дата звернення: 19.09.2024).

5. Хмельницька В. Обікрали ЗСУ на мільярд: скандал з "бізнесменом на крові" Гринкевичем і його родиною набирає обертів. ТСН.ua. URL: <https://tsn.ua/exclusive/obikrali-zsu-na-milyard-skandal-z-biznesmenom-na-krovi-grinkevichem-ta-yogo-rodinoyu-nabiraye-obertiv-2488390.html> (дата звернення: 19.09.2024).

6. Українська правда. Нардепу Дмитруку повідомили про підозру через напади на правоохоронця та військового. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/08/25/7471823/> (дата звернення: 19.09.2024).

7. Андрій Одарченко у розшуку. Чим він відомий і до чого тут криптовалюта - BBC News Україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c8xej4z7gpyo> (дата звернення: 19.09.2024).

8. Zhylyka M. P., Leshchenko O. Y. CHARACTERISTICS OF THE ANTI-CORRUPTION FIGHT UNDER MARTIAL LAW. Juridical scientific and electronic

КУЛУШ Денис - курсант Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

КІРІКА Діана – доцент кафедри адміністративної діяльності Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

СТАБІЛІЗАЦІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА КРИЗЬ ПРИЗМУ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З проголошенням у 2022 році в Україні воєнного стану [1] державна політика змінила ключові вектори своєї діяльності, акцентуючись передусім на посиленні внутрішньої безпеки країни та її громадян. Через поточну ситуацію - агресію російської федерації, ця тема стала актуальною і зумовила важливість аналізу державної політики з точки зору вдосконалення та підвищення ефективності заходів держави у запобіганні збільшенню злочинності та корупції під час воєнного стану. Закономірним є те, що соціальна політика держави в умовах воєнного стану орієнтована перш за все на оптимізацію соціального розвитку суспільства та створення умов для задоволення життєвих потреб людей. Політика держави у відношенні до запобігання злочинності в умовах воєнного стану спрямована на захист громадян, а також на введення відповідних законодавчих норм для попередження злочинів [2].

Через агресію російської федерації дуже багато українців були вимушені покинути місце свого постійного проживання. З 2014 року по 24 лютого 2022 року з окупованих територій виїхало більш 1,44 млн осіб, а з 24 лютого близько 3,7 млн осіб стали внутрішньо переміщеними особами [3]. В такий період держава збільшує надання пільг та фінансової допомоги, кількості робочих місць, підвищує прожитковий мінімум громадян тощо [4, с. 21]. Однак, є і зворотна сторона такого процесу - невдала реалізація соціальної політики призводить до зростання злочинності в суспільстві.

Після початку повномасштабного вторгнення російської федерації та впровадження воєнного стану на території України набули масового характеру такі правопорушення як: незаконне переправлення осіб через державний кордон України; незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, що вчиняються за участю військовослужбовців; злочинна діяльність нарколабораторій, наркопритонів, каналів постачання наркотиків військовослужбовцям ЗСУ; створення та участі у непередбачених законами України воєнізованих формуваннях; шахрайські дії під виглядом

допомоги ЗСУ та привласнення гуманітарної допомоги (ч.ч. 2, 3, 4 ст. 190, ч.ч. 1, 2, 3 ст. 201-2 КК України) [5]; зловживання службовим становищем та вимагання неправомірної вигоди службовими особами військових комісаріатів, військово-лікарських комісій за сприяння в ухиленні від військової служби тощо [6]. Документування цих фактів, оперативне перекриття фігурантам каналів їх злочинної діяльності, перевірки пунктів перетину кордону – стали «левою часткою» роботи саме Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України.

Основними завданнями, покладеними на Департамент стратегічних розслідувань, який активно співпрацює з Головним слідчим управлінням Національної поліції України та офісом Генерального прокурора, є: документування протиправної діяльності організованих груп та злочинних організацій, суб'єктів підвищеного злочинного впливу, а також осіб, які звертаються за таким впливом (ст. 255, 255-1, 255-2, 255-3, 257 КК України) [5]; документування транснаціональних та етнічних організованих злочинних груп та злочинних організацій; протидія злочинам, які набули актуальності у період збройної агресії російської федерації проти України; протидія незаконному обігу зброї, проведення обшуків, оперативних закупок, виявлення схронів (саме після введення в Україні воєнного стану питання виявлення та протидії незаконному обігу зброї стало ще більш актуальним); виявлення та документування фактів колабораційної діяльності осіб, які підтримують дії російської федерації на території України.

В умовах збройної агресії російських військ проти нашої держави та тимчасової окупації окремих територій України одним із ключових завдань Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України є заходи, направлені на виявлення осіб, які є членами диверсійно-розвідувальних груп (або сприяють їх діяльності), колаборантами, коригувальниками ведення вогню противником, осіб, які можуть дестабілізувати ситуацію в регіонах шляхом призиву до так званого «руського миру».

Україна, перебуваючи в умовах воєнного стану, намагається підтримувати соціально вразливі верстви населення. Держава співпрацює з іншими країнами для надання соціальної допомоги населенню, демонструючи свою готовність допомагати громадянам і робить багато для того, щоб запобігти злочинності шляхом впровадження відповідної соціальної політики та законодавчих заходів. Запобігання злочинності в умовах воєнного часу включає в себе профілактичні заходи, підвищення соціальної захищеності населення та посилення санкцій за вчиненні правопорушення. Держава повинна інформувати громадян про законодавчі нововведення та заходи, спрямовані на запобігання злочинності. Важливо, щоб особа розуміла можливі наслідки правопорушення і бачила реальні зусилля держави спрямовані на створення умов для профілактики злочинів та зменшення соціальної напруги в суспільстві, спричиненої воєнними подіями.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ президента України від 24. 02.2022 р. 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
2. Кошеленко К. Кожен українець може отримати міжнародну допомогу – заступник міністра соцполітики. Міністерство соціальної політики України, 19.07.2022 р. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/22059.html>
3. International Organization for Migration (IOM), Jun 19 2024. DTM Україна — Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні — Опитування загального населення — Раунд 16 (10 березня–11 квітня 2024). IOM, Ukraine. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-naselennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo>
4. Оніщенко Н. М. Соціальна держава та соціальна політика: причинно-наслідковий континуум. Часопис Київського університету права. 2016/2. С. 20–23.
5. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. (станом на 07.09.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
6. Вісник Кримінологічної Асоціації України: зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінолог. асоц. України; голов. ред. О. М. Бандурка. - Харків: ХНУВС, 2023. - № 1 (28). - 215 с. - ISSN 2304-4756.

ПОРОКА Станіслав – докторант
докторантури НУЦЗ України, доктор
філософії ПУА

СОКОЛ Олександр – аспірант НДЦ
НУЦЗ України

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПРОТИДІІ КОРУПЦІЇ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Корупція являє собою одну з найзначніших загроз для економічного розвитку та конкурентоспроможності будь-якої держави. Для України, яка впродовж останніх десятиліть прагне до посилення своєї позиції на міжнародній арені та інтеграції в європейські економічні структури, боротьба з корупцією стає критично важливою. Наявність корупційних практик підриває довіру як внутрішніх, так і міжнародних інвесторів, погіршує ділове середовище, знижує ефективність державного управління та обмежує розвиток приватного сектору.

В умовах постійних викликів, пов'язаних із модернізацією економіки та досягненням стійкого економічного зростання, ефективна державна антикорупційна політика стає ключовим інструментом для підвищення конкурентоспроможності країни.

Корупція в Україні традиційно була одним із найпоширеніших явищ у публічній сфері та бізнес-секторі. Вона пронизує всі рівні державної влади, включно із законодавчою, виконавчою та судовою гілками. За даними Transparency International, Україна протягом багатьох років посідала низькі позиції в рейтингах сприйняття корупції, що негативно позначалося на економічному розвитку країни. Недоліки інституційної системи, слабе верховенство права та відсутність належного контролю за державними ресурсами створюють сприятливий ґрунт для поширення корупційних практик.

Для протидії цьому явищу український уряд докладає зусиль з розробки та реалізації комплексної державної антикорупційної політики. Важливим елементом цієї політики стали законодавчі реформи, спрямовані на створення правових механізмів для боротьби з корупцією. Ухвалення таких законів, як закон про запобігання корупції [1], створення Національного антикорупційного бюро (НАБУ), Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та Вищого антикорупційного суду, стало важливим кроком на шляху до реформування державного управління. Ці заходи спрямовані на посилення відповідальності за корупційні правопорушення та забезпечення прозорості роботи державних інституцій [2].

Інституційна модернізація стала важливим компонентом боротьби з корупцією. Створення спеціалізованих органів, що володіють широкими повноваженнями для розслідування корупційних справ і притягнення винних до відповідальності, стало важливою віхою в цій політиці. Такі інституції, як НАБУ, відіграють ключову роль у виявленні корупційних схем і поверненні неправомірно привласнених державних коштів. Одночасно з цим впровадження механізмів громадського контролю, таких як електронні декларації для державних службовців і програми відкритих даних, дало змогу підвищити прозорість державних видатків і діяльність чиновників, що, своєю чергою, скоротило простір для корупційних проявів.

Одним із важливих аспектів української антикорупційної політики стала активна міжнародна співпраця. Україна тісно взаємодіє з такими організаціями, як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Європейський Союз та Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Ці міжнародні партнери не лише надають технічну та фінансову допомогу в проведенні антикорупційних реформ, а й сприяють впровадженню найкращих практик в управління та моніторинг державних процесів. Ця співпраця є важливим чинником у зміцненні антикорупційної політики та дає змогу Україні інтегрувати міжнародні стандарти прозорості та підзвітності у свою правову та економічну систему.

Ефективна боротьба з корупцією має позитивний вплив на конкурентоспроможність економіки України. Насамперед, вона сприяє підвищенню довіри іноземних інвесторів, що є важливим для припливу прямих іноземних інвестицій. Корупцію традиційно розглядають як один із ключових чинників, що відлякують інвесторів, адже вона створює додаткові ризики та підвищує операційні витрати. Коли бізнес-середовище стає прозорішим і

передбачуванішим, це збільшує довіру до країни і приваблює більше капіталовкладень, що, своєю чергою, сприяє економічному зростанню.

Крім того, боротьба з корупцією сприяє поліпшенню ділового середовища всередині країни. В умовах, коли корупційні схеми перестають домінувати, підвищується конкурентоспроможність і створюються умови для розвитку малих і середніх підприємств, що позитивно позначається на економічній динаміці. Усунення корупційних бар'єрів знижує витрати на ведення бізнесу, що дає змогу компаніям більше інвестувати в розвиток, інновації та підвищення продуктивності. Це особливо важливо для української економіки, де сектор малого та середнього бізнесу відіграє важливу роль у створенні робочих місць і забезпеченні економічної стабільності.

Ефективна антикорупційна політика також призводить до більш раціонального використання державних коштів. В умовах високого рівня корупції значна частина бюджетних коштів витрачається неефективно або просто розкрадається. Посилення контролю за державними витратами та підвищення прозорості процедур державних закупівель і реалізації інфраструктурних проєктів сприяють підвищенню якості державних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта і транспорт. Це, своєю чергою, позитивно позначається на якості життя населення і загальному рівні добробуту в країні [3].

Таким чином, успішна боротьба з корупцією створює умови для економічного зростання і сприяє інтеграції України у світову економіку, підвищуючи її конкурентоспроможність на міжнародній арені.

Боротьба з корупцією є найважливішою умовою підвищення конкурентоспроможності української економіки. Ефективна державна антикорупційна політика не тільки сприяє зміцненню верховенства права та підвищенню довіри суспільства до державних інститутів, а й створює сприятливі умови для залучення інвестицій, розвитку бізнесу та поліпшення загальної економічної ситуації в країні. Впровадження інституційних і законодавчих реформ, спрямованих на протидію корупції, сприяє збільшенню прозорості та підзвітності державного сектору, що зрештою позначається на економічному зростанні та стабільності. Лише послідовне та системне розв'язання проблеми корупції дасть змогу Україні посісти вищі позиції на міжнародній економічній арені та забезпечити сталий розвиток у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII : станом на 04.05.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 15.09.2024).

2. Бесчастний В.М. Основні напрями державного управління протидією корупції. *Протидія корупції: європейський досвід та українські реалії* : тези міжнародної науково-практичної конференції (20–21 квітня 2012 р.). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. с. 42.

3. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки : Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-IX: станом на 20.06.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (дата звернення: 15.09.2024).

ДУНЯШЕНКО **Олександр**
Олександрович – курсант 3-го курсу
ФПФОДР НПУ Дніпровського
державного університету внутрішніх
справ

Науковий керівник:

ПОЛИВАНЮК **Василь** **Дмитрович** –
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри тактико-спеціальної
підготовки, Дніпровський державний
університет внутрішніх справ

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЯК МАРКЕР ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

В умовах збройного конфлікту роль правоохоронних органів, зокрема Національної поліції, значно посилюється. Одним із ключових напрямків забезпечення ефективної протидії організованих злочинності є вдосконалення тактико-спеціальної підготовки поліцейських. Сучасні виклики, пов'язані з гібридними загрозами, військовими діями та поширенням організованих злочинних груп, вимагають від правоохоронців впровадження новітніх технологій підготовки, які дозволять їм не лише адаптуватися до динамічної ситуації, але й підвищити свою оперативну ефективність. Такі технології охоплюють широкий спектр сучасних методів і технік, спрямованих на покращення бойової готовності та захисту громадян, що робить їх важливим елементом протидії злочинності в умовах збройного конфлікту.

Поліцейська діяльність є державною службою особливого характеру, тому тактико-спеціальна підготовка є ключовою складовою службово-бойової діяльності поліцейських для забезпечення їхньої здатності ефективно виконувати завдання в умовах збереження громадського порядку та безпеки. Варто зазначити, що тактико-спеціальна підготовка охоплює дві складові частини: спеціальну тактику і тактику професійної діяльності. Спеціальна тактика – це розробка і впровадження в практику застосування превентивних та примусових поліцейських засобів типових способів, методів і прийомів дій особового складу органів та підрозділів загалом в екстремальних ситуаціях, вибір найбільш раціональних варіантів угруповань сил (бойового порядку) для кожної конкретної ситуації, планування дії усіх сил, що залучаються до вирішення такої ситуації і безпосереднє управління ними в ході спеціальних

операцій. Тактика професійної діяльності – це питання несення служби окремими нарядами поліції, основні задачі, порядок організації і несення служби поліцейськими з охорони публічного порядку, забезпечення публічної безпеки, боротьби з правопорушеннями на вулицях, площах, транспортних магістралях і в інших публічних місцях. Виходячи з вищевказаного, можемо стверджувати що тактична підготовка – комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським навичок практичного застосування теоретичних знань щодо правильного оцінювання конкретних подій з подальшим прийняттям правомірних рішень та психологічної готовності до дій у ситуаціях різних ступенів ризику; це систематичний та цілеспрямований процес тренувань і навчання, спрямований на розвиток у поліцейських спеціальних та тактичних навичок, необхідних для ефективного виконання службових завдань в умовах високого ризику, кризових ситуацій та конфліктів. Основною метою тактико-спеціальної підготовки є забезпечення поліцейських необхідними знаннями, навичками та стратегіями для взаємодії з небезпечними або ворожими суб'єктами, збереження громадського порядку та безпеки [1].

Новітні технології тактико-спеціальної підготовки поліцейських відіграють ключову роль у забезпеченні ефективної протидії організованій злочинності в умовах збройного конфлікту. Потреба в адаптації правоохоронців до нових викликів зумовлена змінами в характері злочинної діяльності, яка все частіше набуває ознак організованості, транснаціональності та тісного зв'язку з тероризмом або військовими діями. Тому до сучасних технологій ТСП поліцейських можемо віднести наступні:

Важливим аспектом є використання інтерактивних тренажерів. Ці тренажери зазвичай включають в себе різні типи зброї та спеціального обладнання, що дозволяє поліцейським тренувати свої навички управління зброєю та іншими видами обладнання в реальному часі. Використання інтерактивних тренажерів дозволяє поліцейським підвищити рівень практичних навичок та впевненості в своїх можливостях [4].

Застосування симуляторів та VR-технологій у підготовці поліцейських дозволяє імітувати різноманітні бойові ситуації, наближені до реальних умов. Це допомагає правоохоронцям відпрацьовувати навички реагування на критичні ситуації в безпечних умовах, вдосконалювати тактику дій у випадку загрози організованого злочинного нападу чи терористичних актів.

Використання **дронових технологій та робототехніки**, зокрема безпілотних літальних апаратів (БПЛА), що дозволяє поліцейським ефективніше контролювати території під час пошукових операцій, виявлення нелегальних пересувань злочинних угруповань або під час моніторингу великих масових заходів; роботизовані системи забезпечують безпеку під час розмінування, виявлення вибухових пристроїв чи збору доказів у небезпечних зонах.

Інтеграція біометричних систем для ідентифікації злочинців є важливим інструментом у боротьбі з організованою злочинністю, адже такі технології дозволяють значно підвищити ефективність пошуку та затримання злочинців,

зокрема в умовах прикордонного контролю, де злочинці можуть використовувати підроблені документи.

Використання **аналітичних систем штучного інтелекту (AI)** в тактико-спеціальній підготовці поліцейських допомагає аналізувати величезні масиви даних, відстежувати активність організованих злочинних угруповань та передбачати потенційні загрози; інформаційно-аналітичні платформи з використанням AI дозволяють вчасно виявляти ризики, здійснювати профілактичні заходи та ефективніше координувати дії правоохоронців.

В умовах збройного конфлікту важливим аспектом підготовки поліцейських є набуття навичок надання медичної допомоги в бойових умовах. Застосування інноваційних медичних симуляторів, що імітують поранення або критичні стани, дозволяє поліцейським швидко реагувати на травми й рятувати життя як своїх колег, так і цивільних осіб.

Отже, можна зробити висновок, що застосування цих технологій у підготовці поліцейських є маркером сучасного підходу до протидії організованій злочинності, особливо в умовах збройного конфлікту. Вони допомагають формувати нові професійні навички, що є критично важливими для забезпечення безпеки громадян і нейтралізації загроз від організованих злочинних угруповань.

Список використаних джерел:

1. Актуальні питання фізичної та тактико-спеціальної підготовки здобувачів вищої освіти: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (17 листопада 2023 р.) за заг. ред. О. А. Чичкан. Львів. ЛьвДУВС, 2023. 166 с.

URL:file:///C:/Users/%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%8F/Downloads/17_11_2023.pdf

2. Боровик М., Цісар Є. Тактико-спеціальна підготовка поліцейських під час організації та проведення спеціальних операцій. URL:<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9e1a2da8-7a6b-436e-81c6-c069e09d3bf0/content>

3. Комісаров О. Г., Собакарь А. О., Соболь Е. Ю., Юнін О. С. Тактикоспеціальна підготовка : навч. посіб. Дніпро : ДДУВС, 2017. 277 с.

4. Тихенко Я., Тінін Д., Тимофєєв В. Використання сучасних технологій в тактико-спеціальній підготовці поліцейських. URL:<https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/795/807>

5. Захарко, А. В., Пиріг, І. В., Поливанюк, В. Д., & Санакоев, Д. Б. Використання безпілотних літальних апаратів під час огляду місця події. Дніпро : ДДУВС, 2024. 32 с. URL:<https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/13538>

ІВЧЕНКО Софія – факультет міжнародної торгівлі та права 2 курс, 20 група, спеціальність «Міжнародне право» Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник:

КОРЯГІНА Анжела Миколаївна – доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу, Державний торговельно-економічний університет, кандидат юридичних наук

ТЕХНОЛОГІЇ У БОРОТБІ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ В ЗОНАХ КОНФЛІКТУ

Повномасштабна агресія рф на територію України 24 лютого 2022 році, стала переломним моментом у сучасній геополітиці, що сколихнув світову спільноту і зосередив увагу на питаннях суверенітету, територіальної цілісності та прав людини. У розпал збройної агресії з боку рф, зростання кримінальної діяльності в умовах війни стало серйозною проблемою. Нестабільність і хаос, спричинені конфліктом, дали можливість організованим злочинним угрупованням використовувати ситуацію для власної вигоди. Це загостило існуючі виклики для міжнародних політиків та дослідників, які намагаються зрозуміти складність взаємодії збройного конфлікту та кримінального бізнесу.

Ознайомившись з низкою матеріалів, в тому числі з дослідженнями і науковими роботами, маю на меті проаналізувати роль технологічних інновацій у протидії організованій злочинності в умовах збройного конфлікту та розглянути більш ефективні стратегії боротьби з цим явищем для створення стабільного й безпечного середовища.

Чинний Кримінальний кодекс України не надає визначення терміну «організована злочинність», однак це поняття описане в деяких нормативно-правових актах. Наприклад, відповідно до частини 1 статті 1 Рамкової Конвенції ООН проти організованої злочинності від 21 липня 1997 року, організованою злочинністю вважається діяльність групи з трьох або більше осіб, яка має ієрархічну структуру або особисті зв'язки. Це дозволяє лідерам групи отримувати прибуток чи контролювати певні території або ринки, як всередині країни, так і за її межами, використовуючи насильство, залякування або корупцію для підтримки своєї злочинної діяльності та проникнення у легальний бізнес.

Збройні конфлікти, як правило, збільшують попит на зброю, що дозволяє транснаціональним злочинним угрупованням вести незаконну торгівлю зброєю через кордони.

Війна в Україні, зокрема, призвела до зростання кількості зброї, що підсилює насильство. Переміщені через конфлікт люди стають вразливими для

злочинців, які активно використовують цих людей для торгівлі, примусової праці та сексуальної експлуатації. Зони конфлікту також часто стають осередками наркоторгівлі через послаблення контролю з боку правоохоронних органів. Злочинці грабують культурні об'єкти, торгуючи артефактами. Крім того, війна створює умови для відмивання грошей через слабкий фінансовий контроль. [1 с. 13]

Результати такої діяльності мають руйнівний вплив. Насильство, вимагання та залякування стають реальністю для цивільного населення, поглиблюючи гуманітарні кризи та уповільнюючи відновлення після конфлікту. Організована злочинність підриває довіру до державних інституцій, сприяє корупції та дестабілізує суспільство.

Варто зазначити, що в сучасних умовах цифровізації та швидкого технологічного розвитку все більшого поширення набувають сучасні засоби та методи збору і фіксації доказів та іншої важливої для розслідування інформації. У контексті цього питання особливу увагу слід приділити новітнім криміналістичним засобам. Техніка відіграє ключову роль у запобіганні та профілактиці злочинів. Тому важливим завданням є розробка науково-технічних засобів для боротьби зі злочинністю, які будуть заважати вчиненню злочинів або сприяти їх виявленню.

Серед таких технічних засобів можна виділити геопросторові технології, які є важливим інструментом у боротьбі з незаконною діяльністю та для підтримання безпеки в зонах конфлікту. Системи геоінформаційного моніторингу використовуються для відстеження руху людей і товарів, що дозволяє вчасно виявляти незаконні дії. До таких відносяться безпілотні літальні апарати (далі – БПЛА), які виконують розвідувальні та патрулювальні функції, забезпечуючи додатковий контроль над територією, а також можуть бути використані для доставки гуманітарної допомоги в недоступні зони. Тому, аби забезпечити найбільш ефективне попередження та розслідування злочинів шляхом застосування сучасних цифрових засобів фото, відеофіксації у слідчій та експертній практиці необхідно постійно вдосконалювати знання фахівців і навичок застосування БПЛА. Також до таких засобів можна віднести супутникові знімки які надають можливість моніторити зміни ландшафту та виявляти незаконні дії на великих територіях. Згідно з твердженнями К.В. Латиш, яка у своїй роботі зазначає, що завдяки такому інноваційному цифровому засобу, як супутник, було доведено, що тіла вбитих цивільних осіб на узбіччях вулиць окупованих українських міст, є справою рук російської армії, не дивлячись на всі намагання росії спростувати цей факт, назвавши його «постановою». Авторка також акцентує увагу на тому, що у цьому контексті не можна також забувати про масові поховання цивільних людей. З огляду на те, що вони здебільшого, знаходяться на тимчасово окупованих територіях і до них немає доступу – цифрова криміналістика, а саме аналіз та порівняння супутникових знімків, може суттєво допомогти у встановленні винних. Прикладом є масові поховання цивільних біля церкви святого Андрія в Бучі, що було зафіксовано на супутникових знімках Махар [2 с. 32] , [3].

Дослідження показало, що організована злочинність у зонах конфлікту є одним із найсерйозніших викликів сучасного світу, який значно ускладнює процеси відновлення та посилює гуманітарні кризи. Традиційні методи боротьби з цим явищем недостатні для подолання нових форм злочинної діяльності, особливо в умовах війни та соціально-економічної нестабільності та потребують постійного вдосконалення та винайдення нових методів. Успіх у боротьбі з організованою злочинністю залежить від тісної міжнародної співпраці, адже транснаціональні злочинні мережі не можуть бути ефективно подолані лише на національному рівні. Координація зусиль правоохоронних органів, міжнародних організацій та розвідувальних служб є ключовим елементом у протидії злочинним мережам, які використовують хаос і нестабільність збройних конфліктів.

У майбутньому розвиток технологій надасть нові інструменти для боротьби зі злочинністю, сприяючи більш безпечному і стабільному світовому порядку.

Список використаних джерел:

1. Організована та економічна злочинність / С. В. Ківалов та ін. Одеса, 2023. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.26025> (дата звернення: 19.09.2024).
2. Mykolo Romerio universiteto mokslo valdymo sistema | MRU CRIS. URL: <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/a1f4cc9c-d2a8-4150-884c-4cfd267a92af/content> (дата звернення: 19.09.2024).
3. Мамедов Г. Цифрова криміналістика. Як це допомогло зібрати докази злочинів у Бучі?. nv.ua. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/viyna-v-ukrajini-yak-cifrova-kriminalistika-vikrivaye-zlochyni-rf-v-ukrajini-novini-ukrajini-50248411.html> (дата звернення: 20.09.2024).

САДОЛЮК Вікторія – курсантка 3-го курсу Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

ПАЛАМАРЧУК Галина – доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Одеського державного університету внутрішніх справ

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Умови збройного конфлікту створюють середовище нестабільності, що може сприяти зростанню тіньових ринків, збільшенню рівня корупційних

практик як у державних, так і в приватних структурах. Відповідно, питання ефективної політики протидії організованій злочинності та корупції в цих умовах є надзвичайно важливим для забезпечення сталості державних інституцій та збереження суверенітету. Корупція в умовах збройного конфлікту набуває особливих форм. Уряди та місцеві органи влади часто перебувають під тиском, що може призвести до збільшення корупційних ризиків. Використання ресурсів у військових цілях, укладення контрактів на оборонну продукцію та інші стратегічно важливі сфери можуть бути об'єктами корупційних схем, що послаблює державні інституції та знижує їхню ефективність у боротьбі зі злочинністю[1, с. 20]. Державна політика протидії організованій злочинності та корупції має залишатися пріоритетом, навіть в умовах збройного конфлікту.

Сталість такої політики забезпечується через кілька ключових наступних механізмів.

Інституційна стійкість. Незалежність та професіоналізм правоохоронних органів та судової системи є ключовими для підтримки боротьби з організованою злочинністю та корупцією. Створення спеціалізованих антикорупційних органів, таких як національні агентства та суди, здатних функціонувати у складних умовах, є необхідною умовою для сталості державної політики.

Міжнародна співпраця. Важливим аспектом стійкості державної політики є співпраця з міжнародними організаціями, такими як ООН, ОБСЄ, ЄС та Інтерпол. Збройний конфлікт збільшує значення міжнародної допомоги у формі фінансування, технічної підтримки та обміну інформацією для боротьби з транснаціональними злочинними угрупованнями.

Правова адаптація. Важливим є адаптація законодавства до умов збройного конфлікту. Це включає посилення кримінальної відповідальності за корупційні злочини та злочини, пов'язані з організованими угрупованнями, а також створення механізмів для забезпечення прозорості у сфері управління ресурсами під час конфлікту[2, с. 76].

Збройний конфлікт вимагає не лише збереження існуючих політик, а й їх трансформації. Основні напрями такої трансформації включають такі блоки:

Зміцнення безпеки. Одним з найважливіших напрямів є посилення ролі силових структур та військових організацій у протидії організованій злочинності, особливо в зонах активних бойових дій.

Антикорупційні стратегії у військовій сфері. Оборонні закупівлі, гуманітарна допомога та відновлення інфраструктури під час та після конфлікту є сферами підвищеного корупційного ризику. Уряди мають запроваджувати спеціальні механізми контролю, що мінімізують можливості зловживання.

Залучення громадянського суспільства. Умови конфлікту часто ведуть до втрати суспільної довіри до державних інституцій. Тому громадянське суспільство відіграє ключову роль у забезпеченні прозорості та підзвітності.

У періоди збройних конфліктів відбувається трансформація організованої злочинності, зокрема її інтеграція у військову та політичну сфери. Відсутність

або послаблення ефективного державного контролю сприяє розвитку нелегальних ринків, особливо зброї, наркотиків та торгівлі людьми. Зростає ризик зловживання владою, особливо у сфері державних закупівель, оборонної інфраструктури та гуманітарної допомоги. Стійкість державної політики протидії організованій злочинності та корупції в умовах збройного конфлікту залежить від здатності уряду підтримувати ефективні механізми контролю, нагляду та правового переслідування. Основними принципами, на яких ґрунтується така політика, є:

Забезпечення безперервної роботи антикорупційних та правоохоронних органів. Важливою умовою є підтримка ефективності діяльності Національного антикорупційного бюро, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та інших органів, відповідальних за боротьбу з корупцією, попри виклики війни.

Стабільне фінансування. Ефективна боротьба з організованою злочинністю та корупцією вимагає стабільного фінансування правоохоронних органів та судової системи, навіть у воєнний час. Бюджетні обмеження та перенаправлення ресурсів на військові потреби не повинні знижувати уваги до цих сфер.

Захист від зовнішнього впливу. Збройний конфлікт створює умови для зовнішнього впливу на внутрішні процеси через корумповані схеми. Тому важливо забезпечити прозорість міжнародної допомоги та уникати проникнення злочинних структур у політичні процеси.

Збройний конфлікт вимагає адаптації стратегії та підходів до протидії організованій злочинності та корупції. Тут ключові напрями є:

Військова юстиція та спеціалізовані суди. Для розгляду справ, пов'язаних з військовими злочинами та корупцією в умовах війни, можуть бути створені спеціалізовані військові суди, які забезпечують швидкий і справедливий розгляд справ. Це дає можливість підвищити ефективність боротьби зі злочинністю та корупцією серед військових та цивільних посадовців.

Цифровізація процесів. В умовах дестабілізації державного апарату цифрові технології можуть стати важливим інструментом боротьби з корупцією. Запровадження електронних платформ для державних закупівель, управління гуманітарною допомогою та відстеження військових контрактів знижує можливість маніпуляцій.

Посилення громадського контролю. Військові конфлікти створюють нові можливості для громадянського суспільства впливати на урядові процеси через моніторинг та розслідування корупційних схем. Роль журналістських розслідувань та активності неурядових організацій особливо важлива в умовах обмеженого доступу до інформації[3, с. 90].

Таким чином, державна політика протидії організованій злочинності та корупції в умовах збройного конфлікту є критичним елементом забезпечення національної безпеки та збереження державного суверенітету. Під час збройного конфлікту державні органи опиняються перед новими викликами, пов'язаними з розширенням нелегальних ринків, зростанням організованої злочинності, збільшенням рівня корупційних ризиків у всіх сферах державного

управління, а також посиленням впливу тіньових структур на економіку та політичну систему. Тому, сталий підхід до протидії організованій злочинності та корупції є не просто бажаним, а необхідним елементом державної політики, який гарантує її ефективність і стабільність. Незалежно від обставин, держава повинна зберігати непохитні інституційні механізми, забезпечуючи функціонування антикорупційних органів, правоохоронних структур та судової системи. Інституційна стійкість, зокрема, включає в себе як підтримку ефективної діяльності правоохоронних органів, так і забезпечення належного функціонування судової системи в умовах надзвичайних ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Гавриленко, К. Особливості формування національного публічно-управлінського механізму забезпечення правопорядку в сучасних умовах. [Публічне управління та місцеве самоврядування](#). 2023. № 4. с. 19-24.
2. Артёмов, І. В. Зовнішня політика та національна безпека України. 2023. с. 76
3. Шило, С. Особливості застосування законодавства щодо запобігання корупції в умовах воєнного стану. [Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право](#). 2022. Том 2 № 74. с. 86-93.
4. Бірюков, Д. С., Протидія організованої злочинності у фінансовій системі як загрози державній безпеці України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. №3. с. 66.

Секція 2. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ТА КРИМІНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ

БІЛЕКА Аліна – доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту факультету цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України, кандидат юридичних наук, доцент

ПАСИНЧУК Кирило – доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту факультету цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного

ДО ПИТАННЯ ПРО КРИМІНАЛІЗАЦІЮ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ

Криміналізація незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги зумовлена гострою суспільно-політичною проблемою, яка набула значних масштабів після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, коли почали виявляти факти незаконного привласнення гуманітарної допомоги у значних розмірах та її використання не за призначенням та з метою отримання прибутку, що спричинило хвилю обурення та незадоволення в суспільстві [1, с. 359].

У зв'язку зі зміною Кримінального Кодексу України та набуття чинності Закону України від 24 березня 2022 р/ № 2155-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги» кодекс був доповнений статтею ст. 201-2 «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» [2].

Як справедливо зауважують А. В. Шевчук А.В. та О. М. Боднарчук, законодавець відніс зазначене діяння до посягань у сфері господарської діяльності, визначивши як обов'язкову ознаку об'єкту предмет кримінального правопорушення – благодійні пожертви, гуманітарну чи безоплатну допомогу. Відповідно до п. 1 Примітки до ст. 201-2 КК України, для розуміння змісту перелічених вище предметів необхідно брати до уваги положення, визначені профільними законами [3, с. 186].

Аналізуючи об'єктивну сторону складу незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, А. В. Шевчук А.В. та О. М. Боднарчук виділяють три активні форми (альтернативні дії): 1) продаж товарів чи предметів гуманітарної допомоги, тобто будь-яка їх оплатна передача; 2) використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги – себто розпорядження ними у будь-який спосіб не за фактичним цільовим призначенням; 3) укладання будь-яких інших правочинів щодо розпорядження будь-чим із зазначеного вище. Окремо А. В. Шевчук А.В. та О. М. Боднарчук наголошують на такій надзвичайно важливій в умовах сьогодення ознаці об'єктивної сторони особливо кваліфікованого складу цього кримінального правопорушення як час його вчинення – «під час надзвичайного або воєнного стану» (ч. 3 ст. 201-2) [3, с. 187].

Підтримуємо наукову позицію А.В. Шевчук та О.М. Боднарчук, які наголошують, що криміналізація діяння, передбаченого ст. 201-2 КК України, є очевидно своєчасним, доречним, нагальним і ефективним кроком для

запобігання такому роду кримінальних правопорушень. У ЗМІ, соцмережах, публічних каналах різноманітних месенджерів мало чи не щодня з'являється інформація про факти розкрадання гуманітарної допомоги, благодійних внесків, пожертв. Кожен такий випадок стає резонансним, збурює місцеве населення, може породжувати недовіру до волонтерського руху як такого загалом і в кінцевому випадку впливати на активність та інтенсивність допомоги, яка надходить як із з інших держав, так і від громадян в Україні [3, с. 188].

Список використаних джерел:

1. Бондаренко О. С., Савчук В.О. Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: аналіз законодавчої новели URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/87>
2. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. Дата оновлення: 30.06.2022. Офіційний сайт Верховної Ради України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 15.09.2024).
3. Шевчук А.В., Боднарчук О.М. Кримінальна відповідальність за розкрадання гуманітарної допомоги URL : <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.72.63>
4. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05 липня 2012 року № 5073-VI. Дата оновлення: 16.04.2022. Офіційний сайт Верховної Ради України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 15.09.2024).
5. Про гуманітарну допомогу : Закон України від 22 жовтня 1999 року № 1192-XIV. Дата оновлення: 16.06.2022. Офіційний сайт Верховної Ради України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text> (дата звернення: 15.09.2024).
6. Шевців В.М. Методика розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: монографія. Вінниця : ТВОРИ, 2023. 292 с.

БРИСКОВСЬКА Оксана – провідний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ОПЕРУК Віталій – професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА, ЩО ВЧИНЯЮТЬ УЧАСНИКИ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ОБ'ЄДНАНЬ

В умовах повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, вимушеної масової міграції українських жінок, погіршення стану здоров'я населення, зростання чисельності осіб з інвалідністю, народжуваність в Україні скоротилася на третину, а тому питання охорони та відновлення репродуктивного здоров'я у нашій державі набуває особливої важливості.

Особливу стурбованість викликають факти вчинення кримінальних правопорушень у сфері застосування допоміжних репродуктивних технологій методом сурогатного материнства. Сурогатне материнство для багатьох родин є останньою надією на народження дитини й щастя батьківства. Нині Україна є однією з держав, яка надає можливість проводити програми сурогатного материнства, пропонує якісні медичні послуги за помірну ціну й має більш сприятливе для біологічних батьків законодавство. Тобто, жінка (сурогатна матір) добровільно погоджується завагітніти шляхом «підсадження» ембріона з метою виносити й народити біологічно чужу їй дитину, яку потім передадуть на виховання іншим особам (генетичним батькам). На сьогодні фіксуються непоодинокі факти порушення прав жінок, які приймають участь у сурогатному материнстві в Україні та дітей, а також подружніх пар які за станом здоров'я не можуть мати дитину. Зазначене сфера є привабливою для сучасних організованих злочинних об'єднань, які під прикриттям програми сурогатного материнства здійснюють торгівлю дітьми. Наприклад, за даними прес-служби Київської міської прокуратури викрито злочинну організацію до складу якої входило 12 осіб, серед яких 2 співорганізатора та 10 учасників. Організатори схеми – керівники медичних клінік, які надають послуги у сфері репродуктивної медицини у Києві та Харкові. Інші учасники – працівники цих клінік, менеджери, адміністратори та адвокат. Під прикриттям програми сурогатного материнства за грошову винагороду вони здійснювали продаж новонароджених дітей іноземним громадянам, які проживають у країнах, де заборонено сурогатне материнство. Діючи в їхніх інтересах, підозрювані підшукували на території Харківської області жінок-донорів яйцеклітин та жінок, які через свій уразливий стан чи матеріальну скруту, погоджувалися стати сурогатними матерями для іноземних громадян. Розмір грошової винагороди, яку отримували учасники схеми, складав від 50 до 70 тис євро за новонароджену дитину. З них плата сурогатним матерям становила близько 12 тис євро.). Згідно домовленостей сурогатна матір після народження дитини надавала дозвіл на переміщення немовляти за кордон та згоду на подальше отримання дитиною громадянства іншої країни. У разі незгоди сурогатної матері на окремі умови, учасники схеми вдавалися до погроз та залякування. Також жінки отримували значно меншу винагороду за участь у сурогатному материнстві ніж було обіцяно учасниками злочинної організації. У межах слідства встановлено факти незаконного переміщення за кордон 8 немовлят та

попереджено спробу вивозу за кордон ще однієї дитини під час дії воєнного стану [1]. Організована група шляхом обману жінок (сурогатних матерів) та уразливого стану щодо осіб іноземців з країн із забороненим режимом сурогатного материнства які завідомо не відповідають вимогам п. 6.1. та п. 6.2. наказу Міністерства охорони здоров'я від 09.09.2013 № 787. Після пологів примушували потерпілих та іноземців-замовників, із застосуванням примусу та матеріальної залежності, реєструвати дітей в органах РАЦСу, повідомляючи при цьому завідомо неправдиві відомості щодо біологічного походження дитини, видаючи себе за біологічну матір новонародженої дитини, перебування потерпілих з іноземцями-замовниками у відносинах, визнавати батьківство над дитиною на підставі заяви, а також звертатись потерпілих до нотаріусів, з метою написання заяв про відмову від дитини, надання дозволу на вивезення дитини за кордон, відсутність майнових претензій та позбавлення батьківських прав на неї тощо.

Таким чином, громадяни інших країн, які вірогідно є біологічними батьками дитини, народженої від «сурогатної матері» в Україні, бажаючи «обійти» законодавство країни, що стосується реєстрації такої дитини, отримують в Україні свідоцтво про народження, де батьком дитини вказується вірогідно біологічний батько – громадянин Іноземець, а матір'ю не біологічна мати¹, а сурогатна мати - громадянка України. Таким чином, згідно отриманих у вказаний спосіб документів, що містять неправдиві відомості щодо дійсної біологічної матері, дитина не є народженою від сурогатної матері, а дитиною іноземця та українки. В діях громадянки України, яка є сурогатною матір'ю немовляти, наявна можлива підробка документів у контексті надання неправдивих відомостей до органів державної реєстрації актів цивільного стану щодо батьківства новонародженої дитини, а також можливого вказування медичною установою, що застосовує допоміжні репродуктивні технології, неправдивої інформації про біологічну матір дитини у документах, що свідчать про народження такої дитини від біологічних батьків [2].

У Вінницькій області оголосили про підозру у шахрайстві в особливо великих розмірах двом учасникам злочинної групи, які під приводом надання послуг допоміжних репродуктивних технологій методом сурогатного материнства привласнювали кошти громадян, переважно іноземців. За фіктивні послуги зловмисники отримували від клієнтів винагороду в розмірі від 30 до 50 тисяч доларів США. За оперативною інформацією, від їхніх шахрайських дій постраждало близько 50 осіб. Організатором схеми був 35-річний вінничанин, раніше судимий за вчинення корисливих злочинів. Разом з подільниками він зареєстрував фіктивні клініки з надання платних послуг з використання допоміжних репродуктивних технологій методом сурогатного материнства. Для

¹ Громадянка іншої країни як того вимагає Закон. Стаття 123 Сімейного кодексу визначає, що батьками дитини, народженої від сурогатної матері, є подружжя, оскільки для запліднення використовувався їхній біологічний матеріал. Отже, виключно зареєстроване у встановленому законом порядку подружжя може брати участь у відносинах сурогатного материнства.

пошуку клієнтів зловмисники розмістили рекламну інформацію в Інтернеті, не маючи ліцензії на такий вид діяльності. Шахраї також пропонували послуги, які надавали право участі у програмі сурогатного материнства: укладання фіктивного шлюбу, внесення завідомо недостовірних відомостей до медичних документів, пошук сурогатних матерів. Після повного розрахунку або отримання більшої частини коштів за послуги зловмисники припиняли спілкування з клієнтами. [3].

Таким чином, особливості кримінальних правопорушень у сфері сурогатного материнства обумовлюють той факт, що їх вчинення зазвичай здійснюється у складі організованих злочинних об'єднань. Вказані представники організованої злочинності мають корупційні та транснаціональні зв'язки та досить часто вдається до обману, підкупу, примусу з метою одержання прибутку як від сурогатних матерів, такі і біологічних батьків.

Список використаних джерел:

1. За апеляційною скаргою прокуратури підозрюваного в торгівлі новонародженими знову взято під варту. Київська міська прокуратура. 18.10.2023. URL:

https://kyiv.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=344753&fp=100

2. Ухвала слідчого судді Оболонського районного суду м. Києва від 27 січня 2023 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109359170>

3. Скаврон Б. На Вінничині викрили “фабрику” сурогатного материнства. ТСН. 08.11.2021. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/na-vinnichini-vikrili-fabriku-surogatnogo-materinstva-1904764.html>

Dr. Gediminas BUCIUNAS – *Senior advisor on prosecution Lviv Field office European Advisory mission in Ukraine, Vytautas Magnus University Faculty of Law, Department of Public Law, Jonavos str. 66, 44191, Kaunas, Lithuania, E-mail address: gediminas.buciunas@vdu.lt, Mykolas Romeris University Public Security Academy, Department of Law, Maironio str. 27, 44298 Kaunas, Lithuania, E-mail address: gediminas1967@mruni.eu, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1826-0527/>*

A CRIMINAL OFFENSE. IS IT WORTH COMMITTING?

The thief who has no opportunity to steal thinks he is an honest man. Hebrew proverb [1]

Article 1 of the criminal code of Ukraine states that the objective of the Criminal Code of Ukraine is to provide legal protection of the rights and liberties of every human being and citizen, property, public order and public safety, the environment, and the constitutional order of Ukraine against criminal encroachments, to secure peace and safety of mankind, and also to prevent crime. [2] The Criminal Code defines socially dangerous acts or omissions and counts them as criminal offenses and at the same time, sets up the heaviest type of legal liability – the criminal. There appeared one of the most well-known traditional principles of criminal law - the ultima ratio principle. It is also the instrument to cope with various threats targeting common values of humankind such as life, health, property, dignity, public order, etc. There are many types of threats. The authors of an academic paper titled “The systematization of main threats to the national security of the state in modern conditions” Fedir Venislavskyi, Oleksandr Bondarenko, Yaroslav Chmyr, Andrey Moshnin & Vasyl Shoiko presented types of threats in the table below.

[3].

A threat of organized crime to public safety mentioned in the papers of researchers, supranational court’s case–law, for example, the Judgment of European Court on Human Rights (hereinafter refer to as “The ECHR) in the case *Klass and others v. Germany* dated 06 of September 1978. The ECHR states in the paragraph 59 of mentioned case, that “*the Court agrees with the Commission that some compromise between the requirements for defending democratic society and individual rights is inherent in the system of the Convention (see, mutatis mutandis, the judgment of 23 July 1968 in the "Belgian Linguistic" case, Series A no. 6, p. 32, para. 5). As the Preamble to the Convention states, "Fundamental Freedoms ... are best maintained on the one hand by an effective political democracy and on the other by a common understanding and observance of the Human Rights upon which (the Contracting States) depend"*. In the context of Article 8 (art. 8), this means that a balance must be sought between the exercise by the individual of the right guaranteed to him under paragraph 1 (art. 8-1) and the necessity under paragraph 2 (art. 8-2) to impose secret surveillance for the protection of the democratic society as a whole.[4]

According to the National Association of Securities Dealers Automatic Quotation System (hereinafter referred as to Nasdaq) 2024 Global financial crime report among the most prevalent crimes that fuelled trillions of dollars in illicit flows and money laundering activity were a range of destructive crimes, including an estimated: **\$782.9 billion in drug trafficking activity**, \$346.7 billion in human trafficking, \$11.5 billion in terrorist financing. [5] As we can see, drug trafficking is

one of the most lucrative illegal income sources for organized crime, despite the fact that trafficking and distributing narcotic drugs, psychotropic substances, or their analogues is forbidden. Harsh punishment for such activity is set up by the criminal law/code in many countries. For example, Article 260 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania. Unlawful Possession of Narcotic or Psychotropic Substances for the Purpose of Distribution Thereof or Unlawful Possession of a Large Quantity of Narcotic or Psychotropic Substances. 1. A person who unlawfully produces, processes, acquires, stores, transports or forwards narcotic or psychotropic substances for the purpose of selling or otherwise distributing them or sells or otherwise distributes narcotic or psychotropic substances shall be punished by a custodial sentence for a term of two up to eight years. 2. A person who unlawfully produces, processes, acquires, stores, transports or forwards a large quantity of narcotic or psychotropic substances for the purpose of selling or otherwise distributing them or sells or otherwise distributes a large quantity of narcotic or psychotropic substances shall be punished by a custodial sentence for a term of eight up to ten years. 3. A person who unlawfully produces, processes, acquires, stores, transports, forwards, sells or otherwise distributes a very large quantity of narcotic or psychotropic substances shall be punished by a custodial sentence for a term of ten up to fifteen years.[6] A similar stance of lawmakers is presented in article 307 of the Criminal Code of Ukraine. Illegal production, manufacture, purchasing, storage, transportation, sending or sale of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues. Part 3. Any such actions as provided for by parts 1 and 2 of this Article, committed by an organised group, and also where these actions involved narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues in particularly large amounts, or committed by engaging a child or in respect of a child shall be punishable by imprisonment for a term of nine to twelve years with forfeiture of property.[7]

This leads to the following question. Is it worth committing a criminal offense related to the illegal trafficking and distributing of narcotic drugs, psychotropic substances, or their analogues? Representatives from different branches of science presented different theories on it. For example, in criminology, rational choice theory adopts a utilitarian belief that humans are reasoning actors who weigh means and ends, costs and benefits, to make a rational choice. Cornish and Clarke designed this method to assist in thinking about situational crime prevention. [8] Many indicators have to be considered during calculation calculations, such as latency, category of crimes, rate of detection, police or other law enforcement agencies' capacity to deal with such categories of crimes, corruption perception index in countries, etc.

According to the data about opened criminal cases available on the official statistics database of Ukraine, in 2021 1094, criminal proceedings were opened over illegal production, manufacture, purchasing, storage, transportation, sending or sale of narcotic drugs, psychotropic substances, or their analogues (Article 307 of the Criminal Code of Ukraine). Accordingly, in 2022 – 10162, in 2023 – 14302, and 2024 (01-01-31-08-2024) – 13133 [9]. The above-presented data shows that the number of opened criminal proceedings is going up in Ukraine even though 6.

725300 mil. refugees are registered globally based on the last update done on 24 September 2024 [10]. How many refugees from Ukraine are non-registered?

According to the EMCDDA's annual overview of the drug situation in Europe between 2016 and 2022, typically around 50 new psychoactive substances appeared on the market for the first time each year; this fell to 26 in 2023.[11] The Ministry of Healthcare of Ukraine together with the National Police and the Security Service have shaped a procedure for assigning drugs and substances to analogues of narcotic drugs and psychotropic substances. This procedure is based on the similarity of the chemical structure of the substance to the chemical structure of the substance included in the List of narcotic drugs, psychotropic substances, and precursors, approved by the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on May 6, 2000, No. 770, which is stipulated that both substances are derived from one basic structure with a minimum the number of differences compared with other substances from the List with the same basic structure. However, it can't apply to all new psychotropic substances, especially if there is no similarity of the chemical structure of the substance to the chemical structure of the substance that is included in the list of narcotic drugs, psychotropic substances, and precursors. Nowadays, new chemical technologies have made it possible to create new psychotropic substances by tweaking existing components in different proportions. In the given case, there is a procedure for the inclusion of newly detected psychotropic substances into the above-mentioned list. The question might arise in such a case. Is a legislative mechanism existing in Ukraine for the prompt detection and establishment of national control over the circulation of new psychotropic substances on the list of banned narcotic drugs, psychotropic substances, and precursors effective? How long does it take to include a newly detected substance in the above-mentioned list? A newly detected psychotropic substance can circulate openly, and nobody can't be brought to criminal liability till the inclusion of it in the list. It creates favourable conditions to commit a crime, and at the same time, stay untouchable. In the presented situation, the important length of procedure for inclusion of newly detected psychotropic substances in the list.

The author of this paper explored the frequency of inclusion of such substances. According to the official data available on the website of the Parliament of Ukraine with the title "On approval of the list of narcotic drugs, psychotropic substances, and precursors" the resolution of The Cabinet of Ministers of Ukraine of 6 May 2000 No. 770 "On approval of the list of narcotic drugs, psychotropic substances, and precursors" were amended five times from 1 January 2021 to 13 October 2024: No 192 dated 10 March 2021, No 324 dated 07 April 2021, No 255 dated 11 March 2022, No 458 dated 26 April 2024, No 653 dated 24 May 2024 [12].

Are current procedures acceptable for an effective struggle with drug-related crimes? Is worth committing a crime? Its topics for further discussion.

Reference:

1. Hebrew proverb. <https://www.pinterest.com/pin/the-true-nature-of-a-thief--430023464430129314/>

2. The Criminal Code of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?lang=en#Text>
3. Venislavskyi F., Bondarenko O., Chmyr Y., Moshnin A., Shoiko V., (2023). The Systematization of Main Threats to the National Security of the State in Modern Conditions. Journal: National Security Drivers of Ukraine Contributions to Political Science, Springer Nature Switzerland, p. 43-58. https://doi.org/10.1007/978-3-031-33724-6_3
4. ECHR judgement Klass and other v. Germany. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-57510"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)
5. Nasdaq 2024 Global financial crime report. <https://elements.visualcapitalist.com/wp-content/uploads/2024/04/1711973384569.pdf>
6. Criminal Code of the Republic of Lithuania. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=rivwzvvpvg&documentId=a84fa232877611e5bca4ce385a9b7048&category=TAD>
7. Criminal Code of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?lang=en#Text>
8. Becker, Gary (1968). Crime and Punishment: An Economic Approach. <https://www.nber.org/system/files/chapters/c3625/c3625.pdf>
9. Statistic. <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika>
10. Ukraine refugees situation. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
11. European Drug Report 2024. https://www.euda.europa.eu/publications/european-drug-report/2024/new-psychoactive-substances_en
12. Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-п?lang=en#Text>

ВОЗНЮК Андрій Андрійович – доктор юридичних наук, професор, завідувач наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОРГАНІЗАЦІЮ, СПРИЯННЯ У ПРОВЕДЕННІ АБО УЧАСТЬ У ЗЛОЧИННОМУ ЗІБРАННІ (СХОДЦІ)²

В умовах війни організована злочинність у взаємозв'язку з корупцією, продовжує залишатися однією з найбільших загроз для національної безпеки держави. Значна частина резонансних корупційних деліктів вчиняється у тій чи

² Тези підготовлено в межах іменної стипендії Верховної Ради України для молодих учених – докторів наук за 2024 рік (0124U003903).

іншій формі співучасті. Водночас більшість сучасних організованих злочинних об'єднань використовують корупційні зв'язки для організації кримінально-протиправних схем (незаконного перетину державного кордону, незаконного видобування бурштину, торгівлі наркотичними засобами, зброєю, людьми тощо) та уникнення заходів кримінально-правового характеру.

За таких обставин правоохоронні органи, передусім ДСР НП України, систематично вживають заходів щодо протидії організованій злочинності в нашій державі. Однак кримінально-правові інструменти, якими послуговуються правоохоронці у цьому процесі, далекі від досконалості. Серед таких інструментів важливе місце відводиться підставам кримінальної відповідальності за організацію, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці) (ст. 255-2 КК України).

1. Передусім заслуговує на увагу складна для доказування конструкція цієї кримінально-правової заборони.

Диспозиція ст. 255-2 КК України звучить таким чином: «організація або сприяння у проведенні злочинного зібрання (сходки) представників злочинних організацій або організованих груп, або осіб, які здійснюють злочинний вплив, для планування вчинення одного або більше злочинів, матеріального забезпечення чи координації злочинної діяльності, у тому числі розподілу доходів, одержаних злочинним шляхом, або сфер злочинного впливу, а також участь у такому зібранні (сходці), у тому числі з використанням засобів зв'язку».

Для доказування цього злочину, наприклад, у формі участі в такому зібранні (сходці) необхідно довести: 1) факт його проведення; 2) участь у зібранні особи, якій ставиться у вину ст. 255-2 КК України.

Найскладнішим для доведення є перший елемент – факт проведення злочинного зібрання (сходки). Правоохоронці під час документування злочинного зібрання зазвичай знають хто зібрався, де, коли та з якою метою. Якщо час, місце та мету можна задокументувати під час проведення вказаного зібрання, то з доведенням статусу його учасників значно складніше.

Аналіз диспозиції ст. 255-2 КК України дає підстави стверджувати, що злочинне зібрання (сходка) – це зустріч представників злочинних організацій або організованих груп, або осіб, які здійснюють злочинний вплив, для планування вчинення одного або більше злочинів, матеріального забезпечення чи координації злочинної діяльності, у тому числі розподілу доходів, одержаних злочинним шляхом, або сфер злочинного впливу, у тому числі з використанням засобів зв'язку.

Виходячи з буквального та логічного тлумачення диспозиції ст. 255-2 КК України, для визнання певної зустрічі злочинним зібранням (сходкою) необхідна наявність на цьому зібранні щонайменше двох осіб, які належать до однієї з таких категорій суб'єктів: 1) представників злочинних організацій; 2) представників організованих груп; 3) представників осіб, які здійснюють злочинний вплив.

Вживання терміну «представник злочинної організації або організованої групи» означає, що для того, щоб довести наявність представництва, насамперед, слід буде встановити факт існування злочинної організації або організованої групи. Натомість факт існування таких об'єднань можна підтвердити у випадку засудження їх учасників. Тобто для встановлення будь-якого із зазначених статусів необхідним є предикатне кримінальне правопорушення. Водночас, якщо йдеться про представника злочинної організації, то таких предикатів, як свідчить практика, має бути щонайменше два, оскільки ст. 255 КК України, зазвичай кваліфікується за сукупністю зі статтею Особливої частини КК України, яка визначає підстави кримінальної відповідальності за злочин, учинений учасниками злочинної організації.

Відтак, до кримінальної відповідальності за організацію, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці) можна притягнути лише у двох випадках:

1) коли злочинне зібрання (сходка) задокументована разом з іншими злочинами, що свідчать про те, що особи, які брали в ній участь, є представниками злочинних організацій або організованих груп, або осіб, які здійснюють злочинний вплив;

2) коли злочинне зібрання (сходка) відбувається у місцях позбавлення волі, тобто є особи засуджені як учасники злочинних організацій або організованих груп, або осіб, які здійснюють злочинний вплив.

Таким чином, концептуальні вади підстав кримінальної відповідальності за організацію, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці) полягають у тому, що акцент зроблено на статусі учасників цього зібрання, а не на його меті, що суттєво ускладнює доказування цього злочину.

До речі, ця проблема залишається і в ст. 7.1.6. «Участь у злочинному зібранні» проекту КК України, оскільки в диспозиції норми йдеться про особу, яка, будучи учасником організованої злочинної групи, взяла участь у зібранні, а відтак, ст. 7.1.6. потребуватиме предиката у формі злочину, передбаченого ст. 7.1.5 проекту КК України (Створення організованої злочинної групи, керування нею, участь у ній).

2. Щодо суб'єкта участі у злочинному зібранні. На перший погляд здається, що до кримінальної відповідальності за участь у злочинному зібранні можна притягнути лише осіб, які належать до однієї з трьох категорій наступних суб'єктів: 1) представників злочинних організацій; 2) представників організованих груп; 3) представників осіб, які здійснюють злочинний вплив.

Однак це не означає, що суб'єктом участі у злочинному зібранні (сходці) можуть бути лише представники злочинних організацій або організованих груп, або осіб, які здійснюють злочинний вплив, адже в ст. 255-2 КК України відсутні відповідні вказівки. Зазначене стосується й інших форм об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 255-2 КК України. Відтак особою, яка організовує злочинне зібрання (сходку), сприяє їй чи бере в ній участь може бути будь-яка фізична осудна особа, яка досягла шістнадцятирічного віку.

3. Для застосування ст. 255-2 КК України мають значення такі терміни, як «представник злочинної організації або організованої групи», «злочинний вплив», «особа, яка здійснює злочинний вплив», «особа, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу», «вор в законі», «злочинна діяльність», «матеріальне забезпечення злочинної діяльності», «координація злочинно діяльності», «розподіл доходів, одержаних злочинним шляхом», «розподіл сфер злочинного впливу». Визначення понять «злочинний вплив» та «особа, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу» мають низку недоліків. Водночас визначення інших термінів в кримінальному чи будь-якому іншому законі відсутнє. Натомість у науковій літературі дефініції цих понять ґрунтовно не розроблені, а окремі позиції вчених щодо їх тлумачення є неоднозначними.

УДОД Андрій – завідувач кафедри кримінального права і кримінології Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАПОБІГАННЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Організована злочинність у післявоєнний період є однією з найгостріших проблем, з якими стикаються країни, що пережили збройні конфлікти. Україна, яка нині перебуває у стані війни, неминуче зіткнеться з цим викликом у майбутньому. Тому виникає нагальна потреба у пошуку та розробці ефективних стратегій запобігання та протидії організований злочинності в умовах післявоєнної відбудови держави. При цьому, слід використовувати позитивний досвід зарубіжних країн щодо протидії розвитку і поширенню організованої злочинності в післявоєнний період, а також проаналізувати їх помилки в боротьбі з цим негативним та суспільно небезпечним соціальним явищем.

Загалом, розвиток організованої злочинності в післявоєнний період зумовлений низкою взаємопов'язаних факторів, серед яких економічна нестабільність та безробіття: воєнні дії призводять до руйнування економічної інфраструктури, закриття або знищення підприємств та втрати робочих місць, як працівниками цих підприємств, так і співробітниками інших галузей економіки держави (зокрема, в сфері торгівлі та надання послуг). За даними кримінологічних досліджень, високий рівень безробіття створює сприятливе середовище для залучення нових членів до злочинних угруповань, особливо серед молоді [1, с. 156]. Також відзначається ослаблення державних інституцій: у післявоєнний період часто спостерігається ослаблення контролю з боку державних органів, що створює "вакуум влади", який заповнюють кримінальні

структури [2, с. 203]. Наявність великої кількості необлікованої вогнепальної зброї серед цивільного населення, неконтрольоване поширення зброї після завершення бойових дій сприяє зростанню насильницьких кримінальних правопорушень (зокрема, умисних вбивств) та значно підвищує рівень суспільної небезпечності організованих злочинних угруповань. Психологічні травми та соціальна дезадаптація ветеранів: досвід інших країн показує, що частина ветеранів, не знаходячи свого місця в мирному житті, може бути залучена до кримінальної діяльності [3, с. 98].

Також, поширення організованої злочинності в післявоєнний період відбувається за наявності певних сприятливих умов, таких як корупція в державних органах та органах місцевого самоврядування, ослаблення державних та муніципальних інституцій та економічна криза, які створюють підґрунтя для зростання корупції, що є живильним середовищем для організованої злочинності. Крім того, війна призводить до втрати кваліфікованих кадрів та матеріально-технічної бази судових та правоохоронних органів, що знижує їхню ефективність у боротьбі з організованою злочинністю. Економічна криза післявоєнного періоду призводить до зростання соціальної нерівності та бідності, що створює сприятливі умови для розвитку кримінально-протиправної діяльності організованих злочинних угруповань.

Організована злочинність у післявоєнний період має специфічну спрямованість щодо вчинення кримінальних правопорушень, зокрема, відносно торгівлі зброєю (використання надлишків стрілецької вогнепальної зброї, військової техніки та боєприпасів), збут та виготовлення наркотичних засобів, торгівлю людьми (у тому числі, шляхом використання різних видів експлуатації вразливих груп населення, особливо в умовах післявоєнної економічної кризи).

Досвід Боснії і Герцеговини (далі за текстом – БіГ) після війни 1992-1995 років може бути корисним для України, оскільки БіГ має певні спільні риси з Україною у розвитку організованої злочинності – це економічна криза та високий рівень безробіття після війни, слабкість державних інститутів та правоохоронної системи, наявність великої кількості необлікованої стрілецької вогнепальної зброї у населення. У свою чергу, БіГ мала активну міжнародну підтримку у реформуванні правоохоронної системи, що дозволило створити спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю. Також впроваджувалася програма соціальної реінтеграції ветеранів війни, щоб не допустити їхнього залучення до організованих злочинних угруповань, і здійснювалося міжнародне співробітництво у сфері протидії злочинним організаціям.

За даними Центру безпекових досліджень [5, с. 78], ці заходи дозволили значно знизити рівень організованої злочинності в БіГ протягом 10 років після закінчення війни.

На основі аналізу ситуації в Україні та досвіду Боснії і Герцеговини, для України необхідно вже сьогодні здійснювати відповідні заходи щодо протидії

організованій злочинності. По-перше, оновлення Закону України "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю" з урахуванням нових форм злочинної діяльності, що виникли під час війни. По-друге, внесення змін та доповнень до Кримінального кодексу України щодо посилення кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані з незаконним обігом зброї, та створення умов для зберігання вогнепальної зброї (знайденої, трофейної) громадянами України для захисту себе, своєї родини і свого майна від незаконних посягань злочинних організацій. Використання інструментів і засобів щодо протидії легалізації та відмиванню матеріальних активів від незаконного обігу вогнепальної зброї з урахуванням досвіду Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (ФАТФ).

Але, одним із головних пріоритетів повинна бути соціальна реабілітація ветеранів війни, до якої треба включити перекваліфікацію та працевлаштування ветеранів війни, створення мережі центрів психологічної підтримки для ветеранів війни та їхніх сімей, яка діє на постійній основі, впровадження програми мікрокредитування для ветеранів, які бажають започаткувати власні бізнес-проекти у сфері малого та середнього підприємництва. Залучення ветеранів війни до управління державою, їх робота в правоохоронних та судових структурах також є важливими аспектами їхньої соціально-психологічної реабілітації.

За оцінками експертів [4, с. 287], комплексне застосування цих методів може значно знизити рівень організованої злочинності в післявоєнний період.

Організована злочинність у післявоєнний період є серйозною загрозою для відновлення та розвитку держави. Аналіз причин та умов її розвитку в Україні, а також порівняння з досвідом Боснії і Герцеговини, дозволяє зробити наступні висновки:

1. Ключовими факторами розвитку організованої злочинності є економічна нестабільність, ослаблення державних інституцій та наявність великої кількості необлікованої вогнепальної зброї у населення.

2. Ефективна протидія організованій злочинності вимагає комплексного підходу, що включає законодавчі, правоохоронні, судові, економічні та соціальні заходи.

3. Міжнародне співробітництво та обмін досвідом з державами країнами, які успішно подолали подібні проблеми, є критично важливими для України.

4. Пріоритетну увагу слід приділити соціальній реабілітації ветеранів війни та економічному відновленню держави, як ключовим факторам запобігання розвитку організованої злочинності.

Реалізація запропонованих заходів дозволить значно знизити ризики розвитку організованої злочинності в Україні після закінчення війни та створити умови для стабільного розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Джужа О. М. Кримінологія : навч. посіб. / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Г. Колб та ін. ; за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Атіка, 2020. 312 с.

2. Головкін Б. М. Кримінологія : підручник / Б. М. Головкін, В. В. Голіна, О. В. Лисодед та ін. ; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2022. 384 с.

3. Литвинов О. М. Кримінологія : навч. посіб. / О. М. Литвинов. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2021. 214 с.

4. Denisov S. F. Criminology : textbook / S. F. Denisov, T. A. Denisova, S. G. Kulyk ; edited by S. F. Denisov, T. A. Denisova. Odesa : Publishing House "Helvetica", 2023. 420 p.

5. Centre for Security Studies. Post-War Organized Crime in Bosnia and Herzegovina : Research Report. Sarajevo : CSS, 2018. 156 p.

ДАНИЛЕВСЬКИЙ Андрій – начальник кафедри розвідки факультету службово-бойової діяльності Національної гвардії України – начальник розвідки, Київський інститут Національної гвардії України, кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПЕРЕТИНАННЯ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ З ТЕРОРИСТИЧНОЮ МЕТОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Не зважаючи на те, що військова агресія з боку російської федерації суттєво вплинула на всі аспекти суспільного життя в Україні, Верховна Рада України навіть в умовах воєнного стану продовжує роботу щодо вдосконалення законодавства, яке регулює відносини у сфері протидії корупції та організованій злочинності взагалі та терористичній діяльності зокрема, вживає заходів щодо продовження імплементації міжнародних нормативно-правових актів у національне законодавство, приведення його у відповідність до європейських норм. Одним з таких заходів є прийняття Закону України від 21 березня 2023 року № 2997-ІХ «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, а також до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення боротьби з тероризмом», відповідно до якого Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 258-6 «Перетинання державного кордону України з терористичною метою».

У науковій літературі питання кримінальної відповідальності за терористичні злочини розглядають у своїх роботах В.Ф. Антипенко, В.О. Глушков, М.М. Васілін, С.О. Допилка, В.П. Ємельянов, В.С. Зеленецький, А.Е. Ізетов, В.Н. Кубальський, В.А. Ліпкан, Г.М. Міньковський, С.М. Мохончук, В.О. Навроцький, Л.В. Новікова, М.В. Семикін, В.П. Тихий, О.В. Шамара та інші. Проте постійний розвиток законодавства, імплементація

положень міжнародних нормативно-правових актів та потреби правозастосовної практики вимагають подальших досліджень у цій сфері.

Метою цієї роботи є аналіз особливостей кримінальної відповідальності за перетинання державного кордону з терористичною метою в умовах воєнного стану.

У цій роботі ми не торкаємося питання обґрунтованості «криміналізації» такого діяння як перетинання державного кордону з терористичною метою, оскільки вона, хоча і є сумнівною, вимагає проведення окремого дослідження. Звернемо увагу лише на окремі аспекти пов'язані із застосуванням зазначеної норми в умовах воєнного стану.

Фактично діяння, передбачене у статті 258-6 КК України, як і деякі інші склади кримінальних правопорушень з розділу IX Особливої частини КК України, є спеціальним складом по відношенню до терористичного акту (стаття 258 КК України), «обслуговує» його, оскільки є готуванням до терористичного акту [1, с. 62]. Хоча у дослідників і є зауваження щодо формулювання ознак об'єктивної сторони та неповній відповідності такого діяння положенням міжнародних нормативно-правових актів [2]. З огляду на це покарання, передбачене в санкції частини 1 статті 258-6 КК України, виглядає цілком зваженим та обґрунтованим. Чого не можна сказати про покарання, передбачене в санкції частини 3 статті 258-6 КК України.

У частині 3 статті 258-6 КК України законодавець залишився вірним сучасним законодавчим «трендам» і передбачив відповідальність за вчинення діяння з кваліфікуючою ознакою – під час дії надзвичайного або воєнного стану. Як нами відзначалося у попередніх публікаціях, використання такої кваліфікуючої ознаки на сьогоднішній день характеризується відсутністю системного підходу [3]. Повною мірою це проявляється і у статті 258-6 КК України.

Це єдина стаття у розділі «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки», яка містить таку кваліфікуючу ознаку, хоча окремі дослідники звертали увагу що вчинення кримінальних правопорушень проти громадської безпеки в умовах воєнного стану залишилося поза увагою законодавця як обставина, що обтяжує кримінальну відповідальність, як вчинення багатьох цих кримінальних правопорушень насамперед стосовно організованих форм злочинної діяльності, терористичних проявів і діянь, пов'язаних із загальнонебезпечними предметами об'єктами підвищеної небезпеки (зброї, радіоактивних матеріалів, вибухових речовин тощо; об'єктів, де знаходяться такі небезпечні предмети) [4, с. 166].

Використання такої кваліфікуючої ознаки тільки в одному складі злочину порушує зв'язок діяння, відповідальність за яке передбачене у статті 258-6 КК України, з іншими терористичними кримінальними правопорушеннями. Так, будь-яке кримінальне правопорушення, вчинене після набуття чинності законом, яким кримінальне законодавство доповнено статтею 258-6, буде кваліфіковане за частиною 3 статті 258-6 КК України. Санкція цієї частини передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк від 8 до 12 років

позбавлення волі з конфіскацією майна, що значно перевищує розмір покарання за вчинення самого терористичного акту (без кваліфікуючих ознак) в таких самих умовах, готуванням до якого є діяння, передбачене у статті, що розглядається. Така ситуація є порушенням принципів справедливості та адекватності заходів кримінально-правового впливу суспільній небезпечності діяння.

Другий момент, на який слід звернути увагу при аналізі перетинання державного кордону України з терористичною метою, вчиненого в умовах воєнного стану, є сфера дії заохочувальної норми, передбаченої у частині 4 статті 258-6 КК України. Так, у ній зазначається, що особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона добровільно відмовилася від подальшої злочинної діяльності, повідомила правоохоронний орган про цей злочин, сприяла запобіганню або припиненню терористичної діяльності, пов'язаної із вчиненням нею злочином. Але це можливо тільки для діяння, передбаченого частиною 1 статті 258-6 КК України. Таким чином, за жодне з вчинених на сьогоднішній день діянь (якщо б вони мали місце), які полягають у перетинанні державного кордону України з терористичною метою, особу неможливо звільнити від кримінальної відповідальності на підставі частини 4 статті 258-4 КК України, оскільки усі вони вчиненні під час воєнного стану, що тягне за собою кваліфікацію за частиною 3 статті 258-4 КК України. Навряд чи в цьому випадку можна стверджувати, що суспільна небезпечність діяння у виді перетинання державного кордону в умовах воєнного стану переважає потенційну відвернену шкоду від припинення терористичної діяльності або запобігання вчиненню терористичного акту. На наш погляд має місце необґрунтоване звуження сфери дії заохочувальної норми та недоцільне використання кваліфікуючої ознаки.

Таким чином, вважаємо, що встановлюючи відповідальність за перетинання державного кордону України з терористичною метою в умовах воєнного стану, законодавець припустився двох помилок: по-перше, порушив системні зв'язки між терористичними кримінальними правопорушеннями, використавши кваліфікуючу ознаку «вчинення діяння під час дії надзвичайного або воєнного стану» тільки у статті 258-6 КК України; по-друге, необґрунтовано обмежив сферу дії заохочувальної норми у частині 4 статті 258-6 КК України. Для усунення зазначених недоліків пропонуємо:

- частину 3 статті 258-6 КК України – виключити;
- у тексті частини 4 статті 258-6 КК України слова «передбачене частиною першою цієї статті» замінити на «передбачене цією статтею»;
- частину 4 статті 258-6 КК України вважати відповідно частиною 3.

Список використаних джерел:

1. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : монографія. Харків : Право, 2016. 88 с.

2. Леонов Б. Д. Кримінально-правова протидія фінансуванню тероризму в контексті ратифікації Додаткового протоколу до Конвенції РЄ про запобігання тероризму. *Інформація і право*. 2023. № 4. С. 177-186.

3. Данилевська Ю. О., Данилевський А. О. Щодо використання воєнного стану як кваліфікуючої ознаки кримінальних правопорушень проти власності. *Забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 1 липня 2022 року)*. Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2022. С. 115-118.

4. Демидова Л. М. Новелізація положень Кримінального кодексу України щодо кримінальних правопорушень проти громадської безпеки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Серія «Право». Вип. 78. Ч. 2. С. 160-167.

ЗАДНІЧЕНКО Сергій Іванович –
заступник начальника Департаменту
документального забезпечення –
начальник управління організаційного
забезпечення та контролю Національної
поліції України

МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ, ЯК ПРЕДМЕТУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ КОРУПЦІЇ

Фінансові системи демонструють зацікавлення до тлумачення такої фінансової інновації як криптовалюта, що резонує із спробами законотворців юридично визначити та закріпити правовий режим криптовалют. За даними біржі coinbase.com у світі на початок 2024 року зареєстровано більше 2408 різновидів криптовалюти, а за даними біржі bitfinex курс btc/usd становить більше 7932 за даними біржі coinbase.com світова капіталізація ринку криптовалют наразі становить близько 220 млрд. дол. У Японії, США, Канаді, Данії, Чехії, Німеччині криптовалюта легалізована має офіційний характер, але у таких країнах, як Алжир, В'єтнам, Індонезія, Марокко, криптовалюта заборонена. Штат Каліфорнія першим з усіх дозволив використати криптовалюту, ухвалив Assembly Bill 129 і цей Закон дозволяє будь-якій компанії, асоціації або фізичній особі брати участь в обігу грошей, відмінних від законних платіжних систем. Однією з перших країн, що легалізували криптовалюту, була Японія де з 1 квітня 2017 року дозволена як валюта платежу і криптовалюта приймаються не як грошові ресурси, а як перехідні активи, які можна використовувати як платіж. [1,2]. Південна Корея також прийняла законодавство, що дозволяє здійснювати торгівлю криптовалютами за допомогою зареєстрованих у реальному імені рахунків. Уряд Південної

Кореї також збирає корпоративний податок та податок на прибуток за колективною ставкою 24,2 відсотка з місцевих бірж [3]. Канада посідає друге місце у світі за кількістю біткоїн-автоматів (перше – США) де у 2014 році було на законодавчому рівні регламентовано аспекти обігу криптовалюти у законі, що схвалив генерал-губернатор Канади. Закон містить такі вимоги: 1) обов'язкова реєстрація криптовалютних бірж як фінансових установ у Центрі аналізу фінансових операцій та звітів Канади (FINTRAC); 2) наслідком недотримання обов'язкової реєстрації є неможливість банків відкривати рахунки криптовалютним біржам, які є незареєстрованими у відповідному порядку; 3) з метою дотримання законодавства у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, компанії повинні повідомляти про підозрілі операції, здійснювати верифікацію користувачів [6]. В Німеччині віртуальна валюта належить до фінансових інструментів, які у свою чергу є формою «приватних грошей», то дохід з криптовалютних операцій підлягає оподаткуванню як капітал, а в Австрії одержаний внаслідок відчуження криптовалюти дохід підлягає податку на прибуток. Відповідно ж до законодавства Ісландії операції на криптовалютних біржах обкладаються податком, але встановлено заборону для юридичних осіб здійснювати обмінні операції криптовалютою. На противагу таким заходам, Китай намагається заблокувати всі веб-сайти, пов'язані з торгівлею криптовалютами, включаючи іноземні платформи, але користувачі беруть участь у цій діяльності через віртуальні приватні мережі та використовують іноземні платформи [4]. Таким чином, держави стосовно віртуальної валюти можна поділити на такі групи: 1) обіг криптовалюти законодавчо врегульованими (Канада, США, Японія); 2) впроваджують правове регулювання обігу криптовалюти (Німеччина, Ісландія, Австрія, Норвегія, Фінляндія); 3) роблять спроби, подаючи законопроекти щодо правового регулювання (Україна, Італія).

Також, 30 травня 2018 року була прийнята Директива (ЄС) 2018/843 Європейського Парламенту і Ради про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 щодо запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей чи фінансування тероризму та внесення змін до Директив 2009/138/ЄС та 2013/36/ЄС, яка спрямована на протидію злочинності у сфері ринку криптовалют та охоплення всіх потенційних можливостей їх використання і чітко закріплює, що криптовалюту можна використовувати як платіжний засіб. У Сполучених Штатах криптовалюта регулюються кількома агентствами, серед яких Комісія з цінних паперів і бірж (SEC) відіграє ключову роль. Комісія з цінних паперів і бірж США класифікує певні криптовалюти як регульовані цінні папери, що означає, що ці активи мають бути зареєстровані та підлягають вимогам щодо розкриття інформації. Департамент фінансових послуг штату Нью-Йорк (NYDFS) запровадив BitLicense для регулювання криптовалютних компаній, вимагаючи від них дотримання стандартів KYC і AML. Інші агентства, такі як Комісія з торгівлі товарними ф'ючерсами (CFTC) і Мережа боротьби з фінансовими злочинами (FinCEN), також мають власні вимоги до регулювання ринку криптовалют. Наприклад, в ЄС нові правила MiCA (ринок

криптовалют) встановлюють єдиний правовий режим для криптовалют. Ці правила включають вимоги щодо реєстрації та звітності для операторів обміну криптовалютами для забезпечення прозорості та захисту інвесторів. МіСА також запроваджує стандарти стейблкоїнів і вимоги до розкриття інформації, щоб допомогти стабілізувати ринок криптовалют. ЄС також активно співпрацює з міжнародними організаціями для координації регуляторних підходів до криптовалют. Щодо міжнародного співробітництва є також ініціатива Європолу, запроваджена у 2024 році, розробив програму співпраці з криптовалютними біржами та іншими учасниками ринку, що має на меті покращити обмін інформацією та спільне розслідування злочинів, пов'язаних з криптовалютами [5]. Ця ініціатива включає кілька ключових елементів, спрямованих на посилення ефективності боротьби з фінансовою злочинністю, а саме: Європол створив спеціалізовану платформу для обміну інформацією між криптовалютними біржами, фінансовими установами та правоохоронними органами. Ця платформа дозволяє учасникам швидко і безпечно передавати дані про підозрілі транзакції, що значно покращує виявлення та розслідування фінансових злочинів. Таким чином, використання віртуальних активів пов'язане із стурбованістю відповідних державних інституцій щодо цілісності ринку, захисту прав споживачів, а також можливих наслідків для фінансової стабільності. Органи фінансового сектора в Європейському союзі здійснюють різні дії щодо криптовалют у межах своїх повноважень: проводять роботу з криптовалют, спрямовану на моніторинг їх впливу на глобальну фінансову стабільність та координацію зворотних заходів політики. В даний час відсутня загальна типологія криптовалют та загальне розуміння того, як слід відноситися до криптовалют з точки зору регулювання. У більшості юрисдикцій відсутнє законодавче регулювання щодо оподаткування криптовалют. Тому транзакції з віртуальними активами здійснюються в межах існуючих податкових режимів, заснованих на загальних принципах та відповідно до чинного регулювання національних податкових органів. На сьогоднішній день ряд криптовалютних бірж регулярно надсилають звіти вітчизняному регулятору, які містять дані користувачів [4].

І так, криптовалюта - це об'єктивна реальність, і надати їй юридичне визначення, наприклад для того, щоб мати можливість законно збирати податки, проте судова практика така, що суди навіть не визнають їх майном. Що ж до питання оподаткування криптовалюти, то потрібно звернути увагу на Рішення Суду Справедливості ЄС щодо оподаткування податком на додану вартість операцій із криптовалютами від 22 жовтня 2015 року.

Список використаних джерел:

1. <https://finance.liga.net/ua/cryptoeconomics/article/kryptovaliutni-milionery-skilky-krypty-zadeklaruvaly-ta-vtratyly-posadovtsi>
2. Reuters Staff, 'Coincheck heist sheds light on Japan's rush to create cryptocurrency rules', URL: reuters.com/article/us-japan-cryptocurrency-

regulation/coincheck-heist-sheds-light-on-japans-rush-to-create-cryptocurrency-rules-idUSKBN1FW04F.

3. Editorial, 'Tightening cryptocurrency regulations', URL: japantimes.co.jp/opinion/2018/01/30/editorials/tightening-cryptocurrency-regulations/#.Ws3OUJe-lhE.

4. South Korea Allows Cryptocurrency Trading for Real-Name Registered Accounts, URL: www.nasdaq.com/article/south-korea-allows-cryptocurrency-trading-for-real-name-registered-accounts-cm909709.

5. Xie Yu, 'China to stamp out cryptocurrency trading completely with ban on foreign platforms', URL: scmp.com/business/banking-finance/article/2132009/china-stamp-out-cryptocurrency-trading-completely-ban.

6. Transactions Involving Bitcoins. URL: http://www.canadiantaxlitigation.com/wp-content/uploads/2014/01/2013-0514701I7.txt?utm_source=Mondaq&utm_medium=syndication&utm_campaign=inter-article-link

7. Порівняльний огляд іноземного законодавства щодо правового статусу цифрових грошей та державного регулювання криптовалютного бізнесу (Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром). URL: <https://radaprogram.org/sites/default/files/infocenter/piblications/22.pdf>

8. Директива Європейського парламенту та Ради (ЄС) 2015/849 від 20.05.2015 р. про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму. URL: [http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160516/DIRECTIVE%20\(EU\)%202015_UA.htm](http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160516/DIRECTIVE%20(EU)%202015_UA.htm)

КОПОТУН Ігор – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням Донецького державного університету внутрішніх справ.
ORCID: 0000-0002-2947-8599

ЗАПОБІГАННЯ ОДЕРЖАННЮ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ АБО ПОДАРУНКА ТА ПОВОДЖЕННЯ З НИМИ.

Відповідно до статті 23 Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закон) особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняним до них особам, забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб: у зв'язку зі здійсненням

такими особами діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

Подарунок – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової.

Близькі особи – особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких із суб'єктом не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі, а також, незалежно від зазначених умов, чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням згаданого суб'єкта.

Категорично забороняється вимагати, просити, одержувати подарунки (незалежно від їх вартості) для себе або близьких осіб від юридичних та фізичних осіб.

Дозволено отримувати відповідно до ч. 2 ст. 23 Закону: загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси; будь-які подарунки від близьких осіб незалежно від їх вартості.

Після отримання дозволеного подарунка особа зобов'язана не приймати рішень та не вчиняти дій на користь особи, від якої отримано такий подарунок.

Рішення, прийняте особою на користь особи, від якої вона чи її близькі особи отримали протягом останніх трьох років подарунок, вважається таким, що прийняте в умовах реального конфлікту інтересів. Такі рішення підлягають скасуванню (на такі рішення поширюються вимоги ст. 67 Закону). Порухення встановлених ст. 23 Закону обмежень щодо одержання подарунків тягне за собою адміністративну відповідальність згідно зі ст. 1725 КУпАП.

Окремим видом подарунків є подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним підприємствам, установам чи організаціям.

Такі подарунки є державною, комунальною власністю і передаються органу, підприємству, установі чи організації у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 № 1195 затверджено Порядок передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям.

Процедура передачі таких подарунків передбачає: складення акта приймання-передачі подарунку від особи, яка прийняла подарунок, до матеріально відповідальної особи органу, установи, організації; оцінку вартості дарунку відповідною комісією в органі, установі, організації, членом якої в обов'язковому порядку має бути фахівець з оцінки майна; відображення

операцій, пов'язаних з передачею дарунка органів, установі, організації в бухгалтерському обліку.

Законом України «Про запобігання корупції» (стаття 24) визначено, що державні службовці та прирівняні до них особи, у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, незважаючи на приватні інтереси, зобов'язані невідкладно вжити таких заходів:

- 1) відмовитися від пропозиції;
- 2) за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію;
- 3) залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників;
- 4) письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

Пряме підпорядкування – це відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень тощо, контролю за їх виконанням (ст. 1 Закону).

Особи, які претендують на зайняття посад, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону, зобов'язані повідомити керівництво органу, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб (ч. 1 ст. 27 Закону).

Відносини прямого підпорядкування між близькими особами завжди зумовлюють наявність потенційного конфлікту інтересів у особи, якій підпорядковується його близька особа. У такому випадку слід вживати передбачених Законом заходів для врегулювання конфлікту інтересів.

При цьому вказані вимоги не поширюються на випадки одержання подарунка за наявності обставин, передбачених частиною другою статті 23 Закону України «Про запобігання корупції».

У випадку наявності в державного службовця сумнівів щодо можливості одержання ним подарунка, він має право письмово звернутися для одержання консультації з цього питання до Національного агентства, яке надає відповідне роз'яснення.

Список використаних джерел:

1. Кримінальна конвенція РЄ про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 р. Ратифікована із заявою Законом № 252-V від 18.10.2006 р.
2. Конституція України від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР) України. — 1996. — № 30. — с. 141.
3. Кримінальний кодекс України: Офіц. Видання. - К.: Видавничий Дім „Ін Юре”, 2001. – с. 336.
4. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовт. 2014 р. № 1700–VII Електроний ресурс: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

5. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовт. 2014 р. № 1698–VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

6. Закон України «Про очищення влади» : від 16 верес. 2014 р. № 1682-VII / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>.

7. Закон України «Про державну службу» від 16 грудн. 1993 р. № 3723-XII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3723-12>.

8. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січ. 2011р. № 2939-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.

КРИШЕВИЧ Ольга Володимирівна –
*кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ*

КРИПТОВАЛЮТА – ПРЕДМЕТ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ КОРУПЦІЇ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Криптоактиви в Україні не є засобом платежу, але операції з ними не заборонені і можна придбати криптоактиви на спеціалізованих платформах - торгувати ними на українських та іноземних криптобіржах, чи використовувати криптоактив як інвестиційний інструмент. Віртуальна валюта сьогодні починає виконувати функцію засобу накопичення, виступати засобом збереження активів, своєрідним «цифровим золотом». Існує перша українська криптовалюта з'явилася 30 травня 2016 року –Karbowanec, але для подальшої популяризації карбованця в інших країнах у вересні 2017 р. в результаті ребрендингу назва валюти змінилася з Karbowanec на Karbo (карбо або електронний карбованець) - це децентралізована однорангова пірингова мережа обміну, яка не має централізованого управління та емітента, забезпечує конфіденційність та анонімність операцій без посередників та регуляторів. Перевага криптовалюти вбачають у тому, що ані держава, ані будь-хто інший не може забрати цифрові гроші, на кшталт тих, що знаходяться в гаманці, в сейфі вдома, чи на депозиті в банку. Привабливість криптовалют пов'язана з тим, що в основі біткойна та інших криптовалют лежить принцип децентралізації та система блокчейн (Blockchain): електронні гроші не мають прив'язки і не контролюються жодним фінансовим органом якої-небудь країни, користувачі системи залишаються анонімними і мають рівні статуси. Можливість здійснювати швидкі транскордонні операції, яку дає технологія блокчейн, дозволяє не лише купувати, здійснювати переміщення та зберігання

активів у цифровому вигляді (часто поза межами фінансового регулювання), а й зберігати таємницю особи відправника та одержувача коштів, що у свою чергу ускладнює своєчасне виявлення підозрілої діяльності. Згадані чинники створюють додаткові складності у межах здійснення компетентними владними органами діяльності з виявлення та розслідування окремих кримінально протиправних діянь. У сучасному світі цифрові технології стали невід'ємною частиною життя людини, але правові аспекти не встигають віддіювати на появу нових предметів, технологічних рішень чи віртуальних валют, а труднощі виникають на законодавчому рівні, оскільки не визначено правового статусу цього явища. На даний час, Закон України «Про запобігання корупції» відносить криптовалюту до переліку нематеріальних активів, які підлягають обов'язковому декларуванню суб'єктами декларування разом із правами на торгові марки та авторським правами. Проте вивчення цього питання та огляд діючих норм законодавства України (зокрема, Цивільний кодекс України, Закон України «Про Національний банк України», Закон України «Про валюту і валютні операції», Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», Закон України «Про інформацію» тощо) дає можливість із впевненістю стверджувати, що поняття «криптовалюта» і операції з нею не підпадають під режим правового регулювання з наступних причин: – криптовалюта не існує в формі банкнот, монет, записів на рахунках в банках, вона не може бути визнана грошима (грошовими коштами, коштами, грошовими знаками); криптовалюта не має прив'язки до грошової одиниці однієї з держав, вона не може бути визнана валютою, або законним платіжним засобом іноземної держави і не є валютною цінністю; криптовалюта не випускається банком і не є грошовим зобов'язанням певної особи, вона не може бути визнана електронними грошима; у криптовалюті відсутні ознаки документа й емітента (не встановлена форма документа з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, не має визначення взаємовідносин емітента цінних паперів (особи, яка видала цінний папір) і особи, яка має права на цінний папір, не передбачається виконання зобов'язань за таким цінним папером), вона не може бути цінним папером у криптовалюті відсутні ознаки документа у вигляді грошових знаків, відсутній емітент, а також відсутня мета виготовлення, вона не може бути визнана грошовим сурогатом; у криптовалюті в самому її коді не прописані ні кредитор, ні боржник, ні умови позики, вона не може бути визнана борговим зобов'язанням або правом вимоги боргу. На сьогодні у світі немає прикладу вдалого правового регулювання криптовалютних операцій і по суті криптовалюти знаходяться у правовому вакуумі.

Криптовалюта потенційно вигідний «фінансовий інструмент» в межах корупційної діяльності, хоча при декларуванні криптовалюти необхідно зазначати її вид, дату набуття, кількість, вартість, постачальника послуг та інформацію про особу, якій належить об'єкт. Щорічне декларування (діє з 01 грудня 2021 року) за 2021 року наповнила Реєстр декларацій біткоїнами на 2,7 мільярда доларів і майже 19 млн існуючих у світі монет 46 351 знаходяться в

українських публічних службовців, крім того, 1428 декларацій було подано за 2022 рік і це майже удвічі більше, ніж у 2021 році - у 788 деклараціях. Найпопулярнішою криптовалютою залишився біткоїн — його у 2022 році задекларували 648 чиновників і це 45% від загальної кількості декларацій, а для порівняння у 2021 році біткоїн згадувався у 356 деклараціях. У деклараціях за 2021 рік найпопулярнішими криптовалютами серед українських чиновників були Bitcoin (BTC), Ethereum (ETH), Ripple (XRP), а в 2022 році топ-позиції радикально не змінилися: попитом так само користувались Bitcoin (BTC), Ethereum (ETH) і до трійки лідерів додався ще Tether (USDT). Серед регіонів за популярністю кріпти у 2022 році переважали Дніпропетровський та Одеський — по 72 декларації, та Харківський — 64 декларації, хоча напередодні повномасштабної війни у трійці лідерів замість Одеси був Львів. За даними Єдиного державного реєстру декларацій найбільше власників цифрових грошей у 2022 році виявилося у Нацполіції — 171 (12%) і прокуратурі — 150 (10,5%), то до порівняння до початку повномасштабної війни найчастіше криптовалюту декларували посадовці з міських рад — 75 (9,5%). Виникає питання чи справді у держслужбовців є криптовалюта, як це вказано в декларації – невідомо, але щоб це перевірити потрібно провести "сатоші-тест" і якщо депутат доведе володіння певним гаманцем, то важливо подивитися коли і як туди потрапила криптовалюта і вся історія транзакцій в гаманцях є відкритою (можна вказати, що "намайнив" біткоїн в 2011 році, коли він коштував дешево, а насправді на гаманці валюта з'явилася у 2021 році і держслужбовці пояснюють, таким чином купівлю будинка, вартість якого перевищує доходи його продажем криптовалюти і це створює ризики для легалізації корупційних доходів чиновників). Але, необхідно відмітити, за українськими законами не потрібно вказувати номер гаманця в деклараціях, крім того, профільні органи - Держфінмоніторинг чи НАЗК - без постанови суду не можуть перевірити гаманець особи.

Незважаючи на невизначеність правового статусу, Національне агентство з попередження корупції у роз'ясненнях щодо заповнення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, все ж визначає правила декларування криптовалюти і наводить визначення криптовалюти відповідно до стандартів FATF (групи з протидії відмиванню коштів), яке ж і зафіксовано в Законі України від 06.12.2019 № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

З метою вирішення проблем законодавчого врегулювання розроблено – проект Закону України “Про віртуальні активи”, яким передбачається комплексне регулювання відносин, що виникають створення, випуску в обіг та обігу віртуальних активів, зокрема, укладення й виконання правочинів з ними. Прийнятий у лютому 2022 року Закон України «Про віртуальні активи» досі не набрав чинності, а Закон України «Про запобігання корупції» відносить криптовалюту до переліку нематеріальних активів, які підлягають

обов'язковому декларуванню суб'єктами декларування разом із правами на торгові марки та авторським правами, також Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» вуалює визначення криптовалюти під терміном «віртуальні активи» і як різновид віртуальних активів криптовалюта – актив, що створюється, відчужується та обліковується в розподіленому реєстрі. Прийняття проекту Закону є комплексне врегулювання наступних питань: впорядкування нормативно-правового регулювання для ринку віртуальних активів, його учасників; правовий статус віртуальних активів як об'єктів цивільних прав; впорядкування цивільно-правових відносин між фізичними та юридичними особами які виникають в процесі використання віртуальних активів; визначення правового статусу учасників ринку та користувачів у сфері віртуальних активів; встановлення основних засад та принципів державної політики у сфері віртуальних активів; державне регулювання та контроль на ринку віртуальних активів. Законопроектом передбачено, що його дія застосовується до правовідносин, які виникають: 1) при постачанні послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, коли постачальник таких послуг має зареєстроване місцезнаходження або постійне представництво на території України; 2) у зв'язку зі здійсненням правочину відносно віртуальних активів, якщо особа, що здійснює цей правочин визначає, що до такого правочину застосовується право України, якщо це не суперечить положенням чинних міжнародних договорів України.

У зв'язку із тим, що сьогодні в Україні існують суттєві прогалини у кваліфікації неправомірних діянь, пов'язаних з криптовалютою, а також зіставленням неправомірної поведінки з вимогами норм законодавства про кримінальну відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Інформація про Електронний Карбованець. URL: <https://karbo.io/ua/info>
2. Бондаренко О.В. Віртуальні активи: теоретико-правова характеристика. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 623–625.
3. Фурман В. Регулювання криптовалют в Україні: що передбачає Закон про віртуальні активи. Ліга Закон. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/210170_regulyuvannya-kriptoalyut-v-ukran-shcho-peredbacha-zakon-pro-vrtualn-aktiv
4. РНБО пропонує врегулювати питання обігу криптовалюти. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/167745_rnbo-proponu-vregulyuvati-pitannya-obgu-kriptoalyuti
5. Проект Закону Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами від 13.03.2022 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39211>

6. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

7. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20/ed20230401#Text>

МОВЧАН Роман – професор кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права, Донецький національний університет імені Василя Стуса, доктор юридичних наук, професор
МАРЧЕНКОВ Дмитро – аспірант кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права, Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА «ПОСАДОВИЙ» КОЛАБОРАЦІОНІЗМ

Як відомо, у ст. 111-1 Кримінального кодексу України (далі – КК) «Колабораційна діяльність» було виділено одразу три окремі частини (2, 5 та 7), у яких встановлено відповідальність за зайняття громадянином України різноманітних посад у створених на тимчасово окупованих територіях (далі – ТОТ) незаконних органах. Та чи змогли завдяки продемонстрованій розгалуженості парламентарії досягнути головного – наведення в цих нормах вичерпного переліку посад, зайняття яких мало б розцінюватись як посадовий колабораціонізм?

Намагаючись отримати відповідь на це непросте питання, ми вирішили звернутися до приписів розділу XVII Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг», зокрема до поміщеної в ньому ст. 364. Проаналізувавши абз. 1 п. 1 примітки до цієї статті, ми бачимо, що, відповідно до неї, так званими «публічними службовими особами» (функціонерами) визнаються:

1) не лише представники влади та органів місцевого самоврядування, обіймання посад яких на ТОТ охоплюється відповідними частинами ст. 111-1 КК,

2) але й прирівняні до них особи, які на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських

функцій – посади, про які не згадується ні в ч. 2, ні в ч. 5, ні, тим паче, у ч. 7 ст. 111-1 КК.

З урахуванням продемонстрованої прогальності, при кримінально-правовій оцінці дій осіб, які на ТОТ обіймають саме такі «невладні» посади, правозастосовні органи вимушено звертаються до інших норм КК.

Зокрема, нерідко зайняття відповідних посад розцінюється як пособництво державі-агресору у формі реалізації чи підтримки рішень та дій окупаційної адміністрації держави-агресора та кваліфікується за ст. 111-2 КК, санкцією якої передбачено основне покарання у виді позбавлення волі на строк від 10 до 12 років. Зокрема, як приклад можна навести випадки інкримінування ст. 111-2 КК особам, які на ТОТ зайняли посади:

– директора підприємства «Государственное предприятие «Продовольственные ресурсы», яке було створено на базі ТОВ «Куп'янський комбінат хлібопродуктів» [1];

– Генерального директора «Государственного предприятия «Мелитопольская железная дорога» [2];

– в. о. начальника Бердянського морського торговельного порту [3].

Водночас маємо зазначити, що при кваліфікації ідентичних за змістом діянь правозастосовці, крім ст. 111-2 КК, паралельно майже в однаковій пропорції послуговуються і ще однією нормою, присвяченою так званому «господарському» колабораціонізму ч. 4 ст. 111-1 КК, санкцією якої передбачено неспівмірно м'якше, порівняно зі ст. 111-2 КК, основне покарання у виді штрафу до 10 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк від 3 до 5 років. Наприклад, саме за цією нормою кваліфікувалося зайняття схожих до описаних вище (яке, нагадаємо, визнавалося пособництвом державі-агресору) посад:

– заступника начальника підрозділу Служби експлуатації (руху), т. зв. підприємства «Куп'янська залізниця» [4];

– керівника Шевченківського ДРП Балаклійського РАД ДП «Харківський облавтодор» [5] тощо.

У зв'язку з наведеними фактами виникає низка запитань, зокрема:

– чому зайняття керівної посади на Мелітопольській залізниці – це пособництво державі-агресору (санкція: позбавлення волі на строк від 10 до 12 років), а подібної посади на Куп'янській залізниці – уже передбачений ч. 4 ст. 111-1 КК господарський колабораціонізм (найбільш суворе покарання – позбавлення волі на строк від 3 до 5 років)?

– чому обіймання згаданої посади заступника начальника підрозділу Служби експлуатації (руху), т. зв. підприємства «Куп'янська залізниця» – це господарський колабораціонізм (ч. 4 ст. 111-1 КК), а обіймання посади очільника розташованого все в тому ж м. Куп'янськ ТОВ «Куп'янський комбінат хлібопродуктів» – пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК)?

– і так само чому обіймання посади в. о. начальника Бердянського морського торговельного порту – це пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК), а вже посади керівника Шевченківського ДРП Балаклійського

РАД ДП «Харківський облавтодор» – це колабораційна діяльність (ч. 4 ст. 111-1 КК)?

Наявність продемонстрованої неприпустимої ситуації, коли змістовно ідентичні діяння караються за різними нормами з істотно диференційованими санкціями, не залишає сумнівів у необхідності якнайшвидшого удосконалення відповідних приписів кримінального законодавства. Зокрема, вважаємо, що для вирішення позначеної проблеми щодо кримінально-правової оцінки зайняття на ТОТ згаданих «невладних» посад законодавцю, замість «створення велосипеда» у вигляді доповнення КК черговою окремою заборонаю (йдеться про ст. 111-2 КК), наявність якої лише посилює колізійність чинного кримінального законодавства³, варто було скористатися апробованим часом досвідом ст. 364 КК та просто доповнити ч. 5 ст. 111-1 КК чіткою вказівкою, зокрема і на обіймання в створених на ТОТ незаконних державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях так званих «невладних» посад, пов'язаних із виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, зайняття яких наразі вимушено кваліфікується або ж за ч. 4 ст. 111-1, або ж за ст. 111-2 КК, потреба в існуванні якої за умови реалізації пропонованих ініціатив остаточно зникне.

Список використаних джерел:

1. Вирок Червонозаводського районного суду м. Харкова від 18 липня 2023 р. у справі № 646/2241/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112272298>
2. Вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 28 червня 2023 р. у справі № 761/23916/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113008595>
3. Вирок Жовтневого районного суду м. Запоріжжя від 2 серпня 2023 р. у справі № 331/1897/23. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112562491>
4. Вирок Київського районного суду м. Харкова від 8 лютого 2023 р. у справі № 953/254/23. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108860255>
5. Вирок Київського районного суду м. Харкова від 2 грудня 2022 р. у справі № 953/6732/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107646873>
6. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Відповідальність за пособництво державі-агресору: проблеми кваліфікації та вдосконалення кримінального закону. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 2. С. 95–117.

ОДЕРІЙ Олексій Володимирович –
професор кафедри кримінального процесу
та криміналістики ДонДУВС, доктор
юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

³ Детальніше про це див. [6].

За даними дослідження Глобальної ініціативи проти транснаціональної організованої злочинності (GI-TOC), опублікованого в лютому 2023 року, від початку повномасштабного вторгнення РФ та запровадження на території України правового режиму воєнного стану деструктивний вплив організованої злочинності на державу значно загострився, створивши нові можливості для подальшого ведення протиправної діяльності [1]. З огляду на цей факт постає нагальна необхідність у підвищенні ефективності протидії злочинній діяльності організованих груп і злочинних організацій, зокрема спеціально створеним міжрегіональним територіальним органом Національної поліції з вертикальним підпорядкуванням, на який безпосередньо покладено функції протидії злочинності у сфері економіки та організованої злочинності – Департаментом стратегічних розслідувань (Постанова Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2019 року № 867).

На думку окремих фахівців, при його створенні не було враховано недоліки в територіальній розгалуженості його попередника (Департаменту захисту економіки). Зокрема, на сьогодні Департамент стратегічних розслідувань має таку структуру: апарат та територіальні (відокремлені) підрозділи (Управління стратегічних розслідувань). У свою чергу до структури управлінь входять відділи та міжрайонні відділи стратегічних розслідувань. Тобто, залишилась стара структурна побудова, притаманна побудові підрозділів захисту економіки, яка мала значну кількість недоліків. При цьому кількість міжрайонні відділів була значно скорочена [2, с. 84].

Безпосередньо у Донецькій області діяльність щодо протидії злочинності у сфері економіки та організованої злочинності покладено на підрозділи Управління стратегічних розслідувань в Донецькій області Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України. Аналіз його діяльності дозволяє виокремити певні проблеми.

1. Так, відповідно до ч.1 ст. 247 КПК України, розгляд клопотань, який віднесений щодо негласних слідчих розшукових дій до повноважень слідчого судді, здійснюється слідчим суддею апеляційного суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, - слідчим суддею Вищого антикорупційного суду.

Саме так кримінальний процесуальний кодекс України регламентує таку діяльність. Разом з тим, відповідно до ч. 7 статті 147 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» та враховуючи неможливість судом здійснювати правосуддя під час воєнного стану - ще наприкінці липня 2022 року в Донецькій області такий суд призупинив свою діяльність зі зміною територіальної підсудності судових справ на Дніпровський апеляційний суд, про що є відповідне розпорядження Голови ВСУ (на той час Всеволода Князева) від 22.07.2022 р. Логіка такого (вимушеного) рішення цілком зрозуміла, проте воно суттєво вплинуло на діяльність тих правоохоронних підрозділів, які потребують процесуальну

взаємодію щодо вирішення питань стосовно отримання дозволів на проведення тих-чи інших негласних слідчих розшукових дій (далі – НСРД). В цьому контексті виникли проблеми наступного характеру:

а) відстань до м. Дніпро значно ускладнює питання логістичного характеру⁴;

б) на відміну від Донецького апеляційного суду, в Дніпровському апеляційному суді склалася практика розгляду відповідних клопотань від правоохоронних органів Донецької області лише одну добу на тиждень (середа), що переважно призводить до двотижневого очікування вирішення питання⁵.

2. Згідно з ч. 3 ст. 28 КК злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього або іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи. Ступінь суспільної небезпечності організованої групи визначається діями її учасників, інтенсивністю злочинної діяльності і характером наслідків, що настали, тобто заподіяної шкоди. Залежно від способів та умов взаємодії злочинців спільна злочинна діяльність набуває певних рис. Зокрема, учасники організованої групи — це три і більше осіб, які попередньо об'єднуються для підготовки та вчинення одного або декількох злочинів. Попередньо, тобто заздалегідь, об'єднатися означає забезпечити єдність групи на основі попередньої взаємної обізнаності її учасників про конкретні дії, спрямовані на підготовку та вчинення одного або декількох злочинів, узгодженості цих дій, розподілу ролей. Важливою кримінально-правовою ознакою організованої групи (серед інших) згідно із зазначеною нормою КК є стійкість злочинного утворення. Як конструктивна ознака організованої злочинної групи стійкість означає тривалість та міцність злочинних зв'язків між її членами, що досягається в ході стабільної злочинної діяльності (неодноразового вчинення злочинів). Тобто, для будь-якої злочинної групи потрібен час для «облаштування» на певній території.

Разом з тим, в Донецькій області йдуть активні бойові дії, внаслідок чого люди вимушено знаходяться в постійному міграційному процесі. В таких умовах (особливо при посиленні інтенсивності обстрілів) злочинці більше двох тижнів не «затримуються» на певній території і передислокуються в інші безпечні міста. З урахуванням проблеми по взаємодії з Дніпровським

⁴ Проблема логістичного характеру для правоохоронців Донецької області стосується й інших напрямків. Так, унаслідок проведення бойових дій на території області фактично призупинили (2022 р.) свою діяльність відділення судово-медичних експертиз (далі — СМЕ), через що значно ускладнився процес призначення та проведення СМЕ для визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, причини смерті, тощо. На тепер ця проблема частково вирішена [3].

⁵ Заради об'єктивності зауважимо, що в якості недоліків відповідних клопотань слідчі судді апеляційних судів визначили: а) їх однотипність (як під копірку); б) неконкретність; в) необґрунтованість стосовного кожного окремого суб'єкту.

апеляційним судом - це вкрай ускладнює їх документування, оскільки позиції оперативності втрачаються.

Список використаних джерел:

1. Дослідження «Організована злочинність в Україні знаходить нові можливості в умовах війни». Global Initiative against Transnational Organized Crime (GI-TOC). Женева. 2023. URL: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2023/02/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%80%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%B7.pdf>

2. Darahan V., Boiko O., Rohalska V., Soldatenko O., Lytvynov V. Structural-functional providing of the operative-investigative crime prevention in the field of public procurement in Ukraine. Amazonia Investiga, 10 (42), 80-92.

3. Одерій О.В. Проблеми використання спеціальних знань під час досудового розслідування кримінальних проваджень в умовах війни (на прикладі Донецької області)// Актуальні питання судової експертизи та криміналістики : зб. мат. міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 19.05.2023). — Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2023. — С.210-212. [https://www.hniise.gov.ua/uploads/files/public-folder/2023_tezy_konference28_compressed_compressed_compressed%20\(1\)-181-360.pdf](https://www.hniise.gov.ua/uploads/files/public-folder/2023_tezy_konference28_compressed_compressed_compressed%20(1)-181-360.pdf)

ОРЛОВ Юрій Володимирович –
завідувач кафедри кримінального права і кримінології навчально-наукового інституту № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ЖИТТЯ КОМБАТАНТІВ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Комбатант – найбільш вразлива в умовах збройного конфлікту категорія людей. За визначенням вони несуть на собі тягар найвищого ризику загибелі. У зв'язку з цим проблеми належного правового захисту їх життя для будь-якої правової, соціальної держави набувають пріоритетного значення. У цьому зв'язку варто виділити декілька проблемних зон, що фіксуються у вітчизняній правозастосовній практиці.

1. *Правове реагування на випадки так званого конвенційного позбавлення життя комбатантів.* Сама семантика, що використовується на означення позбавлення життя, спонукає задати питання: чи є комбатант людиною? Це питання виглядає тривіальним, а відповідь на нього – самоочевидною. Втім, таке враження розвіюється при першій же спробі поглибленого аналізу

практики кримінально-правового реагування на випадки позбавлення життя комбатантів в контексті збройного конфлікту. Ця практика виявляє чимало приводів засумніватися принаймні у тому, що вітчизняна правова політика в частині застосування кримінального закону забезпечує рівність громадян у їх праві на життя.

Комбатанта прийнято вважати законною військовою ціллю, атака на яку визначається міжнародним гуманітарним правом допустимою, іншими словами – правомірною. І хоча жодне з міжнародно-правових джерел не містить прямої вказівки або вичерпного переліку законних військових цілей, тим не менш загальноправовим орієнтиром слід вважати ч. 2 ст. 52 Додаткового протоколу (I) до Женевських конвенцій 1949 р., відповідно до якого напади повинні суворо обмежуватись об'єктами. Воєнні об'єкти обмежуються тими, які через свій характер, розміщення, призначення або використання вносять ефективний вклад у воєнні дії і повне або часткове руйнування, захоплення чи нейтралізація яких за існуючих у даний момент обставин дає явну воєнну перевагу [1]. Цілком ясно, що особовий склад збройних сил, комбатанти відносяться до категорії «військовий об'єкт». Така позиція, зокрема, небезпідставно знайшла своє відображення і у п. 11 Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, відповідно до якої підрозділи збройних сил і організованих збройних формувань (особовий склад, озброєння і військова техніка), за винятком медичних формувань, санітарно-транспортних засобів, духовного персоналу та їхнього майна віднесені до військових об'єктів. Останні, у свою чергу, визнаються законними цілями для нападу [2].

Отже, відповідно до міжнародного гуманітарного права позбавлення життя комбатанта в контексті збройного конфлікту, належним суб'єктом (тобто іншим комбатантом, який відповідно до ч. 2 ст. 43 Додаткового протоколу (I) має право брати участь у збройному конфлікті [1], на чому й ґрунтується концепція «бойового імунітету») слід вважати правомірним. Виходячи з цього, вітчизняна правозастосовна практика йде цілком зрозумілим шляхом не визнання протиправним позбавлення життя комбатанта (військовослужбовця Збройних Сил України, інших категорій комбатантів на боці України) у тих випадках, коли не йдеться про порушення законів та звичаїв війни (ч. 2 ст. 438 КК України). Для повноти встановлення обставин кримінальне провадження, зазвичай, відкривається за ст. 115 КК України, однак в подальшому, як правило, закривається через відсутність складу злочину.

Не важко виявити, що такий підхід є зрозумілим тільки з точки зору міжнародного гуманітарного права. Так само зрозумілим і є те, що право на життя людини первинно проголошується, гарантується та регулюється галузево іншими, аніж міжнародне гуманітарне право, джерелами права. Йдеться принаймні про міжнародне право прав людини, положення якого не можуть скасовуватися та відповідне право людини на життя не може піддаватися міжнародним гуманітарним правом.

Право на життя є фундаментальним та невідчужуваним. Його не можна обмежити тільки на підставі приналежності до комбатанта – людини, що виконує свій обов'язок перед Батьківщиною (принаймні у форматі оборонної війни). Варто нагадати, що всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах (ст. 1 Загальної декларації прав людини). Кожна людина має право на життя (ст. 3 Загальної декларації прав людини) [3].

Право на життя є невід'ємне право кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя (Міжнародний пакт про громадянські і політичні права) [4].

Відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання. Позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили: а) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства; б) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою; с) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання (ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод) [5].

У Рішенні Конституційного Суду України від 29 грудня 1999 року № 11-рп/1999 цілком обґрунтовано й точно констатується: ключовим у визнанні права людини на життя за Конституцією України є положення, згідно з яким це право є невід'ємним (ч. 1 ст. 27), невідчужуваним та непорушним (ст. 21). Право на життя належить людині від народження і захищається державою. Конституція України проголошує, що конституційні права і свободи, зокрема право людини на життя, гарантуються і не можуть бути скасовані (ч. 2 ст. 22), що забороняється внесення будь-яких змін до Конституції України, якщо вони передбачають скасування прав і свобод людини і громадянина (ч. 1 ст. 157). Не допускається також звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод, в тому числі невід'ємного права людини на життя, в разі прийняття нових або внесення змін до чинних законів (ч. 3 ст. 22). Отже, за своїм змістом положення ч. 2 ст. 22 Конституції України передбачають, з одного боку, обов'язок держави гарантувати конституційні права і свободи, насамперед право людини на життя, а з другого - утримуватись від прийняття будь-яких актів, які призводили б до скасування конституційних прав і свобод, а, отже, – і права людини на життя. Конституційне забезпечення невід'ємного права на життя кожної людини, як і всіх інших прав і свобод людини і громадянина в Україні, базується на засаді: винятки стосовно прав і свобод людини і громадянина встановлюються самою Конституцією України, а не законами чи іншими нормативними актами [6].

Таким чином, слід вважати, що підхід українських правоохоронних органів щодо відмови від кваліфікації так званого конвенційного позбавлення життя комбатанта протиправним є неправильним, неконституційним, таким, що суперечить вимогам міжнародного права прав людини. Варто бути свідомим

тієї обставини, що ознака конвенційності означає тільки те, що при позбавленні життя не порушуються закони і звичаї війни. Й більше нічого. З позицій же міжнародного права прав людини, Конституції України позбавлення людини, комбатанта життя у бойовій обстановці конвенційними засобами є діянням неправомірним. Єдине питання у тому, кому у вини має ставитися таке заподіяння смерті. Знову ж таки, з позицій міжнародного гуманітарного права, зважаючи на положення про «бойовий імунітет», винним суб'єктом не може вважатися комбатант протилежної сторони збройного конфлікту. Однак той суб'єкт, який винний у протиправному розв'язуванні збройного конфлікту, себто у вчиненні злочину агресії, є, на наш погляд, належним суб'єктом, якому має бути поставлено у вини протиправне заподіяння смерті кожному комбатанту у збройній агресії, включаючи комбатантів армії агресора. Іншими словами: конвенційне заподіяння смерті комбатантам слід розглядати як суспільно небезпечний наслідок планування, розв'язування та ведення агресивної війни (ст. 437 КК України). Розуміючи, що за вітчизняним КК особливості конструкції складу цього злочину не дозволяє говорити про суспільно небезпечні наслідки як обов'язкову об'єктивну його ознаку, менше з тим, це свідчить радше про недоліки законодавчих підходах, що мають бути подолані змінами і доповненнями. Поруч з цим вже зараз геть нічого не заважає правозастосувачам наповнювати «материнську справу» проти військово-політичного керівництва російської федерації за ст. 437 КК України емпіричним матеріалом – фактами конвенційного позбавлення життя українських захисників. Переконані – це буде адекватною правовою реакцією в системі законодавчих механізмів захисту права на життя й дозволить, зрештою, сформулювати адекватне, юридично задокументоване уявлення про масштаби злочинів путінського політичного режиму.

2. *Чи може позбавлення життя комбатанта розглядатися як злочин проти людяності?* Йдеться про ті випадки позбавлення життя українських захисників, які явно не відповідають військовій необхідності, не обумовлені обстановкою ведення бойових дій, а мають виключний характер звірств (atrocities crimes). Мова йде про страти українських військовополонених, в тому числі й зокрема випадок із обстрілом Волноваської виправної колонії № 120 під с. Оленівка Донецької області, що трапився в ніч з 28 на 29 липня 2022 року та спричинив загибель щонайменше 51 та поранення щонайменше 139 українських військовополонених. За результатами інтерв'ю, проведеного Управлінням Верховного комісара ООН з прав людини, з більш ніж 50 свідками та тими, хто вижив, а також аналізу наявних відеоматеріалів і фотографій, вищезгадані вибухи не були спричинені ракетами HIMARS, випущеними українськими збройними силами. Ступінь пошкоджень стін, стелі, даху та вікон бараків, стан двоярусних ліжок усередині, розмір вирви, що лишилася, та радіус дії не є типовими для дії боеприпасів HIMARS. Навіть одна-єдина ракета HIMARS, імовірно, спричинила б пошкодження і руйнування бараків та прилеглої території у значно більших масштабах і з набагато тяжчими наслідками. Крім того, свідки розповіли УВКПЛ, що чули

численні вибухи. На відео- та фотографічних зображеннях зруйнованих бараків, як видається, видно точку влучання на внутрішній стороні західної стіни та дві можливі точки проникнення через дах. Хоча точний тип зброї та пункт її запуску визначити було неможливо, характер пошкоджень конструкцій виглядав так, ніби їх завдав наведений снаряд, що рухався траєкторією зі сходу на захід [7]. Як видається, не виключаються підстави для кваліфікації подібних діянь як злочинів проти людяності (*de lege ferenda* та за міжнародним кримінальним правом) у випадку доведення того, що вони стали проявом цілеспрямованої політики держави-агресорки щодо громадян України – військовослужбовців.

3. *Заподіяння смерті комбатанту внаслідок так званого «дружнього вогню».* Йдеться про необережне заподіяння вогневого враження власним збройним силам. Вирішення питання про правову кваліфікацію подібних випадків має здійснюватися із врахуванням конкретної бойової обстановки, наявності чи відсутності обов'язку та об'єктивної можливості у військової службової особи, командира, який приймає рішення про відкриття вогню у конкретному напрямі, за відповідними координатами, з певного виду озброєння, усвідомлювати хибне значення своїх дій. Доречним для цих цілей є призначення військової експертизи. У випадку наявності вини на боці відповідної військової службової особи, зокрема у необережному заподіянні смерті комбатанту, в залежності від конкретної бойової обстановки, змісту та підстав прийнятого рішення, обсягу повноважень вчинене належить кваліфікувати за відповідними частинами ст. 425 або 426-1 КК України.

Викладені міркування лише позначають окремі проблеми правового захисту права людини на життя в контексті її участі у збройному конфлікті. Запропоновані варіанти їх вирішення не претендують на безальтернативність та є запрошенням до дискусії.

Список використаних джерел:

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року : Міжнародний документ ООН. Протокол від 08.06.1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 18.09.2024).

2. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України : Наказ Міністерства оборони України від 23.03.2017 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text> (дата звернення: 18.09.2024).

3. Загальна декларація прав людини : Міжнародний документ ООН, Декларація. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version-> (дата звернення: 10.10.2023).

4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Міжнародний документ ООН, Пакт від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_043 (дата звернення: 10.10.2023).

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Міжнародний документ Ради Європи, Конвенція від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 10.10.2023).

6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 190-1 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару) від 29 грудня 1999 року № 11-рп/1999. URL: <https://ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/11-rp/99.rtf> (дата звернення: 10.10.2023).

7. Доповідь щодо ситуації з правами людини : 1 лютого 2023 року – 31 липня 2024 року (4 жовтня 2023) / Управління Верховного Комісара ООН з прав людини. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2023-10/23-10-04%20ОНСНР%2036th%20periodic%20report%20UKR_0.pdf (дата звернення: 20.11.2023).

ШОСТКО Олена – Центр українських правових досліджень, голова правління, доктор юридичних наук, професор

НЕДОЛІКИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ: ПОГЛЯД КРИМІНОЛОГА

Основні проблеми відсутності результативної протидії організованій злочинності в Україні можна виокремити у п'ять ключових аспектів.

1. Нехтування загальносоціальним запобіганням.

Загальновідомо, що рівень організованої злочинності і корупції безпосередньо пов'язані з прозорим демократичним урядуванням і підзвітністю державних інституцій, економічною свободою, незалежними гілками влади, розвинутим громадянським суспільством, правовою культурою громадян [1]. Це кропітка робота, яка не обмежується популістськими гаслами. Останні корупційні скандали під час повномасштабної війни на найвищих щаблях влади: Верховній Раді, міністерствах, офісі президента, прокуратурі, в судовій системі свідчать про серйозні проблеми у функціонуванні державних інститутів.

Вивчення досвіду європейських країн свідчить про те, що без вдосконалення суспільних відносин, зменшення соціальних протиріч неможливо локалізувати масштаби організованої злочинної діяльності і корупції. Система кримінальної юстиції неспроможна власними силами виконати це завдання.

2. Державна політика протидії організованій злочинності виокремлена від антикорупційної політики.

За останні 10 років в Україні було створено доволі розвинуту законодавчу та інституційну основу для протидії корупції. Водночас, нове антикорупційне законодавство не приділяє належної уваги виявленню і припиненню діяльності організованих груп і злочинних організацій, хоча корупційні мережі, за своєю суттю, є організованою злочинною діяльністю їх учасників.

Корупція значно посилює організовану злочинність. Нечесні чиновники беруть участь у переважній більшості різноманітних незаконних схем. Політична корупція взагалі неможлива як одноосібний акт.

Оскільки ці два явища є спільними, потрібен об'єднаний підхід, і не тільки на національному рівні. Поки не буде впроваджено комплексного підходу до обмеження корупційних практик і організованої злочинної діяльності, не варто сподіватись на успіх.

3. Новостворені антикорупційні інституції та правоохоронні органи не «заточені» на пошук і виявлення організованих злочинних мереж.

Під час тривалих дискусій протягом багатьох років планувалось, що спеціальним суб'єктом протидії організованій злочинності буде Державне (Національне) бюро розслідувань, однак в остаточній версії спеціального закону [2] всі пропозиції щодо цього були вилучені. В законі України «Про Національне антикорупційне бюро України» [3] так само немає згадки щодо протидії організованій злочинності, як і в законі України «Про Бюро економічної безпеки України» [4].

Згідно ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [5] в нашій державі відсутні спеціально створені для боротьби з організованою злочинністю державні органи. В законі надається перелік тих органів, які беруть участь у такій діяльності. Серед них зазначено одинадцять державних структур, серед яких немає Державного бюро розслідувань.

4. Відсутнє чітке уявлення про те, в чому полягає сутність організованої злочинності в Україні.

Останні зміни до вітчизняного кримінального законодавства були спрямовані на порівняно невелику групу звичних професійних злочинців, перш за все, «зłodіїв у законі», діяльність яких, хоч і є небезпечною, але не має масштабного впливу на загальну ситуацію. За оцінками Нацполіції у 2020 р. на території України перебували 15 – 25 «зłodіїв в законі» [6]. Обсяги тіньової економіки до початку широкомасштабної війни російської федерації проти України і вже під час її ескалації за різними оцінками сягають від 30 до 50%.

Робота органів правопорядку «спрямована на викриття найбільш очевидних злочинів і найменш законспірованої діяльності, яка потім і відображається у статистичній звітності» [7, с.140]. Серед засуджених членів організованих злочинних угруповань переважають ті, хто вчинив загальнокримінальні злочини.

5. Пошук «основного зла» саме у «зłodіях в законі», а не в кримінальному бізнесі, учасники якого вчиняють переважно економічні злочини, прибутки від

яких конвертуються у посади в різних державних структурах та органах місцевого самоврядування.

У червні 2020 р. було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» [8], в якому були скопійовані дефініції російського кримінального кодексу - «уголовное сообщество», «сходка», «вор в законі». Останній жаргонізм увійшов до кримінального законодавства України навіть без перекладу. Таким чином, було легітимізовано одночасно і елемент злочинської субкультури, і росіянізми. До того новели ККУ містили низку оціночних положень, що вплинуло на правозастосування.

Зокрема, у 2022 р. за ст. 255 ККУ (частини 1, 2) було засуджено 11 осіб, із них 7 було звільнено від покарання з випробуванням, у 2023 р. – 15 осіб, з яких 13 так само були звільнені від покарання з випробуванням. Щодо засудження «злочинців в законі», згідно з даними звітності ДСА, у 2022 р. за ч. 5 цієї статті не було засуджено жодної особи, у 2023 р. у звітності взагалі відсутня інформація за цією частиною. Можу припустити, що таких осіб немає.

У звітності так само немає інформації за ч. 3 ст. 255-1 ККУ, згідно з якою можливо притягти до відповідальності «злочинця в законі» за встановлення або поширення злочинного впливу. За ст. 255-2 ККУ - організація, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці) за 2022 – 2023 рр. було засуджено 1 особу [9].

Висновки щодо результативності «боротьби» з організованою злочинністю через законопроект, який був внесений як невідкладний у 2019 р, ще раз підкреслюють, що антинаукові політично забарвлені законодавчі ініціативи, які не базуються на ґрунтовних кримінологічних знаннях, є шкідливими для держави і суспільства.

Водночас заслуговують на позитивну оцінку зміни, які запропонували розробники нового кримінального кодексу України [10] у розділі 7.1 – «Злочини проти безпеки від організованої злочинної діяльності». В ньому надано чіткі визначення поняттям, які вживаються, а також застосовані терміни «злочинне зібрання», «злочинний лідер».

Список використаних джерел:

1. Костенко, О. М. Культура і закон – у протидії злу : монографія. Київ : Атіка, 2008. 352 с.
2. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>.
3. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>.
4. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>.
5. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30.06.1993 № 3341-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>.

6. Українська правда. У поліції порахували, скільки в Україні "злочинців у законі". 2020. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/06/6/7254729/>.
7. Шостко О. Ю. Сучасний стан організованої злочинності в Україні. Проблеми законності. 2016. Вип. 135. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17143/1/Shostko_136-146.pdf.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою : Закон України від 04 червня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-20#n7>.
9. Звіт про кількість осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, та види кримінального покарання, 2022-2023 рр. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022; https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2023.
10. Текст проекту нового Кримінального кодексу України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>.

ДРАГОНЕНКО Анна – доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСОБИ, ЯКА ДОБРОВОЛЬНО ЗАЯВИЛА ПРО НАДАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

Масштаби корупції загрожують національній безпеці України та не сприяють піднесенню авторитету держави. Невід’ємна складова корупції – неправомірна вигода. В Україні це явище охопило багато сфер суспільного життя. Саме тому, особливо останнім часом, значна увага приділяється вдосконаленню наявних та пошуку нових форм і методів протидії саме цьому прояву корупції.

Законом України № 3207-VI від 7 квітня 2011 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» Кримінальний кодекс України (далі – КК) було доповнено, зокрема, ст. 368-3 (комерційний підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми) та ст. 368-4 (підкуп особи, яка надає публічні послуги) [1]. В кримінальному законодавстві з’явилося поняття «неправомірна вигода», а, окрім такого суб’єкта злочину, як «службова особа», з’явився такий спеціальний суб’єкт, як «особа, яка надає публічні послуги», тобто будь-яка особа, котра не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але здійснює професійну діяльність, пов’язану з наданням публічних послуг (наприклад, аудитор, нотаріус, оцінювач, експерт та ін.) [2, с. 13].

Варто зазначити, що надання неправомірної вигоди – це кримінальне правопорушення, яке здійснюється не лише з участю службових осіб (осіб, які надають публічні послуги), а й з участю громадян. Це завжди прояв волі двох: того, хто дає хабар, і того, хто його бере [3, с. 37]. Тому, щоб боротьба з корупцією була ефективнішою, необхідно приділяти значну увагу фактам не лише одержання неправомірної вигоди, а й надання.

Запобіганню й профілактиці корупційних правопорушень сприяють випадки звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка добровільно заявила про надання неправомірної вигоди до притягнення її до кримінальної відповідальності. Як уже зазначалося, надання й одержання неправомірної вигоди є так званими «кореспондуючими кримінальними правопорушеннями», що тісно пов'язані умислами осіб, які їх вчиняють, тому гроші, матеріальні цінності чи послуги, що були надані службовій особі або особі, яка надає публічні послуги, як неправомірна вигода, повинні усвідомлюватися як тим, хто її надав, так і тим, хто її одержав. Звільнення опосередковує добровільна та своєчасна заява, зроблена безпосередньо особою, яка винна в наданні неправомірної вигоди. Своєчасною слід вважати заяву, що зроблена протягом часу між наданням неправомірної вигоди й моментом притягнення особи, яка надала неправомірну вигоду, до кримінальної відповідальності. Цим моментом є письмове повідомлення однією з уповноважених осіб про підозру у вчиненні кримінального правопорушення.

Передумови (вчинення особою суспільно небезпечного діяння і відсутність у цьому діянні кваліфікуючих ознак) та підстави (сукупність певних позитивних посткримінальних дій, чітко визначених відповідними нормами Особливої частини КК) звільнення осіб, які пропонували, обіцяли або надали неправомірну вигоду, від кримінальної відповідальності, передбачені в ч. 5 ст. 354, ч. 5 ст. 368-3, ч. 5 ст. 368-4 та ч. 6 ст. 369 КК.

Підставою звільнення особи від кримінальної відповідальності, є посткримінальна поведінка цієї особи, що полягає у своєчасному добровільному повідомленні правоохоронних органів про пропозицію, обіцянку або надання неправомірної вигоди службовій особі або особі, яка надає публічні послуги.

Для визнання заяви добровільною мало констатувати, що особу, яка пропонувала, обіцяла або надала неправомірну вигоду, прямо не примушували зробити заяву. Необхідно довести існування інших обставин, котрі свідчать про її добровільність. Ними є: подання заяви за власним бажанням такої особи, коли слідчим органам ще невідомо про злочин, а коли відомо – то цього не знає заявник (заяву слід вважати добровільною і тоді, коли особа зробила її за порадою родичів, друзів, колег по службі тощо); наявність у особи умислу повністю викрити себе й інших учасників злочину. При цьому тільки документальне підтвердження факту пропозиції, обіцянки або надання неправомірної вигоди (добровільна заява про це) та тієї обставини, що вказана заява стала приводом до початку кримінального провадження, дає суду

підставу закрити кримінальне провадження та звільнити обвинуваченого від кримінальної відповідальності [4, с. 12].

Своєчасність у випадках звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень матиме місце, якщо:

1) особа, яка пропонувала, обіцяла або надала неправомірну вигоду, звернулася з відповідною заявою до органу досудового розслідування чи прокурора, яким, у свою чергу, не було відомо про факт скоєння цього кримінального правопорушення, та лише з моменту звернення до них вказаної особи в останніх з'явився привід для початку кримінального провадження одночасно за ч. 1 або ч. 2 ст. 354, ч. 1 або ч. 2 ст. 368-3, ч. 1 або ч. 2 ст. 368-4, частинами 1-5 ст. 369 КК та ч. 3 або ч. 4 ст. 354, частинами 1-4 ст. 368, ч. 3 або ч. 4 ст. 368-3, ч. 3 або ч. 4 ст. 368-4 КК, а також для притягнення цієї особи до кримінальної відповідальності;

2) особа, яка пропонувала, обіцяла або надала неправомірну вигоду, не маючи відомостей про вже розпочате кримінальне провадження за фактом вчинення нею кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 або ч. 2 ст. 354, ч. 1 або ч. 2 ст. 368-3, ч. 1 або ч. 2 ст. 368-4, частинами 1-5 ст. 369 КК, звернулася з відповідною заявою до органу досудового розслідування чи прокурора, але до притягнення її до кримінальної відповідальності (тобто до повідомлення їй про підозру у вчиненні цього злочину у рамках вже початого кримінального провадження за ознаками). Так, у пункті 2.8 розділу II Положення про порядок ведення Єдиного державного реєстру досудових розслідувань (затверджене наказом Генерального прокурора України № 69 від 17.08.2012 р.) вказується, що на виявлене під час досудового розслідування кримінальне правопорушення в рамках одного кримінального провадження слідчий заносить до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомості про джерело, з якого виявлено кримінальне правопорушення. Кримінальному провадженню за цим правопорушенням присвоюється новий номер.

Законом України № 221-VII від 18 квітня 2012 року не тільки внесено відповідні зміни у ч. 5 ст. 368-3, ч. 5 ст. 368-4 та ч. 6 ст. 369 КК, а й доповнено ст. 354 КК заохочувальним приписом, що змушує державу в особі суду звільнити особу, яка пропонувала, обіцяла або надала неправомірну вигоду, від кримінальної відповідальності, якщо стосовно неї були вчинені дії щодо вимагання неправомірної вигоди і після пропозиції, обіцянки чи надання неправомірної вигоди вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно заявила про те, що сталося, органу, службова особа якого наділена законом правом повідомляти про підозру. Доцільніше було б замість словосполучення «повідомлення про підозру» застосувати словосполучення «притягнення до кримінальної відповідальності». По-перше, відповідно до п. 14 ст. 3 КПК притягнення до кримінальної відповідальності – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, тобто це поняття охоплює собою поняття «повідомлення про підозру» і є ширшим. По-друге, застосування словосполучення «притягнення до кримінальної

відповідальності» відповідало б змісту деяких інших заохочувальних приписів Особливої частини КК, зокрема ч. 3 ст. 175, ч. 4 ст. 212 та ч. 4 ст. 212-1.

Підсумовуючи, слід зазначити, що сфери суспільного життя, які найбільше вражені корупцією, мають стати об'єктом повсякденної фахової та системної просвітницької роботи правоохоронних органів, службових осіб, громадськості з роз'яснення можливості в разі навіть неодноразового надання неправомірної вигоди бути звільненим від відповідальності за умов добровільного й своєчасного повідомлення про це. При цьому достовірність і повнота доказової інформації, що здобувається за допомогою особи, яка заявила про надання неправомірної вигоди, є винятково цінними. Усунення досліджених прогалин у кримінальному законодавстві України сприятиме одноманітності практики звільнення особи від кримінальної відповідальності та виконанню завдань кримінального судочинства.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України: Закон України № 3207-VI від 7 квітня 2011 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3207-17> (дата звернення 20.09.2024)

2. Алісов Є. О., Мартиновський В. В., Настюк В. Я., Шевчук О. М. Юридична відповідальність за вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень. *Держслужбовець*. 2019. № 4. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2019/april/issue-4/article-43841.html> (дата звернення: 26.09.2024).

3. Чумаченко Д. С. Корупція як соціальне явище у вимірі соціологічного аналізу. *Грані*. 2018. Т. 21, № 2. С. 37-43.

4. Желік М. Б. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди: кримінально-правова характеристика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2018. 20 с.

БУДЯЧЕНКО Ольга Миколаївна –
*доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін інституту права та безпеки
Одеського державного університету
внутрішніх справ, к.ю.н., доцент*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ, ЩОДО ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ І КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

В період збройного конфлікту зумовленого рф проти України, актуальними залишаються питання щодо протидії організованим злочинності та запобігання корупції на території держави.

Відповідно до абзацу 14 частини 1 статті 1 Закону України «Про запобігання корупції», спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції є органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції [1]. Так, вказані органи державної влади сприяють антикорупційній політиці в державі, а також у межах визначених законодавством, вчиняють дії щодо подолання корупційним правопорушенням та правопорушенням пов'язаним з корупцією.

Враховуючи те, що Указом Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (строк дії продовжено з 05 год. 30 хв. 12.08.2024 строком на 90 діб згідно з Указом Президента № 469/2024 від 23.07.2024) на території України введено воєнний стан [2], діяльність вищезазначених уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції викликає особливої уваги з боку суспільства.

Ми погоджуємося з думкою науковців Тихого О.В. та Маляр А.М. про те, що для ефективної протидії корупції самі громадяни повинні проявляти ініціативу та брати участь у формуванні національної антикорупційної політики. Проте, залучення громадянського суспільства не досягається, коли антикорупційні зусилля уряду не дають очікуваних результатів. Тому, перш за все, необхідно подолати суспільну пасивність і сприйняття корупції як факту життя [3].

Вважаємо за необхідне зазначити, що ситуація з корупцією в Україні є значно гострішою, порівнюючи з іншими країнами, про що вказують результати, які встановлюються міжнародною антикорупційною організацією *Transparency International*. Так, Україна в новому «Індексі сприйняття корупції» за 2023 рік, отримала 36 балів зі 100 можливих, посівши 104 місце поміж 180 країн [4].

У той же час, досліджуючи результати оприлюднені вищевказаною міжнародною організацією за 2021 та 2022 роки зазначимо, що за 2021 рік Україна отримала 32 бали за 100 – бальною шкалою (180 країн-122 місце), а за 2022 рік країна отримала 33 бали зі 100 можливих (180 країн-116 місце). Викладене вказує на позитивні зміни щодо протидії та боротьби з корупцією уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, зокрема в умовах збройного конфлікту (додаток 1).

Додаток 1

Вартим уваги, що боротьба спеціально уповноважених органів державної влади окрім протидії корупції, також пов'язана і з протидією організований злочинності на території України. Відповідно до частини 3 статті 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» до державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, належать: органи Національної поліції і Служби безпеки України; органи прокуратури України; органи доходів і зборів, органи Державної прикордонної служби України та органи державного фінансового контролю; органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори; розвідувальний орган Міністерства оборони України; Служба зовнішньої розвідки України; Національне антикорупційне бюро України [5].

В свою чергу, ми підтримуємо позицію науковців Маркова М.М. та Чернієнко Є.О. про те, що основним підрозділом в органах Національної поліції України щодо протидії організований злочинності є Департамент стратегічних розслідувань, адже, він займається аналізом кримінальної ситуації в країні, координацією діяльності підрозділів Національної поліції України, щодо протидії організований злочинності, здійсненням оперативно-розшукових та оперативно-технічних заходів, що спрямовані на здобуття інформації про криміногенні процеси у злочинному середовищі, документуванням злочинної діяльності організованих груп та злочинних організацій, притягненням їх лідерів груп та «злочинців в законі» до кримінальної відповідальності тощо [6].

З огляду на вищезазначене резюмуємо, що для ефективного правового механізму подолання корупції та протидії організований злочинності є не лише

скоординована, професійна та фахова робота відповідних державних органів влади, але і сумлінне ставлення громадян щодо дотримання положень чинного законодавства, зокрема і відповідних нормативно-правових актів, які є діючими в Україні в період дії воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 01.10.2024).

2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 01.10.2024).

3. Тихий О.В., Маляр А.М. Протидія корупційним правопорушенням в умовах воєнного стану. Розслідування та протидія кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану: збірники наукових праць, матеріали конференцій (семінарів, круглих столів). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 82–83.

4. Індекс сприйняття корупції #CPI 2023 «Transparency International» URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/>.

5. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 № 3341-XII: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text> (дата звернення: 01.10.2024).

6. Маркова М.М., Чернієнко Є.О. Протидія організацій злочинності в умовах воєнного стану. Розслідування та протидія кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану: збірники наукових праць, матеріали конференцій (семінарів, круглих столів). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 166–168.

ЄЛАСВ Юрій Леонідович – старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ

ЩОДО УСКЛАДНЕНИХ КУМУЛЯТИВНИХ САНКЦІЙ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В період дії правового режиму воєнного стану посилюється необхідність протидії корупції за допомогою юридичних засобів передбачених нормами Конституції України, галузевих та інституційних Законів України. Одними із таких засобів протидії корупції є засоби кримінально-правової охорони від деструктивного впливу корупції на суспільні відносини в найбільш важливих сферах соціального буття. Серед таких юридичних засобів необхідно звернути

увагу на санкції кримінально-правових норм, передусім, на кумулятивні санкції кримінально-правових норм. Вказані засоби кримінально-правової охорони суспільних відносин встановлені приписами статей Особливої частини Кримінального Кодексу України [1] (далі за текстом – КК України).

У свою чергу, в науці кримінального права актуальним є питання щодо теоретичного дослідження таких кримінально-правових норм, які передбачають кумулятивні санкції, що встановлюють поряд з основним покаранням (декількома основними покараннями) декілька (два або більше) видів додаткових покарань.

У межах даної наукової праці будемо визначати вказаний вид санкцій, як ускладнені кумулятивні санкції. Ознака ускладненості санкцій має кількісний та якісний виміри. Кількісний вимір полягає у тому, що в санкції передбачено саме декілька (два або більше) видів додаткових покарань. Якісний вимір полягає в порядку їхнього застосування – обов'язково (у всіх випадках) або факультативно (на думку та розсуд суду, в кожному конкретному кримінальному провадженні).

У формально-юридичному розумінні значна кількість ускладнених кумулятивних кримінально-правових санкцій, передбачена саме за скоєння кримінальних правопорушень, що посягають на суспільні відносини у сфері протидії корупції. Вказані санкції, як частина кримінально-правової норми структурно розміщені в межах Розділу XVII Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг». У зв'язку з цим, звертаємо увагу на те, що під час дії воєнного стану до вказаного Розділу КК України внесено зміни та доповнення у відповідності до: Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо усунення суперечностей у караності кримінальних правопорушень» [2]; Закону України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань» [3]; Закону України «Про внесення зміни до статті 367 Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за службову недбалість, якщо вона спричинила загибель людини» [4].

Так, санкція частини 1 статті 364 КК України, встановлює таку юридичну конструкцію порядку застосування додаткових покарань, яка передбачає можливість застосування додаткових покарань у вигляді – позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, разом зі штрафом. Така ж сама (тотожна) юридична конструкція встановлена нормами санкції частини 2 статті 364 КК України. Тобто, у вище перелічених випадках усі вказані в санкції додаткові покарання застосовуються судом в обов'язковому порядку. Таким чином, вказана санкція – це ускладнена кумулятивна санкція, котра передбачає обов'язкове застосування всіх декількох видів додаткових покарань, що встановлені нормами статті Особливої частини КК України. Вказаний

різновид санкцій також можна визначити, як обов'язкова ускладнена кумулятивна санкція.

Дещо інша юридична конструкція порядку застосування додаткових покарань визначена в приписах санкції частини 3 статті 365-2 КК України, яка передбачає можливість застосування додаткових покарань у вигляді – позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, з конфіскацією майна або без такої. Така ж сама (тотожна) юридична конструкція порядку застосування додаткових покарань встановлена нормами санкції частини 3 статті 367 КК України. Особливістю вказаного виду ускладнених кумулятивних санкцій є те, що одне із декількох додаткових покарань передбачено в якості обов'язкового покарання, а інше одне додаткове покарання із декількох додаткових покарань передбачено в якості факультативного покарання. Вказаний різновид ускладнених кумулятивних санкцій можна визначити, як змішана (обов'язково-факультативна) ускладнена кумулятивна санкція.

Очевидно, що в теоретико-юридичному вимірі є можливим визначити й третій вид таких санкцій, а саме: ускладнені кумулятивні санкції, що передбачають застосування всіх декількох видів додаткових покарань, на думку та на розсуд суду. Вказаний різновид даних санкцій можна понайменувати, як: факультативна ускладнена кумулятивна санкція. Разом з цим, станом на сьогоднішній день, через повну відсутність таких санкцій в нормах КК України, вказаний вид санкцій у кримінальному праві України є теоретичною конструкцією (науковою абстракцією). Водночас, подальший розвиток системи Законодавства України про кримінальну відповідальність може мати правову тенденцію щодо запровадження вказаного виду санкцій, із урахуванням того, що даний вид санкцій відповідає юридичному принципу судової дискреції. В такому випадку, судова дискреція буде полягати в тому, що в одному кримінальному провадженні суд може взагалі не призначати винному передбачені санкцією закону декілька видів додаткових покарань (зокрема, з урахуванням наявності обставин, які пом'якшують покарання), а в іншому випадку, навпаки – призначити винному передбачені санкцією норми КК України декілька видів додаткових покарань (зокрема, з урахуванням наявності обставин, які обтяжують покарання).

Все вищенаведене свідчить про те, що питання про ускладнені кумулятивні санкції потребує подальшого доктринального дослідження щодо їхніх поняття, ознак та класифікації, з метою формулювання науково обґрунтованих рекомендацій під час складення проєктів законів про внесення змін та доповнень до КК України, передусім, у сфері протидії корупції в умовах воєнного стану.

Також, в якості одного із аспектів еволюції ускладнених кумулятивних санкцій може бути запровадження вищевказаного виду санкцій у нормах інших Розділів Особливої частини КК України (окрім, норм Розділу XVII Особливої частини КК України, в якому дані санкції вже наявні), котрі передбачають заборону скоєння умисних тяжких або умисних особливо тяжких злочинів, що

вчиняються службовими особами з використанням свого службового становища.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 26.09.2024 року).

2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо усунення суперечностей у караності кримінальних правопорушень: Закон України від 13 липня 2023 року № 3233-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3233-20#n37> (дата звернення: 26.09.2024 року).

3. Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань: Закон України від 23 серпня 2023 року № 3342-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3342-20#n286> (дата звернення: 26.09.2024 року).

4. Про внесення зміни до статті 367 Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за службову недбалість, якщо вона спричинила загибель людини: Закон України від 08 листопада 2023 року № 3442-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3442-20#n5> (дата звернення: 26.09.2024 року).

БУРНОС Олена Олександрівна –
*аспірант науково-дослідної лабораторії з
проблем криміналістичного забезпечення
та судової експертології ННІ № 2
Національної академії внутрішніх справ*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КВАЛІФІКАЦІЇ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ У СПІВУЧАСТІ

Систематичні факти порушення законів і звичаїв війни, які викликали суспільний резонанс не лише на теренах України, але й за її межами, свідчать про систематичність цих кримінально протиправних діянь, їх попереднє планування, залучення значної кількості співучасників тощо, що дає підстави стверджувати про наявність стійкості, ієрархічності та інших кримінально-правових ознак організованої групи чи злочинної організації [1, с. 60].

Уявляється правим В. О. Навроцький, коли з цього приводу зауважив, що оптимальною моделлю, за якою має наставати кримінальна відповідальність агресії рф проти України, є модель кримінально-правової кваліфікації дій учасників злочинної організації. Рф в цілому (як сукупність державних та

суспільних інституцій, громадян цієї держави), її владні органи становлять собою злочинну організацію [2, с. 191].

А. А. Вознюк наголошує, що через відсутність у диспозиції ст. 438 КК України кваліфікуючої ознаки вчинення злочину у певній формі співучасті, посилення на ст. 28 КК України має бути обов'язковим. Вчений додає, що у певних випадках співучасть не враховується під час призначення покарання, а також не відображається у формулі кваліфікації [1, с. 59].

Втім, існує й інша позиція. Зокрема, досліджуючи кримінально-правові, кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти розслідування воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень, фахівці Харківського національного університету внутрішніх справ, дійшли висновку, що віддання наказу про вчинення дій, передбачених ч. 1 ст. 438 КК України, є окремим видом суспільно небезпечного діяння, притаманне командирському, іншому керівному складу країни-учасниці збройного конфлікту та/або окупаційної адміністрації, зокрема з числа громадян окупованої країни. Виявляється у висуненні уповноваженою особою вимог підлеглому про вчинення одного чи кількох з альтернативних діянь, передбачених ч. 1 ст. 438 КК України. Авторами підкреслюється, що віддання наказу на вчинення воєнного злочину не слід кваліфікувати як організацію чи підбурювання на вчинення останнього. Такий наказ є самостійним видом суспільно небезпечних діянь та підлягає самостійній кримінально-правовій оцінці як окремий (а не у співучасті) воєнний злочин. Так само виключається й ідеальна сукупність злочинів як пособництво чи організація вчинення злочину виконавцем наказу та суб'єктом його віддання як, власне, віддання наказу [3, с. 30, 31].

Судова практика виявляє протиріччя у цьому контексті. Так, Деснянським районним судом м. Чернігова винесено вирок щодо військовослужбовця зс рф, який, отримавши наказ від командира, здійснив прицільний постріл осколково-фугасним снарядом калібру 125 мм по житловому багатоповерховому будинку, тобто по об'єкту, що не є військовою цілью та не використовується для військових потреб. Дії даної особи суд кваліфікував за ч. 1 ст. 438 КК України як напад на цивільний об'єкт, атакування житлового будинку, тобто порушення законів та звичаїв війни, що передбачені ст. 52 ДП I та ст. 25 Положення про закони і звичаї війни на суходолі, яке є Додатком до IV Конвенції про закони та звичаї війни на суходолі від 18.10.1907. Примітно, що обираючи вид та міру покарання, суд врахував відсутність обтяжуючих покарання обвинуваченого обставин [4]. Отже у даному провадженні наказ командира підлеглому не було визнано співучастю у воєнному злочині. Водночас, в іншому випадку дії військовослужбовця зс рф, який на виконання злочинної вказівки невідомої Особи_1 умисно здійснив декілька прицільних пострілів у голову цивільної неозброєної особи, унаслідок чого настала смерть останнього, кваліфіковано як порушення законів і звичаїв війни, що передбачене ч. 2 ст. 51, п. «а» ч. 3 ст. 85 ДП I, яке поєднане з умисним вбивством (ч. 2 ст. 438 КК України). Обставинами, що обтяжують покарання обвинуваченого, відповідно до ст. 67

КК України, суд визнав вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою (ч. 2 ст. 28 КК України), оскільки дії обвинуваченого Особи_1 були поєднані єдиним спільним умислом та спрямовані на порушення законів та звичаїв війни, що поєднані із умисним вбивством [5].

Очевидно, такий підхід є неприйнятним і має бути вироблена єдина концепція щодо кваліфікації подібних діянь. Особливості кваліфікації воєнних злочинів, вчинених у співучасті, представлені у Стандартах розслідування воєнних злочинів, розроблених фахівцями спеціалізованого Департаменту Офісу Генерального прокурора [6]. У даних методичних рекомендаціях зокрема, зазначається, що віддання наказу та, відповідно, його виконання не є формою співучасті, оскільки наказ заснований на ієрархічно обумовленому обов'язку підлеглого виконати наказ, а не спільній волі співучасників вчинити певний злочин. Таким чином, у випадку віддання наказу військовий командир (начальник) не є підбурювачем чи організатором злочину, а підлягає кримінальній відповідальності як виконавець на підставі ч. 1 ст. 438 КК України за відповідною формою об'єктивної сторони. Якщо підлеглий виконав такий наказ, то його дії також кваліфікуються за ч. 1 ст. 438 КК України. У такому випадку мають місце два окремих одиничних злочини. Водночас, якщо спільний умисел на вчинення злочину не пов'язаний із реалізацією командних повноважень, особа може бути співучасником на підставі ст. 27 КК України незалежно від військового звання, місця в командній ієрархії або статусу командира / підлеглого. Наприклад, якщо офіцер разом із солдатами спільно розграбовує майно цивільних осіб, його дії кваліфікуються як співвиконавство. Так само дії командира можуть бути кваліфіковані як пособництво у формі усунення перешкод, якщо, знаючи про намір підлеглих вчинити воєнний злочин, він довів до їх відома, що не буде цьому перешкоджати, зокрема ініціювати притягнення до відповідальності [6, с. 23].

А. А. Вознюк своєю чергою зазначає, що кваліфікація віддання наказу повинна здійснюватися залежно від обставин вчиненого. Наприклад, якщо військовослужбовці зс рф домовилися вчинити декілька воєнних деліктів і один з них віддає наказ про вчинення такого злочину, це може свідчити про наявність розподілу ролей та про попередню змову чи організованість за попередньою змовою об'єднання. За таких обставин вчинене слід кваліфікувати з посиланням на ч. 2 чи 3 ст. 28 КК. За відсутності у вчиненому кримінально-правових ознак злочинного об'єднання, передбаченого ст. 28 КК України, віддання наказу не слід розглядати як співучасть у порушенні законів і звичаїв війни. Таким чином, віддання наказу про порушення законів і звичаїв війни в одних випадках є лише формою об'єктивної сторони цього злочину, яка оцінюється поза межами співучасті, а в інших – може свідчити про наявність певної форми співучасті [1, с. 60]. Ми підтримуємо таку позицію авторитетного науковця, вважаючи її цілком логічною і обґрунтованою.

Список використаних джерел:

1. Вознюк А. А. Порушення законів і звичаїв війни: окремі питання відповідальності співучасників. *Актуальні проблеми кримінального права* [Текст] : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 23 листоп. 2023 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 57–62.
2. Навроцький В. О. Конструкція кримінальної відповідальності рф, її очільників та їх клеветів за напад на Україну. *Українська кримінальна юстиція в умовах війни* : матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (Львів, 9–11 червня 2022 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2022. С. 188–197.
3. Розслідування воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень: кримінально-правові, кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти : наук.-практ. посіб. До 30-річчя Харків. нац. ун-ту внутр. справ / [І. В. Клименко, М. С. Цуцкірідзе, Ю. В. Орлов та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., члена-кор. НАПрН України В. В. Сокурєнка ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. 2-ге вид., допов. та перероб. Харків : Право, 2024. 432 с.
4. Вирок Деснянського районного суду м. Чернігова від 08 серпня 2022 р. Справа № 750/2891/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105614689>
5. Вирок Солом'янського районного суду м. Києва від 23 травня 2022 р. У справі № 760/5257/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104432094>
6. Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина : методичні рекомендації. Київ *Офіс Генерального прокурора*, 2023. 112 с. URL: https://justgroup.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/standart-rozsliduvannya_zagalna-chastyna.pdf

КОВАЧ Дмитро Васильович – аспірант
кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КК УКРАЇНИ ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОВЖИВАННЯ ПОВНОВАЖЕННЯМИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ПРИВАТНОГО ПРАВА НЕЗАЛЕЖНО ВІД ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ФОРМИ

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» за вчинення корупційних правопорушень встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [1]. Серед кримінально-правових засобів протидії корупції є встановлення кримінальної відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення. Так, у примітці до

ст. 45 чинного Кримінального кодексу України (далі – КК) передбачений перелік корупційних правопорушень, до якого віднесена ст. 364¹, яка має назву «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми». Основний склад цього правопорушення визначається як зловживання повноваженнями, тобто умисне, з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб використання всупереч інтересам юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми службовою особою такої юридичної особи своїх повноважень, якщо це завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб [2].

Під час досудового розслідування та судового розгляду працівниками правоохоронних органів та суддями мають правильно тлумачитись обов'язкові ознаки складів правопорушень, передбачених ст. 364¹ КК, що не завжди відбувається і призводить, зокрема, до скасування судових рішень.

Так, ухвалою Тернопільського апеляційного суду ОСОБУ_7 визнано невинуватим у пред'явленому обвинуваченні у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 364¹ Кримінального кодексу України та виправдано за недоведеністю в діяннях обвинуваченого складу кримінального правопорушення [3]. *ОСОБА_7, будучи службовою особою юридичної особи приватного права ТзОВ «Товстеньківський крохмальний завод», 30 грудня 2014 року, перебуваючи в с. Товстеньке Чортківського району Тернопільської області, зловживаючи своїми службовими повноваженнями, які полягали в укладенні договорів лише за умови одержання попередньої згоди зборів учасників, пов'язаних із прийняттям товариством на себе зобов'язань сумарна вартість яких перевищує 10 000 гривень на день вчинення правочину, діючи всупереч інтересам товариства, свідомо прийняв управлінське рішення щодо укладення від імені ТзОВ «Товстеньківський крохмальний завод» договору купівлі-продажу майнових прав, за умовами якого передав у власність ТзОВ «Термінал Рент» майнові права на 2 приміщення картоплексовищ в с. Товстеньке Чортківського району Тернопільської області за ціною 47 383,62 гривень, достовірно знаючи, що вказана ціна є заниженою та не відповідає ринковій вартості і вартості затрачених на неї матеріальних ресурсів під час проведення будівництва, в результаті чого спричинив тяжкі наслідки (збитки у сумі 46 795 670,98 гривень) для ТзОВ «Товстеньківський крохмальний завод».*

В ухвалі суд наголосив, що за змістом диспозиції ч.1 ст.364-1 КК України суб'єктивна сторона зловживання повноваженнями характеризується прямим умислом. *Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони є корисливий мотив, оскільки згідно диспозиції вказаної статті метою цього злочину є одержання неправомірної вигоди – грошових коштів або іншого майна, які одержують без законних на те підстав. Стороною обвинувачення не вказано в обвинувальному акті відомостей щодо мотиву як частини суб'єктивної сторони складу інкримінованого злочину. Також, в ході судового розгляду не було надано доказів щодо мотиву вчинення*

інкримінованого злочину і прокурором не змінювався обвинувальний акт, в якому відсутня вказівка на мотив злочину.

Крім того, згідно вироку висновок про недоведеність складу інкримінованого злочину суд першої інстанції мотивував також тим, що стороною обвинувачення не доведено обставини, які утворюють об'єктивну сторону інкримінованого ОСОБА_7 злочину. Зокрема суд вказав, що з дослідженого під час судового розгляду положення п. 7.8 Статуту ТОВ «ТКЗ» вбачається, що директор наділений повноваженнями на укладення правочинів на суму більше 10 тис. грн. за умови одержання попередньої згоди учасників. Згідно пред'явленого обвинувачення, ОСОБА_7 уклав правочин без одержання цієї згоди. У зв'язку з наведеним, правова кваліфікація дій ОСОБИ_7 за ч. 2 ст. 364-1 КК України є помилковою, оскільки, у цій статті йде мова про зловживання повноваженнями, якими службова особа безумовно наділена, а не про їх перевищення. З таким висновком суду першої інстанції погоджується і колегія суддів.

Таким чином, постановлення судами України правосудних та справедливих вироків за вчинення правопорушень, передбачених ст. 364¹ КК невід'ємно пов'язане з чітким розумінням, тлумаченням та доказуванням їх обов'язкових об'єктивних і суб'єктивних ознак.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#n18>.

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 06.09.2024).

3. Ухвала Тернопільського апеляційного суду від 16 червня 2021 р. у справі № 608/2172/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97815503>.

МІШУРА Максим – аспірант наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ №1 Національної академії внутрішніх справ

СУБ'ЄКТ ЗЛОВЖИВАННЯ ВПЛИВОМ І ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Такий корупційних делікт як зловживання впливом може вчинятися в інтересах юридичної особи. Наприклад, представники певної юридичної особи можуть вдатися до активного зловживання впливом в інтересах юридичної особи, зокрема з метою закриття кримінального провадження, скасування арешту майна, вирішення спору в суді на свою користь тощо. За таких обставин

постає питання про заходи кримінально-правового реагування не лише щодо фізичних осіб, які безпосередньо за допомогою неправомірної вигоди намагатимуться вплинути на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, але й щодо юридичних осіб, в інтересах яких вчиняються ці кримінально-протиправні дії.

Відповідно до ст. 26 Конвенції ООН проти корупції кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які, з урахуванням її принципів права, можуть бути необхідними для встановлення відповідальності юридичних осіб за участь у злочинах, що визначені цією Конвенцією. За умови дотримання принципів права Держава-учасниці відповідальність юридичних осіб може бути кримінальною, цивільно-правовою або адміністративною. Притягнення до такої відповідальності не заперечує кримінальної відповідальності фізичних осіб, які вчинили злочини.

Водночас у ст. 18 Кримінальної конвенції РЄ про боротьбу з корупцією наголошено, що Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення відповідальності юридичних осіб, зокрема за зловживання впливом, вчинене на їхню користь будь-якою фізичною особою, яка діяла незалежно або як представник того чи іншого органу юридичної особи та яка обіймає керівну посаду у цій юридичній особі, із використанням: представницьких повноважень юридичної особи; чи повноважень приймати рішення від імені юридичної особи; чи повноважень здійснювати контроль за діяльністю юридичної особи; а також за залучення такої фізичної особи до вищезазначених злочинів у якості співучасника чи підбурювача. Така відповідальність юридичної особи не виключатиме кримінального переслідування фізичних осіб, які вчиняють зазначені кримінальні злочини, підбурюють до них або беруть у них участь.

Таким чином, ні ст. 26 Конвенції ООН проти корупції, ні ст. 18 Кримінальної конвенції РЄ про боротьбу з корупцією, присвячені відповідальності юридичних осіб за корупційні делікти, зокрема зловживання впливом, не вимагають, щоб ця відповідальність була саме кримінальною або передбачалась кримінальним законом. Водночас притягнення до відповідальності юридичної особи не виключає кримінальної відповідальності фізичної особи.

Наразі в українському кримінальному законодавстві знайшла втілення така модель кримінально-правового впливу на юридичну особу, в межах якої суб'єктом кримінального правопорушення продовжує визнаватися лише фізична особа (ч. 1 ст. 18 КК України), а до юридичної особи, уповноважена особа якої вчинила певне кримінальне правопорушення, застосовуються заходи кримінально-правового характеру, що не є самостійною формою реалізації кримінальної відповідальності. Законодавчо ця модель закріплена в розділі XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» Загальної частини КК України.

Підставами для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у випадку зловживання впливом є:

1) вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи кримінального правопорушення, передбаченого ст. 369-2 КК України;

2) незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу законом або установчими документами юридичної особи обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що призвело до вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 369-2 КК України.

У вказаних випадках до юридичної особи можуть застосувати штраф, конфіскацію майна та ліквідацію (ч. 1 ст. 96-6 КК України).

Відповідно до примітки ст. 96-3 КК України під уповноваженими особами юридичної особи слід розуміти службових осіб юридичної особи, а також інших осіб, які відповідно до закону, установчих документів юридичної особи чи договору мають право діяти від імені юридичної особи. Кримінальні правопорушення, передбачені ст. 369-2 КК України, визнаються вчиненими в інтересах юридичної особи, якщо вони призвели до отримання нею неправомірної вигоди або створили умови для отримання такої вигоди, або були спрямовані на ухилення від передбаченої законом відповідальності.

У розгляданих положеннях КК чітко простежується прагнення нашого законодавця імплементувати положення міжнародних договорів у сфері протидії корупції. Таким чином, спираючись на певні конвенційні орієнтири в частині протидії корупційним практикам за участі юридичних осіб, український законодавець ще в 2013 р. запровадив універсальну модель «квазікримінальної» відповідальності юридичних осіб за вчинення деяких кримінальних правопорушень, зокрема зловживання впливом.

Підтвердженням доцільності такого кроку є досвід інших країн, вивчення якого засвідчує, що у кримінальному законодавстві зарубіжних країн існують досить дієві моделі протидії практикам зловживання впливом в інтересах юридичних осіб, які часто стосуються отримання певних конкурентних переваг у вигляді позитивних рішень з боку службових осіб різних державних інституцій.

У більшості випадків в КК зарубіжних країн юридичні особи у випадку зловживання впливом караються штрафом (наприклад, відповідно до примітки ст. 339-1 КК Грузії, ч. 2 ст. 298-1 КК Естонії, ст. 430 КК Іспанії, ст. 359 КК Македонії). Натомість відповідно до ст. 326 КК Молдови юридичні особи за вказані делікти можуть каратися штрафом із позбавленням права займатися певної діяльністю. Підстави кримінальної відповідальності для юридичної особи за імпакт-трейдинг передбачені і ст. 226 КК Литви. Водночас юридичній особі відповідно до ч. 5 ст. 67 КК Литви може бути призначено внесок до фонду постраждалих від злочинів, конфіскацію майна, розширену конфіскацію майна.

Таким чином, на відміну від національного законодавства у КК зарубіжних країн у випадку торгівлі впливом зазвичай може застосуватися штраф, значно рідше інші заходи – конфіскація, позбавлення права займатися певної діяльністю, внесок до фонду постраждалих від злочинів.

Водночас найбільш оптимальний перелік кримінально-правових засобів, що застосовуються до юридичних осіб, як видається, пропонують автори проекту КК України. Йдеться про штраф, обмеження підтримки за рахунок публічних фінансів, обмеження здійснення певної діяльності, конфіскацію майна чи вилучення речі, ліквідацію.

СИБІРЦЕВА Людмила – аспірантка 1 курсу
Донецького державного університету внутрішніх справ

«ЕКОЛОГІЧНА КАТАСТРОФА» ЯК ТЯЖКИЙ НАСЛІДОК ЕКОЦИДУ

Насьогодні збереження навколишнього середовища має бути ключовим аспектом екологічної політики будь-якої держави. Така необхідність зумовлена інтенсивним забрудненням, спричиненим як різноманітними економіко-політичними факторами так і воєнними діями.

У ст. 441 Кримінального кодексу України (далі – КК України) описане одне із найнебезпечніших діянь проти навколишнього природного середовища – екоцид, який відповідно до кримінального законодавства розглядається як кримінальне правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку [5]. Відповідно до зазначеної статті, під екоцидом слід розуміти «масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу» [5]. З диспозиції норми цієї статті випливає, що спричинення екологічної катастрофи є наслідком даного правопорушення.

Разом із тим, кримінальне законодавство не розкриває зміст поняття «екологічна катастрофа» та не надає його нормативно-правового визначення. Більше того, саме поняття «екологічна катастрофа» відсутнє і в нормативно-правових актах інших галузей права. Лише Кодекс цивільного захисту України в п.19 ч.1 ст.2 закріплює поняття «катастрофа» та визначає її як велику за масштабами аварію чи іншу подію, що призводить до тяжких наслідків [3]. У свою чергу, п. 4 зазначеної статті визначає, що аварія – це небезпечна подія техногенного характеру, що спричинила ураження, травмування населення або створює на окремій території чи території суб'єкта господарювання загрозу життю або здоров'ю населення та призводить до руйнування будівель, споруд, обладнання і транспортних засобів, порушення виробничого або транспортного процесу чи спричиняє наднормативні, аварійні викиди забруднюючих речовин та інший шкідливий вплив на навколишнє природне середовище [3].

У зв'язку з відсутністю законодавчого визначення поняття «екологічна катастрофа» вважаємо за необхідне розглянути погляди науковців на дане поняття.

Зауважимо, що дослідженню кримінальної відповідальності за екоцид присвячені праці О.М. Борщевської, Р.В. Вереси, А.Д. Глушко, О.П.

Кучинської, М.П. Куцевича, М.І. Мельника, В.К. Рибачек, О.О. Сурілової, М.І. Хавронюка, О.М. Шуміло, В.Г. Яворської та ін.

Так М. І. Хавронюк вважає, що під екологічною катастрофою слід розуміти стійкі або незворотні негативні зміни у навколишньому середовищі, внаслідок яких стає неможливим або надзвичайно небезпечним проживання населення і ведення господарської діяльності на певній території [6, с. 123].

О. М. Шуміло пропонує під екологічною катастрофою розуміти відповідну ситуацію, коли настають чи можуть настати незворотні зміни довкілля, які викликали повну втрату природних об'єктів або їх частин, і створення в результаті цих змін неможливих умов проживання для людей і погіршення їх здоров'я [7, с. 110].

У свою чергу, Д. Д. Зербіно зазначає, що екологічна катастрофа – це надзвичайна кризова екологічна ситуація локального, регіонального або глобального масштабу, що становить значну неочікувану загрозу для суспільства. При цьому, екологічні катастрофи призводять до повного порушення екологічної рівноваги в екосистемах, масової загибелі організмів, мають несприятливі екологічні, економічні і соціальні наслідки для регіонів [2].

На думку Ю. С. Шемшученка, катастрофа – це несподіване лихо, раптова подія, що спричинила тяжкі, необоротні наслідки, великі руйнування. При цьому, катастрофа може мати стихійно-природний або техногенний характер [8].

Зазначимо, що у Великій українській енциклопедії зазначено, що екологічна катастрофа – це негативна зміна екологічної рівноваги до стану зникнення умов існування живого організму, популяції, виду, біосфери. Здебільшого швидка, руйнівна, незворотна подія, пов'язана з нанесенням шкоди екосистемам і біологічному різноманіттю, що супроводжується загибеллю біоти (включно з людьми) [1].

На нашу думку, досить слушною є позиція колективу авторів Науково-практичного коментаря до Кримінального кодексу України за редакцією В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. Так, на думку науковців під екологічною катастрофою слід розуміти особливо тяжкі наслідки, які повинні визначатися в кожному конкретному випадку з урахуванням певних критеріїв: 1) велика площа території, на якій відбулися несприятливі зміни в навколишньому середовищі; 2) суттєве обмеження або виключення життєдіяльності людини або життя рослин чи тварин на певній території; 3) тривалість несприятливих змін у навколишньому середовищі або їх невідворотність; 4) істотні негативні зміни в екологічній системі, наприклад, зникнення окремих видів тварин або рослин, зміна кругообігу речовин або інших біологічних процесів, які мають значення для екосистеми в цілому [4, с. 994].

Отже, з урахуванням поглядів науковців та з метою усунення прогалини щодо відсутності законодавчого визначення поняття «екологічна катастрофа», вважаємо за необхідне ст. 441 КК України доповнити «приміткою», в якій буде надаватися визначення цього поняття з урахуванням сучасних реалій.

Список використаних джерел:

1. Велика українська енциклопедія. *Державна наукова установа "Енциклопедичне видавництво"*. URL: https://vue.gov.ua/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B0 (дата звернення: 07.09.2024).
2. Зербіно Д. Д. Енциклопедія Сучасної України. Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2010. URL: <https://esu.com.ua/article-11031> (дата звернення: 07.09.2024).
3. Кодекс цивільного захисту України: Кодекс від 02 жовт. 2012 № 5403-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17?find=1&text=%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0+%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B0#w2_1 (дата звернення: 07.09.2024).
4. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Т. 2 : Особлива частина. Харків : Право, 2013. 1040 с.
5. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05 квіт. 2001 №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 07.09.2024).
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ: ВД «Дакор», 2018. 1368 с.
7. Шуміло О.М. Перспективи встановлення юрисдикції міжнародного кримінального суду щодо екоциду. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 5. С. 106-112.
8. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998. URL: <https://leksika.com.ua/18410413/legal/katastrofa> (дата звернення: 07.09.2024).

ПИТОМЕЦЬ Артем Валерійович –
Голова Президії Південно-Української
Міжнародної колегії адвокатів, адвокат,
аспірант Одеського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

МАРЧЕНКО Олена Анатоліївна – в.о.
завідувача кафедри кримінального процесу
та криміналістики ФПФОДР ОДУВС,

ДОТРИМАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЗАСАД АДВОКАТОМ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПІД ЧАС НАДАННЯ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ, ЯКІ ОБВИНУВАЧУЮТЬСЯ В ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННІСТІ ТА ВЧИНЕННІ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Адвокатська діяльність є важливим елементом забезпечення правосуддя та захисту прав та інтересів громадян [1, ст. 131-2]. Однак, коли йдеться про надання правничої допомоги особам, обвинуваченим у організованій злочинності та корупційних злочинах, питання дотримання етичних засад стає ще більш актуальним, так як і організована злочинність і корупція є однією з найбільших загроз для демократії та правової держави. Тому надання адвокатом правової допомоги особам, обвинуваченим у даних правопорушеннях, завжди викликає значний інтерес з боку суспільства та засобів масової інформації. Саме в таких ситуаціях етичні стандарти адвоката набувають особливої значимості.

Правила адвокатської етики (далі - Правила) зі змінами, затвердженими З'їздом адвокатів України 2019 року 15 лютого 2019 року, заклали підвалини для формування професійних стандартів поведінки адвокатів, забезпечення справедливого захисту прав клієнтів та дотримання моральних принципів у юридичній діяльності [2]. Це особливо важливо у контексті організованій злочинності та корупції, які є серйозними порушеннями моральних засад і правових норм.

Для більш детального дослідження даної теми необхідно дати визначення поняттям організована злочинність та корупція. Так, під організованою злочинністю, згідно з Законом України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», розуміється сукупність кримінальних правопорушень, що вчиняються у зв'язку з створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань. [3, ст.1] . Що стосується поняття корупції, то відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14 жовтня 2014 року, корупція - використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [4, ст. 1].

Згідно з приміткою до статті 45 Кримінального кодексу України (далі ККУ) корупційними кримінальними правопорушеннями відповідно до цього Кодексу вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 191,

262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 цього Кодексу. Кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, відповідно до цього Кодексу вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 366-2, 366-3 цього Кодексу [5, ст. 45].

У цьому контексті правила адвокатської етики відіграють важливу роль. Так, одним з фундаментальних прав кожної особи, яке гарантоване Конституцією та міжнародними правовими актами є право на захист. Згідно з положеннями Конституції України, а саме статті 59, кожен має право на професійну правничу допомогу [1, ст. 59]. Тому суспільна неприязнь до осіб, звинувачених у організованій злочинності та корупції, не може заважати адвокатам виконувати свій обов'язок щодо забезпечення справедливого захисту клієнта в рамках закону.

Наступним обов'язковим елементом при наданні професійної правничої допомоги адвокатом є дотримання принципу законності [2, ст. 7]. В основу даного принципу покладено те, що адвокат не має права в своїй професійній діяльності вдаватися до засобів та методів, які суперечать чинному законодавству або цим Правилам. Таким чином, захист інтересів клієнта не виправдовує дій, що порушують закон або сприяють уникненню правосуддя. Це є критично важливим у справах про організовану злочинність та корупцію, де правопорушення можуть мати серйозні наслідки не лише для окремої особи, але й для суспільства в цілому.

При цьому, Правилами наголошується, що адвокат у межах дотримання принципу законності зобов'язаний у своїй професійній діяльності виходити з переваги інтересів клієнта [2, ст. 8]. Отже, навіть у випадку організованої злочинності та корупційного правопорушення, адвокат забезпечує захист клієнта, використовуючи всі правові механізми, які передбачені чинним законодавством.

Що стосується конфлікту інтересів, то він є одним із найбільш небезпечних викликів, з якими може зіткнутися адвокат у процесі своєї діяльності [2, ст. 9]. Особливо це стосується справ, пов'язаних із організованою злочинністю та корупцією, де може виникати складна взаємодія між різними сторонами та зацікавленими особами. Адвокат повинен уникати будь-яких ситуацій, що можуть викликати конфлікт інтересів і поставити під сумнів його неупередженість.

Таким чином, у випадку виникнення конфлікту інтересів адвокат зобов'язаний вжити всіх необхідних заходів для його усунення, а за неможливості зробити це – відмовитися від справи [6, ст. 28]. Повага до етичних норм у цьому питанні є надзвичайно важливою для збереження довіри до адвокатської діяльності.

Отже, адвокатська діяльність завжди має базуватися на високих етичних стандартах, а при захисті осіб, обвинувачених у організованій злочинності та корупційних злочинах, ці стандарти стають ще більш значущими. Дотримання

принципів забезпечення права на захист, законності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів є критично важливими для збереження репутації адвокатської професії та забезпечення справедливості в правовій системі.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР : станом на 01 січня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#top> (дата звернення: 29.09.2024)
2. Правила адвокатської етики, затверджені Установчим З'їздом адвокатів України від 17.11.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0003418-12#Text> (дата звернення: 29.09.2024)
3. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30 червня 1993 року № 3341-ХІІ : станом на 30 червня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text> (дата звернення: 29.09.2024);
4. ЗУ «Про запобігання корупції» : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII : станом на 04 травня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#top> (дата звернення: 29.09.2024);
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III : станом на 07 вересня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 29.09.2024);
6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI : станом на 03 серпня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#top> (дата звернення: 29.09.2024).

ТАЛМАЗАН Аріна – курсантка 302 навчального взводу факультету №1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

ФЕДОРЧАК Ірина – викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету №1 Донецького державного університету внутрішніх справ

КРИМІНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Кримінологічне забезпечення протидії організованим злочинності та корупції в умовах збройного конфлікту є однією з найбільш актуальних проблем сучасного суспільства, яка потребує комплексного підходу для ефективного вирішення. Збройний конфлікт створює специфічні умови, що сприяють розвитку і поширенню організованої злочинності та корупції. Це

відбувається через порушення стабільності державних інституцій, ослаблення контролю за економічними та соціальними процесами, зниження ефективності правоохоронних органів, зменшення довіри населення до влади та зростання безкарності злочинців.

Організована злочинність у таких умовах набуває нових форм та методів діяльності, що вимагає від кримінології розробки адекватних засобів протидії. Важливу роль у цьому відіграють системні наукові дослідження, спрямовані на виявлення і аналіз нових проявів злочинної діяльності, вивчення соціальних, політичних та економічних факторів, що сприяють її поширенню, а також розробку нових стратегій та підходів до протидії цим явищам [4,с.172].

У контексті збройного конфлікту корупція стає одним з основних чинників, що підриває зусилля з протидії організованій злочинності. Вона охоплює широкі верстви суспільства, включаючи представників влади, бізнесу та навіть громадські організації. Корупційні схеми стають дедалі складнішими, зокрема завдяки інтеграції в міжнародні фінансові системи, використанню новітніх технологій та інноваційних способів відмивання коштів. Це значно ускладнює боротьбу з цим явищем та вимагає нових підходів до кримінологічного забезпечення.

Наукові підходи до протидії організованій злочинності та корупції в умовах збройного конфлікту повинні базуватися на детальному аналізі особливостей їх прояву в цих умовах, врахуванні специфіки діяльності злочинних угруповань, що виникають під час конфлікту, а також на розробці ефективних методів кримінологічного забезпечення.

Одним з ключових напрямів є підвищення ефективності роботи правоохоронних органів, які повинні адаптуватися до нових умов та оперативно реагувати на змінювані загрози. Це включає модернізацію їх технічного оснащення, розширення співпраці на міжнародному рівні, удосконалення законодавчої бази та впровадження новітніх технологій для моніторингу та протидії злочинній діяльності [2].

Іншим важливим аспектом є підвищення рівня правової культури серед населення, що сприятиме зменшенню рівня корупції та розвитку громадянської свідомості. Особлива увага повинна приділятися інформаційній роботі та освітнім програмам, спрямованим на формування негативного ставлення до організованої злочинності та корупції, розвиток правової обізнаності та здатності протидіяти цим явищам.

В умовах збройного конфлікту особливого значення набуває міжнародне співробітництво у сфері протидії організованій злочинності та корупції. Воно передбачає активну взаємодію з міжнародними організаціями, обмін інформацією, спільні операції з виявлення та ліквідації злочинних мереж, що діють на міжнародному рівні. Така співпраця дозволяє ефективно протидіяти транснаціональній злочинності та забезпечити захист національних інтересів [3].

Крім того, особливої уваги потребує питання захисту прав людини в умовах збройного конфлікту, яке безпосередньо пов'язане з протидією

організованій злочинності та корупції. Це включає забезпечення доступу до правосуддя, захист свідків та жертв злочинів, а також боротьбу з безкарністю злочинців, що є важливою умовою для зміцнення правопорядку та відновлення довіри до державних інституцій.

Важливою складовою кримінологічного забезпечення протидії організованій злочинності та корупції є розробка та впровадження превентивних заходів. Це включає заходи щодо виявлення та ліквідації причин, що сприяють розвитку цих явищ, зокрема економічних, соціальних та політичних чинників. Превентивні заходи повинні бути комплексними та включати різноманітні інструменти, зокрема правові, соціальні, економічні та інформаційні.

Одним з таких інструментів є розробка та впровадження антикорупційних програм, спрямованих на зниження рівня корупції в різних сферах суспільного життя. Ці програми повинні включати заходи щодо підвищення прозорості державних інституцій, зменшення можливостей для корупційних діянь, а також створення ефективних механізмів контролю та моніторингу. Важливою є роль громадянського суспільства у протидії організованій злочинності та корупції. Активна участь громадських організацій, ЗМІ та інших інститутів громадянського суспільства у процесі розробки та впровадження антикорупційних заходів сприяє підвищенню їх ефективності та забезпечує більш широку підтримку з боку населення.

Особлива увага повинна приділятися питанню посилення відповідальності за організовану злочинність та корупцію. Це включає як кримінальне переслідування злочинців, так і впровадження адміністративних та дисциплінарних санкцій щодо осіб, що причетні до корупційних діянь. Важливо також забезпечити невідворотність покарання та зменшити можливості для уникнення відповідальності.

Окрім того, необхідно удосконалювати законодавчу базу, що регулює питання протидії організованій злочинності та корупції. Це включає як розробку нових законодавчих актів, так і внесення змін до існуючих нормативно-правових документів з метою їх адаптації до сучасних умов та підвищення їх ефективності.

У контексті збройного конфлікту також важливо враховувати специфіку діяльності злочинних угруповань, які можуть використовувати ситуацію для отримання незаконних прибутків. Це вимагає від правоохоронних органів особливої уваги до питань контролю за фінансовими потоками, моніторингу діяльності підозрілих осіб та організацій, а також активного співробітництва з міжнародними партнерами для виявлення та ліквідації таких угруповань [1].

Також важливо зазначити, що ефективна протидія організованій злочинності та корупції в умовах збройного конфлікту можлива лише за умов комплексного підходу, що включає як наукові дослідження, так і практичні заходи, спрямовані на зниження рівня цих явищ. Це вимагає від державних інституцій, громадянського суспільства та міжнародної спільноти

скоординованих зусиль та активної взаємодії для досягнення спільної мети – забезпечення безпеки та стабільності в умовах збройного конфлікту.

Отже, кримінологічне забезпечення протидії організованій злочинності та корупції в умовах збройного конфлікту є важливою складовою національної безпеки, яка потребує постійного удосконалення та адаптації до нових викликів. Лише комплексний підхід, що включає науково обґрунтовані методи, сучасні технології та активну співпрацю на міжнародному рівні, може забезпечити ефективне вирішення цієї проблеми та сприяти зміцненню правопорядку в умовах конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Стратегія воєнної безпеки України «Воєнна безпека - всеохоплююча оборона», затверджена Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n15>

2. Пащенко Є.М., Чалий М.Г. Правові інструменти протидії корупції у секторі безпеки і оборони України: сутність і особливості. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/5_2022/21.pdf

3. Ковальський В. Новели у законодавстві про адміністративну та кримінальну відповідальність за військові правопорушення: хотіли як краще. URL: <https://yvu.com.ua/novely-u-zakonodavstvi-pro-administratyvnu-takryminalnu-vidpovidalnist-za-vijskovy-pravoporushennya-hotily-yak-krashhe/>

4. Тітко І. А. Оцінні поняття в кримінально-процесуальному праві України: монографія. Харків.: Право, 2010. 216 с.

5. Закони України від 14 жовтня 2014 р. «Про запобігання корупції» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

6. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» - 14 жовтня 2014 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>

7. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 174): прийн. 4 листоп. 1999 р. у Страсбурзі; ратиф. Україною 16 берез. 2005 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text

ІВАЩЕНКО Сергій – доцент кафедри права Національної безпеки та правової роботи Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, полковник *orcid: <http://orcid.org/0000-0001-6846-7422>*
ШЕВЧЕНКО Андрій – курсант Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТРУКТУРНИХ ПІДРОЗДІЛІВ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ ЗА ПОРУШЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Вступ:

Питання відповідальності державних органів, зокрема структурних підрозділів Міністерства оборони України, за порушення цивільно-правових зобов'язань є актуальним у контексті розвитку правової держави та забезпечення верховенства права. Ця тема набуває особливого значення в умовах реформування системи державного управління та посилення контролю за діяльністю органів державної влади.

Правова основа відповідальності:

Відповідальність структурних підрозділів Міністерства оборони України за порушення цивільно-правових зобов'язань ґрунтується на загальних принципах цивільного права та спеціальних нормативно-правових актах. Ключовими документами, що регулюють це питання, є:

1. Цивільний кодекс України, який встановлює загальні засади цивільно-правової відповідальності [1].
2. Закон України "Про оборону України", що визначає правовий статус Міністерства оборони та його структурних підрозділів [2].
3. Закон України "Про державну службу", який регламентує відповідальність державних службовців [3].

Особливості відповідальності структурних підрозділів Міністерства оборони:

Відповідальність структурних підрозділів Міністерства оборони України має певні особливості, зумовлені специфікою їх діяльності та правового статусу:

1. Обмежена договірна правоздатність: структурні підрозділи Міністерства оборони можуть укладати договори лише в межах своєї компетенції, визначеної відповідними положеннями [4].
2. Відповідальність за рахунок коштів державного бюджету: у разі порушення цивільно-правових зобов'язань відшкодування здійснюється за рахунок коштів, передбачених у державному бюджеті для Міністерства оборони [5].
3. Особливий порядок притягнення до відповідальності: існують специфічні процедури для притягнення до відповідальності структурних підрозділів Міністерства оборони, які враховують їх особливий статус [6].

Види порушень цивільно-правових зобов'язань:

Структурні підрозділи Міністерства оборони України можуть нести відповідальність за різні види порушень цивільно-правових зобов'язань, зокрема:

1. Невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань, наприклад, порушення строків поставки товарів або надання послуг [7].

2. Заподіяння майнової шкоди третім особам внаслідок неправомірних дій або бездіяльності [8].

3. Порухення прав інтелектуальної власності, наприклад, використання запатентованих технологій без відповідного дозволу [9].

4. Порухення умов конфіденційності та розголошення інформації з обмеженим доступом [10].

Механізми притягнення до відповідальності:

Процес притягнення структурних підрозділів Міністерства оборони України до відповідальності за порушення цивільно-правових зобов'язань включає наступні етапи:

1. Виявлення факту порушення та збір доказів.

2. Подання претензії або позову до відповідного структурного підрозділу.

3. Розгляд справи у судовому порядку, якщо питання не вирішено в досудовому порядку.

4. Виконання судового рішення, яке передбачає відшкодування збитків або виконання зобов'язання в натурі [11].

Проблеми та перспективи вдосконалення системи відповідальності:

Існуючий механізм притягнення до відповідальності структурних підрозділів Міністерства оборони України має певні недоліки та потребує вдосконалення. Основні проблеми включають:

1. Складність доведення вини конкретного структурного підрозділу у разі порушення зобов'язань.

2. Тривалість судових процесів, що може затягнути процес відшкодування збитків.

3. Обмеженість бюджетних коштів для відшкодування збитків у повному обсязі [12].

Для вдосконалення системи відповідальності пропонуються наступні заходи:

1. Впровадження більш ефективних механізмів досудового врегулювання спорів.

2. Розробка чітких критеріїв оцінки збитків та методики їх розрахунку.

3. Створення спеціалізованих підрозділів для роботи з цивільно-правовими претензіями [13].

Висновки:

Відповідальність структурних підрозділів Міністерства оборони України за порушення цивільно-правових зобов'язань є важливим елементом забезпечення законності та правопорядку в державі. Незважаючи на існуючі проблеми, система такої відповідальності постійно вдосконалюється, що сприяє підвищенню ефективності діяльності Міністерства оборони та зміцненню довіри суспільства до державних інституцій.

Подальші дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на розробку більш ефективних механізмів притягнення до відповідальності, вдосконалення нормативно-правової бази та впровадження кращих міжнародних практик у цій галузі.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - №№ 40-44. - Ст. 356.
2. Закон України "Про оборону України" від 06.12.1991 № 1932-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 9. - Ст. 106.
3. Закон України "Про державну службу" від 10.12.2015 № 889-VIII // Відомості Верховної Ради України. - 2016. - № 4. - Ст. 43.
4. Коваленко, В. В. (2022). Особливості цивільно-правової відповідальності органів державної влади. *Право і суспільство*, 1, 89-96.
5. Петренко, О. А. (2023). Механізми відшкодування збитків, завданих діями органів державної влади. *Часопис Київського університету права*, 2, 178-185.
6. Міністерство оборони України. (2021). Положення про порядок відшкодування шкоди, завданої військовими формуваннями та правоохоронними органами. *Офіційний вісник України*, 45, ст. 2789.
7. Іванов, С. О. (2022). Договірна відповідальність державних органів: теорія і практика. *Юридичний вісник*, 3, 112-120.
8. Сидоренко, Н. П. (2023). Майнова відповідальність держави: проблеми та перспективи. *Право України*, 5, 67-75.
9. Козинець, А. О. (2022). Захист прав інтелектуальної власності у відносинах з органами державної влади. *Теорія і практика інтелектуальної власності*, 4, 23-31.
10. Шевченко, Л. В. (2023). Конфіденційність інформації у діяльності органів державної влади: правові аспекти. *Інформаційне право*, 2, 45-52.
11. Лисенко, О. М. (2022). Судовий захист прав у спорах з органами державної влади. *Судова практика*, 3, 78-86.
12. Ковальчук, А. Т. (2023). Проблеми відшкодування збитків, завданих незаконними діями органів державної влади. *Право і безпека*, 1, 34-41.
13. Романюк, Я. М. (2022). Перспективи вдосконалення механізмів відповідальності державних органів за порушення цивільно-правових зобов'язань. *Право України*, 6, 123-131.

БАМБУЛЯК Михайло Порфірович –
доцент, старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
навчально-наукового інституту №2
Харківського національного університету
внутрішніх справ

ГРОМОВИЧ Артем Анатолійович –
курсант 2-го курсу навчально-наукового
інституту №4 Харківського
національного університету внутрішніх

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.

У науковій літературі організовану злочинність зазвичай визначають, як особливу форму співпраці кількох осіб або угруповань, спрямовану на забезпечення успішності їхньої незаконної діяльності [1, с. 191]. Такі угруповання можуть функціонувати у формі груп, організацій, банд, асоціацій або синдикатів [2, с. 217]. До початку війни організовані злочинні групи та організації класифікувалися за напрямками, такими як: загальнокримінальна діяльність, економічні злочини, корупційні зв'язки, зовнішньоекономічна діяльність, фінансово-кредитні операції, приватизація, металургійна промисловість і паливно-енергетичний комплекс [2, с. 220-221].

З початку війни в Україні організована злочинність значно активізувалася. Військові дії, економічна нестабільність та послаблення державного контролю створили сприятливі умови для діяльності злочинних угруповань. Використовуючи хаос і невизначеність, пов'язані з конфліктом, злочинні організації розширюють свої впливи у різних сферах – від контрабанди та нелегальної торгівлі зброєю і до експлуатації вразливих категорій населення. Багато злочинних груп почали використовувати ситуацію війни для розширення своєї діяльності, зокрема через корупційні зв'язки в державних структурах та отримання прибутків на окупованих територіях.

У вік комп'ютерних технологій члени організованих злочинних угруповань, крім традиційних сфер впливу, опановують нові та розширюють традиційні види діяльності. Пріоритетні сфери діяльності для організованої злочинності можливо визначити як: незаконна діяльність у сфері обігу наркотичних засобів; торгівля зброєю; сприяння незаконному перетину кордону особами чоловічої статі від 18 до 60 років; розкрадання гуманітарної допомоги від західних партнерів; торгівля людьми; ітернет-шахрайства; створення незаконних воєнізованих формувань; організований тероризм; різні види контрабанди [3, с. 86].

Одним із помітних наслідків війни також стало зростання ролі транснаціональних злочинних зв'язків, через які відбуваються нелегальні постачання зброї, наркотичних засобів а також створення міжнародних каналів для переправлення коштовних ресурсів. Злочинні організації також активніше використовують сучасні технології, зокрема для координації своїх дій через зашифровані комунікаційні мережі, організації кібератак та шахрайських операцій в інтернеті, що включають як фінансові махінації, так і крадіжку особистих даних.

Крім того, на окупованих територіях спостерігається тісна взаємодія організованих злочинних угруповань із незаконними збройними формуваннями, які використовують нелегальну економічну діяльність для фінансування своїх операцій. Це включає нелегальний видобуток та продаж

природних ресурсів, таких як вугілля та метали, контроль над тіньовими ринками та незаконний обіг валюти. Таким чином, організована злочинність інтегрується у військові структури, посилюючи загрозу безпеці як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Однією з найбільш серйозних проблем є системне розкрадання гуманітарної допомоги. Таким чином злочинні групи не лише отримують доступ до ресурсів, призначених для постраждалих регіонів, але й створюють розгалужені схеми перепродажу цих товарів на тіньовому ринку. Це підриває довіру до системи міжнародної підтримки та ускладнює доставку допомоги тим, хто її дійсно потребує.

Ще однією новою можливістю для злочинних організацій стала ситуація з внутрішньо переміщеними особами. Мільйони громадян, які змушені були залишити свої домівки через війну, стали вразливими для торгівлі людьми, що активно використовується злочинними групами. У зв'язку з цим зросли обсяги примусової праці, сексуальної експлуатації та інших видів торгівлі людьми як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях.

Крім того, у зв'язку з масовою міграцією чоловіків, які намагаються уникнути мобілізації, злочинні угруповання отримали можливість розвивати нелегальні схеми виїзду чоловіків за кордон. За значні суми грошей вони організовують фальшиві документи, підробляють медичні довідки та створюють нелегальні маршрути через сусідні країни. Така діяльність злочинців не лише приносить прибутки, але й підриває правовий порядок у воєнний час.

Також суттєво розширилася сфера кіберзлочинності. Через зростаючу залежність суспільства від цифрових технологій і збоїв в державних системах безпеки внаслідок війни, злочинні угруповання активно використовують можливості для хакерських атак, крадіжки даних та здійснення фінансових махінацій. Кіберзлочинність стала одним із найважливіших інструментів для швидкого отримання незаконних прибутків без фізичного контакту, що робить її важкодоступною для правоохоронних органів.

Війна також відкрила для злочинців можливість використання інфраструктурних проектів і програм з відбудови країни. Злочинні угруповання можуть впливати на розподіл бюджетних коштів, маніпулювати тендерами на будівництво чи постачання товарів, а також організовувати незаконні схеми збагачення за рахунок державних і міжнародних фондів, виділених для відновлення.

Для вирішення проблем, пов'язаних із зростанням організованої злочинності в умовах війни, необхідно впроваджувати комплексний підхід, що охоплює законодавчі, оперативні та міжнародні заходи.

Важливим кроком є посилення кримінально-правових механізмів. Необхідно внести зміни до кримінального законодавства, щоб забезпечити адекватну реакцію на нові форми злочинної діяльності. Це включає розширення визначень організованої злочинності, посилення санкцій за серйозні злочини, такі як торгівля зброєю, наркотиками та людьми, а також за кіберзлочини.

Законодавство повинно забезпечити чіткі правила для розслідування нових видів злочинів і запровадити ефективні процедури для оперативного реагування.

Також необхідно модернізувати та інтегрувати правоохоронні органи. Потрібно забезпечити їхній доступ до новітніх технологій і методик розслідування, зокрема в сфері кібербезпеки та аналітики даних. Важливо розвивати спеціалізовані підрозділи, що працюють у кризових ситуаціях, і забезпечити їхню тісну співпрацю з іншими державними органами та міжнародними партнерами.

Міжнародна координація є критично важливою. Оскільки багато злочинних угруповань діють на транснаціональному рівні, ефективна боротьба з ними вимагає тісної співпраці між країнами. Необхідно укласти міжнародні угоди, обмінюватися інформацією, координувати зусилля в рамках глобальних ініціатив протидії організованим злочинності та тероризму. Міжнародні організації, такі як Інтерпол і ООН, можуть відігравати ключову роль у сприянні цій співпраці.

Дуже важливо зосередитися на профілактиці. Це включає підвищення обізнаності громадськості про ризики та наслідки організованої злочинності, підтримку соціальних програм, що сприяють інтеграції переміщених осіб і зниженню їхньої вразливості, а також розвиток економічних ініціатив, що спрямовані на зменшення безробіття і бідності, які є сприятливими умовами для злочинної діяльності.

Варто зауважити, що в Україні базовий Закон «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» датований ще 30-м червня 1993 року, тобто йому виповнилось 31 рік в цьому році, що наштовхує на відповідні роздуми про «новаторські» кроки щодо протидії «модерній» організованій злочинності, що закладені у ньому, виявлення та документування відповідних кримінальних правопорушень. Опоненти відразу ж підмітять, що згаданий Закон на сьогодні діє в редакції датованій 30-м червнем 2024 року, що, як аргументовано видається, глобально та якісно ситуації із його архаїчністю не вирішує [4, с. 207].

Таким чином, комплексний підхід до вирішення проблем організованої злочинності в умовах війни має включати адаптацію законодавства, модернізацію правоохоронних органів, міжнародну координацію, профілактичні заходи та контроль за гуманітарною допомогою. Це дозволить ефективніше реагувати на нові виклики і забезпечити стабільність і безпеку в кризових умовах.

Список використаних джерел:

1. Кримінологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / О.М.Джужа, Я.Ю.Кондратьєв, О.Г.Кулик, П.П.Михайленко та ін.; за заг.ред. О.М.Джужа. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 416 с.
2. Кримінологія: підручник / [Б.М.Головкін, В.В.Голіна, О.В.Лисодед та ін.]; за заг.ред. Б.М. Головкина. Харків: Право, 2020. 384 с.

3. Джелілова М.А. організована злочинність: основні виклики та загрози для безпеки України в мовах воєнного стану. Всеукраїнська наукова конференція «Державно-правові засади формування безпекового середовища в Україні: сучасні виклики» м. Одеса, 12 грудня 2022 р. / Редкол. Швець Д.В.; Корнієнко М.В.; Бабенко А.М.; та ін. – Одеса, ОДУВС, 2022. – 144 с. С.85-87.

4. Басиста, І. В. (2023). Організована злочинність: сучасні українські реалії та кроки до протидії. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія: Право, с. 202-217.

ПУКАС Ярослав Володимирович – курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

МАРІЄНКО Антон Олександрович – к.ю.н., доцент кафедри кримінального права та кримінології Дніпровського державного університету внутрішніх справ

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ КОРУПЦІЄЮ

Корупція, як соціальне явище, деформує суспільні відносини, призводячи до порушення справедливого порядку та занепаду моральних норм. Її виникнення пов'язане з певними історичними та соціальними факторами. Жодна держава чи політична система не є повністю захищеною від корупції – різняться лише її масштаби та форми прояву. Корупція властива всім суспільствам і супроводжує діяльність публічної влади, а рівень її поширення залежить від успішності державної боротьби з нею. Таким чином, повністю подолати корупцію неможливо, але її можна значно зменшити. Вона впливає на розвиток суспільних процесів і має руйнівний соціальний вплив.

Михальченко О.М. вважає, що ментальність українців сприяє схильності до корупційних дій. Він описує ментальність як сукупність образів, які лежать в основі сприйняття людиною світу та свого місця в ньому, що впливають на її вчинки та поведінку. Ця ментальність формується протягом століть під впливом культурних традицій, соціальних структур та середовища, в якому живе людина, і, в свою чергу, сама впливає на їхнє формування, будучи важливим елементом культурно-історичних процесів [5, с. 162-164].

За словами І.І. Войтовича, психологічною основою корупції в будь-якій країні є схильність деяких людей до задоволення своїх потреб незаконними методами, зокрема через зловживання владою або службовими повноваженнями [6, с. 121].

Дослідження особи злочинця – корупціонера – та що впливає на його протиправну поведінку дозволить розкрити способи вчинення корупційних правопорушень, а також причини корупційної злочинності [1, с. 178-179].

Корупційні злочини відрізняються тим, що людина, займаючи одну соціальну позицію, спрямовує свої зусилля на досягнення вищого рівня життя для себе та своєї родини. Так званий «дрібний корупціонер» (ситуативний тип) час від часу отримує незаконні вигоди в невеликих обсягах, такі як гроші або промислові товари, щоб вирішити повсякденні проблеми звичайних громадян. Саме з такими корупціонерами люди стикаються найчастіше [4, с. 65-71].

Особливо небезпечні корупціонери відрізняються від інших чиновників своєю здатністю до особистого збагачення та використання інших привілеїв. Завдяки своєму офіційному статусу, політичній владі та фінансовому впливу, вони можуть перешкоджати правоохоронним органам у розкритті їхньої незаконної діяльності. Більше того, вони активно використовують ці органи та суди у власних інтересах, наприклад, у політичних сутичках за владу або для фальсифікації виборів [4, с. 65-71].

Переважає більшість (до 95 %) посадових осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, належать до середньої та нижчої ланок управління. Наявність певного імунітету у корупціонерів вищого рівня підтверджується значними розбіжностями між кількістю зареєстрованих корупційних правопорушень та фактично притягнутими до відповідальності особами, які їх вчинили [3, с. 141-145].

Слід зазначити, що типологія корумпованої особи злочинця базується на кримінологічній характеристиці цього суб'єкта, яка складається з таких структурних елементів: соціально-демографічні дані злочинця; інформація про корупціонера з урахуванням його професійної діяльності; відомості про злочинну діяльність корупціонера; а також характеристика його психологічних рис, особливостей і мотивів, які спонукають до корупційної діяльності [2, с. 269–271].

Отже, кримінологічна характеристика суб'єктів корупційних правопорушень дозволяє краще зрозуміти соціально-демографічний портрет корупціонера, його професійну діяльність та мотивацію. Корупційні злочинці переважно належать до середнього і нижчого рівнів управління, хоча високопосадовці часто уникають відповідальності завдяки своєму статусу та впливу. Злочини такого типу мають стійку соціальну і психологічну обумовленість, що виявляється через прагнення до самозбагачення та зловживання владою. Мотивами корупційних дій є бажання отримати незаконні вигоди, що коріняться в моральній деформації та особистих інтересах. Для ефективної протидії корупції важливо глибше досліджувати ці фактори, що впливають на формування кримінальної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Войтович І.І. Кримінологічні засади протидії корупції у сфері воєнної безпеки: дис. доктора юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2021. 394 с. (дата звернення: 01.10.2024).
2. Головкін Б.М., Оболонцев В.Ф., Романов М.В. Запобігання корупції: підручник. Харків: Право, 2020. 752 с. (дата звернення: 01.10.2024).
3. Кондратов Д. Ю. Кримінологічна характеристика сучасної корупційної злочинності в Україні. Вісник Кримінологічної асоціації України. № 2 (19). 2018. С. 141–154. (дата звернення: 01.10.2024).
4. Мезенцева І. Кримінологічна характеристика особи корупційного злочинця. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2014. № 3. С. 65–71. (дата звернення: 01.10.2024).
5. Михальченко О.М. Корупція в Україні: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання: дис. канд. юрид. наук. Київ, 2017. 260 с. (дата звернення: 01.10.2024).
6. Скобіна І. І., Дубич К. В. Організаційно-правові засади запобігання корупції в державному управлінні. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 3. С. 120–126. (дата звернення: 01.10.2024).

КОВАЛЬОВ Максим, БОГАТИР Ян –
*курсанти 3 курсу ФПФОДР НПУ
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ*

Науковий керівник:

САНАКОЄВ Дмитро – *кандидат
юридичних наук, доцент, завідувач
кафедри кримінального процесу ФПФОДР
НПУ Дніпровського державного
університету внутрішніх справ*

СПОСОБИ ТА МЕТОДИ БОРОТЬБИ З ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИМИ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ ТА ЗЛОЧИННИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Транснаціональна організована злочинність (ТОЗ) є глобальним явищем, яке становить серйозну загрозу для національної безпеки, економіки та соціальної стабільності держав. Її вплив відчувається у всіх сферах життя суспільства: від політики до економіки, від торгівлі наркотиками до кіберзлочинності. Актуальність цієї теми зумовлена кількома ключовими факторами. По-перше, глобалізація створює нові можливості для транснаціональних злочинних груп, полегшуючи їм переміщення товарів, грошей та людей через кордони. По-друге, розвиток інформаційних технологій відкриває нові шляхи для вчинення злочинів, таких як шахрайство,

кіберзлочинність, торгівля людьми та інші види злочинної діяльності. По-третє, економічні кризи часто призводять до зростання рівня злочинності, оскільки люди, шукаючи нові способи заробітку, можуть вступати у злочинну діяльність. Нарешті, політична нестабільність у певних регіонах може сприяти розповсюдженню ТОЗ, оскільки злочинні групи користуються слабкістю урядів і правоохоронних органів для розширення своєї діяльності [1].

Міжнародне співробітництво та правова база у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю (ТОЗ) відіграють вирішальну роль у подоланні цього глобального явища, яке виходить за межі національних кордонів і потребує об'єднаних зусиль міжнародного співтовариства. Ефективна боротьба з ТОЗ неможлива без налагодження тісної співпраці між різними країнами. Важливість міжнародного співробітництва пояснюється глобальним характером ТОЗ, оскільки злочинні угруповання діють у транснаціональних мережах, використовуючи різноманітні канали для переміщення товарів, грошей і людей через кордони. Крім того, розслідування злочинів, пов'язаних із ТОЗ, часто вимагає доступу до інформації, яка може знаходитися в інших країнах, що ускладнює їх проведення. Спільні загрози, які ТОЗ становить для безпеки всіх країн, незалежно від їхнього розміру та економічного розвитку, роблять міжнародну співпрацю ще більш актуальною. Основні напрямки такого співробітництва включають обмін інформацією між правоохоронними органами різних країн, що є ключовим елементом боротьби з ТОЗ. Крім того, проведення спільних операцій з метою виявлення та затримання членів злочинних угруповань, забезпечення ефективної процедури екстрадиції осіб, підозрюваних у вчиненні тяжких злочинів, співпраця у боротьбі з відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом, а також створення міжнародних механізмів для розслідування кіберзлочинів і притягнення винних до відповідальності є важливими аспектами протидії ТОЗ.

Законодавчі заходи та правоохоронна діяльність є невід'ємними компонентами боротьби з транснаціональною організованою злочинністю (ТОЗ), забезпечуючи правову основу для протидії злочинним угрупованням, визначаючи повноваження правоохоронних органів та створюючи умови для ефективного розслідування та переслідування злочинців. Національне законодавство кожної країни спрямоване на боротьбу з організованою злочинністю, включаючи визначення понять організованої злочинної групи, переліку злочинів, які вважаються організованими, та встановлення відповідальності за їх вчинення. Важливу роль у міжнародному вимірі відіграють міжнародні конвенції, серед яких Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року, яка визначає основні поняття, криміналізує низку злочинів, пов'язаних з ТОЗ, та встановлює міжнародні стандарти співробітництва. Окрім цього, багато країн ухвалюють спеціальні закони, спрямовані на боротьбу з конкретними видами організованої злочинності, як-от торгівля людьми, незаконний обіг наркотиків, відмивання коштів. Правоохоронні органи відіграють ключову роль у боротьбі з ТОЗ, займаючись розслідуванням злочинів, зокрема збором доказів, встановленням

осіб, причетних до вчинення злочинів, та притягненням їх до кримінальної відповідальності. Їхнє завдання також включає профілактику злочинів через розробку та реалізацію програм, спрямованих на попередження втягнення людей в організовані злочинні угруповання, а також налагодження міжнародного співробітництва для обміну інформацією, проведення спільних операцій та екстрадиції злочинців. Однак, у своїй діяльності правоохоронні органи стикаються з рядом викликів, серед яких складність розслідування, оскільки організовані злочинні угруповання мають складну структуру та діють конспіративно, транснаціональний характер злочинності, що ускладнює переслідування угруповань, корупція в правоохоронних органах, яка може перешкоджати ефективному розслідуванню злочинів, а також використання нових технологій злочинцями, що вимагає постійного оновлення методів роботи правоохоронців. Сучасні тенденції у правоохоронній діяльності включають спеціалізацію підрозділів для боротьби з конкретними видами злочинності, посилення міжвідомчої співпраці між правоохоронними органами та іншими державними структурами, такими як митниця та податкова служба, активне використання нових технологій для збору, аналізу та зберігання доказів, а також для моніторингу діяльності злочинних угруповань. Крім того, розширення міжнародного співробітництва залишається одним із найважливіших аспектів у боротьбі з організованою злочинністю [2].

Фінансові розслідування та боротьба з відмиванням коштів є невід'ємною частиною боротьби з транснаціональною організованою злочинністю. Відмивання грошей – це процес легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, з метою приховування їхнього незаконного походження. Ця діяльність є серйозною проблемою, оскільки відмиті кошти використовуються для фінансування подальших злочинних операцій, таких як торгівля наркотиками, зброєю, людьми, а також тероризм. Відмивання коштів підриває стабільність фінансової системи та економіки в цілому, а також сприяє корупції, оскільки злочинці можуть використовувати підкуп для легалізації своїх активів. [3]

Фінансові розслідування — це спеціалізований вид розслідувань, спрямований на виявлення та документування фінансових потоків, пов'язаних із злочинною діяльністю. Їхньою метою є встановлення джерела походження коштів, їхнього руху та кінцевих бенефіціарів. Основні етапи фінансового розслідування включають виявлення підозрілих фінансових операцій шляхом аналізу банківських виписок, фінансових звітів, податкових декларацій та іншої документації, проведення фінансового аналізу для виявлення невідповідностей і встановлення зв'язків між різними операціями, співпрацю з іншими правоохоронними органами для відстеження міжнародних фінансових потоків, а також конфіскацію незаконно набутих активів. Для ефективної боротьби з відмиванням коштів необхідний комплекс заходів, таких як вдосконалення законодавства, що регулює фінансову діяльність і протидію відмиванню коштів, створення ефективних систем фінансового моніторингу для виявлення підозрілих операцій, розширення міжнародного співробітництва в цій сфері, а також проведення просвітницької роботи серед населення та фахівців

фінансової сфери щодо ризиків відмивання коштів. Водночас ця боротьба має свої виклики, серед яких поява криптовалют, що дозволяють здійснювати анонімні транзакції, складні фінансові схеми, які злочинці постійно вдосконалюють, та використання міжнародних фінансових центрів як притулків для відмитих коштів. Перспективи боротьби з відмиванням коштів включають розвиток технологій, зокрема штучного інтелекту та аналізу великих даних для виявлення підозрілих фінансових операцій, посилення міжнародної співпраці та розробку програм профілактики відмивання коштів.

Транснаціональна організована злочинність є серйозним викликом для сучасного світу, що потребує комплексного підходу з боку держав, міжнародних організацій та громадянського суспільства. Важливими аспектами боротьби з ТОЗ є міжнародне співробітництво, включаючи обмін інформацією, спільні операції та екстрадицію злочинців. Ефективність боротьби залежить від міцної правової бази, яка повинна відповідати міжнародним стандартам, а також від скоординованих дій правоохоронних органів. Фінансові розслідування є важливим елементом для виявлення джерел фінансування злочинної діяльності та конфіскації незаконних активів. Використання сучасних технологій, таких як аналіз великих даних і штучний інтелект, надає нові можливості для боротьби з ТОЗ. Профілактика злочинності, зокрема серед молоді, також відіграє значну роль. Однак злочинні угруповання постійно адаптуються до нових умов, що ускладнює процес боротьби. Перспективи полягають у посиленні міжнародного співробітництва, вдосконаленні законодавства, активному використанні нових технологій та посиленні профілактичних заходів. Боротьба з ТОЗ є тривалим процесом, який вимагає глобальної взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Транснаціональна злочинність. Електронний репозитарій ДВНЗ "УжНУ". URL - <https://dspace.uzhnu.edu.ua › jsui › bitstream › lib>
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності.
URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text
3. Відмивання грошей. Енциклопедія Сучасної України.
URL:<https://esu.com.ua/article-34391>

СПАЛІТАК Максим – курсант
*Навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Національної поліції
України Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

ПАЛАМАРЧУК Галина – доцент

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ПРОТИДІЮ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ

Організована злочинність є серйозною загрозою для стабільності держави та суспільства, оскільки вона призводить не лише до корупції в органах державної влади, а й до відродження інститутів влади, які перестають виконувати свої функції на користь держави та суспільства, замінюючи їхні інтереси своїми власними. Ці злочинні організації активно проникають у структури державного управління, місцевого самоврядування, правоохоронні органи та інші державні установи, що, в свою чергу, сприяє формуванню злочинних відносин в суспільстві.

В Україні організована злочинність охоплює різноманітні форми і методи, які регулюються Кримінальним Кодексом України. До основних видів організованої злочинності відносяться: організована група (ч. 3 ст. 28 КК України); злочинна організація (ч. 4 ст. 28 КК України); транснаціональна організація (ч. 5 ст. 143 КК України); група, діяльність якої здійснюється під приводом проповідування релігійних віровчень (ч. 1 ст. 181 КК України); озброєна банда (ст. 257 КК України); терористична група та терористична організація (ст. 258-3 КК України).

Проблемним є те, що не передбачене законом воєнізоване або збройне формування (ст. 260 КК України) [1, с. 58].

Один із важливих факторів, що сприяють поширенню організованої злочинності в Україні, — це тіньова економіка. Вона є джерелом багатьох соціальних і економічних проблем, зокрема, корупції, хабарництва та злиття бізнес-структур з організованою злочинністю.

З часом організовані злочинні угруповання почали активно співпрацювати з міжнародними злочинними структурами, укладаючи альянси з легальними суб'єктами господарювання. Це призвело до зміцнення їхньої матеріально-технічної та фінансової бази, зростання професіоналізму та організованості, а також розвитку міжнародної взаємодії з подібними структурами за кордоном. Дослідження узагальнює сучасні тенденції нормативно-правового забезпечення протидії легалізації доходів, визначаючи пріоритет кримінологічних та оперативно-розшукових методів. Також розглядаються особливості технології легалізації доходів, одержаних внаслідок організованої злочинної діяльності, а також окремі елементи та напрями їх виявлення [2, с. 69].

Організована злочинність в Україні має значний вплив на державні інститути та суспільні відносини, підриваючи основи правопорядку та добробуту. Активізація наукових досліджень у цій сфері та впровадження прогресивних методів протидії є необхідними для подолання цієї загрози,

зміцнення інститутів державної влади та забезпечення стабільності в суспільстві.

У сучасній кримінології виявлення кримінальних правопорушень розглядається як один з основних компонентів системи протидії злочинності. Це питання стає особливо актуальним у контексті зростання організованої злочинності, яка проникає в різні сфери суспільних відносин, управління та економіки. Розгляд виявлення злочинів як окремого блоку, поряд із запобіганням кримінальним правопорушенням і реагуванням на них, дозволяє більш глибоко дослідити механізми протидії злочинності та розробити ефективні стратегії боротьби з нею [3, с. 23].

У теорії та практиці оперативно-розшукової діяльності (ОРД) функції оперативних підрозділів чітко розмежовуються між профілактичною, виявляючою та реакційною діяльністю. Запобіжна діяльність, що охоплює поняття «оперативна профілактика», фокусується на превенції злочинних дій, тоді як виявлення кримінальних правопорушень традиційно називається оперативним пошуком. У сучасних нормативно-правових актах, зокрема в документах МВС України та Національної поліції, терміни «оперативний (ініціативний) пошук» використовуються для опису процесу виявлення злочинної діяльності. Процес виявлення злочинів є не лише сукупністю дій, але й системою, що включає в себе різні стадії. Оперативна профілактика, оперативний пошук і оперативна розробка представляють собою етапи ОРД, які, на думку сучасних науковців, формують цілісну картину діяльності щодо протидії кримінальним правопорушенням.

Першою стадією у системі протидії злочинності є запобігання, що включає в себе заходи, спрямовані на недопущення формування злочинного задуму або його реалізації, навіть на стадії підготовки чи замаху. Запобіжна діяльність сприяє зменшенню ризиків вчинення злочинів та підвищенню загального рівня безпеки.

Наступною стадією є виявлення кримінальних правопорушень, що охоплює пошук та фіксацію інформації про різні етапи злочинної діяльності: підготовку до злочину, замах на злочин, а також вчинення закінченого кримінального правопорушення. Це критично важливий етап, оскільки він забезпечує своєчасне реагування правоохоронних органів.

Третя стадія – це припинення кримінального правопорушення, що полягає у запобіганні подальшій реалізації злочину, включаючи перешкоджання готуванню або замаху. Своєчасні та ефективні дії на цьому етапі можуть запобігти серйозним наслідкам і захистити суспільство від злочинних посягань. Аналіз сучасних наукових досліджень свідчить про те, що протидія організованій злочинності є важливим напрямком діяльності правоохоронних органів. Оскільки організована злочинність загрожує безпеці суспільства, її розширене проникнення в економіку та управлінські структури ставить нові виклики перед державою. Важливо розробити більш ефективні організаційно-тактичні заходи, які спрямовані на усунення причин і умов злочинних посягань [4, с. 69].

Зокрема, доцільно вдосконалити механізми збору і аналізу інформації про злочинні угруповання, їх структуру та методи роботи. Використання сучасних технологій, таких як інформаційні системи і аналітичні платформи, може значно підвищити ефективність оперативної роботи. Крім того, необхідно активізувати співпрацю між різними правоохоронними структурами та державними установами для обміну інформацією та координації дій у боротьбі з організованою злочинністю [3, с. 49].

Отже, виявлення кримінальних правопорушень є критично важливим елементом у системі протидії злочинності. Чітке розмежування між профілактичною, реакційною діяльністю оперативних підрозділів дозволяє зрозуміти складність і багатогранність процесів, які відбуваються у сфері боротьби зі злочинністю. Сучасні виклики, пов'язані з організованою злочинністю, вимагають системного підходу до їх вирішення та впровадження нових стратегій, які б дозволили ефективно реагувати на змінювані умови і загрози.

Список використаних джерел:

1. Антіпов, А. Д. Протидія організований злочинності: деякі проблемні аспекти. *Протидія організований злочинності: проблеми теорії та практики: матеріали регіон. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 03 грудня 2021 р.).* - Дніпро: ДДУВС, 2021. С. 96

2. Бусол, О.Ю., Б.В. Романюк Організована злочинність в Україні: визначення, аналіз, протидія: навч.-практ. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2022. С. 85

3. Вознюк, А. Протидія організований злочинності в Україні: перспективи удосконалення кримінального законодавства. *Вісник пенітенціарної асоціації України.* 2020. С. 176-194.

4. Луценко, Юрій Васильович. Протидія злочинності в сучасних умовах. *Соціально-правові студії.* 2020. С. 79-84.

ТУР І. Ю. – *Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»*

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА УМИСНОГО ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА (кількісні показники)

Кримінологічне дослідження злочинного явища є одним з ключових в контексті розуміння соціальної природи протиправної поведінки, його причин та умов, поширеності та інших важливих для розробки попереджувальних заходів характеристик. На відміну від кримінально правового, кримінологічне дослідження пов'язане з аналізом не юридичних ознак складу кримінального

правопорушення, передбаченого Особливою частиною КК України, а його кількісних та якісних показників як явища реальної дійсності.

На жаль, в кримінології не вироблено єдиного підходу щодо розуміння поняття та методики кримінологічних досліджень. В поглядах науковців відсутній консенсус щодо обсягу та змісту кримінологічного дослідження кримінального правопорушення. При проведенні таких досліджень вживається чимало понять, зокрема кримінологічна характеристика злочинності, структурний аналіз, кількісні та якісні показники злочинності. Більше того, дискусійними є не лише підходи щодо формулювання самого поняття, але й безпосередньо його змісту [1, с. 33; 2, с. 248].

Залишаючись прихильниками «вузького» тлумачення поняття «кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень» вважаємо за можливе стверджувати, що обсяг поняття «кримінологічна характеристика» повинен містити лише ті параметри досліджуваного явища, які стосуються кількісно-якісних показників, а також відомості про особу злочинця. Таким чином, основними елементами кримінологічної характеристики усієї злочинності або окремого її виду є рівень, динаміка злочинності, коефіцієнти та ціна злочинності, а також її структура, характер та географія [1, с. 35; 3, с. 53].

Слід визнати, що проведення комплексної кримінологічної характеристики будь-якого злочинного прояву є першим та чи не найважливішим етапом попередження злочинного діяльності. Здійснюючи спробу кримінологічного аналізу умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства слід зважити на той факт, що зазначене порушення є однією з низки спеціальних норм, пов'язаних з умисним пошкодженням або знищенням чужого майна. У зв'язку з цим, нами було прийнято рішення розширити межі нашого дослідження судовою та слідчою практикою не лише ст. 270-1 КК України, а також в певних випадках ст. ст. 194, 194-1.

За загальним правилом, рівень злочинності є її кількісним показником, який є сумою вчинених кримінальних правопорушень та осіб, що їх вчинили, за певний проміжок часу на певній території. Встановлення кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства пов'язане з прийняттям закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві» N 2924-VI від 13 січня 2011 року. З цього року, з'являються перші статистичні дані щодо кількості зареєстрованих злочинів проти об'єктів житлово-комунального господарства. Так, у 2011 році було зареєстровано 18 кримінальних правопорушень за ст. 270-1 КК України. Всього, з 2011 по 2023 рік було зареєстровано 164 злочини, пов'язаних з умисним знищенням або пошкодженням об'єктів житлово-комунального господарства. Найбільша кількість зареєстрованих злочинів цієї категорії припадає на 2014 рік (33 правопорушення). Своєю чергою, за весь час існування у КК України статті 270-1 за порушеними кримінальними провадженнями було виявлено та

пред'явлено підозру 9 особам. Виходячи з цього кількість виявлених злочинців у 18 разів менша, ніж кількість облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 270-1 КК України.

Схожою для порівняння виявляється ситуація в питаннях розкриття злочинів, передбачених ст. ст. 194 та 194-1 КК України. Так, з зареєстрованих за період з 2014 року по 2023 рік 1486 злочинів, передбачених ст. 197-1 КК України пред'явлено підозру 128 особам, що в 11 разів менше ніж виявлених кримінальних правопорушень. Скоєння 24075 випадків умисного знищення або пошкодження чужого майна (ст. 194 КК України) за той же період дозволило правоохоронним органом виявити лише 1609 осіб, винних у вчиненні даного правопорушення, що більше ніж у 14 разів менш від зареєстрованих посягань. Ще гіршою виглядає ситуація з передачею кримінальних проваджень та виявлених порушників до суду з зазначеної категорії правопорушень – лише 3 у 2015 році та 4 у 2019 році.

Наступний показник, коефіцієнт злочинності є співвідношенням кількості кримінальних правопорушень та осіб, які їх вчинили, до чисельності населення країни або її відповідного регіону з розрахунку на задалегідь обумовлену кількість населення – на 100 тис. або на 1 тис. осіб.

Для розрахунку коефіцієнту кримінально-протиправного умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства використовуватимемо кількість облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 270-1 КК України відносно населення України станом на початок звітної періоду відповідно до відомостей Державної служби статистики [4].

Грунтуючись на наведених даних, можна констатувати, що найвищим коефіцієнт був саме у 2014 році, коли кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень, пов'язаних як з умисним знищенням або пошкодженням об'єктів житлово-комунального господарства (ст. 270-1 КК України), так і з простим умисним знищенням або пошкодженням майна (ст. 194 КК України) була найбільшою. В цьому році зазначений показник склав 72,6 на 100 тис. населення для умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства та 10086,6 на 100 тис. населення для умисного знищення або пошкодження майна відповідно.

Показник, який відображає зміни рівня, структури та інтенсивності злочинності протягом певного періоду часу на певній території, є його динамікою. Так, згідно зі статистичною інформацією про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності офісу Генерального прокурора, за період з 2011 р. по 2023 рік обліковано 164 злочини, передбачених ст. 270-1 КК України. Зокрема, у 2011 році обліковано 18 справ, 2012 – 6 справ, 2013 – 9 справ, 2014 – 33 справи, 2015 – 13 справ, 2016 – 9 справ, 2017 – 8 справ, 2018 – 16 справ, 2019 – 14 справ, 2020 – 14 справ, 2021 – 11 справ, 2022 – 8 справ, 2023 – 5 справ. Як видно з наведених даних, найбільшу кількість правопорушень даної категорії зареєстровано у 2014 році – 33 кримінальних провадження, найменшу у 2023 – 5 кримінальних проваджень [5].

Висновок. Підсумовуючи статистичні дані можемо стверджувати про те, що кількісні показники умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства в цілому корелюються з даними щодо інших видів умисних знищень або пошкоджень чужого майна (ст. ст. 194, 194-1 КК України).

Узагальнення отриманих даних свідчить про наявність точки максимального зростання кількості облікованих кримінальних правопорушень у сфері умисного знищення чужого майна та об'єктів житлово-комунального господарства пік якої припадає на 2014 рік. В подальшому спостерігається суттєве зниження кількості облікованих кримінальних правопорушень як за ст. 270-1 КК України, так і за іншими статтями про умисне знищення або пошкодження чужого майна. Однак, незважаючи на значну кількість порушених кримінальних проваджень за дослідженими правопорушеннями достатньо низьким залишається відсоток їх розкриття, що може вказувати на суттєві проблеми законодавчої та правозастосовної практики, яка потребує свого вирішення.

Список використаних джерел:

1. Колодяжний М. Г. Насильницькі вимагання майна в Україні: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання. Харків, Кроссруд. 2010. 288с.
2. Тихонова О. В. Щодо розуміння категорії «кримінологічна характеристика». Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2014. Вип. 8. С. 246–249.
3. Беркій Т. М. Кримінологічна характеристика та попередження сепаратизму в Україні: дис. ... доктора філософії за спеціальністю 081 Право. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 223 с.
4. Статистична інформація. Державна служба статистики. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 30.08.2024 р.).
5. Статистика. Офіс Генерального прокурору. Офіційний сайт. URL: <https://www.gp.gov.ua/> (дата звернення 30.08.2024 р.).

СОЛОВЙОВА В.В. – студентка 4 курсу,
групи Н16-9-21Б1П, спеціальність 081
«Право» Центральноукраїнського
інституту ПрАТ "ВНЗ "Міжрегіональна
академія управління персоналом"
м.Кропивницький
Науковий керівник:
ЗЕЛЕНСЬКИЙ Сергій – адвокат, к.ю.н,
с.н.с.

РОЛЬ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ТА ОПЕРАТИВНИХ ЗАХОДІВ У ПРОТИДІІ КОРУПЦІЇ ТА ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

У сучасному світі корупція та організована злочинність становлять серйозну загрозу національній безпеці, економічній стабільності та розвитку правової держави. Їхня складність та системний характер вимагають використання нових, високоефективних методів розслідування. Одним із таких методів є негласні слідчі (розшукові) дії (НСРД), що дозволяють отримувати докази у випадках, коли інші засоби слідства є недостатніми. Роль НСРД у боротьбі з організованою злочинністю та корупцією полягає в їх здатності надавати правоохоронцям можливість проникати в глибинні структури злочинних угруповань та виявляти корупційні схеми.

Негласні слідчі (розшукові) дії - це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених Кодексом. (стаття 246 КПК України) [1]. Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб.

Основні види негласних слідчих (розшукових) дій включають [1]

аудіо та відео контроль осіб — приховане записування розмов і дій підозрюваних. (відповідно до ст. 260 КПК проводиться без відома особи на підставі ухвали слідчого судді, якщо є достатні підстави вважати, що розмови цієї особи або інші звуки, рухи, дії, пов'язані з її діяльністю або місцем перебування тощо, можуть містити відомості, які мають значення для досудового розслідування.)

Контроль за листуванням та електронною комунікацією — моніторинг телефонних дзвінків, електронної пошти, повідомлень у месенджерах.

Моніторинг фінансових операцій та банківських рахунків — відстеження грошових потоків підозрюваних.

Огляд і обшук приміщень без повідомлення власників — здійснюється для збору доказів та прихованих документів.

Підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій:

Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб.

Наявність прийнятого уповноваженою особою і у встановленому на те порядку процесуального рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій . Таке рішення має бути оформленим у вигляді постанови слідчого, прокурора, ухвали слідчого судді (ч. 3 ст. 110, ст. 251 КПК України, ч.ч. 3, 4 ст. 248 КПК України) [2].

У рішенні про проведення негласних слідчих (розшукових) дій зазначається строк її проведення. Строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення негласних слідчих (розшукових) дій не може перевищувати два

місяці, а в разі продовження загальний строк дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій не може перевищувати максимальні строки досудового розслідування, негласних слідчих (розшукових) дій, що проводиться для розшуку особи, яка переховується від ОДР (оперативна дослідницька діяльність), може тривати до встановлення місця знаходження особи.

Заборона проведення або припинення прокурором негласних слідчих (розшукових) дій скасовує наданий дозвіл слідчого судді.

Отже, негласні слідчі (розшукові) дії можуть бути необхідними для розслідування тяжких злочинів, таких як корупція.

Корупція є однією з найбільш прихованих форм злочинності, оскільки часто включає високопоставлених осіб, що використовують свою посаду для особистого збагачення. Негласні слідчі дії виявляються надзвичайно ефективними у випадках розкриття корупційних схем, коли прямі докази, такі як свідчення або документи, важко отримати традиційними методами. Однак необхідно дотримуватись законних процедур. Однією з основних вимог є наявність чіткого правового [5] регулювання та судового дозволу на проведення НСД. Без судової санкції втручання в приватне життя осіб вважається незаконним і може призвести до порушення прав людини. Негласні слідчі дії можуть бути застосовані лише у випадках, коли інші методи слідства не можуть забезпечити необхідних результатів, і втручання має бути обмеженим до мінімально необхідного рівня [3].

Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає судовий контроль над проведенням негласних слідчих дій, що відповідає вимогам ЄСПЛ щодо законності втручання. Проте в деяких справах можуть виникати виклики щодо забезпечення прозорості та контролю за дотриманням прав людини.

Організована злочинність характеризується чіткою структурованістю та конспірацією, що робить її розслідування надзвичайно складним завданням для правоохоронців. Негласні слідчі дії дають можливість впроваджувати агентів у злочинні угруповання, здійснювати контроль за їх діяльністю та фіксувати факти планування та вчинення злочинів. Як вже згадувала раніше їх мета – збір доказів і отримання інформації для припинення та розкриття злочинної діяльності.

Щодо міжнародного досвіду у використанні негласних слідчих дій, Україна не єдина країна, яка використовує негласні слідчі дії для боротьби з організованою злочинністю та корупцією. У багатьох країнах ЄС, США та Канаді такі заходи застосовуються на високому рівні, зокрема для протидії міжнародним злочинним групам [4].

Роблячи висновок, негласні слідчі дії є одним із найбільш ефективних інструментів у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю. Їх використання дозволяє проникати у закриті структури злочинних угруповань та виявляти приховані корупційні схеми. Однак важливо забезпечити належний контроль за їх застосуванням для захисту прав громадян та уникнення

зловживань. Технічне вдосконалення та підготовка кваліфікованих кадрів також є ключовими умовами успішного використання НСРД у правоохоронній практиці.

Список використаних джерел:

1. Кримінально Процесуальний кодекс від 13.04.2012. Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text>
2. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014. Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
3. Використання негласних слідчих дій. URL: <https://archive.mcmd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/848>
4. Підстави проведення негласних слідчих(розшукових) дій. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/>

ПАЛЬОНА Я.Ю. – студентка 4 курсу, групи ІН16-9-21Б1П, спеціальність 081 «Право» Центральноукраїнського інституту ПрАТ "ВНЗ "Міжрегіональна академія управління персоналом" м.Кропивницький

Науковий керівник:

ЗЕЛЕНСЬКИЙ Сергій – адвокат, к.ю.н, с.н.с.

ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

У сучасному суспільстві, на сьогоднішній день, мережа Інтернет зайняла важливе місце і її вже не можна розглядати лише в якості технологічної платформи, що задовольняє виключно комунікаційні потреби громадян. Навколо цієї мережі об'єдналось велика кількість користувачів, що утворило особливе середовище, яке стало частиною сучасного суспільства в цілому.

В мережі зараз люди можуть спілкуватися, працювати, отримувати освіту, здійснювати покупки, отримувати різноманітні послуги, проводити дозвілля.

Якщо дивитись з боку кримінології то можна поспостерігати, що в мережі здійснюється не тільки корисна діяльність, а й відбуваються протиправні діяння, що мають суспільну небезпеку.

Серед злочинів, які відбуваються в мережі Інтернет поширеними є торгівля наркотиками через соціальні мережі, продаж забороненої продукції, рабство, торгівля людьми, шантаж перехоплення комп'ютерних даних, шахрайство, вимагання, шпіонаж, фіктивне підприємництво, терористичний акт, хуліганство, розголошення державної таємниці, пропаганда війни та інші.

Відповідно до статті 28 Кримінального кодексу України (далі - КК України) злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні приймали участь декілька осіб три та більше які попередньо організувалися у стійке об'єднання для вчинення певного злочину та інших злочинів у подальшому, об'єднаних єдиним планом із конкретним розподілом функцій учасників злочинної групи, спрямованих на досягнення певної цілі та мети, яка є відомою усім учасникам групи [1].

Дані дії включають пошук співучасників, об'єднання зусиль, детальний розподіл між ними обов'язків, складення певного плану, визначення способів, виконання. Основною метою організатора такої групи (організації) є стійке утворення групи осіб для заняття злочинною діяльністю, тобто вчинення комп'ютерних злочинів, забезпечення взаємозв'язку між діями всіх учасників, упорядкування взаємодією структурних частин [2].

Дослідники відмічають, що висока соціальна небезпека організованої злочинності в мережі Інтернет впливає із суспільних відносин, яким це загрожує.

Основною проблематикою щодо вирішення даного питання постає в основі Інтернет злочинності, за допомогою якого створюється система злочинів, що вчиняються організованими групами за допомогою мережі Інтернет, в яку в потрапляють умисні, ретельно сплановані дії, які мають ряд певних характерних особливостей, до найбільш значущих віднесено:

- дистанційний характер протиправних дій, тобто відсутність фізичного контакту злочинця і жертви (злочинці можуть впливати на будь-який об'єкт в мережі, що знаходиться на будь-якій відстані від нього);
- прихованість скоєння злочину, що забезпечується за допомогою мережевого простору;
- легкий спосіб знайти співучасників, неможливо визначити правоохоронним органам структуру та кількість певної організованої групи;
- транскордонний характер частина злочинів, коли злочинці, виступають об'єктом злочинного посягання, жертви можуть знаходитися під юрисдикцією різних держав;
- підготовка злочинців на вищому рівні, інтелектуальний характер, протиправної діяльності (підготовка і вчинення злочину вимагають наявності особливих вмінь та навичок);
- особливий характер вчинення злочину. Сліди злочинних дій поділяються за об'єктами (комп'ютерні системи жертви, злочинця, провайдера; проміжні мережні вузли та ін.);
- нестандартність, складність, різноманіття, часте оновлення способів скоєння злочинів і застосовуваних спеціальних засобів для їх вчинення;
- велика кількість епізодів, котрі мають характер протиправних дій при множинності жертв. Епізоди окремо можуть сприйматися як не пов'язані один з одним та не нести суспільної небезпеки;
- недостатня інформованість жертв злочинів про те, що вони піддалися злочинному впливу (наприклад, при доступі до відомостей, що становлять

комерційну таємницю, або при масовому розкраданні з безлічі банківських рахунків незначних сум);

- відсутність свідків злочину як таких, що спостерігали за подією злочину і здатних впізнати злочинця. [3, с. 190-198]

Тому, роблячи висновок із самих особливостей злочинної діяльності через мережу Інтернет, необхідно акцентувати увагу на виявленні та боротьбі з нею. У зв'язку з розвитком інформаційних технологій і трансформацією електронної злочинності необхідно вдосконалювати системи безпеки і законодавчу базу в цьому напрямку, в результаті ці «запобіжні заходи» в мережі, в ідеалі повинні випереджати розвиток злочинності на один-два кроки, інакше велика загроза того, що кіберзлочинність опиниться в такому самому становищі, як традиційна організована злочинна діяльність, з якою відбувається боротьба.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n3862>

2. Постанова Пленуму ВСУ України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23.12.2005р. N 13. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05>.

3. Телійчук В.Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями з використанням комп'ютерних технологій // Організація і тактика документування підрозділами ДСБЕЗ злочинів у комп'ютерних мережах та мережах електрозв'язку: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Донецьк, 4 грудня 2009 р. / Донецький юрид. ін-т ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2009.

КУЗЬМЕНКО Анастасія Сергіївна –
*аспірант Донецького державного
університету внутрішніх справ*

ІНОЗЕМНА ПРАКТИКА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШАХРАЙСТВО У ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ

У сучасних умовах у більшості іноземних країн шахрайство є комплексним кримінально-правовим інститутом, що охоплює різні його види, такі як майнове, фінансове, податкове, комп'ютерне, телемаркетингове. При цьому шахрайські методи використовуються для вчинення багатьох інших кримінальних правопорушень, які загрожують різним об'єктам кримінально-правової охорони [1]. Наразі з'являються нові форми шахрайства, зокрема у сфері вексельних відносин, підприємницької діяльності, працевлаштування, інтернет-шахрайства, а також у туристичній галузі.

Криміналізація різних видів шахрайства стає звичною практикою в законодавстві ряду іноземних країн. Наприклад, КК Франції передбачає «комп'ютерне» шахрайство, КК Німеччини – шахрайство при капіталовкладеннях, яке пов'язане зі створенням фінансових пірамід, а також шахрайство в процесі кредитування та незаконного отримання послуг. КК Італії охоплює страхове шахрайство та шахрайство в еміграційній сфері. Пенітенціарний кодекс Естонії згадує про шахрайство при отриманні пільг та інвестиційне шахрайство. У США Федеральний КК та відповідні правила охоплюють шахрайство з використанням пошти, телемаркетингове, медичне та банківське шахрайство. КК Китаю також включає фінансове шахрайство. Враховуючи ці тенденції, можна стверджувати, що встановлення окремої відповідальності за шахрайство у сфері туристичних послуг є лише питанням часу, яке може бути зумовлене певними правовими обставинами або виникненням інших важливих юридичних фактів [2, с. 172-173].

Також варто зазначити, що в проаналізованих нами іноземних країнах закон визнає суб'єктами шахрайства: загальних суб'єктів – фізичних осіб, які досягли певного віку; спеціальних суб'єктів; а також юридичних осіб (корпорацій). Наприклад, в Нідерландах або Республіці Молдова суб'єктами шахрайства можуть бути одночасно загальні, спеціальні суб'єкти та юридичні особи. Ми вважаємо, що доцільно погодитися з думкою Т. О. Калюги, яка вважає перспективною практику визнання юридичних осіб суб'єктами кримінальної відповідальності за шахрайство (така практика існує у Франції, Великій Британії, США, Йорданії, КНР тощо). Однак це має відбуватися лише за умови «вироблення чітких підстав та умов такої відповідальності, встановлення специфічних видів покарань для них, а також критеріїв співвідношення з кримінальною відповідальністю фізичних осіб» [3, с. 188-189].

Щодо покарання за шахрайство в сфері туристичних послуг, воно визначається з урахуванням конкретних видів цього кримінального правопорушення та в межах, характерних для покарань за загальні або спеціальні прояви такого посягання. Можуть бути застосовані як основні покарання (від штрафу до позбавлення волі на певний термін), так і додаткові (від позбавлення права займати певні посади до конфіскації майна), а також можуть бути призначені певні кримінально-правові заходи виправлення та безпеки. Призначення покарання здійснюється відповідно до певних принципів [4, с. 147-148]. У кримінальному законодавстві країн романо-германської (континентальної) правової системи шахрайство в сфері туристичних послуг переслідується на основі загальних або спеціальних норм, що регулюють відповідальність за шахрайство. Це кримінальне правопорушення посягає на власність або суміжні суспільні відносини, при цьому предметом злочину є чуже майно, гроші, цінності тощо, а в разі «комп'ютерного шахрайства» – також дані, що підлягають автоматизованій обробці. У деяких випадках шкода від цього виду шахрайства може бути завдана конкретним потерпілим [5, с. 146-147]. Наприклад, відповідно до КК Франції, шахрайство в галузі туристичних послуг підпадає під відповідальність за: звичайне шахрайство, яке є кримінальним

правопорушенням, що порушує майнові відносини; а також «комп'ютерний» обман, який класифікується як майновий злочин у сфері обробки даних. Згідно з КК Федеративної Республіки Німеччина, шахрайство в сфері туристичних послуг є одним із видів правопорушень, що включає обман і зловживання довірою. У таких випадках предметом кримінального правопорушення можуть бути майнові вигоди, дані електронних обчислювальних машин, неправдиві відомості про вигоду вкладів, а потерпілими вважаються «велика кількість людей», як зазначено в законодавстві. Шахрайство може мати різні форми: просте, особливо тяжке та комп'ютерне, і може відбуватися під час отримання субсидій, капіталовкладень, кредитування або надання послуг. Кваліфікуючими ознаками шахрайства є: вчинення правопорушення в рамках промислу або в складі банди; завдання значної майнової шкоди; вчинення правопорушення з наміром поставити в небезпеку велику кількість людей або завдати їм майнової шкоди шляхом систематичного шахрайства; вчинення правопорушення з метою доведення іншої особи до злиднів; зловживання службовими повноваженнями; фальсифікація застрахованого нещасного випадку. За шахрайство передбачено покарання у вигляді штрафу або позбавлення волі (максимальний термін – десять років), а також додаткові санкції, такі як позбавлення права займати публічні посади та користуватися відповідними правами. Превентивні заходи включають нагляд за поведінкою засудженого, а заохочувальні – можливість звільнення від кримінальної відповідальності за умови сплати певних внесків, тобто відшкодування завданої майнової шкоди [6, с. 237-238].

Шахрайство в галузі туристичних послуг відповідно до КК Італії є різновидом звичайного шахрайства, яке вважається правопорушенням проти власності. У випадку шахрайства злочинець використовує хитрощі або обманює потерпілого. До специфічних форм цього кримінального правопорушення належать: шахрайство з державними коштами, комп'ютерне шахрайство, страхове шахрайство, обман недієздатних осіб, а також шахрайство в сфері еміграції. Кваліфікація цього правопорушення може залежати від таких обставин, як вчинення шахрайства на шкоду державі або державним установам, а також від використання страху потерпілого перед уявною загрозою або хибного переконання, що він зобов'язаний виконати вимоги органів влади.

У КК Австрії розглянутий нами вид шахрайства є майновим кримінальним правопорушенням, що обов'язково передбачає віктимну поведінку потерпілого та завдання матеріальної шкоди. Якщо шахрайство в сфері туристичних послуг має ознаки «фінансової піраміди», то це вже свідчить про вчинення ігор по ланцюгу та створення фінансових пірамід. Суть шахрайства полягає в тому, що потерпіла особа підштовхується до вчинення певних дій, потурання або бездіяльності через фактичний обман [7, с. 155-156].

Підсумовуючи, можна сказати, що історичний досвід запобігання шахрайству у сфері туристичних послуг спрямований перш за все на посилення кримінальної відповідальності таких протиправних діянь. Розпочинаючи з кінця минулого століття, були закладені закладені основи для розвитку туризму

та надання туристичних послуг, а також сформульовані, закріплені і вдосконалені норми кримінальної відповідальності за шахрайство як «майновий» злочин. Кримінальна відповідальність за шахрайство в сфері туристичних послуг у ряді іноземних країн виникає відповідно до загальних або спеціальних норм, що регулюють шахрайство. При цьому спостерігаються тенденції до криміналізації таких дій, як «незаконна туристична діяльність» та «умисне невиконання зобов'язань перед туристами». У кримінальному законодавстві ряду іноземних країн предметами такого кримінального правопорушення, окрім майна або прав на майно, можуть бути послуги та угоди (Франція); дані електронних обчислювальних машин (Німеччина); незаконний прибуток (Італія); пільги (Естонія), тощо. Важливо зазначити, що шахрайство є умисним кримінальним правопорушенням та може бути вчинено з використанням переваг, які має потерпілий у ризикованих ситуаціях або важкому стані, а також шляхом обману в межах торгової діяльності осіб, які є продавцями чи менеджерами компанії, або діють від її імені.

Список використаних джерел:

1. Андрушко А. В. Злочинність у сфері туристичного бізнесу: кримінологічна характеристика та запобігання: монографія. Ужгород: ТОВ «ІВА», 2016. 220 с.
2. Клименко О. А. Шахрайство у сфері надання туристичних послуг: кримінально-правова характеристика та запобігання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2017. 273 с.
3. Калюга Т. О. Розслідування шахрайства у сфері надання туристичних послуг: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 258 с.
4. Шуляк Ю. Л. Кримінальна відповідальність за шахрайство: порівняльно-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2011. 275 с.
5. Шепелюк С. І. Туристичний продукт та туристична послуга: критерії розмежування понять. *Економіка. Управління. Інновації*. 2011. № 1 (5). С. 145–158.
6. Бондаренко Л. А. Конкурентний розвиток туристичних територій в умовах євроінтеграції: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.05. Дніпро, 2024. 407 с.
7. Томаневич Л. М., Рібун М. В. Протидія шахрайству у сфері туризму. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 154–161.

Секція 3. КРИМІНАЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ

БУЛІЙ Богдан – заступник начальника
відділу розслідування особливо тяжких
злочинів Головного управління

КРИМІНАЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ

В сучасних умовах є досить актуальним питання кримінальної процесуальної протидії організованій злочинності та корупції. Боротьба із злочинними угрупованнями щодамі ускладнюється через розвиток транскордонних зав'язків та використання нових технологій. Поширенню організованої злочинності сприяє корупція, яка дестабілізує державний апарат, підриває довіру громадян до правоохоронних органів та судової системи. Це призводить до значних економічних збитків в державі та бізнесі, зниженню інвестиційної привабливості країни.

Незважаючи на численні реформи та зміни в антикорупційному законодавстві за останні роки, корупція в Україні залишається серйозною проблемою. Робота над приведенням законодавства у відповідність до європейських стандартів не завжди давала очікувані результати. Але водночас, потрібно зазначити, що позитивним показником є те, що Україна покращила свої позиції в рейтингу «Індекс сприйняття корупції» від Transparency International, піднявшись на 116-те місце у 2022 році, що свідчить про певний прогрес у боротьбі з корупцією.[1]

Однак, російське вторгнення у 2022 році показало, які загрози для національної безпеки несе корупція та недостатня підзвітність уряду. В умовах війни корупція стала ще більш небезпечною, оскільки підриває державні інституції та ускладнює проведення необхідних реформ. Це також створює значні перешкоди для подальшої європейської інтеграції України та її прагнення стати частиною європейської спільноти.

У цій ситуації необхідно посилити антикорупційні заходи та забезпечити їх ефективну імплементацію, адже корупція загрожує не тільки економічній стабільності, але й національній безпеці країни. Боротьба з корупцією повинна стати ключовим елементом на шляху до демократичного та прозорого управління, що сприятиме зміцненню позицій України на міжнародній арені.

Кримінальна процесуальна протидія корупції — це система правових та організаційних заходів, спрямованих на виявлення, розслідування, судовий розгляд та покарання осіб, які вчинили корупційні злочини. Основною метою такої протидії повинно стати забезпечення права на справедливий суд, запобігання корупційним проявам у державному і приватному секторах, а також відновлення довіри суспільства до державних інституцій. Заходи кримінально процесуальної протидії повинні бути спрямовані на системне та ефективне виявлення і подолання корупційних схем, а також на забезпечення неухильного виконання закону.

У сфері запобігання та протидії організованій злочинності та корупції існує низка міжнародних інструментів і стандартів, які розроблені для

координації зусиль країн у боротьбі з цими явищами. Вони включають міжнародні конвенції, рекомендації та угоди, які закладають основи для гармонізації національних законодавств та обміну досвідом між країнами. Україною було ратифіковано ряд конвенцій, основною метою яких є боротьба з корупцією. В першу чергу необхідно назвати Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції (UNCAC) (2003 року), яка є першим глобальним документом, який об'єднує зусилля країн для боротьби з корупцією. Конвенція охоплює такі основні сфери, як превенція, криміналізація корупційних дій, міжнародне співробітництво, повернення активів, а також технічну допомогу і обмін досвідом. Також необхідно згадати про Цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією (1999 року) та «Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією (1999 року). Міжнародні інструменти та стандарти у сфері запобігання корупції спрямовані на координацію зусиль країн у створенні ефективної антикорупційної політики. Вони забезпечують основи для криміналізації корупційних дій, міжнародної співпраці у поверненні активів і розслідуванні злочинів, а також для розвитку механізмів превенції та підвищення прозорості в управлінні.

Протидія та запобігання корупції є однією з ключових проблем для багатьох країн світу. Кожна країна розробляє свої підходи та механізми для боротьби з корупцією. Розглянемо деякі з них на прикладі різних країн.

Сингапур, вважається одним із лідерів у боротьбі з корупцією. Основні принципи їх підходу — це суворі закони, ефективна правоохоронна система та незалежна Антикорупційна комісія. Ключовими заходами, які використовує ця країна це діюче жорстке антикорупційне законодавство, яке включає закони про службові злочини та значні штрафи за корупційні дії; висока прозорість урядових процесів і відсутність поблажок для чиновників; діє спеціальний орган з розслідування корупції, який має право на незалежне розслідування будь-яких підозр.

Скандинавські країни, зокрема Швеція, відомі низьким рівнем корупції завдяки розвиненій системі соціальних норм, незалежній судовій системі та високому рівню довіри громадян до уряду. Швеція першою у світі запровадила закон про доступ до публічної інформації ще у 1766 році. Це дозволило громадянам перевіряти діяльність урядовців. В цій країні забезпечується свобода преси, незалежність судової влади, що забезпечує справедливе розслідування і покарання за корупційні злочини.

У Гонконзі позитивно оцінюється робота комісії з боротьби проти корупції (ICAC), яка ефективно проводить антикорупційні розслідування, заохочуючи громадян надавати інформацію про корупцію. Окрім переслідування злочинів, значна увага приділяється громадській освіті щодо важливості чесною поведінки. Запроваджується постійний моніторинг потенційно корупційних практик у державних установах.

Південна Корея досягла успіхів у боротьбі з корупцією завдяки жорстким антикорупційним законам і політичній волі на найвищому рівні. В країні введено суворі закони, що передбачають високі покарання за корупційні дії.

Запроваджено системи електронного урядування, що зменшують ризик корупції у публічних закупівлях та інших сферах.

Отже, можна виділити елементи успішних стратегій боротьби з корупцією, які можуть стати ефективними і для нашої країни. Це прозорість та підзвітність уряду та посадовців; незалежність антикорупційних органів; жорсткі покарання за корупційні злочини; різноманітні просвітницькі кампанії та залучення громадян до боротьби з корупцією.

Список використаних джерел:

1. Попри війну Україна дещо поліпшила показники в Індексі сприйняття корупції, але корупція "залишається серйозною проблемою" URL: <https://www.holosameryky.com/a/ukraina-pokrashchyla-resultat-v-reitynhu-spryiniattia-koruptsiyi/7463045.html>

ДРОЗД Валентина Георгіївна –
начальник консультативно-контрольного відділу Департаменту забезпечення діяльності Голови Національної поліції України, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах дії особливого правового режиму воєнного стану проблема протидії торгівлі людьми актуалізувалась, що зумовлено частковим спрощенням реалізації кримінально протиправного умислу та унеможливленням доступу правоохоронних органів до окремих, тимчасово окупованих регіонів. Аналіз статистичної звітності Офісу Генерального прокурора [1] надає також підставу для констатації відсутності стабільності кількісних показників кримінального правопорушення, передбаченого ст. 149 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Так, у 2019 році було обліковано 320 випадків торгівлі людьми (46,8 % - із обвинувальним актом); у 2020 – 206 (35,9 % - із обвинувальним актом); у 2021 – 232 (44,8 % - із обвинувальним актом); у 2022 – 133 (47,3 % - із обвинувальним актом); у 2023 – 147 (55,7 % - із обвинувальним актом); станом на жовтень 2024 року всього обліковано 100 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 149 КК України, у 41 % випадків досудове розслідування таких кримінальних правопорушень було закінчено обвинувальним актом.

Наведені показники свідчать, що не дивлячись на те, що у порівнянні із 2019 роком загальна кількість кримінальних правопорушень, передбачених ст. 149 КК України знизилась, відсоток випадків завершення досудового

розслідування обвинувальним актом протягом останніх п'яти років залишається стабільним та складає близько 50 % від загальної кількості розпочатих кримінальних проваджень. Така ситуація може бути пояснена декількома факторами:

1) зниження кількісного показника кримінальних правопорушень, передбачених ст. 149 КК України практично не підтверджений, а тому може бути наслідком часткової окупації окремих регіонів України та втрати контролю за кримінологічною ситуацією. Ще однією причиною може бути поява в умовах воєнного стану торгівлі людьми як форми реалізації об'єктивної сторони злочину проти людяності, передбаченого ст. 442-1 КК України. Відповідно, по-перше, через появу нового виду кримінального правопорушення можуть виникати проблеми у кваліфікації зокрема і відмежуванні торгівлі людьми як злочину проти людяності від воєнних злочинів (наприклад, в контексті примусової депортації). По-друге, якщо діяння, передбачене ст. 149 КК України перебуває у підслідності Національної поліції України, то злочин, передбачений ст. 442-1 КК України розслідується слідчими органів безпеки. Помилки у первинній кваліфікації можуть призводити до виникнення потреби у зміні органу досудового розслідування, який проводитиме подальше розслідування, що зумовить пролонгацію процесу досудового розслідування та потенційну втрату важливої доказової інформації.

Необхідно відмітити, що до 2021 року така ситуація могла використовуватись як форма протидії досудовому розслідуванню, через відсутність нормативно встановленого терміну, протягом якого прокурор мав прийняти постанову про визначення підслідності. Проблема була вирішена у 2021 році із прийняттям Закону України від 17.11.2021 № 1888-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо запровадження діяльності Бюро економічної безпеки України та пов'язаного з цим удосконалення роботи деяких державних правоохоронних органів», відповідно до якого для прийняття прокурором постанови про визначення підслідності було встановлено термін десять днів.

2) проблеми, пов'язані із оцінкою доказів, отриманих під час розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 149 КК України, зокрема із визначенням можливості вважати їх допустимими. Так, варто відмітити, що під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми часто проводяться негласні слідчі (розшукові) дії. Докази, отримані в результаті проведення останніх мають свої особливості як з точки зору їх оцінки, так і використання в процесі доказування.

Так, наприклад, згідно з правовим висновком Великої Палати Верховного Суду, викладеним у постанові 16 січня 2019 року (провадження 13-37к/18) в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 442 КПК України, за наявності відповідного клопотання процесуальні документи, які стали підставою для проведення НСРД (ухвали, постанови, клопотання) і яких не було відкрито стороні захисту в порядку, передбаченому ст. 290 КПК України, оскільки їх тоді не було у

розпорядженні сторони обвинувачення (процесуальні документи не було розсекречено на момент відкриття стороною обвинувачення матеріалів кримінального провадження), можуть бути відкриті іншій стороні, але суд не має допустити відомості, що містяться в цих матеріалах кримінального провадження, як докази [2]. Порухення наведеного положення стають предметом касаційних скарг від сторони обвинувачення по кримінальним провадженням розпочатим за фактом торгівлі людьми (постанова Верховного Суду від 31 січня 2019 року по судовій справі № 161/10489/14-к від 31 січня 2019 року).

Другим прикладом щодо порушення порядку проведення негласних слідчих (розшукових) дій є поверхнева оцінка їх результатів судами першої інстанції, які, посилаючись на протоколи результатів проведених негласних слідчих дій та відеоматеріали, не переконуються у їх відповідності до ст. 86 КПК України та не наводять належних доводів, на підставі яких визнають протоколи результатів проведених негласних слідчих дій такими, що отримані в порядку, встановленому КПК України на підставі ухвали слідчого судді чи суду. У непоодиноких випадках суди також не переконуються у тому, що стороною обвинувачення відкриваються стороні захисту докази у відповідності до положення ст. 290 КПК України (постанова Верховного Суду по судовій справі 461/11476/15-к від 26 вересня 2019 року) [3].

Таким чином, проведене дослідження надає можливість тезисно підсумувати, що більшість проблем розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми пов'язані із порядком проведення негласних слідчих (розшукових) дій, оцінкою доказів, які були отримані під час їх проведення, а також ознайомлення із такими доказами сторону захисту. Окремі прогалини пов'язані із проблемами кваліфікації таких суспільно небезпечних діянь, визначення підслідності та забезпечення міжнародного співробітництва під час розслідування.

Список використаних джерел:

1. Офіс Генерального прокурора. Статистика. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
2. Постанова Верховного Суду від 31 січня 2019 року по судовій справі № 161/10489/14-к від 31 січня 2019 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79616023>
3. Постанова Верховного Суду по судовій справі 461/11476/15-к від 26 вересня 2019 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84694512>

ВОЛОБУЄВ **Анатолій Федотович** –
*професор кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
Донецького державного університету*

НЕДОЛІКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЗНАННЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

В умовах відбиття російської збройної агресії особливого значення набуває ефективність протидії злочинності і корупції, що значною мірою залежить від належного правового регулювання діяльності правоохоронних органів і судів. Після широкомасштабної збройної агресії РФ проти України, були внесені зміни в кримінальне і кримінальне процесуальне законодавство України (далі ККУ, КПКУ). Зокрема, було передбачено кримінальне правопорушення «колабораційна діяльність» (ст. 111-1 ККУ), яке може мати статус як кримінального проступку, так і злочину [1]. Як відомо, стосовно кримінальних проступків проводиться досудове розслідування у спрощеній формі – дізнання (п. 4 ст. 3 КПКУ) [2], яке в умовах воєнного стану є досить значним чинником в діяльності підрозділів поліції і судів.

Але, як видається, законодавець не створив належних умов для того, щоби органи дізнання дійсно могли скоротити процедуру кримінальних проваджень щодо кримінальних проступків. Це мало б зменшити навантаження на правоохоронні органи та суди і не відволікатися від протидії злочинам, у тому числі тих, що мають ознаки організованості і корупції. Зокрема, законодавець цілком логічно передбачив для дізнання досить широкий перелік процесуальних дій, які дозволяється проводити до внесення відомостей до ЄРДР і результати яких відповідно до статей 298-1, 298-3 КПКУ визнаються процесуальними джерелами доказів. Так, дізнаваччудля з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до ЄРДР окрім огляду місця події має право: 1) відібрати пояснення; 2) провести медичне освідування; 3) отримати висновок спеціаліста і зняти показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 4) вилучити знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей (ч. 3 ст. 214 КПКУ).

З практичної точки зору реалізація вказаних процесуальних дій передбачає наступний обсяг процесуальної роботи дізнавача.

1. Прийняття заяви та отримання пояснення від потерпілого про обставини кримінального проступку, наявність свідків та інших джерел доказів. Протокол прийняття заяви та отримання пояснення від потерпілого повинен містити такий обсяг відомостей, який дозволяє попередньо кваліфікувати заявлене правопорушення саме як кримінальний проступок.

2. Отримання від потерпілої особи речей і документів, які мають значення для кримінального провадження (наприклад, тих, що стосуються

предмета кримінального проступку). Протокол повинен містити опис отриманих об'єктів в обсязі, необхідному для вирішення завдань, обумовлених предметом доказування.

3. *Отримання пояснень свідків, на яких вказала потерпіла особа.* Такі пояснення стосуються обставин вчинення кримінального проступку і мають на меті підтвердження, уточнення чи спростування повідомлених відомостей.

4. *Проведення медичного освідування потерпілої особи з метою виявлення тілесних ушкоджень, їх характеру і локалізації, що фіксується в акті (довідці) про медичне освідування.* Ці відомості потрібні для попередньої кваліфікації кримінального проступку, наприклад, за ст. 125 ККУ та відмежуванні його від інших кримінальних правопорушень проти здоров'я особи, які мають статус злочинів.

5. *Вилучення речей і документів, що були безпосереднім предметом кримінального проступку та були виявлені під час затримання в порядку ст. 298-2 КПКУ підозрюваної особи.* Протокол окрім обставин затримання повинен містити відомості про результати особистого обшуку. Вилучені під час обшуку затриманої особи речі і документи визнаються речовими доказами, про що дізнавачем виноситься відповідна постанова, та приєднуються до матеріалів дізнання (ч. 2 ст. 298-3 КПКУ).

6. *Зняття інформації з камер відеоспостереження, автомобільних реєстраторів, смартфонів очевидців (якщо такі встановлені) та інших технічних приладів і засобів, що мають аналогічну функцію фіксації.* Ця процесуальна дія дізнавача включає в себе пошук вказаних технічних засобів, опитування їх власників, огляд (перегляд) даних, що містяться в/на технічному носії інформації, складання відповідного протоколу.

7. *Отримання висновку спеціаліста.* Така процесуальна дія, як видається, покликана була замістити собою проведення судової експертизи, яка потребує значних витрат часу. У зв'язку з цим є доречним звернути увагу, що медичне освідування є нічим іншим як заміщенням судово-медичної експертизи попереднім медичним обстеженням особи, результати якого фіксуються у довідці (акті) відповідного спеціаліста. Є підстави припускати, що під отриманням висновку спеціаліста розуміється проведення попереднього дослідження (експрес-аналізу) певного об'єкта для отримання відповідей на питання дізнавача, які мають юридичне значення, зокрема для попередньої кримінально-правової кваліфікації кримінального правопорушення. Але викликає здивування припис, що міститься в ст. 300 КПКУ, де зазначається, що висновок спеціаліста має відповідати вимогам до висновку експерта. Тобто, законодавець зобов'язав спеціаліста у справах про кримінальні проступки (а відтак це стосується й дізнавача) при складанні висновку дотримуватися вимог, що викладені у статтях 101-102 КПКУ. Але ж це явно суперечить закладеній ідеї спрощення процедури використання спеціальних знань. Не можна погодитися з пропозицією авторів, які ґрунтуючись на схожих обставинах, пропонують надати право дізнавачу замість отримання висновку

спеціаліста отримувати висновок експерта, тобто йдеться про проведення судової експертизи до відкриття кримінального провадження [3, с. 176].

Видається очевидним, що наведені процесуальні дії дізнавача мають характер невідкладності, а їх своєчасне проведення є шляхом до спрощення досудового розслідування і судового провадження щодо кримінальних проступків. Саме це зближує кримінальне провадження щодо проступків з адміністративним провадженням. Але проблема полягає у тому, що законодавець при внесенні змін до статті 214 КПКУ у зв'язку із запровадженням інституту кримінальних проступків залишив раніше існуючий припис щодо терміну внесення відомостей до ЄРДР – не пізніше 24 годин (тобто один робочий день дізнавача). З огляду на викладений обсяг процесуальних дій їх проведення у зазначений термін є просто неможливим. Вирішення даної проблеми бачиться у внесенні змін до ч. 3 ст. 214 КПКУ, яку пропонується викласти з формулюванням, яке стосується кримінальних проступків: «Для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку, про який були отримані відомості, не пізніше 72 годин до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань дізнавачем може бути: ...» і далі перелік процесуальних дій за чинним текстом.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 10.08.2024).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 10.08.2024).
3. Лук'янчиков Є.Д., Лук'янчиков Б.Є., Микитенко О.Б. Співвідношення висновку експерта з висновком спеціаліста в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Серія: Право. Вип. 76. Ч. 2. С. 172-177.

АРЕШОНКОВ Віталій Володимирович
– керівник відділу Департаменту аналізу інформації та управління ризиками Бюро економічної безпеки України, доктор юридичних наук, професор
ДРОЗД Олексій Юрійович – керівник Департаменту організаційного забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки України, доктор юридичних наук, професор

ВИКОРИСТАННЯ СУПУТНИКОВИХ ЗНІМКІВ З МЕТОЮ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ТА ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

На сьогодні суттєвим фактором дестабілізації суспільних відносин та посилення соціальної напруги стає зростаюча кількість організованих транснаціональних злочинних об'єднань, зокрема у сфері економіки, що перешкоджає розвитку економіки країн, а також сприяє збільшенню частки тіньової економіки.

Сучасна організована злочинність у світовому вимірі стала більш масштабнішою, а наслідки її діяльності більш загрозливими. Вказаному сприяють підвищення міграції, лібералізація режиму перетину державних кордонів, глобалізаційні процеси у сфері економіки, використання правопорушниками новітніх технологій, у тому числі комп'ютерних, тощо.

Відповідно до Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» Бюро економічної безпеки України (далі - БЕБ) є центральним органом виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, які посягають на функціонування економіки держави, у тому числі вчиненим організованими злочинними групами та організаціями.

При цьому слід відмітити, що основним законом, який регламентує правові засади протидії організованій злочинності в Україні є Закон України від 30.06.1993 №3341-ХІІ «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». Відповідно до положень статті 5 зазначеного Закону України, підрозділи БЕБ не належать до органів, спеціально створених для боротьби з організованою злочинністю, водночас, згідно з положеннями частини 3 даної статті, нарівні із іншими органами державної влади, що виконують правоохоронну функцію, беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю в межах визначених повноважень та підслідності у розслідуваних кримінальних правопорушеннях.

На вимогу часу, БЕБ впроваджує у свою роботу сучасні технології протидії організованій злочинності, до яких у тому числі відносяться космічні та геоінформаційні технології.

Суттєвими перевагами дистанційного зондування території та використання його результатів у правоохоронних цілях над іншими видами технічного контролю полягають у глобальності, оперативності, безперервності, а також можливості одержувати інформацію про стан практично будь-якої ділянки місцевості.

Виходячи із міжнародної та вітчизняної правоохоронної практики супутникові знімки можуть використовуватись при розслідуванні наступних кримінальних правопорушень, які посягають на функціонування економіки держави і підслідні БЕБ:

- привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 ККУ);
- виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збуту підроблених грошей, державних цінних паперів, що існують у паперовій формі,

білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів (ст. 199 ККУ);

- контрабанди лісоматеріалів та цінних порід дерев (ст. 201¹ ККУ);
- контрабанди товарів (ст. 201³ ККУ);
- контрабанди підакцизних товарів (ст. 201⁴ ККУ);
- незаконного виготовлення, зберігання, збуту або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204 ККУ);
- протидії законній господарській діяльності (ст. 206 ККУ);
- ухилення від сплати податків, зборів, обов'язкових платежів (ст. 212 ККУ) та інших кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави.

При розслідуванні кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави, супутникові знімки можуть бути використані для встановлення події кримінального правопорушення (час, місце та спосіб вчинення кримінального правопорушення); причетності конкретних фізичних осіб до вчинення кримінального правопорушення, форми вини таких осіб; виду і розміру шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; обставин, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу, яка його вчинила (вчинення злочину групою осіб, організованою групою тощо) [1, с. 49].

Наприклад, застосування супутникових знімків надає можливість встановити:

- факт проведення господарської, будівельної та іншої діяльності у певний час (проміжок часу) за певною адресою чи на певній території, «інтенсивність» такої діяльності;
- кількість техніки у певний час (проміжок часу), яка перебувала за певною адресою чи на певній території;
- факт виготовлення, зберігання, транспортування товарів, у тому числі підакцизних, та інших матеріальних цінностей, проведення робіт та їх обсяг;
- маршрути переміщення транспортних засобів (легкового, вантажного, залізничного, річкового, морського тощо);
- факт вирощування рослин (зерна, іншої агропродукції) за певною адресою чи на певній території у певний час (проміжок часу) або видобування корисних копалин за певною адресою чи на певній території у певний час (проміжок часу), розмірів території видобування, різновиду корисних копалин та приблизних об'ємів (обсягу) такого видобування (вирощування) тощо.

При розслідуванні вищезазначених кримінальних правопорушень, у залежності від конкретних обставин, супутникові знімки та їх описи (у тому числі в протоколі огляду документів) долучаються до матеріалів кримінальних проваджень.

Проте існують випадки, коли для з'ясування обставин вчинення кримінального правопорушення необхідні спеціальні знання, якими володіють судові експерти. У такому випадку можуть призначатися різноманітні судові експертизи, у тому числі комплексні.

Таким чином використання супутникових знімків у протидії організованій та транснаціональній злочинності у сфері економіки дозволяє підтверджувати наявну інформацію або перевірити версії, а також отримати нову інформацію щодо події, яка розслідується, тим самим отримати нові докази у кримінальних провадженнях. Відповідно важливим є знання працівниками підрозділів досудового розслідування та працівниками інформаційно-аналітичних підрозділів, які здійснюють аналітичне супроводження зазначеної діяльності, можливостей використання супутникових знімків під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, які посягають на функціонування економіки держави, та використання можливостей судово-експертного дослідження таких знімків.

Список використаних джерел:

1. Застосування космічних і геоінформаційних технологій під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень [Текст] : метод. рек. / [авт. кол.: С. С. Чернявський, В. І. Присяжний, О. М. Стрільців та ін.] ; за заг. ред. М. С. Цуцкірідзе. 2-ге вид., Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. 93 с.

БЛЯВСЬКА Валерія Євгенівна –
здобувач вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня юридичний
факультет, Національний авіаційний
університет, м. Київ, Україна

ГОЛЬДБЕРГ Наталя Олександрівна –
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального права і процесу,
Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ, ЯК ОКРЕМОЇ СЛІДЧО (РОЗШУКОВОЇ) ДІЇ ЗА УЧАСТЮ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН

Кримінально-правове та кримінальне забезпечення протидії організованій злочинності та корупції є важливою складовою сучасної правової системи України. Організована злочинність і корупція мають системний характер і створюють серйозні загрози національній безпеці, економічній стабільності та верховенству права. Протидія цим явищам потребує комплексних заходів, які включають як законодавчі норми, так і практичні механізми їх реалізації. Допит іноземних громадян у межах кримінального провадження має свої специфічні особливості, оскільки передбачає дотримання міжнародних угод, законодавчих норм та культурних особливостей допитуваного. Проте кримінально-процесуальне законодавство України все ще має низку недоліків у правовому

регулюванні участі іноземних громадян у кримінальних процесах. Багато аспектів, пов'язаних із правовим статусом іноземців, розслідуванням кримінальних правопорушень організованої злочинності та корупції, вчинених ними, та їх участю у кримінальних провадженнях, зокрема під час допитів, залишаються невирішеними.

Доцільно зазначаємо, що у п. 6 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» зазначає, що іноземець - особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав [1].

Тим не менш, згідно ч. 1 ст. 224 КПК України допит проводиться за місцем проведення досудового розслідування або в іншому місці за погодженням із особою, яку мають намір допитати. Кожний свідок допитується окремо, без присутності інших свідків [2].

Дотримання прав іноземних громадян, а саме обов'язкове інформування про їхні права відповідно до міжнародного права, а також забезпечення правової допомоги відповідно ч. 2 ст. 224 КПК України перед допитом встановлюється особа, роз'яснюються її права, а також порядок проведення допиту. У разі якщо вік особи не встановлено, але є підстави вважати, що особа є малолітньою або неповнолітньою, до встановлення віку такої особи її допит проводиться за правилами, передбаченими для допиту малолітньої або неповнолітньої особи. У разі допиту свідка він попереджається про кримінальну відповідальність за відмову давати показання і за давання завідомо неправдивих показань, а потерпілий - за давання завідомо неправдивих показань. За необхідності до участі в допиті залучається перекладач [2].

Важливо зазначити, що відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 52 КПК України обов'язковою є участь захисника у випадках коли особа не володіє мовою, якою ведеться кримінальне провадження – з моменту встановлення цього факту [2].

Слід зазначити, що виклик на допит іноземців, які прибули у складі делегацій, туристичних груп або круїзів, має здійснюватися через керівників цих груп. Незнання іноземцем правил українського судочинства може спричинити його помилкову протидію діям слідчого, сприймаючи їх як незаконні.

О.М. Брисковська та Д.О. Алексєєва-Процюк вірно вказують, що іноземець може бути упереджений із приводу наявного в нашій країні режиму влади, мати перекручені уявлення про права та обов'язки українських громадян, процесуальний порядок їх обмеження [3, с. 108].

Ми розділяємо думку науковців, що підкреслює важливість подолання упереджень та перекручених уявлень іноземців щодо правової та політичної системи України. Для цього необхідно забезпечити відкритий доступ до достовірної інформації, що сприятиме кращому розумінню процесу обмеження прав та обов'язків громадян у правовій державі. Це допоможе об'єктивне сприйняття України на міжнародній арені та зменшити рівень упередженості.

Більш того, згідно ч. 4 ст. 65 КПК України якщо іноземець має право дипломатичної недоторканності, то від нього має бути одержана згода на допит його в якості свідка, а якщо він є працівником дипломатичного представництва – то має бути одержана згода представника дипломатичної установи [2].

Ми вважаємо, що перед допитом слідчий повинен мати обізнаність про політичний лад, правові принципи і звички, історію та географію країни допитуваного, наприклад, можуть виникнути труднощі при ідентифікації жінок, якій за традиціями її культури заборонено відкривати обличчя перед сторонніми чоловіками, включно зі слідчим. У такій ситуації питання встановлення особи можна вирішити, залучивши слідчого-жінку.

Також треба звернути увагу на лексику й стиль мовлення при формулюванні питань. Для підвищення ефективності підготовки слідчого до проведення слідчих дій за участю іноземців, можна залучати спеціалістів, до того ж фах спеціалістів може бути не пов'язаним з предметом допиту. Наприклад, викладачі навчальних закладів, де навчаються іноземці, особи, що були закордоном у тій місцевості або державі, звідки походить іноземець, фахівців сфері іноземних культур та традицій, особи, яким можуть бути відомі дані щодо обставин життя іноземця та формування його правосвідомості, шляху прибуття в Україну та інше [4, с. 52].

Витрати, пов'язані із залученням та участю перекладачів для перекладу показань підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, цивільного позивача та цивільного відповідача, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України в порядку передбаченому Кабінетом Міністрів України. Проте, законодавець, поклавши відповідно до ч. 3 ст. 29 Кримінального процесуального кодексу України на слідчого суддю, суд обов'язок забезпечити право користуватись за потреби послугами перекладача в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України, в той же час не встановив ефективного механізму його залучення, як це має місце, наприклад, у випадку залучення безоплатного захисника. Питання підбору перекладачів рекомендується вирішувати шляхом пошуку останніх через Довідково-інформаційний реєстр перекладачів [5].

Отже, протидія організованій злочинності та корупції, зокрема в контексті участі іноземців у кримінальних провадженнях, потребує комплексного підходу. Важливо забезпечити належне правове регулювання, дотримання прав іноземних громадян та врахування культурних особливостей, що сприятиме підвищенню ефективності слідчих дій та міжнародної співпраці. Слідчі мають забезпечити правильне розуміння термінів та юридичних процесів, для цього необхідно залучати професійних перекладачів, належним чином готуватися до допиту та враховувати специфіку кожного випадку. Такий підхід сприятиме більш ефективному проведенню слідчих дій та забезпеченню прав іноземних громадян.

Список використаних джерел:

1. Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22.09.2011 № 3773-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (дата звернення: 24.09.2024 р.).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 24.09.2024 р.).
3. Брисковська О.М., Алексеєва-Процюк Д.О. Тактика проведення процесуальних дій з іноземцями при розслідуванні незаконного переправлення осіб через державний кордон. Право.ua. 2017. № 2. С. 105–110.
4. Корнієнко В.В. Особливості тактики проведення окремих слідчих(розшукових) дій за участю іноземних громадян. Теоретичні та прикладні проблеми судової експертизи і криміналістики. Харків, 2022. С. 51 – 55.
5. Рішення Ради суддів України № 48 від 09.06.2016 «Про залучення перекладачів у кримінальному провадженні» URL: <https://rsu.gov.ua/ua/events/risenna-rsu-no-48-vid-09062016-pro-zalucenna-perekkladaciv-u-kriminalnomu-provadženni> (дата звернення: 24.09.2024 р.).

ІВАНЦОВ Володимир Олександрович –
начальник відділу аспірантури
(ад'юнктури) і докторантури
Харківського національного університету
внутрішніх справ, майор поліції

ЗІНЧЕНКО Данііл Анатолійович –
ад'юнкт відділу аспірантури
(ад'юнктури) і докторантури
Харківського національного університету
внутрішніх справ, старший лейтенант
поліції

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Організована злочинність є однією з найбільш серйозних загроз для безпеки держави, суспільства та громадян. Її складність та багатогранність вимагають застосування ефективних методів протидії, зокрема оперативно-розшукової діяльності. Оперативно-розшукова діяльність (ОРД) є ключовим елементом у боротьбі з організованою злочинністю, оскільки дозволяє правоохоронним органам своєчасно виявляти, запобігати та припиняти злочинну діяльність. Незважаючи на наявність нормативно-правової бази, яка регулює ОРД, на практиці існують значні проблеми, що знижують її

ефективність. Ці проблеми є актуальними для аналізу та обговорення з метою підвищення ефективності протидії організованій злочинності.

Сучасний стан оперативно-розшукової діяльності у сфері протидії організованій злочинності характеризується комплексом викликів і можливостей, обумовлених динамічним розвитком злочинних угруповань та технологічним прогресом. Організована злочинність адаптується до сучасних умов, використовуючи новітні технології та глобальні комунікаційні мережі, що ускладнює роботу правоохоронних органів. У цьому контексті оперативно-розшукова діяльність (ОРД) залишається основним інструментом протидії таким загрозам, проте її ефективність залежить від низки факторів, включаючи ресурси, законодавче забезпечення, технічне оснащення та кадровий потенціал. Одним із основних аспектів сучасного стану ОРД є активне впровадження новітніх технологій у роботу правоохоронних органів[1]. Це включає використання систем відеоспостереження, цифрового аналізу даних, кіберрозвідки, а також спеціальних програм для моніторингу електронних комунікацій. Завдяки цим інструментам правоохоронці мають змогу більш ефективно відслідковувати діяльність злочинних груп, аналізувати їхні мережі та виявляти схеми протиправної діяльності. Однак, швидкий розвиток технологій вимагає постійного оновлення технічної бази та підвищення кваліфікації працівників оперативних підрозділів. Відсутність сучасного обладнання та спеціалістів, здатних працювати з новими технологіями, може суттєво обмежити можливості ОРД.

Сучасна оперативно-розшукова діяльність також стикається з проблемою правового регулювання. Законодавство повинно забезпечувати баланс між ефективністю ОРД та дотриманням прав і свобод громадян. Недостатньо чітке правове врегулювання певних аспектів ОРД, таких як застосування спеціальних технічних засобів, моніторинг електронної комунікації та інші види збору інформації, створює як ризик порушення прав громадян, так і обмежує можливості правоохоронних органів у боротьбі з організованою злочинністю. Крім того, складність та багатогранність організованої злочинності, яка включає в себе транснаціональний характер, економічну злочинність, торгівлю людьми та інші форми, вимагає розширення повноважень оперативних підрозділів у рамках правового поля. Міжвідомча координація є ще одним важливим елементом сучасного стану ОРД[2]. Організовані злочинні угруповання діють не тільки на території окремих регіонів, але й на міжнародному рівні. Для ефективної протидії цим структурам необхідна взаємодія між різними правоохоронними органами, такими як поліція, Служба безпеки, прокуратура, а також міжнародними організаціями. Наразі в Україні триває процес удосконалення системи координації між правоохоронними органами, спрямований на оптимізацію обміну інформацією, спільне проведення оперативно-розшукових заходів та узгодження стратегій протидії організованій злочинності. Однак недостатня взаємодія та обмін даними між відомствами все ще залишаються проблемою, що впливає на ефективність ОРД.

Кадрове забезпечення також має значний вплив на сучасний стан ОРД. Складність і масштабність організованої злочинності вимагають високого рівня професіоналізму від працівників оперативних підрозділів. Для успішної протидії злочинним угрупованням необхідно забезпечити правоохоронців сучасними знаннями та навичками, організувати регулярне підвищення кваліфікації та обмін досвідом на національному та міжнародному рівнях[4]. Проте, недофінансування правоохоронної системи часто призводить до нестачі кваліфікованих кадрів та відсутності можливостей для їхнього професійного розвитку.

На нашу думку, сучасний стан оперативно-розшукової діяльності у сфері протидії організованій злочинності є досить складним і багатогранним. Він вимагає постійного вдосконалення як у технічному, так і в організаційному плані. Незважаючи на існуючі труднощі, важливо продовжувати роботу над посиленням можливостей ОРД для забезпечення безпеки держави та громадян в умовах нових викликів.

Проблеми ефективності оперативно-розшукової діяльності в контексті протидії організованій злочинності є актуальним питанням, оскільки саме ця діяльність забезпечує виявлення, запобігання та припинення протиправної діяльності. Проте її ефективність обмежується низкою чинників, серед яких можна виділити недоліки в законодавстві, недостатнє технічне оснащення, відсутність належної координації між відомствами та нестача кваліфікованих кадрів[4]. Недосконалість правового регулювання залишається однією з головних проблем. Існуюче законодавство не завжди враховує сучасні виклики, пов'язані з розширенням методів діяльності злочинних груп, особливо у сферах кіберзлочинності та фінансових злочинів[3]. Відсутність чітких норм щодо використання сучасних технічних засобів та методів збору інформації створює ситуацію, коли правоохоронні органи не мають достатніх повноважень для ефективної протидії злочинності. Водночас є ризик порушення прав громадян під час проведення оперативних заходів. Реформування законодавчої бази, яка регулює оперативно-розшукову діяльність, є необхідним кроком. Необхідно створити гнучкі, але чіткі норми, що дозволять використовувати новітні технології та методи протидії злочинності, одночасно забезпечуючи захист прав і свобод громадян. Прозорість та підзвітність ОРД також мають бути підвищені, щоб запобігти можливим зловживанням.

Обмеженість матеріально-технічного забезпечення оперативних підрозділів є ще однією серйозною проблемою. Ефективна протидія організованій злочинності вимагає застосування спеціального обладнання та технологій, але часто правоохоронні органи мають обмежений доступ до таких ресурсів через брак фінансування. Вирішення цієї проблеми можливе шляхом збільшення інвестицій у сучасні технології, а також через залучення до співпраці приватного сектора та міжнародних партнерів для обміну технологіями і досвідом. Тісна співпраця між різними відомствами є ключовою умовою успішної протидії організованій злочинності. Відсутність належної координації між правоохоронними органами призводить до дублювання зусиль

та втрати важливої інформації. Необхідно створити єдину інформаційно-аналітичну систему, яка об'єднає бази даних різних відомств, що дозволить оперативно обмінюватися інформацією та планувати спільні заходи[5]. Спільні навчання та операції також сприятимуть покращенню взаємодії. Важливим фактором підвищення ефективності ОРД є підготовка кадрів. Робота в умовах сучасної організованої злочинності вимагає високого рівня професіоналізму, знань та навичок, але недостатнє фінансування часто призводить до відтоку кваліфікованих фахівців.

Необхідно створити систему постійного професійного навчання та підвищення кваліфікації працівників оперативних підрозділів. Впровадження сучасних методик навчання, залучення експертів та міжнародний обмін досвідом допоможуть підготувати фахівців до ефективної роботи в умовах швидкоплинних змін злочинної діяльності.

Ми вважаємо, що для підвищення ефективності оперативно-розшукової діяльності у сфері протидії організованій злочинності потрібно здійснити комплексний підхід. Це включає вдосконалення законодавства, посилення технічного оснащення, підвищення координації між відомствами та розвиток професійного потенціалу кадрів. Реалізація цих заходів сприятиме більш ефективному запобіганню та протидії організованій злочинності, забезпечуючи безпеку та правопорядок.

Отже, ефективність оперативно-розшукової діяльності у протидії організованій злочинності залежить від комплексного підходу, що включає удосконалення нормативно-правової бази, забезпечення сучасними технічними засобами, налагодження міжвідомчої координації та підвищення рівня професійної підготовки працівників. Актуальні виклики, такі як швидкий розвиток технологій, глобалізація злочинних мереж та зміни у тактиці злочинних угруповань, потребують адаптивної та ефективної оперативно-розшукової діяльності. Успішна протидія можлива лише за умови забезпечення оперативних підрозділів необхідними ресурсами, чітких законодавчих рамок та співпраці на національному і міжнародному рівнях. Тільки таким чином можна забезпечити належний рівень безпеки та правопорядку в державі, протистояти загрозам, які створює організована злочинність.

Список використаних джерел:

1. Джафарова О. В., Зінченко Д.А. Соціальні мережі як інструмент оперативно-розшукової діяльності поліції під час воєнного стану в Україні. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану. Нац. акад. Держ. прикорд. служби України імені Б. Хмельницького. Хмельницький. 2024. С. 475-478*

2. Зінченко Д. А. Психологічна підготовка фахівців правоохоронних органів України в умовах воєнного стану. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану. Вінниця. ХНУВС. 2023. С. 242-244.*

3. Зінченко Д. А. Психологічна складова оперативно-розшукової діяльності під час пошуку неповнолітнього. *Актуальні питання та*

перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану. МВС України. Київ. 2023. С. 195-197.

4.Зінченко Д. А., Шатрава С.О. Стратегії залучення та утримання кваліфікованих кадрів в секторі безпеки України під час воєнного стану. *Соціальні аспекти військово-професійної діяльності сектору безпеки і оборони: виклики сьогодення. Вінниця. НАНГУ. 2024. С.21-25.*

5.Макарова О. П. Теоретичні проблеми оперативно-пошукової психології. *Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану. МВС України. Київ. 2023. С. 102-104.*

КАПЛІНА Оксана – завідувачка кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СЛІДЧИХ ЗА НЕВИКОНАННЯ ВКАЗІВОК ТА ДОРУЧЕНЬ ПРОКУРОРА

Процесуальне становище прокурора у кримінальному провадженні комплексно унормовує ст. 36 КПК України. Концептуальна ідея, яка була закладена розробниками КПК України полягала, зокрема, в тому, що у кримінальному провадженні прокурор має здійснювати нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, яке розумілося як здійснення «організації процесу досудового розслідування, визначення напрямів розслідування, координація процесуальних дій, сприяння створенню умов для нормального функціонування слідчих, забезпечення дотримання у процесі розслідування вимог законів України». Такий підхід був закладений програмним документом - Концепцією реформування кримінальної юстиції, затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. №311/2008.

Послідовна реалізація зазначених концептуальних положень, закладених розробниками у КПК, обумовила закріплення у ч. 4 ст. 40 КПК вимоги про те, що «Слідчий зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються у письмовій формі. Невиконання слідчим законних вказівок та доручень прокурора, наданих у порядку, передбаченому цим Кодексом, тягне за собою передбачену законом відповідальність». Таки підхід мав забезпечити процесуальну взаємодію прокурора-процесуального керівника та слідчого під час здійснення досудового розслідування.

Після набуття чинності КПК України 2012 року багато хто з процесуалістів, критикуючи сформульовану конструкцію процесуальної взаємодії, стверджував, що вона позбавила слідчого процесуальної

самостійності, перетворивши його на виконавця доручень та вказівки прокурора. Такі твердження, на наш погляд, є занадто категоричними, адже ч. 5 ст. 40 КПК передбачає, що слідчий, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог КПК, «є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого.» Під процесуальною самостійністю слідчого можна розуміти його право незалежно, на підставі свого внутрішнього переконання, що ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, з метою досягнення завдань кримінального провадження, приймати відповідні процесуальні рішення та вчиняти дії, пов'язані із рухом кримінального провадження та визначенням його напрямів, збиранням доказів, проведенням слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження, за винятком випадків, коли законом передбачене отримання на це згоди прокурора чи ухвали слідчого судді.

Реалізуючи концептуальну ідею КПК України, щодо здійснення досудового розслідування під процесуальним керівництвом прокурора, яка обумовлювала домінуючу керівну роль останнього, Кримінальний кодекс України Законом України № 4652-VI від 13.04.2012 р., був доповнений ст. 381-1 «Невиконання слідчим вказівки прокурора». Ця стаття мала забезпечити покладений на слідчого обов'язок, який містився у ч.4 ст. 40 КПК примусовою силою держави. При цьому кримінальна відповідальність була передбачена за систематичне невиконання слідчим органу досудового розслідування законних вказівок прокурора, наданих ним письмово в установленому КПК порядку при здійсненні кримінального провадження. Така конструкція статті КК України в тому числі забезпечувала процесуальну самостійність слідчого при здійсненні досудового розслідування, який мав нести кримінальну відповідальність виключно у разі *систематичного* невиконання вказівок прокурора.

Однак, в 2014 р. при прийнятті нової редакції Закону України «Про прокуратуру», Прикінцевими положеннями стаття 381-1 КК України була виключена. Таким чином виникла прогалина нормативного регулювання. Зокрема, частина 4 ст. 40 КПК передбачає бланкетну норму стосовно відповідальності слідчого за невиконання вказівок прокурора, однак, чинне нормативне регулювання не встановлює таку відповідальність. Отже, зі скасуванням ст. 381-1 КК України, прокурори втратили єдиний потужний інструмент владного впливу на слідчих, який міг істотно впливати на особу, яка здійснює досудове розслідування, та під тиском кримінальної відповідальності змушувати її спрямовувати свої зусилля на забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування вчиненого кримінального правопорушення та дотримання законності під час здійснення досудового розслідування.

В умовах відсутності реальних механізмів впливу прокурорів на слідчих, практика стала шукати інші шляхи, а саме – притягувати слідчих до адміністративної відповідальності за невиконання законних вимог прокурора, згідно ч. 1 ст. 185-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Однак, така практика не відповідає правовій природі адміністративної юстиції. Справа полягає в тому, що адміністративна відповідальність за правопорушення в кримінальному процесі передбачає захист кримінальних процесуальних прав відносин шляхом покладення обтяжень на учасників процесу за невиконання своїх процесуальних обов'язків в порядку реалізації норм адміністративного деліктного права. Так, глава 15 КУпАП «Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління» містить низку статей, що встановлюють адміністративну відповідальність учасників процесуальних прав відносин за невиконання ними своїх процесуальних обов'язків (адміністративних правопорушень чи проступків): ст. 185-3 «Прояв неповаги до суду або Конституційного Суду України», ст. 185-4 «Злісне ухилення свідка, потерпілого, експерта, перекладача від явки до органів досудового розслідування чи прокурора», ст. 185-5 «Перешкоджання явці до суду народного засідателя, присяжного», ст. 185-6 «Невжиття заходів щодо окремої ухвали суду», ст. 185-8 «Ухилення від виконання законних вимог прокурора», ст. 185-11 «Розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист».

Незважаючи на існуючу в державі непоодинокую практику притягнення до адміністративної відповідальності слідчих на підставі ст. 185-8 КУпАП, така практика, на нашу думку, не відповідає природі адміністративно-правових відносин.

Інститут адміністративної відповідальності визнається відносно молодим, оскільки виник у другій половині XIX століття і мав своїм головним завданням створення такої системи адміністративних (позасудових) засобів, які у разі потреби могли б бути використані суб'єктами управлінської діяльності для примушення громадян до виконання владних розпоряджень. Можна навести типізоване визначення поняття адміністративної відповідальності, наведене авторами підручника «Адміністративне право України»: «під адміністративною відповідальністю слід розуміти накладення на порушників загальнообов'язкових правил, що діють у державному управлінні, адміністративних стягнень, які тягнуть для цих осіб обтяжливі наслідки матеріального чи морального характеру» (Адміністративне право України : підручник / за ред. Ю. П. Битяка. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 544с. с. 170). З аналізу цього визначення вбачається, що адміністративна відповідальність настає за *адміністративні правопорушення*, що вчиняються у сфері *державного управління*, що здійснюється органами виконавчої влади. Тобто сутнісною ознакою цієї відповідальності є наявність очевидного тісного зв'язку адміністративних правопорушень зі сферою *державного управління, публічного адміністрування*.

Разом з тим, тлумачення багатьох норм КУпАП, серед яких деякі статті, глави 15, дає підстави стверджувати, що значна частина адміністративних правопорушень має *не адміністративну природу* – вони не посягають на встановлений порядок публічного адміністрування та не належать до юрисдикції органів публічної. Окрім, ймовірної адміністративно-деліктної природи, частина адміністративних правопорушень мають кримінально-правову, цивільно-правову, дисциплінарну, процесуальну генезу.

Адміністративними правопорушеннями процесуального характеру шкода наноситься не встановленому порядку державного управління, а встановленому порядку здійснення правосуддя/кримінального провадження, що не є державним управлінням. Очевидний дисонанс притягнення до адміністративної відповідальності за кримінальне процесуальне правопорушення детермінує висновок про неможливість притягнення слідчого до адміністративної відповідальності за ст. 185-8 КУпАП в межах кримінального провадження.

СМИРНОВ Максим – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ ПРИСЯЖНИХ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Провадження в суді присяжних – слід розглядати як особливу форму кримінального провадження у суді першої інстанції, яка полягає у діяльності сторін обвинувачення і захисту за визначальної ролі суду присяжних із встановлення фактичних і правових підстав для вирішення справ про злочини, за вчинення яких передбачене покарання у вигляді довічного позбавлення волі. З точки зору диференціації кримінального судочинства, провадження в суді присяжних є ускладненим порядком, тому що не передбачає процесуальної та ресурсної економії.

Правовим підґрунтям запровадження та функціонування в Україні суду присяжних стала Конституція України, яка одразу у трьох статтях передбачає можливість здійснення правосуддя судом присяжних. В цих статтях зазначається, що: *народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних* (ст. 124 Конституції України); *у визначених законом випадках правосуддя здійснюється за участю присяжних* (ст. 127 Конституції України); *судочинство провадиться суддею одноособово, колегією суддів чи судом присяжних* (ст. 129 Конституції України). Крім того, порядок формування та функціонування суду присяжних, організаційні та процесуальні аспекти його діяльності регулюються також Законом України «Про судоустрій та статус суддів» від 02.06.2016 р. та главою 30 КПК України, яка містить § 2

(Провадження в суді присяжних, ст.ст. 383-391). В КПК України, крім безпосередньо § 2, про присяжних згадується у ст.ст. 3, 31, 35, 65, 75, 78, 80, 216, 319, 331, 361, 480, 481, 615 та п. 1 ч. 26 Перехідних положень.

В Україні з прийняттям у 2012 р. КПК була запроваджена *європейська (континентальна) модель суду присяжних* (так звана змішана колегія), яка існує в багатьох країнах (Австрії, Греції, Данії, Італії, Німеччині, Франції та інших). Особливість цієї моделі полягає в тому, що створюється єдина колегія з числа професійних суддів та представників народу, які разом вирішують питання винуватості або невинуватості особи (питання факту) та кваліфікації злочину і її покарання (питання права). Для класичного суду присяжних принциповим є розмежування компетенції присяжних та професійних суддів.

Слід зауважити, що запроваджена в Україні модель суду присяжних піддається обґрунтованій критиці. За своєю етимологією «суд присяжних» є судом, який здійснюється винятково особами, які мають статус присяжного, тобто представниками народу. Процесуальна форма участі присяжних у здійсненні правосуддя спільно з професійними суддями в складі однієї колегії, суперечить сутності самого інституту присяжних та ототожнює її з інститутом народних засідателів (шефенів), що раніше був передбачений законодавством України. Це зводить нанівець саму ідею здійснення правосуддя судом присяжних. Особа, яку обрали присяжним, не повинна мати юридичної освіти, оскільки її рішення повинно базуватися не на правових нормах, а на нормах моралі і справедливості. Участь присяжних у здійсненні правосуддя спільно з професійними суддями призведе до нівелювання самостійності присяжних при прийнятті рішень. Шефени на відміну від присяжних питання про винуватість вирішують не незалежно від судді, а разом з ним, під його керівництвом, покладаючись на його досвід та зазвичай схиляються до точки зору останнього.

Ч. 3 ст. 383 КПК передбачає, що усі питання, пов'язані з судовим розглядом, крім питання, передбаченого ч. 3 ст. 331 КПК (питання доцільності продовження запобіжного заходу до закінчення двомісячного строку з дня його застосування), судді і присяжні вирішують *спільно*. Отже, головним недоліком запровадженої моделі суду присяжних є спільний розгляд справ професійними суддями та присяжними, адже за такої системи відсутня самостійність винесення рішення присяжними та можливий вплив на них з боку професійних суддів.

Крім того, українська модель суду присяжних має недоліки в частині формування суду присяжних, відсутності окремого закону про присяжних, а також фрагментарного регулювання в КПК процесуальних аспектів діяльності суду присяжних.

КПК передбачає матеріально-правову та процесуальну умови здійснення провадження судом присяжних. Провадження судом присяжних може здійснюватися лише щодо певної категорії злочинів (*матеріально-правова умова*) та за клопотанням обвинуваченого (*процесуальна умова*). Суду присяжних, який утворюється при місцевому загальному суді першої інстанції є підсудними кримінальні справи про злочини, за вчинення яких кримінальним

законом передбачено можливість призначення покарання у вигляді довічного позбавлення волі. Аналіз КК України свідчить про незначну кількість злочинів, за які передбачено можливість призначення зазначеного виду покарання.

Відповідно до ч. 3 ст. 31 КПК України кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється за клопотанням обвинуваченого – судом присяжних у складі двох професійних суддів та трьох присяжних. Кримінальне провадження стосовно кількох обвинувачених розглядається судом присяжних стосовно всіх обвинувачених, якщо хоча б один з них заявив клопотання про такий розгляд.

Отже, *розгляд справи судом за участю присяжних є правом обвинуваченого, яке реалізується при заявленні ним відповідного клопотання.* Більш того, КПК надає перевагу даному праву обвинуваченого у випадку колізії інтересів кількох обвинувачених у одному провадженні, оскільки кримінальне провадження стосовно кількох обвинувачених розглядається судом присяжних стосовно всіх обвинувачених, якщо хоча б один з них заявив клопотання про такий розгляд. Було б доцільним на рівні КПК вирішити питання щодо можливості виділення в окреме провадження справ стосовно тих обвинувачених, які не виявили бажання розгляду їх справи судом присяжних.

КПК передбачає особливий порядок наради і голосування в суді присяжних. Його особливість полягає у об'єднанні в одну колегію професійних та непрофесійних суддів, які зобов'язані в такому складі обговорити та вирішити всі питання, передбачені ст. 368 КПК та ухвалити законний, обґрунтований і справедливий вирок.

Слід зауважити, що за такого порядку наради і голосування, присяжні не зможуть переконливо довести свою точку зору, заперечити позицію двох професійних суддів, один з яких є головуючим та вимушені будуть орієнтуватися на позицію останніх. Професійні судді і присяжні в юридичному плані не мають рівноцінних знань для встановлення фактів об'єктивної дійсності, які були досліджені під час судового засідання. Складність полягає в тому, що під час наради у присяжних будуть виникати труднощі з правильним розумінням (тлумаченням) положень закону під час вирішення питань, передбачених ст. 368 КПК. Відповіді присяжних будуть залежать від роз'яснень головуючого, наскільки повно та як саме він пояснить значення питань, які необхідно вирішити в нарадчій кімнаті. За таких обставин може відбуватися вплив професійних суддів на присяжних, їх внутрішнє переконання, коли вони прислуховуються до головуючого. Позиція професійних суддів у справі, їх досвід, авторитет можуть впливати на рішення присяжних під час відкритого голосування.

У зв'язку із цим та з урахуванням запровадженої в КПК моделі суду присяжних, вважаємо за доцільне передбачити такий порядок наради і голосування в суді присяжних, відповідно до якого присяжні у нарадчій кімнаті вирішували такі питання: чи мало місце діяння, у вчиненні якого обвинувачується особа; чи містить це діяння склад кримінального

правопорушення та чи винен обвинувачений у вчиненні цього кримінального правопорушення. Всі інші питання, передбачені ч. 1 ст. 368 КПК мають вирішувати професійні судді.

АФНАСЬЄВА Валерія – курсант 210-го навчального взводу, факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Одеського державного університету внутрішніх справ

МАШАРО Олександра – курсант 210-го навчального взводу, факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

МУДРЕЦЬКА Ганна – доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

СПЕЦИФІКА ДОКАЗУВАННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Військова агресія Росії проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, внесла суттєві корективи в правову систему нашої держави, особливо в сферу кримінального процесу. Напади на цивільну та критичну інфраструктуру, ракетні обстріли, а також терористичні акти проти цивільного населення призвели до масштабного збільшення кримінальних правопорушень, які охоплюють не лише національну безпеку, життя і здоров'я особи, але й мир, безпеку людства, міжнародний правопорядок та порядок несення військової служби.

З початком нової фази війни був введений воєнний стан, що безпосередньо вплинуло на реалізацію завдань кримінального провадження. Адміністративно-правовий режим воєнного стану визначає особливий порядок функціонування органів публічної влади, зокрема в умовах військової агресії, спрямований на запобігання загрозам національній безпеці, незалежності та територіальній цілісності держави. Однак, це обмеження також стосується правового регулювання суміжних категорій, включаючи кримінальні правопорушення [1, с. 9].

Правовий комплекс міжнародного гуманітарного права встановлює рамки для юридичної оцінки поведінки сторін конфлікту, класифікуючи їх дії як порушення законів і звичаїв війни. Це зобов'язує правоохоронну систему України активно адаптуватися до міжнародних стандартів для проведення розслідування кримінальних правопорушень, які пов'язані з активними бойовими діями, а також для належної правової кваліфікації діянь у процесі доказування.

В умовах війни з'являється ряд проблем, які ускладнюють кримінальне провадження, особливо для сторони обвинувачення:

Активні військові дії обмежують доступ правоохоронних органів до територій, де були скоєні правопорушення. Це ускладнює проведення основних процесуальних дій, таких як огляд місця події та допит свідків, що критично важливо на ранніх етапах досудового розслідування [2, с. 16].

Відсутність ефективного механізму контролю над кримінальними провадженнями, зокрема в частині обрання, зміни, скасування або продовження заходів забезпечення, а також оскарження дій слідчих, прокурорів та суддів, порушує права та інтереси учасників кримінального процесу. Ці проблеми, що існували з 2014 року, загострюються з розширенням зони бойових дій та зростанням кількості правопорушень, що вимагає змін у законодавстві, зокрема в кримінальному процесуальному кодексі України (стаття 615).

Військова агресія Росії проти України значно вплинула на кримінальне правосуддя, викликавши необхідність адаптації законодавства та практики до нових умов. В умовах воєнного стану правоохоронна система повинна знайти ефективні рішення для подолання проблем, що виникають у процесі розслідування та кваліфікації кримінальних правопорушень, забезпечуючи відповідність міжнародним стандартам і збереження прав та інтересів громадян [4, с. 38].

У контексті міжнародного кримінального права важливо виокремити окрему групу злочинів, які відрізняються своєю специфікою — воєнні злочини. Для доведення вини особи у вчиненні воєнних злочинів необхідно враховувати два ключові фактори: вчинення діяння під час збройного конфлікту та безпосередню пов'язаність цього діяння з конфліктом. Відсутність дослідження цих обставин може нівелювати можливість належного доказування складу злочину.

Для правильного кваліфікування злочину як воєнного необхідно підтвердити, що:

- Діяння було скоєно під час збройного конфлікту. Це означає, що правопорушення повинно мати безпосередній зв'язок з бойовими діями або іншими військовими операціями.

- Діяння повинно бути безпосередньо пов'язане з військовими діями або конфліктом. Тобто має бути доведено, що злочин не є випадковим, а має причинно-наслідковий зв'язок з конфліктом [3, с. 59].

З правової точки зору, доведення причетності особи до воєнного злочину вимагає підтвердження причинно-наслідкового зв'язку між вчиненим діянням і

умовами збройного конфлікту. Проблема полягає в тому, що не всі злочинні діяння, скоєні під час конфлікту, автоматично кваліфікуються як воєнні злочини. Наприклад, злочин, вчинений під час конфлікту, але не пов'язаний з бойовими діями, не буде вважатися воєнним злочином.

Ще одним суперечливим аспектом є ситуація, коли цивільна особа, яка повідомляє про розташування військових частин, фактично бере участь у військових діях. За такою логікою, вбивство такої особи не буде вважатися воєнним злочином, навіть якщо формально вона є цивільною особою [1, с. 30].

Доказування воєнних злочинів вимагає особливої уваги до контекстуальних елементів і причинно-наслідкового зв'язку. Важливо сформулювати спеціальний предмет доказування, який відповідатиме специфіці воєнних злочинів. Більшість обставин, визначених у ст. 91 КПК України, повинні бути доказані у контекстуальному зв'язку з збройним конфліктом.

Розслідування воєнних злочинів часто здійснюється колективним методом, що включає:

- Процесуальні дії «гарячих слідів». Це оперативне розслідування безпосередньо після скоєння злочину.

- Нові процесуальні дії та прийоми. Аналіз радіопередач і каналів зв'язку, допити військових, огляд місць масових поховань.

В умовах збройного конфлікту, участь у якому бере Україна, важливо внести ефективні зміни в процесуальне законодавство, враховуючи міжнародні стандарти. Це забезпечить можливість правоохоронним органам і системі правосуддя виконувати свої завдання в умовах війни, що є ключовим для забезпечення справедливого розслідування і притягнення винних до відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Абдуллаєв, Т. Т., А. В. Піддубна. Взаємодія слідчого з іншими учасниками кримінального провадження під час розслідування воєнних злочинів. 2024. С. 96

2. Коваль Д. О., Авраменко Р. А. Воєнні злочини. Особливості розслідування міжнародних злочинів, скоєних в контексті збройного конфлікту на Донбасі. Київ : ГО Truth Hounds; Одеса : Фенікс, 2019. 36 с.

3. Репецький В. М., Лисик В. М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/amp_2009_1_15.pdf – С. 120–125.

4. Тетерятник Г. К. Кримінальне провадження в умовах надзвичайних правових режимів: теоретико-методологічні та праксеологічні основи: монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 500 с.

АРТЮШОК Дмитро – курсант 312 навчального взводу Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для

*підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України Одеського
державного університету внутрішніх
справ*

Науковий керівник:

МУДРЕЦЬКА Ганна – доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування НПУ Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ФІКСАЦІЇ СЛІДЧИХ РОЗШУКОВИХ ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Слідчі (розшукові) дії є важливим елементом доказування у кримінальному провадженні, завданням якого є виявлення, фіксація та перевірка доказів. Від того, наскільки дотримані вимоги Кримінального процесуального кодексу, залежить виконання завдань кримінального провадження та справедливості вироку. У зв'язку із запровадженням воєнного стану на території України проведення слідчих (розшукових) дій, як засобу збирання доказів, зазнало суттєвих змін та дещо ускладнилося. Так, у зв'язку із введенням воєнного стану на території України до Кримінального процесуального кодексу було внесено низку змін. Зокрема, Законом України від 15.03.2022 р. № 2125-ІХ текст КПК України було доповнено Розділом ІХ¹ «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану» [1]

Відповідно до ч. 1 ст. 223 КПК України: «Слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні» Вони є важливим способом збирання та фіксації доказів у вищезгаданому судочинстві. Зокрема, до них належать: 1) допит; 2) пред'явлення для впізнання; 3) огляд; 4) ексгумація трупа; 5) освідування особи; 6) обшук; 7) слідчий експеримент; 8) проведення експертизи [2]. Фіксація слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану має певні особливості, обумовлені специфікою ситуації, у якій проводиться досудове розслідування. Основні особливості обумовлюються наступними положеннями: по-перше, воєнний стан передбачає зміну правового режиму, який може включати обмеження окремих прав і свобод, що впливає на порядок проведення слідчих (розшукових) дій. Можливі обмеження щодо пересування, комендантські години, евакуація цивільного населення тощо. По-друге, через складність фізичного доступу до місця проведення слідчих (розшукових) дій у зоні бойових дій фіксація може здійснюватися за допомогою дистанційних засобів, таких як дрони, відеокамери, фотофіксація з

безпілотних літальних апаратів тощо. Крім того, використання засобів аудіо- та відеофіксації під час допиту свідків, обшуків або огляду місць подій, особливо у випадках, коли немає можливості забезпечити фізичну присутність слідчих органів. По-третє, проведення слідчих (розшукових) дій під час бойових дій або в зоні активного конфлікту потребує додаткових заходів безпеки як для слідчих, так і для свідків або учасників слідчих (розшукових) дій. Зона проведення слідчих дій може бути небезпечною через загрозу обстрілів, мінування, що ускладнює або робить неможливим повноцінне проведення дій за звичайними стандартами. По-четверте, в умовах воєнного стану може бути введений спрощений режим фіксації процесуальних дій, який дозволяє використання обмеженої кількості документальних засобів. Це може включати застосування електронних документів. Особливу увагу слід приділити забезпеченню автентичності зібраних доказів, враховуючи можливі труднощі з доступом до традиційних методів фіксації. По-п'яте, у деяких випадках, наприклад, через евакуацію або відсутність зв'язку, може бути неможливо залучити певних учасників слідчих дій (свідків, адвокатів), що потребує прийняття спеціальних рішень щодо способів та часу фіксації таких дій. По-шосте, в умовах воєнного стану зростає кількість розслідувань, пов'язаних з воєнними злочинами, що вимагає специфічної методики фіксації слідів злочинів, таких як масові захоронення, руйнування цивільних об'єктів, катування та інші порушення міжнародного гуманітарного права. Важливою стає співпраця з міжнародними організаціями для документування злочинів, що може вимагати адаптації методик фіксації до міжнародних стандартів.

Також до значущих змін слід віднести можливість прийняття рішення про початок досудового розслідування дізнавачем, слідчим, прокурором, якщо відсутня технічна можливість доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань рішення про початок досудового розслідування приймає дізнавач, слідчий, прокурор, про що виноситься відповідна постанова. В інформаційному листі Верховного Суду від 03 березня 2022 р. «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» зазначено, що такий документ може вважатися належним підтвердженням початку досудового розслідування. Після відновлення технічної можливості доступу, відомості, що підлягають внесенню до ЄРДР, вносяться до нього за першої можливості. Проведення слідчих (розшукових) дій до винесення дізнавачем, слідчим, прокурором постанови про початок досудового розслідування не допускається. За винятком невідкладних випадків, коли може бути проведений огляд місця події. Тоді постанова приймається невідкладно після завершення огляду; виконання повноважень слідчого судді керівником відповідного органу прокуратури; право доручити здійснення досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування; проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи без залучення понятих, у випадках, коли їх залучення є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я; можливість дистанційної участі захисника у проведенні слідчої (розшукової) дії [3].

В умовах воєнного стану при проведенні слідчих (розшукових) дій необхідно дотримуватися всіх вимог кримінальної процесуальної форми, гарантій прав учасників слідчих (розшукових) дій, враховувати потенційну небезпеку для їхнього життя чи здоров'я та складні умови, в яких сьогодні перебуває Україна, умови правового режиму воєнного стану. Крім того, умови воєнного стану підвищують ризик витоку інформації та її використання ворогом, тому важливо забезпечити високий рівень захисту даних, зокрема використання зашифрованих каналів зв'язку для передачі інформації. Ці особливості вимагають адаптації процедур слідчих (розшукових) дій та фіксації до нових умов, щоб забезпечити ефективність розслідувань та захист прав людини навіть у таких складних ситуаціях, як воєнний стан.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14 квіт. 2022 р. № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2097>
3. Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Лист Верховного Суду від 03. 03. 2022 р. № 1/0/2-22 https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Inform_lyst_2022_03_03.pdf

БАХМАТ Володимир Григорович – курсант навчально-наукового інституту № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ, рядовий поліції

Науковий керівник:

МАКАРОВА Олена Павлівна – доцент кафедри криміналістики та судової експертології кандидат психологічних наук, доцент Харківського національного університету внутрішніх справ, майор поліції

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ ТА МЕТОДИ ПРОТИДІЇ

Організована злочинність залишається однією з найбільших загроз національній безпеці України. Постійні соціально-економічні та політичні зміни у державі створюють сприятливі умови для розвитку злочинних

угруповань. Сучасні тенденції організованої злочинності характеризуються високим рівнем адаптивності, глобалізації та використанням новітніх технологій.

Організована злочинність в Україні зазнає значних змін, що відображаються у сучасних тенденціях її розвитку. Серед основних характеристик – глобалізація, активне впровадження цифрових технологій, розширення сфер діяльності та посилення корупційних зв'язків[1]. Глобалізація привела до того, що українські злочинні угруповання встановлюють міцні зв'язки з міжнародними кримінальними мережами. Це дозволяє їм брати участь у транснаціональних злочинних схемах, таких як контрабанда, торгівля людьми та відмивання грошей, часто використовуючи складні фінансові інструменти для приховування своєї діяльності.

Цифровізація стала ключовим фактором у діяльності сучасних кримінальних організацій. Вони активно використовують технології для координації операцій, шахрайства та відмивання коштів. Кіберзлочинність, включно з крадіжкою особистих даних та хакерськими атаками, є однією з найбільш динамічних форм їхньої діяльності. Використання криптовалют та анонімних мереж ускладнює завдання правоохоронних органів у відстеженні таких злочинів. Диверсифікація діяльності є ще однією тенденцією. Організовані злочинні групи розширюють сфери своєї присутності, виходячи за межі традиційних видів злочинів. Вони залучаються до екологічних злочинів, незаконного видобутку ресурсів, шахрайства у державних закупівлях та фінансових махінацій.

Корупція продовжує бути інструментом забезпечення стабільності для таких угруповань. Проникаючи у державні та правоохоронні структури, вони забезпечують собі певний рівень недоторканності. Цей фактор стає критичним через слабкість державних інститутів та низький рівень контролю. Корупційні зв'язки дозволяють злочинним організаціям маніпулювати правовою системою та уникати відповідальності. Також спостерігається зростання рівня насильства у діяльності організованих злочинних груп[1]. Вони використовують силу для вирішення конфліктів та захисту своїх інтересів, застосовуючи сучасне озброєння та тактику, що ускладнює їхнє переслідування правоохоронними органами.

Протидія організованій злочинності вимагає комплексного підходу, що включає різні правові, оперативні та превентивні заходи. Один із ключових методів — удосконалення законодавчої бази. Необхідно створити чіткі нормативні акти, які б встановлювали жорсткі покарання за участь у злочинних організаціях, передбачали конфіскацію майна, отриманого злочинним шляхом, а також створювали ефективні механізми правового переслідування[2]. Правова рамка повинна враховувати транснаціональний характер організованої злочинності та дозволяти міжнародну співпрацю в цій сфері. Посилення міжнародної співпраці є важливим елементом боротьби з організованою злочинністю, враховуючи її глобальний масштаб. Спільні операції з правоохоронними органами інших країн, обмін розвідувальною інформацією,

впровадження міжнародних стандартів та участь у роботі міжнародних організацій, таких як Інтерпол чи Європол, є важливими кроками у цьому напрямку. Тільки через скоординовані дії різних держав можна ефективно протидіяти транснаціональним злочинним мережам[3]. Застосування сучасних технологій також відіграє критичну роль у протидії організованій злочинності. Використання аналітичних платформ, систем обробки великих даних, засобів кібербезпеки дозволяє правоохоронним органам більш ефективно відстежувати злочинну діяльність, прогнозувати загрози та збирати докази[4]. Особливу увагу слід приділяти розвитку навичок кіберрозвідки, що дозволяє виявляти кіберзлочини, пов'язані з діяльністю організованих злочинних груп, та протидіяти їм на ранніх стадіях.

Антикорупційні заходи є невід'ємною складовою боротьби з організованою злочинністю. Зменшення рівня корупції в державних органах, зокрема в правоохоронній та судовій системах, є важливим для забезпечення ефективного правосуддя[5]. Створення спеціалізованих антикорупційних органів, запровадження механізмів захисту викривачів корупції, підвищення прозорості та підзвітності державних службовців сприяє обмеженню можливостей для злочинних угруповань впливати на органи влади.

На нашу думку, превентивні заходи також мають велике значення. Профілактика злочинності включає підвищення рівня обізнаності громадян про ризики, пов'язані з організованою злочинністю, створення програм реабілітації для осіб, які були залучені до злочинних груп, та посилення соціального захисту, щоб зменшити економічні чинники, що спонукають людей до участі у злочинній діяльності. Розвиток програм взаємодії між громадськістю та правоохоронними органами може стати важливим інструментом у виявленні та запобіганні злочинній діяльності.

Отже, сучасні тенденції організованої злочинності в Україні свідчать про її зростаючу складність, глобалізацію та технологічну адаптивність. Злочинні угруповання активно використовують сучасні технології, розширюють свої сфери діяльності та вбудовуються в міжнародні кримінальні мережі, що значно ускладнює завдання правоохоронних органів. Ефективна протидія цьому явищу вимагає комплексного підходу, який включає удосконалення законодавства, посилення міжнародної співпраці, використання сучасних технологій та антикорупційних заходів. Тільки поєднання цих методів може забезпечити надійний захист суспільства та держави від загроз, які несе організована злочинність. Пріоритетом має стати превентивна робота та залучення широкого кола суб'єктів до боротьби з цим явищем, включно з громадськістю, міжнародними партнерами та різними державними інституціями.

Список використаних джерел:

1. Джафарова О. В., Зінченко Д.А. Специфіка застосування запобіжних заходів у кримінальному процесі під час воєнного. *Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама. МВС України. Вінниця. ХНУВС. 2024. С. 371-375.*

2.Зінченко Д.А., Джафарова О.В., Аналіз ефективності методів криміналістичного аудиту в діяльності національної поліції України для протидії організованим злочинності. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики. Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса». 2024. 314 с.*

3.Зінченко Д.А., Ляшко Д.А. Методи виявлення та документування випадків порушень прав дітей у зоні конфлікту. Захист та дотримання прав громадян органами Національної поліції України в умовах воєнного стану. МВС України. Вінниця. ХНУВС. 2023. С. 281-283.

4.Зінченко Д.А., Шевченко І.Ю., Макарова О.П. Роль поліції у запобіганні воєнних злочинів під час воєнного стану в Україні: Юридичні і практичні аспекти. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану. Хмельницький. 2024. с. 341-344.*

5.Шевченко І. Ю., Зінченко Д.А. Економічні аспекти боротьби з фінансовою злочинністю та незаконним виведенням грошей. *Актуальні питання судової експертології криміналістики та кримінального процесу. Київ. 2023. С. 536-539.*

СЕНДІК Ігор – курсант *Донецького державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

ФЕДОРЧАК Ірина – викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету №1 *Донецького державного університету внутрішніх справ*

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ: ВИКЛИКИ ТА АДАПТАЦІЯ

Актуальність теми обумовлена необхідністю оцінки ефективності роботи правоохоронних органів в умовах воєнного конфлікту, що суттєво змінює їх функціонування та регуляцію. Мета дослідження полягає в аналізі впливу воєнного стану на діяльність правоохоронних органів, виявленні основних викликів, з якими вони стикаються, та оцінці адаптаційних стратегій, що застосовуються для подолання цих викликів. Завдання дослідження включають вивчення змін у законодавстві, оцінку проблем, що виникають в умовах воєнного стану, і визначення ефективності нових підходів і методів, впроваджених для забезпечення правопорядку та безпеки.

Основним правоохоронним органом, який виконує охорону прав та свобод людини – є Національна поліція України. Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 2 ЗУ «Про Національну поліцію» одним з основних завдань поліції є надання

поліцейських послуг у сфері охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави [1].

Під час воєнного стану правоохоронні органи отримали розширені повноваження та компетенції для забезпечення громадського порядку та національної безпеки. Проте важливо зберігати баланс між необхідністю захисту громадян та забезпеченням їхніх прав та свобод.

Основними викликами для поліції в умовах воєнного стану є:

- Підвищена небезпека для поліцейського
- Надвисокі фізичні та психологічні навантаження на співробітників
- Підвищений ризик порушень прав людини з боку поліції
- Недостатня підготовка та брак кадрових ресурсів

Давайте розглянемо основні з аспектів компетенції та повноважень правоохоронних органів під час воєнного стану, які було додано до ст. 32 ЗУ «Про Національну поліцію» на період дії воєнного стану в Україні:

- Пункт 37: Здійснює конвоювання осіб, затриманих за підозрою в учиненні кримінального правопорушення, узятих під варту, обвинувачених або засуджених до позбавлення волі, а також охороняє їх у залі суду.

- Пункт 38. У випадках, передбачених законом, утримує в ізоляторах тимчасового тримання осіб, затриманих за вчинення кримінальних або адміністративних правопорушень, осіб, стосовно яких як запобіжний захід застосовано тримання під вартою, осіб, підданих адміністративному арешту, а також обвинувачених і засуджених [2].

Розширення повноважень Національної поліції України, яке включає конвоювання та охорону осіб, затриманих, обвинувачених або засуджених у судовому залі, а також утримання їх в ізоляторах тимчасового тримання, свідчить про важливий крок у покращенні правопорядку та забезпеченні безпеки громадян. Це допомагає забезпечити ефективний контроль над особами, які перебувають під вартою або знаходяться у в'язницях, та запобігти можливим випадкам побігу чи інших негативних наслідків. Важливою є також забезпечення дотримання принципів правової держави, прав людини та прозорості в діяльності поліції під час виконання цих нових функцій. Дотримання прав осіб, які перебувають під вартою чи утримуються в ізоляторах, а також їхнє гідне та безпечне утримання, є невід'ємною складовою цих повноважень. Такі заходи сприяють покращенню дії правосудної системи та забезпеченню правопорядку в країні.

Також у ч. 4 ст. 8 ЗУ «Про Національну поліцію» законодавець додав нове положення, а саме: «Під час дії воєнного стану поліція діє згідно із призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються відповідно до Конституції України та Закону України "Про правовий режим воєнного стану"[3].

Під час дії воєнного стану поліція має специфічні обов'язки та обмеження, які випливають із законодавства щодо правового режиму воєнного стану. Закон України "Про правовий режим воєнного стану" встановлює чіткі

рамки діяльності правоохоронних органів під час такого стану. Важливим аспектом є те, що воєнний стан надає державі право на введення ряду обмежень щодо прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб з метою забезпечення національної безпеки та громадського порядку. Під час дії воєнного стану поліція виконує свої обов'язки з урахуванням цих обмежень та відповідно до визначених призначення та завдань.

Поліція під час воєнного стану має право на застосування спеціальних заходів безпеки, контролю за дотриманням введених обмежень, а також на здійснення оперативно-розшукової діяльності для запобігання та припинення злочинів, що загрожують національній безпеці. Важливою складовою діяльності поліції під час воєнного стану є забезпечення захисту прав та свобод громадян у межах встановлених обмежень, а також виконання своїх функцій з мінімізацією можливих негативних наслідків для населення та забезпеченням збалансованого підходу до виконання призначених завдань.

Поліція повинна адаптуватися до сучасних викликів задля ефективної діяльності, ось декілька адаптаційних стратегій:

1. Нові підходи до роботи: правоохоронні органи повинні впроваджувати гнучкі схеми управління, максимально прибираючи бюрократичні процеси, розвиваючи існуючу інформаційно-цифрову базу відомства.

2. Використання сучасних технологій: широко застосовувати новітні технології, такі як відеоспостереження, аналітичні платформи, дрони для моніторингу та інструменти для поліпшення комунікації та координації дій.

3. Партнерство з державними та міжнародними організаціями: співпраця з військовими та іншими державними структурами, а також міжнародними організаціями, сприяє обміну інформацією та покращенню безпеки.

4. Підвищення кваліфікації персоналу: проводити регулярні тренінги з роботи в умовах ризику та використання нових технологій, а також психологічна підтримка співробітників.

Правоохоронні органи в умовах воєнного стану стикаються з численними викликами, включаючи проблеми з ресурсами, підвищений ризик та труднощі в комунікації. Для ефективного подолання цих проблем, вони впроваджують нові організаційні моделі, використовують сучасні технології та налагоджують співпрацю з іншими організаціями. Адаптаційні стратегії, такі як підвищення кваліфікації персоналу та оптимізація ресурсів, є критично важливими для забезпечення правопорядку та безпеки під час воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII : станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 18.09.2024).

2. Про внесення змін до законів України "Про Національну поліцію" та "Про Дисциплінарний статут Національної поліції України" з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану : Закон

України від 15.03.2022 р. № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text> (дата звернення: 18.09.2024).

3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII : станом на 27 лип. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 18.09.2024).

ТАЛІМАЗАН Аріна – курсантка 302 навчального взводу факультету №1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

ДРОБЕНКО Діна – викладач кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Кримінальна процесуальна протидія організованих злочинності та корупції в умовах збройного конфлікту є надзвичайно актуальною темою, що потребує глибокого наукового аналізу та розробки ефективних заходів. Збройний конфлікт, що триває на території України, створює унікальні умови для розвитку організованої злочинності та корупції, які використовують ситуацію невизначеності та слабкості державних інституцій для своїх цілей. У таких умовах кримінальне судочинство має важливе значення у забезпеченні національної безпеки, відновленні законності та порядку, а також у захисті прав і свобод громадян [3,с.62]].

Слід зазначити, що процесуальні заходи протидії організованих злочинності та корупції в умовах збройного конфлікту відрізняються від тих, що застосовуються у мирний час. Це обумовлено не лише посиленням злочинної активності, але й обмеженими можливостями державних органів у забезпеченні належного рівня правопорядку. У такій ситуації виникає необхідність адаптації кримінально-процесуальних норм до умов воєнного часу, що передбачає розширення повноважень правоохоронних органів, спрощення процедур та підвищення оперативності реагування на злочинні прояви.

Важливим аспектом у протидії організованих злочинності та корупції в умовах збройного конфлікту є забезпечення належного рівня взаємодії між різними правоохоронними органами, зокрема поліцією, Службою безпеки України, прокуратурою та судами. Ефективна координація дій між цими інституціями сприяє підвищенню ефективності кримінального переслідування, що є ключовим фактором у стримуванні злочинної активності. Крім того,

важливим є питання забезпечення прозорості та підзвітності діяльності правоохоронних органів, що знижує ризики корупції та зловживання службовим становищем.

Не менш важливим є забезпечення дотримання прав людини у процесі боротьби з організованою злочинністю та корупцією. Навіть в умовах збройного конфлікту держава повинна гарантувати захист основних прав і свобод, зокрема права на справедливий судовий розгляд, право на захист, а також недопущення незаконних методів дізнання і слідства. Це вимагає від правоохоронних органів підвищеної відповідальності та професіоналізму, а також постійного контролю з боку громадськості та міжнародних організацій [1].

Одним із ключових аспектів кримінальної процесуальної протидії організованій злочинності та корупції є питання доказування. Збройний конфлікт створює додаткові труднощі у збиранні доказів, зокрема через знищення або пошкодження матеріальних об'єктів, свідків, які можуть перебувати на тимчасово окупованих територіях або в зоні активних бойових дій. Це вимагає від правоохоронних органів застосування новітніх технологій, зокрема електронних засобів збирання і збереження доказів, а також міжнародної співпраці для отримання необхідної інформації.

Крім того, в умовах збройного конфлікту особливої актуальності набуває питання забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. Це стосується як слідчих і прокурорів, так і свідків, експертів, перекладачів та інших осіб, які можуть бути під загрозою через свою участь у процесі. З цією метою необхідно розробляти та впроваджувати спеціальні заходи захисту, зокрема забезпечення конфіденційності інформації про учасників процесу, надання фізичної охорони, а також можливість зміни місця проживання або тимчасового виїзду за кордон.

Організована злочинність та корупція в умовах збройного конфлікту також потребують відповідної оцінки з боку міжнародної спільноти. Україна може отримати значну підтримку у боротьбі зі злочинністю та корупцією через залучення міжнародних організацій, зокрема ООН, ЄС, ОБСЄ, а також через співпрацю з іншими державами. Це включає не лише фінансову та технічну допомогу, але й навчання фахівців, обмін досвідом, а також залучення міжнародних спостерігачів та експертів до розслідування особливо резонансних справ [4].

Наукові дослідження у сфері кримінального процесу також відіграють важливу роль у розробці нових підходів до протидії організованій злочинності та корупції. Це стосується як теоретичних аспектів, зокрема визначення правових норм, що потребують удосконалення, так і практичних рекомендацій щодо їхнього застосування. Розробка і впровадження інноваційних методів та інструментів у кримінальному процесі дозволить підвищити ефективність протидії злочинності та корупції, а також забезпечить дотримання прав і свобод громадян [2].

Крім зазначених аспектів, слід також звернути увагу на необхідність реформування судової системи, яка відіграє ключову роль у кримінальній процесуальній протидії організованій злочинності та корупції. Умови збройного конфлікту вимагають від судів не лише оперативності у розгляді кримінальних справ, але й дотримання принципів справедливості та неупередженості. Це особливо важливо в умовах підвищеного соціального напруження та громадського контролю, коли будь-яке порушення з боку судових органів може мати значний резонанс і призвести до подальшої дестабілізації ситуації.

Проблема забезпечення незалежності судової системи в умовах збройного конфлікту є надзвичайно актуальною. З одного боку, збройний конфлікт створює додаткові ризики для суддів, що можуть стати об'єктами тиску або навіть фізичних загроз з боку злочинних угруповань. З іншого боку, судді можуть піддаватися тиску з боку державних органів або військових структур, що також загрожує порушенням принципу неупередженості. Тому важливо забезпечити надійний механізм захисту суддів, зокрема через забезпечення їхньої фізичної безпеки, а також через створення умов для збереження незалежності їхньої діяльності.

Необхідно також відзначити значення громадянського суспільства у процесі протидії організованій злочинності та корупції в умовах збройного конфлікту. Громадянські організації, незалежні засоби масової інформації, правозахисні групи відіграють важливу роль у моніторингу діяльності правоохоронних органів, судів та інших державних структур, що беруть участь у боротьбі зі злочинністю. Їхня діяльність сприяє підвищенню прозорості та підзвітності, а також зменшує ризик корупційних зловживань. Крім того, громадянське суспільство може відігравати важливу роль у наданні допомоги постраждалим від злочинних дій, а також у підвищенні правової обізнаності населення [5].

Кримінальне переслідування осіб, які займаються організованою злочинністю та корупцією, в умовах збройного конфлікту є складним завданням, що вимагає врахування специфіки воєнного часу. Це включає не лише збирання доказів і проведення слідчих дій, але й забезпечення безпеки учасників процесу, а також організацію судових засідань у складних умовах. У цих умовах важливо, щоб правоохоронні органи діяли злагоджено та професійно, використовуючи всі доступні ресурси для ефективного розслідування та переслідування злочинців.

Отже, кримінальна процесуальна протидія організованій злочинності та корупції в умовах збройного конфлікту є складним і багатоаспектним завданням, що вимагає комплексного підходу. Це включає як вдосконалення законодавчої бази, так і підвищення рівня професійної підготовки правоохоронних органів, забезпечення їхньої взаємодії та міжнародної співпраці, а також дотримання прав людини. Тільки через системний підхід та інтеграцію зусиль на національному та міжнародному рівнях можливо досягти значного прогресу у боротьбі з організованою злочинністю та корупцією, що є

ключовим фактором у забезпеченні національної безпеки та стабільності держави.

Список використаних джерел:

1. Стратегія боротьби з організованою злочинністю: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року No 1126-р. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/#Text> (дата звернення: 01.09.2024).

2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 30.08.2024).

3. Боротьба з корупцією та організованою злочинністю: підруч.: у 2-х т. Т. 1. Боротьба з організованою злочинністю / І.М. Гриненко, Ю.Р. Гавдьо, В.А. Пентегов та ін. Київ: НА СБУ, 2019. 280 с.

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. No 2341-III / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2001. No 25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 31.08.2024).

5. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 р. No 3341-XII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1993. No 35. Ст. 358. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3341-12> (дата звернення: 01.09.2024).

ШИЛО Ігнат – курсант 203 н.в. факультету №1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

ДРОБЕНКО Діна – викладач кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ КОРУПЦІЇ

Кримінологічне дослідження корупційної злочинності полягає у виявленні закономірностей формування і розвитку такого соціально-правового явища, як корупційна злочинність, визначенні характеру впливу зовнішніх криміногенних факторів на протиправну поведінку, а також встановленні ознак і властивостей осіб, які вчиняють корупційні злочини [1].

Корупційне правопорушення - діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [2].

Корупція - використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [2].

Чинна правова система не забезпечує належного контролю за діяльністю організованих корумпованих груп. Ефективні правові інструменти (наприклад, конфіскація майна, моніторинг доходів) часто не застосовуються належним чином або не працюють через недосконалість процесуальних норм. Основною проблемою є відсутність чіткої координації між різними державними органами, відповідальними за боротьбу з корупцією. Також бракує ефективного використання сучасних технологій, таких як автоматизовані системи збору та аналізу даних, які допомагають відстежувати корупційні потоки та виявляти незаконні активи. Крім того, механізми притягнення до відповідальності корупціонерів є складними і тривалими через бюрократичні процедури, що дозволяє правопорушникам уникати відповідальності. Процедури конфіскації незаконно набутого майна та заморожування активів часто затягуються, що дозволяє корумпованим групам приховувати кошти за кордоном та через підставні компанії. Для досягнення результатів потрібна взаємодія всіх рівнів влади та підвищення прозорості процесів, що зменшить можливості для зловживань і забезпечить швидший процес розслідування та притягнення до відповідальності осіб, залучених у корупційні схеми.

Відсутність прозорості та ефективних результатів у боротьбі з корупцією знижує довіру суспільства до правоохоронної системи. Це також знижує кількість інформаторів і свідків, готових співпрацювати зі слідчими органами. Громадяни часто сприймають антикорупційні органи як неефективні або такі, що перебувають під політичним тиском, що посилює відчуття безкарності корумпованих чиновників. Щоб подолати цю проблему, необхідно підвищити рівень підзвітності суспільства та забезпечити прозорість роботи правоохоронних і судових органів. Одним із кроків до цього є активне інформування громадськості про досягнення в боротьбі з корупцією за допомогою публічних звітів, доступу до судових рішень і громадських кампаній. Це зміцнить довіру суспільства до боротьби з корупцією та створить розуміння того, що боротьба з корупцією є реальним пріоритетом для держави.

Ще одним важливим елементом є забезпечення належного захисту інформаторів. Недостатній захист і стимули для викривачів, які повідомляють про факти корупції, є серйозною перешкодою для успішної боротьби з організованою злочинністю. Крім забезпечення безпеки та конфіденційності інформаторів, впровадження програм заохочення інформаторів є ключовим елементом активного залучення громадян до антикорупційної діяльності. Крім того, важливо зміцнювати механізми громадського контролю за діями правоохоронних органів, що може запобігти зловживанням з боку

правоохоронних органів і знизити ризик корупції в самих організаціях. Лише через реальні й відчутні зміни та відкритий діалог із суспільством держава може відновити довіру до своєї антикорупційної політики та спонукати суспільство до активної підтримки та співпраці в боротьбі з корупцією.

Також слід розширювати співпрацю з міжнародними організаціями та запозичувати найкращі практики в розслідуванні корупційних злочинів. Залучення іноземних фахівців і розслідування транскордонної корупції через міжнародні правові механізми допоможе зміцнити правову базу України. Важливо також активніше використовувати інструменти, що надаються міжнародними угодами та організаціями, такими як ООН, Європейський Союз, GRECO, а також Інтерпол які можуть допомогти у виявленні та відстеженні нелегальних фінансових потоків за межами України. Співпраця в рамках ЄС з метою гармонізації українського законодавства зі стандартами європейської антикорупційної політики має особливе значення. Це включає обмін інформацією та даними між національними правоохоронними органами та спільне розслідування складних корупційних схем із залученням різних юрисдикцій. Запозичення досвіду європейських партнерів у сфері управління конфіскованими активами, прозорості державних закупівель та регулювання лобіювання може допомогти зменшити масштаби корупційних практик в Україні. Важливою є також технічна допомога з боку міжнародних організацій. Це включає навчання українських слідчих і прокурорів сучасним методам розслідування та використання спеціалізованого програмного забезпечення для аналізу фінансових даних і відстеження активів. Запровадження міжнародних стандартів прозорого декларування доходів та майнових прав державних службовців покращило б управління активами, отриманими від корупції. Крім того, міжнародні фінансові інституції, такі як Світовий банк та Міжнародний валютний фонд, мають посилити свою роль у підтримці антикорупційних реформ шляхом надання кредитів під певні умови та фінансування антикорупційних програм. Посилення співпраці з цими установами могло б створити додатковий зовнішній тиск на українську політичну еліту та спонукати її до прийняття більш ефективних рішень у боротьбі з корупцією. Залучення міжнародної спільноти до моніторингу резонансних справ та нагляду за діяльністю антикорупційних інституцій України також може підвищити прозорість процесу, запобігти тиску на слідчих і суддів та зменшити ризик впливу корумпованих груп на результати розслідувань.

Список використаних джерел:

1. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/9/41.pdf> (дата звернення: 25.09.2024).
2. Відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення – WikiLegalAid. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Відповідальність_за_корупційні_або_пов'язані_з_корупцією_правопорушення (дата звернення: 27.09.2024).

ГЛУЩЕНКО Владислав – курсант
301КР навчального взводу факультету №
1 Донецького державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

ЛИТВИНЕНКО Ольга – старша
викладачка кафедри кримінального
процесу та криміналістики факультету
№ 1 Донецького державного університету
внутрішніх справ, доктор філософії за
спеціальністю 081 «Право», майор поліції

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЙНИМ СХЕМАМ У ДЕРЖАВНИХ ОРГАНАХ

Корупція є глобальною проблемою, яка негативно впливає на економічний розвиток держав, ефективність управління та довіру суспільства до державних інституцій. В Україні корупція залишається однією з основних загроз національній безпеці та ефективному функціонуванню державного апарату. У державних органах корупція може набувати різних форм, таких як зловживання владою, хабарництво, конфлікти інтересів та незаконне збагачення. Боротьба з цими явищами вимагає як юридичних, так і інституційних механізмів протидії.

Законодавча база України щодо запобігання корупції розвивалася з метою встановлення чітких правил і відповідальності за корупційні дії. Одним з ключових нормативних актів є Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року №1700-VII [1]. Він визначає основні поняття, такі як корупційне правопорушення та відповідальність за нього, і встановлює вимоги до поведінки державних службовців та інших посадових осіб. Закон зобов'язує державних службовців декларувати своє майно, доходи та витрати, а також запроваджує систему моніторингу та контролю цих декларацій [1]. Важливо зазначити, що цей закон передбачає суворі заходи відповідальності для осіб, які не дотримуються норм антикорупційного законодавства, включаючи кримінальну відповідальність.

Значну роль у запобіганні корупції відіграють зміни до Кримінального кодексу України, зокрема стаття 368-2, яка передбачає відповідальність за незаконне збагачення [4]. Ця норма дозволяє притягувати до кримінальної відповідальності посадових осіб, які не можуть пояснити джерела своїх значних статків. Тому я вважаю, що подібні заходи не лише посилюють юридичну базу, але й сприяють розвитку антикорупційної культури в державному секторі.

Окрім законодавчих змін, важливим елементом антикорупційної політики є створення спеціалізованих інституцій, відповідальних за запобігання та протидію корупційним схемам. В Україні діють кілька ключових органів, таких як Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Національне

агентство з питань запобігання корупції (НАЗК). НАБУ займається розслідуванням корупційних злочинів високопосадовців, а НАЗК — забезпечує дотримання правил етичної поведінки державних службовців, а також перевіряє декларації про доходи [1].

Одним із основних завдань НАЗК є виявлення потенційних конфліктів інтересів та розробка механізмів для їх запобігання. Завдяки цьому інституту державні органи мають можливість забезпечувати дотримання вимог закону та мінімізувати можливості для зловживань.

Також, одним із ключових інструментів боротьби з корупцією є забезпечення прозорості в роботі державних органів. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року №2939-VI встановлює правові засади забезпечення відкритості інформації, яку зберігають або генерують державні органи [2]. Цей закон передбачає можливість громадського контролю за діяльністю державних установ, що дозволяє суспільству та медіа ефективно моніторити та виявляти корупційні схеми. Завдяки таким ініціативам значно зменшується можливість для державних посадовців приховувати свої дії або укладати корупційні угоди, що на мою думку, є дуже правильним.

Взагалі, протидія корупції неможлива без активної співпраці з міжнародними партнерами. Україна є учасницею багатьох міжнародних антикорупційних ініціатив, серед яких ключове місце займає Конвенція ООН проти корупції, ратифікована Україною у 2006 році. Ця конвенція передбачає впровадження глобальних стандартів запобігання та боротьби з корупцією, а також обмін досвідом і координацію зусиль між державами-учасниками [3].

Окрім цього, Україна активно співпрацює з такими міжнародними організаціями, як Група держав проти корупції (GRECO) та Міжнародний валютний фонд (МВФ), які надають методологічну та фінансову підтримку в розробці антикорупційних стратегій. Особлива увага приділяється удосконаленню механізмів фінансового контролю та розробці заходів із запобігання відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом.

Запровадження систем фінансового контролю та обов'язкового декларування доходів державних службовців є важливим інструментом для запобігання корупційним правопорушенням. В Україні працює система електронного декларування, що дає змогу в режимі реального часу контролювати зміни в майновому стані посадових осіб [1]. Це дозволяє швидко реагувати на виявлення незаконного збагачення та інших корупційних правопорушень.

Крім того, на законодавчому рівні передбачено відповідальність за надання недостовірних даних у деклараціях. Це підкріплено не лише адміністративною, а й кримінальною відповідальністю, що значно посилює контроль за фінансовими потоками державних службовців.

Отже, хоча дійти того висновку, що, спішна протидія корупційним схемам у державних органах є складним і багатовимірним процесом, що включає законодавчі, інституційні та технологічні механізми. Прозорість,

публічність і жорсткі норми відповідальності створюють підґрунтя для ефективного контролю над діяльністю державних службовців. Важливим елементом є також активне міжнародне співробітництво та впровадження передових технологій, що дозволяють знизити корупційні ризики та забезпечити ефективне функціонування державних органів.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 №1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 01.10.2024).

2. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 №2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (дата звернення: 01.10.2024).

3. Конвенція ООН проти корупції від 31.10.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення: 01.10.2024).

4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 01.10.2024).

КОВАЛЬОВ Максим, БОГАТИР Ян -
*Дніпровський державний університет
внутрішніх справ, факультет підготовки
фахівців до органів досудового
розслідування НПУ*

Науковий керівник:

КРИВОПУСК Олександр – *старший
викладач кафедри криміналістики та
домедичної підготовки Дніпровського
державного університету внутрішніх
справ, доктор філософії, капітан поліції*

ВИЯВЛЕННЯ ТА ПРОТИДІЯ ПРОЯВАМ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Корупція – це злочин, який підриває довіру громадян до держави, гальмує економічний розвиток і перешкоджає досягненню соціальної справедливості. Вона проявляється в різних формах, таких як хабарництво чи зловживання службовим становищем, і одним з найбільш вразливих секторів, де корупція процвітає, є органи державної влади. Виявлення та протидія корупції в державних органах є одним із ключових завдань сучасного суспільства, оскільки корупція є надзвичайно небезпечною з кількох причин. По-перше, вона підриває довіру громадян до державних інститутів, що спричиняє соціальну напругу та дестабілізує суспільство. По-друге, корупція гальмує економічний розвиток, створюючи перешкоди для інвестування, знижуючи конкурентоспроможність економіки та призводячи до неефективного

використання державних ресурсів. Крім того, вона сприяє несправедливому розподілу ресурсів, що посилює соціальну нерівність. Нарешті, корупція нерідко супроводжується іншими видами злочинності, такими як відмивання грошей, контрабанда та організована злочинність, що робить її ще більш загрозливою для державного устрою та суспільства. [1]

Прозорість і відкритість є основою сучасного урядування, особливо важливо забезпечити доступ до електронних послуг для всіх, включаючи сільські райони. Інформаційна безпека критично важлива для захисту персональних даних громадян. Впровадження відкритих даних потребує стандартизації для різних державних органів, що дозволить використовувати інформацію для прийняття рішень і залучення громадськості до формування політики. Автоматична перевірка декларацій доходів за допомогою штучного інтелекту сприятиме виявленню невідповідностей, а публічні слухання дадуть можливість громадськості ставити запитання. Проактивне оприлюднення інформації та спрощення процедури оскарження відмов сприятимуть прозорості. Важливо розширити коло суб'єктів контролю, включаючи політичні партії та громадські організації, посилити відповідальність за незаконне збагачення та запровадити конфіскацію майна, отриманого внаслідок корупційних злочинів. Для запобігання конфлікту інтересів необхідні чіткі правила щодо зайняття посад після звільнення та регулювання лобіювання. [2] Проведення конкурентних торгів і моніторинг виконання умов договорів зміцнять взаємодію з бізнесом. Важливими є незалежні антикорупційні органи, залучення громадськості через створення громадських рад і участь у бюджетному плануванні. Антикорупційна освіта та медіа-кампанії сприятимуть формуванню антикорупційної культури.

Виявлення корупційних правопорушень потребує детального аналізу та ефективного моніторингу, що включає систематичний аналіз ризиків. Для цього важливо ідентифікувати вразливі місця, зокрема шляхом детального аналізу процедур, функцій та взаємодій всередині державних органів для виявлення потенційних точок корупції. Оцінка рівня корупційних ризиків здійснюється з використанням як кількісних, так і якісних методів, що дозволяє оцінити ймовірність виникнення корупційних діянь. На основі проведеного аналізу розробляються профілактичні заходи, спрямовані на зменшення ризиків. У сучасному контексті важливу роль відіграють новітні технології, зокрема data mining, який використовує складні алгоритми для виявлення нетипових транзакцій, змін у поведінці та аномалій у даних, які можуть вказувати на корупційні дії. Штучний інтелект допомагає автоматизувати процеси аналізу великих обсягів даних, виявляючи патерни та аномалії, які важко виявити вручну. Технологія блокчейн може бути використана для забезпечення прозорості та незмінності даних, що дозволяє відстежувати рух коштів та активів. Співпраця з громадськістю є ключовим елементом виявлення корупції. Заохочення повідомлень про корупційні діяння можливе через створення анонімних каналів для подання інформації, забезпечення правового захисту для свідків та розгляд можливості запровадження фінансової

винагороди для осіб, чий повідомлення призвели до виявлення корупції. Захист викривачів є надзвичайно важливим і включає надання правової допомоги на всіх етапах розслідування, забезпечення психологічної підтримки для викривачів та їхніх сімей, а також захист від утисків, таких як звільнення або дискримінація. Міжнародне співробітництво також відіграє важливу роль у боротьбі з корупцією. Обмін досвідом відбувається через спільні семінари, конференції та візити експертів, які можуть надавати консультації та проводити тренінги. Спільні розслідування корупційних схем, особливо транснаціональних, можливі через створення спільних слідчих груп та ефективних механізмів обміну інформацією між правоохоронними органами різних країн. Спільні бази даних дозволяють об'єднувати інформацію про корупціонерів, їхні активи та корупційні схеми, що значно полегшує боротьбу з корупцією на міжнародному рівні.

Розслідування корупційних правопорушень та притягнення винних до відповідальності вимагає ефективних правоохоронних органів. Важливим є посилення незалежності цих органів шляхом створення механізмів, що захищають їх від політичного впливу, а також забезпечення їх належним фінансовим і технічним ресурсами для виконання своїх функцій. Регулярне підвищення кваліфікації слідчих і прокурорів через тренінги, міжнародне співробітництво та спеціалізація в розслідуванні складних корупційних схем сприятиме ефективнішій боротьбі з корупцією. Справедливий і неупереджений судовий розгляд корупційних справ можливий через спрощення процедур, створення спеціалізованих судів та надійний захист свідків. Прозорість судових рішень і відповідальність суддів є ключовими аспектами зміцнення судової системи. Ефективна конфіскація незаконно здобутого майна передбачає міжнародну співпрацю для відстеження активів за кордоном, активну роль фінансової розвідки, боротьбу з анонімними компаніями та спрощення процедур конфіскації. Конфісковане майно може бути використане для компенсації потерпілим, що є важливим елементом справедливого правосуддя. [3]

Боротьба з корупцією – це комплексний і тривалий процес, що вимагає залучення всіх верств суспільства та скоординованих зусиль державних органів. Ефективне виявлення та протидія корупції є запорукою сталого розвитку країни, зростання довіри громадян до влади та залучення інвестицій. Прозорість і відкритість є фундаментом боротьби з корупцією, адже широке впровадження електронного урядування, відкритих даних та публікація декларацій про доходи суттєво ускладнюють корупційні схеми. Сильні і незалежні інституції також є запорукою успіху, оскільки ефективні правоохоронні органи, незалежні суди та антикорупційні агентства є ключовими гравцями у цій боротьбі. Співпраця з громадськістю виступає рушійною силою змін, адже залучення громадян до процесу виявлення та протидії корупції, захист викривачів і створення механізмів громадського контролю є важливими елементами успішної боротьби. Міжнародне співробітництво виступає необхідним інструментом, адже обмін досвідом,

спільні розслідування та координація зусиль на міжнародному рівні посилюють ефективність боротьби з транснаціональною корупцією. Важливим є також профілактика, яка залишається найкращим захистом: запобігання корупції через впровадження прозорих процедур, зміцнення етичних норм у державному секторі та підвищення обізнаності громадян є не менш важливими, ніж покарання за вже скоєні злочини. Для досягнення стійких результатів необхідні політична воля, адже без рішучості політиків та їхньої готовності до системних змін антикорупційні ініціативи не матимуть успіху. Системні реформи також важливі: потрібно впроваджувати комплексні зміни у сферах, які найбільше сприяють корупції, таких як судова система, правоохоронні органи та митна служба. Громадянська активність є ще однією ключовою складовою: громадяни повинні бути активними учасниками процесу боротьби з корупцією, вимагати прозорості від влади та контролювати її діяльність. Міжнародна підтримка може стати значною допомогою у боротьбі з корупцією шляхом надання фінансової та технічної допомоги, а також обміну досвідом. Таким чином, боротьба з корупцією є марафоном, а не спринтом, і для досягнення успіху необхідно постійно працювати над зміцненням інституцій, підвищенням прозорості та відповідальності, а також залученням громадян до цього процесу. Тільки спільними зусиллями можна побудувати чесну і прозору державу.

Список використаних джерел:

1. Що таке корупція? Інформаційний портал Transparency International, 20 Липня, 2020. URL - <https://ti-ukraine.org/news/shho-take-koruptsiya/>
2. Конфлікт інтересів в антикорупційному законодавстві. Інформаційний веб-портал WikiLegalAid. URL - https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Конфлікт_інтересів_в_антикорупційному_з_аконодавстві
3. Негласні слідчі (розшукові) дії під час досудового розслідування корупційних правопорушень. Юлія Пономаренко, «ALERTES», юристка. URL - <https://jur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/neglasni-slidchi-rozshukovi-diyi-pid-chas-dosudovogo-rozsliduvannya-korupciynih-pravoporushen.html>

СЛЮСАРЕНКО Андрій – курсант 3-го курсу Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

ПАЛАМАРЧУК Галина Вікторівна – к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Одеського

КРИМІНАЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ

Організована злочинність та корупція залишаються одними з найбільш серйозних загроз правопорядку, економічній безпеці та державному управлінню. Їх комплексний характер та високий рівень прихованості роблять їх вкрай важкими для ефективної протидії, що вимагає спеціальних методів та підходів у кримінальному процесі. Кримінальна процесуальна протидія цим явищам являє собою комплекс правових, оперативно-розшукових та організаційних заходів, спрямованих на виявлення, розслідування та притягнення до відповідальності осіб, причетних до організованої злочинності та корупційної діяльності.

Організована злочинність є явищем, яке характеризується створенням і функціонуванням стійких злочинних угруповань, що займаються систематичним вчиненням тяжких та особливо тяжких злочинів, включаючи незаконний обіг наркотиків, торгівлю людьми, контрабанду, тероризм, відмивання грошей тощо. Організовані злочинні групи (ОЗГ) діють заздалегідь сплановано, часто з використанням корумпованих зв'язків у владних структурах, що робить їх викриття особливо складним[1, с. 56].

Організована злочинність має низку характерних рис:

1. Стійкість угруповання. Учасники організованих злочинних груп тісно взаємодіють, мають чітко визначені ролі та підтримують високий рівень конспірації.

2. Мета отримання прибутку. Основним мотивом дій ОЗГ є отримання значних матеріальних вигод через нелегальну діяльність.

3. Корумповані зв'язки. Члени організованих угруповань часто налагоджують корумповані зв'язки з державними посадовцями, поліцією та судовими органами[2, с. 180].

Корупція – це використання владних повноважень або службового становища з метою незаконного отримання вигоди. Вона може проявлятися в різних формах, таких як хабарництво, зловживання владою, вимагання, фаворитизм та інші дії, що порушують законність і правопорядок.

Корупція є суттєвим фактором, що сприяє розвитку організованої злочинності, оскільки дає можливість злочинцям уникати відповідальності, нівелюючи роль правоохоронних органів і судової системи. Найбільша небезпека корупції полягає у підриві державних інституцій та їх легітимності, що загрожує національній безпеці.

Кримінально-процесуальна протидія організованій злочинності та корупції має кілька ключових напрямів:

1. Виявлення та документування злочинів. Першим етапом є виявлення злочинів, пов'язаних із організованими угрупованнями та корупцією, а також їх

ретельне документування. Використовуються спеціальні слідчі дії, такі як прослуховування телефонних розмов, контроль за електронною поштою, проведення негласних слідчих дій тощо.

2. Оперативно-розшукові заходи. До таких заходів належать операції із застосуванням агентурної розвідки, прихованого нагляду, створення спеціальних підрозділів для боротьби з організованою злочинністю та корупцією. Важливу роль відіграють операції з виявлення нелегальних фінансових потоків, що є основними доказами протиправної діяльності.

3. Антикорупційне законодавство та спеціальні органи. У боротьбі з корупцією важливим інструментом є створення незалежних антикорупційних органів, таких як Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) або Державне бюро розслідувань (ДБР). Законодавча база має включати суворі покарання за корупційні діяння, ефективні механізми конфіскації нелегально отриманих активів та захист викривачів корупції.

4. Міжнародна співпраця. Організована злочинність і корупція мають транскордонний характер, тому міжнародна співпраця є критично важливою для ефективної боротьби з цими явищами. Спільні слідчі групи, обмін інформацією та взаємодія з міжнародними організаціями, такими як Інтерпол та Європол, дозволяють розширити можливості для викриття злочинних мереж і притягнення до відповідальності їх учасників.

5. Захист свідків та учасників кримінального провадження. Одним із важливих аспектів є забезпечення захисту свідків, потерпілих і правоохоронців, що залучені до розслідування справ проти організованих угруповань та корумпованих осіб. Створення програм захисту свідків допомагає забезпечити їх безпеку та можливість давати свідчення без ризику для життя[3, с. 75].

Виклики кримінальної процесуальної протидії

Боротьба з організованою злочинністю та корупцією стикається з численними викликами, серед яких:

1. Конспірація та технологічні інновації. Злочинні угруповання часто використовують високі технології для приховування своїх дій, що ускладнює їх виявлення.

2. Політичний вплив. Політична корупція робить важкою роботу слідчих органів, оскільки високопосадовці можуть використовувати свій вплив для уникнення відповідальності.

3. Відсутність політичної волі. Ефективна протидія корупції та організованій злочинності вимагає політичної волі та незалежності правоохоронних органів, що не завжди є реальністю в умовах слабкої демократії та правової культури[4, с. 152].

Отже, Кримінально-процесуальна протидія організованій злочинності та корупції є складним і багатовекторним процесом, що вимагає тісної взаємодії між правоохоронними органами, законодавцями та міжнародними партнерами. Використання сучасних технологій, створення спеціалізованих органів, посилення законодавчого регулювання та забезпечення захисту свідків є ключовими елементами в боротьбі з цими явищами. Тільки завдяки

комплексному підходу можна досягти ефективної протидії організованій злочинності та корупції, що сприятиме зміцненню законності та правопорядку в державі.

Список використаних джерел:

1. Антіпов, А. Д. Протидія організованій злочинності: деякі проблемні аспекти. 2021. с. 56

2. Вознюк, А. Протидія організованій злочинності в Україні, перспективи удосконалення кримінального законодавства. Вісник пенітенціарної асоціації України №1. 2020. с. 176-194.

3. Андрусак, Г. М.. Правовий механізм з попередження чи розкриття кримінально протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Нове українське право №1 2023. с. 75

4. Хороновський, О. І. Взаємодія Служби безпеки України з державними та міжнародними правоохоронними інституціями у сфері протидії транснаціональній організованій злочинності. 2023. с. 152

Секція 4. КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИЙ СУПРОВІД ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ І КОРУПЦІЇ

ГОЛЬДБЕРГ Наталя – доцент кафедри кримінального права і процесу Юридичного факультету Національного авіаційного університету, кандидат юридичних наук

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСОБИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ТА РОЗКРИТТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА ДОПОМОГОЮ ДНК

Ідентифікація особи за допомогою ДНК є одним з найбільш точних і надійних методів у розслідуванні та розкритті кримінальних правопорушень. Без ДНК-ідентифікації неможливо уявити собі розслідування тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень. Застосування ДНК допомагає підвищити якість доказової бази, що є критично важливим для забезпечення справедливості в судових процесах. Надійність результатів ДНК-аналізу робить цей метод одним з найважливіших інструментів для розкриття складних і давніх кримінальних правопорушень та встановлення осіб у кримінальних провадженнях. Адже найнадійніший спосіб ідентифікувати людину — це ідентифікувати її ДНК.

ДНК-ідентифікація — це досить ефективний сучасний метод ідентифікації особи, заснований на вивченні генетичних властивостей людини і

тварин. Набір ДНК індивідуальний і залишається незмінним у кожної людини протягом усього життя.

Формування національних і міжнародних баз даних ДНК дає змогу швидше ідентифікувати підозрюваних, обвинувачених та потерпілих у кримінальних провадженнях. Це робить розслідування більш ефективним та допомагає правоохоронним органам оперативно реагувати на правопорушення.

Науковці зі США та Великої Британії розробили унікальний принцип встановлення особи, хоч і не настільки надійний, як аналіз ДНК, але швидший і, можливо, менш трудомісткий та витратний. В основі цього методу лежить вивчення і порівняння особливостей набору антитіл-імуноглобулінів плазми крові, які розпізнають генетичний код, подібно до аналізу ДНК. У кожної людини є свій індивідуальний набір антитіл, який здатний передаватися у спадок [1, с. 1462]..

Розслідування кримінальних правопорушень має спиратися на інноваційні досягнення криміналістики, судової експертизи та особистий досвід слідчих та експертів. Сформована судово-слідча практика свідчить, що однією з умов оперативного розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, ускладнених умовами бойової обстановки та іншими факторами, пов'язаними з військовою службою, є ДНК-дактилоскопування.

З огляду на масштабні втрати серед цивільного населення та військових під час збройного конфлікту в Україні, питання оперативної ідентифікації загиблих набуло критичної важливості. Для вирішення цієї проблеми міжнародними партнерами, зокрема Державним департаментом США, були передані мобільні ДНК-лабораторії «ANDE 6C». Ці лабораторії дозволяють експрес-аналіз ДНК прямо на місці подій, що значно прискорює процес ідентифікації, особливо у випадках, коли тіла мають значні пошкодження або є лише їх фрагменти. Використання такого обладнання підвищує ефективність роботи криміналістів та дозволяє оперативно визначати осіб загиблих, що є важливим для забезпечення гуманітарної допомоги та ведення правосуддя в умовах війни. Це обладнання допомагає здійснювати експрес-аналіз біологічних зразків і значно прискорює процес встановлення осіб, що є критично важливим під час воєнного стану.

Мобільні лабораторії «ANDE 6C» — це спеціалізовані транспортні засоби, призначені для проведення експрес-аналізів на місці, зокрема для ідентифікації ДНК. Вони використовуються для встановлення особи за зразками біологічного матеріалу в польових умовах, що робить їх особливо корисними в умовах надзвичайних ситуацій або військових конфліктів. Ці лабораторії оснащені сучасним обладнанням для швидкого отримання результатів і можуть бути ефективним інструментом у розслідуванні кримінальних правопорушень або ідентифікації невпізнаних тіл.

Аналіз ДНК на сьогодні безперечно «виграє» перед іншими методами криміналістики. Результативність цього методу сильно залежить від кількості та якості генетичного матеріалу. Процес вилучення ДНК може виявитися не завжди успішним, оскільки різні методи і реагенти можуть добувати різні

обсяги генетичного матеріалу, що іноді призводить до втрати частини ДНК під час аналізу. Додаткові складнощі можуть виникнути під час інтерпретації результатів, якщо в зразку містяться сліди ДНК від кількох осіб.

У зарубіжній практиці описано приклади, коли сама людина є переносником чужорідної ДНК (наприклад, медичний працівник) [2]. Цікавий випадок, коли на місці події виявився єдиний ДНК, який належав жінці — працівниці заводу. На своєму робочому місці вона упаковувала «стерильні» ватні палички, саме ними проводили забори біологічного матеріалу з місць події [3].

Людський фактор безпосередньо впливає на порушення правил поводження з генетичним матеріалом і на прояв елементарної недбалості. У 2011 році у Великій Британії стався випадок, коли повторно використовувалися витратні матеріали під час ДНК-досліджень, що призвело до отримання фальсифікованого результату. Унаслідок цього невинну людину звинуватили в сексуальному злочині. Унаслідок цього невинну людину звинуватили в сексуальному злочині [4]. Для запобігання подібним інцидентам у Великій Британії розробили спеціальні кодекси практики та поведінки, які експерти зобов'язані суворо дотримуватися. Унаслідок цього невинну людину звинуватили в сексуальному злочині [5].

Ідентифікація особи за допомогою ДНК є одним із найефективніших інструментів у розслідуванні та розкритті кримінальних правопорушень. Використання генетичного матеріалу дозволяє з високою точністю встановити особу підозрюваного, зв'язок між місцем події та підозрюваним, а також ідентифікувати жертв. Технологія ДНК-аналізу відіграє вирішальну роль у сучасному кримінальному процесі, забезпечуючи швидкість і надійність розслідувань. Однак важливим є також належне правове регулювання процесу збору, обробки та використання ДНК-даних, щоб уникнути порушень прав людини та зловживань у ході розслідувань.

Список використаних джерел:

1. Paulo E. Raimann, Juliane B.Picanço, Deborah S.B.S. Silva, Trícia C.K. Albuquerque, Francis Jackson O.Paludo, Clarice S.Alho Procedures to recover DNA from pre-molar and molar teeth of decomposed cadavers with different post-mortem intervals // Archives of Oral Biology. Volume 57. Issue 11, November, 2019. Pages 1459-1466.

2. Lukis Anderson: almost wrongly convicted by his own DNA // «Lockyer Campbell Posner Barristers & Solicitors - Criminal Lawyer». Text: electronic – URL: <https://www.lcp-law.com/lukis-anderson-almost-wrongly-convicted-by-his-own-dna/> (дата озвернення: 25.09.2024).

3. Germany's Phantom Serial Killer: A DNA Blunder // «TIME». Text:electronic – URL: <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,1888126,00.html> (дата звернення: 25.09.2024).

4. Forensic Science Regulator's report on the DNA contamination case at LGC Forensics // Website of The UK Government. Text: electronic – URL: <https://www.gov.uk/government/publications/forensic-science-regulators-report-on-the-dna-contamination-case-atlgc-forensics> (дата звернення: 25.09.2024).

5. Forensic science providers: codes of practice and conduct // Website of TheUK Government. Text: electronic – URL: <https://www.gov.uk/government/collections/forensic-science-providers-codes-of-practice-and-conduct> (дата звернення: 25.09.2024).

КОВАЛЕНКО Володимир – провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблемних питань поліцейської діяльності Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор

МОЖЛИВОСТІ СУДОВОЇ ТРАСОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ СЛІДІВ ВЗУТТЯ У ВСТАНОВЛЕННІ ОБСТАВИН КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ ЧИ ЗЛОЧИННИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПРИЗНАЧЕННЯ

Вивчення судово-слідчої практики показує, що можливості судової трасологічної експертизи слідів взуття під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами чи злочинними організаціями, використовуються не повною мірою, що обумовлено недоліками у їх призначенні.

Трасологічна експертиза слідів взуття під час розслідування згаданих кримінальних правопорушень може дозволити встановити факт залишення декількох слідів взуття однією особою (у тому числі вилучених з місць вчинення різних злочинів), отримати інформацію про ознаки ходи людини, дефекти стоп її ніг, про кількість осіб, чії сліди залишилися на місці події, що може вказувати на груповий характер вчинення кримінального правопорушення, диференціювати «ролі» учасників кримінального правопорушення, встановити конкретне взуття, яке носила особа під час вчинення кримінального правопорушення тощо.

В ході огляду місця події можуть бути виявлені одиничні сліди або «доріжка слідів» взуття (чи декілька доріжок, у разі вчинення кримінального правопорушення групою осіб). Під «доріжкою слідів» ніг (взуття) прийнято розуміти не менше 7-8 слідів, послідовно залишених правою і лівою ногами людини.

Щодо «доріжки слідів» взуття на вирішення трасологічної експертизи ставляться питання:

Які особливості ходи людини відбилися у «доріжці слідів» взуття?

Який механізм утворення слідів взуття? *Відповіді на дані питання дадуть змогу отримати інформацію щодо наявності у людини, яка їх залишила, дефектів ходи (кульгавість, наявність протезів, дефекти стопи і т. ін.), що може сприяти «звуженню» кола пошуку особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.*

В розпорядження експерта у таких випадках має бути наданий протокол огляду місця події, у якому належним чином повинні бути зафіксовані результати вимірів елементів «доріжки слідів» взуття, а також додатки до нього (схема «доріжки слідів», фототаблиця, матеріали відеозапису).

В ході дослідження окремих слідів взуття можна отримати інформацію щодо його виду, а також особливостей його підошовної частини. З цією метою на вирішення експертизи може бути поставлене таке питання:

Взуттям якого виду залишені дані сліди, які його характеристики і особливі ознаки (розмір, ступінь та особливості зношування тощо)? *Відповідь на це питання дозволить слідчому зорієнтувати оперативних працівників на пошук особи, яка носить, чи має у своїй власності чоботи, кросівки, капці тощо визначеного розміру, певної будови підошовної частини та з визначеними дефектами.*

У разі вилучення декількох слідів взуття, які збігаються за загальними розмірами і малюнком протектора, під час огляду різних місць події ставиться питання:

Чи не залишені сліди взуття, виявлені у різних місцях, одним взуттям? *Позитивна відповідь експерта на таке питання дасть підстави для висунення версії про участь однієї й тієї самої особи у вчиненні декількох кримінальних правопорушень.*

Коли об'єктом експертизи є зліпок чи відбиток сліду взуття, то експерту, крім нього, надається взуття, вилучене у підозрюваного в порядку ст.ст. 160-168 КПК України. При цьому, вилучатися має не все взуття, наявне, наприклад у помешканні особи, а лише те, підошовна частина якого за розмірами та будовою (малюнком протектора) збігається із вилученим з місця події. Взуття надсилається на дослідження в тому вигляді, у якому воно було виявлене. Якщо слідчому стане відомо, що взуття після події і до моменту вилучення експлуатувалося (носилося) або ремонтувалося, то про це він має повідомити експерта.

У зазначеному випадку на вирішення експертизи ставиться питання:

Чи не залишений слід взуття, виявлений на місці події (на декількох місцях події), наданим на дослідження взуттям, вилученим у (ПШБ)?

На практиці існують випадки, коли слідчі не надають в розпорядження експерта вилучене у підозрюваного взуття, а самотужки виготовляють експериментальні витиски з його підошовної частини на аркушах паперу. *Так, згідно висновку експерта №2-315 від 06 жовтня 2014 року слід взуття,*

найбільшими розмірами 260x110 мм, вилучений 09 травня 2014 року під час ОМП за адресою смт. Квасилів, вул. Рівненська, 1, Рівненського району Рівненської області, міг бути залишений кросівком «Адідас» на праву ногу, який ОСОБА_5 надав для огляду 29 травня 2014 року та з якого було виготовлено експериментальні відтиски взуття на трьох аркушах паперу формату А-4, так і іншим взуттям з таким же низом підошви [1]. Як бачимо, у наведеному випадку експерт зробив свій висновок у вірогідній формі. То ж, згідно наведених вище рекомендацій, слідчий мав вилучити взуття і надіслати його на експертизу, а експериментальні відтиски з його підошовної частини повинен робити сам експерт на такій стадії експертного дослідження, як експертний експеримент. При цьому експерт завдяки своїм спеціальним знанням мав би змогу врахувати механізм утворення сліду, вилученого з місця події, що могло позитивно вплинути на результат експертизи.

Якщо об'єктом експертизи є зліпок (відбиток) сліду шкарпеток (панчіх), надітих на ноги, то на експертизу, крім зазначеного об'єкта, надаються 2-3 експериментальні зразки зліпків (відбитків) шкарпеток (панчіх), надітих на ноги особи, що перевіряється, а також самі шкарпетки або панчохи. Такі експериментальні зразки мають бути отримані в порядку ч. 3 ст. 245 КПК України із залученням спеціаліста в галузі судової трасології.

У методичних рекомендаціях щодо призначення трасологічної експертизи слідів ніг людини та взуття пропонується ставити перед експертом питання: Який орієнтовно зріст людини, яка залишила сліди? [2; 3, с. 152]. Вважаємо, що дане питання з певним ступенем достовірності вирішене бути не може, через відсутніх відповідних науково обґрунтованих методик дослідження.

Важливість і необхідність використання слідів взуття для розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами чи злочинними організаціями, не викликає сумніву. Однак наявність таких слідів на місці події сама по собі не доводить факту перебування там певної особи. Тобто, слідчий має довести факт носіння даного взуття визначеною особою. Одним із основних засобів доказування такого факту є призначення трасологічної експертизи, на вирішення якої має бути поставлено питання: Чи не носилося взуття, вилучене (вказати, де та в кого) конкретною особою? У такому випадку об'єктами експертизи будуть: устілка взуття зі слідом стопи, з одного боку, і експериментальні зразки зліпків стопи підозрюваного – з іншого.

Підсумовуючи викладене слід зазначити, що трасологічна експертиза слідів взуття відіграє суттєву роль у встановленні обставин кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами чи злочинними організаціями. Під час призначення такої експертизи особливу увагу слідчий має звернути на належну підготовку матеріалів для її проведення, а також формулювання питань, що ставляться на її вирішення. Допомогу слідчому у цьому може надати залучений у якості спеціаліста досвідчений експерт-трасолог.

Список використаних джерел:

1. Вирок Рівненського міського суду від 01 грудня 2023 року у справі № 569/18024/14-к/ Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115777487>

2. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>. (дата звернення: 21.09.2024).

3. Судові експертизи в процесуальному праві України : навч. посіб. / за заг. ред. О. Г. Рувіна. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2019. 424 с.

ПЕКАРСЬКИЙ Сергій – доцент
кафедри оперативно-розшукової
діяльності та інформаційної безпеки
Донецького державного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

РЕАЛІЗАЦІЯ ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ УПОВНОВАЖЕНОЮ ОСОБОЮ ПРИ ДОКУМЕНТУВАННІ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ефективність документування організованої злочинної діяльності залежить від різних факторів, в тому числі і особистісних. На нашу думку вплив особистісних факторів правоохоронця відображається у реалізації ним дискреційних повноважень.

Методологія проведення антикорупційної експертизи Національним агентством з питань запобігання корупції, яка затверджена наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 18 травня 2023 року № 109/23 під дискреційними повноваженнями визначає повноваження осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що надають можливість на власний розсуд визначати повністю або частково зміст чи обсяг рішення, яке приймається органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, або обирати на власний розсуд один із кількох варіантів рішень, передбачених проектом акта, встановлювати строки, підстави та порядок прийняття рішень [1].

Згідно зазначеного нами документа встановлення або розширення дискреційних повноважень органу державної влади чи органу місцевого самоврядування або особи, уповноваженої на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, за відсутності визначення вичерпних випадків, підстав, форм, строків, порядку здійснення таких повноважень, контролю за їх здійсненням та відповідальності за можливі зловживання під час їх здійснення [1] свідчить про наявність корупціогенного фактору. Відповідно наявність

корупціогенного фактору, зокрема – потенційного чи реального конфлікту інтересів [2] у діяльності працівника підрозділу стратегічних розслідувань негативно впливає на законність його дій з документування злочинів.

Методологія проведення антикорупційної експертизи, яка затверджена наказом Міністерства юстиції України 24.04.2017 № 1395/5 визначає ознаки дискреційних повноважень [3]. Зокрема дискреційні повноваження:

1) дозволяють органу (особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) на власний розсуд оцінювати юридичний факт (фактичний склад), внаслідок чого можуть виникати, змінюватись або припинятись правовідносини;

2) дозволяють на власний розсуд обирати одну із декількох запропонованих у нормативно-правовому акті, проекті нормативно-правового акта форм реагування на цей юридичний факт;

3) надають можливість органу (особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) на власний розсуд вибирати міру публічно-правового впливу щодо фізичних та юридичних осіб, його вид, розмір, спосіб реалізації;

4) дозволяють органу (особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) обрати форму реалізації своїх повноважень – видання нормативного або індивідуально-правового акта, вчинення (утримання від вчинення) адміністративної дії;

5) наділяють орган (особу, уповноважену на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) правом повністю або частково визначати порядок здійснення юридично значущих дій, у тому числі строк та послідовність їх здійснення;

6) надають можливість органу (особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) на власний розсуд визначати спосіб виконання управлінського рішення, у тому числі передавати виконання прийнятого рішення підлеглим особам, іншим органам державної влади та місцевого самоврядування, встановлювати строки і процедуру виконання [3].

Наведені ознаки дискреційних повноважень дозволяють нам висновувати про те, що незнання посадовою особою підрозділу стратегічних розслідувань чіткої сутності дискреційних повноважень, змісту документування злочинної діяльності, зокрема: сутності гласних і негласних пошукових заходів, підстав проведення оперативно-розшукових заходів, режимно-секретного забезпечення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій, видів і категорій справ (оперативно-розшукова справа, кримінальне чи адміністративне провадження), в межах якої ця особа здійснює провадження та накопичує фактичні дані про організовану злочинну діяльність, а також приймає управлінське рішення, самостійності при прийнятті управлінських та інших рішень, обсягу службових повноважень, які підлягають виконанню (службових обов'язків і прав) безпосередньо впливає на дотримання принципу законності в його діяльності.

На нашу думку запобіганню даного недоліку сприяють належним чином

встановлені дискреційні повноваження, які дозволяють забезпечити ефективну правозастосовчу та правоохоронну діяльність працівника підрозділу стратегічних розслідувань.

Реалізація дискреційних повноважень при документуванні організованої злочинної діяльності має свою особливість оскільки здійснення оперативно-розшукової функції з протидії злочинності вимагає дотримання принципів негласності та конфіденційності. Заведення оперативно-розшукової справи, проведення оперативно-розшукових заходів на підставах і умовах передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» [4], взаємодія з органом досудового розслідування чи експертними установами надають можливість діяти та приймати рішення оперативним працівникам на власний розсуд. При суб'єктивному підході, зокрема – наявності особистого інтересу чи конфлікту інтересів при виконанні службових обов'язків, виникають умови для вчинення посадовою особою корупційних, або пов'язаних з корупцією правопорушень. Саме тому посадовій особі дозволяється лише та діяльність, яка регламентована правовими актами. Окрім того, оскільки виявлення та розкриття організованої злочинної діяльності характеризується мінливістю умов професійної діяльності працівників підрозділів стратегічних розслідувань, тому важливе місце при реалізації дискреційних повноваженнях займає розвинутість критичного мислення та прогнозування у працівників підрозділів стратегічних розслідувань. Формування критичного мислення дозволяє адаптуватися у середовищі у якому особа виконує свої повноваження і прийняти єдине вірне рішення в обмежений час та в умовах професійного ризику. Розвинутість прогнозування сприятиме своєчасно визначити загальні складові та потенційні ризики при виявленні та розкритті організованої злочинної діяльності.

Отже, дискреційні повноваження є законним і невід'ємним елементом службової діяльності посадових осіб підрозділів стратегічних розслідувань. Використовуючи такі повноваження, посадова особа зобов'язана правильно оцінити ситуацію, наявні факти, застосувати до встановлених фактів діючі правові норми, а також, при цьому не допустити зловживання владою.

Список використаних джерел:

1. Методологія проведення антикорупційної експертизи Національним агентством з питань запобігання корупції: затв. наказом Національного агентства з питань запобігання корупції 18 травня 2023 року № 109/23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0109884-23#Text> (дата звернення 14.09.2024).

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. Дата оновлення: 04.05.2024. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 14.09.2024).

3. Методологія проведення антикорупційної експертизи: затв. наказом Міністерства юстиції України 24.04.2017 № 1395/5. URL: <https://zakon.rada.gov>.

ua/laws/show/v1395323-17#Text (дата звернення 14.09.2024).

4. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. Дата оновлення: 09.08.2024. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення 15.09.2024).

ГОЛОВКІН Сергій – доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету №1 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ УЧАСНИКІВ ОРГАНІЗОВАНОЇ ГРУПИ, ПІДОЗРЮВАНИХ У ВЧИНЕННІ ШАХРАЙСТВ

Аналіз судово-слідчої практики свідчить про чималу кількість випадків вчинення шахрайств організованими групами, члени яких, в залежності від їх рольових функцій, поділяються на організаторів шахрайських операцій, активних учасників та другорядних учасників.

Роль і функції організаторів полягають у створенні групи, розробці механізму вчинення шахрайств, розподіленні обов'язків та ролей між членами групи, знаходженні способів збуту майна та цінностей, отриманих в результаті вчинення шахрайства, створенні спеціальних структур для маскуванню та приховання шахрайських дій. Роль і функції активних учасників організованої групи полягає в допомозі організаторам, керівництві спеціальними структурами для маскуванню та приховання шахрайських дій. Незначні та разові завдання організаторів та активних учасників виконують другорядні учасники організованої групи.

Допит учасників організованих груп, підозрюваних у вчиненні шахрайств, проводиться з метою отримання та перевірки інформації, яка має значення для встановлення обставин кримінального правопорушення.

Традиційно допит, як і будь-яка інша слідча (розшукова) дія, охоплює три етапи: 1) підготовчий; 2) робочий; 3) заключний. На підготовчому етапі допиту одним із основних завдань є детальне вивчення особи підозрюваних. Слідчий має встановити роль та функції у вчиненні шахрайства кожного учасника організованої групи, наявність судимості, особистісні якості та риси характеру, рівень освіти, особливості відносин з іншими учасниками організованої групи тощо. За результатами вивчення особи підозрюваних моделюється їх поведінка та прогнозуються варіанти протидії під час допиту, з урахуванням чого розробляються плани допиту підозрюваних, визначаються тактичні прийоми його проведення та послідовність допиту учасників організованої групи. Рекомендується першими допитувати другорядних членів групи, які здебільшого визнають свою вину та дають правдиві показання. В цій

ситуації слід встановити: обставини вчинення шахрайства; спосіб пошуку жертви; спосіб підготовки, вчинення та приховання шахрайства; хто є співучасниками та їх роль у кримінально-протиправній діяльності; яке майно та цінності отримані від потерпілого, де зберігаються, куди реалізовані; які ще кримінальні правопорушення вчинені підозрюваним та організованою групою, в яку він входить.

В ситуації надання неправдивих показань, з метою перевірки алібі допитуваного, яке він може висунути, необхідно встановити де знаходився підозрюваний на момент вчинення шахрайства. Версія про неправдивість алібі може виникнути на підставі непослідовності та суперечності у показаннях, мінливості настрою допитуваного. Підозрювані у шахрайстві нерідко домовляються із своїми візаві про дачу показань на їх користь. Вирішенню такої вельми поширеної ситуації може допомогти побудова системи доказів за окремими епізодами алібі. При цьому одні докази будуть пов'язані із місцем, інші – з часом перебування підозрюваного, треті – із особами, які можуть це підтвердити, четверті – з діями підозрюваного та інших осіб, п'яті – з обставинами, що передували шахрайству або були після нього [1, с.92].

Подоланню неправдивих показань сприяє використання висновків судових експертиз, оскільки використання виключно тактичних прийомів не завжди є достатнім. Але і висновок експерта є засобом подолання неправдивих показань лише під час вмілого його пред'явлення.

Ефективність проведення допиту учасників організованої групи підозрюваних у вчиненні шахрайства залежить від вмілого використання слідчим тактичних прийомів. Універсального тактичного прийому, який є ефективним в будь-яких ситуаціях не існує. Застосування тактичних прийомів залежить від особистісних характеристик, обраної позиції підозрюваних та предмету допиту. Порядок проведення допиту, черговість постановки питань, пред'явлення на допиті речових доказів, обрання місця проведення допиту – все це впливає на позицію підозрюваного.

Дієвим тактичним прийомом є вміле оперування доказами. Пред'явлення доказів та ознайомлення підозрюваного з сукупністю встановлених доказів сприяє спростуванню неправдивих показань та подоланню заперечення підозрюваного. Речові докази слід пред'являти підозрюваному з урахуванням тієї мети, яку переслідує слідчий, наприклад, для отримання показань, що пояснюють подію шахрайства, наслідків його вчинення. Вплив пред'явленого речового доказу можливий лише тоді, коли під час допиту йдеться про певну конкретну обставину. Підтвердження цієї обставини пред'явленим речовим доказом можуть спонукати підозрюваного дати правдиві показання з цих обставин.

Значення допиту учасників організованих груп, підозрюваних у вчиненні шахрайств визначається тією роллю, яку відіграють їх показання, що є не лише джерелом доказів, але і засобом захисту від повідомлення про підозру. Зміст показань таких осіб свідчить про їх оцінку вчиненого, знати яку важливо для ефективного здійснення заходів з виправлення та перевиховання злочинців.

Саме ці особи володіють достовірною інформацією про обставини вчиненого шахрайства, учасників організованої групи, місце зберігання або збуту майна, здобутого в результаті вчинення шахрайства, спосіб вчинення злочину. Тактика допиту має будуватися з урахуванням особистісних характеристик підозрюваних, наявних речових доказів, що мають безпосереднє відношення до вчиненого шахрайства, показань свідків та потерпілих, які можуть впізнати підозрюваних, висновків судових експертиз тощо.

Список використаних джерел:

1. Головкін С. В., Іщенко А. В. Криміналістична характеристика шахрайства відносно власності особи та її використання на початковому етапі розслідування : монографія. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2013. 160 с.

ВОЛОБОЄВ Артур Олегович – завідувач кафедри *оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії в галузі права*

СУТНІСТЬ ОПЕРАТИВНОЇ РОЗРОБКИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ РОЗВИТКУ

Основна мета оперативної розробки полягає у запобіганні та виявленні злочинів або в розшуку злочинців. Ця мета досягається через оперативне виявлення та документування злочинних дій, а також через своєчасну і повну реалізацію отриманих матеріалів, що використовуються для прийняття відповідних процесуальних рішень. Ефективність реалізації зібраних матеріалів визначається швидкістю дій. Адже, щоб своєчасно викрити злочинців, необхідно уникати зволікання з реалізацією матеріалів, проте не слід поспішати з проведенням слідчих (розшукових) дій. Правильна та своєчасна реалізація матеріалів оперативної розробки дозволяє забезпечити невідворотність покарання та характеризується наявністю достатніх даних, що переконливо свідчать про підготовку або вчинення злочину, інколи – про ознаки злочину у вчиненому діянні.

Для точного визначення моменту реалізації матеріалів оперативної розробки важливо щоб зібрані матеріали відповідали вимогам чинного законодавства, а працівниками оперативних підрозділів були враховані всі чинники, що можуть перешкодити успішному викриттю злочинців. Тому доцільно реалізувати ці матеріали у таких випадках:

- коли основні злочинні дії всіх учасників злочинної групи виявлені і достатньо задокументовані;

- коли злочинні дії окремих учасників злочинної групи виявлені і достатньо задокументовані, реалізація матеріалів на них не заважає викриттю інших учасників;

- коли виявлені злочинні дії, хоча й не повністю задокументовані, але розроблювані готують новий злочин, намагаються приховати або знищити сліди попередніх злочинів, і зібрана інформація достатня для притягнення їх до кримінальної відповідальності;

- коли виявлені загальні злочинні дії, але вина ще не задокументована або задокументована частково, але є можливість затримати злочинців на етапі замаху.

Момент реалізації зібраних матеріалів визначається загальними обставинами, і після цього вони передаються до органу досудового розслідування для реєстрації кримінального провадження. Діяльність оперативних підрозділів з використанням оперативно значущої інформації розділяється на два етапи: підготовчий і основний, а джерела, що використовуються для отримання цієї інформації, умовно поділяються на гласні та негласні.

Слід зазначити, що виконання завдань з виявлення, запобігання та розкриття злочинів, а також виявлення осіб, які готують або вчиняють злочини, та розшуку злочинців і безвісно зниклих осіб на основі матеріалів оперативної розробки базується на відповідності закону та нормативних актів, що регулюють використання оперативної інформації. Організаційно-тактичні аспекти реалізації таких матеріалів значною мірою визначаються оперативною та слідчою ситуацією, що включає різні варіанти оперативно-розшукового забезпечення. Ця ситуація характеризується обмеженими часовими рамками для проведення оперативних заходів, що потребують уваги до питань безпеки працівників, які беруть участь у розробці, та обмеженого використання методів оперативно-розшукової діяльності, оскільки можлива обізнаність злочинців про розпочате досудове розслідування. Закономірності використання оперативно значущої інформації у судочинстві включають обережне збереження конфіденційності джерел отримання такої інформації, застосування захисту цих джерел, а також документування отриманої інформації згідно з вимогами кримінального процесуального законодавства.

Розуміння цих закономірностей дозволяє розробляти методи отримання процесуальних доказів на основі оперативно значущої інформації, що забезпечує їх легальність і збереження конфіденційності джерел отримання.

Для запобігання злочинам матеріали оперативної розробки використовуються для усунення умов, що сприяють вчиненню злочинів, і вжиття заходів, що перешкоджають реалізації злочинних намірів та дій. Розроблені особи, які вчинили злочини і становлять серйозну загрозу суспільству, притягуються до кримінальної відповідальності. Важливо, щоб всі заходи, пов'язані з реалізацією матеріалів оперативної розробки, були тактично обґрунтованими. Бо тактично правильна реалізація передбачає швидке застосування заходів до розроблених осіб. Це забезпечує важливість швидкості,

що унеможлиблює злочинцям втекти або знищити свої сліди. Такий підхід надає активного характеру реалізації матеріалів розробки, дозволяючи проводити заходи стосовно кожної особи конфіденційно та неочікувано.

При формулюванні тактики реалізації матеріалів оперативної розробки слід враховувати характер злочинних дій розроблюваних і рівень їх документованості. Залежно від цього, реалізацію матеріалів можна розпочати:

- з проведення слідчих (розшукових) дій задля збору і фіксації доказів, на основі яких буде прийнято рішення про затримання розроблюваних;

- з виконання оперативно-розшукових заходів для отримання доказів, що можуть бути підставою для затримання розроблюваних. Здебільшого, практика свідчить про те, що працівники оперативних підрозділів розпочинають реалізацію матеріалів з використання їх для проведення слідчих (розшукових) дій, спрямованих на збір доказів. У цьому випадку, для уникнення можливості розроблюваним приховатися або вживати інші заходи, які перешкоджають реалізації матеріалів, необхідно проводити слідчі (розшукові) дії таким чином, щоб розроблюваним не відразу стало відомо про розпочате досудове розслідування стосовно них, а також максимально скоротити час, що відділяє затримання розроблюваних від реєстрації кримінального провадження, не допускаючи зволікання у проведенні слідчих (розшукових) дій. У зв'язку з цим, на цьому етапі використовуються лише ті матеріали оперативної розробки, які необхідні для вирішення питання про обрання запобіжних заходів щодо розроблюваних, які вчинили злочин. Інші матеріали використовуються під час проведення операцій і затримання розроблюваних, під час обшуків, а також під час викриття затриманих і заарештованих.

Отже, сутність оперативної розробки полягає в процесі збору, аналізу та використання інформації з метою запобігання, розкриття та припинення злочинної діяльності. Вона включає сукупність заходів, спрямованих на отримання оперативно значущої інформації шляхом прихованих методів і засобів оперативно-розшукової діяльності.

До основних етапів оперативної розробки слід віднести: виявлення потенційної загрози або злочину; збір інформації, що має оперативне значення (використання агентурних джерел, технічних засобів, прихованого спостереження тощо); аналіз і систематизація отриманої інформації; реалізація оперативної інформації через слідчі (розшукові) дії, у тому числі й негласні.

Методи та інструменти оперативної розробки охоплюють використання оперативної техніки (приховані камери, прослуховування, GPS-трекери тощо), залучення агентурної мережі для отримання конфіденційної інформації, а також спеціальні оперативно-технічні заходи, включаючи комп'ютерні системи аналізу великих масивів даних.

На нашу думку, пріоритетні шляхи розвитку оперативної розробки мають бути спрямовані на:

- технологічну модернізацію – інтеграцію сучасних інформаційних технологій, штучного інтелекту та великих даних (Big Data) для автоматизації процесів аналізу і прогнозування;

- підвищення рівня кваліфікації оперативного персоналу – тренінги з використання нових технічних засобів та психологічних методів взаємодії з агентурною мережею;

- міжнародну співпрацю – обмін досвідом та інформацією між правоохоронними органами різних країн для боротьби зі злочинами транснаціонального характеру;

- правове регулювання – удосконалення законодавства щодо методів та засобів оперативної діяльності з урахуванням прав людини.

Таким чином, розвиток оперативної розробки має йти шляхом використання новітніх технологій, міжнародної співпраці та підвищення кваліфікації співробітників з урахуванням вимог законодавства й етичних норм.

ГРИГА Марія – старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший дослідник

УЧАСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ДОКУМЕНТУВАННІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Численні воєнні злочини, вчинені на території нашої держави російськими окупантами, відзначаються систематичним характером, попереднім плануванням, залученням значної кількості співучасників та іншими характеристиками, сукупність яких дає підстави стверджувати про наявність кримінально-правових ознак організованої групи чи злочинної організації. Протидія цим злочинам ускладнена цілою низкою факторів: від безпекових до ресурсних, адже слідчим органам безпеки (які відповідно до КПК України здійснюють такі провадження) подекуди бракує власних можливостей, у зв'язку з чим ефективність таких розслідувань залежить від налагодження взаємодії між працівниками різних правоохоронних органів.

Крім того, ефективним способом забезпечення своєчасного та якісного збору доказів воєнних злочинів є залучення військових до процесу їх документування. Ці особи мають безпосередній доступ до місць вчинення цих кримінальних правопорушень, що дозволяє їм найоперативніше фіксувати сліди таких кримінальних правопорушень. Дійсно, слідчі НП, СБУ вкрай обмежені у можливості дістатися до лінії розмежування для документування досліджуваних злочинів і розслідування здійснюється зазвичай вже після деокупації. Очевидно, за цей час значна частина доказової інформації зникає чи спотворюється. Не менш важливою є фіксація особистих даних та показань свідків, зокрема військовослужбовців, потерпілих осіб та очевидців злочину.

Труднощі полягають у тому, що, якщо цього не зробити відразу, свідки можуть згодом загинути, переміститися в інший регіон України чи за її межі [1, с. 111].

М. Бем та І. Городиський зазначають, що часто подавати заяву про вчинення воєнного злочину просто нікому. В умовах бойових дій видається цілком логічним, щоб саме та структура, яка дізнається про ці факти першим, їх і документувала. Автори апелюють до міжнародної практики і звертають увагу на Керівні принципи розслідування порушень МГП, підготовлених Міжнародним комітетом Червоного Хреста. Даний документ визнає важливість ролі військовослужбовців у фіксуванні фактів вчинення злочину в ході бойових дій та наголошує, що «командир, присутній на місці інциденту, повинен вжити всіх можливих заходів для забезпечення отримання та збереження відповідної інформації та доказів» (Принцип 2). Для забезпечення цього Комітет вказує на важливість спеціальної підготовки військовослужбовців, а також того, що статuti збройних сил повинні визначати осіб, яким доручено займатися документуванням, відповідні строки і процедури, а власне документування повинно бути пристосованим до можливостей тих, хто буде його здійснювати, і умов, у яких їм доведеться працювати [2].

Варто погодитись з науковцями в тому, що військовослужбовці можуть, до прикладу, проводити огляд місця злочину, здійснювати фото- та відеофіксацію, складати протокол огляду тощо. Також евакуюючи людей, можна фіксувати імена свідків, куди вони планують їхати, взяти їхні контактні та паспортні дані, щоб у подальшому, коли буде вестися досудове розслідування цивільними органами, можна було встановити очевидців події. На жаль, констатують автори, українське законодавство наразі не допускає виконання військовослужбовцями обов'язків такого характеру і їх не готують до проведення зазначених дій. Відтак, уявляється слушною пропозиція дослідників щодо необхідності такої спеціальної підготовки певної частини військових з метою оволодіння базовими знаннями щодо першочергових та невідкладних дій, спрямованих на фіксацію слідів воєнних злочинів.

Слушною також уявляється пропозиція М. І. Пашковського, який апелюючи до міжнародного досвіду, стверджує, що функцію з встановлення «мосту» між органом досудового розслідування, органом прокуратури та ЗСУ можуть виконувати офіцери зв'язку (англ. Liaison officers) – професіонали, які допомагають забезпечити безперебійну комунікацію та співпрацю між двома або більше організаціями для досягнення їхніх спільних цілей. Науковець зазначає, що зважаючи на певну ізольованість двох державних структур: ЗСУ та органів досудового розслідування, органів прокуратури через розбіжність у меті, завданнях, формах діяльності та відсутність досвіду постійної ефективної процесуальної комунікації та враховуючи важливість інформації, якою володіють ЗСУ та інші військові формування, доцільним уявляється формування мережі офіцерів зв'язку Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та розвідувальних органів, що відряджені в центральні апарати органів досудового розслідування та Офісу Генерального прокурора (в особі Департаменту протидії злочинам,

вчиненим в умовах збройного конфлікту). В завдання таких офіцерів зв'язку, на думку М. І. Пашковського, має входити надання консультацій про можливості ЗСУ та інших військових формувань, розвідувальних органів, з надання інформації органам досудового розслідування та органам прокуратури, можливий зміст, форма інформації, порядок і строки її витребування та надання, особи, компетентні на надання відповідної інформації. Також такі офіцери зв'язку можуть залучатися як спеціалісти до проведення окремих слідчих (розшукових) дій [3, с. 46].

Дійсно, залучення військових до документування воєнних злочинів є об'єктивною потребою, виходячи також з міжнародного досвіду, про що зазначають зарубіжні дослідники. Зокрема, автори збірника «Роль військовослужбовця у реагуванні на воєнні злочини», який був виданий за ініціативи Женевського центру з управління сектором безпеки, стверджують, що оскільки солдати проводять наступальні операції на окупованих територіях і першими прибувають у нещодавно звільнені райони, вони можуть бути в унікальному становищі для захисту, збереження або збору доказів воєнних злочинів. Це є особливо актуальним у ситуаціях, коли спеціалізовані правоохоронні або слідчі органи не можуть негайно прибути, або коли вони не мають доступу до зони конфлікту. Наприклад, солдати можуть натрапити на масові поховання, стати свідками вбивств або катувань цивільних осіб чи військовополонених, або вони можуть виявити докази сексуального насильства або примусового переміщення. У таких ситуаціях солдати зобов'язані повідомляти про підозри у скоєнні воєнних злочинів і вживати заходів для захисту будь-яких осіб, яким загрожує небезпека. Крім того, солдати можуть зберігати докази, які інакше було б втрачено або знищено. Вони можуть фотографувати або знімати відео з місць злочинів, збирати речові докази, такі як зброя або гільзи, або опитувати свідків, перш ніж вони покинуть це місце. Такі докази можуть мати вирішальне значення для встановлення відповідальності за воєнні злочини та можуть допомогти у притягненні винних до відповідальності [4, с. 6].

Очевидно, що військовослужбовці не повинні відігравати ключову роль у документуванні воєнних злочинів, вчинених противником, адже це належить до компетенції відповідних слідчих і правоохоронних органів. Втім, військовослужбовці можуть відігравати важливу роль у повідомленні про потенційні воєнні злочини та у збереженні доказів. Відтак доцільним було б включення до програм підготовки професійних військових відповідних алгоритмів дій.

Список використаних джерел:

1. Ніколаєнко О. О. Збір доказів під час розслідування воєнних злочинів в умовах активних бойових дій. *Захист та дотримання прав громадян органами Національної поліції України в умовах воєнного стану* : матеріали наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 7 груд. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 111–112.

2. Бем М., Городиський І. Чому військових варто наділити повноваженнями щодо документування воєнних злочинів та заподіяних ними збитків. *Центр Дністрянського*. URL: <https://dc.org.ua/news/chomu-viyskovykh-varto-nadilyty-povnovazhennyamy-schodo-dokumentuvannya-voennyh-zlochyniv-ta-zapodiyanyh-nymy-zbytkiv>.

3. Інститут офіцерів зв'язку (liaison officers) в забезпеченні взаємодії органів досудового розслідування, прокуратури зі збройними силами України під час розслідування воєнних злочинів. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*. Лісабон, 2023. С. 45–47.

4. Ясутіс Г., Мікова Р., Прескотт Дж., Шабас В. Роль військовослужбовця у реагуванні на воєнні злочини. Женева: Женевський центр з управління сектором безпеки, 2023. 34 с. URL: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/War_crimes_Evidence-UKR.pdf

САІНЧИН Сергій – докторант, кафедра кримінального процесу та криміналістики Одеський державний університет внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, адвокат

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПІДГОТОВЧІ ЗАХОДИ ОКРЕМИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ

Розслідування кримінальних правопорушень вимагає від працівників правоохоронних органів злагодженої та цілеспрямованої діяльності. Вона, в свою чергу, полягає у проведенні ряду процесуальних дій. Особливе місце серед слідчих (розшукових) дій, спрямованих на отримання доказової інформації, належить допиту. Для ефективного її проведення уповноважена особа повинна здійснити ряд організаційно-підготовчих заходів.

Допит є найбільш розповсюдженою та ефективною слідчою (розшуковою) дією, за допомогою якої збирається інформація про злочин і злочинну діяльність певних осіб. Допит є слідчою дією, на підготовку і проведення яких витрачається найбільше часу. З їх допомогою слідчий не тільки встановлює обставини, які необхідно довести, але й визначає напрямок пошуку нових доказів, а також перевіряє причетність до справи встановлених фактів і їх вірогідність [1, с. 63-64].

В той же час одностайного визначення поняття допиту серед науковців немає. Відтак, слід звернутися до визначення цієї наукової проблеми.

Стосовно ситуації допиту доречною є думка К.О. Чаплинського, який наголошує, що окрема слідча ситуація, що складається під час проведення слідчої дії, є важливим аспектом обрання відповідної поведінки уповноваженою особою. Безконфліктна ситуація характеризується повним або

частковим поєднанням інтересів взаємодії слідчого і допитуваної особи, відсутністю протиріч у їх намірах і планах на певному етапі розслідування [5, с. 241].

А вже В.Ю. Шепітько зауважує, що допит є основною слідчою (розшуковою) дією, в процесі якої слідчий отримує від допитуваного (свідка, злочинця) вербальну інформацію про факти, що мають значення для встановлення об'єктивної істини і забезпечення правильного застосування закону. Мета допиту полягає в одержанні показань, що повно і об'єктивно відбивають дійсність [6, с. 218].

Варто наголосити на тому, що складність цієї процесуальної дії при розслідуванні насамперед залежить від обсягу і якості наявної у слідчого інформації, отриманої в результаті оперативно-розшукових заходів, слідчих (розшукових) дій та НСРД, особистісних якостей допитуваного, його процесуального статусу (підозрюваний, свідок, потерпілий), місця в ієрархічній структурі злочинного об'єднання (лідер, керівник, виконавець) та ін. [4, с. 94].

Ми підтримуємо позицію В.А. Журавля, який визначив допит як процесуальну дію, яка являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, які беруть у ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі [2, с. 252].

У свою чергу, Ю.А. Чаплинська наголошує, що важливе місце в криміналістичному забезпеченні допиту займають організаційно-підготовчі заходи до його проведення. На думку автора, своєчасна, ретельна і всебічна підготовка до допиту є необхідною умовою отримання найбільш повних та об'єктивних показань у кримінальному провадженні. Це суттєво сприяє досягненню тактичної мети слідчої (розшукової) дії. Відсутність планування призводить до поверховості та безрезультатності його проведення. Також Ю.А. Чаплинська зазначає, що у науковій літературі вчені по-різному підходять до підготовчих заходів з проведення допиту [5, с. 427].

Тобто підготовка до допиту є обов'язковою умовою його ефективного проведення. Проте, на жаль, на практиці слідчі нерідко ігнорують дану рекомендацію та відмовляються від підготовчих заходів, відносячи до основних причин:

- а) велика кількість справ у провадженні слідчого;
- б) певні витрати часу на підготовчі заходи;
- в) проведення допитів за аналогією із попередніми.

Ми підтримуємо позицію науковців, які вважають, що підготовка до проведення допиту повинна вмішувати такі підготовчі заходи: збирання вихідних даних, що відносяться до предмета допиту підозрюваних;

- визначення кола осіб, які підлягають допиту;
- підготовка місця допиту;
- запрошення до участі у слідчій дії третіх осіб;
- визначення науково-технічного забезпечення допиту;

- вивчення особи допитуваного;
- встановлення способу виклику на допит і черговості його проведення;
- складання плану проведення слідчої (розшукової) дії [3, с. 99].

Підсумовуючи ми вважаємо що криміналістичні організаційно-підготовчі заходи для проведення процесуальної дії (допиту), дають змогу органам досудового розслідування ретельно та сплановано здійснити розслідування злочину.

Список використаних джерел:

1. Карпенко М.І. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): наук.-метод. посіб. / за заг. ред. В.К. Матвійчука. Х.: Право, 2016. 316 с.
2. Тіщенко В.В. Криміналістичні технології в теорії і практиці розслідування // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. Вип. 44. Одеса: Юридична література, 2008.
3. Криміналістика: підручник для студ. юрид. ВНЗ / [В.М. Глібко, А.Л. Дудніков, В.А. Журавеот, Шепітька. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001.
4. Коновалова В. Е., Колесниченко А. Н. Теоретические проблемы криминалистической характеристики // Криминалистическая характеристика преступлений: сб. науч. трудов. М.: Всесоюзн. инст т. По изучению причин и раз раб. мер по предупр. преступности, 1984.
5. Шепітько В.Ю. Теория криминалистической тактики: монограф. / Харьков: Гриф, 2002.

ЗЕЛЕНСЬКИЙ Сергій Миколайович –
кандидат юридичних наук, доцент,
адвокат, <https://orcid.org/0000-0002-0945-4485>

ПОНЯТТЯ ТА ЗАВДАННЯ СУБ'ЄКТІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах війни, коли правоохоронним органам в Україні доводиться протидіяти зовнішнім і внутрішнім загрозам, основним завданням залишається забезпечення правовими засобами публічного порядку і публічної безпеки суспільства, охорона прав та свобод людини й громадянина, власності та довкілля, конституційного ладу в Україні від злочинних посягань й запобігання злочинам. Верховенства права та законність, дотримання прав й свобод людини за ст. 4 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» є основними принципами оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) [1].

Рівень і стан злочинності в державі, є одними з основних показників оцінки криміногенної ситуації, яка склалася в тій, чи іншій сфері суспільного життя. Вочевидь потрібно докладати значних зусиль, спрямованих на протидію

злочинності, як негативному явищу. На практиці протидія злочинності суб'єктами оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) здійснюється у двох основних напрямках. Перший напрям – це здійснення уповноваженими суб'єктами ОРД заходів, спрямованих на запобігання вчиненню злочинів, другий – оперативний супровід кримінального провадження у разі вчинення злочину, що полягає у встановленні особи злочинця й притягнення його до кримінальної відповідальності.

Основи теорії ОРД закладено в дослідженнях О.М. Бандурки, Е.А. Дідоренко, О.Ф. Долженкова, М.Й. Курочки, М.А. Погорецького, І.В. Сервецького, С.Б. Фоміна, О.Ю. Шевчук та ін. Запобігання вчиненню злочинів визначено основним напрямом протидії злочинності, найбільш ефективним засобом підтримки правопорядку та забезпечення безпеки суспільства [2, с. 95].

Виходячи з цього завданнями протидії злочинності суб'єктами ОРД є: виявлення та усунення причин вчинення злочинів й умов, що їм сприяють; проведення заходів, спрямованих на усунення виявлених причин й умов; встановлення осіб, які мають протиправно спрямовану поведінку; нейтралізуючий вплив на цих осіб задля недопущення вчинення ними злочинів; застосування заходів, спрямованих на зниження ризиків вчинення злочинів щодо осіб з віктимною поведінкою; зниження рівня впливу фонових явищ; залучення до проведення заходів з протидії злочинності усього суспільства; виявлення та усунення недоліків в роботі суб'єктів протидії злочинності та підвищення ефективності їх діяльності.

Протидія злочинності за своїм характером є основним видом правоохоронної діяльності суб'єктів ОРД, яка розглядається нами як багатофункціональне та багатоаспектне поняття, що передбачає її здійснення в усіх сферах суспільного життя на загальному й спеціальному рівнях. Загальний рівень протидії злочинності суб'єктами ОРД тісно пов'язаний із спеціальним. Вчасне реагування на причини і умови злочинності на загальному рівні та забезпечення невідворотності покарання запобігає вчиненню нових злочинів. Процес протидії злочинності суб'єктами ОРД представляє собою систему заходів, що виконуються у певній послідовності. Початковим етапом є сукупність заходів, пов'язаних із виявленням злочину. На цьому етапі відбувається виявлення, розкриття злочину, встановлення особи, яка його вчинила. На початковому етапі підлягають виявленню злочини, які готуються й ті, що знаходяться на стадії замаху. Протидія вже на цьому етапі є процесуальною діяльністю, врегульованою кримінальним процесуальним законом і законодавством про ОРД. Розслідування й розкриття злочинів здійснюється, як кримінальною процесуальною, так і оперативно-розшуковою видами діяльності [3, с. 69].

Наступний етап ОРД, пов'язаний із притягненням злочинця до кримінальної відповідальності. Притягненням вважаємо збирання доказів на стадії досудового розслідування, виконання доручень слідчого, участь і проведення за дорученням слідчого слідчих (розшукових) дій.

Попередження злочинів суб'єктами ОРД в системі заходів протидії злочинності визначаємо як зниження її рівня шляхом усунення її причин і умов на загальному рівні. Попередження злочинності розглядаємо як комплекс заходів соціально-економічного спрямування, ідеологічного й культурного, виховного та законодавчого і ін., спрямованих на усунення причин і умов злочинності. Попередженням злочинів суб'єктами ОРД – це система передбачених законом методів, засобів та заходів, спрямованих на виявлення й усунення причин злочину на стадії готування і замаху у вигляді проведення профілактичних заходів, а також запобігання вчиненню злочинів.

Запобігання вчиненню злочинів як таке виступає узагальнюючою категорією. Вона включає профілактику, попередження на стадії готування злочину і припинення на стадії замаху. Після вчинення злочину розпочинається другий етап протидії злочинності у напрямі притягнення до кримінальної відповідальності особи, яка вчинила злочин, та застосування кримінальних правових засобів впливу до неї.

Список використаних джерел:

1. Про оперативно-розшукову діяльність. Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII: URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
2. Кириченко О. В., Хмеленко В. В. Принципи оперативно-розшукового запобігання злочинам. Монографія / О. В. Кириченко, В. В. Хмеленко. К.: Центр учбової літератури, 2020. 160 с.
3. Дрозд В.Г., Романов М.Ю. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дії під час здійснення досудового розслідування кримінальних проступків. Правовий часопис Донбасу. 2024. с. 68-74.

ДРОБЕНКО Діна Федорівна – викладач кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ, підполковник поліції

РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОЇ ПОРУБКИ АБО НЕЗАКОННОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ЗБУТУ ЛІСУ, ЩО ВЧИНЕННІ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

Україна завжди славилась своїми лісовими ресурсами, вони є важливим елементом благополуччя країни. Проблема розслідування незаконної порубки та незаконного перевезення, зберігання й збуту лісу, існувала протягом всієї історії існування вільної України проте особливо актуальним воно стало зараз у зв'язку з новими умовами, які були сформування під впливом надзвичайного правового режиму.

Надзвичайний стан - це особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до цього Закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Згідно статті 16 ЗУ «Про правовий режим надзвичайного стану»

Указом Президента України про введення надзвичайного стану в інтересах національної безпеки та громадського порядку з метою запобігання заворушенням або кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей на період надзвичайного стану можуть запроваджуватися такі заходи:

- 1) встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, а також обмеження свободи пересування по території, де вводиться надзвичайний стан;
- 2) обмеження руху транспортних засобів та їх огляд;
- 3) посилення охорони громадського порядку та важливих об'єктів національної економіки та об'єктів критичної інфраструктури;
встановлюється судом;
- 5) заборона страйків;
- 6) примусове відчуження або вилучення майна у юридичних і фізичних осіб.

Для розслідування важливим є, що забороненим може бути вже лиш перебування на території лісу, що сприяє забезпеченню його безпеки[1].

Відповідно до **статті 1 Лісового кодексу України:**

Ліс - тип природних комплексів (екосистема), у якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище.

Усі ліси на території України, незалежно від того, на землях яких категорій за основним цільовим призначенням вони зростають, та незалежно від права власності на них, становлять лісовий фонд України і перебувають під охороною держави[2].

Законодавством України відповідальність за вище наведене правопорушення передбачена:

Статею 246 ККУ Незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу.

1. Незаконна порубка дерев або чагарників у лісах, захисних та інших лісових насадженнях, перевезення, зберігання, збут незаконно зрубаних дерев або чагарників, що заподіяли істотну шкоду, -

карається штрафом від тисячі до тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або пробаційним наглядом на строк до трьох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, - караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені у заповідниках або на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду, або в інших особливо охоронюваних лісах, -

караються штрафом від тисячі п'ятисот до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк.

4. Дії, передбачені частинами першою, другою чи третьою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, -

караються позбавленням волі на строк від п'яти до семи років[3].

Отже, законодавством України непередбачено особливого порядку розслідування незаконної порубки та незаконного перевезення, зберігання й збуту лісу та відповідальності за неї під час дії надзвичайного правового режиму.

Список використаних джерел:

1. ЗУ «Про правовий режим надзвичайного стану» ligazon.net: веб-сайт. URL: <https://ips.ligazon.net/document/T001550?an=173> (дата звернення 14.10.2024).

2. Лісовий Кодекс України. zakon.rada.gov.ua: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#n10> (дата звернення 14.10.2024).

3. Кримінальний кодекс України. zakon.rada.gov.ua: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1654> (дата звернення 14.10.2024).

СТЕЦЕНКО Сергій – аспірант відділу аспірантури (ад'юнктур) і докторантури

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

ГУССЕВА Влада Олександрівна – завідувач кафедри криміналістики та

судової експертології Навчально-наукового інституту № 1 (підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України) Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ СУПРОВІД ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ПРОТИПРАВНОГО ЗАВОЛОДІННЯ МАЙНОМ ПІДПРИЄМСТВА, УСТАНОВИ, ОРГАНІЗАЦІЇ

Проблема протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації є актуальною, навіть під час дії особливих правових режимів в країні, оскільки це явище негативно впливає на розвиток вітчизняної економіки, зокрема знижує інвестиційну привабливість нашої держави, а також знижує економічний авторитет. Тому, правильним та необхідним є здійснення державної політики, спрямованої на протидію таким кримінальним правопорушенням, а також вжиття вичерпних заходів щодо проведення ефективного розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 206-2 КК України.

Одним із важливих факторів, який впливає на швидкість, повноту та неупередженість досудового розслідування протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації є криміналістичний супровід розслідування кримінального провадження зазначених кримінальних правопорушень.

Криміналістичний супровід досудового розслідування пропонуємо розглянути в царині дефініції понять «криміналістика» та «супровід». Отже, «криміналістика» – це наука про закономірності злочинної діяльності та її відображення в джерелах інформації, які слугують основою для розробки засобів, прийомів і методів збирання, дослідження, оцінки і використання доказів з метою розкриття, розслідування, судового розгляду та запобіганню злочинів [1], а «супровід» згідно з Великим тлумачним словником – це те, що супроводить яку-небудь дію, явище [2, с. 1415], у нашому випадку досудове розслідування протиправного заволодіння майна підприємства, установи, організації. Традиційно до системи «криміналістики» входить: загальна теорія криміналістики, криміналістична техніка, криміналістика тактика та криміналістична методика.

Отже, кожна зі складових елементів науки криміналістики може бути використана під час проведення досудового розслідування, що й входить до криміналістичного супроводу розслідування кримінального провадження. Так, слідчим (дознавачем, детективом) можуть бути використані:

- методичні рекомендації щодо проведення як взагалі розслідування, так і окремих його частин;
- технічний супровід розслідування;

- основи планування розслідування;
- тактичні прийоми проведення слідчих (розшукових) дій;
- питання взаємодії з іншими суб'єктами, потреба у знаннях та вміннях яких виникає під час розслідування;
- інформаційно-довідкові обліки;
- прийоми і методи, призначені для збирання, дослідження і використання доказів та інше.

Вважаємо за доцільне запропонувати криміналістичне супроводження згрупувати за наступними блоками: тактичне, технічне, інформаційне та наукове.

На підтвердження вищезазначеного, слід навести думку Ю. М. Черноус, яка пропонує криміналістичне забезпечення визначати, як створення умов готовності й реалізації методів, засобів, прийомів криміналістичної техніки, криміналістичної тактики та криміналістичної методики, що ґрунтуються на загальнотеоретичних засадах криміналістики й спрямовані на виконання завдань розкриття, розслідування та попередження злочинів в [3, с. 149-155].

В. О. Гусева своєю чергою, криміналістичне забезпечення визначає у двох аспектах – як наукову категорію та як прикладну. Науковою категорією авторка пропонує розуміти – сукупність науково-технічних, організаційно-тактичних і методико-криміналістичних рекомендацій щодо ефективного здійснення розслідування та протидії кримінальним правопорушенням. У прикладному значенні криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, вчинених проти працівників правоохоронних органів, науковець визначає, як діяльність уповноважених представників органів кримінальної юстиції та співробітників наукових і науково-дослідних установ щодо формування та використання системи нормативно-правових, організаційно-кадрових, навчально-методичних, техніко-криміналістичних та інформаційно-довідкових заходів, покликаних забезпечити ефективне виконання завдань кримінального провадження [4, с. 251].

Виходячи з вищевикладеного, криміналістичне супроводження розслідування протиправного заволодіння майном підприємства, установи організації є важливим складовим ефективного забезпечення розслідування. Яке включає як наукові так і прикладні складові. До наукових аспектів криміналістичного супроводження слід віднести: вивчення потреб слідчої практики; нормативно-правові акти, що регулюють діяльність з приводу досудового розслідування протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації; методичні, організаційні, тактичні криміналістичні рекомендації; підготовку та підвищення кваліфікації суб'єктів через формування у них відповідних професійних компетентностей з питань розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності тощо. Наукова складова криміналістичного супроводу є загальною для всіх досліджуваних кримінальних правопорушень, а прикладна визначається конкретним кримінальним провадженням за ст. 206-2 КК України в належності від наявної інформації та слідчої ситуації й ґрунтується на наукових

положеннях. До прикладних, своєю чергою, ми відносимо: взаємодію під час розслідування із різними спеціалістами; використання техніко-криміналістичних засобів, методів, прийомів, технологій з метою збору, дослідження, фіксації й оцінці доказів по справі, а також використання останніх під час проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; апробацію та впровадження криміналістичних рекомендацій під досудового розслідування протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації.

Так, криміналістичний супровід полягає у застосуванні під час розслідування усіх наявних наукових розробок, знань, вмінь, технічних засобів, методів, технологій, а також використання допомоги уповноважених суб'єктів залучення яких сприятиме швидкому, повному та неупередженому проведенні розслідування протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації.

Список використаних джерел:

1. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. Криміналістика. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0> (дата звернення: 18.09.2024).
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голова. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення як наукова категорія та практичне завдання криміналістики. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2012. № 1. С. 149-155.
4. Гусєва В.О. Криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, учинених проти працівників правоохоронних органів : поняття і складові. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2021. № 3 (94). С. 243-253. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2021.3.22>.

МИХАЙЛОВСЬКА **Олександра**
Олександрівна – курсант навчально-наукового інституту № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ, рядовий поліції
Науковий керівник:
МАКАРОВА **Олена** **Павлівна** – доцент кафедри криміналістики та судової експертології кандидат психологічних наук, доцент Харківського національного університету внутрішніх справ, майор поліції

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИЙ СУПРОВІД РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Сьогодні боротьба з корупцією є одним із найважливіших напрямків діяльності правоохоронних органів України. Корупційні правопорушення у сфері державного управління завдають значної шкоди не лише економіці країни, а й підривають довіру громадян до інститутів влади. В таких умовах оперативно-розшуковий супровід розслідувань відіграє ключову роль у зборі необхідної інформації для успішного викриття та доведення винуватості корупціонерів. Сучасна правоохоронна практика постійно стикається з новими викликами, які потребують застосування інноваційних технологій і методів розслідування.

Оперативно-розшуковий супровід охоплює низку заходів, спрямованих на отримання доказів, виявлення злочинних схем та встановлення осіб, причетних до корупційної діяльності. Він включає спостереження, моніторинг, збирання та аналіз інформації, що дозволяє забезпечити системний контроль за підозрюваними та їхніми зв'язками[1]. Важливу роль відіграють такі методи, як таємне спостереження, моніторинг фінансових операцій та контроль електронних комунікацій[2]. Використання спеціальних технічних засобів також є невід'ємною частиною цього процесу, адже вони дозволяють оперативно збирати та обробляти інформацію, необхідну для розкриття злочину[3]. Оперативно-розшукові заходи регулюються законодавством і повинні здійснюватися у повній відповідності до правових норм, що забезпечує захист прав і свобод громадян. Важливо підкреслити, що етичні аспекти проведення цих заходів відіграють важливу роль, оскільки будь-яке порушення може негативно позначитися на довірі до правоохоронної системи та призвести до правових наслідків. Застосування оперативно-розшукових методів повинно бути не лише ефективним, але й юридично обґрунтованим.

Зрештою, оперативно-розшуковий супровід розслідування корупційних правопорушень у сфері державного управління є необхідним інструментом у боротьбі з цим негативним явищем. Від якості та правильного застосування методів оперативно-розшукової діяльності залежить не лише успішність розслідування, але й можливість притягнення винних до відповідальності. Оперативне виявлення та документування фактів корупції на ранніх стадіях дозволяє запобігти масштабним збиткам, зберегти довіру громадян до державних інституцій та забезпечити належне функціонування системи державного управління.

Список використаних джерел:

1. Джафарова О. В., Зінченко Д.А. Специфіка застосування запобіжних заходів у кримінальному процесі під час воєнного. *Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама. МВС України. Вінниця. ХНУВС. 2024. С. 371-375.*

2. Зінченко Д.А., Джафарова О.В., Аналіз ефективності методів криміналістичного аудиту в діяльності національної поліції України для протидії організованим злочинності. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики. Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса». 2024. 314 с.*

3. Зінченко Д.А., Шевченко І.Ю., Макарова О.П. Роль поліції у запобіганні воєнних злочинів під час воєнного стану в Україні: Юридичні і практичні аспекти. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану. Хмельницький. 2024. с. 341-344.*

4. Шевченко І. Ю., Зінченко Д.А. Економічні аспекти боротьби з фінансовою злочинністю та незаконним виведенням грошей. *Актуальні питання судової експертології криміналістики та кримінального процесу. Київ. 2023. С. 536-539.*

КОВАЛЬОВ Максим, БОГАТИР Ян –
Дніпровський державний університет
внутрішніх справ, факультет підготовки
фахівців до органів досудового
розслідування НПУ

Науковий керівник:

ВАРАВА Володимир – старший викладач
кафедри оперативно розшукової
діяльності Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

РОЛЬ ОПЕРАТИВНО РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Оперативно-розшукова діяльність - це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. [1] Основні завдання оперативно-розшукової діяльності (ОРД) охоплюють широкий спектр напрямків, що спрямовані на боротьбу зі злочинністю. ОРД включає попередження злочинів, виявлення та припинення злочинної діяльності, а також розшук осіб, які вчинили злочини або ухиляються від слідства. Важливим елементом є збирання доказів для кримінальних проваджень, що дозволяє забезпечити об'єктивність слідства і сприяє встановленню справедливості. ОРД також має на меті забезпечення безпеки учасників кримінального процесу, зокрема свідків та потерпілих, що гарантує їх захист під час розслідування. Поряд із цим, значна увага приділяється профілактиці злочинів, яка передбачає не лише виявлення злочинців, але й запобігання вчиненню правопорушень шляхом нейтралізації потенційних загроз. ОРД відіграє важливу роль у захисті суспільства від таких загроз, як тероризм,

організована злочинність і корупція. Окреме завдання ОРД — це забезпечення виконання судових рішень, включно з розшуком осіб, які ухиляються від їх виконання. Важливо відзначити, що під час здійснення ОРД необхідно дотримуватися законних процедур і поважати права людини, оскільки це є невід'ємною частиною правової держави.

Оперативно-розшукова діяльність (ОРД) використовує різноманітні методи для досягнення своїх цілей, які можна поділити на кілька основних груп. Першою групою є агентурні методи, що передбачають використання інформації, отриманої від осіб, які співпрацюють з органами, що здійснюють ОРД. Це можуть бути як агенти, так і конфіденційні співробітники. [2] Друга група — технічні методи, які включають застосування спеціальних технічних засобів для збору інформації, таких як засоби прослуховування, відеозапису, фіксації електронних комунікацій та інші. До третьої групи відносяться спеціальні методи, що охоплюють, зокрема, контрольовану поставку, інсценізацію, проникнення в злочинне середовище та інші методи, які не відносяться до агентурних або технічних. До основних засобів ОРД належать: нагляд, який полягає в спостереженні за особою або об'єктом з метою отримання інформації про їх дії та зв'язки; прослуховування, яке забезпечує фіксацію звукової інформації, що передається через засоби зв'язку або в приміщенні; обшук, що передбачає огляд приміщень, транспортних засобів чи речей для виявлення предметів або документів, що мають значення для розкриття злочину; вилучення, яке стосується вилучення таких предметів або документів; контрольована поставка, що передбачає передачу особі, підозрюваній у злочині, предметів або речовин з метою отримання доказів; інсценізація, яка полягає у створенні штучної ситуації для виявлення осіб, причетних до злочину; і проникнення в злочинне середовище, що полягає у залученні до злочинного угруповання для отримання інформації про його діяльність. Проведення ОРД регламентується чинним законодавством, що передбачає суворий контроль і низку правових обмежень та гарантій. Однією з таких гарантій є законність: усі заходи ОРД повинні здійснюватися на підставі закону та в межах повноважень органів, що їх проводять. Важливою умовою є обґрунтованість, коли кожен захід ОРД повинен мати достатні підстави, що вказують на можливість вчинення злочину. Співмірність заходів ОРД з метою, для досягнення якої вони проводяться, також є обов'язковою умовою. Крім того, судовий контроль забезпечує законність проведення заходів ОРД, зокрема, через видачу санкцій судом на проведення окремих заходів. Важливим аспектом є дотримання прав і свобод людини під час проведення ОРД, що гарантується Конституцією та іншими законами.

Оперативно-розшукова діяльність (ОРД) є невід'ємною частиною системи кримінального судочинства та не існує ізольовано, адже ефективність боротьби зі злочинністю значною мірою залежить від злагодженої роботи всіх суб'єктів цієї системи, що потребує тісної взаємодії ОРД з іншими правоохоронними органами. ОРД відіграє ключову роль у системі кримінального судочинства, оскільки її функції полягають у попередженні злочинів шляхом виявлення

ознак підготовки до їх вчинення та вжиття відповідних заходів для їх запобігання, виявленні та розкритті злочинів, адже часто саме ОРД стає першим етапом у цьому процесі, забезпечуючи необхідну інформацію для досудового розслідування, розшуку осіб, що вчинили злочини або ухиляються від слідства, збиранні доказів, які використовуються у кримінальних провадженнях, та забезпеченні безпеки учасників кримінального процесу. Взаємодія ОРД з органами досудового розслідування, такими як прокурори та слідчі, є постійною та включає кілька основних аспектів. Перш за все, це обмін інформацією, коли оперативні підрозділи передають слідчим усю зібрану інформацію, що має значення для розслідування злочину. Також це спільне планування, під час якого слідчі та оперативники разом визначають необхідні слідчі дії та заходи ОРД. Крім того, їхня співпраця включає координацію дій з метою ефективного використання ресурсів та досягнення спільних цілей, а також забезпечення законності — оперативні підрозділи гарантують законність проведення оперативно-розшукових заходів, а слідчі відповідають за законність слідчих дій. Співпраця з іншими правоохоронними органами, такими як поліція та Служба безпеки України (СБУ), також є важливою складовою діяльності ОРД. Завдяки такій взаємодії оперативні підрозділи різних відомств обмінюються інформацією про злочинні угруповання та осіб, що вчинили злочини. Крім того, спільне проведення оперативно-розшукових заходів дозволяє ефективніше боротися зі складними формами злочинності, такими як організована злочинність та тероризм. Співпраця також допомагає координувати дії оперативних підрозділів у різних регіонах для ефективного розшуку осіб, що переховуються від слідства, та припинення діяльності міжрегіональних злочинних угруповань.

Розповсюдження цифрових технологій суттєво змінило ландшафт злочинності, поставивши нові виклики перед органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність (ОРД). Однією з таких змін є зростання кіберзлочинності, яка вимагає від оперативників нових знань і навичок для розслідування хакерських атак, шахрайства в Інтернеті, викрадення персональних даних та інших злочинів у цифровому просторі. Злочинці активно використовують різноманітні програмні засоби для приховування своїх слідів, шифрування даних та створення фальшивих доказів, що ускладнює роботу оперативників і потребує постійного оновлення їхніх знань про новітні технології. Однак ці ж технології відкривають перед ОРД нові можливості, зокрема для збору доказів, моніторингу злочинної діяльності та взаємодії з колегами з інших країн. Використання спеціалізованого програмного забезпечення дозволяє автоматизувати рутинні операції та підвищити ефективність роботи оперативних підрозділів. Однак нові технології також сприяють ускладненню проблеми легалізації (відмивання) коштів, отриманих злочинним шляхом, що є однією з найгостріших сучасних проблем. [3] Відмивання коштів тісно пов'язане з організованою злочинністю і дозволяє злочинцям інвестувати незаконно отримані кошти в легальний бізнес. Основні проблеми полягають у складності виявлення таких схем, які стають дедалі

складнішими та заплутанішими, а також у міжнародному характері цих схем, що ускладнює міжнародну співпрацю. Крім того, легалізація коштів часто пов'язана з політичною корупцією, що додатково ускладнює боротьбу з цим явищем. У зв'язку з тим, що злочинність не має державних кордонів, ефективна боротьба з нею вимагає тісної міжнародної співпраці. Одним із основних напрямків такого співробітництва є обмін оперативною інформацією між правоохоронними органами різних країн, що дозволяє виявляти та розслідувати міжнародні злочинні схеми. Спільні операції правоохоронців різних держав сприяють ефективній боротьбі з організованою злочинністю, наркоторгівлею, тероризмом та іншими видами транснаціональної злочинності. Важливою складовою міжнародного співробітництва є уніфікація законодавства, що дозволяє зробити взаємодію між державами більш результативною. Проте існують і певні проблеми, зокрема різні правові системи, які можуть ускладнювати співпрацю, а також політичні відносини між країнами, що можуть впливати на ефективність боротьби зі злочинністю на міжнародному рівні.

ОРД відіграє незамінну роль у забезпеченні правопорядку і безпеки суспільства. Постійний розвиток технологій, глобалізація та нові види злочинності вимагають від правоохоронних органів постійного адаптування до нових умов і пошуку нових ефективних методів боротьби зі злочинністю.

Список використаних джерел:

1. Повноваження органів і підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Веб-портал безоплатної правової допомоги WikiLegalAid. URL -

[https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Повноваження органів і підрозділів, які з дійснюють оперативно-розшукову діяльність#:~:text=Оперативно-розшукова%20діяльність%20-%20це%20система,%20\(далі%20-%20Закон\).](https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Повноваження_органів_і_підрозділів,_які_з_дійснюють_оперативно-розшукову_діяльність#:~:text=Оперативно-розшукова%20діяльність%20-%20це%20система,%20(далі%20-%20Закон).)

2. Ведення розвідки з використанням агентурних методів. Частина 1. PSDInfo, 3 серп. 2023 р. URL - <https://www.psdinfo.pro/post/ведення-розвідки-з-використанням-агентурних-методів-частина-1>

3. Кіберзлочинність: виклики часу. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. URL - <https://law.chnu.edu.ua/kiberzlochynnist-vyklyku-chasu/#:~:text=Кіберзлочинність%20-%20це%20кримінально-протиправна%20діяльність,корисливих%20С%20політичних%20чи%20особистих%20мотивів.>

ДОВГОШИЯ Микола Григорович –
аспірант наукового ступеня доктора
філософії наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності ННІ №1
Національної академії внутрішніх справ

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ, ЯКА ВЧИНЯЄ РОЗТРАТУ МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ У СФЕРІ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Власність є економічною основою існування будь-якого суспільства, а невідчужуване право бути власником визнано однією з найважливіших гарантій здійснення прав і свобод особи.

Серед кримінальних правопорушень проти власності виокремлюють злочини, пов'язані з привласненням, розтратою майна або заволодінням ним шляхом зловживання службовим становищем [1, с. 35]. Особливої уваги набуває вчинення цього виду злочину у сфері транспортної інфраструктури.

Адже в умовах воєнного стану транспортна галузь є однією з ключових галузей економіки України. Вона забезпечує внутрішні та зовнішні перевезення вантажів і пасажирів, а також сприяє розвитку інших галузей економіки [2].

Однією із складових ефективної протидії кримінальним правопорушенням пов'язаних з привласненням, розтратою майна або заволодінням ним шляхом зловживання службовим становищем є детальне вивчення характеристики особи злочинця, оскільки саме її особливості, мають бути безпосереднім об'єктом запобіжного впливу [3, с. 41].

Особа, яка вчиняє привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем завжди характеризується специфічними ознаками. Перш за все, слід зазначити, що суб'єктом привласнення та розтрати може бути як приватна, так і службова особа. Крім того, їм притаманний високий рівень інтелекту та освіченості, знання всіх процесів виробництва і транспортування продукції, відповідна професійна обізнаність тощо [4, с. 170].

До того ж, суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 191 КК України, є спеціальним: а) особа, якій майно ввірене; б) особа, у якої майно перебуває у віданні; в) службова особа. У першому й другому випадку – суб'єкт привласнення та розтрати не повинен бути власником майна, але повинен бути його фактичним власником, тримати його у себе (під своїм особистим контролем) на законній підставі. Законне володіння чужим майном може ґрунтуватися на положеннях цивільно-правового договору або ж чинного законодавства, яке визначає: 1) правовий режим й порядок володіння, користування, розпорядження майном, що перебуває у спільній власності (ЦК України); 2) трудові відносини між власником та матеріально відповідальними особами, яким майно ввіряється чи перебуває в їх віданні у зв'язку з необхідністю виконання трудових обов'язків [5].

Кримінологічні дослідження показують, що дуже часто суб'єкти, що вчиняють привласнення, розтрату майна у сфері транспортної інфраструктури характеризуються високим рівнем пристосованості до різноманітних соціальних ситуацій та їх змін, краще орієнтуються в соціальних нормах і вимогах, добре контролюють свою поведінку. Їм не властива агресивність та

імпульсивність поведінки, вони комунікабельні, здатні ефективно встановлювати соціальні контакти, у багатьох з них зустрічаються такі риси, як прагнення до лідерства, потреба у суспільному визнанні, їх особистісний профіль суттєво не відрізняється від законослухняних громадян [6].

За результатами вивчення матеріалів кримінальних проваджень (архівних кримінальних справ), судової практики (вироків суду за ст. 191 КК України) узагальнено дані про службових осіб, які брали участь у вчиненні злочинних дій щодо розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем у сфері транспортної інфраструктури, зокрема:

начальники (департаментів, управлінь, служб автомобільних доріг, колій залізниці, водних та повітряних шляхів);

директори (керівники) транспортних підприємств (державної та приватної форм власності); експедиторських агентств; логістичних компаній та інших підприємств, установ та організацій, що здійснюють організацію та управління транспортною системою;

начальники відділів Служби автомобільних доріг (якості технічного контролю та нових технологій; з ремонту та експлуатації утримання автомобільних доріг та штучних споруд, організації та безпеки дорожнього руху; якості технічного контролю та нових технологій; аналізу та оцінки ефективності публічних закупівель; управління інвестиційними проектами);

начальник лабораторії з контролю якості виробництва Служби автомобільних доріг;

головні спеціалісти відділів (розвитку інфраструктури авіаційного, морського та річкового транспорту, матеріально-технічного забезпечення, моніторингу об'єктів інфраструктури управління відновлення та розвитку, управління інвестиційними проектами);

представник відділу якості технічного контролю та нових технологій Служби автомобільних доріг;

майстри, начальники ділянок (з будівництва автомобільних доріг; виробничих підприємств; утримання та ремонту автомобільних);

інженерно-технічні та інші працівники.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що вивчення основних характеристик особи злочинця (соціально-демографічних, морально-психологічних та кримінально-правових), яка вчиняє розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем у сфері транспортної інфраструктури є основою для планування найбільш ефективних оперативно-розшукових заходів.

Список використаних джерел:

1. Семенюк О.А. Проведення ревізії як вид використання спеціальних знань під час розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 3(120) С. 35 – 47.

2. Шевченко, Р. Б., Іващенко, Т. О. (2024). Стагнація транспортної галузі України як результат системних соціальних потрясінь . *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, (11). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-03-07>.

3. Мойсеєнко В.В. Характеристика особи злочинця, який вчиняє кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності. *Юридична наука*. 2020. № 1(103). С. 40 – 49.

4. Кузьменко О.В., Січко Н.П. Особливості криміналістичної характеристики привласнення та розтрати, вчиненої співробітниками агропромислового підприємства. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Серія ПРАВО. Випуск 76: частина 2. С. 167 – 171.

5. Левченко Ю.О., Миронюк Т.В. Кримінологічна характеристика привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Серія ПРАВО. Випуск 76: частина 2. С. 126 – 132. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.76.2.21>

6. Бучинський О. Кримінологічна характеристика особи, яка вчиняє корупційні кримінальні правопорушення. *Věda a perspektivy*. 2024. № 6(37) [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-6\(37\)-110-119](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-6(37)-110-119).

Секція 5. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ПРОТИДІ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ

HABORETS Olha – Associate Professor of the Department of Operational-Search Activities and Information Security, Donetsk State University of Internal Affairs, PhD, Associate Professor

CRYPTOGRAPHIC METHODS IN ENSURING TRANSPARENCY OF FINANCIAL INVESTIGATIONS: CHALLENGES AND PROSPECTS

In today's era of globalization and digital innovation, financial crimes are becoming more sophisticated and pervasive. Criminal organizations and corrupt networks increasingly utilize cutting-edge technologies to obscure illicit activities and launder money, making it difficult for law enforcement to track. Simultaneously, advancements in cryptography, one of the most promising fields of modern science, offer new tools to enhance transparency and security in financial investigations, providing essential support in the fight against these complex crimes.

Cryptographic methods not only safeguard confidential data but also serve as powerful tools for identifying, tracking, and analyzing illegal financial activities. By incorporating cryptography, law enforcement agencies can increase the transparency of financial investigations, reduce the risk of data manipulation, and ensure that financial evidence remains authentic and admissible in legal proceedings. This technology plays a crucial role in modern financial crime investigations, offering a secure framework for uncovering and combating complex illegal transactions.

The implementation of cryptographic solutions in financial investigations presents several challenges. These include the demand for highly skilled specialists, the complexity of integrating cryptographic methods with existing systems, and the potential threat of cybercriminals attempting to bypass security mechanisms. Despite these obstacles, the future of cryptographic technology in law enforcement is promising, offering opportunities to enhance financial investigation processes and improve the security and transparency of financial crime investigations.

This article explores modern cryptographic methods, their role in enhancing the transparency of financial investigations, and the key challenges law enforcement faces, such as specialist requirements, integration complexities, and cybersecurity threats. It will also discuss the vast opportunities that cryptographic advancements offer in improving the effectiveness of financial crime investigations.

Cryptography, as a critical tool for securing information systems, plays a pivotal role in combating financial crimes. Its primary functions include ensuring the confidentiality, integrity, and authenticity of data. This is especially vital in financial investigations, where financial data often becomes the target of manipulation or efforts to obscure illegal activity. Cryptographic technologies facilitate the secure transmission and storage of sensitive data, safeguarding it from unauthorized access or forgery, thereby enhancing the reliability of financial crime investigations.

Modern cryptographic methods are divided into key areas, with symmetric and asymmetric cryptography being two of the most prominent. Symmetric algorithms like AES offer strong data security through a shared key for both encryption and decryption. However, asymmetric methods such as RSA and ECC are more advantageous for financial investigations, as they use a pair of keys (public and private), improving reliability and reducing the risk of data breaches. Asymmetric cryptography also supports the use of digital signatures, ensuring the authenticity of financial documents and transactions.

Another promising area in cryptography is the use of cryptographic hash functions, such as SHA-256 and SHA-3, which are essential for ensuring data integrity. Hashing generates unique digital fingerprints for information, making it impossible to tamper with or alter data without detection. In financial investigations, this plays a crucial role in ensuring the reliability of evidence, which can be critical when presented in legal proceedings, as it confirms the authenticity and consistency of the data throughout the investigation process.

Cryptographic hash functions, such as SHA-256 and SHA-3, are essential tools for ensuring data integrity. By generating unique digital fingerprints, these functions make it impossible to tamper with or alter data without detection. In financial

investigations, this is crucial for maintaining the integrity and reliability of evidence that may be presented in legal proceedings.

Blockchain technology, grounded in cryptography, also enhances financial transparency by creating decentralized, immutable ledgers. This makes it difficult to falsify or obscure transactions and allows investigators to effectively track funds and build comprehensive transaction histories, vital for investigating crimes like money laundering.

However, implementing cryptographic methods in financial investigations poses certain challenges, with cybersecurity being a primary concern. While cryptography serves as a strong defense, it also becomes a target for cybercriminals. The hacking of encryption algorithms or the forgery of digital signatures can compromise investigations, leading to data breaches. To counter these risks, cryptographic algorithms must be continuously improved, and cutting-edge technologies like quantum cryptography, which promises nearly unbreakable encryption, should be adopted to ensure absolute protection against cyberattacks.

Another significant challenge is the legal regulation surrounding cryptographic technologies. Cryptography must align with national and international legal standards, necessitating the development of clear legal frameworks for its use in financial investigations. Additionally, law enforcement agencies may encounter difficulties in accessing encrypted data if they lack the legal authority or technical capacity to decrypt it. Balancing the need for privacy with the ability of law enforcement to access crucial data for investigations remains a critical issue in the legal regulation of cryptographic methods.

Despite these challenges, the potential for cryptographic methods in financial investigations is vast. The advancement of artificial intelligence and machine learning technologies may automate the analysis of large volumes of cryptographically protected data, enhancing law enforcement efficiency in tackling financial crimes. Moreover, integrating cryptography with other technologies like blockchain and smart contracts offers new possibilities for transparent monitoring and auditing of financial transactions, creating more robust systems to detect and prevent illicit activities.

In conclusion, modern cryptographic methods hold great potential for enhancing financial investigations. They offer improved data security, transparency, and accuracy, which are crucial for detecting and preventing financial crimes. However, their successful application hinges on overcoming technical challenges, such as cybersecurity threats, and legal barriers, including the need for clear regulations and lawful access to encrypted data. With continued advancements and careful regulation, cryptographic technologies can become essential tools in law enforcement's fight against financial crime.

REFERENCES:

Haborets O. Ensuring cybersecurity of Ukraine against cyberterrorism threats: a systematic approach. *Scientific innovations and advanced technologies*. Issue № 11(25) 2023. Pp. 197–205.

ДЕМЕДЮК Сергій – заступник
Секретаря РНБО України кандидат
юридичних наук, ORCID 0009-0008-1359-
5265

ПОШИРЕННЯ ТА ХАРАКТЕРНІ СКЛАДОВІ КІБЕРЗАЛЕЖНИХ ЗЛОЧИНІВ

Кримінальні правопорушення у сфері використання комп'ютерів, систем та комп'ютерних мереж є найбільш поширеними і безпосереднім віддзеркаленням змісту та рівня кіберзлочинності.

Найбільш поширеними, за даними опитування, у зазначеному переліку є кримінальні правопорушення (далі – к/п), передбачені статтею 361 ККУ (53,02 %) (*табл.1*). Така тенденція корелюється і з даними ЄРДР (червона зона). Водночас, на відміну від опитування (6,67 % - жовта зона), за даними ЄРДР значною поширеністю додатково характеризується і злочин передбачений ст. 362 ККУ (червона зона 35-48 % за відповідними роками), що пояснюється врахуванням діяльності і інших правоохоронних органів.

Таблиця 1

Співвідношення кількості злочинів за даними опитування та ЄРДР

Стаття ККУ	361	361-1	361-2	362	363	363-1
За даними опитування, %	53,02	6,35	4,76	6,67	2,86	1,11
ЄРДР 2021, %	50,73	1,06	4,26	43,50	0,36	0,09
ЄРДР 2022, %	41,08	8,20	1,76	48,73	0,09	0,15
ЄРДР 2023, %	59,18	0,91	4,30	35,28	0,29	0,05

Таким чином, за даними експертного опитування найбільшими збитками матеріального та нематеріального характеру характеризується також к/п передбачене ст.361 ККУ (*табл. 2*). І хоча питома вага збитків до 5 млн. грн. у кожному конкретному випадку є переважаючою, лише ці к/п вказують і на великі збитки, що значно перевищують зазначену суму, а в окремих випадках більше 1 млрд. грн.

Водночас, інші к/п цієї групи характеризуються як у сукупному врахуванні, так і у кожному конкретному випадку, меншими сумами матеріальних збитків, переважно до 5 млн. грн. Хоча за ст.362 ККУ наслідки вчинення к/п в окремих випадках характеризуються збитками і до 1 млрд. грн.

Таблиця 2

Співвідношення злочинів за наслідками їх вчинення та сумою збитків

	Менше 100 тис.	100 тис - 500 тис	500 тис - 1 млн	1 млн - 5 млн	5 млн - 50 млн	50 млн - 500 млн	500 млн - 1 млрд	більше 1 млрд	Нематеріальні збитки
361	■	■	■	■	■	■	■	■	■
361-1	■	■	■	■	■	■	■	■	■
361-2	■	■	■	■	■	■	■	■	■
362	■	■	■	■	■	■	■	■	■
363	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Крім того, за даними експертного опитування, при розгляді наслідків вчинення к/п цієї групи, із врахуванням суб'єкта посягання (табл.3), найбільшими збитками характеризується також протиправна діяльність, передбачена статтями ККУ 361 та 362, а серед суб'єктів переважно їх зазнають фізичні особи та держава.

Таблиця 3

Співвідношення злочинів за наслідками їх вчинення та за суб'єктом посягання

	361	361-1	361-2	362	363
Державі	■	■	■	■	■
Державному органу	■	■	■	■	■
Державному підприємству (установі)	■	■	■	■	■
Комерційному підприємству	■	■	■	■	■
Фізичній особі	■	■	■	■	■

При вчиненні цієї групи злочинів, злочинці використовують різноманітні специфічні інструменти (послуги) (табл.4).

Таблиця 4

Види операційних систем, що використовуються злочинцями

Операційні системи	361 ККУ	361-1 ККУ	362 ККУ
Kali Linux	■	■	■
BlackArch Linux	■	■	■
BackBox Linux	■	■	■
Parrot Security OS	■	■	■
Невідомо	■	■	■

Серед операційних систем найчастіше використовується злочинцями Kali Linux – 33%, що значно частіше у порівнянні з BlackArch Linux (11%), BackBox Linux (10%) та Parrot Security OS (9%) (Табл.4, Рис. 1)

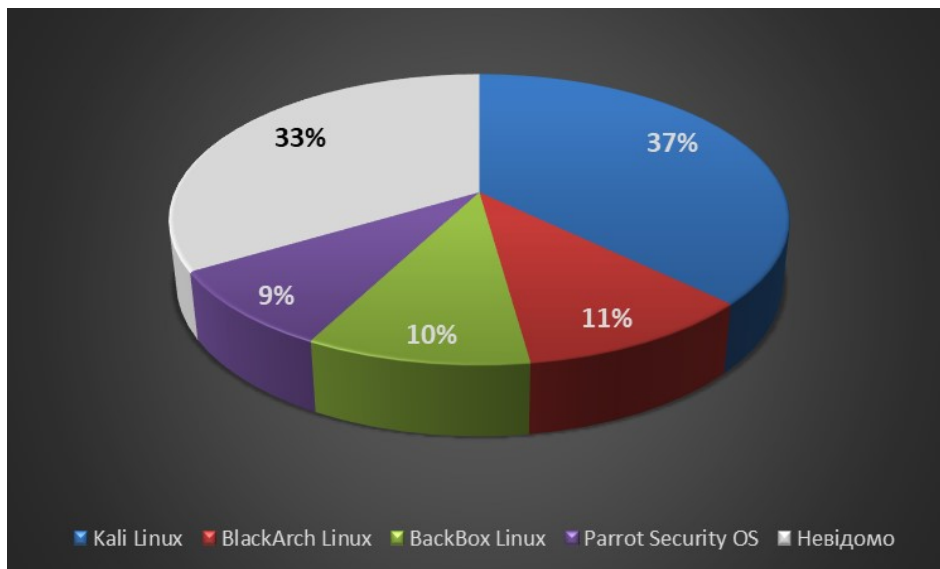

Рисунок 1. *Питома вага видів операційних систем, що використовуються злочинцями*

Водночас, з метою несанкціонованого втручання в роботу інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж, значно зростає питома вага використання злочинцями операційної системи Kali Linux – 41% (Рис. 2)

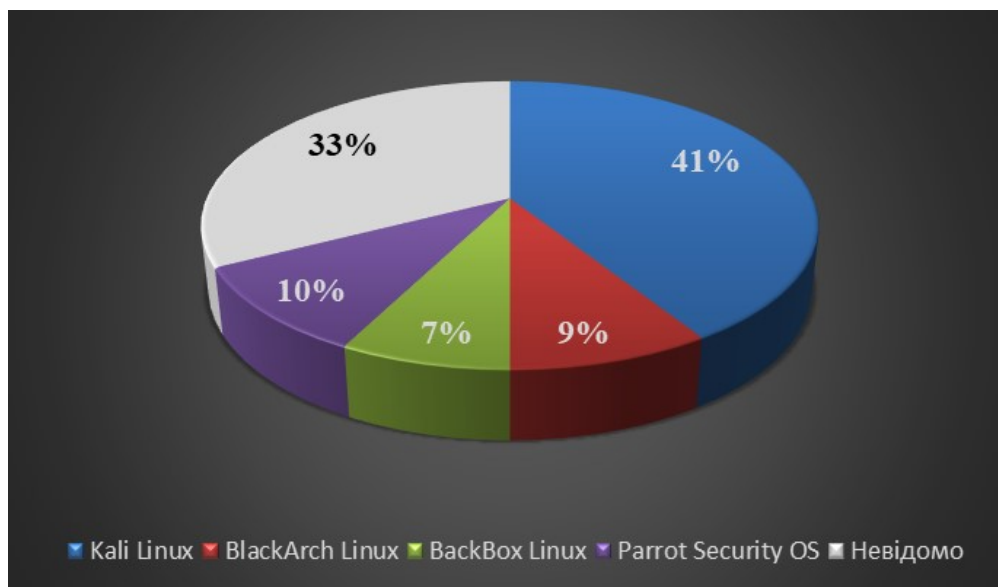

Рисунок 2. *Питома вага видів операційних систем, що використовуються при вчиненні к/п, передбаченого ст. 361 ККУ*

Серед спеціального програмного забезпечення експерти виділяють DoS-атаки (22%), спамінг (21%), брутфорс (24%) та пентестинг (9%) (Табл.5, Рис. 3).

Рисунок 3. *Питома вага видів операційних систем, що використовуються злочинцями*

Таблиця 5

Використання злочинцями спеціального програмного забезпечення

Використання спеціального програмного забезпечення	361 ККУ	361-1 ККУ	362 ККУ
DoS-атака			
Спамінг			
Брутфорс			
Пентестинг			
Невідомо			

Водночас, з метою несанкціонованого втручання в роботу інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж, значно зростає питома вага використання злочинцями спеціального програмного забезпечення Брутфорс та DoS-атак, а спамінг є більш характерним для розповсюдження шкідливих програмних чи технічних засобів та несанкціонованих дій з інформацією (Табл.5).

Такого роду спеціальне програмне забезпечення злочинці можуть рівнозначно отримувати, використовуючи ресурси соціальних мереж, форумів та Даркнету (Табл.6).

Таблиця 6

Джерела отримання злочинцями спеціального програмного забезпечення

Джерело отримання програмного забезпечення злочинцями	361 ККУ	361-1 ККУ	362 ККУ
Даркнет			
Форуми			
Соціальні мережі			
Невідомо			

Досліджуючи зазначену групу злочинів, важливо також з'ясувати основні способи їх вчинення.

Експертною групою було виділено чотири ключові групи, що об'єднували основні способи вчинення таких злочинів (Табл. 7).

Таблиця 2.7
Способи вчинення злочинів

	361 ККУ	361-1 ККУ	362 ККУ
За способом отримання доступу:			
Шляхом перехоплення інформ при її передачі телекомунікацій каналами і комп'ютерними мережами	■	■	■
Шляхом проникнення до приміщення, в якому знаходиться ПК	■	■	■
Шляхом відкритого доступу до ПК	■	■	■
Невідомо	■	■	■
За способом віддаленого отримання доступу:			
Використання зловмисниками реальних паролів користувачів, отриман в мережі	■	■	■
Отримання паролів, ключів шляхом перебору за допомогою спеціальних програм	■	■	■
Невідомо	■	■	■
За способом отримання потерпілими посилання на шкідливе програмне забезпечення			
Месенджери	■	■	■
Соціальні мережі	■	■	■
Електронна пошта	■	■	■
Sms-повідомлення	■	■	■
Сайт	■	■	■
Невідомо	■	■	■
За способом перехоплення трафіку			
Людина посередині (man in the middle)	■	■	■
Отруйний DNS (poison DNS)	■	■	■
Паралельна сесія	■	■	■
За допомогою шкідливого ПЗ, яке отримує авторизаційні дані з браузера (Stiller)	■	■	■
Невідомо	■	■	■

За способом отримання доступу до телекомунікаційних каналів та комп'ютерних мереж найчастіше злочинці використовують перехоплення інформації при її передачі, а також відкритий доступ до ПК. Значно рідше використовується проникнення до приміщень. При цьому, перехоплення трафіку переважно здійснюється за допомогою шкідливого ПЗ, яке отримує авторизаційні дані з браузера (Stiller). Хоча значною питомою вагою серед способів перехоплення трафіку залишається фактор «людина посередині», а також «паралельна сесія» та «отруйний DNS».

За способом віддаленого отримання доступу, рівнозначним є використання злочинцями реальних паролів користувачів, як отриманих в мережі, так і шляхом перебору за допомогою спеціальних програм.

Шкідливе програмне забезпечення злочинці розповсюджують, використовуючи широкий перелік засобів: месенджери, соціальні мережі, електронну пошту, sms-повідомлення та різноманітні сайти.

Водночас месенджери та соціальні мережі є найбільш поширеним засобом отримання потерпілими посилання на шкідливе програмне забезпечення.

Таким чином, кіберзлочинність є поширеною та різноманітною загрозою, що охоплює використання комп'ютерних систем та мереж для скоєння

злочинів. Найпоширенішими є порушення, передбачені ст. 361 ККУ, які часто спричиняють значні матеріальні збитки, іноді більше 1 млрд грн. Хакери використовують спеціалізовані операційні системи, такі як Kali Linux, та програмне забезпечення для DoS-атак, спаму та брутфорсу. Основними способами атак є перехоплення даних через шкідливе ПЗ або відкритий доступ до ПК.

*ДЕНИСЕНКО Богдан – експерт з питань організованої злочинності
Консультативної місії Європейського Союзу в Україні*

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА СКЛАДОВА У ПРОЦЕСІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІЛР

Процес реформування сектору цивільної безпеки є складним та багатогранним. В процесі реформування необхідно орієнтуватись на бачення, модель, стратегію розбудови, а особливо – на спроможності.

Модель правоохоронної діяльності є основою, скелетом, навколо якого повинні вибудовуватись всі інші елементи системи, як от: інформаційні, аналітичні, робочі та управлінські процеси та можливості, таке інше. Важливо щоб всі елементи були взаємосумісними та доповнювали один одного, розвивались комплексно. Модель, по суті і є дороговказом, який допомагає сформулювати, сформувати бачення та стратегію розбудови, яка повинна відповідати потребам країни. Науковці виокремлюють 5 основних моделей правоохоронної діяльності, якими є: традиційна (або реактивна) правоохоронна діяльність, правоохоронна діяльність, орієнтована на громаду, проблемно-орієнтована правоохоронна діяльність, комп'ютерно-статистична правоохоронна діяльність та правоохоронна діяльність, керована аналітичною розвідкою (ІЛР). Всі моделі є взаємозалежними та не виключають існування інших паралельно, однак лиш ІЛР є моделлю, що забезпечує унікальну можливість ефективно протидіяти транснаціональній організованій злочинності та комплексно реагувати на виклики злочинності, та, відповідно, звертати увагу на вразливості для подальшого підвищення спроможностей правоохоронної системи, та, відповідно, - держави. Домінування однієї з моделей формує загальне бачення щодо стану правоохоронної системи.

Філософія моделі ІЛР є універсальною та лежить в основі будь якого підходу, який має на меті за найменших витрат ресурсів досягти максимального, найкращого результату. ІЛР є управлінським інструментом, що допомагає керівникові (або особі, що приймає рішення) приймати найбільш ефективне та результативне рішення щодо розподілу ресурсів (людських, у тому числі інтелектуальних, матеріальних, таке інше).

Крім застосування інструментів державного управління, аналітичних інструментів та можливостей, необхідно враховувати, створювати та застосовувати існуючі (у тому числі останні) ІТ технології та відповідні можливості. Intelligence є основною, ключовою складовою ІІР. Збір, внесення та поширення даних, інформації та, відповідно, intelligence передбачає визначення уніфікованого підходу (у тому числі щодо формування баз даних, реєстрів, таке інше), ІТ інфраструктури, процесів, бачення та розуміння на всіх рівнях, починаючи з тих, хто збирає, вносить та аналізує дані, інформацію, та, відповідно, intelligence, - до керівника, керівного складу найвищого рівня. Тому, у тому числі, перегляд робочих процесів (бізнес процесів) з планування, збору, внесення, аналізу та прийняття управлінських рішень є вкрай необхідним для формування можливостей імплементації ІІР.

Підвищення спроможностей правоохоронної системи щодо ефективної боротьби з організованою злочинністю залежить від рівня розвитку та впровадження вказаного вище, а саме: ІТ можливостей, які відповідають реальним робочим процесам, потребам аналітиків та завданням, які перед ним ставляться, зокрема щодо проведення логічного ряду через глибоко аналізовані факти заради прийняття ефективних управлінських рішень заснованих на доказовій базі. Інформаційно-аналітична складова є достатньо дороговартісною та складною. Тому, допомога партнерів у цьому процесі є критично важливою. Тому, у вересні 2022 року КМЄС запропонувало МВС відновити роботу робочої групи ІІР з пропозицією фокусуватись на наступних напрямках: 1) Перегляд та переналаштування бізнес-процесів (робочих процесів) в НПУ та МВС для досягнення їх найвищої ефективності та результативності, безпосередньо щодо збору інформації, її внесення та опрацювання, аналітичних процесів та прийняття управлінських рішень, 2) перегляд та новий дизайн ІТ-можливостей (ІТ інфраструктури, бізнес (робочих) процесів з управління інформацією, баз даних, реєстрів, таке інше), та, що не менш важливо, 3) створення понятійного апарату/визначень. Очікуємо відновлення (або скоріше перезавантаження) роботи робочої групи.

Чітке бачення викладеного надасть можливість партнерам розглянути механізми щодо допомоги у цих напрямках реформування та розвитку. Заради підвищення спроможностей правоохоронних органів України у ефективній боротьбі з організованою злочинністю, закликаємо МВС та НПУ звернути на це увагу.

Крім того, інтегроване, комплексне бачення щодо впровадження реформ передбачає поєднання ряду реформ в рамках уніфікованого підходу. Відповідно, ІІР, як основа, повинна впливати на розвиток похідних процесів та продуктів, як от СОСТА та ЕМРАСТ, а не навпаки.

Звіт щодо оцінки загроз серйозної та організованої злочинності (СОСТА), як аналітичний продукт є результатом впровадження ІІР, його не можливо повноцінно та якісно сформулювати в умовах домінування моделі традиційної правоохоронної діяльності. Цей звіт передбачає «зріз» стану загроз станом на той момент, коли він формувався. Основна його мета – визначення поточних

тенденцій, які змінюються з часом. Для цього необхідно мати відповідну ІТ інфраструктуру, інтегровані бази даних, адаптовані процеси збору, аналізу та розповсюдження інформації, аналітичної розвідки, таке інше. У той же час, ЕМРАСТ (європейська міждисциплінарна платформа проти кримінальних загроз), побудований навколо політичного циклу ЄС щодо боротьби з організованою та серйозною міжнародною злочинністю (EU Policy Cycle), що є ні чим іншим, ніж адаптацією циклу аналітичної розвідки (intelligence cycle) до політичного процесу застосування бачення щодо серйозної та організованої злочинності, отриманої в результаті формування звіту SOСТА. Звіт SOСТА і є першим етапом цього циклу (EU Policy Cycle). Цикл аналітичної розвідки (intelligence cycle) є основою ІЛР.

Отже, SOСТА та ЕМРАСТ є результатом впровадження ІЛР. ІЛР є основою, скелетом для SOСТА та ЕМРАСТ. Тому, формування звіту SOСТА та участь у ЕМРАСТ передбачає повноцінне та комплексне впровадження ІЛР.

У той же час, необхідно пам'ятати, що немає універсального бачення та стратегії розбудови моделі. До прикладу, національна модель аналітичної розвідки (National Intelligence Model/NIM) не може бути скопійована та застосована в реаліях іншої країни, оскільки для її формування необхідно враховувати можливості, спроможності конкретної країни. Зокрема, законодавчі, технологічні, регуляторні можливості та обмеження, таке інше.

ІЛР тільки тоді буде давати свої результати коли всі елементи будуть працювати навколо сучасних та адаптованих інформаційно-аналітичних можливостей безперебійно, ефективно та результативно, як єдиний механізм, орієнтований на результат, а саме: ефективно протидіяти транснаціональній організованій злочинності та комплексно реагувати на виклики злочинності.

КАРДАШЕВСЬКИЙ Юрій – керівник
відділу внутрішнього контролю НАЗК,
доктор філософії в галузі права, ORCID
0009-0009-8940-6384

ІНФОРМАЦІЙНА КОМПОНЕНТА ТА УПРАВЛІННЯ У КОНТЕКСТІ АНАЛІТИЧНОЇ РОЗВІДКИ

Спираючись на ключові вимоги щодо упровадження ІЛР в діяльності правоохоронних органів, потрібно враховувати, що не існує єдиної моделі ІЛР, перш за все, план реалізації має бути розроблений таким чином, щоб відповідати конкретним потребам системи, у цілому, та окремого органу. Це ускладнюється тим, що існує широкий спектр ресурсних змінних даного середовища, які також впливатимуть на реалізацію.

Існують певні інструменти, які можна використати для визначення потреб відомства в розвідувальній аналітиці, а у подальшому забезпечити розроблення відповідної політики та процесів щодо функціональної реалізації ІЛР.

По суті, аналітична розвідка полягає в управлінні інформацією, зокрема, інформацією, яка необхідна при виявленні загроз для суспільства чи громади, а також забезпечення її достатності щодо оцінювання загрози та подальшої розробки оперативних заходів реагування, спрямованих на запобігання або пом'якшення цієї загрози.

Як показано на Рис.1, цей процес складається з трьох етапів, пов'язаних з інтеграцією ІЛР в правоохоронну організацію. На першому етапі розглядаються елементи, необхідні для того, щоб процес управління інформацією був ефективним, і він починається з розробки плану управління інформацією. На другому етапі створюється організаційна інфраструктура для забезпечення функціональності плану управління інформацією. Третій етап - це впровадження.

Система управління інформацією – це бізнес-план, який спрямовує цілеспрямовану серію процесів для функції аналітичної розвідки. Цей план визначає пріоритетні проблеми та інституціоналізує процес моніторингу цих проблем шляхом застосування семи критичних компонентів.

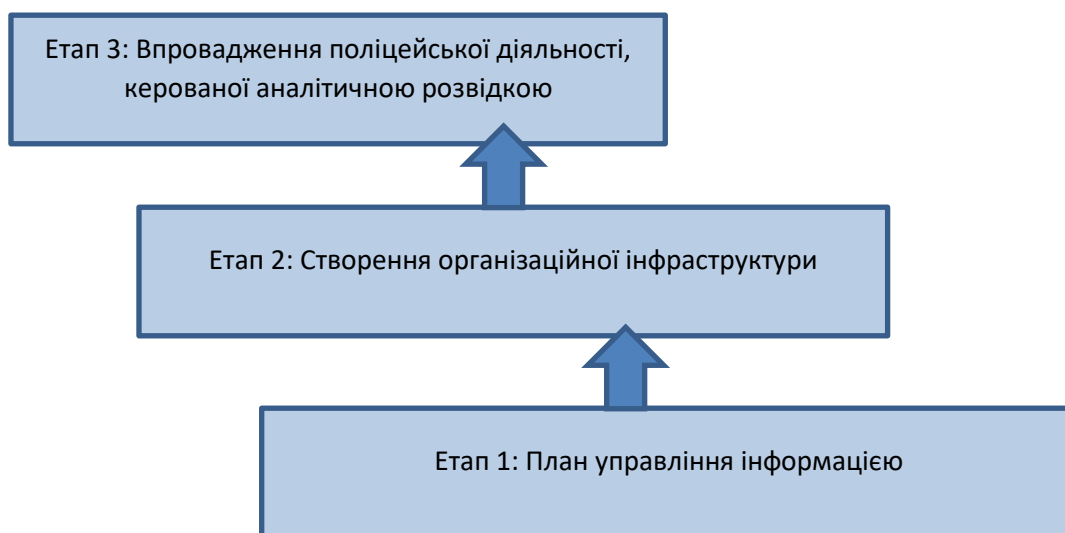

Рисунок 1. Три фази розвитку ІЛР

У Таблиці 1 застосовано елементний підхід до пояснення кожного компонента шляхом зазначення типів питань, на які має відповідати кожен компонент, і організаційних посад, які, найімовірніше, відповідатимуть за відповіді на ці питання.

Таблиця 1
Сім компонентів плану управління інформацією

Концепт	Запитання	Відповідальність
Стратегічний пріоритет	Які проблеми є важливими?	Керівник

Вимоги до розвідки	Яка додаткова інформація потрібна, щоб краще зрозуміти кожну проблему, її причини та наслідки?	Керівник, менеджер та аналітик
План збору даних	Де (джерела) і як (методи) я отримаю додаткову інформацію, необхідну для кращого розуміння проблеми?	Менеджер та аналітик
Аналіз	Що в цілому означає нова інформація і яке нове розуміння проблеми вона дає?	Аналітик з підтримкою менеджера
Аналітичні продукти	Яку практичну інформацію мені потрібно повідомити, щоб запобігти або контролювати проблему?	Аналітик з підтримкою менеджера
Оперативне реагування	Які конкретні оперативні заходи можна здійснити для запобігання або пом'якшення пріоритетних проблем? Які ресурси для цього потрібні?	Керівники та менеджери оперативних напрямів
Процес	Чи була інформація корисною?	Менеджмент аналітичних та оперативних підрозділів

Стратегічні пріоритети – це сформульовані кримінальні загрози, які правоохоронні органи повинні відслідковувати та управляти ними з огляду на вплив цих загроз на громадську безпеку. Стратегічний пріоритет має бути визначений в контексті місцевої громади та намірів правоохоронного органу щодо управління цим пріоритетом.

Визначення пріоритетів аналітичної розвідки може стати складним процесом, оскільки правоохоронні органи мають широкий спектр потенційних обов'язків – від контролю за дорожнім рухом до боротьби з тероризмом. З практичної точки зору, через обмеженість ресурсів, ці різні обов'язки не можуть розглядатися однаково. Кожному обов'язку повинен бути наданий пріоритет, який визначатиме розподіл ресурсів і обсяг організаційних зусиль, спрямованих на його виконання.

Вимоги визначають типи інформації, яку необхідно зібрати для виконання стратегічних пріоритетів. Збір інформації для задоволення потреб у розвідданих вимагає проактивного використання ресурсів. Це можуть бути відкриті джерела, правоохоронні та розвідувальні інформаційні системи, людські джерела, співробітники, патрульні, інформатори, партнерство з громадою, державно-приватне партнерство або використання технічних засобів спостереження.

План збору – це систематична процедура збору відповідної інформації з усіх законних джерел, яка відповідає вимогам аналітичної розвідки для створення аналітичного продукту. Зазвичай план збору включає в себе певні часові рамки; хоча у випадку постійних розвідувальних потреб ці часові рамки

можуть бути безстроковими. План збору пов'язаний зі стратегічними пріоритетами через розвідувальні потреби шляхом збору цільової інформації про загрози як зі стратегічної, так і з тактичної точки зору.

Сирі дані, зібрані відповідно до плану збору, мають невелику цінність, поки їх не проаналізовано. Спираючись на науковий підхід до вирішення проблем, логічну аргументацію та об'єктивну інтерпретацію даних, аналітичний процес надає інтегрованого значення різноманітним окремим частинам інформації. Аналіз встановлює зв'язки між різними даними, причинно-наслідкові зв'язки, а також кореляції між видами діяльності та поведінкою. Нові знання, отримані в результаті аналізу, можуть дати уявлення про неминучі та нові загрози, а також про потенційні методи втручання.

Аналітичні продукти – це звіти, які передають результати аналітичного процесу. В ідеалі, аналітичний підрозділ або об'єднаний центр повинен створити меню продуктів, які відповідають конкретним потребам різних споживачів.

Наступним важливим елементом є розробка менеджментом оперативних підрозділів заходів втручання, які зупинять або зменшать загрозу. Важливо зазначити, що оперативні підрозділи повинні покладатися на функцію аналітичної розвідки як на ресурс при розробці стратегій втручання. Аналітик має найбільш повне уявлення про загрозу і може надати цінну інформацію для оперативного планування.

Останнім кроком плану управління інформацією є аналіз процесу, щоб визначити, які розвідувальні дані були отримані і чи не з'явилися нові прогалини.

КОВАЛЬОВА Ольга – декан
факультету № 1 Донецького державного
університету внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, доцент

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ OSINT У РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ У СКЛАДІ ОРГАНІЗОВАНОЇ ГРУПИ

В умовах цифровізації досудового розслідування проблема удосконалення інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності потребує більш зосередженого та детального вивчення. Це питання актуалізувалось у зв'язку із повномасштабним вторгненням російської федерації в Україну та масовою окупацією територій держави, що унеможливило проведення окремих оперативно-розшукових та слідчих заходів з метою своєчасного притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. У цьому контексті значення набула технологія OSINT (розвідка відкритих джерел), яка заклала підґрунтя для

забезпечення кримінального аналізу. Особливе значення кримінальний аналіз має в межах інформаційного забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у складі організованої групи.

Так, на думку вчених, систему кримінального аналізу в правоохоронних органах можна розділити на два основні напрями: аналіз злочинності, її причин та умов, їй супутніх, особи тих, хто скоює злочини, а також методів контролю за злочинністю й боротьби з нею (включаючи в поняття боротьби зі злочинністю та запобігання їй); аналіз злочинів, механізм їх відображення в джерелах інформації, діяльність з розкриття, розслідування й попередження всіх видів злочинів і розробки на цій основі найбільш ефективних методів і засобів розкриття злочинів. Отже, аналіз злочинності дає розуміння проблеми злочинності загалом та усвідомлення того, що суспільство може зробити в боротьбі з нею, якими методами й засобами воно зобов'язане користуватися з урахуванням стану, характеру, структури злочинності, яким є місце правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю, що первинне в цій боротьбі – закон і покарання чи заходи економічного, соціального, виховного плану. Завдання, які стоять перед науковцями, вимагають інтелектуальних, організаційних і матеріально-технічних зусиль, а також подолання певних труднощів [1, с. 6]. Методологія кримінального аналізу у розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у складі організованих груп має передбачати як удосконалення інформаційного (програмного) забезпечення, так і налагодження взаємодії між оперативними та слідчими підрозділами. Особлива увага має приділятися визначенню чіткого алгоритму аналізу відкритих даних, зокрема соціальних мереж.

О.Є. Користін та Н.П. Свиридчук вказують, що з точки зору національної безпеки, рішення на основі OSINT мають посилити можливості органів безпеки та правопорядку, надаючи доступ до більш дієвих розвідувальних даних, які можуть підтримати існуючі процеси прийняття рішень, постановки завдань та координації діяльності. Ядро будь-якого OSINT-рішення має бути зосереджене на зборі та використанні даних, орієнтованих на інтернет. Останнє включає в себе розробку розширених можливостей і сервісів для збору, аналізу, візуалізації та об'єднання відповідних даних, на основі яких можна генерувати динамічні гіпотези в реальному часі. OSINT потенційно може надати органам державної безпеки та правопорядку критично важливі можливості для доповнення та посилення їхніх розвідувальних можливостей. Цілеспрямований і законний моніторинг, аналіз і візуалізація публічних відкритих джерел даних повинні розглядатися як обов'язкові вимоги будь-якої стратегії національної безпеки. Здатність швидко збирати, точно обробляти та аналізувати дані з відкритих джерел може стати значною допомогою під час розслідувань, а також може бути використана для стратегічного планування боротьби зі злочинністю на національному рівні, зокрема й тероризму. Однак для досягнення ефективних та інноваційних рішень, правоохоронним органам може бути доцільно розглянути можливість співпраці з приватними та державними партнерами, зокрема науковими колами [2, с. 179-180]. У цьому контексті

актуалізується потреба у забезпеченні інтеграції спеціальних курсів, скерованих на навчання представників правоохоронних органів основам кримінального аналізу.

У контексті забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у складі організованої групи застосування кримінального аналізу взагалі та технології OSINT зокрема скеровано на забезпечення таких потреб як: 1) встановлення особи всіх учасників організованої групи, зокрема тих, які знаходяться за межами України; 2) встановлення каналів взаємодії між учасниками організованої групи, їх внутрішніх та зовнішніх зв'язків; 3) забезпечення можливості документування кримінальних правопорушень, вчинених у складі організованих груп на тимчасово окупованих територіях (або якщо один із співучасників знаходиться на тимчасово окупованій території); 4) визначення потенціальної можливості причетності окремих учасників організованої групи до вчинення інших кримінальних правопорушень поза її межами; 5) документування кримінальних правопорушень на деокупованих територіях; 6) забезпечення аналітичної діяльності правоохоронних органів інформацією щодо наявності потенційної можливості інтенсифікації організованої злочинності в окремих регіонах держави.

Таким чином, проведені дослідження надало можливість констатувати, що застосування можливостей кримінального аналізу взагалі та застосування технології OSINT зокрема забезпечує досудове розслідування як інформацією, необхідною для встановлення істини у кримінальному провадженні, так і даними щодо зростання кількісного показника кримінальних правопорушень, які вчиняються у складі організованих груп та злочинних організацій в окремих регіонах. Використання таких технологій надає можливість також забезпечити документування кримінальних правопорушень у складних умовах за відсутності безпосереднього доступу до доказової інформації.

Список використаних джерел:

1. Гончарук О.М., Ісмаїлов К.Ю. Кримінальний аналіз у системі правоохоронних органів України: поняття, мета й завдання. *Правовий часопис Донбасу*. № 2(83). 2023. С. 3-9

2. Користін О.Є., Свиридчук Н.П. Зарубіжний досвід антитерористичного використання OSINT. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/304626/296457>

КОРИСТІН Олександр – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник ДНДІ МВС України, ORCID 0000-0001-9056-5475

ТЕНДЕНЦІЇ ЩОДО ВІДМИВАННЯ КОШТІВ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІТ ТЕХНОЛОГІЙ

Упродовж 2023-2024 років, у співпраці з Департаментом кіберполіції НПУ та НКЦК, науковцями ДНДІ МВС України реалізується НДР щодо аналізу кіберзлочинності в Україні. Серед різних аспектів окремо виділяється проблема відмивання коштів.

Високим рівнем характеризується загроза використання злочинцями механізмів відмивання коштів, із застосуванням ІТ технологій та використанням кіберпростору (48,0 %) (табл. 1). Тренд, використання злочинцями у кіберпросторі та застосування при цьому інформаційно-телекомунікаційних технологій з метою відмивання коштів, за останні роки (зокрема у період воєнного стану) є стабільним без зменшення, а в окремих випадках характеризується підвищенням.

Таблиця 1
Фінансова активність кіберзлочинців

ВИДИ ФІНАНСОВОЇ АКТИВНОСТІ КІБЕРЗЛОЧИНЦІВ	Оцінка сучасного поширення	%	Масштаби збільшились	Масштаби не змінилися	Масштаби зменшились	Ризик після війни, %
Шахрайство з платежами	-	67,10	-	-	-	45,37
Фінансова активність пов'язана з платежами між злочинцями	-	47,10	-	-	-	40,78
Фінансова активність пов'язана з платежами від жертв до злочинців	-	60,90	-	-	-	44,42
Відмивання коштів	-	48,00	-	-	-	41,61
Фінансування тероризму	-	32,30	-	-	-	36,45

Серед фінансових інструментів, що використовуються для відмивання коштів, найбільшим поширенням характеризуються як традиційні – банківські перекази (63,1%) та використання платіжних карток – 62,0%), тренд високого рівня за якими, зберігається упродовж останніх років та характеризується найвищим рівнем ризику у післявоєнний період (табл.2), так і більш сучасні – криптовалюти (50,3%), купівля якогось предмету, речі, послуги (48,9%) та електронні гроші (44,6%).

Інші фінансові інструменти також використовуються для відмивання коштів, але відносно зазначених вище видів, активність є дещо нижчою: система оплати ваучерами (26,6%) та рахунки мобільних телефонів (40,86%).

Такий же тренд за видами фінансових інструментів, що використовуються для відмивання коштів, зберігався упродовж останніх років. Водночас, співвідношення рівнів ризиків, використання різних фінансових інструментів для відмивання коштів, залишається сталим і у післявоєнний період.

Таблиця 2
Використання злочинцями механізмів відмивання коштів у кіберпросторі

ВІДМИВАННЯ КОШТІВ	Оцінка сучасного поширення	%	Масштаби збільшилися	Масштаби не змінилися	Масштаби зменшилися	Ризик після війни, %
8.1. Банківські перекази		63,10				42,33
8.2. Платіжні картки		62,00				42,59
8.3. Рахунки мобільних телефонів		40,86				37,31
8.4. Шляхом купівлі якогось предмету, речі, послуги		48,90				39,50
8.5. Система оплати ваучерами		26,60				32,95
8.6. Електронні гроші		44,60				39,34
8.7. Криптовалюти		50,30				41,07

Здійснюючи платежі з метою відмивання коштів злочинці переважно використовують грошових мулів (84,50%) та традиційні банківські послуги – банківські карти (83,9%) та банківські перекази (79,8%). Оплата ваучерами використовується порівняно рідше, але все ж достатньо активно (54,8%) (табл.3).

Таблиця 3
Використання в платежах між злочинцями фінансових механізмів для відмивання коштів

ВІДМИВАННЯ КОШТІВ: платежі між злочинцями	Оцінка сучасного поширення	%	Масштаби збільшилися	Масштаби не змінилися	Масштаби зменшилися	Ризик після війни, %
Банківські перекази		79,80				50,06
Банківська картка		83,90				51,50
Грошові мули (дропи)		84,50				54,54
Система оплати ваучерами		54,80				42,57

Такий же тренд зберігався упродовж останніх років. Водночас, співвідношення рівнів ризиків, використання різних фінансових інструментів при розрахунках між злочинцями з метою відмивання коштів, залишається сталим і у післявоєнний період. Експертами передбачається що найвищим рівнем ризику характеризуватиметься використання грошових мулів (дропів) (54,54%). Високим ризиком у майбутньому також оцінюється використання традиційних банківських інструментів: банківських карт (51,5%) та банківських переказів (50,06%).

У характеристиці платежів між злочинцями, з метою відмивання коштів, експерти зазначають про високу фінансову активність використання електронних грошей. Усі системи активно використовуються злочинцями, водночас, найчастіше використовуються: EasyPay (84,0%), PayPal (80,1%), а також Webmoney (65,4%), PerfectMoney (64,1%) та Qiwi (62,8%) (табл.4).

Інші системи електронних грошей також використовуються для платежів між злочинцями, але відносно зазначених вище систем цей рівень є дещо нижчим (52,6%-58,3%).

Таблиця 4

Використання електронних грошей у розрахунках між злочинцями з метою відмивання коштів

ВІДМИВАННЯ КОШТІВ: електронні гроші	Оцінка сучасного поширення	%	Масштаби збільшилися	Масштаби не змінилися	Масштаби зменшилися	Ризик після війни, %
4.5. Webmoney	-	65,40				43,62
4.6. PerfectMoney	-	64,10				43,12
4.7. Юmoney	-	58,30				40,55
4.8. Qiwi	-	62,80				43,79
4.9. PayPal	-	80,10				46,56
4.10. Advanced Cash	-	52,60				40,96
4.11. Payeer	-	56,90				42,14
4.12. Skrill	-	53,20				40,42
4.13. EasyPay	-	84,00				48,92

Такий же тренд за видами систем електронних грошей, що використовуються для здійснення платежів між злочинцями з метою відмивання коштів, з перевагою EasyPay, PayPal та PerfectMoney зберігався упродовж останніх років. Водночас, характерним є певне збільшення масштабів використання електронних грошей з метою відмивання коштів навіть у період воєнного стану.

У післявоєнний період щодо використання електронних грошей для здійснення платежів між злочинцями з метою відмивання коштів, експертним середовищем також передбачається висока фінансова активність з перевагою використання: EasyPay (48,92%), PayPal (46,56%) (табл.3.10).

Значною активність у схемах по відмиванню коштів характеризується також використання криптовалюти у якості платежів між злочинцями. Найчастіше використовуються: Bitcoin (91,5%), USDT (82,4%) та Ethereum (76,10%) (табл.5).

Таблиця 5
Використання криптовалют у розрахунках між злочинцями з метою відмивання коштів

ВІДМИВАННЯ КОШТІВ: криптовалюти	Оцінка сучасного поширення	%	Масштаби збільшилися	Масштаби не змінилися	Масштаби зменшилися	Ризик після війни, %
4.14. Bitcoin	-	91,50				51,29
4.15. Ethereum	-	76,10				47,31
4.16. Ripple	-	54,50				40,67
4.17. Monero	-	57,40				42,76
4.18. BNB	-	60,80				40,70
4.19. USDT	-	82,40				49,46
4.20. USDC	-	62,50				42,64
4.21. Zcash	-	52,80				39,80
4.22. Dash	-	50,60				39,35
4.23. Litecoin	-	59,10				40,61

Інші види криптовалют також використовуються, але відносно зазначених вище видів цей рівень є дещо нижчим (50,6%-62,5%).

Такий же тренд за видами криптовалют, що використовуються для здійснення платежів між злочинцями у схемах з відмивання коштів, зберігався упродовж останніх років. Водночас, характерним є певне збільшення масштабів використання криптовалют з метою відмивання коштів навіть у період воєнного стану.

У післявоєнний період щодо використання криптовалют для здійснення платежів між злочинцями з метою відмивання коштів, експертним середовищем також передбачається високий рівень ризику з перевагою використання Bitcoin (51,29%), USDT (49,46%) та Ethereum (47,31%).

Таким чином, відмивання коштів є розповсюдженим явищем, яке активно використовується злочинцями у кіберпросторі. Традиційні фінансові інструменти, такі як банківські перекази (63,1%) і платіжні картки (62,0%), а також сучасні інструменти, такі як криптовалюти (50,3%) і електронні гроші (44,6%), часто використовуються для цієї мети.

КОПИЛОВ Едуард Володимирович –
*викладач кафедри оперативно-розшукової
діяльності ФПФПКПНПУ, Дніпровський
державний університет внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

В умовах сьогодення кіберзлочинність є глобальною проблемою людства, а боротьбу з нею слід визнати необхідною усім державам. Успіх цієї боротьби стане результативним тоді, коли на протидію цьому явищу будуть спрямовані зусилля провідних світових держав. Жодна держава у світі не здатна вирішити проблему кіберзлочинності власними силами [1, с. 184].

Заходи боротьби з кіберзлочинністю в умовах збройного конфлікту повинні супроводжуватися цілеспрямованими та довгостроковими тактичними розслідуваннями розробників злочинних схем. Проблеми під час розслідування кіберзлочинів пов'язані з використанням злочинцями новаторських методів, чисельними складнощами в отриманні доступу до електронних баз даних та матеріально-технічних можливостей. Враховуючи особливості скоєння цих злочинів, необхідно задіяти потенціал міжнародних слідчо-оперативних груп, діючих на постійній основі та покликаних вивчати кримінальні провадження цієї категорії, збирати, отримувати та аналізувати інформацію про ці злочини. [2].

Месенжери та соціальні мережі є привабливими для злочинців через популярність безпідставної довіри до них у плані безпеки. Доступ до них дає змогу отримати великі обсяги конфіденційної інформації для подальшого

онлайн шахрайства, шантажу, перепродажу інформації. Взагалі боротьба з кіберзлочинністю потребує значних колективних зусиль. Для того щоб ефективно протистояти кіберзлочинності, державним структурам і комерційним компаніям необхідно розглядати інформаційну безпеку як один з ключових компонентів діяльності. Найбільш пріоритетними є питання відповідальності, дотримання законодавства у сфері інформаційної безпеки та підвищення рівня культури безпеки громадян. Проведений аналіз Конституції України свідчить, що вищезазначені питання та їх забезпечення на практиці потребують негайного вдосконалення та уточнення [3].

У той же час, кіберзлочини поділяються на наступні категорії: кібершахрайство з метою заволодіння коштами; кібершахрайство з метою заволодіння інформацією (для власного користування або для подальшого продажу); втручання в роботу інформаційних систем з метою отримання доступу до автоматизованих систем управління [4, с. 49]. До методів протидії кіберзлочинності не повинні бути віднесені виключно обмеження та заборони, забезпечення інформаційної безпеки має базуватися на довірі та спільній роботі міждержавних органів та підрозділів.

Кількість кримінальних правопорушень у сфері інформаційних технологій в останні роки значно збільшилась. Країна агресор використовує інтернеттехнології задля дезінформації, пропаганди ворожих ідей тощо. У зв'язку з цим, відповідно до вимог Закону України «Про судову експертизу», криміналістичне дослідження - це дослідження об'єкта, явища чи процесу на основі експертних знань у галузі науки, техніки, мистецтва та ремесел з метою висновків про проблему. Чим більш «високотехнологічним» є злочин, тим важливішими стають висновки судової експертизи. Комп'ютерні технології в умовах сьогодення розвиваються стрімко. Злочинці використовують їх для незаконної діяльності, однак для слідчих, прокурорів, експертів та суддів юридичні знання є фаховими знаннями. Тому розслідування кіберзлочинів вимагає допомоги експертів з технічними знаннями в галузі інформаційних технологій. [6].

До об'єктів розслідування кіберзлочинів відносять: диски, їх клони чи растрові зображення, дампи оперативної пам'яті, файли журналів, звіти про діагностичні утиліти, налаштування діагностичних утиліт, креслення архітектури автоматизованої системи та мережі, конфігурації обладнання та програмного забезпечення, повідомлення електронної пошти, вихідний код шкідливого програмного забезпечення, саме зловмисне програмне забезпечення та засоби його розробки та керування ним.

В умовах збройного конфлікту Служба Безпеки України є одним із основних суб'єктів національної системи кібербезпеки, який, виконує такі завдання: здійснює запобігання, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, які вчиняються у кіберпросторі; здійснює контррозвідувальні та оперативно-розшукові заходи, спрямовані на боротьбу з кібертероризмом та кібершпигунством, негласно перевіряє готовність об'єктів критичної інфраструктури до можливих кібератак та кіберінцидентів; протидіє

кіберзлочинності, наслідки якої можуть створити загрозу життєво важливим інтересам держави; розслідує кіберінциденти та кібератаки щодо державних електронних інформаційних ресурсів, інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, критичної інформаційної інфраструктури; забезпечує реагування на кіберінциденти у сфері державної безпеки. Прийняттям рішення про початок розслідування в разі отримання інформації про кіберінцидент або кібератаку є саме характер об'єкта, на який саме здійснюється злочинне посягання, або предмета посягання. Розслідування розпочинається у випадку, коли кіберінциденти та кібератаки здійснювались щодо державних електронних інформаційних ресурсів, інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом [5, с. 117, 120].

На сьогодні триває процес реформування органів внутрішніх справ та правоохоронної системи у цілому, вплив як зовнішніх, так і внутрішніх факторів зумовлює необхідність постійного удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності оперативних підрозділів у боротьбі з кіберзлочинністю, зміни їх структурно-функціональної побудови, а це визначає потребу своєчасного наукового аналізу та розробок з метою їх впровадження у практичну діяльність, а також удосконалення якості підготовки відповідних фахівців [4].

Таким чином, кіберзлочинність в умовах збройного конфлікту є актуальною проблемою, яка має великий вплив на суспільство. З кожним роком вона має тенденції росту та завдає збитки економіці держави. Тому наразі необхідно формувати нові методи та шляхи вирішення цієї проблеми. Важливо зазначити, що застосування новітніх технологій у протидії кіберзлочинності повинно здійснюватися з дотриманням чинного законодавства та з урахуванням прав та свобод громадян.

Список використаних джерел:

1. Яцик Т. П., Кисла К.О., Пушкарьова Т. М. Кіберзлочинність в Україні: аналіз дієвості способів розслідування кіберзлочинів і напрямки їх вдосконалення. Юридичний науковий електронний журнал. № 1.2019.
2. Нікулеско Д. Ера нових видів злочинів. Юридична газета online: Всеукраїнське юридичне професійне видання. 2019. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/kiberbezpeka-vrazlivi-momenti.html> (дата звернення: 07.09.2024).
3. Копилов Е.В. Формування безпекового середовища суспільства й держави в умовах сьогодення. Юридичний науковий електронний журнал № 5-450. 2022. С. 34-36.
4. Неділько Я. Поняття кіберзлочинів та їх види. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2018. № 4(20). С. 49–60.
5. Закон України 25.02.1994 № 4038-ХІІ «Про судову експертизу» URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/4038-12> (дата звернення: 10.02.2024).
6. Кулешов М.В. Сутність та зміст розслідування кіберінцидентів та кібератак підрозділами СБ України / М. В. Кулешов // Інформація і право.-

ЛУНГОЛ Ольга – доцентка кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка педагогічних наук, доцент

УДОСКОНАЛЕННЯ КРИПТОГРАФІЧНИХ АЛГОРИТМІВ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та зростання кількості кіберзагроз, забезпечення захисту інформації стає пріоритетним завданням для правоохоронних органів. Криптографічні алгоритми відіграють ключову роль у захисті даних, які використовуються для протидії злочинності, особливо в контексті організованої злочинності та кіберзлочинів. Постійне удосконалення цих алгоритмів є необхідністю для збереження конфіденційності, цілісності та доступності інформації. Зокрема, новітні загрози, пов'язані з розвитком квантових обчислень, вимагають перегляду існуючих методів шифрування та розробки пост-квантових криптографічних алгоритмів, які зможуть забезпечити належний рівень захисту навіть в епоху квантових обчислень.

З розвитком квантових обчислень традиційні криптографічні методи, такі як RSA (Rivest–Shamir–Adleman) та ECC (Elliptic Curve Cryptography) [1], стають вразливими до атак квантових комп'ютерів. У зв'язку з цим постає нагальна потреба у розробці нових криптографічних алгоритмів, здатних забезпечити надійний захист інформації в епоху квантових обчислень. Такі алгоритми отримали назву пост-квантових криптографічних алгоритмів. Більшість традиційних криптографічних алгоритмів базується на складності задач розкладу великих чисел на прості множники або обчисленні дискретного логарифму. Квантові комп'ютери в свою чергу, використовуючи алгоритм Шора, можуть ефективно вирішувати ці задачі, що робить традиційні методи вразливими. Квантові комп'ютери можуть швидко вирішувати задачі факторизації великих чисел, які є основою для безпеки традиційних криптографічних методів, таких як RSA. Алгоритм Шора здатний розкласти число на прості множники за поліноміальний час, що робить його надзвичайно ефективним у порівнянні з класичними алгоритмами, які працюють за експоненційний час. Це означає, що криптографічні схеми, які залежать від складності факторизації, можуть бути зламані за значно коротший час, ставлячи під загрозу безпеку даних у разі появи достатньо потужних квантових комп'ютерів.

Існує кілька основних напрямків досліджень у галузі пост-квантової криптографії, серед яких можна виділити криптографію на решітках (або криптографію на алгебраїчних решітках, криптографію на основі решіток), багатозначну криптографію, кодову криптографію та хеш-базовану криптографію [2 – 5].

Криптографія на решітках вважається однією з найперспективніших галузей пост-квантової криптографії. Вона базується на складності задач, пов'язаних з векторними просторами та ґратками (решітками). Ці задачі є надзвичайно складними для класичних комп'ютерів і, можливо, залишатимуться складними навіть для квантових комп'ютерів, що робить криптографію на решітках особливо перспективною для захисту інформації в епоху квантових обчислень. NTRUEncrypt, LWE (Learning With Errors) та їх варіанти є стійкими до атак квантових комп'ютерів. Вони мають високий рівень безпеки та ефективності, що робить їх перспективними для широкого застосування. Проте можна виділити і недоліки криптографії на решітках – великі розміри ключів та повідомлень, а також значні обчислювальні витрати, що можуть обмежити їхнє використання в деяких практичних сценаріях.

Багатозначна криптографія базується на складності розв'язання багатозначних рівнянь, але має недоліки у складності реалізації та певні обмеження в продуктивності, що потребує подальших досліджень та оптимізації. Кодова криптографія використовує складність задач декодування випадкових лінійних кодів. Вона має високий рівень стійкості до квантових атак і може бути ефективно реалізована для різних застосувань. Хеш-базована криптографія використовує односторонні хеш-функції для створення стійких криптографічних алгоритмів. Одним з прикладів є схема підпису Лампорт [5].

У контексті загрози, яку представляють квантові комп'ютери для сучасних криптографічних методів, пост-квантова криптографія стає критично важливим напрямом досліджень та розробок. Незважаючи на певні недоліки та виклики, такі як великі розміри ключів та обчислювальні витрати, які супроводжують впровадження пост-квантових алгоритмів, ці технології мають значний потенціал для забезпечення безпеки інформації в епоху квантових обчислень. У зв'язку з цим, подальші дослідження та оптимізація вище зазначених алгоритмів є вкрай важливими.

Пост-квантова криптографія здатна забезпечити захист критичної інформації в різних сферах, включаючи правоохоронну галузь, державне управління, фінанси, охорону здоров'я тощо. Завдяки високій стійкості до квантових атак, криптографія на решітках, кодова та хеш-базована криптографія можуть стати основою для розробки нових стандартів безпеки, які будуть здатні протистояти загрозам майбутнього.

Таким чином, впровадження пост-квантових криптографічних алгоритмів стає не лише технологічною вимогою, а й необхідною складовою ефективною протидією злочинності, зокрема організованим злочинним групам і кіберзлочинцям, які використовують новітні інформаційні технології для атак на державні та приватні інформаційні ресурси. Для правоохоронних органів, які

ведуть боротьбу зі злочинністю, пост-квантова криптографія є ключовим інструментом захисту даних, що стосується оперативної інформації, розслідувань та конфіденційних відомостей. Ефективне використання цих алгоритмів дозволить мінімізувати ризики витоку або компрометації критичної інформації, посилюючи інформаційно-аналітичну діяльність правоохоронних структур. Удосконалення криптографічних засобів стане важливим фактором у забезпеченні безпеки державних систем, які протистоять сучасним викликам цифрового світу та сприяють побудові стійкої інформаційної інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Лунгол О.М. Оцінка застосування криптографічних алгоритмів в системах автентифікації на основі біометричних даних. Наука і техніка сьогодні. № 8 (36), 2024. С. 1089 – 1102. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-8\(36\)-1089-1102](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-8(36)-1089-1102)
2. Пащак С.А. Квантові і постквантові методи та засоби захисту інформації : кваліф. робота на здобуття освіт. Ступ. магістр за спец. «125 – кібербезпека» / С.А. Пащак. Тернопіль: ТНТУ, 2023. 109 с.
3. Petrenko O., Sievierinov O., Fiedushyn O., Zubrych A., Shcherbina D. Analysis of ways to increase stability of cryptographic algorithms on algebraic lattices against time attacks. Radiotekhnika. № 4(207). Pp. 59–65. <https://doi.org/10.30837/rt.2021.4.207.05>
4. Нікітченко Б.Ю. Дослідження застосування методів пост-квантової криптографії для розподілених систем авторизації. URL: <http://surl.li/buobes> (Дата звернення 25.08.2024).
5. Горбенко І. Д., Халімов Г.З. Порівняльний аналіз одноразових підписів на базі геш-функцій. Всеукраїнський міжвідомчий науково-технічний збірник «Радіотехніка». Вип. 203. 2020. С. 5 – 18.

МОВЧАН Анатолій – професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Львівського державного університету
внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
професор

ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ОПИТУВАННЯ СОСТА

Важливе значення у протидії організованій злочинності посідає використання методології СОСТА для визначення пріоритетів боротьби з організованою злочинністю. Зокрема, аналіз, представлений в останньому опитуванні СОСТА-2021, характеризує ключові ознаки сучасної організованої злочинності, такі як широке використання корупції, залучення легальних бізнес-структур для всіх видів злочинної діяльності, існування паралельної

підпільної фінансової системи, що дозволяє злочинцям переміщати та інвестувати свої багатомільярдні прибутки в легальний бізнес [1, с. 11].

Мета методології SOCTA – допомога правоохоронцям та політикам в оцінці ключових загроз та розумінні ризиків організованої злочинності та тяжких злочинів в ЄС. У процесі аналізу здійснюються три інтегровані кроки: по-перше, визначення поточних загроз організованої злочинності, у тому числі злочинної інфраструктури та географічних аспектів; по-друге, виявлення слабких місць, які можна використати; по-третє, на основі ймовірності та наслідків змін визначити основні майбутні загрози [1, с. 9].

Натомість Національна поліція за сприяння Консультативної місії Європейського Союзу в Україні впроваджує методологію SOCTA Україна для визначення пріоритетів боротьби з організованою злочинністю. Зокрема, на базі ІТС «Інформаційний портал Національної поліції України» розроблено спеціалізоване програмне забезпечення - інформаційну підсистему SOCTA Україна. Ця підсистема оптимізує процес узагальнення відповідей експертів щодо організованих груп та злочинних організацій і сфер їх злочинної діяльності, що дозволяє спрогнозувати тенденції організованої злочинності, допомагає оцінити ризики та механізми протидії їй.

Водночас Кабінетом Міністрів України затверджено постанову № 59 від 26 січня 2022 року «Деякі питання запровадження в діяльність центральних органів виконавчої влади системи оцінки SOCTA Україна», відповідно до якої утворено Міжвідомчу робочу групу з координації запровадження в діяльність центральних органів виконавчої влади системи оцінки SOCTA й затверджено Порядок збирання і узагальнення інформації та здійснення оцінювання загроз організованої злочинності та тяжких злочинів відповідно до системи оцінки SOCTA Україна [2].

Як свідчать результати опитування SOCTA, понад 80% злочинних угруповань, які діють в Європейському Союзі, використовують легальні бізнес-структури для своєї злочинної діяльності, майже 50% всіх ОЗУ створюють власні легальні бізнес-структури. Водночас практично всі кримінальні діяння тепер містять онлайн компонент. Онлайн маркетплейси, як у поверхневій чи глибокій мережі, так і в Darknet, пропонують доступ до незаконних товарів і послуг, цифрові платформи надають доступ до зашифрованих комунікацій та платіжних систем [1, с. 24].

Майже 80% організованої злочинної діяльності охоплює такі злочинні прояви, як незаконний обіг наркотиків, організована майнова злочинність, різні види шахрайства та злочини, пов'язані з експлуатацією людей як товару. Ці види злочинності були визначені як особливо загрозливі на основі оцінки їх загрози, впливу та майбутньої еволюції [1, с. 11-12].

Зокрема, у нинішніх умовах окремі складові торгівлі людьми перемістились в онлайн середовище, від вербування жертв до реклами незаконних послуг. Злочинні угруповання використовують намагання нелегальних мігрантів потрапити в країни Європи, вимагають високу оплату за контрабанду в ЄС або всередині ЄС, а також за допомогу в отриманні

легального статусу для проживання. Близько 40% злочинних угруповань, що діють в ЄС, займаються більш ніж однією основною злочинною діяльністю. Майже 70% злочинних угруповань активні у більш ніж трьох країнах. В організованій злочинній діяльності беруть участь представники понад 180 національностей, у 65% створених ОЗУ є представники кількох національностей. Більше 50% усіх відомих членів ОЗУ в ЄС не є громадянами ЄС, а походять із країн-сусідів ЄС, таких як Західні Балкани, країни Східної Європи та Північної Африки [1, с. 18].

Важливою складовою переважної більшості злочинних операцій є відмивання грошей, зокрема 68% ОЗУ використовують основні методи відмивання грошей, наприклад, інвестування в нерухомість або цінні товари. У багатьох випадках злочинці використовують доступ до паралельної банківської системи, яка дозволяє їм переказувати гроші партнерам по всьому світу. Вирішальне значення мають брокери або посередники підключення злочинних мереж, груп та окремих злочинців, які сприяють злочинному бізнесу, зв'язуючи виробників з оптовими дистриб'юторами, дистриб'юторів з постачальниками транспорту, а також полегшують доступ до інформаторів, вбивць, підробників документів та інших спеціалістів з кримінальної справи [1, с. 26-30].

Основні види організованої злочинної діяльності об'єднуються в ключові напрями, серед яких можна виділити загальнокримінальні та економічні види злочинів. Кожний напрям поділяється на групи злочинної кримінальної активності, що складаються з конкретних злочинів, передбачених кримінальним законодавством. Зокрема, до загальнокримінальних і деяких нетрадиційних напрямів організованої злочинної діяльності належать: бандитизм і створення злочинних організацій, розбійні напади, грабежі та крадіжки, убивства на замовлення, здирництво і шахрайство, захоплення заручників і викрадення людей, незаконний обіг зброї і тероризм, розкрадання мистецьких та історичних цінностей, антикварний бізнес, нелегальний автобізнес, злочини, що посягають на суспільну мораль. Майже 60% злочинних угруповань займаються корупцією. До корупційних напрямів організованої злочинної діяльності належать види злочинів, учинених у зовнішньоекономічному секторі, кредитно-фінансовій сфері, на об'єктах, пов'язаних з виробництвом і розподілом сировини, у сфері приватизації, на об'єктах споживчого ринку, у зв'язку з виготовленням, збутом підроблених грошей або цінних паперів, кредитних або розрахункових карт і інших платіжних документів [1, с. 26].

Крім того, щороку Європейський центр боротьби з кіберзлочинністю (ЄСЗ) Європолу публікує Оцінку загроз організованої злочинності в Інтернеті (ІОСТА) – свій головний стратегічний звіт про ключові висновки та нові загрози й події в кіберзлочинності. ІОСТА надає ключові рекомендації для правоохоронних органів, політиків і регуляторів, які дозволять їм ефективно й узгоджено реагувати на кіберзлочинність. Пріоритетати боротьби з кіберзлочинністю, які визначені Циклом політики ЄС – ЕМРАСТ, наразі є: кіберзалежна злочинність; сексуальна експлуатація дітей в Інтернеті;

шахрайство з оплатою. Остання ІОСТА також розглядає додаткову сферу злочинності, ринки онлайн-криміналу, як на поверхні, так і в Darknet, а також зближення кіберзлочинності та тероризму. Як свідчать результати ІОСТА 2024, злочинне використання криптовалют стало більш очевидним. Фінансові злочини, головним чином шахрайство з інвестиціями та відмивання грошей, залишаються сферою, в якій найчастіше стикаються з криптовалютами. Такі фактори, як підвищення вартості певних криптовалют і зростання уваги медіа до криптоінвестицій, також сприяють постійному зростанню випадків шахрайства з інвестиціями [3].

Список використаних джерел:

1. EUROPOL. EU Serious and Organised Crime Threat Assessment 2021. A Corrupting Influence: The Infiltration and Undermining of Europe's Economy and Society by Organised Crime URL: <https://www.europol.europa.eu/>
2. Деякі питання запровадження в діяльність центральних органів виконавчої влади системи оцінки СОСТА Україна : постанова Кабінету Міністрів України від 26 січня 2022 р. № 59. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/59-2022-%D0%BF#Text>
3. Internet Organised Crime Threat Assessment ІОСТА 2024.pdf URL: <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Internet%20Organised%20Crime%20Threat%20Assessment%20IOCTA%202024.pdf>

НЕКРАСОВ Вячеслав – кандидат юридичних наук, професор, старший офіцер МОУ, професор кафедри кримінального права та кримінології НАВС

РЕАЛІЗАЦІЯ БЕНЧМАРКІНГ В СТРАТЕГІЧНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Важливим інструментом стратегічного аналізу, який сприяє підвищенню ефективності БЕБ, а також розумінню процесів, що відбуваються на тіньовому ринку є бенчмаркінг. Його сутність полягає у порівнянні алгоритмів роботи, структури, інструментів, що використовуються, наявних юридичних повноважень, оперативних можливостей (ресурсів), компетентностей БЕБ, інших інституційних складових забезпечення економічної безпеки держави тощо. Така методика також використовується для оцінки ефективності вцілому або окремих сегментів діючих на ринку кримінальних практик (схем, способів незаконної діяльності), ОГ та ЗО, які надають кримінальні послуги, а також конкурентоспроможності товарів незаконного походження, з метою визначення патернів життєстійкості кримінальних схем/злочинних груп або виявлення будь-яких відхилень. Бенчмаркінг (від англ. benchmarking — встановлення

контрольної точки) — це перманентний, безперервний процес порівняння, у нашому випадку, оперативних можливостей (ресурсів), алгоритмів роботи, юридичних повноважень, компетентностей БЕБ з іншими правоохоронними структурами або порівняння товарів, незаконного походження (робіт, послуг), методів та інших характеристик суб'єктів господарювання, що працюють на тіньовому ринку, ОГ та ЗО, які мімікують під господарську діяльність, з аналогічними об'єктами інших суб'єктів господарювання/ ОГ та ЗО.

Зазначеній проблемі присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких: Кэмп С. Роберт, Майкл Спендоліні, Рейдер Р. Bruckhardt W., Furey T. R., Гончарук А. Г., Соломенко О. Є., Ковальчук С. В., Прус О. М. та ін.

У випадку оцінки ефективності БЕБ основний зміст та мета бенчмаркінгу полягає в ідентифікації відмінностей з порівнюваним аналогом (еталоном), визначення причин цих відмінностей та виявлення можливостей щодо вдосконалення об'єктів бенчмаркінгу.

Загалом ключові ідеї бенчмаркінгу є:

1. Виявлення найкращих у своєму напрямі правоохоронних інституцій;
2. Отримання необхідних відомостей для самооцінки за допомогою відповідних методів збирання інформації;
3. Робота над самовдосконаленням за рахунок реалізації змін, спрямованих на досягнення та підвищення стандартів роботи, підвищення КРІ з мінімізації ризиків.

Метод бенчмаркінгу не обмежується лише алгоритмами роботи чи заходами з реагування на ризики. Для успішного бенчмаркінгу необхідно виявити основні причини високої ефективності. Якщо починати зі збору загальної інформації про те, чим займаються інші правоохоронні органи, кінцева мета полягає у виявленні методів їх роботи. Термін «інструмент реалізації» означає в бенчмаркінгу основні фактори, що дозволяють досягати правоохоронному органу високої ефективності, наприклад, у системі стратегічного менеджменту, визначенні заходів реагування на ризики, автоматизації процесів виявлення та управління ризиками, методикам розслідування.

Об'єктами бенчмаркінгу можуть бути: методи, процеси, алгоритми роботи; юридичні повноваження; способи/технології/схеми вчинення злочинів; інструменти аналізу, методики розслідування; якісні параметри продукції, яка знаходиться в обігу на тіньовому ринку; показники фінансово-господарської діяльності підприємств (структурних підрозділів) тощо. Досліджуючи алгоритми роботи правоохоронних органів, методи чи побудовану систему стратегічного менеджменту і сприйняття суспільством результатів роботи, головну увагу приділяють пошуку резервів для оптимізації процесів, їх автоматизації та управління ризиками. За допомогою цього інструменту контролінгу можна визначити цільові параметри діяльності БЕБ, яких слід дотримуватися, щоб забезпечити його стабільну ефективність. Здебільшого розрізняють три види бенчмаркінгу:

1. Внутрішній бенчмаркінг, який зводиться до аналізу та порівняння показників діяльності різних структурних підрозділів БЕБ.

2. Бенчмаркінг, зорієнтований на лідера рейтингу – сконцентрований на порівняльному аналізі алгоритмів роботи (методів, методик), ефективності системи стратегічного менеджменту, аналітичних інструментів та інших параметрів роботи БЕБ з аналогічними характеристиками іншого правоохоронного органу. Вважається, що найкращим аналогом для порівняння є «лідер рейтингу», зокрема представник європейської правоохоронної інституції. Ідентифікація факторів, які зумовлюють усунення неефективних сегментів в роботі БЕБ від лідера рейтингу, дає можливість розробити рекомендації щодо підвищення ефективності органу.

3. Функціональний бенчмаркінг, за якого аналізуються окремі процеси, функції, методи й методики порівняно з іншими установами, які не є правоохоронними структурами. Це надає можливість в реалізації спільних проєктів, спрямованих на вдосконалення тих чи інших операцій, що порівнюються.

Таким чином, у разі бенчмаркінгу за порівняльні аналоги можна брати правоохоронні інституції, зокрема західні, які є лідерами рейтингу завдяки створеній правоохоронній культурі, агентства, структури, які є найкращими у відповідній сфері, суб'єкти контролю як представники інших сфер, власні структурні підрозділи БЕБ чи інших правоохоронних органів.

Бенчмаркінг є надійним методом удосконалення алгоритмів роботи, системи стратегічного менеджменту завдяки вивченню діяльності інших правоохоронних органів. Оскільки цей метод ґрунтується на фактичному використанні БЕБ передових методів та алгоритмів роботи, він також створює певні труднощі, пов'язані з мотивацією та стимулюванням. Якщо інші правоохоронні органи можуть навчатися на найкращому прикладі, то в кого може вчитися найкращий правоохоронний орган? І що отримає найкращий правоохоронний орган за свої передові методи роботи? Ще одна проблема виникає, якщо найкращий правоохоронний орган настільки випереджає аналогічні правоохоронні структури, які працюють в одному сегменті тіньової економіки, у такому випадку для останніх завдання подолання відставання від лідера стає просто нереальним.

Ці проблеми має враховувати БЕБ, який займається бенчмаркінгом. У такому разі існує кілька загальних рішень:

- навчатися на прикладах із суміжних галузей або тем і алгоритмів роботи, які не охоплювали бенчмаркінг інших правоохоронних органів;
- постановка проміжних цілей та відмова від спроб негайної ліквідації свого відставання. Навіть часткове копіювання передових методів роботи може призвести до значного вдосконалення процесів;
- при виборі партнерів з бенчмаркінгу ведіть пошук не тільки у своїй предметній сфері, а й за її межами
- стимулюйте партнерів до участі у проєкті;
- орієнтуйтеся на передові методи роботи, а не на показники;

– вивчайте як результативність кращих у своїй сфері діяльності правоохоронних органів, а й те, як вони досягли такого рівня (визначьтеся з інструментами реалізації);

– включіть до групи бенчмаркінгу як прихильників, так і скептиків.

Якщо зважати на ці рекомендації, бенчмаркінг стає потужним інструментом підвищення ефективності алгоритмів роботи та виявлення передових методів роботи. А соціальні медіа та онлайн-інструменти для спільної роботи й надалі сприятимуть формуванню позитивного ставлення до результатів роботи БЕБ.

Список використаних джерел:

1. Бондарчук О. М., Темченко Г. В. Астаф'єва К. О. Використання принципів бенчмаркінгу для забезпечення підвищення ефективності діяльності. Ефективна економіка. 2021. № 3. С. 8–20. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.3.69

2. Роберт Кэмп. Легальный промышленный шпионаж. Бенчмаркинг бизнес-процессов: технологии поиска и внедрения лучших методов работы ваших конкурентов. Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс, 2004. 416 с.

3. Spendolini M. J. The Benchmarking Book. 2nd ed, AMACOM, New York, USA, 2003.

4. Рейдер Р. Бенчмаркинг как инструмент определения стратегии и повышения прибыли. М. : РИА «Стандарты и качество», 2007. 248 с.

5. Педак І. С. Бенмаркінг як механізм порівняльного аналізу та запорука майбутнього регіонів. Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2017. Том 28 (67). С. 52-56.

6. Воробйова Н. П. Бенчмаркінг як інструмент підвищення конкурентоспроможності організації. Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку. 2018. № 14. С. 13-20.

7. Христенко О. В., Манжос С. А. Застосування бенчмаркінгу в системі управління підприємствами. Фінансовий простір. 2018. № 1 (29). С. 153-158.

8. Добрянська Н. А., Попович О. М., Варгатюк М. О. Суть та значення методу бенчмаркінгу відносно оцінки конкурентоспроможності підприємства. Агросвіт. 2016. № 11. С. 3-6.

9. Цимбалюк С. О., Пінчук В. О. Оцінювання конкурентоспроможності системи управління персоналом з використанням інструментарію бенчмаркінгу. БІЗНЕСІНФОРМ. 2019. №5. С. 197-203.

10. Негоденко В., Варгатюк М., Щербата М. Теоретичні аспекти визначення сутності категорії «бенчмаркінг». Економічний аналіз. 2019. Том 29. №1. С. 208-214.

ПАНЧЕНКО Євгеній – начальник 4-го управління (оперативно-аналітичного забезпечення та аналізу відкритих джерел) Департаменту кіберполіції НПУ,

ЩОДО ПРІОРИТЕТНОСТІ ПРОТИДІЇ ON-LINE ШАХРАЙСТВАМ.

On-line шахрайства як сегмент кіберзлочинності є сучасним різновидом шахрайства (ст. 190 ККУ) і у переважній більшості є безпосереднім об'єктом протидії підрозділами кіберполіції НПУ (ч. 4 ст. 190 ККУ – шахрайство, вчинене у великих розмірах, або шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки).

Виділення цього виду кримінального правопорушення обґрунтовується значним зростанням використання телекомунікаційних технологій при їх вчиненні, що і визначає специфіку об'єктивної сторони цього злочину.

On-line шахрайства є найбільш поширеним видом кіберзлочину (Рис. 1). Питома вага його у загальній сукупності кримінальних правопорушень, при вчиненні яких використовуються сучасні інформаційні та телекомунікаційні технології, складає 36 %. Несанкціоноване втручання в роботу інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж складає 26 %, а незаконні дії з платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення – 22 %, у загальній сукупності злочинів, протидія яким є пріоритетом кіберполіції.

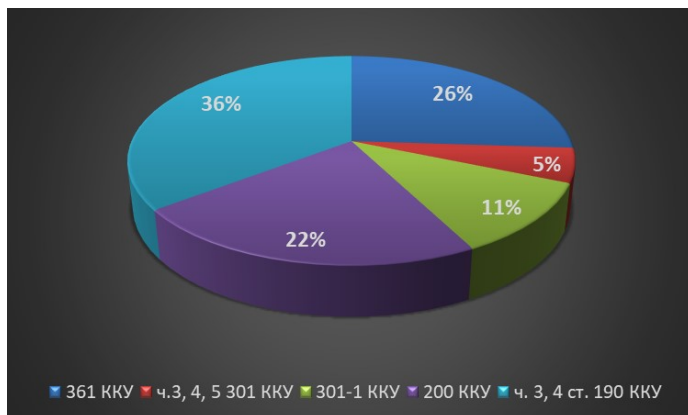
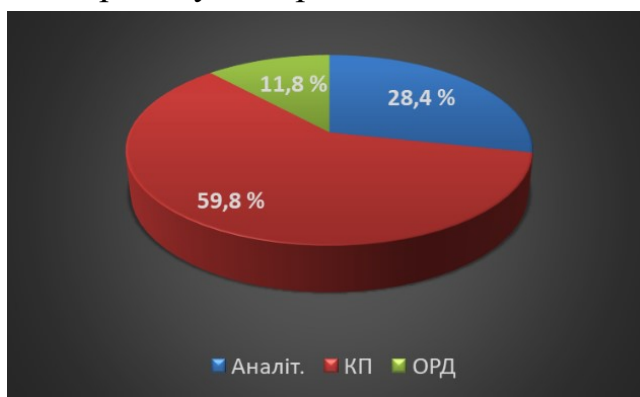

Рисунок 1. Питома вага кіберзлочинів

Враховуючи латентність шахрайства, а також те що цей вид злочину загалом є об'єктом протидії не лише кіберполіції (за об'єктивною стороною складу злочину), важливим є зазначити на характері джерела за експертним опитуванням (Рис. 2). Лише у 59,8% це матеріали кримінальних проваджень. Близько 30% експертів були зорієнтовані на основі аналітичних матеріалів, що суттєво

поширення
Україні.

доповнює загальну
характеристику
on-line шахрайства в

Рисунок 2. Характер джерела інформації про злочини

Таким чином, 84% шахрайств вчиняються саме у формі діяльності передбаченої частинами 3 та 4 ст.190 ККУ (Рис. 3), що ще раз підкреслює надзвичайну поширеність on-line шахрайства в Україні.

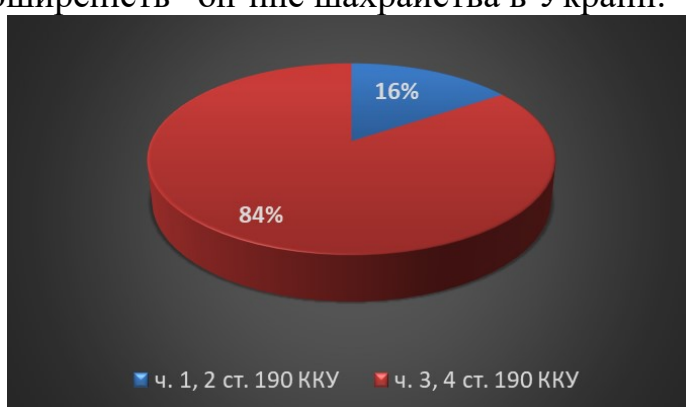

Рисунок 3. Питома вага злочинів, передбачених ч. 3, 4 ст.190 ККУ

Водночас, за експертними даними, діяння передбачені частинами 3 та 4 ст.190 ККУ, також характеризуються найбільшими збитками (табл. 1). І хоча питома вага збитків до 5 млн. грн. у кожному конкретному випадку є переважаючою, все ж мають місце значні збитки, що значно перевищують зазначену суму, а в окремих випадках більше 1 млрд. грн.

Таблиця 1

Співвідношення злочинів за наслідками їх вчинення та сумою збитків

	ч. 1, 2 ст. 190 ККУ	ч. 3, 4 ст. 190 ККУ
Менше 100 тис	■	■
100 тис - 500 тис	■	■
500 тис - 1 млн	■	■
1 млн - 5 млн	■	■
5 млн - 50 млн	■	■
50 млн - 500 млн	■	■
500 млн - 1 млрд	■	■
більше 1 млрд	■	■

Крім того, при розгляді наслідків вчинення к/п цієї групи, серед суб'єктів переважно найбільших збитків зазнають фізичні особи та держава. Водночас, значні збитки несуть також і державні та комерційні підприємства від

протиправної діяльності, передбаченої саме частинами 3 та 4 ст. 190 ККУ (табл.2).

Таблиця 2.

Співвідношення злочинів за наслідками їх вчинення та за суб'єктом посягання

	ч. 1, 2 ст. 190 ККУ	ч. 3, 4 ст. 190 ККУ
Державі		
Державному органу		
Державному підприємству (установі)		
Комерційному підприємству		
Фізичній особі		

Мотивація злочинців, перш за все, пов'язана з їх матеріальним збагаченням, що характеризується вибіркою 62 % в межах генеральної сукупності (Рис.4).

Рисунок 4. Мотивація злочинців, що вчиняють злочини передбачені ч.3, 4 ст.190 ККУ

Водночас, вибіркою в межах 10 % ця група злочинів характеризується як складова гібридної війни проти України. Має місце і співпраця з російським агресором у вчиненні цієї групи злочинів, яка оцінюється на рівні 12 %.

Таким чином, on-line шахрайства є достатньо поширеним видом кіберзлочину, що часто використовує телекомунікаційні технології для здійснення злочинів. Водночас значна частина злочинів у цій сфері має місце через матеріальне збагачення або в межах гібридної війни, що ведеться проти України, зокрема за участі російських агресорів.

СВИРИДЮК Наталія – доктор юридичних наук, професор, Одеський державний університет внутрішніх справ, ORCID 0000-0001-9772-1119

ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ OSINT

Широке використання правоохоронними органами аналітичної розвідки (Intelligence) [1; 2] і особливо розвідки з відкритих джерел (Open Source

Intelligence – OSINT) відбувається на тлі конфліктів, нестабільності, поширення насильства в різних регіонах світу. Україна не є виключенням, сучасні інструменти пошуку та аналізу інформації особливо актуальними для органів безпеки та правопорядку стали в умовах широкомасштабної агресії РФ, посягання на її державний суверенітет та територіальну цілісність.

Обробка великої кількості інформації в OSINT може бути викликом через обсяг даних, які потрібно аналізувати. Щоб ефективно обробляти великі обсяги інформації в рамках OSINT, створюються інструменти, які можуть сприяти цьому процесу. Вони значно полегшують процес обробки великої кількості інформації та дозволяють здійснювати більш ефективний та точний аналіз даних [3]. Також, вони надають можливості для створення комплексних звітів та аналітичних висновків, що допомагає аналізувати інформацію з різних сторін та отримувати більше контексту для прийняття важливих рішень.

Водночас не втрачається актуальність вивчення досвіду розвинених країн світу, які мають можливість більшого зосередження ресурсів та забезпечення на цій основі інноваційного розвитку цього напрямку аналітичного процесу у сфері безпеки та правопорядку.

Повсюдне поширення інтернету значно збільшило кількість, цінність і доступність джерел OSINT. При роботі з розвідувальними даними, отриманими з відкритих джерел, а саме соціальними мережами, існує вимога дотримання конфіденційності та фундаментальних принципів щодо прав людини керувати, незважаючи на те, що багато інформації, розміщеної на таких сайтах, як Facebook і Twitter, часто знаходиться у вільному доступі, але зареєстровані користувачі вважають її особистою. При роботі з OSINT, на відміну від більш традиційних закритих розвідувальних джерел розвідувальної інформації, інтереси розвідувального співтовариства зміщується з доступності інформації до ідентифікації релевантної й точної інформації. З цих причин все частіше виникає необхідність перевіряти розвідувальні дані, отримані з відкритих джерел, з розвідданими з надійних, закритих джерел і досвідом фахівців з безпеки [4]. Перевірка розвідданих таким чином є особливо гострою темою, коли йдеться про контент у соціальних мережах, оскільки користувачі часто вирішують не розкривати або фальсифікувати особисту інформацію, яку вони надають на цих платформах.

Перспективним підходом до забезпечення ефективних та інноваційних рішень і процесів є співпраця між різними державними і приватними суб'єктами та організаціями, такими як, наприклад, органів державної безпеки та правопорядку, бізнесових та наукових фахових осередків. Для прикладу, цей напрям (OSINT Hub) реалізовано у Центрі передового досвіду досліджень з питань тероризму, стійкості, аналітичної розвідки та організованої злочинності (Centre of Excellence for Terrorism, Resilience, Intelligence and Organized Crime Research), з узагальненою назвою CENTRIC.

З 2012 року CENTRIC створив потужний науково-дослідний потенціал, зосереджений на оперативному використанні OSINT в контексті його

застосування щодо боротьби з тероризмом, кіберзлочинністю, кризового менеджменту, а також ідентифікації та моделювання організованої злочинності.

На початку 2016 року CENTRIC запустив, так званий, OSINT Hub, який набирає обертів як фізичний і віртуальний простір для оперативного використання, поширення і розвитку можливостей CENTRIC. Такі можливості постійно розвиваються і вдосконалюються на основі нових знань та інструментарію. Це відбувається у тісній співпраці з науковими колами, національними, загальноєвропейськими та міжнародними партнерами, державним та приватним секторами. Експертне залучення реалізовано в OSINT Hub на основі прямої співпраці з низкою правоохоронних органів та слідчими групами, що безпосередньо впливають на роботу хабу та розширюють його можливості [5].

Основою для ситуаційної обізнаності та можливостей обробки даних OSINT Hub стала участь Центру у великих проектах ЄС у співпраці з правоохоронними органами та іншими міжнародними організаціями в якості основного технічного партнера відповідального за надання інформаційної ситуаційної обізнаності, веб-сканування, виявлення суб'єктів веб-пошуку, виявлення об'єктів, категоризації контенту, соціальних мереж та функцій агрегації даних – все це побудовано на найсучасніших інструментах, які пропонуються провідними провайдерами, спільнотами у відкритих джерелах та існуючими академічними дослідженнями. Використання цих можливостей дозволило CENTRIC більш ефективно здійснювати обробку даних і управління партнерським середовищем.

Безпечне фізичне середовище в OSINT Hub дозволяє слідчим працювати безпосередньо з командою CENTRIC та їхніми інструментами і робити безпосередній внесок у розробку майбутніх можливостей. Багато з можливостей OSINT Hub для проведення розслідувань були сформовані завдяки такій співпраці й принесли очевидну користь правоохоронним органам завдяки скороченню витрат як на цільові розслідування, так і на стратегічну ситуаційну обізнаність. Використовуючи інструменти Центру, досліджується також потенціал OSINT, забезпечуючи сумісність з існуючими системами управління і процесами, а також дотримання існуючих управлінських і правових вимог.

Список використаних джерел:

1. Користін О.Є., Денисенко Б.А. Зміст та інтерпретація терміна «intelligence» в контексті моделі Intelligence-led policing (ILP). Південноукраїнський правничий часопис. № 1. 2023. С. 72-79. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.1.13>

2. Користін О., Денисенко Б. Розділ 23. Методологічні засади OSINT. Реалізація філософії «Intelligence-led Policing» в системі кримінального аналізу Національної поліції України: монографія / Користін О., Швець Д., Бутко Б., Денисенко Б. та ін., за заг. ред. Користіна О.Є. Київ: «ВАЙТ», 2024. 504 с. (С. 371-383).

3. Ісмайлов К., Пєфтієв Д. Розділ 16. Цифрові технології та аналітичні засоби аналізу воєнних злочинів в Україні. Реалізація філософії «Intelligence-led Policing» в системі кримінального аналізу Національної поліції України: монографія / Користін О., Швець Д., Бутко Б., Денисенко Б. та ін., за заг. ред. Користіна О.Є. Київ: «ВАЙТ», 2024. 504 с. (С. 253-267).

4. Babak Akhgar, Saskia Bayerl, Fraser Sampson (2016). Open source intelligence Investigation: from strategy to implementation. Cham CH: Springer.

5. Contest Strategy (2011). The UK's strategy for countering terrorism, Presented to Parliament by the Secretary of State for the Home Department by Command of Her Majesty, July 2011.

ТАРАСЕНКО Ілона – *начальник відділу кримінального аналізу ГУНП в Кіровоградській області*

РОЛЬ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ТА АНАЛІТИКІВ НА СТАДІЯХ ДОКУМЕНТУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ.

Злочинність, як виклик суспільству, потребує не лише рішучих дій, але й застосування новітніх методів для ефективного протистояння правопорушенням. Це пов'язано з тим, що професійна злочинність не є статичною. Вона динамічно розвивається на стрімкій інноваційній основі, що спричиняє виникнення нових способів і видів злочинів, а також модифікацією старих.

Наприклад: злочинні угруповання, які діють організовано, володіють великими ресурсами, здатністю до швидкого адаптування та високим рівнем організації, що робить їх в край складними для розкриття та припинення їхньої діяльності. У зв'язку з цим, роль кримінального аналізу набуває дуже актуального значення в боротьбі, в тому числі, з цією формою злочинності. Одним із таких інструментів є кримінальний аналіз, який набуває все більшої актуальності в контексті розкриття та розслідування злочинів.

Кримінальний аналіз – це специфічний вид інформаційно-аналітичної діяльності, що полягає в ідентифікації та максимально точному визначенні внутрішніх зв'язків між інформацією (відомостями, даними), яка стосується злочину, та будь-якими іншими даними, отриманими з різних джерел. Цей вид діяльності включає використання таких зв'язків в інтересах проведення оперативно-розшукових і слідчих дій, а також забезпечення їх аналітичною підтримкою.

Роль кримінального аналізу полягає у сприянні розкриттю кримінальних правопорушень шляхом забезпечення правильної оцінки доказів та вироблення ефективних стратегій дій для правоохоронних органів та слідчих. Кримінальний аналіз використовується для вдосконалення методів

розслідування, розвитку профілактичних заходів і вдосконалення кримінальної політики на різних рівнях влади. Науковий підхід до кримінального аналізу передбачає застосування різноманітних методів, включаючи статистичний аналіз, криминологічні дослідження, психологічний профілінг і технології обробки даних. Відповідно, кримінальний аналіз є ключовим інструментом в розкритті злочинів, забезпеченні справедливості та підтримці правопорядку в суспільстві. Під час проведення кримінального аналізу з тимчасовим доступом до інформації про зв'язок, оперативні підрозділи здійснюють цілеспрямований пошук, виявлення, фіксацію, вилучення, впорядкування, аналіз та оцінку кримінальної інформації. Також, займаються її обробкою, передачею та реалізацією. Метою збирання та аналізу інформації під час тимчасового доступу до даних про зв'язки є створення та перевірка гіпотез і висновків щодо минулих, теперішніх і майбутніх протиправних дій. Це включає опис структури та сфер діяльності злочинних груп, а також надання керівництву чіткої інформації, яка стосується оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій.

Загальновідомо, що кримінальний аналіз є інтелектуальною діяльністю працівників правоохоронних органів, яка спрямована на пошук, перевірку та оцінку інформації важливої для розкриття та профілактики злочинів. Якісний кримінальний аналіз вимагає інформації, яка відповідає критеріям актуальності, важливості, повноти, корисності та безперервності.

Слід підкреслити, що значення кримінального аналізу в протидії злочинності полягає в наступному:

1) кримінальний аналіз дає змогу за наявності фрагментарної інформації, здобутої, як з відкритих джерел, так і негласним способом, встановити потенціал і наміри ОЗУ, відтворити дії злочинців;

2) на сучасному етапі кримінальний аналіз стає актуальною сферою діяльності аналітиків, оскільки злочинці дедалі частіше використовують найсучасніші методи забезпечення їх конфіденційності;

3) кримінальний аналіз допомагає керівництву правоохоронного органу приймати правильні рішення в сфері боротьби з організованою злочинністю;

4) кримінальний аналіз надає підтримку слідчому, оперативному працівникові в здійсненні слідчо-оперативної роботи шляхом узагальнення здобутої інформації про ОЗУ та надання рекомендації з проведення конкретних слідчих (розшукових) або негласних (слідчих) розшукових дій, оперативно-розшукових заходів з урахуванням особистості конкретного злочинця, особливостей та структури ОЗУ тощо;

5) транснаціональний характер ОЗУ, особливо мережевого типу, створює неабияку проблему для правоохоронних органів, адже значний обсяг інформації про діяльність ОЗУ, якій притаманні і вітчизняні, і зарубіжні особливості соціально - економічних, культурних, психологічних умов життя людей, становить своєрідну перешкоду для розуміння слідчим, оперативним працівником процесів, що відбуваються в середовищі ОЗУ.

Все це впливає на правильність визначення причин, намірів та способів діяльності організованих форм злочинності.

Кримінальна аналітика, за умови отримання правильних завдань та ефективного використання її потенціалу, виступає головною зброєю в арсеналі правоохоронних органів. Збір, аналіз і поширення аналітично опрацьованих даних забезпечують набуття правоохоронними органами знань, необхідних для нейтралізації будь-яких проявів злочинності або запобігання їм.

Діяльність аналітиків з підготовки аналітичних продуктів передбачає дослідження інформації та даних, отриманих з різноманітних джерел за визначеним алгоритмом, який характерний для усіх рівнів аналітичних досліджень. Цей алгоритм називають аналітичним процесом, і він складається з таких етапів: формування аналітичного завдання, збирання відомостей, їх оцінювання, накопичення та збереження (упорядкування), інтеграція та візуалізація для проведення аналізу, підготовка висновку, оцінка висновку, поширення (доведення продукту аналітики замовникові). Під час проведення аналітичного процесу для отримання аналітичного продукту можуть застосовуватись різні методи: аналіз взаємозв'язків, аналіз злочинних мереж, аналіз телефонних з'єднань, аналіз подій, аналіз дій, аналіз обігу (руху), аналіз фінансових транзакцій, порівняльний аналіз справ, аналіз злочинних моделей (серій), картографування криміногенної інформації (ГІС), статистичний аналіз злочинів, SWOT аналіз, аналіз ризиків, PEST аналіз; SOCTA, OSINT, аналіз злочинних моделей, аналіз тенденцій тощо. Результати аналітичного дослідження виражаються у вигляді письмових аналітичних звітів, досьє на фізичну або юридичну особу, об'єкт (предмет), організовану групу чи злочинну організацію, подію, профілів, аналітичних орієнтувань та інших аналітичних документів (довідки, інформаційні зведення, аналітичні огляди).

Кримінальний аналіз спрямований на підтримку діяльності із правозастосування. Продукти кримінального аналізу формують платформу для організації діяльності поліції, керованої аналітикою (продукти кримінального аналізу слугують основою побудови організації і тактики діяльності поліції за новою філософією – переходу від реактивних методів діяльності поліції – реакції на кримінальну подію, до проактивних – коли діяльність поліції керується продуктами аналізу закономірностей і тенденцій, які ідентифікуються у кримінальному середовищі). Під поняттям «проактивність» слід розуміти вжиття заходів щодо проблеми чи ситуації з наміром усунути або пом'якшити її наслідки. Організація діяльності поліції, керованої аналітикою, означає методологію планування та управління діяльністю поліцейської роботи, завдяки якій продукти аналітики виступають основою для визначення пріоритетів, стратегічних та оперативних цілей в галузі попередження і припинення злочинності та інших загроз безпеці. Це дає змогу обґрунтовано розподіляти ресурси із урахуванням напрямів і сфер активності серійних злочинців, організованих злочинних угруповань та кримінального середовища.

Отже, кримінальна аналітика передбачає насамперед виявлення, визначення пріоритетності для втручання у злочинну діяльність з метою «мінімізації ризику» для суспільства.

Список використаних джерел:

1. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу : навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 288 с
2. <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1104/1116>
3. Закон України «Про Національну поліцію», Положення про Національну поліцію: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 1 верес. 2017 р.104 с.

ТРОФИМЕНКО Роман Володимирович
– співробітник Центрального управління
Служби безпеки України

ЩОДО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ТА ЗАГРОЗАМ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

Сучасне національне законодавство, що регламентує функціонування безпекових, правоохоронних й оборонних інституцій, визначає *«інформаційно-аналітичну діяльність»* переважно як цілісну функцію та використовує пов'язані з нею комплексні терміни *«інформаційно-аналітичні підрозділи»* *«інформаційно-аналітична робота»* та поняття *«інформаційно-аналітичне забезпечення»*, що маркує окрему сферу повноважень державних органів.

Так, Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» наділяє (стаття 8) Апарат РНБО України базовою для нього функцією *інформаційно-аналітичного забезпечення* діяльності Ради. Закон України «Про контррозвідувальну діяльність» (стаття 6) містить припис про *«виконання визначених законом завдань щодо ... інформаційно-аналітичного забезпечення* органів державної влади». Закон України «Про Службу безпеки України» встановлює (стаття 24), що спецслужба відповідно до своїх основних завдань зобов'язана *«здійснювати інформаційно-аналітичну роботу в інтересах ефективного проведення органами державної влади та управління України внутрішньої і зовнішньої діяльності, вирішення проблем оборони, соціально-економічного будівництва, науково-технічного прогресу, екології та інших питань, пов'язаних з національною безпекою України»*, та передбачає (стаття 10) у складі ЦУ СБУ *інформаційно-аналітичний функціональний підрозділ*.

Національне законодавство про поліцейську діяльність визначає *«інформаційно-аналітичне забезпечення»* як окрему сферу, в якій правоохоронці реалізують свої повноваження (стаття 25 Закону України «Про

Національну поліцію»). Згідно з положеннями цієї статті Закону *«інформаційно-аналітична діяльність»* включає: формування реєстрів та баз (банків) даних; використання реєстрів та баз (банків) даних як відомчих, так й інших органів державної влади; здійснення *інформаційно-пошукової* та *інформаційно-аналітичної* роботи; *інформаційну взаємодію* з іншими органами державної влади України та іноземними органами правопорядку. Міністерство юстиції України у своїх документах також оперує поняттям *«інформаційно-аналітичне забезпечення»*, наприклад, Положення про Департамент з питань виконання кримінальних покарань, затверджене Наказом Мініюсту України № 3362/5 від 20.09.2023, серед повноважень цього органу ДКВС України визначає *«інформаційно-аналітичне забезпечення»* в інтересах організації своєї діяльності.

Законодавство, що встановлює засади оборони України, відносить інформаційно-аналітичну діяльність до основних оборонних функцій. Так, Закон України «Про оборону України» до оборонних завдань включає (стаття 3) «проведення розвідувальної та *інформаційно-аналітичної діяльності* в інтересах підготовки держави до оборони». Закон України «Про Державну прикордонну службу України» передбачає ведення *інформаційно-аналітичної діяльності* в інтересах забезпечення захисту державного кордону України.

У 2020 році з метою реформування розвідувального органу – СЗР України було оновлено законодавство, що регламентує її діяльність. Стаття 3 Закону України «Про Службу зовнішньої розвідки України» (в редакції Закону України № 809-ІХ від 17.07.2020) окреслюючи загальну структуру СЗР України включає до неї «підрозділи агентурної та технічної розвідки, оперативно-технічні, *інформаційно-аналітичні*, власної безпеки, а також інші *підрозділи*».

Законодавство про новостворені правоохоронні органи також використовує комплексні поняття *«інформаційно-аналітична діяльність/робота»*, *«інформаційно-аналітичні підрозділи»*, *«інформаційно-аналітичне забезпечення»*, *«інформаційно-аналітичні заходи»* (статті 5, 16 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», стаття 6 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», статті 2, 9, 14 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України»). При цьому Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» подібно до законодавства про поліцейську діяльність визначає *«інформаційно-аналітичне забезпечення»* як **окрему сферу** та структурує її зміст, а Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» (стаття 25) доповнює понятійний апарат спеціальним терміном *«інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронних органів»*.

Нижче пропонується стислий огляд організаційно-правових моделей функціонування окремих відомств (побудованих на основі **публічної інформації**, розміщеної на офіційних сайтах державних органів) в частині, що стосується нормативно-правового регулювання здійснення у відомствах інформаційно-аналітичної діяльності/роботи (далі – ІАД/ІАР) їх інформаційно-

аналітичними підрозділами (далі - ІАП) та завдань *системи ІАП* відомств (далі - **інформаційно-аналітичний блок** відповідного відомства).

Національне антикорупційне бюро України. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» визначає, що до структури управлінь бюро можуть входити ІАП (стаття 5), до обов'язків Національного бюро (стаття 16) серед іншого відносить здійснення ІАР з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню підслідних НАБУ кримінальних правопорушень, та надає НАБУ право (стаття 17) мати «безпосередній, у тому числі автоматизований, доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування».

Інформаційно-аналітичний блок організаційної структури НАБУ [1] включає: *Підрозділ детективів організаційно-аналітичного забезпечення та стратегічного розвитку* (серед його завдань: а) аналіз практики детективів головних підрозділів детективів (далі – ГПД) НАБУ щодо проведення ОРД та досудового розслідування (тактики дій та ефективних методик, підходів до кваліфікації), підготовка рекомендацій за результатами аналізу; б) аналіз практики ВАКС, Верховного Суду та ЄСПЛ у сфері кримінальної юстиції, підготовка узагальнень, рекомендацій для ГПД за результатами такого аналізу; в) підготовка пропозицій щодо змін до законодавства за напрямками діяльності ГПД; г) узагальнення інформації від ГПД, її надання на запити/звернення з питань, що належать до компетенції декількох ГПД; д) моніторинг стану використання детективами ГПД інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування «iКейс» (функціонує з 16.12.2021 на підставі наказу НАБУ, Ради суддів України та Офісу Генерального прокурора відповідно до статті 106-1 КПК України), системи управління кримінальними даними та інформацією НАБУ, інших систем оперативного обліку НАБУ; е) узагальнення, обробка та подання відповідної статистичної звітності за результатами роботи ГПД; є) участь в організації оцінювання службової діяльності працівників ГПД); *Управління кримінального аналізу та фінансових розслідувань* (організовує ІАР або безпосередньо виконує, у т.ч. такі завдання: а) збір інформації (даних), направлений на виявлення кримінальних корупційних правопорушень, обробка та аналіз інформації (даних) на предмет виявлення ознак таких правопорушень, доходів, одержаних злочинним шляхом, майна та коштів, яке може бути предметом арешту, конфіскації або спеціальної конфіскації; б) розробка стандартів, процедур, які регламентують ІАД НАБУ; в) виявлення, вивчення та систематизація причин та особливостей вчинення правопорушень, поточних тенденцій та недоліків протидії, розробка пропозицій щодо удосконалення заходів протидії; г) надання інформаційно-аналітичної допомоги детективам НАБУ, в т.ч. шляхом участі працівників Управління у складі слідчих та оперативних груп; д) взаємодія з державними органами та органами місцевого самоврядування, фінансовими установами, іншими установами, закладами, організаціями та підприємствами з метою одержання

інформації, необхідної для забезпечення діяльності НАБУ, укладання угод (меморандумів) про співпрацю та обмін інформацією); *Управління інформаційних технологій* (вирішує такі завдання: а) організація робіт з підтримки та розвитку інформаційно-аналітичної системи Національного бюро відповідно Стратегії розвитку ІАС НАБУ; б) організація розвитку та супроводження інформаційно-аналітичних систем з підтримки ОРД та досудових розслідувань; в) управління інформаційно-технічними проектами НАБУ на всіх стадіях життєвого циклу; г) взаємодія з державними органами і здійснення заходів щодо доступу НАБУ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних; д) завантаження інформації з загальнодержавних реєстрів та баз даних до сховища; е) налаштування та адміністрування баз даних, систем мережевого захисту інформації та інших інформаційних систем, забезпечення працездатності інтернет вузла НАБУ, інформаційних каналів зв'язку; є) організація придбання, обслуговування і ремонту серверного/мережевого обладнання, апаратно-програмних, програмно-технічних комплексів, забезпечення роботи середовища віртуальних серверів Національного бюро; ж) технічна підтримка працівників НАБУ в системі Help-Desk та по телефону).

Бюро економічної безпеки України. Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» (далі – Закон про БЕБ) визначає (стаття 1) БЕБ як «центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави», який «виконує правоохоронну, аналітичну, економічну, інформаційну та інші функції...», та передбачає у структурі БЕБ (стаття 14) «підрозділи детективів, *інформаційно-аналітичні*, оперативно-технічні та інші *підрозділи*». Стаття 9 Закону про БЕБ формулюючи повноваження відомства «*у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення*» окреслює такі базові напрямки/складові ІАД: 1) *формування банків (баз) даних та створення на їх основі на базі сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій єдиної інформаційної системи БЕБ*; 2) отримання, обробка та використання інформації з автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів, банків (баз) даних органів державної влади, органів місцевого самоврядування; 3) здійснення *інформаційно-пошукової та інформаційно-аналітичної роботи*.

При цьому Закон про БЕБ визначає (стаття 2) такі спеціальні види ІАД: «кримінальний аналіз - *інформаційно-аналітична діяльність*, спрямована на встановлення взаємозв'язків між даними про злочинну діяльність та іншими даними, потенційно з ними пов'язаними, їх оцінювання та інтерпретацію, прогнозування розвитку досліджуваних подій з метою їх використання для виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави»; «аналіз ризиків - *інформаційно-аналітична діяльність* щодо оцінки загроз економічній безпеці, ступеня її вразливості та рівня негативного впливу на неї». Понятійний апарат виду ІАД «аналіз ризиків» доповнюється в Законі термінами: «ризик - загроза, що ідентифікується в бюджетній, податковій, митній, грошово-

кредитній або інвестиційній сфері, вплив якої призводить до тінізації економіки та послаблення економічної безпеки держави», «ризик-орієнтований підхід - виявлення, оцінювання та визначення ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки, а також вжиття відповідних заходів щодо управління ризиками ...», «управління ризиками - розроблення на основі оцінювання ризиків та реалізація управлінських рішень, спрямованих на мінімізацію таких ризиків, а також на підвищення спроможності державних інституцій щодо нейтралізації загроз економічній безпеці».

Порядок застосування ризик-орієнтованого підходу в БЕБ затверджено наказом БЕБ від 01.02.2023 № 36. Цей документ визначає такі етапи процесу управління ризиками: вибір заходів реагування за результатами аналітичної роботи з виявлення та оцінювання ризику; вжиття визначених заходів; контроль за вжиттям заходів; аналіз ефективності вжитих заходів; вжиття в разі потреби додаткових заходів. До заходів реагування віднесено: надання державним органам рекомендацій для підвищення ефективності прийняття ними управлінських рішень щодо регулювання відносин у сфері економіки; подання пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з питань усунення передумов створення схем протиправної діяльності у сфері економіки; надання підрозділам детективів БЕБ аналітичних продуктів та інформаційних документів для прийняття процесуальних рішень у передбаченому кримінальним процесуальним законодавством порядку або здійснення ОРД.

Інформаційно-аналітичний блок БЕБ включає [2]: *Департамент організаційного забезпечення діяльності* (інформаційно-аналітичне забезпечення керівництва БЕБ; стратегічне управління розвитком БЕБ; підготовка звітів про діяльність БЕБ; інформаційно-аналітична взаємодія БЕБ з Офісом Президента України, комітетами Верхової Ради України, Секретаріатом Уряду, ЦОВВ, правоохоронними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян); *Департамент аналізу інформації та управління ризиками* (здійснення аналізу інформації, підготовка за його результатами висновків, на підставі яких до ЄРДР можуть вноситися відомості про кримінальне правопорушення; викриття схем з ухилення від сплати податків за результатами ІАД; оцінювання ризиків/загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення, аналіз тендерних закупівель, підготовка інформаційно-аналітичних документів щодо правопорушень, направлення рекомендацій для державних органів); *Департамент цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації* (розроблення та впровадження стратегії цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації БЕБ; впровадження систем і технологій в ІКС БЕБ; забезпечує автоматизований доступ БЕБ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів і банків (баз) даних інших державних органів, державних засобів зв'язку і комунікацій, мереж спецзв'язку; створює власні системи (мережі) обміну інформацією (у тому числі з обмеженим доступом), бази даних, необхідні для

забезпечення щоденної діяльності підрозділів БЕБ у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, документообігу; забезпечує цифровізацію заходів щодо оцінювання ризиків у сфері економіки; захист інформації, ресурсів і технологій).

Державне бюро розслідувань. Закон України «Про Державне бюро розслідувань» наділяє ДБР повноваженням (п. 2 частини 1 статті 6) здійснювати «**інформаційно-аналітичні заходи** щодо встановлення системних причин та умов проявів організованої злочинності та інших видів злочинності», а також передбачає (п. 10 частини 1 статті 6), що ДБР «має доступ як користувач до інформаційних систем органів державної влади, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України, самостійно створює інформаційні системи та веде оперативний облік». Для реалізації норми про вказаний доступ Постановою Уряду України від 15.09.2023 № 1004 затверджено перелік інформаційних систем органів державної влади, доступ до яких має ДБР. До переліку увійшли інформаційні системи (за інформацією ДБР – 35) 21 органу державної влади.

Інформаційно-аналітичний блок Центрального апарату ДБР включає відділ організаційно-аналітичного забезпечення та Управління інформаційних технологій (організаційна структура ДБР, затверджена Указом Президента України від 05.02.2020 № 41/2020). *Управління інформаційних технологій* здійснює розбудову ІТ-інфраструктури у ДБР, побудову інформаційно-телекомунікаційної мережі. Відповідно до стратегічної програми діяльності ДБР на 2022-2026 роки серед завдань розвитку ІТ-інфраструктури: розмежування мереж ДБР – службових та відкритих; впровадження електронного управління Paperless (єдиний документообіг на всіх рівнях управління; електронний кабінет кандидата на посаду; система управління людськими ресурсами та фінансово-бухгалтерським і матеріальним обліком; електронний портал працівника ДБР; аналітично-довідкова система ДБР; освітній портал працівника ДБР); створення єдиного вікна доступу до відомчих інформаційних ресурсів; створення основного/резервного центрів обробки даних ДБР; забезпечення ДБР сучасним технічним оснащенням з урахуванням новітніх технічних рішень (у звіті відомства за 2023 рік відзначається забезпечення ДБР серверним обладнанням з метою **впровадження технологій із використанням штучного інтелекту**, пов'язаних з мікросервісами та BigData, обладнанням для зберігання даних) [3].

Національне агентство з питань запобігання корупції. Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» до повноважень НАЗК (стаття 11) належать: проведення аналізу стану запобігання та протидії корупції в Україні, діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування у антикорупційній сфері, статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації стосовно ситуації щодо корупції; розроблення проектів Антикорупційної стратегії, державної антикорупційної програми з її виконання; підготовка проекту національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики; організація проведення досліджень з питань

вивчення ситуації щодо корупції. У НАЗК є право (стаття 12) «затверджувати методологію оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади».

До *інформаційно-аналітичного блоку* структури НАЗК можна віднести: *Департамент інформаційних систем, аналітичної роботи та захисту інформації* (здійснює забезпечення роботи державних реєстрів НАЗК; захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах; забезпечення роботи інформаційних ресурсів НАЗК; проведення аналітичної роботи та забезпечення інформаційного розвитку), *відділ цифрової трансформації та інноваційного розвитку* (зміст діяльності відповідний назві), *Департамент антикорупційної політики* (здійснює узагальнення даних про корупцію та протидію їй; правовий аналіз; формування державної антикорупційної політики; координацію, моніторинг та оцінку ефективності її реалізації), *Управління мінімізації корупційних ризиків та антикорупційної експертизи* (проводить аналіз корупційних ризиків, антикорупційну експертизу) [4].

Національна поліція [5]. Як було зазначено вище, Закон України «Про Національну поліцію» приділяє значну увагу ІАД Нацполіції. Крім чіткого структурування напрямів/видів ІАД (стаття 25), окремі з них детально регламентуються, як то: формування (стаття 26) та використання (стаття 27) інформаційних ресурсів поліцією. *Інформаційно-аналітичний блок* Центрального органу управління Нацполіції включає:

- *Департамент інформаційно-аналітичної підтримки* (координує діяльність у сферах цифрової інфраструктури та цифрової трансформації процесів службової діяльності, ІАД та із забезпеченням поліції усіма видами зв'язку; серед основних завдань: формування баз (банків) даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС; організація міжвідомчої/міждержавної інформаційної взаємодії, координація діяльності із актуалізації персонально-довідкового та дактилоскопічного обліків, створення для заінтересованих підрозділів апарату поліції баз/банків даних, що забезпечують діяльність у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, документообігу, а також міжвідомчих інформаційно-аналітичних систем; формування статистичної звітності про результати роботи органів/підрозділів поліції);

- *Департамент кримінального аналізу* (ДКА) – здійснює проведення, організацію та координацію ІАР, спрямованої на **збір, оцінку інформації** (з відкритих джерел (OSINT) та з обмеженим доступом), **її реалізацію** шляхом надання уповноваженим органам/підрозділам для вжиття заходів відповідно до їх компетенції, оцінювання ризиків, а також використання її для забезпечення виконання функцій, покладених на поліцію. Діє відповідно до наказу Національної поліції України від 29.12.2019 № 1354 «Про затвердження Положення про ДКА Національної поліції України». Серед основних завдань ДКА є також формування та підтримка функціонування автоматизованих інформаційних систем, що утворюються в процесі здійснення оперативно-розшукової та аналітичної діяльності. Так, Положенням про автоматизовану інформаційну систему оперативного призначення єдиної інформаційної

системи МВС (далі - АІС ОП), затвердженим наказом МВС України 20.10.2017 № 870 (із змінами), встановлено, що розпорядником АІС ОП є ДКА, а повноваження розпорядника АІС ОП на регіональному рівні надаються управлінням (відділам) кримінального аналізу.

Слід відмітити, що згаданим Положенням про АІС ОП надано визначення *кримінального аналізу* – «специфічний **вид інформаційно-аналітичної діяльності** в оперативно-розшуковій діяльності, що спрямований на встановлення та припущення взаємозв'язків між інформацією (відомостями, даними) про злочинну діяльність та потенційно з нею пов'язаною інформацією, отриманою з інших джерел, її оцінювання, інтерпретацію та прогнозування розвитку досліджуваних подій, ситуацій і фактів з метою їх використання під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, розроблення тактичних і стратегічних заходів з протидії злочинності».

- *Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування* (ДАОЗОР забезпечує координацію, аналіз, планування та контроль дій територіальних (міжрегіональних) органів, структурних (відокремлених) підрозділів поліції з реалізації державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, протидії злочинності, а також надання поліцейських послуг; організація роботи Служби «102» є одним з основних напрямків діяльності підрозділу, у складі ДАОЗОР функціонує управління забезпечення діяльності *ситуаційного центру Нацполіції*). У складі лінійних підрозділів регіональних органів Нацполіції діють відділи Служби «102» - забезпечують здійснення безперервного та цілодобового збору, обробки та передачі за належністю інформації про кримінальні правопорушення та інші події, що надійшли на спецлінію служби «102».

Апарат МВС України. Пункт 4 Положення про МВС України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878 встановлює, що МВС серед іншого: забезпечує належне функціонування єдиної інформаційної системи МВС, її окремих складових (криміналістичного обліку та обліку знарядь кримінальних правопорушень, інших об'єктів; Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин; Електронного реєстру геномної інформації людини), надає інформаційні та кваліфіковані електронні довірчі послуги, забезпечує здійснення повноважень з питань цифрового розвитку, розвиток системи екстреної допомоги населенню за єдиним номером 112; здійснює міжвідомчу/міжнародну інформаційну взаємодію; проводить моніторинг стану публічної безпеки та правопорядку в державі; вивчає, аналізує і узагальнює результати та ефективність реалізації ЦОВВ, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, державної політики у відповідних сферах; аналізує та прогнозує розвиток суспільно-політичних процесів у державі [6].

До інформаційно-аналітичного блоку апарату МВС України слід віднести: *Директорат стратегічного планування та європейської інтеграції* (стратегічне та поточне планування діяльності МВС, підготовка пропозицій МВС до Програми діяльності Уряду України, проектів планів його

пріоритетних дій та середньострокових планів дій Уряду з урахуванням курсу держави на членство в ЄС і НАТО; здійснення стратегічного (комплексного) аналізу тенденцій та динаміки розвитку безпекової ситуації в цілому та окремих її складових; здійснення цілодобового моніторингу стану публічної безпеки і громадського порядку в державі); *Департамент інформатизації* (інформатизація системи МВС; організація формування інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи МВС; забезпечення функціонування системи зв'язку та електронних комунікацій МВС, забезпечення надання акредитованим центром сертифікації ключів МВС кваліфікованих електронних довірчих послуг; забезпечення надання інформаційних послуг юридичним і фізичним особам; захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах МВС; організація процедури проставлення апостиля; управління і моніторинг закріпленого за МВС радіочастотного спектра). *Ситуаційний центр МВС* функціонує з липня 2023 року, до його складу увійшли працівники Служби екстреної допомоги «112», ДПС, ДСНС, Нацгвардії, ДМС. Завдання центру - безперервне стеження за безпековою ситуацією в Україні та оперативне реагування.

Адміністрація Державної прикордонної служби України. Закон України «Про Державну прикордонну службу України» до обов'язків ДПСУ (стаття 19) відносить «здійснення розвідувальної, **інформаційно-аналітичної**, адміністративно-юрисдикційної та оперативно-розшукової діяльності, а також здійснення контррозвідувальних заходів».

До **інформаційно-аналітичного блоку** структури АДПСУ можна віднести: *Департамент організації роботи, планування та контролю* (організація ІАД в Держприкордонслужбі; аналіз та профілювання ризиків у сфері безпеки державного кордону та охорони суверенних прав України у її прилеглий та виключній (морській) економічній зонах; організація стратегічного та поточного планування, розроблення концептуальних документів з питань розвитку Держприкордонслужби, інтегрованого управління кордонами; формування статистичної інформації, статистичної звітності за результатами ОСД Держприкордонслужби; встановлення єдиного порядку документування управлінської інформації і роботи з документами із застосуванням сучасних автоматизованих систем); *Управління зв'язку та інформаційних систем у складі Департаменту охорони державного кордону* (організація створення, функціонування та розвитку інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем Держприкордонслужби, міжвідомчих систем) [7].

Державна міграційна служба України. Відповідно до п. 4 Положення про ДМС України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 360, ДМС України проводить *аналіз міграційної ситуації в Україні, проблем біженців та інших категорій мігрантів, розробляє поточні та довгострокові прогнози із зазначених питань; збирає та аналізує інформацію* про наявність у країнах походження біженців та осіб, які потребують додаткового та тимчасового захисту в Україні, умов, за яких такий

захист надається; забезпечує створення, удосконалення, розвиток, супроводження та підтримку функціонування Єдиного державного демографічного реєстру, Єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами, Національної системи біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства, розпорядником яких є ДМС.

До *інформаційно-аналітичного блоку* ДМС слід віднести: *Департамент організаційного забезпечення* (інформаційно-аналітичне забезпечення ДМС; статистична робота та моніторинг міграційних процесів; планування та контроль; зовнішня інформаційна взаємодія); *Департамент інформатизації, телекомунікацій та захисту інформації* (забезпечення інформатизації та цифрового розвитку; експлуатація телекомунікацій; забезпечення функціонування «Головного обчислювального центру»; супроводження функціонування ЄДДР; захист інформації); *Департамент у справах іноземців та осіб без громадянства* (серед його завдань збір та аналіз інформації по країнах походження); *Державна науково-виробнича корпорація «Київський інститут автоматики»* (здійснює заходи з технологічного вдосконалення автоматизації процесів і електронних сервісів, що використовуються під час виконання функцій ДМС) [8].

Міністерство оборони України. Відповідно до статті 10 Закону України «Про оборону України» Міністерство оборони України «*провадить розвідувальну та інформаційно-аналітичну діяльність в інтересах національної безпеки та оборони держави, бере участь в аналізі воєнно-політичної обстановки, прогнозуванні, виявленні та визначенні рівня воєнної загрози національній безпеці України*».

Інформаційно-аналітичний блок Апарату МО України складають: *Департамент воєнної політики та стратегічного планування* (бере участь в аналізі воєнно-політичної обстановки, визначенні рівня воєнної загрози нацбезпеці України, здійсненні ІАД в інтересах нацбезпеки та оборони; готує пропозиції щодо завдань розвідувальному органу Міноборони; розробляє Стратегію воєнної безпеки України, звітує про її виконання; бере участь у підготовці Стратегії національної безпеки України, доктрин, концепцій, стратегій і програм у сферах нацбезпеки і оборони; готує пропозиції до плану оборони України, забезпечує моніторинг його виконання; забезпечує інформування Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, РНБОУ про стан справ у ЗСУ і Держспецтрансслужбі; розробляє інформбюлетень «Біла книга», проєкт Стратегічного оборонного бюлетеня України, звітує про його виконання); *Директорат цифрової трансформації у сфері оборони* (забезпечує: впровадження та розвитку новітніх інформаційних технологій у сфері оборони; електронну, інформаційну міжвідомчу взаємодію; інформаційну безпеку, а також підготовку держави до відбиття воєнної агресії у кіберпросторі (кібероборони)). Як орган військового управління діє *Головне управління реагування на кризові ситуації*, яке забезпечує: ситуаційну обізнаність, доведення до керівництва МО України

об'єктивної інформації, обґрунтованих оцінок загроз, прогнозів виникнення та розвитку кризових ситуацій, підготовку проектів управлінських рішень, рекомендацій щодо заходів протидії негативним впливам в інтересах оборони; експлуатацію та розвиток *Ситуаційного центру МО України*; взаємодію з Головним ситуаційним центром України, Урядовим ситуаційним центром та Національним координаційним центром кібербезпеки РНБОУ, іншими ситуаційними центрами держави [9].

Генеральний штаб ЗСУ. Відповідно до статті 11 Закону України «Про оборону України» Генеральний штаб ЗСУ «прогнозує тенденції розвитку форм і способів воєнних дій та засобів збройної боротьби, бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері оборони, стратегії воєнної безпеки, обґрунтовує напрями розвитку Збройних Сил України»; «проводить **інформаційно-аналітичну діяльність** в інтересах застосування ЗСУ».

До *інформаційно-аналітичного блоку* ГШ ЗСУ можна віднести: *Головне управління доктрин та підготовки* (J7) (здійснює організацію розробки та розвитку доктринальних документів з питань підготовки та застосування ЗСУ, інших складових сил оборони); *Управління моніторингу та аналізу інформаційного простору* (здійснює моніторинг та аналіз інформаційного простору з метою виявлення потенційних загроз нацбезпеці у воєнній сфері, сферах оборони та військового будівництва, зокрема для визначення потенційних загроз об'єктам критичної інфраструктури та інформаційній безпеці об'єктів сил оборони України); *Управління розвитку автоматизації* (створення Єдиної автоматизованої системи управління ЗСУ (ЄАСУ), комплексне впровадження сучасних інформаційних технологій в діяльність органів військового управління та родів військ (сил) ЗСУ, впровадження проектів автоматизації); *Центральне управління інформаційних проєктів* (розробляє проєкти зі створення інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних систем у ЗСУ, програмного забезпечення); *Центральне управління космічної підтримки* (космічне інформаційно-аналітичне забезпечення в ЗСУ; космічна підтримка в інтересах стратегічного планування застосування ЗСУ, інших складових сил оборони) [10].

Апарат РНБОУ. Відповідно до статті 8 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» та Положення про Апарат РНБОУ, затверджене Указом Президента України від 14.10.2005 № 1446/2005, Апарат РНБОУ є державним органом, який здійснює **інформаційно-аналітичне** та організаційне **забезпечення** діяльності РНБОУ. В свою чергу, науково-аналітичне супроводження діяльності РНБОУ здійснює Національний інститут стратегічних досліджень.

Структура Апарату РНБОУ, затверджена Указом Президента України від 26.02.2021 № 76. Відповідно до визначених законодавством повноважень **більшість підрозділів** Апарату РНБОУ виконує інформаційно-аналітичну функцію. Так, до складу Апарату входять Служби, компетенція яких стосується визначених напрямків сфери національної безпеки і оборони України: (1) з питань запобігання та виявлення корупції; 2) з питань зовнішньої безпеки, 3) з

питань інформаційної безпеки та кібербезпеки, 4) з питань державної та громадської безпеки, 5) з питань воєнної безпеки, 6) з питань мобілізації та територіальної оборони, 7) з питань військово-технічного співробітництва та оборонно-промислового комплексу, 8) з питань економічної безпеки, 9) з питань соціальної та гуманітарної безпеки, 10) з питань безпеки критичної інфраструктури, 11) з питань зовнішньополітичної безпеки та міжнародного співробітництва, 12) з питань фінансового забезпечення виконання заходів у сфері нацбезпеки і оборони). Інформаційно-аналітичне забезпечення також здійснюється Службою з питань інформаційних технологій, Службою з питань стратегічного планування та аналізу, Службою Головного ситуаційного центру.

Слід відмітити, що минулого року питання мережі ситуаційних центрів, в основі якої Головний ситуаційний центр України при Апараті РБОУ, було актуалізовано шляхом розвитку його нормативно-правового забезпечення (Постановою Кабінету Міністрів України від 11.07.2023 №705 «Питання мережі ситуаційних центрів» затверджено «Примірне положення про ситуаційний центр центрального органу виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, іншого державного органу, органу сектору безпеки і оборони»).

Висновки. Видається можливим зафіксувати такі **основні тенденції розвитку ІАД** безпекових/правоохоронних та оборонних інституцій України:

1. Пріоритизація завдань **розвитку інформаційних технологій** для підвищення ефективності ІАД, **цифрового розвитку**.

2. Кристалізація/виокремлення в ІАД **прикладної функції** – збір (у т.ч. безпосередньо ІАП) та аналіз інформації (з відкритих джерел (OSINT) та з обмеженим доступом), спрямований на виявлення правопорушень/загроз, інформаційно-аналітичне забезпечення пошукової/правозастосовної діяльності оперативних/слідчих, підрозділів дізнання та детективів (**кримінальний аналіз**). Наразі ця функція реалізується, зокрема: Департаментом кримінального аналізу – **Національна поліція**; Управлінням кримінального аналізу та фінансових розслідувань – **НАБУ**; Департаментом аналізу інформації та управління ризиками – **БЕБ**.

3. Здійснення **ІАД в інтересах управління ризиками** (узагальнення та аналіз інформації, виявлення, оцінювання за його результатами ризиків, загроз національній безпеці у сферах діяльності відомств, напрацювання способів їх мінімізації та усунення, аналіз негативних тенденцій, профілювання ризиків для конкретних сфер). Наразі така діяльність провадиться, зокрема: Управлінням мінімізації корупційних ризиків та антикорупційної експертизи – **НАЗК**; Департаментом управління ризиками – **Державна податкова служба України**; Департаментом кримінального аналізу – **Національна поліція**; Департаментом організації роботи, планування та контролю (здійснює аналіз та профілювання ризиків у сфері безпеки державного кордону) – **АДПСУ**; Департаментом аналізу інформації та управління ризиками – **БЕБ**; Головним управлінням реагування на кризові ситуації – **МОУ**.

4. Розвиток **мережі ситуаційних центрів** – організаційно-технічних комплексів, завданням яких є *забезпечення* безперервного стеження за безпековою ситуацією в Україні, ситуаційної обізнаності, *інформування* керівництва відомств щодо прогнозів виникнення та розвитку кризових ситуацій, підготовка проектів управлінських *рішень, рекомендацій щодо заходів* протидії негативним впливам, міжвідомча інформаційна взаємодія із вказаних питань, у т.ч. з Головним ситуаційним центром України, Урядовим ситуаційним центром та Національним координаційним центром кібербезпеки РНБОУ.

5. **Стратегічний аналіз** є *базовим* напрямком ІАД лише для окремих **органів** сектору безпеки і оборони (реалізація повноважень яких стосується питань національної безпеки в значній кількості сфер), що мають відповідні профільні структурні підрозділи (зокрема, наведені вище Служби *Апарату РНБОУ*; Директорат стратегічного планування та європейської інтеграції – *МВС України*; Департамент воєнної політики та стратегічного планування – *МОУ*).

6. Перспективним є **використання в ІАД штучного інтелекту** (далі - ШІ), а також здійснення ІАД в інтересах протидії загрозам національній безпеці, пов'язаним із застосуванням ШІ.

Аналіз інформації щодо відомчих моделей побудови **системи ІАП** із врахуванням відмічених вище тенденцій дозволяє виділити такі умовно **основні напрямки ІАД** правоохоронних/безпекових структур:

- розвиток та забезпечення **інформаційними технологіями/цифровізація**, створення/ведення, відомче/міжвідомче використання **реєстрів та баз (банків) даних, інформаційно-аналітичних систем**, перспективна складова напрямку – запровадження та використання технологій ШІ;

- **прикладний інформаційний пошук та аналіз** (кримінальний/оперативний аналіз), що передбачає у тому числі роботу з відкритими джерелами (використання методик OSINT) та інформацією з обмеженим доступом, забезпечує поточну діяльність оперативних/слідчих, підрозділів дізнання та детективів та надає пошукову суб'єктність для ІАП;

- безперервний моніторинг безпекової ситуації в Україні, **забезпечення ситуаційної обізнаності**, ситуаційний аналіз; **аналітичне забезпечення** проактивного та реактивного **реагування на кризові ситуації** шляхом напрацювання проектів управлінських рішень;

- аналіз інформації для оцінювання ризиків та загроз національній безпеці у сферах відповідальності відомств, напрацювання способів їх мінімізації та усунення, аналіз негативних тенденцій, профілювання ризиків для конкретних сфер правоохоронної діяльності/національної безпеки (**ІАД в інтересах управління ризиками**);

- **міжвідомчий/міждержавний інформаційний обмін, інформування** Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, РНБОУ, інших суб'єктів прийняття управлінських рішень з актуальних питань/проблем/загроз;

- **стратегічний аналіз** (спрямований на розробку стратегічних документів, що формулюють узагальнені оцінки стану нацбезпеки, відображають національні пріоритети та є основою для стратегічного планування);

- **ІАД в інтересах забезпечення управлінської діяльності**, у т.ч. реалізації функцій контролю та планування (статистична робота, формування звітності, підготовка візуалізацій/презентацій, формулювання цілей, розробка планів).

Список використаних джерел:

1. Про Бюро. Офіційний вебсайт НАБУ. URL: <https://nabu.gov.ua/about-the-bureau/>.
2. Інформаційно-аналітична діяльність. Офіційний вебсайт Бюро економічної безпеки України. URL: <https://esbu.gov.ua/diialnist/informatsiino-analitychna-diialnist>.
3. Звіти/Діяльність. Офіційний вебсайт Державного бюро розслідувань. URL: <https://dbr.gov.ua/reports>.
4. Структура НАЗК. Офіційний вебсайт НАЗК. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/struktura-nazk/>.
5. Структура|. Офіційний вебсайт Національної поліції. URL: <https://www.npu.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policiyi/>.
6. Структура. Офіційний вебсайт МВС України. URL: <https://mvs.gov.ua/ministry/struktura>.
7. Структура. Офіційний вебсайт Державної прикордонної служби України. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/structure>.
8. Про ДМС. Офіційний вебсайт ДМС України. URL: <https://dmsu.gov.ua/pro-dms.html/>.
9. Структура апарату Міністерства. Офіційний вебсайт Міністерства оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-aparatu-ministerstva/>.
10. Структура апарату Головнокомандувача та Генерального Штабу. Офіційний вебсайт Генерального штабу ЗСУ. URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-generalnogo-shtabu/>.

ХУДЕНКО Дмитро – ветеран
Національної поліції України, начальник
Департаменту кримінального аналізу
Національної поліції України у 2021-2023
роках

СТАНДАРТИ У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ТА СУЧАСНІ ДЖЕРЕЛА ДЛЯ ЙОГО СТАНДАРТИЗАЦІЇ

Науковцями, експертами та практичними працівниками приділяється особлива увага стандартам у сфері кримінального аналізу. Суть проблеми, що нами вивчається, – відсутність в Україні мінімальних нормативно-правових або нормативних відомчих чи міжвідомчих стандартів у цій важливій сфері, за виключенням загальноновизнаних міжнародних стандартів, стандартів вищої освіти та нормативних актів або рекомендацій.

Лишається не вирішено одностайно питання, що саме та як впроваджувати чи розробляти, міжнародні стандарти, кращі стандарти певної країни або ж свої стандарти. Втім, наразі відбувається початок полеміки у наукових і практичних колах, яка зазвичай передує стандартизації, як діяльності, спрямованій на впорядкування сфери кримінального аналізу за допомогою встановлення загальних та багатократних основ вживання відносно поставлених та потенційно можливих завдань.

Дане питання набуває особливої актуальності в умовах інтенсивного розвитку кримінального аналізу у протидії воєнним злочинам, а також поширення його серед різних інституцій публічного та приватного сектору громадського суспільства. Практичне значення цінність використання стандартів може сприяти глобалізації кримінального аналізу.

Порушене нами питання у різній мірі досліджено відомими вченими [1, 2, 3], але новітні умови потребують додаткового переосмислення.

На нашу думку, стандарти у сфері кримінального аналізу - це загальноприйняті матеріальні та процедурні норми загального та спеціального характеру, які регламентують суспільні відносини суб'єктів кримінального аналізу у його сфері, а також встановлюють вимоги щодо аналітичного продукту.

Залежно від характеру регулювання суспільних відносин можна виділяти стандарти у сфері кримінального аналізу загального та спеціального характеру. При цьому перші стосуються загальної діяльності людини, громади та суспільства, а другі - надання послуг із проведення кримінального аналізу, відповідних державних інституцій та їх спеціалістів.

Вважаємо, що у якості джерел для стандартизації кримінального аналізу доцільно використати ряд таких документів з огляду на їх потенціал та найближчу спорідненість:

1. Загальний регламент захисту даних (GDPR) [4]. GDPR хоча і накладає обмеження, які можуть ускладнити збір і аналіз даних, він також сприяє більш етичному та прозорому підходу до обробки персональних даних, що є вкрай важливим у середовищі, керованому аналітикою.

GDPR має кілька фундаментальних наслідків для кримінального аналізу: захист даних і конфіденційність. GDPR запроваджує суворі стандарти захисту персональних даних. Це впливає на те, як персональні дані збираються, обробляються та зберігаються під час розслідувань; доступ до інформації. Спеціалісти або експерти можуть зіткнутися з обмеженнями доступу до певних типів даних через відповідність GDPR. Це може вплинути на глибину та обсяг кримінального аналізу; обмін даними. GDPR впливає на обмін даними через

кордони, особливо під час міжнародних кримінальних розслідувань. Існують суворі правила передачі даних за межі ЄС, що може вплинути на спільний кримінальний аналіз.

2. Досвід ЄС, Великобританії та США в регламентації технології штучного інтелекту (далі - ШІ). Законодавство та проекти актів щодо регулювання ШІ у ЄС, Великобританії та США значно різняться, відображаючи різноманітні підходи до балансування інновацій та управління ризиками у сфері ШІ. До того ж, у деяких країнах дане питання потребує правового врегулювання та знаходиться на стадії обговорення. Вплив на кримінальний аналіз у цих регіонах, ймовірно, буде сформований цими нормативними відмінностями, підкреслюючи баланс між інноваційними програмами ШІ та етичними, правовими та соціальними міркуваннями.

Наприклад, Закон про штучний інтелект [5] має на меті забезпечити безпеку штучного інтелекту в Європі, поважати основні права та демократію та підтримувати розвиток бізнесу. Він встановлює зобов'язання для штучного інтелекту на основі потенційних ризиків і рівня впливу.

3. Державний стандарт цифрових доказів у інформаційній безпеці. ДСТУ EN ISO/IEC 27037:2022 - це національний стандарт, який за виключенням декількох положень, надає рекомендації та керівні принципи для ідентифікації, збирання, отримання та збереження потенційних цифрових доказів. Він не замінює методологій або методик, прийнятих у криміналістиці, оперативно-розшуковій діяльності чи кримінальному процесі. Він не вимагає обов'язкового застосування конкретних методів та інструментів, а надає можливість з огляду на недовговічність цифрових слідів застосувати методологію для гарантування цілісності та автентичності потенційних цифрових доказів, а також пропонує базові навички, компетенції спеціаліста та мінімальні вимоги до обігу потенційних цифрових доказів.

4. Берклійський протокол [6]. Основними аспектами даного протоколу є етичні, методологічні, правові, навчальні, керування даними, написання звітів та їх поширення тощо. Даний протокол є першим універсальним набором стандартів, включаючи збір, зберігання, верифікацію та аналіз цифрової інформації з відкритих джерел, зокрема в соціальних медіа. Головним чином він зосереджений на розслідуваннях основних порушень прав та свобод людини та покликаний покращити використання цифрових даних у міжнародних кримінальних та правозахисних інституціях.

5. Базові стандарти розслідування для документування міжнародних злочинів в Україні. Особливий інтерес становить Керівництво з базових стандартів розслідування для документування міжнародних злочинів в Україні, метою якого є ознайомлення фахівців-практиків з організацій громадянського суспільства з міжнародними стандартами, що стосуються документування міжнародних злочинів в контексті конфліктів, які відбуваються в Україні з 2014 року [7, с. 9]. Так, розділ 5 надає глибокий аналіз процесів отримання, запису, обробки та аутентифікації різних типів даних: фізичних, документальних, цифрових, а також з соціальних мереж (SOCINT) та відкритих джерел (OSINT).

Він розпочинається з детального огляду концепції “доказу”, виділяючи його різні категорії, особливо з акцентом на вимоги до допустимості в міжнародних кримінальних процесах.

Таким чином, це не вичерпний перелік джерел, серед яких можна додати ще одне узагальнення стандартів [8], але вони мають потенціал для продовження раціональної та об'єктивної полеміки навколо стандартів кримінального аналізу, а також можуть бути враховані при стандартизації цієї сфери.

Список використаних джерел:

1. Бурангулов В.А. Кримінальний аналіз в правоохоронній діяльності : дис д-ра філос.: 081 / Владислав Андрійович Бурангулов; МВС України, Одеськ. держ. ун-т внутр. справ. - Одеса, 2024. - 231 с.

2. Дмитренко Т.Л. Протидія глобальним викликам, пов'язаним з використанням інноваційних технологій у злочинних цілях, шляхом підвищення стандартів кримінального аналізу // Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України [Текст] : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 11 серп. 2022 р.) / [редкол.: С.С. Чернявський, Д.І. Овсянюк, В.В. Корольчук]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. – С. 57-60.

3. Теоретичні та прикладні аспекти проведення стратегічного, тактичного та оперативного кримінального аналізу (Реалізація філософії ІЛР в системі кримінального аналізу Національної поліції України) посібник / Користін О.Є., Свиридюк Н.П., Афонін Д.С, та ін. - Одеса,; ОДУВС, 2023. - 144 с.

4. Regulation (EU) 2016/679 (General Data Protection Regulation) in the current version of the OJ L 119, 04.05.2016; cor. OJ L 127, 23.5.2018. Режим доступу: gdpr-info.eu. - Назва з екрана.

5. Artificial Intelligence Act: deal on comprehensive rules for trustworthy AI. Режим доступу: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20231206IPR15699/artificial-intelligence-act-deal-on-comprehensive-rules-for-trustworthy-ai>. - Назва з екрана.

6. Протокол Беркли по ведению расследований с использованием открытых цифровых данных. – Женева: Организация Объединенных Наций, 2022. – 87 с. Режим доступу: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-12/Berkeley-Protocol-Russian.pdf>. - Назва з екрана.

7. Керівництво з базових стандартів розслідування для документування міжнародних злочинів в Україні. Травень 2023. Режим доступу: URL: globalrightscompliance.com/wp-content/uploads/2023/05/КЕРІВНИЦТВО-З-БАЗОВИХ-СТАНДАРТІВ-РОЗСЛІДУВАННЯ-ДЛЯ-ДОКУМЕНТУВАННЯ-МІЖНАРОДНИХ-ЗЛОЧИНІВ-В-УКРАЇНІ.pdf - Назва з екрана.

8. Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина. Режим доступу: URL: https://justgroup.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/standart-rozsliduvannya_zagalna-chastyna.pdf. - Назва з екрана.

ЗІНЧЕНКО Данііл Анатолійович –
*ад'юнкт відділу аспірантури
(ад'юнктури) і докторантури
Харківського національного університету
внутрішніх справ, старший лейтенант
поліції*

ІВАНЦОВ Володимир Олександрович –
*начальник відділу аспірантури
(ад'юнктури) і докторантури, кандидат
юридичних наук Харківського
національного університету внутрішніх
справ, майор поліції*

ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Інформаційно-аналітична діяльність є ключовою складовою ефективною роботи правоохоронних органів у боротьбі з організованою злочинністю. У сучасних умовах, коли технологічний прогрес створює нові можливості для злочинців, захист інформації стає одним із найважливіших завдань. Організована злочинність використовує інформаційні технології для здійснення незаконної діяльності, тому правоохоронні органи повинні володіти ефективними механізмами захисту інформації.

Інформаційно-аналітична діяльність є однією з ключових функцій правоохоронних органів у протидії організованим злочинностям. Вона охоплює процеси збору, аналізу, обробки та використання даних для прийняття обґрунтованих рішень і стратегічного планування[1]. Основною метою цієї діяльності є створення інформаційної бази, яка дозволяє правоохоронним органам виявляти, розслідувати та запобігати злочинам, організованим злочинним групам та їх мережам.

Сучасна організована злочинність характеризується високим рівнем організації, використанням новітніх технологій і методів конспірації. Це вимагає від правоохоронних органів використання більш складних підходів до збору та аналізу інформації. Інформаційно-аналітична діяльність забезпечує правоохоронців необхідними інструментами для виявлення зв'язків між окремими злочинцями, групами та різними злочинними угрупованнями. Завдяки цьому стає можливим встановлення ієрархії злочинних організацій, їхньої структури та методів діяльності. Крім того, аналіз інформації дозволяє визначити слабкі місця в діяльності злочинців, що може бути використано для успішного проведення оперативно-розшукових заходів. Основою інформаційно-аналітичної діяльності є використання сучасних технологій, таких як бази даних, системи обробки великих обсягів інформації (Big Data) та

інструменти штучного інтелекту[1]. Ці технології дозволяють автоматизувати процеси аналізу даних, виявляти закономірності та тренди, які можуть бути невидимими при традиційних методах аналізу. Наприклад, аналіз фінансових транзакцій може виявити підозрілі операції, які вказують на відмивання грошей або фінансування незаконної діяльності. Аналіз телекомунікаційних даних допомагає встановити мережі зв'язків між підозрюваними, їхні маршрути пересування та способи комунікації. Завдяки цьому стає можливим виявлення як лідерів злочинних угруповань, так і їхніх зв'язків з іншими організаціями, включаючи міжнародні.

Інформаційно-аналітична діяльність також відіграє вирішальну роль у прогнозуванні та запобіганні злочинним діям. Завдяки аналізу минулих подій, правоохоронні органи можуть прогнозувати ймовірні сценарії розвитку ситуації, визначати потенційні загрози та планувати превентивні заходи. Наприклад, аналіз тенденцій у злочинності дозволяє виявити нові методи, які використовують злочинці, і відповідно адаптувати стратегії протидії[2]. Це особливо важливо в контексті боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, де злочинні угруповання швидко змінюють свої тактики та використовують різні країни для здійснення незаконної діяльності. Інформаційно-аналітична діяльність потребує високого рівня професіоналізму та спеціалізації від працівників правоохоронних органів. Вони повинні мати навички роботи з інформаційними технологіями, знання методів аналізу даних, а також розуміння кримінологічних процесів. Окрім того, важливим аспектом є забезпечення захисту інформації та конфіденційності, оскільки витік інформації може поставити під загрозу ефективність оперативно-розшукових заходів та безпеку працівників.

На нашу думку, інформаційно-аналітична діяльність є невід'ємною складовою системи протидії організованій злочинності. Вона забезпечує правоохоронні органи інструментами для розуміння, виявлення та нейтралізації злочинних загроз. У сучасних умовах, коли злочинні організації стають все більш технологічно оснащеними та глобалізованими, роль інформаційно-аналітичної діяльності лише зростає. Тому розвиток та вдосконалення цієї сфери є одним з ключових напрямів підвищення ефективності боротьби з організованою злочинністю.

Захист інформації в інформаційно-аналітичній діяльності правоохоронних органів є критичним елементом для забезпечення ефективності боротьби з організованою злочинністю. Для протидії витокам даних і несанкціонованому доступу застосовують комплексний підхід, що поєднує різноманітні методи та технології. Цей підхід включає правові, організаційні, технічні та процедурні заходи, кожен з яких відіграє свою роль у забезпеченні безпеки інформації.

Правові методи захисту інформації забезпечують регламентування процесів збору, зберігання та обробки даних. Законодавство визначає рамки використання інформації, встановлює права та обов'язки осіб, які працюють з конфіденційною інформацією, а також передбачає відповідальність за

порушення правил її захисту. Правоохоронні органи мають розробляти внутрішні нормативні документи, що детально регламентують процедури доступу до інформації, правила роботи з нею та заходи безпеки[3]. Ці документи повинні бути узгоджені з національним та міжнародним законодавством, особливо в контексті захисту персональних даних і забезпечення прав людини. Організаційні методи включають впровадження внутрішніх політик та інструкцій, які регулюють питання інформаційної безпеки. До них належить визначення рівнів доступу до інформації для різних категорій працівників, що дозволяє мінімізувати ризики несанкціонованого доступу. Також важливим є проведення регулярних навчань і тренінгів для персоналу щодо методів захисту інформації та правил роботи з конфіденційними даними. Створення спеціальних підрозділів, відповідальних за інформаційну безпеку, забезпечує постійний контроль за дотриманням встановлених вимог і своєчасне реагування на інциденти, пов'язані з порушенням безпеки інформації.

Технічні методи захисту інформації є найбільш різноманітними і включають використання спеціалізованого програмного та апаратного забезпечення. Одним з ключових методів є шифрування даних, яке дозволяє захистити інформацію під час її передачі та зберігання. Шифрування забезпечує, що навіть у разі перехоплення або витоку даних, зловмисники не зможуть отримати доступ до їхнього змісту без відповідного ключа. Для контролю доступу до інформаційних систем використовуються системи автентифікації та авторизації. Вони включають використання паролів, біометричних даних, двофакторної автентифікації та інших методів для підтвердження особи користувача. Це дозволяє забезпечити доступ до конфіденційної інформації лише уповноваженим особам і запобігти несанкціонованим спробам проникнення в інформаційну систему. Захист від шкідливого програмного забезпечення та атак на інформаційні системи забезпечується за допомогою антивірусних програм, міжмережевих екранів і систем виявлення вторгнень. Антивірусні програми сканують системи на наявність шкідливих кодів і забезпечують їхнє видалення або ізоляцію[4]. Міжмережеві екрани контролюють мережевий трафік, блокуючи підозрілі та небезпечні з'єднання. Системи виявлення вторгнень аналізують дії в мережі та на кінцевих пристроях, щоб виявити ознаки потенційних атак або зловмисної діяльності. Ці інструменти забезпечують активний моніторинг стану безпеки та оперативне реагування на інциденти. Процедурні методи захисту інформації стосуються порядку дій працівників під час роботи з конфіденційною інформацією. До них належать процедури резервного копіювання даних, що забезпечують відновлення інформації у разі її втрати чи пошкодження. Регулярне оновлення програмного забезпечення та своєчасне встановлення виправлень безпеки мінімізують ризики використання вразливостей у системі. Також важливими є процедури фізичного захисту, які включають обмеження доступу до приміщень, де зберігається або обробляється конфіденційна інформація, використання сейфів та інші засоби фізичної безпеки.

Ми вважаємо, що комплексний підхід до захисту інформації в інформаційно-аналітичній діяльності правоохоронних органів забезпечує надійний бар'єр проти різноманітних загроз. У сучасних умовах, коли методи організованої злочинності стають все більш складними і технологічно розвинутими, ефективний захист інформації є ключовим фактором успішної протидії злочинній діяльності.

Отже, захист інформації в інформаційно-аналітичній діяльності правоохоронних органів є критичним чинником у боротьбі з організованою злочинністю. Успішна протидія таким загрозам потребує комплексного підходу, що поєднує правові, організаційні та технічні заходи. Забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності інформації дозволяє правоохоронним органам діяти ефективно та безпечно, запобігаючи витокам даних, які можуть поставити під загрозу розслідування та безпеку залучених осіб. Впровадження сучасних технологій, таких як шифрування, системи контролю доступу та засоби кібербезпеки, сприяє підвищенню захисту інформації, забезпечуючи оперативність та надійність інформаційно-аналітичної діяльності. У сучасних умовах стрімкого розвитку технологій та методів злочинної діяльності, постійне вдосконалення систем захисту інформації стає невід'ємною частиною ефективної стратегії правоохоронних органів у протидії організованій злочинності.

Список використаних джерел:

1.Зінченко Д.А, Висоцький М.О. Заходи забезпечення кібербезпеки в системах обміну інформацією правоохоронних органів. *Застосування інформаційних технологій у правоохоронній діяльності. Матеріали круглого стола 14 грудня 2023 року.* С. 173. СТ. 98-100.

2.Макарова О. П. Особливості підготовки майбутніх працівників поліції в умовах воєнного стану. *Сучасні проблеми фізичної підготовки в силових структурах України.* Харків. НАНГУ. 2023. С. 43-45.

3.Рязанцева, І. М. Деякі проблемні питання захисту інформації про особу у кіберпросторі. *International scientific innovations in human life:The 13th International scientific and practical conference.* Manchester. 2022. P. 488-490.

4.Холдоєнко А. В. Правові аспекти захисту свідомості людини від впливу шкідливої інформації. *Шлях успіху і перспективи розвитку.* МВС України. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. ХНУВС. 2020. С. 518-520.

КАТРИЧ Семен Олександрович – курсант 3 курсу 1 групи Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Наукові керівники:

ФІВКІН Петро Миколайович –

начальник кафедри права Національної безпеки та правової роботи Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ІВАЩЕНКО Сергій Миколайович –
доцент кафедри права Національної безпеки та правової роботи Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ КВАРТИРНО-ЕКСПЛУАТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Організаційно-правові засади квартирно-експлуатаційного забезпечення у Збройних Силах України регламентують діяльність, пов'язану з наданням житлових приміщень, їх обслуговуванням та утриманням. Ці засади забезпечують управління та контроль над відповідними процесами, а також визначають права та обов'язки учасників системи. Актуальність даної теми обумовлена тим, що ефективное квартирно-експлуатаційне забезпечення є критично важливим для забезпечення житлових умов військовослужбовців та підтримки їхньої бойової готовності, саме хороші умови проживання сприяють моральному духу і здоров'ю особового складу. В Україні тривають значні реформи в оборонному секторі, які включають вдосконалення системи управління та забезпечення військових. Оптимізація використання фінансових та матеріальних ресурсів для забезпечення житлових умов є важливою для ефективного управління державними коштами та ресурсами. Розуміння та актуалізація правових засад є необхідними для ефективної реалізації державних програм та політик. Розробка і вдосконалення організаційно-правових засад допомагає адаптуватися до нових умов та вимог сьогодення. Законодавство та нормативні акти, що регулюють квартирно-експлуатаційне забезпечення, постійно змінюються. Забезпечення гідних умов для військовослужбовців є частиною соціального захисту та може впливати на рівень задоволення службовців своїм статусом і умовами служби. Таким чином, розробка і вдосконалення організаційно-правових засад квартирно-експлуатаційного забезпечення є важливим напрямком, який має безпосередній вплив на ефективність функціонування Збройних Сил України та їхню здатність виконувати покладені на них завдання.

Основою правового регулювання квартирно-експлуатаційного забезпечення є Конституція України, Закони України, зокрема Закон України «Про Збройні Сили України», а також спеціальні закони і нормативно-правові

акти, що регулюють житлові права військовослужбовців та обслуговування військових об'єктів.

Структура квартирно-експлуатаційного забезпечення квартирно-експлуатаційного забезпечення у Збройних Силах України є багаторівневою і включає різні рівні управління та відповідальності. До основних компонентів цієї структури належать на центральному рівні Міністерство оборони України (МОУ), яке здійснює загальне управління та координацію діяльності квартирно-експлуатаційного забезпечення на національному рівні (МОУ визначає стратегічні напрями, політику і нормативно-правові акти, що регулюють квартирно-експлуатаційне забезпечення) та Головне управління житлового забезпечення, яке підпорядковується МОУ і відповідає за розробку та реалізацію політики у сфері квартирно-експлуатаційного забезпечення (включає департаменти або відділи, які займаються плануванням, контролем та координацією діяльності у цій сфері). На оперативному рівні Генеральний штаб Збройних Сил України (ГШ ЗСУ) координує діяльність квартирно-експлуатаційного забезпечення та, здійснює контроль за виконанням наказів МОУ, управляє ресурсами, призначеними для забезпечення житлових умов і обслуговування об'єктів, а Командування військових формувань відповідальне за реалізацію політики квартирно-експлуатаційного забезпечення в межах конкретних видів збройних сил (сухопутні війська, військово-морські сили, військово-повітряні сили) та забезпечення житлових умов особового складу. На тактичному рівні Командування військових частин і підрозділів безпосередньо реалізують завдання квартирно-експлуатаційного забезпечення на рівні своїх підрозділів, включаючи управління і обслуговування житлових приміщень, проведення ремонту та обслуговування інфраструктури, також військові частини мають свої внутрішні служби квартирно-експлуатаційного забезпечення, які займаються утриманням казарм, гуртожитків, службових приміщень та інших об'єктів інфраструктури. Існують функціональні підрозділи: ремонтно-будівельні підрозділи, які відповідають за виконання будівельних і ремонтних робіт (спеціалізовані ремонтно-будівельні роти або батальйони, які працюють над капітальним і поточним ремонтом об'єктів), комунальні служби, що забезпечують постачання води, електрики, газу, опалення та інші комунальні послуги для військових об'єктів, та Облікові та адміністративні підрозділи, які ведуть облік житлових приміщень, складають звіти, здійснюють контроль за виконанням нормативів і стандартів. На рівні контролю та моніторингу існують контрольні комісії і інспекції, які відповідають за перевірку якості виконання робіт з будівництва і ремонту, дотримання стандартів та нормативів. Включають інспекції на різних рівнях (центральному, оперативному та тактичному) та моніторингові групи, що проводять регулярний моніторинг стану житлових приміщень, інфраструктури і надають рекомендації для покращення. Навчальні центри і курси організовують навчання для працівників квартирно-експлуатаційного забезпечення, включаючи спеціалізовані курси та тренінги для підвищення кваліфікації. Таким чином, структура квартирно-експлуатаційного забезпечення у Збройних

Силах України охоплює кілька рівнів управління і функціональних підрозділів, які взаємодіють для забезпечення високих стандартів житлових умов та обслуговування військових об'єктів.

Квартирно-експлуатаційного забезпечення у Збройних Силах України має ряд ключових завдань, які спрямовані на забезпечення військовослужбовців належними житловими умовами та підтримання інфраструктури. Головне завдання квартирно-експлуатаційного забезпечення — надання військовослужбовцям і їхнім сім'ям належних умов для проживання. Це включає розподіл житлових приміщень, забезпечення їх ремонтами та обслуговуванням. До інших завдань належать: управління нерухомістю та ведення документації (організація та контроль за використанням і утриманням військових містечок, казарм, гуртожитків та інших об'єктів нерухомості, що належать Збройним Силам); технічне обслуговування та ремонт (проведення регулярного технічного обслуговування, капітального і поточного ремонту будівель і споруд, а також забезпечування їхнього технічного належного функціонування); забезпечення комунальних послуг; планування і модернізація, а саме розробка і реалізація планів щодо будівництва нових об'єктів, реконструкції існуючих і модернізації житлових приміщень та інфраструктури; контроль за дотриманням стандартів, які стосуються будівництва, ремонту та експлуатації житлових приміщень; забезпечення безпеки, а саме гарантування безпеки житлових об'єктів, включаючи пожежну безпеку, безпеку від техногенних аварій і забезпечення заходів щодо запобігання крадіжкам та вандалізму. Ці завдання є критично важливими для підтримання високого рівня житлових умов військовослужбовців та ефективної експлуатації військової інфраструктури.

Таким чином організаційно-правові засади квартирно-експлуатаційного забезпечення у Збройних Силах України є багатогранною системою, що охоплює правові, організаційні та функціональні аспекти. Ефективна реалізація КЕЗ забезпечує належні житлові умови для військовослужбовців, що є важливим фактором підтримання їхньої бойової готовності і морального духу. Належне управління, контроль, моніторинг, а також підготовка кадрів і координація з іншими структурами сприяють успішній реалізації завдань квартирно-експлуатаційного забезпечення і забезпечують відповідність сучасним вимогам і стандартам.

*M. LESYK. - Kharkiv National University of
Internal Affairs*

Науковий керівник – І.Л. КРАВЕЦЬ

Консультант з мови – І.Л. КРАВЕЦЬ

APPLICATION OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE FIGHT AGAINST CORRUPTION

The use of modern information technologies in the fight against corruption international experience of developed countries to obtain appropriate and effective technologies in improving the whole system of information technology.

The use of information and communication technology (ICT) in the fight against corruption is gaining more and more popularity around the world. The desire to use modern approaches to combating corruption, fueled by the rapid development of ICT, has led to the emergence of new interesting solutions. Currently, ICT can be actively used to promote honesty and integrity in the provision of public services, in strengthening the system of public reporting, in the field of public procurement and public finance management.

In addition, ICT are often used to provide the population with effective access to information on government financial activities, promote public participation in decision-making processes, conduct various information activities for the population to create an atmosphere of intolerance to corruption, and ensure public awareness of Anti-corruption service and the possibility of anonymous reports of corruption.

An important condition for the effective use of ICT in the anti-corruption sector is the creation of an information environment using the Internet, including improving computer literacy, improving the safety of ICT infrastructure, providing free high-speed Internet to the population. [1]

For example, declarations: both at the national and international level, it is recognized that the system of electronic declaration of Ukraine is unique both from a technical point of view and in its scale. This is confirmed, among other things, by the fact that the anti-corruption bodies of the EU (for example, the Central Anti-Corruption Bureau of the Republic of Poland, the National Agency for Integrity of Romania, the Anti-Corruption Agency of the Republic of Serbia) are showing increasing interest in adopting the Ukrainian experience in the administration and use of the system electronic declaration.

The electronic declaration system is one of the key anti-corruption mechanisms that performs a preventive function and is an effective tool for detecting corruption. First it guarantees public control over the wealth of public servants who receive income, in particular, from the state budget, as well as increase the rejection and public negative opinion about corruption. Therefore, it is undeniable that electronic declarations contained in the information and telecommunications system "Unified State Register of Declarations of Persons Authorized to Perform State or Local Self-Government Functions" (hereinafter - the Register of Electronic Declarations) are a source of information for detecting corruption, as a special authorized by anti-corruption bodies and public activists, which substantiates the EU requirements for the proper functioning of the electronic declaration and verification system of declarations [2].

The police use the following modern information technologies in the fight against corruption in Ukraine:

1. The use of electronic registers. One of the key tools in the fight against corruption is electronic registers and databases that provide access to information on financial condition and property declarations of officials. An important example is

the Unified State Register of Declarations, which allows you to check the declarations of officials for compliance with the real property status. The police together with the National Agency for the Prevention of Corruption (NAPC) can promptly detect violations and take appropriate measures against officials who hide their income or receive them illegally [3].

2. ProZorro platform. The ProZorro public procurement system has become an important step towards reducing the level of corruption in public procurement. This platform ensures transparency of all stages of tenders, allowing you to track the participation of companies and spending budget funds. Thanks to ProZorro, law enforcement agencies can control the procurement process and identify possible corruption conspiracies, which significantly reduces the risk of illegal manipulation. [4]

3. Big data analysis. Modern big data analysis technologies allow law enforcement agencies to effectively identify suspicious financial transactions and other corruption schemes. The use of artificial intelligence and analytical platforms makes it possible to analyze huge amounts of information from various sources, such as financial statements, tenders, data from registers. This significantly increases the speed of investigations and the effectiveness of detecting complex corruption schemes.

4. Cybersecurity systems. As the modern fight against corruption is largely based on digital technology, cybersecurity is an important aspect. Police and other anti-corruption bodies use data protection systems against unauthorized access and cyberattacks. This protects state information systems from manipulation and unauthorized interference, which can prevent investigations or hide corruption offenses.

5. Use of open data. Open data play an important role in the fight against corruption. Public access to information from various state registers allows journalists, NGOs and ordinary citizens to detect violations and apply to law enforcement agencies. The police can cooperate with NGOs to obtain additional data on possible corruption, which increases the level of public control and transparency.

6. Online platforms for citizens. Online platforms and mobile applications are actively used to involve the public in the fight against corruption, which allow citizens to report cases of corruption. Initiatives such as the Anti-Corruption Card of Ukraine project allow you to send complaints and reports of corruption offenses, which can then be verified by the police. This increases the efficiency of responding to corruption offenses and creates conditions for rapid collection of information.

Consider some examples of the successful use of ICT in combating corruption in foreign countries.

Of particular interest is the experience of using information technology in the fight against corruption in South Korea - the program "Open", launched in 1999. The program allowed citizens to control the process of consideration of their appeals by civil servants via the Internet. As soon as a citizen submits an application, for example, for a construction permit, the staff of the relevant department posts information about this application on the Open website. On the Internet, citizens can

find out in real time whether their application is properly registered, who specifically deals with this issue, when you can expect permission, and if the request is not satisfied, then for what reasons.

Thanks to this program, citizens can follow the progress at any time consideration of documents on your application. Online control system for consideration of citizens' appeals "OPEN", ensuring transparency in work of the city administration, allows to prevent unnecessary delay or allows unfair consideration of citizens' cases by official citizens to monitor how the issue of issuing a permit is resolved or sanctions in a particular case in cases where the most likely manifestation of corruption, and to protest if any violation is noticed. Thus, the ensured transparency of the administration's activities creates prerequisites for eradicating corruption.

An example of the effective use of ICT in the field of anti-corruption is Singapore. Due to the active use of IT technologies, Singapore significantly reduced the state apparatus. Yes, in frequently visited establishments installed terminals for receiving electronic services and reference information, and state service portals are maximally integrated with mobile devices to facilitate the procedure of interaction with the state.

As the experience of foreign countries shows, the use of modern information technology in the fight against corruption provides an opportunity creation of a transparent and open system of management decision-making with high anti-corruption resistance. It also helps to simplify the rules and procedures.

Список використаних джерел:

1. Верховенство права та боротьба з корупцією <https://www.kmu.gov.ua/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeyu>
2. Особливості застосування інформаційних систем в правоохоронних органах <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://moodle.znu.edu.ua/mod/resource/view.php%3Fid%3D522985%26lang%3Den&ved=2ahUKEwjb74T5qdyIAxVBVPEDHeLhJogQFnoECBYQAQ&usg=AOvVaw2LnXB8YDHVmYcpPpuEEzkt>
3. Стратегічною відповіддю на корупцію має бути доброчесність: команда НАЗК провела навчальні заходи на Харківщині <https://nazk.gov.ua>
4. ProZorro <https://prozorro.gov.ua/uk>

Анотація

У статті розглянуто що, використання інформаційно-комп'ютерних технологій усуває посередників, знеособлює та стандартизує процес надання послуг, зменшує можливості зловживання повноваженнями та інші можливості для корупційних діянь. Доведено, що комп'ютеризовані процедури дають можливість стежити за прийняттям рішень і дій, стаючи додатковим стримуючим фактором для протидії корупції.

МАКАРИНСЬКА Анна – рядова поліції, курсантка 310 н.в. факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції, Донецький державний університет внутрішніх справ
ЛУНГОЛ Ольга – доцентка кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка педагогічних наук, доцент

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У БОРОТБІ З КОРУПЦІЄЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

У сучасних дослідженнях, присвячених корупції [1 – 4], виділяється багато її причин, які формуються у різних сферах життєдіяльності суспільства. Корупція в умовах воєнного часу особливо підриває довіру до уряду, сприяє руйнуванню основ правопорядку і різко ослабляє усі державні інститути. Даний процес є суттєвим викликом для держави, що перебуває у стані війни або політичної кризи, оскільки корупція сприяє нерівності, соціальній напруженості та конфліктам, які посилюють нестабільність.

Інституційними причинами корупції можуть бути високий рівень «закритості» державних органів, громіздка система звітності, відсутність прозорості у законотворчому процесі тощо. Політичні фактори також сприяють корупції: владу легко конвертувати у фінансові вигоди або використовувати для корпоративних чи особистих інтересів. Це створює певні політекономічні закономірності, що робить корупцію системним явищем.

Одним з найбільших викликів для інформаційно-аналітичної діяльності правоохоронних органів під час воєнного стану є обмеженість доступу до інформаційних ресурсів, викликана військовими діями та руйнуванням інфраструктури. Додатково, зростає рівень секретності інформації, що ускладнює процес обміну даними між державними інституціями, зокрема між правоохоронними органами, урядовими структурами та громадянами. Крім того, корупційні схеми адаптуються до умов воєнного стану, що потребує оперативної адаптації аналітичних підходів для їх виявлення. Наприклад, закупівлі для потреб армії та інших державних структур можуть стати об'єктом зловживань через спрощені процедури, що призводить до появи нових схем розкрадання державних ресурсів.

Ще одним важливим аспектом є висока ймовірність політичного впливу на правоохоронні органи, що може перешкоджати об'єктивному розслідуванню корупційних злочинів. У такому випадку інформаційно-аналітична робота стає

особливо важливою для забезпечення незалежності розслідувань та ефективності протидії корупції.

Ефективна боротьба з корупцією під час воєнного стану значною мірою залежить від впровадження та використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). До таких технологій належать системи електронного урядування, електронні реєстри, системи управління великими даними (Big Data) та інші цифрові платформи, що забезпечують прозорість діяльності державних органів. Використання ІКТ дозволяє правоохоронним органам створювати інтегровані інформаційні системи для моніторингу, аналізу та прогнозування корупційних ризиків. Зокрема, системи електронного документообігу забезпечують швидкий і зручний доступ до інформації, що дозволяє оперативно виявляти порушення та корупційні ризики на всіх рівнях державного управління. Критерії побудови електронного уряду мають відповідати управлінським пріоритетам: легітимність; роль законів; прозорість, відповідальність і чесність [4]. Сучасні ІКТ дозволяють створювати інтегровані інформаційні системи, що підтримують процеси моніторингу, аналізу та прийняття рішень на всіх рівнях управління.

Також, важливим аспектом є моніторинг соціальних мереж та інших публічних ресурсів, де можуть бути присутні свідчення корупційних дій. Аналіз контенту з платформ соціальних медіа стає потужним інструментом для виявлення неформальних зв'язків між чиновниками та бізнесом, а також для документування корупційних схем.

До основних шляхів подолання викликів, з якими стикаються правоохоронні органи у боротьбі з корупцією під час воєнного стану ми відносимо: модернізацію інформаційно-аналітичних систем; розширення доступу до інформації для забезпечення прозорості державних закупівель; посилення взаємодії з суспільством; постійне вдосконалення кваліфікації працівників правоохоронних органів у галузі аналітики, управління даними та використання інформаційно-комунікаційних технологій для виявлення корупційних схем.

Отже, інформаційно-аналітична діяльність правоохоронних органів є невід'ємною частиною боротьби з корупцією в умовах воєнного стану. Впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, модернізація аналітичних систем, забезпечення доступу до інформації та активна взаємодія з суспільством є ключовими елементами успішної антикорупційної політики. Використання цих підходів дозволить мінімізувати корупційні ризики та зміцнити довіру громадськості до державних інституцій у складних умовах воєнного часу.

Список використаних джерел:

1. Щириков О.С. Корупція як фундаментальна загроза миру та безпеці. Пропілеї права та безпеки. 2024. № 4. С. 93–99.

2. Бондаренко О.С., Миргород В.В. Корупція та національна безпека: виклики та шляхи реформ. Академічні візії. 2024. № 28. С. 1 – 11. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/899>

3. Солодун М.В. Напрями активізації антикорупційної діяльності держави в умовах воєнно-політичної кризи : кваліфікаційна робота : спец. 281 «Публічне управління та адміністрування». Поліський нац. ун-т, каф. економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління ; наук. кер. Довженко В. А. Житомир, 2022. 37 с.

4. Чукут С.А., Клименко І.В., Линьов К.О. Електронний уряд: науково-практичний довідник. 85 с. URL: <http://surl.li/qbacrv>.

МУЗИЧУК Едуард – аспірант Академії праці, соціальних відносин і туризму

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ

Результативність діяльності правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю безпосередньо залежить від якісного, своєчасного і достатнього інформаційно-аналітичного забезпечення цієї діяльності. У нормативно-правових актах та науковій літературі з терміном «інформаційно-аналітичне забезпечення» до волі часто вживаються терміни «інформаційне забезпечення», «інформаційно-аналітична діяльність», «інформаційно-аналітична робота», «аналітична робота».

Термін «інформація» (від лат. *informatio* – роз'яснення, виклад) інтерпретується у двох значеннях: у повсякденному – як відомості (повідомлення, звістки), що передаються людьми усним, письмовим або іншим способом (за допомогою умовних сигналів тощо) і повідомляють про щонебудь; і в науковому – як обмін цими відомостями між людьми, людиною й автоматом, автоматом і автоматом [1, с. 23-24].

Закон України «Про інформацію» (ст. 1) [2], а також Цивільний кодекс України (ст. 200) [3], визначають інформацію як будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Водночас у Законі України «Про електронні комунікації» (ст. 1) [4], зазначено, що інформація – це відомості, подані у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб.

Інформаційно-аналітична діяльність Національної поліції України відіграє вирішальну роль у забезпеченні ефективності протидії організованій злочинності та корупції, які є одними з найбільших загроз національній безпеці країни. Організована злочинність підриває економічну стабільність, демократичні інститути та довіру громадян до держави, що робить боротьбу з нею пріоритетним завданням для правоохоронних органів. У цих умовах важливою є не лише фізична протидія, а й стратегічний підхід, заснований на аналітичному прогнозуванні, зборі й обробці даних.

Як зазначає В. Сокурєнко, інформаційно-аналітична діяльність Національної поліції охоплює процеси збору, обробки, аналізу та прогнозування даних, пов'язаних із злочинністю. Це дає змогу ідентифікувати ключові тенденції в розвитку злочинної діяльності, визначати зони ризику та прогнозувати потенційні загрози. На основі цих даних розробляються стратегії протидії злочинності, які дозволяють діяти превентивно, знижуючи ймовірність скоєння злочинів. Такий підхід забезпечує можливість своєчасного реагування на загрози та зменшує наслідки від злочинних дій [5, с. 7].

Корупція є ще одним серйозним викликом для українського суспільства, який негативно впливає на всі сфери державного управління та економіки. У боротьбі з корупцією інформаційно-аналітична діяльність Національної поліції України виступає потужним інструментом для виявлення та запобігання корупційним схемам. Використовуючи аналіз фінансових операцій, моніторинг діяльності державних службовців та аналіз даних з різних відкритих і закритих джерел, аналітики можуть виявляти корупційні ризики на ранніх етапах, що дозволяє попередити реалізацію незаконних дій.

На наш погляд, застосування сучасних інформаційних технологій, таких як великі дані (Big Data), аналітичні платформи та спеціалізоване програмне забезпечення, є ключовим фактором у підвищенні ефективності інформаційно-аналітичної діяльності Національної поліції. Ці технології дозволяють обробляти великі обсяги інформації швидко і точно, що є необхідним для своєчасного реагування на загрози. Однак, попри значні досягнення, існують і певні виклики, такі як недостатність ресурсів, технічна застарілість обладнання та недостатня підготовка кадрів. Для подолання цих викликів необхідно постійно вдосконалювати матеріально-технічну базу, впроваджувати новітні технології та підвищувати кваліфікацію співробітників.

У підсумку, констатуємо, що інформаційно-аналітична діяльність Національної поліції України дозволяє не лише реагувати на вже скоєні злочини, але й запобігати їм на етапі планування, що є важливим для збереження правопорядку та забезпечення стабільності в країні. Використання сучасних технологій, інтеграція даних та постійне вдосконалення аналітичних інструментів є запорукою успіху в боротьбі з цими небезпечними явищами.

Список використаних джерел:

1. Мовчан А. В. Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції: навч. посібник / А. В. Мовчан. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 244 с.
2. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII // Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>. (дата звернення: 14.08.2024).
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Ст. 200. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (дата звернення: 14.08.2024).

4. Про електронні комунікації: Закон України від 16.12.2020 № 1089-ІХ. Ст. 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>. (дата звернення: 14.08.2024).

5. Сокурєнко В. В. Технології та інструментальні засоби сучасного кримінального аналізу. Застосування інформаційних технологій у діяльності НПУ : матеріали наук.-практ. семінару (м. Харків, 21 грудня 2018 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків. ХНУВС, 2018. 100 с. С. 7-8.

НАГОРНА Анастасія – курсант 2 курсу 4 групи Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Наукові керівники:

ФІВКІН Петро – начальник кафедри права Національної безпеки та правової роботи Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ІВАЩЕНКО Сергій – доцент кафедри права Національної безпеки та правової роботи Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗБЕРІГАННЯ, ПОПОВНЕННЯ ТА ОБЛІКУ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Питання ефективного управління військовим майном набуває особливого значення сьогодні, коли Україна перебуває в умовах збройного конфлікту. Зберігання, поповнення та облік військового майна є важливим аспектом забезпечення обороноздатності Збройних Сил України (ЗСУ), що в свою чергу визначає їх готовність до виконання бойових завдань та захисту територіальної цілісності держави. Потреба в удосконаленні процесів логістики, впровадженні сучасних технологій та забезпеченні прозорості й підзвітності у використанні військових ресурсів набуває все більшої актуальності для цієї теми. У цьому контексті особливої уваги потребує поповнення резервних сил, облік та ефективне управління наявними матеріальними ресурсами.

Зберігання, поповнення та облік військового майна у Збройних Силах України регулюються комплексом нормативно-правових актів, які забезпечують чіткість і прозорість в управлінні військовими ресурсами. Правовий режим майна у Збройних Силах України регулюється Законом України "Про правовий режим майна у Збройних Силах України" [1], Постановою Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. N 1225 «Про

затвердження Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах» [2], що визначають правовий статус, зберігання, поповнення та облік військового майна, а також повноваження органів військового управління щодо управління цим майном. Згідно з Законом, військове майно є державним майном, яке закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України. Це майно включає: будинки та споруди; майно зв'язку; озброєння всіх видів; бойову та іншу техніку; боєприпаси; пально-мастильні матеріали; продовольство; технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, тощо.

Інструкція з обліку військового майна у Збройних Силах України, затверджена Наказом Міністерства оборони України №440 від 17 серпня 2017 року [3], є важливим документом, який забезпечує організацію та порядок ведення обліку військового майна у Збройних Силах України (ЗСУ). Ця інструкція виконує ключову роль у забезпеченні ефективного управління матеріальними ресурсами, що є критично важливим у контексті обороноздатності держави. Однією з основних функцій цієї інструкції є визначення механізмів обліку військового майна, яке закріплене за різними підрозділами ЗСУ, включаючи військові частини, навчальні заклади та установи Міністерства оборони. Це дозволяє забезпечити чітке відстеження та контроль за станом і рухом матеріальних ресурсів, що є надзвичайно важливим у військових умовах. Інструкція чітко визначає, хто відповідальний за облік у різних структурах ЗСУ, що зменшує ризик помилок або недбальства. Вона також регламентує взаємодію між органами військового управління та підпорядкованими їм частинами у питаннях обліку, що сприяє підвищенню ефективності використання військових ресурсів. Інструкція також вирішує питання захисту прав та обов'язків службових осіб, які ведуть облік, не покладаючи на них обов'язків матеріально відповідальних осіб. Це важливо для уникнення конфліктів інтересів та забезпечення об'єктивності у веденні облікових документів. Списання військового майна здійснюється відповідно до Порядку списання військового майна у Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту, затвердженого наказом Міністерства оборони України від 29 березня 2021 року № 81. Цей документ визначає процедури списання військового майна, включаючи умови і порядок оформлення відповідних документів. Зміни до цього порядку були внесені Наказом Міністерства оборони № 560 від 15 серпня 2024 року. Зберігання військового майна є критично важливим аспектом для забезпечення його належного стану і готовності до використання. Військове майно зберігається на спеціально обладнаних складах і базах, які відповідають строгим вимогам, зокрема, щодо температури, вологості та інших фізико-хімічних характеристик. Це особливо важливо для боєприпасів, техніки та озброєння, які потребують захисту від зовнішніх факторів, щоб уникнути їх швидкого зносу або пошкодження. Військові частини ведуть детальний облік майна у кількісних, якісних та

вартісних показниках. Цей облік здійснюється за різними службами, такими як продовольча, речова, квартирно-експлуатаційна та інші. Важливість точного обліку полягає в тому, що він дозволяє своєчасно виявляти будь-які невідповідності чи втрати, забезпечуючи ефективне управління ресурсами. Процес поповнення військового майна визначає, як і коли нові запаси замінюють старі або зношені елементи. Військове майно може поповнюватися новими постачаннями, а також ремонтуватися. Поповнення здійснюється відповідно до затверджених норм і планів, які враховують потреби військових частин і забезпечують підтримання їх боєздатності. Оновлення техніки, заміна зношених боєприпасів та інших ресурсів є важливими для підтримання ефективності Збройних Сил. Для забезпечення прозорості та контролю за зберіганням і обліком майна щорічно проводиться інвентаризація, результати якої надсилаються до Кабінету Міністрів України. Це дозволяє виявляти будь-які порушення або недоліки у зберіганні та обліку майна, а також вчасно коригувати будь-які проблеми. Документування всіх дій, пов'язаних зі зберіганням і обліком, є важливим для забезпечення відповідності встановленим вимогам і нормам. Відчуження військового майна здійснюється через уповноважені органи після його списання. Кошти, отримані від реалізації надлишкового або непотрібного майна, зараховуються до Державного бюджету України. Методика оцінки вартості та порядок реалізації розробляються Міністерством оборони України і затверджуються Кабінетом Міністрів України. Це забезпечує ефективне використання ресурсів і оптимізацію витрат.

Отже, правові засади зберігання, поповнення та обліку військового майна є основою для забезпечення ефективного управління ресурсами Збройних Сил України. Вони забезпечують належний стан військового майна, його своєчасне поповнення та точний облік, що є критично важливим для підтримання боєздатності і безпеки держави. Через чітке дотримання цих засад забезпечується не лише ефективне використання ресурсів, але й їх захист від можливих загроз та втрат.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про правовий режим військового майна у Збройних Силах України» від 21.09.1999 № 1075-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1075-14#Text>
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. N 1225 «Про затвердження Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1225-2000-%D0%BF>
3. Наказ від 17.08.2017 № 440. Про затвердження Змін до Інструкції з обліку військового майна у Збройних Силах України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1192-17#Text>

ПОЛЯКОВА Ксенія Костянтинівна – здобувачка першого курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 081 Право Херсонського державного університету

Науковий керівник:

СТРАТОНОВ Василь Миколайович – д.ю.н., професор, заслужений юрист України, професор кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ

На сьогоднішній день Україна перебуває на етапі активного розвитку інформаційних технологій, систематизації інформації та обробки великих обсягів отриманих даних. Система правоохоронних органів, зокрема Національна поліція України (далі – НПУ) має передусім ефективно запобігати та вчасно розкривати злочини, пов'язані з організованою злочинністю та корупцією, тому що саме вони більшою мірою завдають шкоди українській економіці, а корупційні злочини, нерозривно пов'язані з діяльністю посадових осіб, також впливають на репутацію України серед країн, які допомагають українській державі у військовій та гуманітарній сфері під час війни росії проти України.

Згідно з ч. 1 ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію» Національна поліція України «... засобами інформаційно-комунікаційної системи наповнює та підтримує в актуальному стані реєстри та бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України...» [1]. Таке формування інформаційних ресурсів дає можливість поліції ознайомлюватись та аналізувати інформацію щодо: 1) корупційних кримінальних правопорушень; корупційних адміністративних правопорушень; осіб, які вчинили корупційне правопорушення; рішення суду; 2) викрадених цінностей; 3) транспортних засобів, що перебувають у розшуку; 4) незаконного зберігання зброї.

Зауважимо, що «... одним із найбільш важливих напрямів забезпечення діяльності Національної поліції виступає інформаційно-аналітичне забезпечення, завдяки якому органи поліції отримують інформацію, необхідну як для профілактичної роботи, так і для виявлення та документування злочинів, а також забезпечуються багатофункціональною системою її обробки, аналізу та систематизації» [2, с. 584]. Варто відзначити, що під час війни, коли правопорушення дуже швидко видозмінюються, необхідно якісно та своєчасно

аналізувати інформацію, яка зможе попереджувати вчинення злочинів в різноманітних соціальних групах, а це означає, що має проводитись постійний моніторинг інформації, яка надходить до органів Національної поліції України.

Як зазначає Шорохова Г. М.: «До суб'єктів інформаційного забезпечення поліції можна віднести департаменти, управління, відділи, сектори, відділення, а також кожного поліцейського (рядового і керівного складу поліції), який при здійсненні поліцейської діяльності своїми діями створює інформаційні правовідносини, тим самим забезпечуючи процес управління і функціонування інформаційних систем органів поліції» [3, с. 268].

Зокрема, НПУ запроваджує різноманітні програми з використанням інформаційних джерел і за допомогою них моделює злочини, які теоретично можуть статись, частіше за все це стосується злочинів, пов'язаних з корупцією, організованою злочинністю, мережевими атаками і навіть тероризмом. Так, дослідники підкреслюють: «Ці заходи полягають в наступному: а) поділ наявних наборів даних на окремі інформаційні фрагменти, релевантні до вирішуваної проблеми, за допомогою роботи із джерелами інформації; б) відбір, порівняння та реструктурування відповідних елементів інформації; в) розуміння, виявлення та відбір відповідних аналітичних методів для роботи з різними типами та наборами слідчих даних; г) формування розумних і стійких поглядів, які забезпечують необхідне розуміння для прояснення проблеми, яка вирішується, шляхом роботи з інформацією» [4, с. 320]. Всі вищезазначені заходи дають змогу поліції встановлювати дійсні зв'язки між людьми, місцем, датою та часом злочину; виявляти неправдиву інформацію, яка може мати місце під час збору даних; систематизувати інформацію, яка є необхідною для характеристики злочину тощо.

З 2015 року Національна поліція України має доступ до бази даних Інтерполу та Європолу, що дає змогу українській поліції отримувати інформацію, яка відноситься до осіб, що вчинили «... небезпечні злочини, які мають зв'язок з міжнародними злочинними організаціями тощо» [5, с. 29]. Інтерпол у своїй діяльності використовує банки даних під назвою «ASF», тому НПУ, завдяки цій мережевій базі даних, має доступ до такої інформації: розшуку злочинців по фотозображенню, дактилоскопічної карти злочинця, ДНК-профілю, а також інформації щодо викраденої вогнепальної зброї та творів мистецтва, що, в свою чергу, значно спрощує пошук злочинців, які можуть проживати чи переїхати закордон. Також існує платформа «VIS» (Visual Investigative Scenarios – Візуалізація Слідчих Сценаріїв), яка дозволяє візуально відобразити схему зв'язків онлайн. На думку науковців, цей продукт: «... насамперед ставить перед собою мету допомогти слідчим і зрозуміти причини корупційних і інших злочинних дій, перекладаючи складні факти в універсальну візуальну мову» [4, с. 323]. Візуалізація інформації має допомогти співробітникам НПУ при аналізі складних справ, наприклад, з великою кількістю причетних осіб.

В користуванні Національної поліції України є інформаційна підсистема «Гарпун», призначенням якої є обробка інформації щодо будь-яких

транспортних засобів у розшуку, а також їх номерних знаків [6, с. 129]. Особливо корисна ця підсистема для розшуку транспортних засобів, які перебувають в незаконному володінні.

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що Національна поліція України як суб'єкт інформаційно-аналітичного забезпечення протидії організованій злочинності та корупції використовує різноманітні інформаційні бази даних, державні реєстри, а також іноземні банки даних та інші джерела. Євроінтеграційний шлях української держави та курс на демократизацію влади, активно розпочатий з 2014 року, посилив реформовану поліцію новітніми інформаційно-аналітичними засобами. Призначення інформації, доступної органам поліції, може бути різним, проте НПУ, широко використовуючи інформаційно-аналітичну діяльність, має на меті попереджати та протидіяти злочинам у сфері корупції та організованої злочинності, як у проактивний, так і реактивний способи.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № № 580-VIII : станом на 23 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 23.09.2024).
2. Дідук О. В. Окремі засади інформаційно-аналітичного забезпечення виявлення фактичних даних привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. *Юридичний науковий електронний журнал* № 2. 2022. С. 583-587.
3. Шорохова Г. М. Визначення суб'єктів інформаційного забезпечення діяльності органів і підрозділів Національної поліції України. *Сучасні проблеми адміністративного права та процесу*. Харків, 2017. С. 265-268.
4. Косиченко О., Рибальченко Л., Клиницький І. Особливості використання візуальних засобів інформаційно-аналітичної діяльності в юридичній та правоохоронній сферах. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ* № 3. 2022. С. 319-325.
5. Бундева М. О. Застосування інформаційних технологій у діяльності правоохоронних органів : кваліфікаційна робота. Одеса, 2022. 72 с.
6. Бурангулов В. А. Кримінальний аналіз в правоохоронній діяльності : дисертація. Одеса, 2024. 231 с.

РІШКО Василь – здобувач ступеня
доктора філософії у галузі права кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Львівського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

МОВЧАН Анатолій – професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОТИДІІ ОРГАНІЗОВАНИМ ЗЛОЧИННИМ УГРУПОВАННЯМ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ

Одними з найбільш небезпечних викликів сьогодення в Україні та світі є торгівля людьми та незаконна міграція. Зокрема, торгівля людьми відбувається з метою сексуальної експлуатації, трудової експлуатації, примусової злочинності і видалення органів, примушування до жебрацтва тощо. Натомість контрабандисти мігрантів використовують людей, які хочуть покинути рідні країни, щоб уникнути бідності, конфліктів і криз, або просто шукають кращого життя. Навіть якщо нелегальні мігранти вирушають у подорож добровільно, вони часто піддаються ризику стати жертвами торгівлі людьми, викрадення або загибелі під час транспортування до місця призначення [1].

В останні десятиліття спостерігається зростання діяльності організованих злочинних угруповань, які сприяють торгівлі людьми та нелегальній міграції. Надаючи фальшиві проїзні документи, організовуючи транспорт і обходячи прикордонний контроль, сучасні трафікери та контрабандисти отримують надприбутки. Водночас з метою уникнення бути викритими, як торговці людьми, так і контрабандисти все частіше використовують сучасні технології у своєму злочинному бізнесі. Зокрема новітні технології пов'язані з усіма етапами торгівлі людьми: вербування, транспортування або приховування, контроль, експлуатація та фінансові операції [2].

Що стосується незаконного ввезення мігрантів, злочинні угруповання використовують як відкриті, так і темні частини мережі інтернет для вербування мігрантів, збору інформації про маршрути транспортування в реальному часі, спілкування та реклами своїх послуг. При цьому анонімність, яку пропонують сучасні технології, ускладнює заходи правоохоронних органів з відстеження злочинців, які, як правило, невідомі людям, яким вони продають, або людям, яким вони пропонують контрабандні послуги, контрабандисти маскуються за псевдонімами та використовують зашифровані засоби зв'язку, що створює серйозну проблему правоохоронцям для ідентифікації злочинців [2].

Відтак, торговці людьми та контрабандисти мігрантів користуються перевагами сучасних технологій для формування та сприяння своєму злочинному бізнесу. Зокрема, соціальні мережі відіграють важливу роль у з'єднанні мігрантів і контрабандистів, надаючи їм можливість взаємодіяти й обмінюватися інформацією. Технології обміну миттєвими повідомленнями та геолокації в реальному часі також полегшують планування та перевезення мігрантів. Організовані злочинні угруповання використовують онлайн-форуми для виявлення вразливого місця жертв і завоювання їх довіри. Вони також

використовують технологічні платформи для реклами своїх злочинних послуг та для націлювання, вербування, транспортування й експлуатації жертв [3].

Крім того, Dark web створює ще один виклик для правоохоронних органів, оскільки дозволяє злочинцям приховувати свою справжню особу та легше відмивати незаконні активи. Подібним чином шифрування даних в онлайн-сервісах і зашифрованих програмах ускладнюють проведення судово-медичних розслідувань. Кримінальний ринок незаконного перевезення мігрантів продовжує зростати разом з існуючими та новими кризами у світі. Відсутність у контрабандистів поваги до людського життя вже призвело до низки трагічних випадків зі смертельними наслідками під час перевезення мігрантів. Контрабандисти мігрантів швидко змінюють свої способи і методи роботи, щоб отримувати максимальний прибуток від можливостей, які пропонують цифрові технології для реклами та організації незаконних послуг і операцій [3].

Відтак, протидія торгівлі людьми та незаконній міграції у цифровому просторі є серйозною проблемою для правоохоронних та судових органів. Адже трафікери та контрабандисти мігрантів використовують легкодоступні цифрові інструменти, часто безкоштовні, зокрема, онлайн-платформи, програми соціальних мереж, зашифровані комунікації та криптовалюту, що значно полегшує їхні незаконні операції. Цифровізація посилює всі аспекти цих злочинів, такі як вербування, реклама та координація незаконної діяльності, а також відмивання незаконних доходів, і дозволяє організованим злочинним угрупованням здійснювати свою незаконну діяльність. Зокрема, трафікери та контрабандисти мігрантами широко користуються можливостями, які надає їм онлайн-середовище, зашифровані комунікатори та доступні цифрові інструменти. Використання можливостей, які пропонує цифровий світ, дозволяє злочинним організаціям бути більш ефективними, гнучкими та стійкими до втручання правоохоронних органів [3].

Натомість Інтерпол надає допомогу правоохоронним органам 196 країн-членів у сприянні обміну інформацією через безпечну глобальну систему зв'язку I-24/7; використанні Системи повідомлень і розповсюдження Інтерполу для визначення місцезнаходження зниклих безвісти осіб, відстеження злочинців і підозрюваних або збору інформації; надання доступу до баз даних Інтерполу, насамперед, до тих, що використовуються для виявлення вкрадених, втрачених або підроблених проїзних документів, а також до баз даних судово-медичної експертизи [4].

Важливе значення для оцінювання поточних загроз та тенденцій щодо торгівлі людьми та незаконної міграції має створення звіту про оперативний і стратегічний кримінальний аналіз для підтримки прийняття рішень правоохоронними органами в країнах-членах Інтерполу. Зокрема, файл аналізу злочинів Odyssey є базою даних кримінальної розвідки, створеної для збору даних із країн-членів Інтерполу й інших джерел для пошуку зв'язків між різними злочинами [4].

Відтак, у лютому 2022 року Європол створив Оперативну цільову групу OTF Flow з операційною базою у Вільнюсі, що призвело до ліквідації злочинної мережі, яка переправляла мігрантів з Іраку через Туреччину, росію та білорусь до ЄС. Ця група була створена спеціально для підтримки національних органів влади у боротьбі з незаконним перевезенням мігрантів через кордон між ЄС та білоруссю. Через OTF Flow Європол підтримує координацію спільної слідчої та оперативної діяльності та сприяє обміну інформацією між залученими правоохоронними органами [5].

Оскільки сучасні технології стрімко розвиваються, а трафікери і контрабандисти людьми адаптують свої злочинні бізнес-моделі, правоохоронні органи України спільно з зарубіжними партнерами повинні бути на крок попереду та продовжувати вдосконалювати свою діяльність та законодавчу базу, створюючи відповідне середовище для більш ефективної боротьби з торгівлею людьми та незаконною міграцією. Збільшення технічних можливостей, створення мереж експертів і побудова ефективної співпраці з приватним сектором мають вирішальне значення для боротьби з сучасними трафікерами і контрабандистами мігрантів [3].

Список використаних джерел:

1. Human trafficking and migrant smuggling. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Human-trafficking-and-migrant-smuggling>
2. Organized criminal groups take advantage of the most vulnerable people for profit, with a complete disregard for human safety and dignity. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Human-trafficking-and-migrant-smuggling/The-issues>
3. New network to target migrant smugglers in the digital domain. URL: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/new-network-to-target-migrant-smugglers-in-digital-domain>
4. Operational and investigative support to counter human trafficking and migrant smuggling. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Human-trafficking-and-migrant-smuggling/Our-response>
5. Disruption of transnational migrant smuggling network leads to 62 arrests. URL: <https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2023/Disruption-of-transnational-migrant-smuggling-network-leads-to-62-arrests>

T. SOKOLENKO – *Kharkiv National University of Internal Affairs*
Науковий керівник - І.Л. КРАВЕЦЬ
Консультант з мови - І.Л. КРАВЕЦЬ

MODERN TECHNOLOGIES FOR RECOVERING DESTROYED OR DAMAGED INFORMATION IN CORRUPTION-RELATED CASES

Corruption is the process of hiding proof of illegal activity by deleting or damaging important data. Nowadays, a lot of data is kept on electronic devices such as computers, mobile phones, or USB drives, etc. If a person wants to hide an illegal act, they can delete files or damage the gadget. That is why it is crucial for detectives to have the proper skills and ability to recover lost or hidden information. Our research outlines the methods and techniques used to recover such data, especially in corruption cases.

There are few types of corruption - bribery, fraud, or theft of public funds. Commonly, electronic devices are used to store secret documents, evidence, or financial records.

When investigating a corruption case, the detective needs to find specific hidden data, evidence to prove the illegal act. But criminals often delete or destroy this information, creating obstacles for the detectives. In such cases, it is crucial to recover the data from damaged or deleted files.

There are several methods for hiding and destroying data. The most common are:

1) damaging the device: destroying the gadget –a computer, phone, or USB drive, making it impossible to reach the data on them.

2) deleting files: that is to say, deleting important files or photos so they cannot be found.

3) formatting the hard drive: formatting the computer's hard drive deletes data, but some information can still be recovered even after formatting.

4) data encryption: encryption - is the use of a password or some special code for protecting the data so it cannot be read without a code.

There are few ways to recover deleted, damaged, or hidden data. The most common are:

1) repairing the damaged device: the simplest way - to repair the damaged device or take out the storage part (e.g., memory card) and recover the data directly from it.

2) special data recovery programs: there are specific programs that detectives can use to scan a computer or phone for deleted files. Even if a file has been deleted, some part of its content can remain on the device, and these programs can collect these parts together to recover the file.

3) analysis of the hard drive: Even if files are completely deleted, some information remains on the hard drive. Experts can use tools to scan the disk and find old data that is still stored. This is called forensic analysis.

4) bypassing encryption: although decrypting encrypted data is difficult, researchers are sometimes able to bypass the encryption by using passwords found during the investigation or by using specific methods to unlock the data.

Even though modern technology has made it easier to recover deleted or damaged files, specific problems still exist, such as:

1) data can be fully overwritten: if data has been overwritten few times, recovering it becomes much harder, and sometimes even impossible.

2) strong encryption: there are a lot of modern and very reliable encryption methods, making it almost impossible to reach data without the password.

3) damage: if the gadget is destroyed and cannot be repaired, recovering data becomes very hard.

To sum up, one of the crucial processes in corruption cases is the recovery of deleted or damaged data. Information that is stored on electronic devices can be an important proof of an illegal act.

By means of modern technologies, detectives have numerous options for recovering files, analyzing hard drives, and even repairing damaged devices. Despite the fact that there are still challenges like encryption or severe damage to the device, detectives are still able to find or recover needed data. Usually, they use specific data recovery programs, analyze hard drives, and sometimes even repair the equipment where the crime proof is kept. Because of these efforts, detectives help to prove corruption and bring the guilty to justice.

Список використаних джерел:

1. Stepanov Yu. V. Using Computer Tools to Recover Information of Interest during Operational Development. Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs named after E. O. Didorenko. 2008. Special Edition. No. 1. Part 1. pp. 180–185.

2. United Nations Development Programme "Five Ways to Fight Corruption: The Anti-Corruption School Provides Ukrainian Activists with Effective Tools", April 11, 2018. <https://www.undp.org/uk/ukraine/news/pyat-sposobiv-borotby-z-koruptsiyeyu-antykoruptsiyna-shkola-nadaye-ukrayinskym-aktyvistam-efektyvniinstrumenty>

3. World Bank. (2018, December 12). Here are 10 Ways to Fight Corruption. World Bank Blogs <https://blogs.worldbank.org/en/governance/here-are-10-ways-fight-corruption>

Анотація

У боротьбі з корупцією критично важливим є відновлювати знищену або пошкоджену інформацію, яка може бути використана як доказ у судових справах. У статті доведено, що сучасні технології значно розширюють можливості відновлення таких даних, навіть у випадку, коли зловмисники намагаються приховати свої дії.

Таким чином, розвиток інноваційних технологій відіграє вирішальну роль у розслідуваннях, пов'язаних із корупцією, дозволяючи ефективно відновлювати і використовувати докази, які можуть бути втраченими.

ФІЛОНОВ Володимир Володимирович
– *здобувач Навчально-наукового*
інституту публічного права

ПОШУК ОЗНАК КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШЛЯХОМ ВІДСЛІДКОВУВАННЯ ПОВІДОМЛЕНЬ У ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Контент аналіз – захід пошуку, який реалізується шляхом наведення довідок за допомогою відслідковування повідомлень у ЗМІ з метою здобуття інформації про колабораційну діяльність. Колишній директор ЦРУ Р. Хілленкерт стверджує, що «80 % первинної інформації отримується з таких джерел, як книги, журнали, науково-технічні огляди, фотографії, комерційні аналітичні звіти, теле- і радіопередачі» [1, с. 147]. У випадку застосування цього заходу з метою виявлення фактів колабораційної діяльності – це твердження є вірним, оскільки частина з форм оперативної значущої поведінки – колабораційних дій передбачає для їх вчинення використання ЗМІ, інформаційних систем тощо, у тому числі і конкретним особами. Практично у сучасній ситуації до ЗМІ можна віднести не тільки телепередачі, радіомовлення, друковані та електронні газети та журнали, але й повідомлення у соціальних мережах, месенджерах, інших видах повідомлень, що розміщуються в мережі Інтернет. Тобто практично будь які інформаційні системи, які призначені для публічного доступу, можуть бути використані для розповсюдження наративів країни-агресора, публічне оголошення частини з яких позиціонується як колабораційна діяльність (ч.ч. 1, 3, 5, 6 ст. 111-1 КК України) [2]. Враховуючи зазначене, ми позиціонуємо всі вищезазначені інформаційні ресурси як засоби масової інформації – ЗМІ, інформацію яка розповсюджується – масову інформацію, а матеріали, які незаконно розповсюджуються і містять наративи країни-агресора ми позиціонуємо як колабораційну інформацію. ЗМІ мають значний вплив на ціннісні системи суспільної свідомості, соціальну структуру, соціальний порядок і людську індивідуальність. Роль ЗМІ щодо розповсюдження колабораційної інформації у спрощеному вигляді має два варіанти: реалізуючи інтереси рф ЗМІ, тотально впливають на інертну й пасивну аудиторію, прищеплюючи їй бажані погляди та установки; реалізація «двоступеневої моделі» масової комунікації, яка структурує макрокомунікативний процес на дві стадії: спочатку повідомлення ЗМІ сприймаються активною часткою аудиторії – «лідерами думок» (блогерами, аналітиками тощо), а потім від них по міжособистісних каналах транслуються пасивній частині, байдужій до ЗМІ. В той же час повідомленню в межах масової комунікації притаманні якості, загальні для будь-яких форм знакових систем, що використовуються людиною. Ці загальні якості пов'язані з виконанням трьох фундаментальних функцій повідомлення: десигнативної (або функції відображення об'єктивних явищ дійсності), експресивної (або функції

вираження характеру джерела інформації) та інструментальної (або функції впливу на свідомість і поведінку одержувача інформації).

У цьому контексті науковці [3, с. 173] виділяють основні положення (які визначають специфіку масової інформації як об'єкта контент-аналізу), які ми розглядаємо як оперативні значущі для розповсюдження колабораційної інформації та відповідно можливості її виявлення, а також встановлення осіб, які таку інформацію розповсюджують:

– безпосереднім об'єктом аналізу матеріалів ЗМІ є потік масової інформації, а не окреме повідомлення. Така властивість знаходить своє відображення в масовому тиражуванні повідомлень, а також підсумовуванні впродовж часу впливу на аудиторію змістовних елементів, що повторюються. Ось чому суттєві якості масової інформації можуть бути виявлені лише шляхом фіксації її характеристик, що повторюються в потоці повідомлень;

– необхідно враховувати, що специфіка віддзеркалення дійсності в масовій інформації визначається інституційним характером її організації та регуляції. Інтереси рф, що контролює діяльність ЗМІ, підпорядковує певним пропагандистським цілям уже сам відбір фактів дійсності, а також особливості їх взаємозв'язку у повідомленнях, що містять колабораційну інформацію. Єдність комунікаційного та інституційного аспектів потоку повідомлень масової комунікації виражається, таким чином, у підпорядкуванні функції інформування пропагандистським та управлінським функціям на тимчасово окупованих територіях;

– інституційна природа ЗМІ ставить діяльність суб'єкта (щодо складання текстів повідомлень) у певні рольові межі, підпорядковуючи процес його колабораційної діяльності як певним пропагандистським потребам, так й інтересам самого колаборанта, який виступає суб'єктом масової інформації. Тому експресивна функція повідомлень не може бути «замкнутою» повністю на індивідуальність колаборанта, а натомість він виступає «рупором» країни-агресора. Тобто необхідно враховувати вплив на свідомість масового читача (у вигляді можливого проведення інформаційно-психологічної спецоперації) так і ознак колабораційності у особистих висловлюваннях автора тексту;

– об'єктом впливу потоку повідомлень є не свідомість і поведінка окремого індивіда, а свідомість і поведінка соціальних груп або масова свідомість як цілісне утворення. Тому при аналізі інструментальної функції масової комунікації важливо відрізнити комунікаційні якості окремих текстів, які можуть викликати у індивідуального реципієнта (або певної категорії реципієнтів) позитивну або негативну психологічну реакцію з приводу саме даного тексту (аргументованість, виразність, образність, емоційність або, навпаки, стереотипність, бідність мови і т.п.), від тих якостей повідомлення, які утворюють відносно інваріантну в часі структуру інформаційних і ціннісно-нормативних компонентів усього потоку повідомлень, ту характерну «пропагандистську модель», яка впродовж формує уявлення, переконання, стереотипи, критерії оцінки певних дій країни -агресора в осіб, на яких ця пропаганда розрахована та зміни якої можуть викликати значні зсуви змісту

масової свідомості. Розрізнення психологічних і соціальних передумов впливу колабораційних повідомлень на аудиторію як функціонально взаємопов'язаних, але кількісно різних аспектів повідомлень, що передаються, має суттєве значення для уточнення можливостей контент-аналізу у вирішенні проблеми ефективності масової інформації та пропаганди.

До головних умов застосування контент-аналізу у пошуковій діяльності ми відносимо: доступність (відкритість) матеріалів (в т.ч. засобів масової інформації), які безпосередньо вивчаються; контент-аналіз застосовується у поєднанні з іншими заходами пошуку; аналітична база представлена значним масивом повідомлень (тобто коли оперативник не має часу використовувати традиційний аналіз кожного з джерел); доречний у випадках, коли досліджуваний масив повідомлень виник в результаті прояву самого явища (наприклад, певної пропагандистської компанії внаслідок виборів на окупованих територіях тощо); порівнюючи між собою результати аналізу масивів повідомлень, сформованих стосовно одного і того ж явища різними особами, дослідник має можливість дійти висновків щодо конкретної спрямованості останніх – досягнення певної мети, тобто зворотнім завданням контент-аналізу є виявлення факту проведення ПІСО та осіб (джерел), які у цьому процесі задіяні і він може бути орієнтований він на вивчення реальності, що стоїть за текстом (для контррозвідувальних підрозділів важливо і те, що увійшло до змісту тексту, і те, що залишилось поза його межами). В результаті можна сказати, що контент-аналіз ефективний там, де існує ізоморфізм між явищем (подією, процесом) та досліджуваним масивом повідомлень які вони породжують самі (наприклад, політична кампанія та її інформаційне супроводження ініціатором у ЗМІ) або які їх супроводжують незалежно від колаборанта, коли він виступає в ролі стороннього спостерігача, тобто коли він відчужений від безпосередньої участі в ПІСО і використовується спецслужбами РФ «втемну». В цьому випадку вивчаючи масив повідомлень, в яких містяться ознаки колабораційної діяльності – оперативний працівник, власне, вивчає і саме явище та переносить зроблені висновки на досліджуваний процес

Контент-аналіз передбачає застосування певних методів: визначення (відшукування) ключових слів у повідомленнях ЗМІ; класифікація повідомлень за ставленням (повідомлення класифікуються згідно з використанням у позитивному (привабливому) або негативному (непривабливому) аспекті); аналіз за елементами (класифікація окремих часток колабораціоністських повідомлень (пропагандистських матеріалів, виступів в месенджерах, перед аудиторією, статей у ЗМІ); тематичний аналіз (дозволяє виявляти явну та приховану проблематику, подану у повідомленнях, які варіюються за темами пропагандистських матеріалів так, щоб змінити (або закріпити) бажані уявлення реципієнтів стосовно конкретної проблеми); структурний аналіз ґрунтується на взаємовідносинах різних тем у пропаганді – зазначені відносини можуть бути взаємодоповнюючими (наприклад, ворог жорстокий, ми милосердні), об'єднавчими (ворог жорстокий, віроломний, агресивний), такими, що зіштовхують (коли теми «працюють» на цілі, що перехреснюються,

наприклад, упор на тему щодо сили армії рф повинен викликати в Україні не стільки почуття необхідності опору рашистам, скільки настрої тривоги й страху); аналіз пропагандистської кампанії – стосується взаємовідносин різних пропагандистських документів, які всі спрямовані на досягнення єдиної колабораційної мети (пов'язані з послідовністю публікації матеріалів, їх обсягом та оприлюдненням, виділенням окремих матеріалів); оперативний контент-аналіз (застосовується безпосередньо в ході ПСО, інформаційної кампанії, причому його результати співвідносяться з даними опитувань аудиторії, що дозволяє приймати оперативні рішення по удосконаленню інформаційної діяльності колаборанта, узгодженості з інтересами та потребами аудиторії [3, с. 178].

Список використаних джерел:

1. Ланде Д., Прищепа В. Школа веб-розвідки. Інструменти та джерела. *Журнал Телеком*. 2007. № 7–8. С. 46–49.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квіт. 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
3. Осадчий Д. О. Ескалація інформаційних загроз національним інтересам України з боку російських ЗМІ. *Економіко-правові проблеми становлення в Україні громадянського суспільства*: Зб. наук.-метод. праць. Херсон, 2002. С. 172-178.

Секція 6. ПРОТИДІЯ ВЧИНЕННЮ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ

ЗАХАРЧЕНКО Андрій – завідувач науково-дослідної лабораторії публічної безпеки громад факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ПРО ПІДТВЕРДЖЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ПОСАДОВИХ ОСІБ ПІДРОЗДІЛІВ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ ЩОДО СКЛАДАННЯ ПРОТОКОЛІВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

Важливою складовою діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України та його структурних (відокремлених) підрозділів (далі – підрозділи СР) є виявлення та припинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією. При цьому реалізація підрозділами СР

відповідних функцій нині супроводжується виникненням низки проблемних питань. Одне з них проявляється у застосуванні в судовій практиці суперечливих підходів при з'ясуванні повноважності посадових осіб підрозділів СР щодо складання протоколів про такі правопорушення. Причиною цих суперечностей є недостатньо чітке унормування зазначених відносин за участю підрозділів СР.

Окремі аспекти, що стосуються документування посадовими особами органів Національної поліції адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, раніше висвітлювалися у наукових публікаціях О.В. Гулак, О.О. Дудорова, Є.О. Яковенка та інших авторів. Проте питання підтвердження повноважень посадових осіб підрозділів СР щодо складання протоколів про такі правопорушення дотепер залишалось поза увагою представників юридичної науки.

Наведене вище вказує на актуальність порушеного питання та доцільність його дослідження з метою обґрунтування відповідних пропозицій.

На цей час пунктом 1 ч. 1 ст. 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) визначено, що уповноважені на те посадові особи органів Національної поліції мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 172-4 – 172-9 цього Кодексу (за винятком правопорушень, вчинених службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище) [1]. Поряд із цим завдання і повноваження підрозділів СР щодо виявлення правопорушень, пов'язаних з корупцією, конкретизовано у Положенні про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України та положеннях про управління стратегічних розслідувань в областях.

На практиці ж нерідко виникають ситуації, за яких особи, що притягаються до відповідальності за вчинення вищеназваних адміністративних правопорушень, ставлять під сумнів наявність у посадових осіб підрозділів СР повноважень зі складання протоколів про такі правопорушення. При цьому суди під час розгляду цього питання керуються різними правовими позиціями.

Так, у низці випадків суди акцентують увагу на необхідності долучення до матеріалів справи документів, що підтверджують наявність відповідних повноважень у посадової особи підрозділу СР, яка склала протокол про адміністративне правопорушення. Зокрема, в цьому контексті доволі показовою є постанова Широківського районного суду Дніпропетровської області у справі № 197/1297/21, в якій зазначено таке: «Навіть за умови, що Закон надає відповідні повноваження працівникам Управління..., як зазначено в п. 24 Розділу III Положення про Управління стратегічних розслідувань в Дніпропетровській області Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України..., в зазначеному Положенні не конкретизовано хто з таких працівників (прибиральниця, оперуповноважений чи інша особа, яка працює в Управлінні) має ці повноваження. Не надано і докази на підтвердження надання таких повноважень особі, яка склала протокол, адже осіб, які обіймають такі посади в Управлінні кілька. Докази того, що ця особа

на час підписання протоколу обіймала посаду, зазначену в протоколі, доказ того, що саме їй доручено складення протоколу...суду також не надано» [2].

Водночас у судовій практиці наявна і протилежна позиція. Наприклад, у справі № 187/378/24 Петриківський районний суд Дніпропетровської області відхилив доводи захисника про те, що протоколи про адміністративні правопорушення за ч. 1 і ч. 2 ст. 172-7 КУпАП складено не уповноваженою на те посадовою особою. Натомість суд констатував, що нормами КУпАП не передбачено долучення до протоколів про адміністративні правопорушення копій посадових інструкцій працівників органів Національної поліції на підтвердження повноважень щодо складання протоколів про адміністративні правопорушення чи будь-яких інших документів [3].

Зазначені протиріччя у судовій практиці посилюються й тим, що положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України та про управління стратегічних розслідувань в областях є підзаконними актами, які не підлягають державній реєстрації, і доступ до них є обмеженим. Зокрема, під час розгляду однієї із справ суд констатував таке: «Суд критично оцінює та відкидає як доказ витяг з положення про управління стратегічних розслідувань НП України ... як підставу проведення посадовими особами вказаного підрозділу Національної поліції України перевірки щодо ОСОБА_1, оскільки суду не надано будь яких доказів реєстрації вказаного положення Міністерством юстиції України, у зв'язку з чим неможливо зробити висновок про законність дій вказаного органу поліції щодо складання даного протоколу» [4].

З урахуванням вищевказаного вбачається, що для уникнення таких ситуацій за існуючого стану нормативно-правової бази посадовим особам підрозділів СР, що здійснюють документування адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, доцільно додавати до матеріалів справи документи, що підтверджують наявність відповідних повноважень у особи, яка склала адміністративний протокол. Такими документами можуть бути засвідчені копії наказу про затвердження посадових (функціональних) обов'язків, наказу про повноваження конкретного працівника, тощо.

Водночас наведені вище факти вказують на доцільність додаткової нормативно-правової регламентації порушеного питання для досягнення правової визначеності у відповідних відносинах за участю посадових осіб підрозділів СР. Зважаючи на формулювання п. 1 ч. 1 ст. 255 КУпАП, згідно з якою право складати протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 172-4 – 172-9 КУпАП, мають *уповноважені на те посадові особи органів Національної поліції* (виділено мною – авт.), варіантом врегулювання цього питання може стати доповнення Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції (наказ МВС від 06.11.2015 № 1376) положенням, яке б визначало, що до протоколу про адміністративне правопорушення долучаються документи, які свідчать про те, що посадова особа, яка склала протокол про адміністративне правопорушення, наділена відповідними повноваженнями.

Врахування таких пропозицій сприятиме створенню належних правових умов для виконання завдань підрозділів СР щодо протидії вчиненню адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. (Із змінами). *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

2. Постанова Широківського районного суду Дніпропетровської області від 14 березня 2022 р. у справі № 197/1297/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/104198909>.

3. Постанова Петрівського районного суду Дніпропетровської області від 15 березня 2024 р. у справі № 187/378/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/117677224>.

4. Постанова Корсунь-Шевченківського районного суду Черкаської області від 4 липня 2022 р. у справі № 742/291/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/105070067>.

ЗДЕБСЬКИЙ Дмитро Володимирович –
*аспірант 2-го курсу заочної форми
навчання докторантури та аспірантури
Одеського державного університету
внутрішніх справ*

ІСМАЙЛОВ Карен Юрійович – *к.ю.н.,
доцент, Департамент кіберполіції
Національної поліції України*

ПОЛІГРАМА ЯК СТРУКТУРНА ОДИНИЦЯ БАЗИ ДАНИХ ПОЛІГРАФОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ АНАЛІЗІ

З початком повномасштабного вторгнення російських окупаційних військ в Україну кількості поліграфологічних досліджень в секторі безпеки та оборони має стійку тенденцію до збільшення. Застосування поліграфа з метою протидії організованій злочинності та корупції, виявлення зрадників і колабораціоністів, свідчить про його ефективність та значимість в системі правоохоронних органів України.

Слід зазначити, що термін «поліграф» можна тлумачити по-різному: у вузькому розумінні, як безпосередньо прилад для проведення поліграфологічного дослідження, та в широкому розумінні, як комплекс заходів і процедур з яких складається поліграфологічне дослідження та безпосередньо саме обладнання. До комплексу заходів поліграфологічного дослідження слід віднести: методику проведення поліграфологічного дослідження, методику

обрахунку та прийняття рішення за результатами даного дослідження. В свою чергу поліграф як прилад, вміщує в себе сам блок з давачами, програмне забезпечення для нього та комп'ютерну систему.

В рамках нашої теми – дослідження застосування даних поліграфа (в широкому розумінні) як методу кримінального аналізу ми виокремлюємо дві мети його використання, а саме:

1. Поліграф – як метод оцінки достовірності інформації в кримінальному аналізі;

2. Поліграф – як джерело формування електронної бази даних для забезпечення потреб кримінального аналізу.

Стосовно першої мети, тобто методу оцінки достовірності інформації, необхідно виділити, що залежно від обраної поліграфологічної методики, ефективність оцінки достовірності, інформація яка повідомляється може досягати 98%. Досягнення такої ефективності забезпечують лише валідні методики, відносно яких Американська Поліграфологічна Асоціація у 2011 році опублікувала мета-аналітичне дослідження критеріальної точності [4]. Відповідно до даного дослідження ефективність діагностичних методик поліграфологічних досліджень мають середнє значення 92-98%.

Щодо накопичена даних, що отримані в результаті поліграфологічних досліджень в підрозділах сектору безпеки та оборони України, є цінним джерелом для забезпечення потреб кримінального аналізу, що в свою чергу може бути реалізовано у другій меті поліграфа. На даний час в переважній більшості керівних документів, що визначають порядок проведення поліграфологічних досліджень в Україні юридично не врегульована. Відсутня саме норми, що регламентують порядок ведення та обробки результатів поліграфологічних досліджень в електронному вигляді [1, с. 80]. Дана норма передбачена лише у відомчому наказі Управління державної охорони України, який регламентує порядок організації та проведення поліграфологічних досліджень саме в зазначеному управлінні [2]. Законодавча урегульованість порядку обробки результатів поліграфологічних досліджень в електронному вигляді, надасть можливість використовувати отриману інформацію в повному обсязі, без порушення прав суб'єктів опитування, що сприяє цифровізації та діджиталізації держави.

Враховуючи вищевказане, наразі існує потреба в формуванні бази даних результатів поліграфологічних досліджень, які можна використовувати для забезпечення потреб кримінального аналізу в підрозділах сектору безпеки та оборони України. Так, 28 жовтня 2023 року під час круглого столу, на тему «Контроль якості психофізіологічних досліджень, що проводяться з використанням поліграфа», організованим Посольством США для представників правоохоронних органів України, Дональд КРЕПОЛ ділився досвідом застосування поліграфа поліцейськими у Великобританії та зазначив, що база даних поліграфологічних досліджень інтегрована в них до загальної бази поліції.

Основним джерелом та структурною одиницею бази даних поліграфологічних досліджень на нашу думку має бути поліграма, яка у відповідності до Термінологічного довідника для наукової психофізіологічної детекції неправдивості, є повним графічний записом психофізіологічних показників по поліграфологічному тесту з необхідними анотаціями [3]. Так, використовуючи програмне забезпечення «Ахсiton Х», разом з поліграфом «Ахсiton», крім реєстрації психофізіологічних показників суб'єкта опитування, в поліграму вносять:

- запитання, що виносяться на тестування;
- дату тестування;
- відеозапис безпосередньо в саму поліграму;
- за потреби фіксують ПІБ суб'єкта опитування та поліграфолога, дату народження, посаду;
- здійснюють обрахунок поліграм як в електронному вигляді так і шляхом мануального введення;
- долучають додаткові текстові та графічні файли (завдання та довідки щодо події відносно якої проводиться тестування).

Так як поліграма містить чутливі персональні дані суб'єкта опитування та поліграфолога, а отже обробка і зберігання даної інформації має здійснюватися строго у відповідності до законодавства про інформацію та захист персональних даних, що слід враховувати при формуванні даних баз в зацікавлених підрозділах.

Таким чином, поліграма, а точніше інформація яку вона вміщує, є цінним джерелом інформації для проведення кримінального аналізу. Сформована база даних з поліграм є ефективним інструментом кримінального аналізу перш за все для підрозділів внутрішньої та/або власної безпеки військових і правоохоронних формувань, та інших підрозділів, що здійснюють оперативне обслуговування об'єктів зі сталим персоналом. Сформована електронна база даних поліграфологічних досліджень у військових та правоохоронних формуваннях, на нашу думку, зможе забезпечити не лише потреби кримінального аналізу але й сприятиме вирішенню кадрових питань. Крім того, зазначена електронна база зможе надати можливість валідизувати методики поліграфологічних досліджень в залежності від потреби відомства.

А від так для формування бази даних поліграфологічних досліджень, на нашу думку необхідно:

1. Внести зміни в нормативну базу, яка регламентує діяльність застосування поліграфа в питаннях обробки персональних даних в електронному вигляді;
2. Сформувати електронні бази даних поліграфологічних досліджень з врахуванням всіх необхідних даних для потреб кримінального аналізу;
3. Провести навчання персоналу, який залучатиметься до електронної обробки результатів поліграфологічних досліджень, у тому числі з питань інформаційної безпеки та захисту персональних даних.

Список використаних джерел:

1. Здебський Д. В. Правове регулювання захисту персональних даних військовослужбовців, як суб'єктів опитування із застосування поліграфа. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2024. № 1 (9). С 77-82.

2. Порядок проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа в Управлінні державної охорони України: затв. наказом Упр. держ. охорони України від 09.02.2021 р. № 95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0335-21#Text> (дата звернення: 07.09.2024).

3. Термінологічний довідник для наукової психофізіологічної детекції неправдивості (ПФД). За загальн. редак. Д. Крапол, М. Хендлер, Ш. Штурм. / Переклад О. Назаров, А. Лисенко: 3-е видання online. Київ : Американська асоціація поліграфологів (APA), 2012. 133 с. URL: https://polygraph.org/docs/Terminology_PDD_UA.pdf (дата звернення: 07.09.2024).

4. Meta-Analytic Survey of Criterion Accuracy of Validated Polygraph Techniques. Report Prepared For The American Polygraph Association Board of Directors Nate Gordon, President (2010-2011) by The Ad-Hoc Committee on Validated Techniques Mike Gougler, Committee Chair Raymond Nelson, Principal Investigator Mark Handler, Donald Krapohl, Pam Shaw, Leonard Bierman. *Polygraph*, 2011. 40(4). P. 193-305.

КАПТАН Ольга – доцент, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, доктор філософії в галузі права, доцент

САМІЛО Андрій – начальник кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Боротьба з корупцією є одним із найважливіших пріоритетів для розвитку правової держави та побудови ефективного демократичного суспільства. Корупція негативно впливає на всі сфери життя, зокрема на політику, економіку, соціальну справедливість та правопорядок. В умовах інтеграції України до європейської спільноти та запровадження реформ, спрямованих на посилення верховенства права, боротьба з корупцією набуває особливого значення. Відсутність дієвих механізмів правового регулювання та належної

відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері корупції підриває довіру до державних інституцій і перешкоджає розвитку економіки та залученню інвестицій. Водночас, посилення контролю та відповідальності за такі правопорушення є важливою передумовою для зменшення рівня корупції в країні та зміцнення демократичних інститутів.

До нормативно-правових актів, що регулюють адміністративну відповідальність за корупційні правопорушення можна віднести, зокрема:

- Кодекс України про адміністративні правопорушення (містить положення щодо видів та відповідальності за адміністративні корупційні правопорушення);

- Закон України «Про запобігання корупції» (встановлює правила щодо конфлікту інтересів, фінансового контролю, заборон на отримання подарунків, вимоги до публічної служби та відповідальність за порушення тощо);

- Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» (визначає повноваження НАБУ щодо виявлення та розслідування корупційних правопорушень, включаючи адміністративні);

- Закон України «Про державну службу» (встановлює правові основи публічної служби, включаючи норми щодо адміністративної відповідальності за порушення антикорупційних норм державними службовцями);

- Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» (регулює діяльність суду, який займається розглядом справ, пов'язаних з корупційними злочинами);

- та інші нормативні акти.

У Законі України «Про запобігання корупції» зазначаються основні поняття, які стосуються принципів, механізмів та заходів, що спрямовані на попередження та протидію корупційним проявам.

Відповідно до статті 1 цього Закону під терміном корупція слід розуміти використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей. [2]

Кодекс України про адміністративні правопорушення у главі 13-А містить перелік видів адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією. До таких можна віднести:

- порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (стаття 172⁴ КУпАП);

- порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (стаття 172⁵ КУпАП);

- порушення вимог фінансового контролю (стаття 172⁶ КУпАП);

- порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (стаття 172⁷ КУпАП);

- незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень (стаття 172⁸ КУпАП);

- порушення встановлених законом обмежень після припинення повноважень члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (стаття 172⁸⁻¹ КУпАП);

- невжиття заходів щодо протидії корупції (стаття 172⁹ КУпАП);

- порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням (стаття 172⁹⁻¹ КУпАП);

- порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля (стаття 172⁹⁻² КУпАП). [1]

Таким чином, ці норми покликані забезпечити запобігання корупційним діям через встановлення чітких обмежень для посадових осіб і контроль за їх дотриманням. Вони охоплюють такі ключові сфери, як фінансовий контроль, запобігання конфлікту інтересів, заборона на одержання подарунків, обмеження щодо сумісництва та відповідальність за неправомірне використання службової інформації. Важливу роль відіграє контроль за дотриманням цих правил, що покликаний мінімізувати можливість зловживань посадовими повноваженнями та забезпечити прозорість у публічному секторі.

Також Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає види санкцій за вчинення адміністративних корупційних правопорушень. Їх є три: штраф, конфіскація та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Штраф є найпоширенішою санкцією і його розмір залежить від самої тяжкості правопорушення. Конфіскація переважно стосується таких правопорушень, як отримання неправомірної вигоди, а саме подарунків або інші матеріальних благ, що були одержані внаслідок корупційного правопорушення. А позбавлення права обіймати певні посади є однією з найсуворіших санкцій, оскільки вона застосовується до осіб, чия поведінка підриває довіру до державної служби або державних інституцій.

Більшість санкцій цих статей передбачає відповідальність у вигляді штрафу від 50 до 2500 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, а також застосування до порушника адміністративного стягнення у вигляді конфіскації грошей, одержаних внаслідок адміністративного правопорушення, та/або права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю строком на 1 рік. [3]

Щодо накладення стягнень, то відповідно до статті 38 КУпАП зазначається, що адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією може бути накладено протягом шести місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення. [1]

Попри наявність різноманітних нормативно-правових актів, які регулюють боротьбу із корупцією, існують також прогалини та певні неузгодженості в законодавстві, які ускладнюють ефективне виявлення та покарання адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією. Тому для підвищення ефективності боротьби з адміністративними корупційними

правопорушеннями необхідно вдосконалювати правові механізми, посилювати відповідальність та підвищувати рівень прозорості і контролю з боку державних органів та громадськості.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8074-10 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

2. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

3. Відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/struktura-administratsiyi/strukturni-pidrozdili/3176/3222/113129>

КРИЖАНОВСЬКА Олена

Володимирівна – завідувач кафедри адміністративного права і процесу Одеського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ І ПРАВОПОРЯДКУ: АНАЛІТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Корупція є однією з найбільш небезпечних загроз для державного управління та правопорядку в державі, що підриває довіру громадян до органів влади, гальмує економічний розвиток і спричиняє соціальні дисбаланси.

Ускладнення офіційно можливих та законних шляхів отримання бажаного змушує людей шукати більш складні, заплутані та тіньові методи реалізації корумпованих схем. Це призводить до формування замкненого кола, в якому корупція не лише залишається невикоріненою, але й поступово поширюється на всі сфери суспільного життя. Коли громадяни втрачають віру в здатність держави забезпечувати справедливість і дотримання закону, це підриває основи правопорядку та стимулює недовіру до інституцій влади.

Особливо небезпечним є той факт, що корупційні схеми можуть проникати в правоохоронні органи, які мають бути основою підтримання правопорядку та боротьби з корупцією. У такому випадку, правоохоронні структури втрачають свою ефективність і стають частиною корупційної системи, що ще більше погіршує ситуацію та ускладнює боротьбу з цим явищем.

Для подолання корупції необхідні комплексні та системні заходи. Важливо не тільки вдосконалювати законодавчу базу, але й забезпечити її

реальне виконання, посилюючи контроль за діями державних службовців та підвищуючи прозорість процесів ухвалення рішень. Також важливо залучати громадянське суспільство до боротьби з корупцією, розвиваючи культуру нетерпимості до цього явища.

Правопорушення, пов'язані з корупцією, охоплюють такі дії, як недотримання правил щодо конфлікту інтересів, незаконне отримання подарунків, порушення фінансового контролю та інші неправомірні дії посадовців. Ці правопорушення визначаються у Законі України «Про запобігання корупції» [1] та інших нормативно-правових актах, що регулюють антикорупційну політику держави [2].

Управління корупційними ризиками полягає систематичній і скоординованій діяльності організації, спрямованій на виявлення, усунення та зменшення корупційних ризиків у її функціонуванні. Наявність якісної антикорупційної програми, реєстру корупційних ризиків і доброчесної управлінської команди є запорукою зменшення та запобігання проявам корупції, що, у свою чергу, дозволяє уникнути потенційних репутаційних і фінансових втрат, пов'язаних з наслідками корупційних дій.

Для того щоб антикорупційна політика була дієвою, керівництво організації має чітко усвідомлювати власні цінності та орієнтуватися на етичні стандарти у всіх процесах.

Ключовими елементами якісного управління є здатність впроваджувати системні зміни, що охоплюють усі рівні організації, розуміння переваг від ефективної антикорупційної діяльності для загальної репутації та внутрішньої безпеки, а також постійна зацікавленість у професійному підході до оцінювання корупційних ризиків [3, с. 7].

Керівник несе відповідальність за доброчесність (ефективність) організації відповідно до її установчих документів та вимог Закону [1]. Така відповідальна позиція допомагає зміцнювати довіру до організації, мінімізуючи можливості для корупційних проявів.

Організація ефективного управління корупційними ризиками та антикорупційного комплаєнсу є надзвичайно важливим аспектом діяльності будь-якої сучасної організації, особливо державних установ та закладів вищої освіти.

В Україні корупція залишається однією з найсерйозніших загроз, що підриває довіру громадян до державних інституцій і гальмує економічний та суспільний розвиток. З огляду на це, заклади освіти, які готують майбутніх правоохоронців та фахівців у сфері захисту правопорядку, відіграють важливу роль у вихованні професійної доброчесності та прозорості. Одним із таких закладів є Одеський державний університет внутрішніх справ, який активно розвиває антикорупційні програми та стандарти.

Університет докладає значних зусиль, щоб запобігти будь-яким корупційним ризикам у своїй діяльності. Це включає регулярне оцінювання процесів, пов'язаних з вступною кампанією, прийомом заліків та іспитів, розподілом матеріально-технічних засобів і визначенням премій. Важливим

аспектом є також залучення до цього процесу не лише викладацького складу, а й здобувачів вищої освіти, що сприяє формуванню колективної відповідальності за добросовісність і прозорість.

Згідно з результатами соціологічного опитування, проведеного серед працівників і студентів Одеського державного університету внутрішніх справ, 89% респондентів вважають, що університет ефективно дотримується вимог антикорупційного законодавства. Це свідчить про високий рівень довіри до керівництва університету та впроваджених ним механізмів протидії корупції. Незначна частина респондентів (лише 2%) вказала на можливі прояви корупції, однак конкретні випадки не були наведені. Це підтверджує, що заходи, які реалізує університет, є дієвими та спрямованими на мінімізацію корупційних ризиків.

Однією з найбільш помітних сфер, де респонденти бачать можливі корупційні ризики, є економічні чинники в країні, на які вказали 20,3% опитаних.

Цікаво, що лише незначна частка опитаних (3%) вказала на необхідність додаткового регламентування певних процедур в університеті. Це може свідчити про наявність невеликих прогалин у нормативному регулюванні окремих процесів, що можуть бути вдосконалені для підвищення ефективності антикорупційної діяльності [4].

Корупційні ризики мають прямий і системний вплив на правопорядок, порушуючи основи законності та справедливості в суспільстві. Корупція не лише підриває довіру громадян до державних інституцій, а й створює несприятливе середовище для економічного та соціального розвитку. Вона дестабілізує правопорядок, викликаючи правові та адміністративні прогалини, які можуть використовуватися для подальших зловживань.

Кореляція між корупційними ризиками та правопорядком є багатоаспектною проблемою, яка передбачає комплексне вивчення системних дисфункцій та механізмів соціальної регуляції. Корупційні ризики функціонують як каталізатор девіантної поведінки в державних інституціях, підриваючи принципи легітимності, транспарентності та підзвітності, що становлять основу правової держави. Взаємозалежність між корупцією і порушеннями правопорядку полягає в їхній здатності самопідсилюватися, формуючи порочне коло, де порушення закону породжує можливості для корупційних практик, а корупція, у свою чергу, створює передумови для подальших порушень правових норм.

Аналіз корупційних ризиків вимагає використання інструментарію системного підходу та концептуальних моделей ризик-менеджменту, орієнтованих на деконструкцію причинно-наслідкових зв'язків між корупцією та правопорушеннями.

Впровадження антикорупційних стратегій, побудованих на засадах ендогенної регуляції та нормативної гнучкості, є ключовим елементом у мінімізації корупційних загроз. Ефективна інтеграція процедур антикорупційного комплаєнсу у структуру державного управління дозволить

оптимізувати правові механізми контролю, забезпечити динамічну адаптацію до змін у зовнішньому середовищі та сприяти стабілізації правопорядку в умовах постійної еволюції соціально-правових систем.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
2. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: закон України від 20.06.2022 № 2322-IX.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>
3. Гайд з управління корупційними ризиками: посібник для керівника. Розбудова доброчесної та ефективної організації. Підготовлено авт. кол. В. Германенко, О. Кайтанський, А. Халюк, В. Бартко. К.: Національне агентство з питань запобігання корупції. 2024. 15 с.
4. Аналітична довідка оцінювання корупційних ризиків у діяльності ОДУВС в 2024 році. (за результатами соціологічного опитування працівників, здобувачів вищої освіти, атестованих здобувачів вищої освіти Одеського державного університету внутрішніх справ).
URL: https://oduvsv.edu.ua/educational_unit/zapobiganna_korupcii?item=normativni_ta_organizacijno_rozporadci_dokumentu_oduvsv_z_pitan_zapobiganna_korupcii

ГАЛУНЬКО В.М. – професор кафедри адміністративної діяльності поліції факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України ОДУВС

ПРОВЕДЕННЯ АНАЛІЗУ ПОТЕНЦІЙНИХ ТА НАЯВНИХ КОНТРААГЕНТІВ ВІДПОВІДНОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

На сьогодні наукові підходи до визначення поняття корупції та механізмів її виявлення є неоднозначними та потребують додаткового наукового дослідження та оновлення чинного законодавства. Так, розглядаючи саме поняття корупція, яке є складним феноменом, як і будь-яке складне явище, не має єдиного, універсального визначення точно як стосовно і поняття контрагент. Словник української мови, трактує його як особа або установа, що бере на себе певні зобов'язання за договором [1] та у цивільно-правових відносинах під контрагентом розуміється одна із сторін договору. У ролі контрагента виступають обидві сторони договору один до одного. Кожен із партнерів, які укладають контракт, вважається контрагентом. Контрагент — фізична чи юридична особа, яка виступає однією із сторін угоди. Якщо дуже просто – це все, з ким компанію пов'язують договори. Контрагентом називають підрядника, постачальника, клієнта та покупця [2]. У Інструкція від 26.07.2016,

для службового користування зазначено, що CONTR AGENT – сервіс, який надає можливість перевірки за кодом ЄДРПОУ клієнтів, постачальників, підрядників та інших осіб, з якими веде справи організація, на предмет судових, податкових та інших критеріїв надійності. Програма оперативно відреагує, чи є в контрагента податковий борг, судові рішення (і які), чи розпочато процедуру банкрутства – це допоможе підприємству оцінити ризики співпраці з таким партнером [3]. А наприклад, у Наказі від 29 серпня 2024 року №130 «Про затвердження Порядку проведення аналізу потенційних та наявних контрагентів Національного агентства України з питань державної служби» зазначається, що контрагент НАДС – це фізична особа - підприємець чи юридична особа - резидент або нерезидент, з якою НАДС має намір укласти договір про закупівлю товарів, робіт і послуг (потенційний контрагент) або вже уклав договір (наявний контрагент) [4]. В Наказі Служби відновлення та розвитку інфраструктури в Одеській області від 05.09.2023 №143 зазначається, що діловий партнер (контрагент) – юридична, фізична особа або фізична особа – підприємець, з якою Служба відновлення має намір встановити договірні відносини (потенційний діловий партнер) або вже має такі договірні відносини (наявний діловий партнер). Зокрема, але не виключно, це постачальники, підрядники чи субпідрядники, споживачі, органи державної влади, агенти, представники, афілійовані особи (в яких юридична особа володіє часткою акцій менше 50 відсотків), дочірні компанії, спільні підприємства та ін[5]. У своїй більшості проведення аналізу потенційних та наявних контрагентів відповідної юридичної особи відбувається на підставі декількох нормативних документів, а саме Законів України «Про публічні закупівлі» [6] та «Про запобігання корупції» [7], Постанови Кабінету Міністрів від 4 березня 2023 р. № 220 «Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки» [8] тощо. Слід зазначити, що чіткого прописаного чинним законодавством механізму проведення аналізу потенційних та наявних контрагентів відповідної юридичної особи на сьогодні також не існує. Але, процедура аналізу ділових партнерів (контрагентів) юридична особа дозволяє: знати своїх ділових партнерів (контрагентів) і довіряти їм; убезпечити себе від співпраці із недобросовісними діловими партнерами (контрагентами); відповідати умовам інвесторів щодо системи комплаєнсу та аналізу ділових партнерів (контрагентів); підтримувати стійку ділову репутацію, розвивати етичний та добросовісний бренд; сприяти позитивному інвестиційному іміджу юридичної особи, демонструючи відповідальне партнерство та дотримання засад протидії корупції; створити основу для успішної співпраці, уникати судових спорів, репутаційних/фінансових втрат через причетність до корупційних справ; уникати або максимально знизити існуючі ризики в процесах закупівель [9].

Наказом НАЗК від 27 травня 2021 року № 277/21 «Про затвердження Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції» визначено широке коло прав щодо попередження корупційних проявів у ньому зазначається, що 8) організовує роботу з оцінки корупційних ризиків у діяльності відповідного органу,

підготовки заходів щодо їх усунення, вносить керівнику відповідного органу пропозиції щодо таких заходів, залучається для виконання цих функцій до роботи комісії з оцінки корупційних ризиків; 9) забезпечує підготовку антикорупційної програми відповідного органу (іншого документа за результатами оцінки корупційних ризиків та визначення заходів з їх усунення - для відповідного органу, який не має обов'язку затверджувати антикорупційну програму), змін до неї, подання її на погодження та моніторинг її виконання[11]. Так, уповноважена особа може самостійно підписувати та направляти інформаційні запити до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності, відокремлених підрозділів юридичної особи без статуту юридичної особи для отримання від них інформації та матеріалів, безпосередньо пов'язаних з виконанням обов'язків уповноваженого. Отже, аналіз контрагентів НАДС має значення для уникнення недобросовісних контрагентів та розпорядження державними коштами відповідно до законодавства.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови в 11 т. АН УРСР. Інститут мовознавства. Київ. *Наукова думка* 1970 – 1980. 671 с.
2. Цивільний кодекс України. URL.<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Інструкція від 26.07.2016 URL.
<https://ips.ligazakon.net/document/HP160056>
4. Про затвердження Порядку проведення аналізу потенційних та наявних контрагентів Національного агентства України з питань державної служби. Наказ від 29 серпня 2024 року №130. URL.<https://nads.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-poriadku-provedennia-analizu-potentsiinykh-ta-naiavnykh-kontrahentiv->
5. Наказ Служби відновлення та розвитку інфраструктури в Одеській області від 05.09.2023 №143. URL. <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7+%D0%A1%D0%BB%D1%83%D0%D0%B1%D0%B8+%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F+%D1%82%D0%B0+%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83+%D1%96%D0%BD%D1%84>
6. Про публічні закупівлі. Закон України. URL.<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>
7. Про запобігання корупції. Закон України. URL.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
8. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки. Постанова Кабінету Міністрів від 4 березня 2023 р. № 220. URL.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text>

9. Гайдаров С.С. Діяльність уповноваженого з питань запобігання та виявлення корупції. Юридичний науковий електронний журнал №11. 2022.С.404-407

10. Рішення НАЗК від 02.03.2017 № 75 «Про затвердження Типової антикорупційної програми юридичної особи». URL. <https://nazk.gov.ua/uk/documents/rishennya-vid-02-03-2017-75-pro-zatverdzhennya-typovoyi-antykoryuptsiynoyi-programy-yurydychnoyi-osoby/>

11. Про затвердження Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції. Наказ НАЗК від 27 травня 2021 року № 277/21 URL. <https://nazk.gov.ua/uk/documents/nakaz-vid-27-07-2021-277-21-pro-zatverdzhennya-typovogo-polozhennya-pro-upovnovazhenyj-pidrozdil-upovnovazhenu-osobu-z-pytan-zapobigannya-ta-vyavlennya-koryuptsiyi/>

12. Методичні рекомендації проведення аналізу контрагентів органами місцевого самоврядування у сфері закупівель .Київ.2023.29с

13. Про внесення змін до наказу Національного агентства з питань запобігання корупції від 28 грудня 2021 року № 830/21. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0099-24#Text>

14. Про затвердження Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0914-21#Text>

15. Про захист економічної конкуренції. Закон України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>

16. Про санкції. Закон України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>

17. Про затвердження Порядку функціонування електронної системи закупівель та проведення авторизації електронних майданчиків. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 № 166. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/166-2016-%D0%BF#Text>

18. Про ефективне використання державних коштів. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.10.2016 № 710. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2016-%D0%BF#Text>

19. Деякі питання здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для задоволення нагальних потреб функціонування держави в умовах воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.2022 № 185. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-2022-%D0%BF#Text>

УМРИХІНА Ірина – доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін, факультету №2 Донецький державний університет внутрішніх справ, доктор філософії

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ У БОРОТБІ З ВИНИКНЕННЯМ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У СФЕРІ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

Впродовж довгого часу, корупція залишається однією з найскладніших і невіршених проблем в Україні, що становить загрозу національній безпеці, існуванню держави, політичному, соціальному та економічному розвитку, утвердженню та забезпеченню демократичних конституційних засад і державного управління. Дане явище залишається однією з найбільших проблем України та є темою для постійних обговорень для української та міжнародної спільнот. Не варто залишати поза увагою, той факт, що корупція має місце у всіх сферах суспільного життя.

Очевидні проблеми пов'язані з існуванням корупції, викликані хабарництвом та зловживанням службовим становищем, що призводить до недовіри до органів державної влади, руйнації моральних цінностей суспільства та найголовніше ставить негативний відбиток на економічному становищі держави.

Боротьба з корупцією - це складний і тривалий процес, який вимагає комплексного підходу. Важливим кроком у даному процесі є **затверджена Верховною Радою України 20 червня 2022 року Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки. Це ґрунтовний документ, що закріплює цілий комплекс заходів щодо зменшення корупції в Україні.**

Ефективність боротьби з корупцією залежить від якості антикорупційного законодавства, сильних антикорупційних інститутів і не менш важливе місце у цій системі посідають цифрові інструменти. До речі, Україна займає світове лідируюче місце у розробленні антикорупційних цифрових рішень.

Однак, вказати про те, що запобігання корупції є роботою лише антикорупційних інституцій є некоректним, адже кожен з нас має долучатися до даного процесу і, саме цифрові інструменти створюють відповідні умови щодо збільшення прозорості та зменшення корупційних зловживань та є доступними кожному громадянину. Наведемо приклад деяких видів цифрових інструментів, які мають позитивний вплив щодо зниження корупційних діянь:

1) система електронних закупівель Prozorro – дає можливість кожному переглянути на які товари чи послуги витрачаються державні кошти;

2) портал Дія – дозволяє скористатися низкою публічних послуг, без потреби відвідувати відповідні державні установи, запровадження цієї системи дозволяє швидко отримати рішення і, звичайно, уникнути контакту із посадовою особою яка є надавачем відповідної адміністративної послуги, що в деякій мірі, зменшує корупційні ризики. Варто, також звернути увагу, що наразі діє Єдина державна електронна систему у сфері будівництва, яка публічною частиною та має на меті забезпечення безкоштовного безперешкодного доступу до інформації, що створюється в системі для всіх типів користувачів;

3) [Єдиний державний вебпортал відкритих даних](#) - це справжній «скарб» інформації про роботу державних органів, де інформація відкрита для всіх громадян. У 2015 році державні органи зобов'язали оприлюднювати дані. А відкритість інформації – це потужний запобіжник від корупційних зловживань.

Наведений перелік не є вичепним, проєкт міжнародної технічної допомоги TAPAS завдяки підтримці Урядів США та Великої Британії допоміг створити низку таких цифрових інструментів і 1 липня 2024 року проєкт «Прозорість та підзвітність у державному управлінні та послугах/ TAPAS» завершив свою роботу в Україні. Запровадження даних інструментів мають як прямий так і опосередкований вплив на зниження рівня корупції в Україні.

Всі заходи щодо запобігання виникненню корупційних явищ, загалом, зосереджені на національному рівні. Специфічною ланкою цієї проблеми постає щоденна корупція, що виникає на місцевому рівні.

Важливо розуміти, що жоден орган місцевої влади не застрахований від корупції. На це може впливати низка факторів, зокрема розширена владна спроможність посадових осіб органів місцевого самоврядування, хибне спрямування волі керівників та ін.

Доцільно звернути увагу, що саме реформа децентралізації делегувала широке коло повноважень органам місцевого самоврядування, у тому числі, і з приводу надання адміністративних послуг.

Сфера надання адміністративних послуг є найбільш вразливою до «побутової корупції». Це обумовлено тим, що в ній постійно відбувається взаємодія двох суб'єктів, один з яких (суб'єкт звернення) прагне задовольнити свої потреби: отримати паспорт, посвідчення водія, дозвіл, ліцензію, зареєструвати право власності чи місце проживання, отримати субсидію, а інший (суб'єкт надання адміністративної послуги) — має необхідні для цього повноваження та можливості. Тож повноваження та можливості, якими наділений суб'єкт надання адміністративної послуги, за певних обставин можуть стати специфічним предметом купівлі-продажу. Класичним прикладом такої корупції є випадки, коли особа надає неправомірну вигоду представникові влади за «прискорену» видачу того чи іншого документа, видачу такого документа за відсутності достатніх для того підстав чи всупереч чинній процедурі (без особистого звернення, поза чергою, з недотриманням певних етапів тощо) [1, с. 50].

У сфері надання адміністративних послуг, важливим етапом стало створення у 2013 році Центрів надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП) на виконання вимог Закону України «Про адміністративні послуги». На даний час, це зручний формат для реалізації фізичним способом прав та обов'язків щодо отримання адміністративних послуг. При належній організації ЦНАП, можна вважати інституцією з антикорупційними напрямками діяльності на місцевому рівні, а саме даний характер буде проявлятися у специфічній організації роботи. Вона полягає у тому, що всі державні службовці виконують свої повноваження у форматі відкритого простору, пропонуючи, «споживачам» широке коло публічних послуг. Повноцінне дотримання принципів та

ефективні механізми роботи ЦНАП нададуть поштовх до формування антикорупційної свідомості громадян.

Підсумовуючи, зазначимо, що корупція в Україні залишається системною проблемою, що гальмує розвиток держави та підриває довіру громадян. Хоча досягнуто певних успіхів у боротьбі з цим явищем, зокрема завдяки впровадженню цифрових інструментів та антикорупційної стратегії, проблема все ще потребує комплексного вирішення.

Список використаних джерел:

1. Посібник з рекомендаціями щодо прозорості та запобігання корупційним ризикам на всіх етапах створення та функціонування ЦНАП. URL: <http://surl.li/qgccccp>

КІБЛИК Дар'я – старший викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету №2 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії

ОСОБЛИВОСТІ ТА АНАЛІЗ ПРОТИДІЇ ВЧИНЕННЮ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ

Протидія адміністративним правопорушенням, пов'язаним із корупцією, є критичним елементом у забезпеченні ефективного функціонування державних інститутів. Корупційні адміністративні правопорушення підривають прозорість і чесність публічної влади, що негативно впливає на державну систему управління. В Україні існують різноманітні механізми адміністративної відповідальності, які є важливим інструментом боротьби з корупцією, і їх ефективне застосування є критично важливим для зміцнення правової держави.

Питанню дослідження адміністративних правопорушень, що пов'язані з корупцією приділяють досить велику увагу такі науковці як О.В. Джафарова, С.О. Шатрава, М.І.Хавронюк, С. С.Рогульський, В.Я. Настюк, О.Ю. Дрозд, Н.С. Пузирна, Бортник Н. П., Білінська Л. В, Кисіль Л.Є. та багато інших.

На думку Бортник Н. П., Білінської Л. В «корупція — це основний шлях проникнення у владні та управлінські структури економічної та організованої злочинності, яка характеризується залежністю законодавчої та управлінської практики від вузькогрупових, корпоративних інтересів певних злочинних структур.»[1, С. 28–33].

На практиці, застосування адміністративної відповідальності за скоєння правопорушення пов'язані з корупцією мають певну особливість яку важливо враховувати в чинному законодавстві так і в практиці. Основні аспекти даного питання варто розглядати через призму ЗУ «Про запобігання корупції» та

КУпАП, які визначають вичерпний перелік суб'єктів владних повноважень, що несуть відповідальність за вчинення порушень пов'язаних з корупцією, а саме: «1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 2) особи, які для цілей Закону України «Про запобігання корупції» прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та інші суб'єкти які визначені в статті 3 Закону № 1700-VII»[3].

Як підкреслює Л.Є. Кисіль, «одним з елементів механізму протидії корупції, що має важливе теоретичне та практичне значення, виступає адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією, визначена розділом 13-А КУпАП»[4, с. 321–329]. Главою 13-А КУпАП законодавчо визначений вичерпний перелік адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень які пов'язані з корупцією, а саме: «порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (стаття 172-4); порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (стаття 172-5); порушення вимог фінансового контролю (стаття 172-6); порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (стаття 172-7); незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень (стаття 172-8); порушення встановлених законом обмежень після припинення повноважень члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (стаття 172-8-1); невжиття заходів щодо протидії корупції (стаття 172-9); порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням (стаття 172-9-1); порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля (стаття 172-9-2)»[2]. Однак на мою думку вищевказані статті не реалізуються заходами юридичної відповідальності, а лише мають відсильний характер, тим самим відбувається забезпечувальний та превентивний потенціал.

Також, статтею 15 КУпАП передбачено відповідальність військовослужбовців та інших осіб які несуть відповідальність відповідно до дисциплінарного статуту, а саме «вчинення правопорушень, пов'язаних із корупцією ... ці особи несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах. До зазначених осіб не може бути застосовано громадські роботи, виправні роботи й адміністративний арешт»[2]. Ще одним досить важливим елементом протидії корупції є стаття 188-46, яка встановлює пряму вимогу надання «інформації, документів, а також порушення встановлених законодавством строків їх надання, надання свідомо недостовірної інформації або не у повному обсязі», що «тягнуть за собою накладення штрафу від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке ж порушення, – тягнуть за собою накладення штрафу від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян»[2].

Слід зазначити, що в Україні діє антикорупційна стратегія на 2021 – 2025 роки є, яка чітко визначає: «оптимізацію функцій держави та місцевого самоврядування, реалізація чого передусім передбачає: створення на противагу що існує корупційним практикам більш зручних та законних способів задоволення потреб фізичних і юридичних осіб; забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, що створює додатковий стримувальний ефект для всіх суб'єктів правовідносин»[5].

Висновок. Боротьба з корупцією є проблемою міжнародного характеру, адже кожна демократична країна формує свою стратегію протидії корупції зокрема й корупційним правопорушенням. Поряд з кримінальною та дисциплінарною відповідальністю законодавець враховує й адміністративну відповідальність як один з основних заходів у боротьбі з корупційними правопорушеннями. Під час аналізу було виявлено, що національне законодавство реалізовується та відображає антикорупційні обмеження та встановлює відповідні заборони. Подальше удосконалення адміністративної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень потребує постійного дослідження та аналізу.

Список використаних джерел:

1. Бортник Н. П., Білінська Л. В. Адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки. 2016. № 845. С. 28–33.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
3. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII/ URL : <http://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18>.
4. Кисіль Л. Є. Деякі питання адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією. Правова держава. 2016. Вип. 27. С. 321–329.
5. Антикорупційна стратегія на 2021 – 2025 роки URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsijna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf>

ОКОПНИК Олена – доцент кафедри права та правоохоронної діяльності Центральноукраїнського державного університету імені В. Винниченка, кандидат юридичних наук, доцент

КОЛІЗІЇ, ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ПОДАРУНОК» В АНТИКОРУПЦІЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Однією з основних проблем сучасного суспільства та держави в цілому є наявність такого негативного явища як корупція. Проте причину існування корупції не можна звести лише до бюрократичних дій державних чиновників. Приватні особи та підприємці також стимулюють існування корупції шляхом давання хабара чиновнику з метою отримання індивідуальних привілеїв і конкурентних переваг, адже інституційна залежність підприємств від державних чиновників в економічній діяльності в Україні ще дуже велика.

До найпоширеніших в Україні корупційних діянь належить хабарництво. Значного поширення набули підкуп осіб, уповноважених на виконання функцій держави, а також виконання державними службовцями незаконних, корупційних за змістом, посередницьких функцій у відносинах третіх осіб з органами державної влади, що стало не ситуативним, а постійним, нажалю, явищем.

Одним із «популярних» видів корупції є отримання неправомірної вигоди та подарунків. Відповідно до Закону Україна «Про запобігання корупції», неправомірна вигода – це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав [5].

Що стосується, подарунку, то його поняття на перший погляд не викликає сумнівів, але в практичній діяльності залишає за собою багато складнощів, а й інколи неправильного застосування. З метою чіткого відмежування неправомірної вигоди від подарунку законодавець у ст. 1 Закону «Про запобігання корупції» [5], термін «подарунок» визначив як «грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової». Однак, на нашу думку, не згрупував всі ознаки у цьому визначенні. Лише після аналізу 23 статті вищезазначеного Закону, стає зрозумілим, що подарунок має ще одну обов'язкову ознаку за якою вважається подарунком, це коли «відповідає загально визнаним уявленням про гостинність». Зазначене відокремлення ознаки подарунку створило підстави для неоднозначного її тлумачення та призводить до певних ускладнень практичного розмежування від неправомірної вигоди [3].

Наприклад, поняття подарунку певною мірою суперечить Цивільному кодексу України (далі – ЦК України). Так, згідно зі ст. 718 ЦК України, «дарунок – це рухомі речі, в тому числі гроші та цінні папери, нерухомі речі та майнові права, якими дарувальник володіє або які можуть виникнути в майбутньому» [7]. Більш того, статтею 717 даного Кодексу визначено, що за договором дарування одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно майно (дарунок) у власність. Таким чином, відповідно до ЦК України не можна вважати подарунком, якщо він продається за ціною нижче ринкової [3].

Відповідно до ст. 14 п. 1 п.п. 219 Податкового кодексу України, ринкова ціна – ціна, за якою товари (роботи, послуги) передаються іншому власнику за умови, що продавець бажає передати такі товари (роботи, послуги), а покупець бажає їх отримати на добровільній основі, обидві сторони є взаємно незалежними юридично та фактично, володіють достатньою інформацією про такі товари (роботи, послуги), а також ціни, які склалися на ринку ідентичних (а за їх відсутності - однорідних) товарів (робіт, послуг) у порівняних економічних (комерційних) умовах [4].

На сьогоднішній день чинними є велика кількість міжнародних та національних нормативно-правових актів, що тлумачать поняття «подарунок». Але жоден нормативний документ законодавчо не закріпив поняття «подарунка, що відповідає загально визнаному уявленню про гостинність». Це поняття може тлумачитися з урахуванням загальних принципів діяльності державних службовців чи посадових осіб місцевого самоврядування, обстановки дарування, приводу, з якого надається дарунок, національних традицій та вимог до певної події, закріплення певних правил щодо дипломатичного протоколу, етикету та ряду інших чинників [6].

Слід зауважити, що у ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції» [5] закріплено словосполучення «уявлення про гостинність», а не принципи чи норми гостинності. З такого формулювання можна зробити висновок, що, в цілому, не можливо встановити що таке «гостинність» вичерпно і однозначно.

Але ж не зважаючи на спроби науковців пояснити даний феномен, все ж таки поняття «гостинність» не має юридичного оформлення. І тому для більш ефективного забезпечення застосування заходів запобігання корупції окремими дослідниками висувається конструктивна пропозиція вилучити з ч. 2 ст. 23 Закону від 14 жовтня 2014 р. положення щодо відповідності подарунків загально визнаним уявленням про гостинність, залишивши тільки вартісне обмеження щодо їх отримання [8, с. 134, 136].

Тим паче, що вказане положення «може спричинити зловживання правом, а отже, свідчить про корупціогенність законодавчої конструкції дозволеного подарунка» [2, с. 44–45]. Також прихильником даної думки є ряд науковців, наприклад О.О. Дудоров та Р.О. Мовчан [1]

Таким чином, через велику кількість понять, що схожі за своїми ознаками з подарунком, у зв'язку з використанням законодавцем оціночних понять у визначенні обмеження щодо одержання подарунків та відсутністю детальної реалізації процедурних засад дотримання правових приписів необхідно чітко визначити всю термінологію, яка пов'язується з подарунком, або впровадити тільки заборонну модель правового врегулювання, визначивши тим самим абсолютно зрозумілі правила поведінки.

Список використаних джерел:

1. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Порушення обмежень щодо одержання подарунків: проблеми кваліфікації та вдосконалення законодавства. *Права*

людини, держава, суспільство. URL: [file:///C:/Users/user/Downloads/7431-Текст%20статті-14923-1-10-20191114%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/7431-Текст%20статті-14923-1-10-20191114%20(1).pdf)

2. Загиней З.А. Загальновизнане уявлення про гостинність як індикатор корупціогенності у тексті Закону України «Про запобігання корупції». *Судова апеляція*. 2018. № 2. С. 36–46.

3. Лупало О.А. Деякі проблеми застосування обмеження щодо одержання подарунків а антикорупційному законодавстві. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/13833/1/ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ%20ЄВРОПЕЙСЬКИХ%20СТАНДАРТИВ_p077-083.pdf

4. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення 03.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

5. Про запобігання корупції: Закон Україна від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 04.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

6. Сагайдак О.П. Дипломатичний протокол та етикет: підручник, 2-ге вид., виправл. Київ: «Знання», 2012. 262 с.

7. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 03.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

8. Шимон О.М. Вдосконалення правового регулювання встановлення обмежень і заборон як засобів запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією. *Запорізькі правові читання: матеріали щорічної міжнародної наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 6 травня 2019 р.) / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. С. 134–136.*

РУБАН Катерина Павлівна – заступник начальника тренінгового центру Головного управління Національної поліції в Херсонській області, кандидат юридичних наук

ПРОТИДІЯ ПОРУШЕННЯМ ВИМОГ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ (ДЕКЛАРУВАННЯ) В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Протидія організованій злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту безпосередньо пов'язана із запобіганням вчиненню адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією. Останні, на відміну від злочинів, не належать до резонансних, і дуже часто перебувають за межами уваги громадськості. Втім, не варто зменшувати їх значення у питанні боротьби із такими суспільно-небезпечними явищами, якими є продажність у владі та деморалізація посадових осіб, як синоніми корупції та організованої злочинності [1].

Однією із складових зазначеної боротьби є контроль за дотриманням вимог декларування особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Проте від початку повномасштабного вторгнення ворога на територію України у цьому аспекті відбулися значні зміни. Починаючи від призупинення декларування з березня 2022 року по жовтень 2023 року, продовжуючи внесенням змін до закону України «Про запобігання корупції», які стосуються декларування у період воєнного стану.

На наш погляд, протидія матиме необхідну ефективність, якщо чіткими та однозначними є законодавчо визначені вимоги для декларування. Однак, наявність умов збройного конфлікту суттєво впливає на визначення таких вимог, і ще більше на практику їх виконання. Зокрема, відновлення декларування та відкритого загального доступу до поданих декларацій, без виключення для усіх областей, навіть тих, які продовжують перебувати під окупацією військ РФ має, на нашу думку, складову небезпеки, а відповідно, не може вважатися об'єктивно належним. На увазі мається ситуація, коли, наприклад, діючий поліцейський, який працює у Головному управлінні Національної поліції в Херсонській області має обов'язок подавати декларацію, в якій потрібно зазначати належні йому на праві власності об'єкти нерухомості, які перебувають на лівобережжі Херсонської області, що продовжує перебувати під окупацією військ РФ. При цьому така інформація через вільний доступ будь-кого до Єдиного державного реєстру декларацій (далі Реєстр) може створювати низку ризиків: по-перше, для руйнування такого майна; по-друге, для родичів такого суб'єкта декларування, які перебувають в окупованих населених пунктах; по-третє, для знайомих такої особи (сусідів чи інших), оскільки до розкриття даних, з метою убезпечення житла від знищення окупантам могли повідомляти, що власниками є інші особи, які не перебувають на державній службі Україні. Складається враження, що під час прийняття рішення про відкриття загального доступу до Реєстру не було зроблено висновків про наслідки повномасштабного вторгнення РФ. Не кожна область отримала жорстокий досвід швидкої окупації, як наприклад Херсонська, коли за декілька годин на лівобережжі Дніпра українське населення опинилось під повним контролем ворога. Єдиним, що і досі рятує віру цих людей в українську державність є те, що вони сподіваються, що, в першу чергу, їх не наражатимуть на небезпеку, якщо це можливо. Мова йде про те, що інформація, яка може становити хоч найменшу загрозу для життя, здоров'я, майна громадян України має перебувати в обмеженому доступі, закритою для загалу. Відповідно при відновленні декларування, має бути законодавчо закріплено, що до завершення воєнного стану, декларації осіб, які виконували або продовжують виконувати обов'язки на посадах, які належать до суб'єктів декларування, перебувають у закритому доступі (тобто доступ до них мають тільки спеціально уповноважені суб'єкти). Враховуючи умови збройного конфлікту, до областей для суб'єктів декларування, яких варто застосувати такий закритий доступ належать: Запорозька, Донецька, Луганська, Харківська, Херсонська області та Автономна республіка Крим.

Одразу зауважимо, що станом на вересень 2024 року в законі України «Про запобігання корупції» (далі Закон) міститься недостатня кількість норм, які б сприяли функціонуванню закритого доступу (прим. автора, під ним розуміється вилучення з відкритого доступу декларацій з Реєстру) на період збройного конфлікту, а саме: підпункт 1 пункту 2-11 Розділу XIII "Прикінцеві положення" Закону визначає, що у відкритому доступі не відображаються декларації, подані суб'єктами декларування, зазначеними у частинах сьомій - чотирнадцятій статті 45 Закону (крім осіб, зазначених у пунктах 1-4 частини сьомої статті 45 Закону), у тому числі якщо відповідні декларації були подані до початку проходження військової служби, призначення на посади.

Окрім цього додатковим аргументом щодо необхідності закриття доступу для указаної категорії суб'єктів декларування, може слугувати факти, які відомі з особистої практичної діяльності. Так, після 24.02.2022 року і до цього часу після раптової окупації лівобережжя Херсонської області, окремим родичам, близьким, які не мають можливості виїхати на підконтрольну Україні територію, і при цьому не належать до членів сім'ї діючих поліцейських, з метою забезпечення власного життя та здоров'я, доводиться приховувати від окупаційної влади факт продовження перебування у лавах Національної поліції України суб'єктів декларування. При цьому оприлюднення декларацій таких поліцейських створить ситуацію, за якої розкриття інформації ворогом сприйметься як підстава до застосування до таких людей репресивних заходів (затримання, ув'язнення, знущання, катування тощо).

Отже, враховуючи вищевикладене, до ст. 45 Закону доцільним є внесення змін до частини 7, і викладення її у редакції:

«7. Суб'єкти декларування з числа військовослужбовців Державної прикордонної служби України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Управління державної охорони України, Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, а також поліцейських поліції особливого призначення, які під час дії воєнного стану залучені до ведення бойових дій у порядку, визначеному частиною четвертою статті 24 Закону України "Про Національну поліцію" (крім суб'єктів декларування із числа військовослужбовців, зазначених у пунктах 1-5 цієї частини), та державних службовців, поліцейських, які проходять службу в державних органах частково деокупованих областей України від збройних сил країни-агресора, зобов'язані подати визначені цією статтею декларації не пізніше 90 календарних днів з дня настання першої з таких обставин - припинення або скасування воєнного стану.»

При цьому виключивши формулювання «чи звільнення з військової служби (служби в поліції)», тому що навіть після звільнення такого суб'єкта декларування за умови, що збройний конфлікт продовжується, і зокрема, на окупованих територіях знаходяться рідні, близькі, майно оприлюднення інформації може спричинити нараження їх на небезпеку (смерть, каліцтво, руйнування). Тому виправданим є залишення тільки однієї підстави для

оприлюднення декларацій – завершення війни - «припинення або скасування воєнного стану».

Відповідно, наслідком внесення вищезазначених змін до законодавчої бази стане безбоязне вказування даних про майно суб'єктами декларування з низки перерахованих областей, які належать до частково окупованих, що звісно, створить умови для збільшення ефективності протидії вчиненню адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, зокрема вимог фінансового контролю у частині декларування (ст. 172-6 КУпАП).

Список використаних джерел:

1. Яценко Н. Корупція: термін і поняття. // Культура слова. – 2017. – №87. URL: https://iul-nasu.org.ua/pdf/kulturaslova/87/19-ks_87.pdf (дата звернення: 10.09.2024).

ЗІНЧЕНКО Данііл Анатолійович –
*ад'юнкту відділу аспірантури
(ад'юнктури) і докторантури
Харківського національного університету
внутрішніх справ, старший лейтенант
поліції*

Науковий керівник:

ІВАНЦОВ Володимир Олександрович –
*начальник відділу аспірантури
(ад'юнктури) і докторантури кандидат
юридичних наук Харківського
національного університету внутрішніх
справ, майор поліції*

ПРАВОВІ ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ

Корупція є серйозною проблемою, яка стоїть перед багатьма державами світу, незалежно від їхнього економічного чи політичного розвитку. Вона підриває основи демократичного управління, сприяє соціальній нерівності та перешкоджає економічному зростанню. Ефективна протидія корупції є важливим елементом для забезпечення прозорості, законності та доброчесності у державному управлінні. Правові засоби протидії корупційним адміністративним правопорушенням є ключовим аспектом антикорупційної стратегії. Вони включають широкий спектр заходів – від розробки відповідного законодавства до впровадження ефективних механізмів контролю та покарання. Аналіз існуючих правових засобів боротьби з корупцією, а також виявлення їхніх недоліків і шляхів удосконалення, є важливим кроком у підвищенні ефективності антикорупційних заходів. Ця стаття розглядає загальні питання

протидії корупції, зосереджуючись на розробці правових інструментів, що сприяють зменшенню поширення адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією.

Україна володіє комплексною нормативно-правовою базою, спрямованою на протидію корупційним правопорушенням. Центральним актом, який регулює цю сферу, є Закон України "Про запобігання корупції". Він визначає основні принципи та інструменти боротьби з корупцією, включаючи вимоги до фінансового контролю, розкриття доходів та конфлікту інтересів серед державних службовців. Закон встановлює механізми запобігання корупції, такі як декларування майна та доходів державних службовців, а також обмеження щодо отримання подарунків та участі в діяльності, яка може призвести до конфлікту інтересів. Кодекс України про адміністративні правопорушення також містить низку положень, спрямованих на протидію адміністративним правопорушенням, пов'язаним з корупцією. Зокрема, він передбачає відповідальність за порушення обмежень щодо суміщення посад, недотримання вимог щодо запобігання конфлікту інтересів та невиконання вимог фінансового контролю[1]. Ці положення встановлюють чіткі рамки поведінки для посадових осіб і визначають санкції за їх порушення, спрямовані на запобігання корупції в органах державної влади та місцевого самоврядування.

Органи, відповідальні за протидію корупції, зокрема Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), діють на підставі відповідних законів. НАБУ займається розслідуванням корупційних злочинів та забезпечує відповідальність посадових осіб за їхні дії. НАЗК, у свою чергу, забезпечує моніторинг дотримання антикорупційного законодавства, здійснює перевірку декларацій та виявляє конфлікти інтересів. Ці органи відіграють ключову роль у реалізації антикорупційної політики та забезпеченні її ефективного виконання. Крім того, міжнародні зобов'язання України в рамках участі в міжнародних антикорупційних організаціях, таких як Група держав проти корупції (GRECO) та Організація Об'єднаних Націй, також впливають на розвиток національного антикорупційного законодавства. Відповідно до цих зобов'язань, Україна зобов'язана приймати та впроваджувати стандарти, спрямовані на запобігання корупції, в тому числі у сфері адміністративних правопорушень[2]. Це включає впровадження механізмів міжнародного співробітництва та обміну інформацією для ефективної протидії корупційним проявам.

На нашу думку, нормативно-правова база протидії корупційним правопорушенням в Україні є досить розгалуженою та передбачає різноманітні заходи щодо запобігання корупції. Проте для досягнення максимальної ефективності ці заходи потребують постійного вдосконалення та адаптації до змін у суспільстві та економіці.

Практика застосування правових засобів протидії адміністративним правопорушенням, пов'язаним із корупцією, залишається однією з найбільш складних та дискусійних сфер у системі українського права. Незважаючи на

наявність розвиненої нормативно-правової бази, ефективність боротьби з корупцією значною мірою залежить від того, як ці норми застосовуються на практиці. Проблеми виникають на різних етапах — від виявлення правопорушень до забезпечення невідворотності покарання. Однією з ключових проблем є недостатня ефективність роботи органів, відповідальних за виявлення та розслідування адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією. Незважаючи на створення спеціалізованих органів, таких як Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), їхні дії часто обмежуються відсутністю належної координації та затримками в розгляді справ. НАБУ, відповідальне за розслідування корупційних злочинів, стикається з проблемою перевантаження справами, що ускладнює процес швидкого та ефективного розслідування[3]. НАЗК, у свою чергу, відповідальне за контроль і моніторинг дотримання антикорупційного законодавства, часто стикається з труднощами в доведенні фактів адміністративних правопорушень.

Судова практика також вказує на низку труднощів у застосуванні правових засобів протидії корупції. Зокрема, суди часто ухвалюють рішення, що не відповідають принципам пропорційності та невідворотності покарання. У багатьох випадках правопорушники уникають суворого покарання через прогалини в законодавстві, процедурні порушення під час розслідування або недостатність доказової бази. Це призводить до ситуацій, коли адміністративні стягнення, призначені за корупційні правопорушення, не створюють належного стримувального ефекту і не сприяють зниженню рівня корупції. Крім того, проблема застосування правових засобів протидії корупції пов'язана з рівнем правової культури та толерантності до корупції в суспільстві. Випадки хабарництва або зловживання службовим становищем часто сприймаються як норма, що ускладнює боротьбу з корупцією на практиці[4]. Без зміни суспільної свідомості та формування негативного ставлення до корупції навіть найкраще законодавство залишиться малоефективним. Важливим аспектом є і питання забезпечення незалежності органів, відповідальних за боротьбу з корупцією. Політичний тиск, недостатнє фінансування та інституційна слабкість можуть суттєво обмежувати можливості цих органів у застосуванні правових засобів протидії адміністративним правопорушенням[5]. У цьому контексті забезпечення незалежності НАБУ та НАЗК, а також створення умов для їхньої ефективної діяльності, є першочерговими завданнями для зміцнення правового механізму протидії корупції.

Ми вважаємо, що практика застосування правових засобів протидії адміністративним правопорушенням, пов'язаним із корупцією, в Україні вимагає вдосконалення. Необхідно забезпечити ефективну роботу антикорупційних органів, підвищити рівень кваліфікації працівників правоохоронних органів та судів, а також сприяти формуванню негативного ставлення до корупції в суспільстві. Лише системний підхід до вирішення цих проблем може призвести до суттєвого зниження рівня корупції та підвищення ефективності правової системи України.

Отже, ефективна протидія адміністративним правопорушенням, пов'язаним з корупцією, вимагає не лише наявності розвиненої нормативно-правової бази, але й її дієвого застосування на практиці. Хоча в Україні сформовано комплекс правових засобів для боротьби з корупцією, їхня ефективність значною мірою залежить від узгодженої роботи антикорупційних органів, судової системи та суспільства загалом. Сучасні виклики, пов'язані з недостатньою координацією дій органів влади, прогалинами в законодавстві та толерантним ставленням до корупції в суспільстві, вказують на необхідність подальшого вдосконалення як законодавства, так і механізмів його реалізації. Підвищення рівня правової культури, забезпечення невідворотності покарання та зміцнення незалежності антикорупційних органів є ключовими напрямками, що потребують уваги для зменшення впливу корупційних правопорушень на розвиток держави. Лише через системний та комплексний підхід до вирішення проблеми корупції можна досягти реальних змін у правовій системі та забезпечити більш прозоре й ефективне управління.

Список використаних джерел:

1. Безугла С. В. Відповідальність державних службовців за вчинення корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень. *Сучасна наука і правоохоронна діяльність. МВС України. Харків. ХНУВС. 2021. С. 92-93.*

2. Зінченко Д.А., Звірянський Г.В. Інтеграція баз даних кримінальних відомостей як засіб підвищення ефективності розслідування. *Застосування інформаційних технологій у правоохоронній діяльності. Матеріали круглого стола 14 грудня 2023 року. С. 173. СТ. 101-104.*

3. Коломоєць Н. В., Кравченко А. Ю. Особливості порядку здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. *25 років становлення Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ: славетна історія та горизонти майбутнього. МВС України. Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. Суми: Видавничий дім «Ельдорадо». 2020. С. 100-101*

4. Романів Р. Р. Діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції щодо протидії корупції в Україні. *Протидія корупції: правове регулювання і практичний досвід. МВС України. Харків. ХНУВС. 2021. С. 152-154.*

5. Яценко В. П. Щодо застосування окремих положень вітчизняного законодавства у сфері запобігання корупції. *Протидія корупції: правове регулювання і практичний досвід. МВС України. Харків. ХНУВС. 2021. С. 75-76.*

**M. MALSKA – Kharkiv National University
of Internal Affairs**

Науковий керівник – І.Л. КРАВЕЦЬ

Консультант з мови – І.Л. КРАВЕЦЬ

COMBATING CORRUPTION IN THE YOUTH ENVIRONMENT

Corruption is one of the most serious threats to social development and stability. It undermines the foundations of democracy, slows economic development and weakens state institutions. In the youth environment, this problem is especially relevant, since young people shape the future of society. Anti-corruption among young people is not only preventive, but also educational in nature, contributing to the formation of civic consciousness.

Young people are an important target group in the context of anti-corruption struggle, since it is at this age that the attitude to ethical standards and norms of behavior is formed. The fight against corruption among young people allows us to lay the foundation for a more transparent and ethical society in the future. In addition, globalization and access to information through modern technologies make young people vulnerable to the negative impact of corruption practices.

The fight against corruption in the youth environment is the subject of research by many scientists. Among the main approaches can be distinguished educational programs:

- to promote the awareness of young people about corruption [1; 2];
- implementation of anti-corruption courses in the training programs [3, p. 42];
- intensification of youth civic participation in the processes of control over transparency of the authorities [4].

The main causes of corruption in the youth environment can be considered:

1. Low level of legal culture. Lack of proper education and education regarding ethical standards – many young people do not receive enough information about ethical standards and the consequences of corruption, which leads to the formation of a tolerant attitude to it.

2. Social pressure and the desire to succeed at any cost – young people often face pressure from the environment and society, which prefers material achievements, which can lead to corruption in order to quickly achieve the desired results.

3. Low level of trust in state institutions – when young people do not believe that state bodies act fairly or effectively, it can lead to perception of corruption to “correct” the situation or get what is considered fair.

4. Systemic examples of corruption in society – young people often see examples of corruption among older generations or in the media, which gives an impression of its normality or inevitability.

Immaturity in ethical decision-making – young people may be prone to impulsive decision-making without fully realizing the long-term consequences of corruption.

One of the most effective methods of combating corruption among young people is education. The introduction of anti-corruption courses in schools, universities, seminars and trainings helps to raise awareness of young people about the negative consequences of corruption; youth anti-corruption movements - the

creation of youth organizations that monitor corruption in educational institutions and other youth environments, allows to intensify youth in the fight against corruption; digital platforms - the use of technology to identify and report corruption practices. For example, applications for anonymous reporting of corruption cases can become an effective tool for fighting; civic participation is the activation of youth participation in anti-corruption projects and public initiatives that contribute to the formation of a transparent society.

Список використаних джерел:

1. Smith J. (2017). "Youth and Corruption: Education as a Tool for Prevention". Oxford University Press.
2. Ivanov A. (2018). "Corruption Among Students: Causes and Prevention Methods". Journal of Youth Studies.
3. Jones P. (2020). "Anti-Corruption Courses in Higher Education: A Global Perspective". Cambridge University Press.
4. Petrov V. (2021). "Civic Engagement and Anti-Corruption Initiatives Among Youth". Journal of Civic Studies.

Анотація

Протидія корупції в молодіжному середовищі є важливим напрямком у формуванні соціально відповідального та прозорого суспільства. Доведено, що освіта, залучення молоді до антикорупційної діяльності, використання новітніх технологій та формування правової культури можуть стати ефективними засобами у боротьбі з цією проблемою.

Наголошено, що молодь має не лише усвідомлювати масштаби корупції, але й бути активною у її викоріненні, оскільки вона є рушійною силою змін у суспільстві.

Y. SHUMSKYI – *Kharkiv National University of Internal Affairs*
Науковий керівник – І.Л. КРАВЕЦЬ
Консультант з мови – І.Л. КРАВЕЦЬ

COMPLIANCE WITH STANDARDS OF INTEGRITY IN PUBLIC SERVICE AS MEANS OF COMBATING CORRUPTION

Adherence to standards of integrity is one of the most effective tools in the fight against corruption in the public service. It involves creating and maintaining an environment in which corrupt practices are unacceptable and punishable. Virtue is doing the right thing even when no one is watching. In the context of the fight against corruption, integrity is a necessary moral and ethical component of the civil servant's activity, which determines the limits and manner of his behavior, which is based on the principles of good attitude towards citizens and honesty in the way of one's life,

performance of one's duties and management of state resources. The integrity of civil servants is not only an ethical standard, but also a tool to prevent corruption [1].

Corruption in modern conditions has become a factor that really threatens the national security and constitutional order of Ukraine. This phenomenon negatively affects various aspects of social life: management, politics, economy, public consciousness, international relations, social and legal spheres. Corrupt relations are increasingly displacing legal and ethical relations between people, from an anomaly they are gradually turning into a norm of behavior.

Corruption can be considered as a type of social corrosion that corrodes and destroys authorities, the state and society in general. It is based on such traditions of interaction in society as "service for service".

Special attention to the problem of corruption in the civil service system on the part of the state administration is due to the fact that the corruption of civil servants has acquired a global character. Corruption is considered as an integral component: on the one hand, the engine of the Ukrainian economy, on the other hand, the brakes of the Ukrainian economy, because today all economic relations are built on corruption. Its reasons are related to the lack of control over the use of various types of resources during their implementation in economic policy, the desire of people to earn at the expense of their personnel position. Solving the issues of combating and preventing corruption should be based on the theoretical and methodological justification of the set of measures, the administrative-legal approach to the knowledge and monitoring of the causal complex of the reproduction of the "corruption" phenomenon, as well as the development of an effective administrative-legal mechanism for preventing and combating corruption offenses at the current stage of society's development .

Corruption as a special social phenomenon exists in any society that needs management, and it is completely impossible to eradicate it. However, the level of corruption in different countries and in different eras is different. In some states, where the degree of prevalence of various forms of abuse of authority among officials is insignificant, corruption does not undermine the foundations of statehood, does not interfere with the normal functioning and development of society and, therefore, does not pose a serious danger. In other states, where corruption spreads to all spheres of society, turns into a norm and tradition, it reduces the overall efficiency of public administration and becomes an acute national problem. As you know, corruption is considered to be the use by a person of official powers or related opportunities with the purpose of obtaining an illegal benefit or accepting such a benefit or accepting a promise/offer of such a benefit for oneself or other persons or, accordingly, a promise/offer or provision of an illegal benefit to a person or at his request to other natural or legal persons with the aim of inciting this person to unlawfully use the provided to him official powers or opportunities related to them [2].

The possibility of choice for a civil servant. To reduce the level of unjustified administrative discretion in the application of administrative coercion, it is necessary to establish a legal mechanism that will not give a civil servant the opportunity to choose between the use of preventive measures and administrative punishment

measures in the event that a civil servant discovers an administrative offense [3, p. 111].

The good thing about integrity is that people come to work today who have already been trained in a different paradigm, who have at least heard of the word "integrity" and probably practiced it. That is, the question is not whether it is necessary to influence something, rather it is necessary to support what is already there and wait until there is a critical mass of those who believe that dishonesty is not good.

Therefore, it can be concluded that corruption is the abuse of official authority for personal gain. Integrity and transparency are the tools that can help reduce the level of corruption and corruption risks. Today, integrity means honest and full performance of one's duties. A process can be considered virtuous if it fits into the overall system. An organization is considered virtuous if its activities are accountable and competent, without spending resources on dishonest personal needs. A person is virtuous if he performs his duties competently, honestly and completely. The implementation of integrity requires the will of management, which in turn needs this virtue to ensure the integrity of the functioning of the organization and the achievement of the goals of these organizations to the fullest extent and with the effective use of all available resources.

Список використаних джерел:

1. Державна податкова служба України. : <https://dn.tax.gov.ua/mediaark/news-ark/820214.html>
2. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
3. Чемерис І. В. Зарубіжний досвід протидії корупції в системі державного управління / І. В. Чемерис // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 3(12). – С. 110–118.
4. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

Анотація

Розглянуто актуальні проблеми корупції в суспільстві та її негативний впливу на різні сфери життя. Підкреслено, що корупція є серйозною загрозою для національної безпеки та стабільності держави.

Наголошено, що одним із ключових засобів боротьби з корупцією є дотримання стандартів доброчесності на державній службі. Доброчесність розглядається як фундаментальна цінність, яка визначає поведінку державних службовців і допомагає запобігти корупційним проявам.

ПРОЦЕНКО *Олександра* – курсантка
301 навчального взводу факультету № 1
Донецького державного університету

внутрішніх справ

Науковий керівник:

ФЕДОРЧАК Ірина – викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету №1 Донецького державного університету внутрішніх справ.

ПРОТИДІЯ ВЧИНЕННЮ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ

Корупція є однією з найгостріших соціально-економічних проблем сучасності, яка має негативний вплив на розвиток держави, суспільства та економіки в цілому. Вона підриває довіру громадян до державних інститутів, викликає нерівність і бідність, а також гальмує економічний розвиток. Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, охоплюють широкий спектр діянь, від хабарництва до зловживання службовим становищем, і завдають величезної шкоди як державі, так і суспільству. Тому протидія цим правопорушенням є надзвичайно важливим завданням для державних органів, правоохоронних структур і всього суспільства.

Корупційні адміністративні правопорушення є системним явищем, яке проявляється в різних формах. Основні види корупційних діянь включають:

- «Хабарництво» — отримання або вимагання неправомірної вигоди посадовою особою.
- «Зловживання службовим становищем» — використання службового становища для отримання особистої вигоди.
- «Фальсифікація документів» — підробка документів для створення неправдивого враження про виконання обов'язків.
- «Корупційні схеми» — організація системи, яка дозволяє отримувати вигоду через маніпуляції з бюджетом, тендерами, ліцензіями тощо[1].

За даними міжнародних організацій, корупція завдає величезних збитків економікам країн, позбавляючи їх важливих ресурсів для розвитку. Наприклад, за оцінками Всесвітнього банку, корупція може зменшити ВВП країни на 1-2% щорічно, а в країнах, що розвиваються, цей показник може бути ще вищим[2].

Для ефективної протидії корупційним правопорушенням необхідно застосовувати комплексний підхід, що включає кілька ключових аспектів:

- «Законодавче регулювання», прийняття ефективних законів, які передбачають жорсткі санкції за корупційні діяння, є першим кроком у боротьбі з корупцією. В Україні, зокрема, були розроблені та прийняті ряд законів, що посилюють відповідальність за корупцію, зокрема Закон України «Про запобігання корупції», який визначає основні принципи антикорупційної діяльності.
- «Створення антикорупційних органів», спеціалізовані антикорупційні органи, такі як Національне антикорупційне бюро України

(НАБУ) та Спеціалізована антикорупційна прокуратура, відіграють важливу роль у розслідуванні корупційних злочинів. Вони мають повноваження для збору доказів, проведення розслідувань та притягнення винних до відповідальності. Ці органи також повинні мати незалежність і доступ до всіх необхідних ресурсів для ефективної роботи.

- «Залучення громадськості», суспільний контроль за діяльністю органів влади є важливим елементом у боротьбі з корупцією. Громадські організації можуть здійснювати моніторинг діяльності державних структур, звітуючи про виявлені порушення. Створення платформ для обміну інформацією між громадськістю та антикорупційними органами може допомогти виявляти корупційні схеми на ранніх етапах.

- «Міжнародна співпраця», оскільки корупція є глобальною проблемою, міжнародна співпраця у цій сфері є важливою. Участь в міжнародних антикорупційних угодах, таких як Конвенція ООН проти корупції, дозволяє державам обмінюватися досвідом, найкращими практиками та ресурсами. Міжнародні організації також можуть надавати технічну допомогу та фінансування для реалізації антикорупційних проєктів[3].

Попри зусилля, що вживаються, протидія корупційним правопорушенням стикається з багатьма викликами:

Недостатня ефективність правозастосування? Яка часто існує невідповідність між законодавством та його реальним застосуванням. У деяких випадках антикорупційні закони не реалізуються через брак ресурсів або політичну волю, що створює умови для безкарності корупціонерів.

Вплив корупційних схем на політичні рішення, тобто корупційні зв'язки можуть суттєво впливати на політичні рішення, що ускладнює боротьбу з корупцією на високих рівнях влади. Це може призводити до ситуацій, коли антикорупційні органи стикаються з опором або тиском з боку впливових осіб.

«Соціальна апатія», багато громадян можуть не вірити в успіх боротьби з корупцією, що знижує їхню активність у цій сфері. Соціальна апатія може бути наслідком розчарування в державних інститутах, які не виконують своїх обов'язків.

Протидія адміністративним правопорушенням, пов'язаним з корупцією, є складним, але необхідним процесом, що вимагає зусиль з боку держави, правоохоронних органів, громадських організацій та самих громадян. Лише за умови комплексного підходу та належної організації можна сподіватися на успіх у боротьбі з цим негативним явищем. Ефективна боротьба з корупцією може стати запорукою стабільного розвитку держави, підвищення її міжнародного іміджу та забезпечення добробуту громадян. Тому важливо продовжувати вдосконалювати антикорупційні механізми, заохочувати суспільний контроль і сприяти формуванню антикорупційної свідомості у населення.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>, дата звернення 26.09.2024
2. Індекс сприйняття корупції – Вікіпедія – URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Індекс_сприйняття_корупції дата звернення 26.09.2024
3. Шлях НАБУ: від ідеї до драйвера антикорупційної реформи. Національне Антикорупційне бюро України 2015-2022. URL: https://nabu.gov.ua/site/assets/files/29071/1_shlyah_nabu_vid_ideyi_do_dravyera_antikorupciynoyi_reformi_postorinkovo.pdf, дата звернення 26.09.2024

РУХЛО Нікіта Віталійович – курсант ФПФПДР НПУ Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

ДЕРЕВ'ЯНКО Крістина Віталіївна – викладач кафедри АППАД Дніпровського державного університету внутрішніх справ

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ПРОТИДІІ АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Корупція залишається однією з головних перешкод на шляху демократичного розвитку держав. Незважаючи на численні спроби державних інституцій забезпечити боротьбу з корупцією, роль громадянського суспільства у цьому процесі стає дедалі важливішою. Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, не лише руйнують суспільні цінності та довіру до влади, але й ускладнюють розвиток правової держави та економіки.

Правовою основою для здійснення цієї діяльності є ст. 36 Конституції України і Закон України «Про громадські об'єднання». Також громадські об'єднання, їх члени або уповноважені представники та окремі громадяни у діяльності щодо запобігання корупції наділені правами, перелік яких наведено у ст. 21 Закону України «Про запобігання корупції» [1]. Відповідно до означеного антикорупційного закону держава заохочує громадян до викриття інформації про корупційні злочини. Для того в Україні запроваджено інститут викривачів фактів корупції. Національне законодавство та політика протидії корупції ґрунтуються на вже існуючому міжнародному нормативно-правовому антикорупційному доробку.

Так, скажімо, стаття 13 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції встановлює міжнародний стандарт залучення громадськості до

діяльності, що спрямована на організацію та реалізацію заходів запобігання та подолання корупції.

Відповідно до наведеної статті, кожна держава-учасниця вживає відповідних заходів у межах своїх можливостей і згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права з метою сприяння активній участі окремих осіб, груп, інституцій за межами державного сектора, таких як громадянське суспільство, неурядові організації та організації, що реалізують свою діяльність на базі громад, у запобіганні корупції й боротьбі з нею та для поглиблення розуміння суспільством факту існування, причин і небезпечного характеру корупції [2, с. 4-6].

Громадянське суспільство, включаючи громадські організації, медіа, правозахисників та активістів, відіграє вирішальну роль у забезпеченні прозорості та підзвітності. Однак їхній вплив не завжди достатньо ефективний через низку факторів, включаючи обмежений доступ до інформації, тиск з боку владних структур та слабкість правової бази.

Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, включають дії або бездіяльність посадових осіб, що порушують норми антикорупційного законодавства. До таких правопорушень належать конфлікт інтересів, неналежне декларування активів, незаконні подарунки, використання службового становища з метою отримання вигоди та інші.

На думку Н. Підбережник, провідними формами взаємодії між громадськими організаціями та органами публічної влади у питаннях подолання корупції мають стати:

- здійснення громадськими організаціями та органами публічної влади моніторингу і аналізу громадської думки відносно причин виникнення та шляхів подолання явища корупції;

- створення на громадських засадах при органах публічної влади за участю громадських фахівців консультативно-дорадчих експертних органів, основним завданням яких стала б реалізація антикорупційних проектів аналітичного, дослідницького та інформаційного напрямів;

- спільне забезпечення інформаційної відкритості у суспільстві про стан, рівень, обсяги корупції та ефективність заходів із запобігання та подолання корупції, виявлення конкретних випадків корупційних діянь;

- налагодження органами публічної влади та громадськими організаціями більш результативних каналів подання заяв, скарг та пропозицій з боку громадян, що стосуються питань боротьби з корупцією;

- здійснення громадськими організаціями громадського контролю за діяльністю органів публічної влади у сфері запобігання та протидії корупції у формі громадського моніторингу підготовки та виконання рішень, експертизи їх ефективності та результативності, подання органам публічної влади експертних пропозицій;

- взаємодія між органами публічної влади та громадськими організаціями під час вироблення політики підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів державного управління, спільному навчанні посадових осіб

та представників громадських організацій навикам ефективної співпраці та комунікації, ознайомлення громадськості з формами її участі у процесах боротьби з корупцією тощо [3, с. 135-136].

Для посилення ролі громадянського суспільства у протидії адміністративним правопорушенням, пов'язаним із корупцією, необхідно вжити таких заходів:

1. Забезпечення доступу до інформації. Необхідно вдосконалити законодавство щодо доступу до публічної інформації та забезпечити його реальне виконання.

2. Захист антикорупційних активістів. Держава повинна забезпечити правовий та фізичний захист активістів, які займаються боротьбою з корупцією.

3. Фінансова підтримка громадських ініціатив. Необхідно створити механізми для стабільного фінансування громадських організацій, включаючи державні гранти та міжнародні програми.

4. Посилення співпраці з державними органами. Важливо налагодити ефективну співпрацю між громадянським суспільством та державними структурами у сфері боротьби з корупцією, що сприятиме спільному вирішенню проблем.

Отже, громадянське суспільство відіграє ключову роль у протидії адміністративним правопорушенням, пов'язаним з корупцією. Проте ефективність їхньої діяльності залежить від рівня прозорості державних інституцій, доступу до інформації та захисту прав антикорупційних активістів. Для забезпечення довготривалої боротьби з корупцією необхідно посилювати взаємодію громадянського суспільства з владою та створювати сприятливі умови для їхньої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Танас І., Герасименко Л. Посилення ролі громадянського суспільства та засобів масової інформації у виявленні та запобіганні корупції. 2017 р. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/4153/1/-%20БІРНИК%20ТЕЗ%20%20ост._p159-161.pdf (дата звернення: 28.09.2024 р.).

2. Ортинський В. Роль громадянського суспільства та ЗМІ у боротьбі з корупцією. Вісник національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». № 3 (27), 2020. С. 1–6.

3. Підбережник Н. Участь громадськості у запобіганні та протидії корупції в Україні в контексті євроінтеграційних процесів. Ефективність державного управління. 2016. Вип. 3 (48). ч. 1. С. 131–137.

ЗЕМЦЕВ Данило Леонідович – слухач
магістратури ФПФОДР НПУ Одеський
державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник:

КРИЖАНОВСЬКА Олена

Володимирівна – завідувач кафедри адміністративного права і процесу, кандидат юридичних наук, доцент, майор поліції, Одеський державний університет внутрішніх справ

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Запобігання та протидія корупції є важливим напрямком діяльності Національної поліції, що спрямований на зниження рівня корупційних правопорушень, зміцнення довіри суспільства до правоохоронних органів та забезпечення верховенства права.

Корупція підриває основи правової держави та негативно впливає на всі сфери суспільного життя: економіку, політику, соціальну сферу. У цьому контексті діяльність поліції має бути зосереджена не лише на виявленні та розслідуванні корупційних правопорушень, а й на створенні умов, які унеможливають їх виникнення.

У Законі України «Про запобігання корупції» корупція визначається як протиправна дія, в рамках якої особа, наділена службовими повноваженнями, використовує їх для отримання неправомірної вигоди або погоджується прийняти таку вигоду, обіцянку чи пропозицію вигоди для себе або для інших осіб. Ця дія може бути спрямована не лише на отримання вигоди особисто, але й на забезпечення вигоди іншим, часто з метою спонукати іншу особу до незаконного використання своїх службових повноважень [1].

С.М. Попова звертає увагу на універсальність явища корупції, яке існує в будь-якій країні світу, незалежно від рівня економічного розвитку чи політичної системи. Вона підкреслює, що корупція присутня не тільки в Україні, а й у всіх країнах світу. Це свідчить про глобальний характер цієї проблеми, яка торкається як розвинених, так і країн, що розвиваються [2, с. 168]. Однак, незважаючи на загальне поширення корупції, її прояви та масштаби можуть значно відрізнятися залежно від національного контексту, законодавчих механізмів та рівня правової культури суспільства.

В Україні, як і в багатьох інших державах, боротьба з корупцією є одним із головних завдань державних органів, зокрема Національної поліції, з метою створення прозорої системи управління та забезпечення довіри громадян до інститутів влади.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання корупції», спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції є такі органи:

Органи прокуратури – відіграють ключову роль у нагляді за додержанням законів під час розслідування корупційних правопорушень, підтримці обвинувачення та захисті державних інтересів в суді.

Національна поліція України – відповідає за виявлення та розслідування корупційних правопорушень, а також забезпечення громадського порядку та безпеки.

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) – це спеціалізований правоохоронний орган, який займається викриттям корупційних правопорушень на високих рівнях державної влади, зокрема серед державних службовців та посадовців.

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) – орган, який займається розробкою та реалізацією державної політики у сфері запобігання корупції, контролем за виконанням антикорупційного законодавства, моніторингом декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави [1].

Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, який виконує важливу функцію забезпечення правопорядку та безпеки в суспільстві. Діяльність Національної поліції спрямовується та координується **Кабінетом Міністрів України** через **Міністра внутрішніх справ** відповідно до Закону України «Про Національну поліцію». Цей закон регламентує функції, структуру та повноваження поліції, визначає її обов'язки у сфері охорони громадського порядку та правопорядку, а також забезпечує механізми підзвітності та прозорості її діяльності [3].

Отже, під органами поліції як суб'єктами запобігання та боротьби з корупцією слід розуміти підрозділи та посадових осіб, які діють у рамках своїх повноважень, здійснюючи комплекс спеціальних заходів:

1. Поліція проводить профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання виникненню корупційних правопорушень, зокрема через моніторинг, навчання та підвищення рівня правової культури серед працівників і суспільства.

2. Оперативно реагує на фактичні випадки вчинення корупційних правопорушень, розслідує їх, збирає докази та притягує винних до юридичної відповідальності.

3. Завданням поліції є проведення правомірного розслідування корупційних правопорушень та забезпечення притягнення винних осіб до відповідальності, як адміністративної, так і кримінальної.

Національна поліція України, відповідно до закону, здійснює низку заходів, спрямованих на запобігання корупції, порушенням законності та службової дисципліни у своїй структурі. Ці заходи охоплюють як центральний апарат управління, так і територіальні органи, підприємства, установи та організації, що перебувають у сфері її управління.

Основні напрями цієї діяльності включають:

- впровадження внутрішніх програм, які спрямовані на зменшення ризиків корупції серед працівників, проводить антикорупційні навчання, моніторинг діяльності працівників та дотримання етичних норм;

- здійснення постійного нагляду за дотриманням законодавства у всіх підрозділах поліції та організаціях, що належать до її структури, для забезпечення правомірності дій поліцейських;

- забезпечення дисциплінарного контролю за поведінкою своїх співробітників, що включає перевірку на дотримання стандартів професійної етики, виконання обов'язків та відповідність дій законодавству;

- контроль за ефективністю виконання цих заходів у різних підрозділах, проводячи перевірки, аудити, внутрішні розслідування та приймаючи дисциплінарні заходи щодо порушників [4].

Діяльність Національної поліції України як спеціально уповноваженого суб'єкта реалізації державної антикорупційної політики спрямована на два основні напрями:

1. **Протидія внутрішнім корупційним проявам:** це заходи, спрямовані на виявлення та запобігання корупції всередині самої структури Національної поліції. Вони охоплюють центральний апарат управління, територіальні органи, підвідомчі підприємства, установи та організації. Поліція здійснює внутрішній контроль за дотриманням етичних норм, законодавства, службової дисципліни та проводить розслідування щодо можливих корупційних правопорушень серед працівників.

2. **Протидія зовнішнім корупційним проявам:** це заходи, спрямовані на боротьбу з корупцією в суспільстві, зокрема в державних установах, бізнесі та інших сферах, що впливають на права і свободи громадян. Поліція виконує функцію реагування на випадки корупції, що виходять за межі її власної структури, розслідуючи корупційні правопорушення, пов'язані з іншими державними органами, приватними підприємствами або окремими громадянами [5, с. 195].

Прийняття **Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки** відіграє важливу роль у діяльності Національної поліції щодо запобігання та протидії корупції [6].

У цьому документі закладено нові підходи до організації боротьби з корупцією, зокрема через впровадження чіткого механізму моніторингу та оцінки ефективності антикорупційних заходів.

Основні аспекти значущості цієї стратегії для Національної поліції:

1. Механізм моніторингу та звітності: уперше запроваджено обов'язкову звітність органів державної влади, включно з Національною поліцією, щодо виконання конкретних завдань, передбачених Антикорупційною стратегією. Це дозволяє відслідковувати прогрес у реальному часі та своєчасно виявляти проблемні питання.

2. Державна програма реалізації: Кабінет Міністрів України ухвалив Державну програму реалізації Антикорупційної стратегії, яка визначає конкретні дії, строки виконання та відповідальні органи за досягнення цілей Стратегії.

3. Уніфікована система збору інформації: передбачається створення єдиної системи для збору, узагальнення та візуалізації статистичних даних про

результати антикорупційної діяльності всіх відповідальних органів. Така система підвищує прозорість і підзвітність державних інституцій перед суспільством.

4. Покращення координації між органами: уніфікована система дозволить поліпшити обмін інформацією між різними правоохоронними і антикорупційними органами, що підвищить ефективність їх взаємодії та координації.

Проаналізувавши діяльність Національної поліції у сфері запобігання та протидії корупції, варто підкреслити, що це питання потребує детальнішого дослідження. Це стосується як наукового підходу до розробки ефективних антикорупційних заходів, так і вдосконалення практичних підходів для підвищення результативності роботи поліції.

Наукові дослідження можуть сприяти розробці нових стратегій, покращенню законодавчої бази та забезпеченню ефективнішої реалізації антикорупційних програм. Як результат, це сприятиме зменшенню рівня корупції та посиленню довіри громадян до правоохоронної системи України.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

2. Попова С. М., Тельний М.А. Роль Національної поліції України в запобіганні та протидії корупції. *Протидія корупції: правове регулювання і практичний досвід* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 28 жовт. 2022 р.)/ МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Харків : ХНУВС, 2022. С. 167-170.

3. Про Національну поліцію: закон України від 2.07.2015 р. №580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

4. Про затвердження Положення про Національну поліцію: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#Text>

5. Албул С.В. Кримінально-правові засоби протидії злочинному впливу: світовий досвід та вітчизняні реалії. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави*: матеріали XII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. м. Одеса, 26 березня 2020 р. Одеса: ОДУВС, 2020. С. 194–196.

6. Про засади антикорупційної політики на 2021-2025 роки: закон України від 20.06.2022 № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>

ВІЛЬСЬКА Єлизавета Русланівна – слухачка магістратури 2-го курсу ФПФОДР НПУ, старший лейтенант поліції, Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

КРИЖАНОВСЬКА Олена

Володимирівна – завідувач кафедри адміністративного права і процесу, к.ю.н., доцент, майор поліції, Одеський державний університет внутрішніх справ

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В НІМЕЧЧИНІ

Корупція дійсно є складним і давнім соціальним явищем, яке виникло разом із розвитком суспільства та державності. Вона проявляється у зловживанні владою або довірою з метою отримання особистої вигоди, що може мати серйозні наслідки для економічного, політичного та соціального розвитку.

Сьогодні корупція є серйозною перешкодою для розвитку багатьох країн, негативно впливаючи на інвестиційний клімат, економічний ріст і соціальну справедливість. Боротьба з корупцією вимагає комплексного підходу, включаючи реформування державних інститутів, підвищення рівня освіти, а також зміни в культурі суспільства, що сприятимуть формуванню нетерпимості до корупційних практик.

Корупційні правопорушення не мають меж і можуть бути виявлені в усіх сферах суспільного життя — від бізнесу та державних органів до судів, засобів масової інформації та організацій громадянського суспільства. Вони торкаються різних галузей, таких як охорона здоров'я, освіта, інфраструктура і спорт. Корупцію часто підтримують представники тіньової економіки, такі як банкіри, юристи, бухгалтери та ріелтори, які користуються непрозорими фінансовими системами та підставними компаніями для відмивання та приховування незаконно здобутих коштів.

Корупція має здатність швидко адаптуватися, реагуючи на зміни в законодавстві, нормах і сучасних технологіях. Вона постійно розвивається та трансформується, знаходячи нові шляхи для дій у таємниці, завжди залишаючись на крок попереду. У світовому рейтингу Німеччина входить до десятки країн, які вважаються найменш корумпованими.

Німеччина є членом Конвенції ООН проти корупції. Крім того, Німеччина є членом «Групи держав проти корупції» (GRECO). Метою GRECO є покращення спроможності своїх членів боротися з корупцією шляхом моніторингу дотримання ними антикорупційних стандартів Ради Європи через динамічний процес взаємної оцінки та тиску з боку колег [1].

Для запобігання та протидії корупції в Німеччині в Управлінні кримінальної поліції створено спеціальний підрозділ по боротьбі з корупцією 15 відділ. Інформацію про правопорушення з корупційним підґрунтям необхідно надсилати до Управління кримінальної поліції на гарячу лінію проти корупції за номером 0800 5677878 [2].

Кримінологічні дослідження визначають корупцію в Німеччині як «зловживання державною посадою, функцією в економіці або політичним мандатом на користь іншої особи або за підбурюванням цієї особи чи з власної ініціативи з метою отримання вигоди для себе або третьої особи, з настанням або в очікуванні настання шкоди чи невігідності для громадськості (винуватці, які займають офіційну або політичну посаду) або для компанії (стосовно винних як посадових осіб в економіці)» [3].

Вирізняють ситуативну та структурну корупцію. Ситуативна корупція - це корупційні дії, які ґрунтуються на спонтанному рішенні, тобто дія здійснюється як пряма реакція на офіційну дію та не підлягає жодному цілеспрямованому плануванню чи підготовці.

Структурна корупція стосується випадків, коли корупційний акт був свідомо спланований до його вчинення, тобто існують конкретні або розумові підготовчі дії, які виключають спонтанність дії [4].

Кримінальний кодекс Німеччини (StGB) має вичерпний перелік правопорушень, пов'язаних з корупцією:

1. Підкуп виборців/членів парламенту (§ 108b / § 108e StGB).
2. Корупція в комерційній сфері (розділ 299 StGB).
3. Корупція в системі охорони здоров'я (§ 299a, § 299b StGB).
4. Прийняття/ надання переваг/підкуп (§§ 331–335 StGB).
5. Іноземні та міжнародні корупційні злочини(розділ 335a StGB).
6. Шахрайство зі ставками на спорт (§ 265c StGB).
7. Маніпулювання професійними спортивними змаганнями (розділ 265d StGB).
8. Особливо серйозні випадки шахрайства зі ставками на спорт і маніпулювання професійними спортивними змаганнями (розділ 265e StGB).

Крім того, Закон про боротьбу з міжнародним підкупом (IntBestG) має відношення до боротьби з підкупом іноземних членів парламенту у зв'язку з міжнародними діловими операціями [5].

За даними Федерального управління кримінальної поліції у 2023 році кількість зареєстрованих правопорушень, пов'язаних з корупцією становить 3 841 випадок, що на 6,7% більше ніж у 2022 році, але залишається нижче середнього значення за останні п'ять років.

Після різкого зниження порівняно з 2022 роком, у 2023 році зросла кількість правопорушень, пов'язаних із отриманням вигоди. У 2023 році було дуже значне зростання на 274,2% [6].

Досвід Німеччини може стати корисним прикладом для України, яка намагається впоратися з проблемою корупції. Цей досвід ілюструє, що за умови наявності політичної волі та цілеспрямованих зусиль можна досягти значних успіхів у боротьбі з цим явищем.

Список використаних джерел:

1. Germany Anti-corruption Guide 2022
URL: <https://www.theworldlawgroup.com/membership/news/germany-anti-corruption-guide-2022>
2. Verteidigung gegen Korruption
URL: <https://www.im.nrw/themen/verwaltung/strukturen-undaufgaben/schutz-vor-korruption>
3. Vgl. dazu: Vahlenkamp, Werner/ Knauß, Ina: Korruption: Ein unscharfes Phänomen als Gegenstand zielgerichteter Prävention (BKA-Forschungsreihe; Band 33), Wiesbaden, 1995, S. 20 f.
4. Situative und strukturelle Korruption.
URL: https://www.bka.de/DE/UnsereAufgaben/Deliktsbereiche/Korruption/korruption_node.html
5. Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung. Strafgesetzbuch. BGBI. I S. 2146. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/StGB.pdf>
6. Die nachfolgend im BLB erwähnten Sachverhalte und Fallbeispiele sollen beispielhaft die Bandbreite an Korruptionsstraftaten abbilden und stellen keine abschließende Darstellung der Ermittlungen aus dem Berichtsjahr 2023 dar.

ІВАЩЕНКО Сергій Миколайович – доцент кафедри права Національної безпеки та правової роботи Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, полковник orcid: <http://orcid.org/0000-0001-6846-7422>

ЧАЛИЙ Михайло Григорович – викладач кафедри військового права Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, полковник, orcid: <http://orcid.org/0000-0003-2182-3455>

ЛУЦЕНКО Аліна Вадимівна – курсант Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету

ПРОТИДІЯ ВЧИНЕННЮ ВІЙСЬКОВИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ

Корупційні дії у військовій сфері, навіть у вигляді адміністративних правопорушень, можуть серйозно впливати на боєздатність та моральний дух Збройних Сил України, підриваючи довіру суспільства до інституцій, відповідальних за захист країни. В умовах воєнних загроз і необхідності забезпечення ефективної оборони, протидія таким правопорушенням є ключовим елементом зміцнення дисципліни, підвищення відповідальності військовослужбовців та забезпечення ефективного використання ресурсів. Виявлення та протидія корупційним правопорушенням у військовій сфері є важливими складовими забезпечення національної безпеки та функціонування Збройних Сил України. Основні аспекти цієї проблеми та можливі шляхи її покращення:

1. Аналіз ефективності діючих механізмів

Роль Державного бюро розслідувань (ДБР): ДБР є ключовим органом, що займається розслідуванням корупційних злочинів, у тому числі у військовій сфері. Проте ефективність роботи вказаного органу може бути обмежена через недостатнє ресурсне забезпечення, брак досвіду у розслідуванні певних військових корупційних схем та значну завантаженість іншими справами.

Моніторинг та перевірки Національного агентства з питань запобігання корупції : НАЗК відіграє важливу роль у моніторингу дотримання антикорупційного законодавства, зокрема, під час перевірки декларацій доходів військових службових осіб. Проте цей механізм стикається з проблемою обмеженого доступу до фінансової інформації, а також складністю у виявленні майна та активів, що приховані через підставних осіб або зареєстровані за кордоном.

Відсутність прозорості та доступу до інформації: складність отримання достовірної інформації про фінансову діяльність військових підрозділів ускладнює роботу правоохоронних органів, створюючи умови для маніпуляцій і зловживань. Відсутність централізованих баз даних та недостатня взаємодія між відомствами призводять до затримок у зборі доказів та ускладнюють ідентифікацію корупційних ризиків.

2. Пропозиції щодо вдосконалення механізмів виявлення та розслідування

Розробка єдиної платформи для обміну даними: створення інтегрованої платформи, що об'єднує інформацію від НАЗК, ДБР, НАБУ та військових формувань, допоможе оптимізувати процес збору даних та спростить виявлення корупційних схем. Це сприятиме кращій координації між органами та зменшить дублювання їх функцій.

Запровадження автоматизованих систем моніторингу: спровадження цифрових інструментів для автоматичного аналізу фінансових операцій та

договорів у військових частинах може допомогти швидше виявляти ознаки корупційних діянь. Наприклад, автоматизовані системи для аналізу декларацій можуть виявляти невідповідності у майновому стані військових службових осіб.

Публічність та прозорість процесу розслідування: важливо підвищити рівень публічності щодо розслідувань корупційних правопорушень, включаючи оприлюднення інформації про закінчені розслідування та винесені судові рішення. Це підвищить рівень довіри суспільства до антикорупційної діяльності та створить стримуючий ефект для потенційних правопорушників.

Протидія військовим адміністративним правопорушенням, пов'язаним з корупцією, є важливою для національної безпеки та функціонування Збройних Сил України. Дослідження показали, що корупція погіршує бойову готовність і моральний дух особового складу, підриваючи довіру суспільства. Для ефективної боротьби з корупцією потрібно вдосконалити правову базу антикорупційних органів і забезпечити їх координацію, а також підвищити правову свідомість військовослужбовців через відповідні освітні програми. Запровадження нових технологій для моніторингу фінансових потоків і захисту викривачів корупції допоможе знизити рівень корупції у військовій сфері та зміцнити довіру до військових інститутів, забезпечуючи обороноздатність держави.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року.
2. Слепцов, В. П. «Корупція в Збройних Силах України: проблеми та шляхи вирішення». Журнал «Право і суспільство», 2021.
3. Мельник, І. «Адміністративні правопорушення у військовій сфері: правові аспекти». Вісник Національної академії правових наук України, 2022.
4. Аналітичний звіт Центру політико-правових реформ «Корупція в оборонному секторі: виклики та рішення», 2020.
5. Тищенко, О. В. «Корупційні правопорушення: теорія і практика». К.: Юрінком Інтер, 2021.

ПРОЦЮК Едуард Олександрович –
аспірант кафедри адміністративної діяльності поліції факультету підготовки працівників превентивної діяльності Національної поліції України, Одеський державний університет внутрішніх справ

ЗМІСТОВНИЙ ЗВ'ЯЗОК ПОСТСЛУЖБОВИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗАБОРОН ТА КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ

Антикорупційне законодавство багатьох країн, включаючи Україну, містить норми щодо постслужбових антикорупційних заборон та протидії конфлікту інтересів. Ст. 26 Закону України “Про запобігання корупції” (далі –

Закон № 1700) визначає обмеження, які стосуються осіб, що припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування (спрощено): щодо укладення правочинів; щодо використання інформації; щодо представництва. Водночас запобігання конфлікту інтересів регулюється положеннями розділу V (ст.ст. 28 — 36) цього ж закону. Не виключено, що саме структурно-технічна розмежованість відповідних приписів на рівні національного антикорупційного акту вищої юридичної сили обумовлює оминання увагою питання про пов'язаність постслужбових антикорупційних заборон та конфлікту інтересів у багатьох (наприклад [1]) наукових дослідженнях.

Проте існує і протилежний підхід, основу якого закладено (як на нас) у п. “е” ч. 2 ст. 12 Конвенції ООН проти корупції, що передбачає **“запобігання виникненню конфлікту інтересів шляхом** (тут і далі всі виділення зроблені автором – Е.П.) установлення обмежень, у належних випадках й на обґрунтований строк, стосовно професійної діяльності колишніх державних посадових осіб у приватному секторі після їхнього виходу у відставку або на пенсію, якщо така діяльність або робота безпосередньо пов'язана з функціями, що такі державні посадові особи виконували в період їхнього перебування на посаді або за виконанням яких вони здійснювали нагляд” [2]. Це свідчить (узагальнено і попередньо) лише про умовну самостійність групи постслужбових антикорупційних заборон в системі засобів публічно-правової протидії корупції, їх первинну інструментальну орієнтованість на превенцію конфлікту інтересів. Як зазначає О.Ю. Василенко: “Адміністративно-правове регулювання обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування має важливе значення як один із засобів запобігання корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням, **мінімізуючи ризики виникнення конфлікту інтересів** після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування й переходу на іншу роботу. Також ефективно адміністративно-правове регулювання обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування забезпечує превенцію випадків створення в неправомірний спосіб сприятливих умов для установи, організації чи підприємства, **де планується** працевлаштуватися після припинення такої діяльності, тощо” [3, с. 96, с.123]. У цитованому доктринальному формулюванні простежується подвійна запобіжна роль постслужбових антикорупційних заборон щодо конфлікту інтересів:

1. Перспективно-превентивна, коли сама наявність постслужбових антикорупційних заборон (поінформованість діючого функціонера про них) детермінує врахування під час проходження публічної служби їх майбутнього застосування після припинення відповідної служби, перешкоджаючи злочинним “домовленостям” із приватними суб'єктами (наприклад, шляхом “підшукування” вигідного місця працевлаштування шляхом зловживання покищо наявними владними повноваженнями). Відповідно, розглядувані постслужбові заборони сприяють профілактиці конфлікту інтересів для чинних

агентів влади, характеризуючись ендегенним (внутрішнім, рефлексійним) спрямуванням. Описаний ефект та зв'язок чітко простежується у змісті ч. 2 ст. 27 Рекомендації № R (2000) 10 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців: “Державний службовець не повинен допустити, щоб перспективи іншого працевлаштування створювали для нього/неї реальний, потенційний або можливий конфлікт інтересів. Він чи вона повинні негайно повідомити свого керівника про кожен конкретну пропозицію працевлаштування, яка може створити конфлікт інтересів ...” [4].

2. Ретроспективно-превентивна, коли дотримання постслужбових антикорупційних заборон колишнім функціонером публічного сектору виключає виникнення корупційних ризиків у секторі взаємодії із нещодавніми співслужбовцями чи використання інших особливих (наприклад інформаційних) можливостей, обумовлених колишньою посадою. Як зазначає А.К. Лупу: “наявність конкретного зв'язку публічної особи, яка припинила службову діяльність, із її інтересами щодо юридичних та фізичних осіб приватного права **обумовлене виникненням конфлікту інтересів**, що може ініціювати ризики неправомірного використання службової інформації, зв'язків із колишніми колегами стосовно конкретного приватного суб'єкта для покращення його становища” [5, с. 100]. У кого допускається виникнення конфлікту інтересів? Мова не може йти про особу, що припинила виконувати публічно-владні функції, адже норми розділу V Закону № 1700 на неї вже не поширюються. Відповідь знаходимо у Посібнику на допомогу судді “Особливості конфлікту інтересів у діяльності судді та рекомендації щодо його запобігання і врегулювання у типових ситуаціях”: “аналіз норм ... дозволяє зробити висновок про доцільність рекомендації суддям щодо дотримання обмеження протягом одного року з дня відставки не брати участь у провадженні у судових справах у судах, в яких вони працювали суддями упродовж певного періоду часу в минулому. Дотримання цієї рекомендації **знижить ризик виникнення конфліктів інтересів у суддів-колег**” [6, с. 100]. Тобто, у даному контексті постслужбові заборони здійснюють екзогенну (зовнішню) профілактику конфлікту інтересів, створюючи запобіжний ефект не для адресата цих заборон, а відносно його донедавна співслужбовців. Якщо ж передбачене ст. 26 Закону № 1700 обмеження буде знехтуване, то відповідний кейс регулюватиметься (зазвичай) дуально (але з різних напрямків): нормами щодо постслужбових антикорупційних обмежень і їх невпорядкованого юридичного гарантування (у зрізі колишнього функціонера); приписами щодо протидії конфлікту інтересів (у зрізі діючих функціонерів — колишніх колег).

На основі аналізу нормативної бази та наявних доктринальних розробок ми встановили, що антикорупційні постслужбові заборони покликані здійснювати перспективну і ретроспективну превенцію конфлікту інтересів у ендегенному і екзогенному зрізах. Зазначене дозволяє висунути тезу про інструментально-забезпечувальну природу відповідних заборон, їх залежний ідейний зв'язок із більш фундаментальним у сфері запобігання корупції

інститутом конфлікту інтересів. Національне агентство з питань запобігання корупції (далі — НАЗК) справедливо вказує, що конфлікт інтересів є складовою корупції, а також більшості корупційних, у тому числі кримінальних, правопорушень [7, с. 1].

Констатація певної субсидіарності не покликана зменшити прикладну значущість постслужбових антикорупційних заборон, а спрямована на вироблення належної методології їх пізнання, зокрема за допомогою системного аналізу. Розуміння їх сутнісного взаємозв'язку із конфліктом інтересів глибше розкриває природу постслужбових антикорупційних заборон, дозволяючи використовувати моделювання конфлікту інтересів у якості критерію для належного/виправданого (співмірного юридичній сутності конкретних засобів) тлумачення змісту ст. 26 Закону № 1700. Подібний мислинневий прийом простежується у твердженні А.К. Лупу: “заборона укладати трудові договори (контракти), вчиняти правочини чи представляти інтереси будь-якої особи у справах після припинення діяльності не в усіх випадках прямо стосується легітимної мети самого антикорупційного обмеження, оскільки, може бути відсутній корупційний мотив та конфлікт публічного і приватного інтересів” [5, с. 121]. Заперечуючи проти контекстного посилення на “корупційний мотив”, повністю підтримуємо критеріальну придатність конфлікту інтересів. У публікації Антикорупційної ініціативи ЄС в Україні (EUACI) також рекомендується застосовувати обмеження після припинення діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави чи місцевого самоврядування, тільки у тих випадках, коли нова діяльність або посада колишнього державного службовця безпосередньо стосується функцій, яку він/вона виконував/ла або виконання яких контролювалося за часів роботи на державній посаді. Або ж коли таку діяльність інакшим чином можна вважати конфліктом інтересів [8, с. 8]. Індикативне використання конфлікту інтересів додатне стати засобом:

- Перевірки виправданості здійснених/планованих законодавчих змін та ґрунтовності наукових пропозицій щодо перегляду суб'єктних меж постслужбових антикорупційних заборон (шляхом кореляції із колом адресатів приписів про конфлікт інтересів; не обов'язково його вичерпання, але нагально — в його межах).

- Оцінки припущень про надмірність постслужбових антикорупційних обмежень — у випадку їх поширення на життєві ситуації, що не допускають виникнення конфлікту інтересів. Тут знаходимо додаткове підтвердження викладеної нами у попередній публікації критики здійснюваного НАЗК розширення контрсуб'єктного параметру заборони представництва від окремого органу (підприємства, установи, організації) до відповідної системи галузевих агенцій [9, с. 107-108], адже (на основі казуїстичного прикладу НАЗК [7, с. 127]): представництво (протягом року) особою, яка звільнилася з Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області, інтересів позивача у справі, де відповідачем є Головне управління Пенсійного

фонду України в Київській області, не передбачає ендогенного чи екзогенного породження конфлікту інтересів.

- Оцінки припущень про недостатність постслужбових антикорупційних обмежень. Так, абз. 2 ч. 8 ст. 8 Закону України “Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг” закріплює: “Протягом одного року з дня припинення повноважень члена Регулятора особа не має права мати трудові або інші договірні відносини з будь-яким суб’єктом господарювання, що провадить діяльність у сферах енергетики та/або комунальних послуг. Це обмеження не поширюється на особу, яка обіймала посаду члена Регулятора не більше трьох місяців” [10]. Оскільки формування передумав для виникнення конфлікту інтересів можливе у термін до трьох місяців, перспективну і ретроспективну превенцію останнього за допомогою постслужбових антикорупційних обмежень не слід ставити у залежність від строків перебування особи на посаді функціонера публічного сектору (що доводить сумнівність вказаного винятку зі сфери дії заборони).

Таким чином, існуючий (інструментально-забезпечувальний) змістовний зв’язок постслужбових антикорупційних заборон із конфліктом інтересів дозволяє здійснювати діалектичне пізнання перших, зокрема, і шляхом альянсів на другий.

Список використаних джерел:

1. Пастух І.Д. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів засобами адміністративного права: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.07 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2021. 518 с.

2. Конвенція Організації Об’єднаних націй проти корупції від 31.10.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#o113 (дата звернення: 10.05.2024).

3. Василенко О.Ю. Адміністративно-правові засади запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням: дис. ... доктора філософії: 081 / ДВНЗ “Ужгородський національний університет”. Ужгород, 2023. 231 с.

4. Рекомендація № R (2000) 10 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців. 10 с. URL: https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/Rekomend_poved_DS.pdf (дата звернення: 20.05.2024).

5. Лупу А.К. Адміністративно-правове забезпечення дотримання антикорупційних обмежень в публічній службі України: дис. ... канд. юрид. Наук: 12.00.07 / ПВНЗ “Університет сучасних знань”, Західноукраїнський національний університет МОН України. Київ, 2020. 214 с.

6. Особливості конфлікту інтересів у діяльності судді та рекомендації щодо його запобігання і врегулювання у типових ситуаціях: Посібник на допомогу судді / Рада суддів України. 35 с. URL:

<https://rsu.gov.ua/uploads/article/posibnikosoblivosti-konfliktu-in-de7be4c810.pdf>
(дата звернення: 05.06.2024).

7. Методичні рекомендації щодо застосування окремих положень Закону України “Про запобігання корупції” стосовно запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, дотримання обмежень щодо запобігання корупції: НАЗК № 2 від 12.01.2024. 138 с. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/category/konflikt-interesiv/> (дата звернення: 05.06.2024).

8. Управління конфліктами інтересів в Україні та Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК): висновки і рекомендації / Антикорупційної ініціативи ЄС в Україні (EUACI). 16 с. URL: <https://euaci.eu/assets/userfiles/resources/CoisumUA1.pdf> (дата звернення: 15.06.2024).

9. Процюк Е.О. Антикорупційне постслужбове обмеження представництва: сутність, дилеми трактування, прикладні межі. *Юридичний бюлетень*. 2023. Вип. 30. С. 100-109.

10. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Закон України від 22.09.2016 № 1540-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#Text> (дата звернення: 20.06.2024).

МУЗИЧУК Едуард Олександрович – науковий співробітник Науково-дослідної лабораторії з проблем правового забезпечення діяльності поліції та протидії злочинності Навчально-наукового інституту № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8695-8807>

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

У період активної дії правового режиму воєнного стану Національна поліція України виконує надзвичайно важливі завдання, адаптуючи свою діяльність до викликів, спричинених агресією та бойовими діями. Основна функція Національної поліції полягає в забезпеченні публічної безпеки і порядку, охороні прав і свобод громадян, а також захисті правопорядку в державі. В умовах воєнного стану ці завдання набувають особливої ваги, оскільки зростає ризик виникнення різних загроз для безпеки населення.

Загалом, пріоритетними напрямками діяльності Національної поліції в умовах режиму воєнного стану є охорона громадського порядку, боротьба зі

злочинністю, захист критичної інфраструктури та виявлення диверсійно-терористичних загроз, що реалізується шляхом участі Національної поліції у контррозвідувальній діяльності, співпрацюючи з іншими силовими структурами (здебільшого Службою безпеки України) для виявлення і нейтралізації цих загроз. Важливим є і міжнародне співробітництво Національної поліції з правоохоронними органами інших країн для отримання ресурсів, обміну інформацією та проведення розслідувань воєнних злочинів.

Так, наприклад, одним із ключових напрямів роботи Національної поліції є підтримка громадського порядку в умовах підвищеної небезпеки, пов'язаної з воєнними діями. Національна поліція здійснює контроль за дотриманням комендантської години, бореться з мародерством, а також забезпечує охорону громадських та стратегічних об'єктів. У цей час особливо важливою є співпраця Національної поліції зі Збройними силами України та Силами територіальної оборони для координації дій, організації блокпостів, перевірки осіб і транспортних засобів та спільного реагування на загрози безпеці.

Однією з пріоритетних функцій Національної поліції під час воєнного стану є розслідування воєнних злочинів, зокрема тих, що стосуються окупації, обстрілів мирного населення, тортур і порушення міжнародного гуманітарного права. Документування цих злочинів є важливим для подальшого притягнення винних до відповідальності.

Крім того, Національна поліція виконує завдання з протидії диверсійно-терористичній діяльності. В умовах воєнного стану зростає ризик терористичних актів, і тому правоохоронці забезпечують охорону об'єктів критичної інфраструктури та нейтралізують ворожі диверсійні групи. Помітним аспектом діяльності є контроль за обігом зброї серед населення та військових, щоб запобігти її незаконному використанню в умовах підвищеної бойової активності.

Разом з наведеними вище функціями, Національна поліція також виконує гуманітарні завдання, допомагаючи населенню, яке постраждало від бойових дій. Вона бере участь у доставці гуманітарної допомоги, у евакуації населення із зон бойових дій і допомагає координувати дії з іншими службами для полегшення умов життя громадян.

У підсумку, констатуємо, що незважаючи на виклики воєнного стану, поліція продовжує захищати права і свободи громадян, забезпечуючи дотримання законності й правопорядку. Її діяльність спрямована на підтримку стабільності в суспільстві та створення умов для збереження правопорядку навіть в умовах воєнного стану.

ФЕРАРУ Г.Л. – курсант 3-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності НПУ Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

ПАЛАМАРЧУК Галина Вікторівна –
к.ю.н., доцент кафедри кримінального
процесу та криміналістики Одеського
державного університету внутрішніх
справ

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Корупція – це зловживання службовим становищем для отримання особистої вигоди, що порушує принципи законності та справедливості. Вона підриває довіру до державних інституцій, завдаючи шкоди суспільству та державі. Корупція є проблемою, яка існує не тільки у відкритому суспільстві, але й в установах виконання покарань, завдаючи серйозної шкоди як правам та інтересам ув'язнених, так і підриваючи авторитет державних органів. Особливо гостро ця проблема проявляється серед персоналу пенітенціарної системи, які можуть бути залучені до постачання заборонених предметів (наркотиків, алкоголю, грошей), надавати незаконні пільги ув'язненим, фальсифікувати показники роботи або забезпечувати комерційні структури неправомірними перевагами.

Останнім часом досить часто в засобах масової інформації можна почути новини про затримання та притягнення до відповідальності співробітників ДКВС України за корупційні правопорушення. Основними чинниками, що спонукають персонал установ виконання покарань до таких кримінальних правопорушень, є прагнення покращити своє матеріальне становище, низький рівень обізнаності щодо норм антикорупційного законодавства та ігнорування морально-етичних стандартів, необхідних у цій професії [1, с. 33–34].

Для ефективної протидії корупції важливим є системний підхід з боку керівництва, а також чітке визначення пріоритетів у боротьбі з корупцією. Необхідно підвищувати рівень теоретичної підготовки співробітників у питаннях протидії корупції, формувати негативне ставлення до таких дій, інформувати про роль громадських інституцій та важливість особистої участі кожного працівника у викритті корупційних проявів [2, с. 160].

Ключову роль у запобіганні корупційних злочинів відіграє належний відбір та підготовка персоналу. Сьогодні особливо важливо забезпечити ДКВС України професійними, морально стійкими, фізично і духовно підготовленими кадрами, здатними виконувати складні завдання з виховання та ресоціалізації засуджених на основі сучасних методик. При виконанні своїх обов'язків вони повинні керуватися принципами законності, гуманізму та поваги до прав ув'язнених [3, с. 101–104].

Таким чином, корупція в Державній кримінально-виконавчій службі (ДКВС) є свідомою та суспільно небезпечною дією працівників, які використовують своє службове становище для задоволення особистих інтересів

або надання незаконних привілеїв ув'язненим, порушуючи інтереси держави та суспільства з метою отримання незаконної вигоди. Запобігання корупції в установах виконання покарань є ключовою умовою для забезпечення законності, справедливості та ефективного функціонування системи правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Богатирьов І. Г. Актуальні питання підготовки фахівців у вищих навчальних закладах: досвід, проблеми, перспективи. Чернігівський юридичний коледж Державної пенітенціарної служби України (1978–2013 рр.): історико-правовий нарис : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернігів, 7–8 червня 2013 року. Чернігів, 2013. С. 33–34.

2. Гальцова О. В. Корупція в установах виконання покарань. *Новітні тенденції сучасної юридичної науки* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 6–7 грудня 2019 року. Дніпро, 2019. 160 с.

3. Корупція в Україні 2022: розуміння, сприйняття, поширеність. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/1f23b766-e031-4c3f-81a4-0167b4f93116.pdf>. С. 101-104.

Секція 7. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ТА МІЖВІДОМЧА ВЗАЄМОДІЯ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

КРИЖНА Валентина – старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Війна, розпочата Російською Федерацією проти України, посилила негативні фактори, які вже існували в міжнародному безпековому середовищі, і спричинила нові руйнівні процеси, підживляючи тим самим правові основи світового правопорядку.

Сучасні трансформаційні, глобалізаційні та інтеграційні процеси ставлять нові вимоги до міжнародного розвитку та підвищують рівень транснаціоналізації організованої злочинності. Інноваційні зміни в комунікаційних та інформаційних технологіях створюють сприятливі умови для встановлення зв'язків і контактів між членами транснаціональних

злочинних угруповань та їхніми партнерами в інших країнах і навіть на різних континентах [1, с. 1].

Системна реформа правоохоронних органів України, створення нових правозастосовних підрозділів та вдосконалення чинних нормативно-правових актів у сфері боротьби з організованою злочинністю, включаючи транснаціональну, ще раз підтверджує, що ця проблема має глобальний характер і не може бути вирішена лише на рівні окремої країни, правоохоронного органу чи нормативно-правового акта [2]. Тому протидія злочинності в багатьох країнах світу є ключовим елементом у формуванні безпекової політики в різних сферах державного управління.

Оскільки організована злочинність виникає внаслідок складного комплексу причин, боротьба з нею буде успішною лише за умови створення відповідних умов для формування системи заходів (економічних, соціальних, правових, організаційних тощо), спрямованих на блокування та нейтралізацію цих небезпечних явищ сучасності через реалізацію спеціальної правоохоронної діяльності. Основним центром такої діяльності повинна стати правоохоронна структура, здатна швидко та ефективно реагувати на виклики і загрози, які існують з боку організованої злочинності, зокрема на транснаціональному рівні [3].

Війна в Україні кардинально змінила ситуацію, створивши «атмосферу неприпустимого ризику для міжнародного кримінального бізнесу». Міжнародний криміналітет в Україні зіткнувся з такими труднощами, як закриті порти, заміновані території та частина населення, яка вирушила захищати країну. Крім того, значна кількість криміналітету припинила співпрацю з російськими «колегами» [4].

Важливим є той факт, що співпраця між російською та українською організованою злочинністю стала неможливою через політичну ситуацію та логістичні труднощі з контрабандою через лінію фронту, де триває запекла боротьба. Багато українських кримінальних авторитетів вирішили покинути країну, а воєнний стан і комендантська година в державі на деякий час стримували певні види злочинної діяльності. Проте, після цього складного початкового періоду багато форм організованої злочинності відновилися, а війна відкриває для них нові можливості. Значні потоки гуманітарної та військової допомоги, разом із послабленням прикордонного контролю, сприяли контрабанді та незаконному привласненню чужого майна на заході України. Крім того, призовники, які намагалися уникнути військового призову, сприяли виникненню нової форми контрабанди людей. Торгівля біженцями та зброєю також становить серйозну загрозу [5].

Наразі для злочинців в Україні з'явилися додаткові можливості заробітку: людський трафікінг та перевезення ухиянтів від служби через кордон.

Контррозвідники СБУ виявили та заблокували канал нелегальної міграції іноземців через Україну до країн Європейського Союзу. Зловмисники організували кілька фіктивних фірм і за програмою міжнародного студентського обміну видавали підроблені запрошення для іноземців, нібито

для навчання в українських університетах. Проте замість навчання, отримавши ці запрошення, «студенти» могли виїжджати до країн ЄС, використовуючи Україну як транзитний пункт.

Як видно, незважаючи на масштабну агресію Російської Федерації проти України, правоохоронні органи продовжують боротися з суспільно небезпечними діяннями, котрі посягають на охоронювані інтереси держави.

Вивчаючи організовану злочинність, пов'язану з транснаціональною діяльністю, неможливо не звернути увагу на іноземні країни, де боротьба зі злочинністю демонструє значну ефективність.

У Великобританії боротьбу з організованою злочинністю здійснює Національне агентство по боротьбі зі злочинністю (НСА). Основні завдання цього агентства включають протидію незаконному обігу зброї та наркотиків, кіберзлочинності, шахрайству, хабарництву та корупції, торгівлі людьми, нелегальній міграції, легалізації «брудних» грошей та інші.

Головною метою НСА є захист громадськості від організованої злочинності шляхом виявлення та переслідування злочинців, які становлять найбільшу загрозу для безпеки Великобританії.

Сьогодні в НСА працює понад 5 000 офіцерів, які володіють різноманітними знаннями та виконують різні завдання для захисту населення від організованої злочинності. Офіцери збирають і аналізують інформацію, щоб провести об'єктивну оцінку загроз, з якими може стикатися Великобританія як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Офіцери НСА застосовують різні криміналістичні знання та інноваційні технології для запобігання, припинення та розкриття вже скоєних злочинів, що, в свою чергу, забезпечує безпеку громадян і країни від злочинних посягань різного характеру [6].

Організована злочинність, зокрема, у її транснаціональній формі, становить загрозу світовій безпековій політиці, оскільки вона виступає альтернативною системою суспільної побудови, яка ґрунтується на кримінальних стосунках.

У найближчому майбутньому організована злочинність набуде переважно транснаціонального характеру, а її суспільно небезпечна діяльність зосередиться, насамперед, у соціальній, економічній та кримінальній сферах. У цьому контексті найбільші загрози для світової безпекової політики пов'язані з такими явищами, як: нелегальна міграція та торгівля людьми, розповсюдження наркотиків і активізація наркобізнесу, транснаціональна організована злочинність та злочинність у кіберпросторі, а також незаконний обіг зброї та інших засобів ураження.

Список використаних джерел:

1. Леган І. М. Теоретико-правові засади міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Ун-т Державної фіскальної служби України, 2021. 41с.

2. Звільнення від кримінальної відповідальності за злочини, підслідні органам безпеки: кримінально-правові та кримінальні процесуальні аспекти: навч. посіб. / Ю. В. Луценко, А. В. Тарасюк, Д. А. Нескоромний та ін. Харків: Право, 2018. 160с.

3. Луценко Ю. В. Порівняльно-правовий аналіз звільнення від кримінальної відповідальності за злочини, які посягають на інтереси держави, у зарубіжному кримінальному законодавстві. Наше право. 2015. № 1. С. 60-67.

4. «Найміцніша кримінальна екосистема Європи». Як війна в Україні вплинула на злочинний світ. URL: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/naymitsnisha-kriminalna-ekosistema-evropi-yak-viyna-vplinu-la-na-zlochinniy-svit-rozpovidae-the-economist-28042023-13363>.

5. Дослідження «Організована злочинність в Україні знаходить нові можливості в умовах війни». <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2023/02/Пресреліз.pdf>.

6. National Crime Agency Britannia. <https://nationalcrimeagency.gov.uk/who-we-are/our-mission>.

ІВАЩЕНКО Сергій Миколайович
доцент кафедри права Національної безпеки та правової роботи Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, полковник

РОМАШОВА Катерина Сергіївна –
курсант Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ НА ПРАЦЮ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Україна поступово впроваджує європейські стандарти в національне законодавство, зокрема у сфері трудових прав та соціального захисту громадян. Однак на цьому шляху виникає чимало проблем і викликів. Одним із ключових соціально-економічних прав громадян України є право на працю, яке закріплене в Конституції. Стаття 43 Основного закону гарантує кожному право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Держава зобов'язана створювати умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантувати рівні можливості у виборі професії та роду трудової

діяльності. Водночас, незважаючи на конституційні гарантії, в Україні часто спостерігаються порушення трудових прав працівників. Зокрема, поширеними є випадки неофіційного працевлаштування, виплати заробітної плати «в конвертах», порушення вимог щодо охорони праці та безпечних умов праці, дискримінації при прийомі на роботу тощо. Особливо вразливими є працівники приватного сектору, зокрема малих підприємств [1, с.51].

Також гостро стоїть питання захисту прав працівників у випадку звільнення. Часто роботодавці порушують встановлену законодавством процедуру розірвання трудового договору, не виплачують вихідну допомогу та інші компенсаційні виплати. Працівники змушені звертатися до суду за захистом своїх прав, однак судові процеси можуть тривати роками. Ще однією проблемою є недостатній рівень заробітної плати, особливо в бюджетній сфері. Мінімальна заробітна плата в Україні хоч і зростає, але все одно відстає від фактичного прожиткового мінімуму, що призводить до поширення бідності серед працюючого населення. Потребує вдосконалення система оплати праці в бюджетній сфері, зокрема підвищення посадових окладів та запровадження ефективних механізмів стимулювання працівників.

У контексті Євроінтеграції України важливим завданням є адаптація національного трудового законодавства до стандартів ЄС. Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає зближення українського законодавства з правом Євросоюзу у сфері праці. Зокрема, Україна взяла на себе зобов'язання щодо впровадження в національне законодавство актів ЄС щодо певних аспектів організації робочого часу, безпеки і гігієни праці, інформування працівників та ін. Водночас процес адаптації трудового законодавства України до європейських норм відбувається досить повільно. Центральним документом у цій сфері має стати новий Кодекс законів про працю, який би комплексно та системно врегулював трудові відносини на основі міжнародних та європейських стандартів. Але його ухвалення постійно відкладається через розбіжності між різними групами інтересів [2, с.280].

Поряд із захистом трудових прав, не менш важливим питанням є забезпечення соціального захисту громадян. Стаття 46 Конституції України гарантує громадянам право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. На жаль, реалізація права на соціальний захист в Україні стикається з низкою проблем. Рівень більшості соціальних виплат залишається вкрай низьким і не забезпечує достатнього життєвого рівня. Особливо складною є ситуація з пенсійним забезпеченням. Солідарна пенсійна система неспроможна забезпечити гідний рівень життя пенсіонерів, а недержавне пенсійне страхування розвинуто слабо.

Потребує посилення адресність соціальної підтримки вразливих верств населення. Нині значна частка соціальних виплат та пільг надається за категоріальним, а не адресним принципом, що знижує ефективність соціальних

програм. Необхідно забезпечити максимальне спрямування соціальної допомоги саме тим, хто її найбільше потребує.

Реформування системи соціального захисту має спиратися на принципи, напрацьовані в рамках європейської соціальної моделі. Ключовими з них є: забезпечення гідного рівня соціального захисту для всіх громадян; активна політика зайнятості та інтеграції на ринок праці; інвестиції в людський капітал та освіту протягом життя; скорочення нерівності та подолання бідності; доступність та висока якість соціальних послуг. У цьому контексті важливим є налагодження ефективного соціального діалогу між урядом, профспілками та організаціями роботодавців. Залучення соціальних партнерів до формування та реалізації соціально-економічної політики дозволить знаходити збалансовані рішення, які враховуватимуть інтереси всіх сторін. Саме практика соціального партнерства є однією з визначальних рис європейської соціальної моделі [3, с.83]

Окрему увагу слід приділяти соціальним правам та гарантіям внутрішньо переміщених осіб, кількість яких суттєво зростає внаслідок збройної агресії російської федерації проти України, категорія громадян потребує всебічної підтримки держави у питаннях працевлаштування, забезпечення житлом, доступу до медичних та освітніх послуг тощо. Важливо, щоб допомога внутрішньо переміщеним особам не обмежувалася лише матеріальними виплатами, а була спрямована на повноцінну інтеграцію в нові громади. Не менш важливим є формування у суспільстві атмосфери солідарності та взаємодопомоги. В умовах сьогодення, держава має стимулювати розвиток благодійництва, волонтерського руху, діяльності громадських організацій соціального спрямування. Тільки спільними зусиллями влади, бізнесу та громадянського суспільства можна досягти реального покращення ситуації у соціальній сфері.

Таким чином, захист трудових та соціальних прав громадян є одним із пріоритетних завдань на шляху Євроінтеграції України, що потребує комплексної модернізації національного законодавства, зміцнення інституційної спроможності відповідних органів влади, налагодження дієвого соціального діалогу. При цьому реформи мають спиратися на цінності та принципи, що лежать в основі європейської соціальної моделі — соціальну справедливість, солідарність, інклюзивність.

Список використаних джерел:

1. Гетьманцева Н.Д. Особливості правового регулювання трудових відносин: монографія. Чернівці: Технодрук, 2015. 592с.
2. Богуш Л. Г. Проблеми та перспективи реформування трудового законодавства і сфери зайнятості України в рамках зобов'язань Угоди про асоціацію з ЄС. Економічний простір. 2023. № 188. С. 183-189. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1370/1320>
3. Бондаревська К. В. Нормативно-правове забезпечення соціальної безпеки в Україні та світі. Проблеми системного підходу в економіці. 2022. №

НЕСТОР Наталія – докторка юридичних наук, старша дослідниця, заслужена юристка України, заступниця директора з наукової роботи Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України

ПОЛЯНСЬКИЙ Антон – доктор юридичних наук, доцент, завідувач лабораторії Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України

ЛУЩИК Ігор – завідувач відділу Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ

Міжнародне співробітництво має вирішальне значення у боротьбі з організованою злочинністю та корупцією, оскільки ці питання часто виходять за межі національних кордонів. Організація Об'єднаних Націй (далі — *ООН*) відіграє провідну роль у цьому процесі, адже ухвалені нею Конвенція проти транснаціональної організованої злочинності та Конвенція проти корупції є основними рамковими документами, які заохочують країни вживати заходів для боротьби з цими проблемами. Генеральний секретар ООН наголосив на необхідності посилення глобальної співпраці для боротьби з транснаціональною організованою злочинністю у вигляді незаконних фінансових потоків, торгівлі людьми, наркоторгівлі, незаконної торгівлі вогнепальною зброєю та природними ресурсами [1], які підривають державне управління, розпалюють конфлікти і дестабілізують суспільства.

У структурі цієї всесвітньої організації існують кілька підрозділів, які опікуються цими проблемами. У першу чергу це Конгрес ООН щодо запобігання злочинності та кримінального правосуддя — міжнародний форум зі статусом тимчасового органу ООН, який скликають від 1955 р. раз на п'ять років. До порядку денного цих Конгресів у різний час входили зокрема такі теми: розробка стандартів ООН в області правосуддя (1985), міжнародне співробітництво держав у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю (2000), боротьба з тероризмом і транснаціональною організованою злочинністю, а також вживання заходів щодо боротьби з економічними

злочинами та злочинами з використанням комп'ютерів (2005), сучасні тенденції злочинності, нові технології та засоби боротьби зі злочинністю (2021).

Управління ООН з наркотиків і злочинності — це спеціалізована установа ООН, що забезпечує співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю, тероризмом, корупцією та ін.

Основні напрями його міжнародної роботи:

— створення та координація різноманітних міжурядових органів, які об'єднують експертів і політиків із питань наркотиків і злочинності, пропонуючи платформи для обміну знаннями, досвідом та інформацією в цих сферах;

— розроблення та підтримка онлайн-баз даних для полегшення збирання інформації;

— підготовка та відправлення захищених паролями довідників, що містять повідомлення, у яких розкрито механізми, коли міжнародні конвенції зобов'язують держави-учасниці призначати компетентні національні органи в різних сферах і повідомляти про це ООН;

— підтримка мереж міжнародної співпраці, що сприяють обміну інформацією та досвідом, зміцненню довіри та налагодженню контактів між фахівцями;

— розроблення та поширення навчальних курсів та доступ до модулів електронного навчання;

— розробка правових і технічних публікацій та інструментів, присвячених різним сферам міжнародного співробітництва (наприклад, Керівництво з міжнародного співробітництва з метою конфіскації доходів, отриманих злочинним шляхом, Посібник з міжнародного співробітництва у кримінальних справах, пов'язаних із тероризмом, Міжнародні інструменти щодо запобігання та припинення міжнародного тероризму (у яких наведено 55 конвенцій, протоколів, декларацій, резолюцій із цієї проблематики), а також Хід виконання Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції: криміналізація, правоохоронна діяльність і міжнародне співробітництво) [2].

Зупинімося докладніше на останньому документі, в якому зазначено, що масштаби та сфери охоплення режимів взаємної правової допомоги (зокрема, щодо залучення експертів) у різних країнах варіюють у широких межах, що може бути унормовано або у спеціальних національних законах, або в окремих положеннях більш загальних законодавчих актів (наприклад, кримінальних або кримінальних процесуальних кодексів). Як відомо, країни можуть надавати взаємну правову допомогу на основі підписаних багатосторонніх інструментів (наприклад, Європейської конвенції про взаємну допомогу в кримінальних справах і додаткові протоколи до неї) або двосторонніх угод, однак навіть відсутність таких підстав не унеможливорює надання такої правової допомоги, оскільки її можна надати на основі принципу взаємності або на спеціальних підставах залежно від можливості отримання необхідних доказів без застосування засобів примусу), використовуючи саму Конвенцію як правову підставу.

Більшість країн-учасниць Конвенції можуть надавати допомогу у розслідуванні злочинів, скоєних юридичними особами, стосовно отримання даних банківського рахунку, фінансової звітності та перевірки даних реєстрів компаній. Найбільш запитуваними формами допомоги є вручення судових документів, отримання показань свідків, надання офіційних документів державних установ, проведення обшуку, накладання арешту на комерційні та банківські документи та записи в інтернеті.

Також різні організації на регіональному рівні роблять свій внесок у боротьбу з організованою злочинністю та корупцією (наприклад, Європейський Союз має кілька ініціатив і агентств, таких як Європол, діяльність яких присвячена вирішенню цих питань у країнах-членах). З іншого боку, міжнародні правоохоронні органи (зокрема, Інтерпол) сприяють співпраці між національними поліціями, обмінюючись оперативною інформацією, координуючи операції та проводячи тренінги для посилення потенціалу правоохоронних органів.

Працюючи разом, країни можуть ефективніше протидіяти складній і розгалуженій організованій злочинності та корупції, убезпечуючи світ і роблячи його справедливішим.

Список використаних джерел:

1. Global cooperation critical to combat transnational organized crime, UN Secretary-General and UNODC Executive Director tell Security Council / United Nation. 7 Dec, 2023. URL: <https://www.unodc.org/unodc/frontpage/2023/December/global-cooperation-critical-to-combat-transnational-organized-crime--un-secretary-general-and-unodc-executive-director-tell-security-council.html> (дата звернення: 25.09.2024).

2. Publications / United Nation. Office on Drugs and Crime. URL: <https://www.unodc.org/unodc/search/#?c=%7B%22filters%22:%5B%7B%22fieldName%22:%22tag%22,%22value%22:%22Publications%22%7D%5D,%22match%22:%22%22%7D> (дата звернення: 25.09.2024).

САМОЙЛОВА Юлія – професор кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук, доцент

INTERNATIONAL INITIATIVES IN THE CONTEXT OF FIGHTING CORRUPTION IN UKRAINE

For the past two years, Ukraine has been in the focus of the entire world community as a country that primarily embodies the military struggle for independence and sovereignty. The issues of the specifics and effectiveness of the

state anti-corruption policy of our country, respectively, do not remain unnoticed by external observers. And although the priority currently remains on the support and development of the military direction and the strengthening of defense capabilities, objective data indicate the need to accumulate one's own efforts and involve the international legal community in order to strengthen the results of the fight against corruption and the further formation of anti-corruption law enforcement practice.

Combating corruption is currently one of the priorities of law enforcement agencies of Ukraine and at the same time a key demand of our international partners. On the other hand, corruption is a cross-border phenomenon, and countering it also has a cross-border character. In particular, the European Criminal Bar Association (ECBA) has created a special working group on the fight against corruption in Europe (ACE), the purpose of which is to increase the level of knowledge and awareness of practicing lawyers regarding various anti-corruption tools, as well as procedural and other guarantees of the ECHR in proceedings in corruption cases.

One of the main objectives of the ECBA is to promote the administration of justice and the protection of human rights in the relevant jurisdiction of the member states of the Council of Europe and the European Union. The ECBA is acutely aware that corruption undermines the rule of law and trust in institutions, and undermines the EU's democratic foundations and values, including the protection of fundamental rights and freedoms.

Ukraine continues to demonstrate its own interest in the formation of high standards in the fight against corruption, for which the experience of the international European community will be useful. The planning of the Anti-corruption Strategy, the rapid dynamics of reforms, the improvement of the role and protection of whistleblowers, the introduction of the electronic criminal proceedings system ("iCase") can quite rightly become examples for the formation of new standards of protection in anti-corruption proceedings. Undoubtedly, the activities of the ACE ECWA working group will be of particular value for ensuring the observance of rights and guarantees in anti-corruption proceedings. The purpose of the ACE working group is to increase the level of knowledge and awareness of legal practitioners regarding various anti-corruption instruments, as well as procedural and other guarantees of the ECHR in proceedings in corruption cases (where such guarantees are usually lower due to the great public interest in the fight against corruption, i.e. confiscation) in order to provide effective advice and representation.

Within the framework of Ukraine's international cooperation in the context of the fight against corruption, it is important to note the program for Ukraine on empowerment at the local level, accountability and development "U-LEAD with Europe", which is jointly financed by the EU and its member states Germany, Poland, Sweden, Denmark, Estonia and Slovenia to support Ukraine on its way to strengthening local self-government. U-LEAD promotes transparent, accountable and multi-level governance in Ukraine that responds to the needs of citizens and empowers communities.

In recent years, Ukraine has intensified reforms, in particular in the field of combating corruption. In the context of the implemented measures, of course, the

creation of the National Anti-Corruption Bureau, the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office and the High Anti-Corruption Court, the strengthening of their institutional capacity, as well as the continuous work on the harmonization of Ukrainian anti-corruption legislation with European ones are indicative. However, it is necessary to continue to study, use and implement various European initiatives in the fight against corruption.

References

1. Jackson, D.; Huss, O.; Keudel, O. (2024) Development of preventing corruption in Ukraine: Розвиток запобігання корупції в Україні: constructive approach. Bergen: U4 Anti- Corruption Resource Centre, Chr. Michelsen Institute (U4 Issue 2024:05).

2. Rieznik, O.M., Horobets N.S. (2024) Koruptsiini ryzyky zaluchennia ta vykorystannia mizhnarodnoii dopomohy u sferibezpeky I oborony Ukrainy [Corruption risks of attracting and using international aid in the sphere of security and defense of Ukraine]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*, № 2, 2024. P. 507-512 [in Ukrainian].

ЮНАЦЬКИЙ Мар'ян – доцент кафедри цивільно-правових та гуманітарних дисциплін Криворізького навчально-наукового інституту Донецький державний університет внутрішніх справ, кандидат економічних наук., доцент

ВИКЛИКИ В ЗАКОНОДАВЧІЙ БАЗІ: УСУНЕННЯ КОРУПЦІОГЕННИХ ФАКТОРІВ В АНТИКОРУПЦІЙНІЙ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ

Поширеність корупції в Україні, яка завдає значної економічної, організаційної та соціальної шкоди, значною мірою пояснюється низькою якістю законодавчої та нормативної бази, яка регулює суспільне життя. Багато з цих законів містять положення, які називаються корупціогенними факторами, які, окремо чи в поєднанні з іншими законодавчими положеннями, сприяють вчиненню корупційних правопорушень. Однією з критичних проблем є відсутність комплексних законодавчих принципів і процедур законотворчості в Україні. Цей недолік призвів до слабкої законодавчої бази, яка допускає співіснування суперечливих правових норм без відповідних механізмів вирішення цих конфліктів. На відміну від багатьох розвинутих демократій, українські законодавчі органи не застосовують усталені підходи до розробки, координації, моніторингу та оцінки політики, що призводить до неефективних структур управління.

Переобтяжений законодавчий апарат Верховної Ради - парламенту України, ідентифікує ці проблеми. Від законодавців часто вимагають розглядати та опрацьовувати тисячі законопроектів без достатнього часу чи ресурсів для проведення глибокого аналізу. Це призводить до великої кількості не коректно сформульованих НПА (законів, постанов і т.і.), які ще більше сожуть сприяти корупції. Помітним чинником, який обмежує ефективність антикорупційних реформ, є неспроможність МінЮсту проводити систематичну антикорупційну експертизу проектів та чинних законів.

Хоча Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) розробило антикорупційні методики, вони не оновлюються та не застосовуються постійно, що призводить до неефективності боротьби з корупцією [1].

Зважаючи на відсутність міцної нормативно-правової бази та несприйняття кращих світових практик законотворчості, українське законодавство пронизане корупційними факторами. Це призвело до нормалізації корупційних практик, особливо в тих сферах, де ці практики вважаються швидшими, ефективнішими або єдиним можливим способом задоволення особистих чи ділових потреб.

Наприклад, у державних службах через бюрократичну неефективність і затримки часто легше дати хабар, ніж піти легальним шляхом [2].

Останні соціологічні дослідження виявляють суперечливе ставлення до корупції в Україні. Хоча більшість українців визнають, що корупція має негативні наслідки, наприклад, перешкоджає економічному та політичному розвитку, багато хто також вважає, що корупція є прийнятним засобом вирішення особистих проблем.

Згідно з опитуванням Центру Разумкова 2022 року, 62% українців принципово засуджували корупцію, але майже 40% визнали, що вдадуться до неї в разі потреби [3].

Це явище відображає глибоку недовіру суспільства до державних інституцій, а також уявлення про те, що правові альтернативи або неефективні, або недоступні. Однак ті ж дослідження показують, що якби люди мали доступ до ефективних, надійних і законних механізмів вирішення своїх проблем, вони б не вдавалися до корупції.

Безальтернативність особливо помітна в місцевому врядуванні. Після адміністративно-територіальної реформи 2020 року, яка скоротила кількість сільських, селищних і міських рад з понад 11 тис. до 1470 спроможних територіальних громад, органи місцевого самоврядування зіткнулися зі значними проблемами в наданні послуг. Ці виклики були ще більше загострені повномасштабним вторгненням росії в Україну у 2022 році, яке підкреслило існуючу неефективність місцевого самоврядування. Реорганізація органів державної влади та місцевого самоврядування потребуватиме законодавчих реформ, які чітко визначають адміністративні межі та усувають недоліки реформ 2020 року [4].

Ще одним ключовим викликом є відсутність довіри громадян до державних інституцій. Серед населення існує стійке переконання, що зусилля з боротьби з корупцією не покращуються, навіть незважаючи на помірний прогрес. Таке сприйняття підриває довіру суспільства до відданості уряду реформам. Крім того, запит на правосуддя в Україні значною мірою зосереджений на кримінальному переслідуванні та покаранні високопосадовців. Відсутність видимих результатів, таких як вироки, створює відчуття неефективності антикорупційних реформ.

У 2021 році лише невелика кількість резонансних корупційних справ завершилася вироками, що спричинило розчарування суспільства [4].

Нарешті, існує потреба розвивати культуру відкритості та прозорості в державних установах. Багато державних службовців вважають спілкування з громадянами обтяжливим, що призводить до формального та часто неефективного підходу до публічних консультацій та обговорень.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 р. № 220 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text>

2. Індексі сприйняття корупції., «Звіт про сприйняття корупції», Transparency International Україна 2020. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2020/>

3. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, віра в перемогу, ставлення до виборів (березень 2024р.). Центр Разумкова, «Ставлення до корупції в Україні» URL: <https://razumkov.org.ua/novyny/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-vira-v-peremogu-stavlennia-do-vyboriv-berezen-2024r>

4. Національне антикорупційне бюро України, «Річний звіт», 2021. URL: <https://nabu.gov.ua/activity/reports/pershe-pivrichchia-2024-roku/>

ШАПОВАЛ Катерина – докторант відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор філософії у галузі право

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ

Проблема вчинення домашнього насильства є загальносвітовою, що підтверджується плідною працею багатьох країн з питань розроблення

стратегій та шляхів подолання зазначеної проблематики. На сучасному етапі прослідковується тенденція до удосконалення політик та практик протидії домашньому насильству як в економічно розвинених країнах світу, так і в тих що розвиваються. Вказане підкріплюється тим, що уряди багатьох країн світу приймають закони, розробляють державні програми, спрямовані на протидію домашньому насильству у всіх його формах та проявах. Вчинення домашнього насильства хоча і вважається побутовим кримінальним правопорушенням, але швидкість його поширення на можливі негативні наслідки більш ширші ніж ми уявляємо, воно може негативно впливати на кожного суб'єкта суспільства.

Так, згідно Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (далі – Стамбульська конвенція) (ратифікована Україною 20.06.2022) та Закону України

«Про запобігання та протидію домашньому насильству» «домашнє насильство» – це всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні [1; 2].

Дана Конвенція набрала чинності для України як міжнародного договору 01 листопада 2022 року і містить положення в Главі VIII про міжнародне співробітництво. Зокрема, ст. 62 визначає загальні принципи, які передбачають, що сторони співробітничать між собою настільки широко, наскільки це можливо, відповідно до положень Стамбульської конвенції та шляхом застосування відповідних міжнародних й регіональних документів про співробітництво в кримінальних справах, домовленостей, погоджених на основі уніфікованого або взаємозобов'язувального та національного законодавства з метою: недопущення, боротьби та переслідування всіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування Конвенції; захисту та надання допомоги жертвам; розслідування або провадження таких правопорушень; виконання відповідних судових рішень у кримінальних справах, винесених судовими органами Сторін, у тому числі захисних приписів [1].

Особливо актуальною для України в реаліях сьогодення є норми ч. 2 с. 62 Стамбульської конвенції, які передбачають, що держави повинні вживати необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб жертви домашнього насилля незалежно від місця вчинення кримінального правопорушення мали змогу подати скаргу до компетентних органів їхньої держави проживання [1]. Це пояснюється тим, що велика кількість жінок з дітьми перебувають за межами країни, а чоловіки могли їх кривдити під час спільного проживання, а також на відстані можуть продовжувати вчиняти психологічне насилля шляхом погрозу, шантажу, а також економічне насилля.

Слід наголосити на важливому уточненні, що окрім поняття «домашнє насильство» в українському законодавстві існує визначення «злочин пов'язаний

з домашнім насильством», яке значне ширше за попереднє й охоплює велику кількість різних суспільно небезпечних діянь, у тому числі тяжких та особливо тяжких злочинів, які мають ознаки домашнього насильства [3].

Ураховуючи теоретичні напрацювання та власні дослідження міжнародне співробітництво під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством пропонуємо розділити на два блоки: перший – процесуальне співробітництво та другий – організаційне співробітництво.

Водночас, слід зазначити, що процесуальне міжнародне співробітництво включає в себе не тільки виконання доручень, спільне проведення слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, але й використання практик інших країн по справам пов'язаним з домашнім насильством, а також рішень ЄСПЛ.

Інші дії, які ми пропонуємо називати «організаційним співробітництвом» з питань попередження, розслідування та подолання вчинення кримінальних правопорушень пов'язаних із домашнім насильством. До останніх слід включати:

- взаємний обмін інформацією;
- спільне вивчення питань злочинності пов'язаної з домашнім насильством і методів боротьби з нею;
- консультації;
- спільні проведення нарад;
- організацію підготовки фахівців: які займаються жертвами або особами, що вчинили будь-які акти насильства; з питань попередження, розслідування та протидії домашньому насильству (ст. 15 Стамбульської конвенції);
- підготовку методичних рекомендацій;
- використання міжнародного досвіду із зазначених питань тощо.

А також укладання міжнародних договорів які мають наскрізний характер, тобто можуть мати юридичну силу як під час розслідування кримінальних правопорушень, судового розгляду, а також відігравати організаційну роль під час вирішення суспільних питань пов'язаних із вчиненням домашнього насильства.

Виходячи з вищевикладеного, домашнє насильство порушує багато прав передбачених у як Європейській конвенції з прав людини, інших міжнародних правозахисних інструментах, так і у вітчизняному законодавстві – від права на життя до права на захист від нелюдяного поводження з боку кривдників. Незважаючи на майже універсальне осудження цих явищ та постійних закликів до дії домашнє насильство залишається широко поширеними. Ратифікація Стамбульської конвенції є вагомим внеском у вітчизняне законодавство з питань запобігання, захисту та переслідування від домашнього насильства. Але в силу різних причин, дане суспільно-небезпечне явище існує і завдяки активній співпраці та взаємодії держав, установ та організацій як в Україні так і поза її межами підвищується практична дія для подолання кримінальним правопорушенням пов'язаним із домашнім насильством.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 11.05.2011 р. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 10.09.2024).
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству. Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 13.09.2024).
3. Постанова Верховного суду України від 12 лютого 2020 року. Справа № 453/225/19. // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87602679> (дата звернення: 12.09.2024).

БОЛОНЬ Юрій Богданович – *начальник
Спеціалізованої екологічної прокуратури
Полтавської обласної прокуратури*

ОКРЕМІ НАПРЯМИ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ У ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОЇ ТОРГІВЛІ АНАТОМІЧНИМИ МАТЕРІАЛАМИ ЛЮДИНИ

Впровадження в медичну діяльність новітніх технологій, зокрема трансплантації органів або тканин людині, спричинило появу злочинів пов'язаних з цією діяльністю [1].

Проблемою виявлення та доказування протиправної діяльності, пов'язаної з трансплантацією, є те, що такі дії досить часто «маскують» під інші правопорушення (убивство, викрадення людини, незаконне усиновлення тощо), які начебто не мають відношення до трансплантації. Тому діяльність правоохоронних органів, судових установ має бути спрямована на встановлення дійсної мети таких діянь, притягнення винних осіб до відповідальності та запобігання незаконному використанню анатомічних матеріалів людини в подальшому [2, с. 49].

Важливе значення у запобіганні та протидії незаконній торгівлі анатомічними матеріалами людини має міжнародна співпраця. Така співпраця може проводитись як між правоохоронними органами, так і на рівні інших державних організацій, а також недержавних організацій, що спеціалізуються на проблемах торгівлі анатомічними матеріалами людини [3, с. 165].

Міжнародна співпраця є важливим чинником щодо протидії контрабанді трансплантаційних органів. Укладання міжнародних договорів та участь у спільних ініціативах допомагають забезпечити координацію та обмін інформацією між країнами.

Міжнародні організації, такі як Інтерпол та Всесвітня організація охорони здоров'я, сприяють обміну інформацією між країнами щодо незаконних

трансплантацій та контрабанди. Такі дії допомагають виявити злочинців та запобігти новим правопорушенням.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) відіграє важливу роль у системі протидії контрабанді трансплантаційних органів завдяки своїй міжнародній компетенції та здатності координувати глобальні зусилля в галузі здоров'я. ВООЗ активно співпрацює з країнами та іншими міжнародними організаціями для розробки міжнародних стандартів, рекомендацій та протоколів у сфері трансплантації органів. Це сприяє встановленню етичних та медичних норм для трансплантології та контролю за процедурами донорства та пересадки органів.

Іншою важливою міжнародною організацією що сприяє міжнародній співпраці у сфері протидії контрабанді трансплантаційних органів та інших анатомічних матеріалів людини є Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол [4].

Діяльність Укрбюро Інтерполу важлива для правоохоронних України не лише з погляду ефективності поточного моменту, але і щодо перспектив розвитку. Якість роботи Бюро – один із найважливіших чинників міжнародного авторитету правоохоронних органів України [5, с. 141].

Інтерпол відіграє критично важливу роль в системі протидії контрабанді трансплантаційних органів як міжнародна поліцейська організація. Його завдання включає в себе співпрацю з національними правоохоронними органами та міжнародними партнерами для боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, включаючи контрабанду трансплантаційних органів. Інтерпол допомагає в організації спільних міжнародних операцій та слідств у сфері контрабанди трансплантаційних органів. Він може сприяти координації дій різних країн та надавати підтримку у проведенні спільних розслідувань.

Крім цього, відповідні структурні підрозділи Інтерполу мають базу даних, в якій зберігаються інформація про підозрілих осіб, організації і методи, пов'язані з контрабандою трансплантаційних органів. Ця база даних допомагає в розслідуванні і виявленні підозрілих випадків [4, с. 113].

Отже, підсумовуючи викладене зазначимо, що міжнародна співпраця є основоположним напрямом щодо ефективної протидії незаконній торгівлі анатомічними матеріалами людини, що вчиняється організованими групами та злочинними організаціями з транснаціональними зв'язками.

Список використаних джерел:

1. Мусієнко А. В. Актуальні аспекти міжнародного співробітництва щодо протидії злочинам у сфері трансплантації органів або тканин людини. *Dictum factum*. 2018. № 1. С. 105-110.
2. Румянцев О.П. Адміністративно-правове регулювання трансплантація в Україні. автореф. дис. канд. юрид. наук: спец.: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Національний авіаційний університет. Київ, 2021. 20 с.

3. Лісіцина Ю.О. Запобігання незаконній торгівлі анатомічними матеріалами людини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. С. 164 – 167. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-5/38>.

4. Субот Н.І. міжнародний досвід протидії контрабанді трансплантаційних органів та інших анатомічних матеріалів людини. *Актуальні проблеми політики*. 2023. Вип. 72. С. 110 – 117. DOI <https://doi.org/10.32782/app.v72.2023.15>

5. Діденко Є. Відносини України та міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерполу). *Юридичний вісник*. 2020. 5. С. 137 – 143. DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i5.2012>.

ЧОРНИЙ Ігор Ярославович – аспірант
*Донецького державного університету
внутрішніх справ.*

ЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА У ПРОТИДІІ ВОЄННИМ ЗЛОЧИНАМ

Національне законодавство, традиційно, формується із урахуванням потреб держави та суспільства, які є актуальними на певному етапі державотворення. Це надає можливість зберігати динаміку, необхідну для регулювання та захисту відповідних суспільних відносин. В умовах збройного конфлікту, розв'язаного російською федерацією проти України в законодавство було внесено низку змін та доповнень, пов'язаних як із виникненням потреби у забезпеченні функціонування критично важливих інституцій, так і з необхідністю у посиленні механізму захисту національної безпеки України.

Протягом останніх років, із урахуванням курсу держави на євроінтеграцію, зміст правотворчої діяльності, здебільшого, полягав у забезпеченні імплементації до нормативно-правових актів європейських та міжнародних стандартів, з метою адаптації українського законодавства до законодавства Європейського Союзу. Водночас введення особливого правового режиму воєнного стану зумовило потребу в унормуванні низки міжнародно визнаних правових норм і принципів, що застосовуються під час збройних конфліктів. Традиційно, такі норми відносяться до сфери міжнародного гуманітарного права.

Захисту нормами міжнародного гуманітарного права підлягають громадяни тих держав, які ратифікували наведені міжнародні договори за наявності специфічної обстановки, якою є збройний конфлікт. Отже, фактично, *міжнародне гуманітарне право є правом збройних конфліктів, скерованим на забезпечення дотримання порядку ведення бойових дій та захисту осіб, які у них не беруть участь*. Реалізація наведеного завдання здійснюється шляхом імплементації у національні нормативно-правові акти відповідних положень та

встановлення кримінально-правових заборон за посягання на суспільні відносини, які охороняються конвенційними положеннями.

Аналіз норм національного кримінального законодавства дає підставу для констатації, що низка положень як Женевських конвенцій, так і міжнародного гуманітарного права в цілому до сьогодні залишаються або взагалі не імplementованими, або на стадії розгляду можливості імplementації чи її завершення (прикладом є Закон України від 21.08.2024 № 3909-IX «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього»). Необхідно також відмітити, що наведена ситуація частково зумовлена також відсутністю налагодженого та відпрацьованого національного механізму імplementації норм міжнародного гуманітарного права, а також єдністю підходів до розуміння змісту міжнародного механізму імplementації норм МГП.

Положення міжнародного гуманітарного права імplementовані до національного кримінального законодавства в частині кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти миру безпеки людства та міжнародного правопорядку, частково це також стосується злочинів проти основ національної безпеки (особливо – в частині кримінальної відповідальності за колабораціонізм).

Норми міжнародного гуманітарного права є у певній мірі релевантними нормам європейського права, зокрема – такими, що співвідносяться із Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. Таке співвіднесення у більшості випадків відтворюється крізь призму повоєнної оцінки Європейським судом з прав людини обсягу шкоди, яка була завдана конкретними особами, а також доведення їх причетності до певних подій, які відбувались під час збройного конфлікту. Отже, фактично, Європейський суд з прав людини як і Міжнародний кримінальний суд може бути залучений до визначення факту та ступеню порушення прав людини під час збройного конфлікту, зокрема і його учасників.

Наведене дозволяє вважати, що *за ступенем поширення та значущості всі положення міжнародного права можна диференціювати таким чином*: 1) положення Загальної декларації прав людини – як базовий міжнародний правовий документ, який визначає перелік невід’ємних прав людини, які підпадають під захист національними законодавствами; 2) положення Європейської конвенції з прав людини і основоположних свобод – заснований на Загальній декларації договір, який забезпечує механізм взаємодії між Високими договірними сторонами із захисту прав людини; 3) міжнародні правові документи ООН – скеровані на визначення механізму посиленого захисту окремих суспільних відносин; 4) міжнародне гуманітарне право – документи, скеровані на забезпечення захисту прав людини і громадянина в умовах збройного конфлікту. Відповідним чином диференційовані і судові органи.

Таким чином, проведене дослідження надало підставу для констатації такого: 1) міжнародне гуманітарне право є правом збройних конфліктів,

скерованим на забезпечення дотримання порядку ведення бойових дій та захисту осіб, які у них не беруть участь; 2) норми договірної та звичаєвого міжнародного гуманітарного права частково імплементовані до національного кримінального законодавства, що підтверджується криміналізацією більшості міжнародних воєнних злочинів та злочинів проти безпеки людства та міжнародного правопорядку; 3) норми європейського права та міжнародного гуманітарного права доповнюють одне одного та можуть бути застосовані одночасно (відповідно до правил застосування норм загального та спеціального права); 4) норми міжнародного гуманітарного права утворили підґрунтя для укладення Римського статуту, положення якого унормовують порядок та принципи діяльності Міжнародного кримінального суду та меж його дискреції.

КРАВЧЕНКО Аделіна – курсант ННІ-1-21-405 Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

МАКАРОВА Олена – доцент кафедри криміналістики та судової експертології ННІ-1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент, майор поліції.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Організована злочинність є транснаціональною загрозою, що завдає значної шкоди соціально-економічному розвитку держави, дестабілізує суспільство та підриває віру громадян у правову систему. Однією з ключових перешкод у боротьбі з цією проблемою є недосконалість законодавчої бази.

До основних викликів можна віднести неузгодженість правових норм, прогалини в законодавстві, що дозволяють злочинцям уникати відповідальності, обмеженість інструментів для конфіскації незаконно отриманих активів, високий рівень корупції та недостатній розвиток механізмів міжнародної співпраці в боротьбі з організованими злочинними угрупованнями.

Однією з ключових проблем є відсутність узгодженості та послідовності у нормативно-правових актах. Це стосується як внутрішніх протиріч між різними законами і підзаконними актами, так і непослідовності у використанні термінології. Наприклад, визначення понять "організована злочинність" і "злочинне угруповання" можуть суттєво відрізнятися в різних правових документах, що створює труднощі при їх застосуванні на практиці. Така розбіжність призводить до неоднозначного трактування правових норм, що значно знижує ефективність роботи правоохоронних органів і судової системи,

а також ускладнює процес кримінального переслідування. Крім того, неврегульованість цих питань може використовуватися злочинцями для уникнення відповідальності, що робить законодавчі прогалини особливо небезпечними у боротьбі з організованою злочинністю[2].

Чинне законодавство часто не враховує сучасних форм організованої злочинності, таких як кіберзлочини, використання криптовалют для відмивання грошей та діяльність міжнародних злочинних мереж. Недостатня правова регламентація цих новітніх явищ суттєво ускладнює процес розслідування, збирання доказів та притягнення до відповідальності учасників таких злочинів. Відсутність спеціальних законодавчих норм, що чітко регулюють питання цифрової безпеки, фінансових злочинів у віртуальному середовищі, а також боротьби з транснаціональними угрупованнями, призводить до того, що злочинці можуть залишатися поза досяжністю правосуддя або використовувати недосконалість законів для уникнення покарання[3].

Вагомою проблемою в боротьбі з організованою злочинністю є недостатній арсенал правових інструментів для ефективного відстеження та конфіскації активів, отриманих злочинним шляхом. Організовані злочинні угруповання володіють значними фінансовими ресурсами, які часто приховуються або легалізуються через складні фінансові операції. Чинне законодавство України не забезпечує достатньо надійних механізмів для виявлення таких активів і доказування їхнього незаконного походження. Складність процесу доведення походження коштів створює сприятливі умови для їхньої легалізації, що дозволяє злочинцям вільно інтегрувати ці ресурси в легальну економіку. Крім того, бракує законодавчих норм, що дозволяли б оперативно заморожувати або конфісковувати активи підозрюваних у фінансових злочинах до винесення судового рішення, що дозволяє правопорушникам зберігати контроль над своїми фінансовими потоками протягом слідства або судового розгляду.

Особливу увагу слід приділити проблемі корупції та низькому рівню довіри до державних інституцій. Корупція в силових структурах та судовій системі значно ускладнює боротьбу з організованою злочинністю. Злочинні угруповання часто використовують корупційні схеми для уникнення відповідальності, отримання конфіденційної інформації або впливу на перебіг правових процесів. Корупційна складова перешкоджає розслідуванням, допомагає фальсифікувати докази або навіть припиняти кримінальні справи, що створює сприятливе середовище для діяльності організованих злочинних структур. Тому важливо не тільки вдосконалити антикорупційне законодавство, але й забезпечувати його суворе дотримання, посилюючи контроль за діяльністю державних органів та впроваджуючи механізми прозорості.

Одним із найбільших викликів у боротьбі з організованою злочинністю сьогодні є брак дієвих механізмів міжнародного співробітництва. Транснаціональний характер сучасної злочинності робить національні кордони майже непомітними для злочинних угруповань. Ефективна протидія таким

мережам вимагає тісної координації зусиль правоохоронних органів різних країн. На шляху до такої координації постають численні перешкоди. Розбіжності в національних законодавствах, різні стандарти доказовості, відмінності в процедурах розслідування та екстрадиції створюють значні бар'єри для міжнародного співробітництва. Ці труднощі особливо гостро відчуються в умовах глобалізації, коли злочинні синдикати стають дедалі складнішими та розгалуженішими[1].

Проблеми, з якими стикається Україна у боротьбі з організованою злочинністю, вимагають комплексного підходу. Окрім удосконалення законодавчої бази та врахування сучасних форм злочинної діяльності, необхідно забезпечити ефективні механізми експропріації та відстеження активів, отриманих злочинним шляхом. Посилення боротьби з корупцією є одним із ключових елементів цієї боротьби, оскільки корупція часто є каталізатором для організованої злочинності. Також необхідно активізувати міжнародне співробітництво, зокрема, шляхом укладення нових двосторонніх та багатосторонніх угод, спрямованих на екстрадицію злочинців, взаємну правову допомогу та обмін розвідувальною інформацією. Лише за умови системного підходу, який охоплює всі ці аспекти, можна сподіватися на суттєвий прогрес у боротьбі з організованою злочинністю.

Для кардинального покращення ефективності боротьби з організованою злочинністю в Україні необхідно здійснити комплекс заходів, спрямованих на системну трансформацію правового поля. Першочерговим завданням є розробка єдиних, чітких та зрозумілих визначень і стандартів, що стосуються організованої злочинності. Це не лише усуне правові колізії, а й дозволить ефективно застосовувати сучасні технології для аналізу великих даних, виявлення злочинних схем та прогнозування загроз. Важливим аспектом є гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами, що забезпечить тіснішу співпрацю з правоохоронними органами інших країн та ефективну протидію транснаціональній злочинності[4].

Сучасна організована злочинність постійно еволюціонує, використовуючи нові технології та методи. Для ефективної боротьби з нею необхідно забезпечити постійну адаптацію законодавства до нових викликів. Зокрема, слід приділити особливу увагу розробці правових норм, які адекватно відповідають на загрози, пов'язані з кіберзлочинністю, фінансовими шахрайствами, зокрема, з використанням криптовалют, та тероризмом. Важливо не лише криміналізувати нові види злочинної діяльності, а й розробити ефективні механізми їх розслідування та притягнення винуватців до відповідальності.

Для ефективного протистояння корупції в правоохоронній системі необхідно впровадити комплекс заходів. Посилення кримінальної відповідальності за корупційні злочини є лише частиною розв'язання проблеми. Необхідно також створити систему проактивної протидії корупції, що включатиме прозорі механізми призначення на посади, декларування доходів і витрат, незалежний фінансовий контроль та ефективні механізми громадського

контролю. Лише за умови системного підходу можна досягти значних результатів у боротьбі з корупцією та відновити довіру громадян до правоохоронних органів.

Отже, аналізуючи чинне законодавства у сфері боротьби з організованою злочинністю виявив значні прогалини та неузгодженості, що суттєво ускладнює ефективне протистояння цьому явищу. Крім того, недостатній рівень міжнародного співробітництва, корупція та низька кваліфікація деяких працівників правоохоронних органів додатково ускладнюють ситуацію. Для кардинального покращення стану справ необхідна комплексна реформа, що включатиме: оновлення законодавчої бази з урахуванням сучасних викликів, зокрема, пов'язаних з кіберзлочинністю; посилення міжнародного співробітництва; впровадження сучасних технологій у правоохоронну діяльність; ефективну боротьбу з корупцією; та підвищення професійного рівня правоохоронців. Лише за умови системного підходу можна досягти значних успіхів у боротьбі з організованою злочинністю.

Список використаних джерел:

1. Арешонков В. В., Атаманчук В. М., Луценко Ю. В. Виникнення та розвиток криміналістичних досліджень при розслідуванні кримінальних правопорушень на теренах України. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С. 384–389

2. Мінняйло Н.Є. Межі застосування поняття «організована злочинність» в Україні. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2015 №14

3. Мілевська А. В. Віктимність інтернет-користувачів Злочинність у глобалізованому світі: матеріали XVI Всеукр. кримінол. конф. для студентів, аспірантів та молодих вчених. Харків. Право. 2017. С.244-245.

4. Husieva, V., Kryvoruchko, L., Pylyp, V., Makarova, O., Shynkarenko The Offender and the Theory of Legal Personality: International and Ukrainian Contexts. Shynkarenko, I. The Offender and the Theory of Legal Personality: International and Ukrainian Contexts. *Amazonia Investiga*, 2024. №13 (73). p 193-200

КУРІЛКІН Олександр – курсант ННІ-1-21-404 Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

МАКАРОВА Олена – доцент кафедри криміналістики та судової експертології ННІ-1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент, майор поліції.

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ЙОГО АДАПТАЦІЯ В УКРАЇНІ

Корупція – це глибоко вкорінене явище, що отруює всі сфери суспільного життя, підриваючи довіру громадян до державних інституцій та гальмуючи економічний прогрес. Це не просто окремі випадки зловживання владою, а скоріше системна проблема, яка пронизує всі рівні влади та сфери діяльності. Наслідки корупції є далекосяжними та руйнівними, відзначаючись неефективним використанням державних ресурсів, нерівномірним розподілом багатства та обмеженням можливостей для розвитку.

Особливо гостро проблема корупції постає в країнах з перехідною економікою. Перехід від планової економіки до ринкової, політичні та соціальні трансформації створюють сприятливий ґрунт для розквіту корупційних схем. Недостатня прозорість у прийнятті рішень, слабкі інститути громадянського суспільства та відсутність ефективного контролю за діяльністю державних органів посилюють корупційні ризики.

Світовий досвід показав, що з розвитком корпорацій та масштабних організацій частка корумпованості саме в цій сфері збільшується в багатьох країнах світу, тому варто зосередити увагу на дослідженні цього виду корупції. В українському законодавстві немає чітко розроблених заходів та рекомендацій, що стосувалися б протидії корупційним діям в межах самої компанії. Здебільшого мова йде про корупційні дії фізичних та юридичних осіб по відношенню до посадовців, проте у багатьох країнах є розроблені рекомендації щодо протидії корумпованості серед працівників компаній [4].

Фахівці зазначають, що чітка й ефективна система боротьби з корупцією, яка спирається на ефективну нормативно-правову базу й підтримку суспільства, діє у Фінляндії. Міжнародна неурядова організація по боротьбі з корупцією «Трансперенсі Інтернешнл» визначає її як одну з найменш корумпованих країн світу. Згідно з положеннями Кримінального кодексу Фінляндії за вчинення дій, що можуть кваліфікуватися як корупція, передбачено санкції від штрафу до ув'язнення строком до чотирьох років залежно від ступеня суспільної небезпеки злочину. Для фінського законодавства не є характерним використання терміну «боротьба» щодо вчинення певного виду злочину. В основному такі злочини попереджаються та зосереджуються у відповідному правовому акті [4].

У Фінляндії дії кваліфіковані як «корупція» караються або штрафом, або ув'язненням строком до чотирьох років, в залежності від ступеня громадської небезпеки злочину. Очевидна річ, що фінська система боротьби з корупцією не зараховує корупційні дії до злочинів, а переважно кваліфікує як адміністративні правопорушення, за здійснення яких можна понести кримінальну відповідальність тільки у разі їхньої особливої тяжкості. Іншим прикладом у протидії та боротьбі з корупцією є Нідерланди. Протидія корупції у цій країні відбувається на процедурному та інституціональному рівнях. Поширеними є такі заходи як: гласність та звітність у питаннях корупції, а

також їх відкрите обговорення наслідків. Міністр внутрішніх справ Нідерландів щороку звітує перед парламентом щодо розкритих корупційних діянь та наслідків їх покарання [4].

Аналіз Бельгійського досвіду дає змогу говорити про істотне зосередження державної антикорупційної політики не на каральних заходах стосовно корупційних правопорушень, а на попередженні формування корупційних уявлень у населення. У рамках державної антикорупційної політики діє антикорупційна стратегія з реалізації фінансової програми «СОPERNIC», яка передбачає тотальний контроль за доходами всіх представників державної влади та органів місцевого самоврядування, а також всіх осіб, що перебувають на державній службі. Кожен державний службовець має особистий кабінет у програмі, куди вносить усі відомості щодо своїх доходів, які перевіряються уповноваженими особами на предмет відповідності офіційним даним. У разі виявлення невідповідності розпочинають службові перевірки. Якщо на основі наданих відомостей будуть виявлені ознаки корупційного правопорушення, особа, визнана винною у такому правопорушенні, позбавиться можливості в майбутньому обіймати будь-яку посаду в органах державної влади. Для кожного бельгійського державного службовця обов'язковим є слідування нормам кодексу етики, який був розроблений провідними науковцями-кримінологами країни [1].

Гідні фінансові умови та можливість втрати посади назавжди за корупційні діяння виступають дієвим запобіжним механізмом. Складовими такого механізму також виступає ефективна робота органів кримінальної юстиції та щорічний аудит антикорупційних реформ, які впроваджуються в державі [1].

Отже, проаналізувавши зазначені вище матеріали, можна зробити висновок про те, що корупція є комплексною соціально-економічною проблемою, яка потребує системного та багатовекторного підходу до вирішення. Незважаючи на різноманітність національних моделей боротьби з корупцією, існують певні універсальні принципи, які сприяють ефективності антикорупційних заходів: *системний характер проблеми* - корупція не є ізольованим явищем, а пронизує всі сфери суспільного життя, вимагаючи комплексного підходу до її подолання; *важливість прозорості та відкритості* - забезпечення доступу громадськості до інформації про діяльність державних органів, а також регулярна звітність про результати боротьби з корупцією є ключовими факторами у подоланні цього явища; *роль правової системи* - ефективна система протидії корупції передбачає чітке законодавче регулювання, а також наявність механізмів відповідальності за корупційні правопорушення; *значення превентивних заходів* - попередження корупції є не менш важливим, ніж боротьба з її проявами. Для цього необхідно формувати в суспільстві нетерпимість до корупції, а також створювати умови, які унеможливають вчинення корупційних діянь; *важливість міжнародного співробітництва* - корупція є глобальною проблемою, тому співпраця між

країнами у сфері боротьби з корупцією є необхідною умовою досягнення успіху [2,3]

Аналіз українського досвіду свідчить про необхідність подальшого вдосконалення антикорупційної політики. Зокрема, слід звернути увагу на такі аспекти: *посилення відповідальності* - необхідно забезпечити невідворотність покарання за корупційні правопорушення на всіх рівнях влади; *створення ефективних антикорупційних інституцій* - важливо забезпечити незалежність і ресурсну забезпеченість антикорупційних органів; *залучення громадськості* - активна участь громадянського суспільства у процесі боротьби з корупцією є важливим фактором успіху; *впровадження міжнародних стандартів* - Україна повинна активно інтегруватися у міжнародні антикорупційні ініціативи.

Список використаної літератури:

1. Гречко О. В. Використання зарубіжного досвіду в ході розбудови діяльності суб'єктів протидії корупції в Україні Гуманітарні аспекти цифрового суспільства Науково-практ. Конф. Харків 2022.С.87-89.

2. Медведкіна А.О. Протидія корупції в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України в умовах воєнного стану. Наука в умовах воєнного стану: пошуки, проблеми, перспективи розвитку: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених. Дніпро: ДДУВС, 2023. 282 с. С.239-241.

3. Супрун Т. М. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2017. Вип. 2–3. С. 199–206

4. Швидкий Я. Ю. Зарубіжний досвід протидії корупції та можливості його імплементації в Україні. Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління. 2020. С. 219–227.

5. Husieva, V., Kryvoruchko, L., Pylyp, V., Makarova, O., Shynkarenko The Offender and the Theory of Legal Personality: International and Ukrainian Contexts. Shynkarenko, I. The Offender and the Theory of Legal Personality: International and Ukrainian Contexts. Amazonia Investiga, 2024. №13 (73). p 193-200

МУСІЙКО Альона – курсант ННІ-1-21-405 Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

МАКАРОВА Олена – доцент кафедри криміналістики та судової експертології ННІ-1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент, майор поліції.

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ПРОТИДІІ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ

Масштаби та глобальні наслідки кримінальних правопорушень вимагають тісної взаємодії держав та організацій у боротьбі з цими негативними явищами. Під час взаємодії суб'єктів міжнародного права у боротьбі зі злочинністю вироблено значну кількість міжнародно-правових норм, принципів та механізмів, спрямованих на попередження, боротьбу, припинення та розслідування міжнародних правопорушень.

Формування співпраці у боротьбі з організованою злочинністю та корупцією почалося з перших двосторонніх угод між розвинутими країнами про видачу злочинців. Подальша еволюція міжнародних відносин у сфері боротьби зі злочинністю йшла паралельно з розвитком міжнародного права. У кожному історичному періоді поставали нові виклики перед міжнародним співтовариством що вимагало об'єднання зусиль для вирішення економічних, політичних та соціальних проблем, зокрема, пов'язаних з боротьбою з міжнародними правопорушеннями. На сучасному етапі розвитку суспільства ключова роль у боротьбі з організованою злочинністю та корупцією належить міжнародним інституціям. В умовах цифровізації та глобалізації економічних і соціальних відносин питання важливості міжнародного співробітництва стає дуже актуальним[2].

Наразі особливо важливо звернути увагу на нові форми співпраці, які виникають у відповідь на сучасні виклики, такі як кіберзлочинність та корупція в цифровому середовищі. Наприклад, важливими складовими міжнародного співробітництва є обмін даними між правоохоронними органами різних країн, спільні операції з викриття транснаціональних злочинних угруповань, а також впровадження нових технологій для виявлення та запобігання злочинам. Розгляд цих механізмів дозволяє краще зрозуміти їх безпосередню роль у протидії організованій злочинності та корупційним правопорушенням у сучасних умовах. [1].

Основні аспекти міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю включають такі основні напрями:

Визначення загальних загроз: Загальне визначення кола особливо небезпечних дій, які потребують спільних зусиль для їх припинення, включає такі сфери, як тероризм, торгівля людьми, торгівля наркотиками та кіберзлочинність. Ці типи злочинів часто мають транснаціональний характер, тому міжнародна співпраця надзвичайно важлива [4].

Обмін інформацією: важливу роль у попередженні нових злочинів і затриманні злочинців відіграє взаємний обмін даними про вчинені злочини та осіб, причетних до них. Сучасні технології роблять цей процес ефективнішим та результативнішим, що особливо важливо у боротьбі з кіберзлочинністю та тероризмом.

Сприяння розшуку та видачі злочинців: Надання допомоги в розшуку злочинців, які знаходяться на території іншої держави, та їх видачі

зацікавленим суб'єктам міжнародного права забезпечує невідворотність покарання правопорушників. Це є основою підтримки правопорядку в глобальному масштабі.

Спільне дослідження та аналіз: Спільне дослідження проблем злочинності та розробка ефективних методів боротьби з нею включає організацію міжнародних конференцій, семінарів та обмін науковими досягненнями. Це дозволяє краще зрозуміти природу злочинності та адаптувати стратегії для боротьби з новими викликами.

Міжнародні угоди: укладення міжнародних угод щодо боротьби з певними видами міжнародних злочинів, такими як корупція, торгівля людьми чи екологічні злочини, є важливим кроком у створенні спільних правових стандартів, які сприяють ефективній боротьбі зі злочинністю. Участь у міжнародних організаціях: активна участь держав у міжнародних організаціях, таких як Інтерпол, ООН чи Європол, що спеціалізуються на боротьбі зі злочинністю, дозволяє краще координувати дії та об'єднувати ресурси для досягнення спільних цілей.

Сучасні виклики, такі як кіберзлочинність, незаконна торгівля наркотиками та людьми, вимагають від держав більш тісної співпраці та розробки нових механізмів протидії. Міжнародні організації та асоціації відіграють важливу роль у цьому процесі, сприяючи ефективній координації зусиль та обміну інформацією. Організована злочинність виникає внаслідок діяльності злочинних угруповань, які з часом розширюють свій вплив за межі однієї держави, набуваючи міжнародних і глобальних масштабів [4]. Це фактично один із найвищих рівнів еволюції кримінальної діяльності, який практично неможливо повністю викоринити. Однак, зменшення її негативного впливу на світову економіку та політику цілком можливе

Щоб визначити значення міжнародного співробітництва в боротьбі з організованою злочинністю, необхідно звернути увагу на ключові організації, які відіграють провідну роль у цій сфері. Однією з таких є Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол (МОКП), яка стоїть на передовій лінії у глобальній боротьбі зі злочинністю. Україна приєдналася до Інтерполу в 1993 році, ставши повноправним учасником після створення Національного центрального бюро Інтерполу. Ця організація надає унікальні можливості для міжнародного обміну інформацією, координації операцій та спільного розслідування злочинів, що мають транснаціональний характер.

Крім Інтерполу, важливо також згадати про інші міжнародні структури, такі як Європол і Організацію Об'єднаних Націй, які здійснюють значний вплив на протидію організованій злочинності. Співпраця з цими організаціями дозволяє країнам ефективніше боротися зі злочинними угрупованнями, обмінюватися досвідом та найкращими практиками, а також адаптувати національне законодавство до міжнародних стандартів.

Основні напрями роботи Інтерполу включають: *Обмін інформацією* – Інтерпол забезпечує платформу для оперативного і безпечного обміну даними між правоохоронними органами з різних країн; *Оперативна підтримка* –

Інтерпол надає допомогу в організації міжнародних операцій з виявлення та ліквідації злочинних угруповань; *Правова підтримка* - Інтерпол сприяє процесам екстрадиції підозрюваних і злочинців, надаючи допомогу в підготовці необхідних юридичних документів для розслідувань і судових процесів; *Навчання та консультації*-Інтерпол проводить тренінги для працівників правоохоронних органів різних країн, щоб підвищити їхню кваліфікацію в боротьбі з організованою злочинністю та корупцією; *Співпраця з іншими організаціями*-Інтерпол активно взаємодіє з іншими міжнародними структурами, такими як ООН, Європол, Світовий банк, а також з національними урядами, розробляючи спільні стратегії боротьби з організованою злочинністю та корупцією[3].

Ще однією важливою ініціативою є впровадження єдиної системи ідентифікації вогнепальної зброї цивільного призначення. Ця система враховує різницю в нормах та стандартах, що існують у різних країнах, і дозволяє більш ефективно відстежувати та контролювати обіг вогнепальної зброї. Впровадження єдиної системи допомагає у боротьбі з нелегальним обігом зброї та покращує безпеку на міжнародному рівні.

В Європейському Союзі боротьба з організованою злочинністю, включаючи загальнокримінальні злочини, реалізується як на рівні національних правоохоронних органів, так і через міждержавну організацію Європол. Політика ЄС в цій сфері націлена на координацію та посилення зусиль у боротьбі з організованими злочинними угрупованнями.

Основними елементами цієї політики є: *Гармонізація кримінально-правових норм* - Європейський Союз активно працює над уніфікацією кримінальних законів і процедур серед своїх країн-членів.; *Діяльність Європолу* - Європол, як спеціалізована агенція ЄС, відіграє ключову роль у координації спільних розслідувань і операцій між державами-членами; *Роль Євроюсту* - хоча Євроюст працює в обмеженому обсязі в порівнянні з Європолом, його функції є важливими для забезпечення правової координації між країнами-членами ЄС. Євроюст забезпечує підтримку у кримінальних розслідуваннях, допомагає у питаннях екстрадиції та сприяє узгодженню дій прокурорів у різних юрисдикціях[3].

Крім того, ЄС активно розвиває стратегії боротьби з новими формами організованої злочинності, такими як кіберзлочинність та незаконний обіг наркотиків. Запроваджуються новітні технології для моніторингу та аналізу кримінальних загроз, а також посилюється співпраця з міжнародними партнерами та організаціями для створення комплексних підходів до безпеки в регіоні.

Отже, після аналізу необхідності боротьби з організованою злочинністю та корупційними правопорушеннями, слід підкреслити, що спостерігається значне зростання таких правопорушень як в Україні, так і в інших країнах. Діяльність міжнародних організацій, таких як Інтерпол, Євроюст і Європол, суттєво впливає на ключові міжнародні механізми протидії злочинності.

Основні фактори, які визначають роль цих організацій, включають: *Розширення і поглиблення міжнародної співпраці* - ці організації сприяють зміцненню співпраці між країнами, що допомагає більш ефективно боротися з організованою злочинністю на глобальному рівні; *Розробка міжнародних баз даних* - організації створюють та підтримують міжнародні бази даних, доступ до яких мають країни-учасниці, що дозволяє ефективніше відслідковувати злочинців та їхню діяльність.

Згідно з цим, можна зробити висновок, що міжнародне співробітництво займає ключову роль у боротьбі з організованою злочинністю та корупцією. Міжнародна мобільність і всебічна співпраця є критично важливими для виявлення і припинення злочинних правопорушень. Саме такі спільні зусилля дозволяють створити більш ефективні механізми боротьби з транснаціональною злочинністю та запобігти її поширенню на глобальному рівні.

Список використаної літератури:

1. Гарбазей Дмитро Олександрович Міжнародно-правові основи боротьби з корупцією [Текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 22 с.

2. Офіційний сайт Національного агентства з питань запобігання корупції - <https://nazk.gov.ua/uk/> (дата звернення: 01.09.24).

3. Статут Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерполу : від 13.06.1956 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_142 (дата звернення: 01.09.24).

4. Husieva, V., Kryvoruchko, L., Pylyp, V., Makarova, O., Shynkarenko The Offender and the Theory of Legal Personality: International and Ukrainian Contexts. Shynkarenko, I. The Offender and the Theory of Legal Personality: International and Ukrainian Contexts. *Amazonia Investiga*, 2024. №13 (73). p 193-200

ПІДЛУЖНА Валерія – курсант ННІ-1-21-405 Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

МАКАРОВА Олена – доцент кафедри криміналістики та судової експертології ННІ-1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент, майор поліції.

ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ РОЗВІДУВАЛЬНИХ ТЕХНІК У БОРЬБІ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

Фактор активного збройного вторгнення РФ на територію України істотно вплинув на розвиток організованої злочинності, оскільки організовані злочинні угруповання та інші суб'єкти злочинної діяльності пристосувалися до нових умов безпекового середовища, що включало пошук нових зв'язків, логістичних маршрутів, сировинних баз, механізмів легалізації (відмивання) доходів одержаних злочинним шляхом, та появу нових способів і напрямків кримінальної активності.

Основними законодавчими актами, якими врегульовано боротьбу з організованою злочинністю в Україні, є Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю", закони України "Про оперативно-розшукову діяльність", "Про Національну поліцію", "Про Службу безпеки України", "Про прокуратуру", "Про Бюро економічної безпеки України", міжнародно-правові угоди, учасником яких є Україна. В умовах сьогодення Закон України "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю", набуває дедалі більшої актуальності з урахуванням того, що його розроблено та прийнято на підставі Резолюції 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року та Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (підписана Україною 15.11.00 р., ратифікована 04.02.04 р. Дата набуття чинності Конвенції для України – 21.05.04 р.) [1,2,3,4]

Відповідно до ч.3 ст.5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» . [2,с.7] до державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, належать: органи Національної поліції і Служби безпеки України; органи прокуратури України; органи доходів і зборів, органи Державної прикордонної служби України та органи державного фінансового контролю; органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори; розвідувальний орган Міністерства оборони України; Служба зовнішньої розвідки України; Національне антикорупційне бюро України; Бюро економічної безпеки України. [3, 4]

В сучасних умовах організовані злочинні угруповання виявляють гнучкість та адаптивність, швидко пристосовуючи свою злочинну діяльність та робочі процеси до змін безпекового середовища, в т.ч. шляхом зміни структури, способу дії, форм зв'язку тощо. Спеціальні розслідувані техніки у боротьбі з організованою злочинністю охоплюють широкий спектр методів і стратегій, спрямованих на виявлення, запобігання та розслідування злочинів, що здійснюються організованими групами. [6, с.3]

У боротьбі з організованою злочинністю спеціальні розслідувані техніки (СРТ) є ключовим інструментом правоохоронних органів. Ці техніки дозволяють ефективно збирати докази, ідентифікувати учасників злочинних груп і зривати їх діяльність. Основні з них включають: *Агентурна розвідка (HUMINT)*. *Впровадження агентів*: один з найбільш ефективних методів — це впровадження агентів або інформаторів усередину злочинної організації. Ці агенти надають важливу інформацію про плани, керівництво та фінансування

угруповань. Правоохоронні органи перехоплюють телефонні розмови, текстові повідомлення та інші форми комунікації між членами угруповання для збору доказів і розкриття планів. Аналіз дій злочинців у соціальних мережах, месенджерах або на форумах може надати важливу інформацію про їхні злочинні операції. *Відеоспостереження та приховані камери. Нагляд за місцями зустрічей:* використання відеокамер для спостереження за зустрічами або операціями злочинців допомагає задокументувати їхню діяльність і зібрати докази. Встановлення спеціальних пристроїв для зняття інформації з офісів або місць діяльності угруповань. *Аналіз фінансових потоків (FININT).* *Відстеження незаконних фінансових операцій:* правоохоронні органи відслідковують банківські транзакції, перекази через офшори та інші фінансові операції для виявлення відмивання грошей та інших фінансових злочинів. *Кіберрозвідка:* правоохоронні органи можуть використовувати спеціалізовані програми для збору даних з комп'ютерних систем злочинних груп, зокрема пошукових запитів, переписок, файлів. Злочинці часто користуються анонімними мережами для продажу наркотиків, зброї чи організації злочинних операцій. Кіберрозвідка може допомогти виявити ці мережі. *Міжнародна співпраця. Обмін інформацією з іншими країнами:* оскільки багато злочинних угруповань працюють на міжнародному рівні, важливо співпрацювати з правоохоронними органами інших країн для обміну інформацією та координації дій проти транснаціональної злочинності. *Психологічні операції (PSYOP):* правоохоронні органи можуть використовувати інформаційні кампанії або психологічні методи для дезорієнтації або створення внутрішніх конфліктів у злочинних організаціях[5].

Ці техніки дозволяють отримати важливу інформацію, яка може бути використана для прийняття стратегічних рішень, планування військових операцій, або для досягнення політичних і економічних цілей. Розвідувальна техніка є важливим інструментом у боротьбі зі злочинними організаціями. Правоохоронні органи використовують ці методи для збору інформації про структуру, діяльність і плани злочинних угруповань, що дозволяє зірвати їхні операції та притягнути винних до відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: Резолюція Генеральної Асамблеї від 15.11.00 р. № 55/25.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення 07.09.2024)

2. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.93 р. № 3341-ХІІ. Редакція від 30.06.2024, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>. (Дата звернення 06.09.2024).

3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.92 р. № 2135-XII. Редакція від 09.08.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (Дата звернення 06.09.2024)

4. Проект Закону України від 14.02.2022 № 7043, «Про внесення змін до Закону України "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю"» <https://ips.ligazakon.net/document/II06960A> (Дата звернення 06.09.2024).

5. Husieva, V., Kryvoruchko, L., Pylyp, V., Makarova, O., Shynkarenko The Offender and the Theory of Legal Personality: International and Ukrainian Contexts. Shynkarenko, I. The Offender and the Theory of Legal Personality: International and Ukrainian Contexts. *Amazonia Investiga*, 2024. №13 (73). p 193-200

SHAMARA O. V., KOMASHKO V. V. SYSTEM OF BODIES COMBATING ORGANIZED CRIME OF UKRAINE: PROBLEMS AND POSSIBLE SOLUTIONS. *Право і суспільство*. Дніпро 2023. Вип. 3 С.71-82

ПІДЛУЖНА Валерія – курсант ННІ-1-21-405 Харківського національного університету внутрішніх справ

МАКАРОВА Олена – доцент кафедри криміналістики та судової експертології ННІ №1 ХНУВС, кандидат психологічних наук, доцент.

СУЧАСНІ МЕТОДИ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Основні положення судово-експертної діяльності розкриваються в Законі України «Про судову експертизу» 1994 року. Тут не має визначення цього поняття, проте розкривається його сутність в преамбулі і в окремих статтях. В преамбулі вказано, що він визначає правові і організаційні основи судово-експертної діяльності «з метою забезпечення правосуддя України незалежною кваліфікованою та об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки та техніки». Зокрема у Розділі 4 Закону України «Про судову експертизу» зарегламентований важливий напрям провадження судово-експертної діяльності: міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи. Розділ 4 розкриває механізми проведення судової експертизи за дорученням відповідного органу чи особи іншої держави (ст. 22), залучення фахівців з інших держав для спільного проведення судових експертиз (ст. 23), міжнародне наукове співробітництво (ст. 24) [6].

В умовах кардинальних змін та еволюції інформаційних технологій великого значення набуває тенденція впровадження інноваційних методів, і інноваційних технологій в практику криміналістичної й судово-експертної діяльності. Сюди входить розробка і використання сучасних науково-технічних

засобів для виявлення, збирання, дослідження доказів. Також актуальним питанням є використання програмних продуктів і цифрових технологій. Європейський вектор розвитку криміналістики і судової експертизи обумовлює необхідність застосування прогресивних інституцій, використання найефективніших методів і прогресивних технологій. Важливим аспектом є застосування під час проведення процедур судової експертизи й криміналістики новітніх, інноваційних засобів і методів розслідування військових кримінальних правопорушень. З цих питань допомогу надають колеги з інших країн. Вони використовують інноваційні науково-технічні засоби, методи та методики криміналістики, впроваджені в різних державах світу [3].

На цей час в міжнародному праві *de facto* існує система стандартів, в яких регламентовані різні аспекти міжнародних відносин. Отже, імплементація міжнародних стандартів в українське законодавство дає змогу перейти на новий рівень розвитку відносин у суспільстві. Це також стосується такої сфери як судово-експертна діяльність. Її механізми мають працювати ефективно. Також правове регулювання має відбуватися без порушень прав та свобод людини. Чинне законодавство України регулює питання судово-експертної діяльності та спрямоване на дотримання прав і свобод людини й громадянина, захист прав та інтересів судового експерта. Проте необхідною умовою має бути відповідність правових механізмів і процедур міжнародним стандартам [4].

Для виконання конкретного експертного завдання під час проведення експертиз або експертних досліджень застосовуються відповідні методи дослідження та методики проведення судових експертиз. Вибір певних методик та методів дослідження – визначення способу проведення експертизи – знаходиться в сфері компетенції експерта. Методом експертного дослідження називається система логічних та інших інструментальних операцій отримання даних з метою релізації питання, яке поставлене перед експертом. На підбір методів дослідження (окрім предмета, завдань, об'єктів експертизи) великий вплив має ступінь ефективності конкретного методу. Це виражається у його дієвості, умовній економічності, допустимості з боку законності, ступеню складності, можливості здійснення повторного дослідження, тривалості, надійності тощо [2].

Загальновизнаною вважається класифікація методів за ступенем їх загальності. Відповідно до вказаного критерію методи експертно-пізнавальної діяльності класифікують таким чином: *Загальний діалектико-матеріалістичний метод*. Він дає загальний напрямок та є методологічною основою будь-якого судово-експертного дослідження. Це пояснюється тим, що основні закони діалектики є базисом для розуміння сутності предметів, об'єктів, процесів, адже дозволяють досліджувати і розглядати їх як мінливі категорії в розвитку та взаємозв'язку. *Загально-пізнавальні методи*. Такі методи можуть застосовуватися під час будь-якої експертизи на будь-якій стадії експертного дослідження. Їх використовують у всіх експертних дослідженнях та ділять на дві групи: емпіричні методи: вимірювання, експеримент, моделювання, опис, порівняння, спостереження, фотографування; логічні

методи: аналіз, абстрагування, аналогія, дедукція, індукція, конкретизація, синтез. *Окремі інструментальні та допоміжно-технічні методи* застосовуються в декількох родах судових експертиз: біологічні, фізичні, фотографічні, хімічні тощо[8].

Їх можна поділити на дві основні групи: інструментальні методи. З їх допомогою визначається якісний та кількісний склад, структура і інші властивості представлених на експертизу об'єктів: атомний рентгеноспектральний та спектральний аналіз, молекулярна спектроскопія у ультрафіолетовій, видимій та інфрачервоній ділянках спектра, металографічний та хроматографічний аналізи й інші; математичні методи розрахунку та статистики. Їх використовують під час обробки результатів кількісних вимірів.

Спеціальні методи. Це методи, які застосовують для вирішення експертних завдань певного роду або виду судової експертизи. Вони використовуються лише в рамках певного виду та роду судових експертиз відносно конкретних об'єктів. Прикладом є методи виявлення згаслих, залитих текстів під час технічної експертизи документів, метод визначення довжини зупиночного шляху автомобіля в процесі автотехнічної експертизи, метод пошуку знищеної інформації в комп'ютерно-технічній експертизі та інші [7].

Війна наклала відбиток на всі сфери нашого життя. Це спричинило об'єктивну потребу конгломерації зусиль та обміну досвідом роботи судових експертів в умовах військового часу. Тому 17.06.2022 з ініціативи Міністерства юстиції України у Львові був проведений Другий Всеукраїнський Форум судових експертів. Він об'єднав фахівців законодавчої та виконавчої гілок влади, судової та правоохоронної системи, судових експертів, адвокатів та науковців. Даний Форум став одним з перших масштабних науково-практичних заходів, присвячених особливостям виконання судових експертиз у воєнний час та пошуку раціональних шляхів підвищення ефективності експертної діяльності [1].

Удосконалення судової експертизи в Україні – це важлива складова експертного забезпечення правосуддя загалом та кримінального провадження зокрема. В останні роки помітно зросла роль судової експертизи як надзвичайно важливого інструменту виявлення, розслідування і розкриття злочинів в Україні. Тому цілеспрямований розвиток цієї галузі є одним з надважливих завдань нашої держави. Один з надважливих кроків на шляху розвитку судової експертизи в Україні – це необхідність збільшення фінансування з метою вдосконалення матеріально-технічної бази судово-експертної галузі. Потрібно також забезпечити відповідну підготовку фахівців для роботи на новому обладнанні, систематичне підвищення кваліфікації та підтримка високого рівня професійних знань, умінь і навичок судових експертів [5].

Список використаних джерел:

1. Актуальні питання судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану та повоєнний період: матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. Львів. Растр-7. 2022. 214 с.
2. Дереча Л., Сімакова-Єфремян Е., Яценко І. Методи судової експертизи та їх застосування у судово-ветеринарних дослідженнях. Дослідницька робота. 2021. С. 53-75.
3. Інноваційні методи, засоби та технології в криміналістиці та судовій експертизі : наук.-практ. посібник : електрон. наук. вид. [Шепітько В. Ю., Авдєєва Г. К., Коновалова В. О. та ін.]; за ред. В. Ю. Шепітька; Нац. акад. прав. наук України. НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України. Харків: Право, 2023. 116 с.
4. Русецький А. А Про організацію судово-експертної діяльності: міжнародний аспект. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. Вип.17. 2017. С.158-164.
5. Криміналістика і судова експертиза: міжвідом. наук.- метод. зб. Київський НДІ судових експертиз; Вип. 61. Київ. 2016. 620 с.
6. Husieva, V., Kryvoruchko, L., Pylyp, V., Makarova, O., Shynkarenko, I. The Offender and the Theory of Legal Personality: International and Ukrainian Contexts/. *Amazonia Investiga*, 2024. №13 (73). p 193-200
7. Makarova O. Forensic Psychiatric Examination: General Theoretical Issues. *Archives of Criminology and Forensic Sciences* No 2 (8). 2023. 181с. С.148-156

ОВСЯНІКОВА Тетяна – курсантка 206 навчального взводу факультету №2 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

ФЕДОРЧАК Ірина – викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету №1 Донецького державного університету внутрішніх справ.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ТА МІЖВІДОМЧА ВЗАЄМОДІЯ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Організована злочинність - сукупність кримінальних правопорушень, що вчиняються у зв'язку з створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань. [1] Складна системно-структурна протизаконна діяльність осіб спрямована на забезпечення власних економічних, соціальних чи матеріальних потреб та отримання влади на тій чи іншій території та громадянами.

Однією з основних ознак організованої злочинності є втягування посадових осіб – корупція та злочинний бізнес. Визначення суті поняття «Корупція» викладено в Законі України «Про запобігання корупції» і означає, що використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей. [2] Так, організована злочинність стає найбільш поширеною в державі, особливо після початку повномасштабної війни та вторгнення держави агресора на територію України.

Висвітлені проблеми, як корупція та організована злочинність є глобальними не тільки України, а і всього світового товариства. Ця проблема загрожує національній безпеці та системно впливає на формування і функціонування державних інституцій, підриває довіру суспільства до влади та завдає серйозної шкоди захисту прав і свобод населення, також неабияк спричиняє серйозні недоліки в діяльності правоохоронних органів в державі та загрожує демократичним інституціям. Оскільки, корупція часто виходить за межі національних кордонів, міжнародне співробітництво стало вирішальним у боротьбі з цією складною проблемою. Відповідно до ст. 542 Кримінального процесуального кодексу України [3] міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків. Міжнародним договором України можуть бути передбачені інші, ніж у цьому Кодексі, форми співробітництва під час кримінального провадження.[4]

Корупційні дії часто включають транскордонні транзакції, що ускладнює окремим країнам ефективне вирішення проблеми. Відмивання грошей, хабарництво в міжнародних ділових угодах і переміщення незаконних коштів між юрисдикціями вимагають скоординованої глобальної відповіді.

Тому, можемо висвітлити ключові міжнародні ініціативи та правові акти прийняті для:

- Конвенція ООН проти корупції (UNCAC): ця знакова угода, прийнята в 2003 році, але Україна ратифікувала її тільки 18 жовтня 2006 року, а стала учасницею Конвенції 1 січня 2010. [3] Цей нормативно-правовий акт забезпечує комплексну основу для міжнародних зусиль по боротьбі з корупцією. Він охоплює запобігання, криміналізацію, міжнародну співпрацю та повернення активів.

- Конвенція ОЕСР про боротьбу з хабарництвом, приєднання України до конвенції відбулося на заході в Парижі 11-14 жовтня. Це стало важливим кроком нашої держави до боротьби з організованою злочинністю та корупцією. Документ фокусується на боротьбі з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних ділових операціях.

- Financial Action Task Force (FATF): міжурядова організація, яка встановлює глобальні стандарти боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. Саме від початку повномасштабного вторгнення ця організація впливає на росію, яка в свою чергу поглибила співпрацю з державами, внесеними до “чорного списку” FATF: торгівля зброєю та паливом з Північною Кореєю всупереч санкціям ООН, побудова міцніших зв'язків з Іраном, продаж винищувачів, купівля безпілотників для атак на Україну та співпраця банківських систем двох країн, руйнування дамби в Новій Каховці, розміщення ядерної зброї в білорусі та мінування найбільшої в Європі Запорізької атомної електростанції ще більше демонструють ризики, які створює росія для глобальної безпеки. Але навіть, ці заголом, вагомі підстави які можуть вплинути не тільки на Україну, але й на інші країни не змушують на рішення FATF внести Кремль до «чорного списку». [4]

Механізми співпраці держав, під час воєнного стану в Україні, за для боротьби з організованою злочинністю та корупцією:

- обмін інформацією: країни обмінюються розвідувальними даними про корупційну діяльність окремих осіб, а також організацій, фінансові потоки та найкращі практики запобігання та правозастосування;
- взаємна правова допомога: країни надають одна одній підтримку в розслідуванні та судовому переслідуванні справ про корупцію;
- угоди про екстрадицію: сприяння передачі осіб, обвинувачених у корупційних злочинах, через кордон;
- повернення активів: спільні зусилля з відстеження, заморожування та повернення викрадених активів у країни їх походження;

Незважаючи на висвітлений прогрес, залишаються значні проблеми:

1. Різні правові системи: відмінності правових систем можуть перешкоджати співпраці та правозастосуванню, але цього майже неможливо уникнути.

2. Політична воля: Деяким урядам може не вистачати мотивації повною мірою брати участь у боротьбі з корупцією.

3. Проблеми спроможності: країнам, що розвиваються, часто не вистачає ресурсів для впровадження складних антикорупційних заходів, а також

важливою проблемою в Україні під час війни є повалення економіки.

Отже, можемо зробити висновок, Україна робить великі кроки в сфері запобігання та протидії організованої злочинності та корупції, ратифікуючи та прийняттям відповідних міжнародно-правових актів, маючи на меті: зміцнення міжнародно-правової бази, розширення технологічної співпраці для відстеження незаконних фінансових потоків в державі, розбудови потенціалу в

країні навіть в умовах воєнного стану, збільшення залучення громадянського суспільства до антикорупційних ініціатив (для цього можуть проводитись тренінги, або розповсюдження інформації). Глобальність корупції вимагає єдиного фронту для усього світу. Лише завдяки постійній міжнародній суспільство та створити більш прозорий, справедливий світ.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», Документ 3341-XII, чинний, поточна редакція — від 30.06.2024, підстава - 3840-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>, дата звернення 25.09.2024.

2. Про запобігання корупції, Документ 1700-VII, чинний, поточна редакція — Редакція від 04.05.2024, підстава - 3621-IX, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>, дата звернення

3. Стратегія воєнної безпеки України «Воєнна безпека - всеохоплююча оборона», затверджена Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n15>, дата звернення: 25.09.2024.

4. Пащенко Є.М., Чалий М.Г. Правові інструменти протидії корупції у секторі безпеки і оборони України: сутність і особливості. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/5_2022/21.pdf, дата звернення 25.09.2024.

5. Ковальський В. Новели у законодавстві про адміністративну та кримінальну відповідальність за військові правопорушення: хотіли як краще. URL: <https://yvu.com.ua/novely-u-zakonodavstvi-pro-administratyvnu-ta-kryminalnu-vidpovidalnist-za-vijskovi-pravoporushennya-hotily-yak-krashhe/>, дата звернення 25.09.2024.

6. Тітко І. А. Оцінні поняття в кримінально-процесуальному праві України: монографія. Харків.: Право, 2010. 216 с.

ЧОРНИЙ Данііл – студент 3-го курсу факультету № 2 Криворізького навчально-наукового інституту Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник:

ЮНАЦЬКИЙ Мар'ян – доцент кафедри цивільно-правових та гуманітарних дисциплін Криворізького навчально-

АНТИКОРУПЦІЙНІ СТРУКТУРИ ЄС: ІНСТИТУЦІЙНА КООРДИНАЦІЯ, МІЖНАРОДНЕ ПАРТНЕРСТВО ТА СУСПІЛЬНА ДОВІРА

Європейський Союз (ЄС) приймає багатогранний підхід до боротьби з корупцією, об'єднуючи зусилля як на рівні ЄС, так і на рівні держав-членів. Національні антикорупційні агенції відіграють вирішальну роль у доповненні ініціатив ЄС, запроваджуючи та впроваджуючи політику на місцевому рівні.

Кожна держава-член має унікальні проблеми з корупцією, і її національні агентства відповідають за вирішення цих проблем, часто у координації з органами ЄС, такими як Європейська прокуратура (EPPO) і Європейське управління по боротьбі з шахрайством (OLAF) [1].

Одним із яскравих прикладів успішної співпраці є співпраця між OLAF та Національним антикорупційним органом Італії (ANAC). У 2019 році OLAF підтримав ANAC у боротьбі з корупцією у державних закупівлях, зокрема щодо проектів, що фінансуються ЄС. Співпраця не тільки викрила шахрайство, але й посилила механізми відповідальності італійської влади. Такі тематичні дослідження підкреслюють важливість узгодження національних зусиль з боротьби з корупцією з ширшими цілями ЄС [2].

ЄС визнає, що корупція є глобальною проблемою, яка потребує міжнародної співпраці. У результаті ЄС підтримує тісні партнерські відносини з міжнародними організаціями, такими як Група держав проти корупції Ради Європи (GRECO), Transparency International та Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC). Ці партнерства дозволяють обмінюватися найкращими практиками, досвідом і скоординованими діями для боротьби з корупцією через кордони.

Наприклад, GRECO тісно співпрацює з ЄС над взаємними оцінками та рекомендаціями щодо запобігання корупції. Завдяки цьому партнерству кілька держав-членів ЄС вдосконалили свою правову базу відповідно до рекомендацій GRECO, зміцнивши свій потенціал щодо запобігання та переслідування корупції [3].

Так само Transparency International надає важливі дані та моніторинг корупційних тенденцій в ЄС. Індекс сприйняття корупції (CPI), який щорічно публікує Transparency International, є ключовим орієнтиром для політиків і державних установ, щоб оцінити ефективність їхніх антикорупційних заходів.

У 2022 році такі країни-члени ЄС, як Данія та Фінляндія, отримали високі бали за CPI з балами 90 і 87 відповідно, що підтвердило їхній статус світових лідерів у сфері прозорості [4].

Хоча ЄС досяг значного прогресу в антикорупційній діяльності, транскордонні розслідування залишаються серйозною проблемою через

правові, юрисдикційні та політичні перешкоди. Різні законодавчі рамки, правила конфіденційності та судові процедури в державах-членах ЄС можуть уповільнювати розслідування, ускладнювати збір доказів і створювати непослідовність у судовому переслідуванні справ про корупцію.

Політичні міркування також впливають на ефективність транскордонних розслідувань. Країни зі слабкою політичною волею боротися з корупцією, такі як Угорщина та Болгарія, часто перешкоджають розслідуванням на рівні ЄС, ускладнюючи прагнення до прозорості та підзвітності. Ці виклики ілюструють необхідність більшої гармонізації антикорупційних законів і процедур розслідування в ЄС.

Антикорупційна система ЄС стикається з інституційними та юрисдикційними обмеженнями, головним чином через збіг між ЄС і національними обов'язками. У той час як інституції ЄС, такі як OLAF і EPPO's відіграють вирішальну роль у розслідуванні шахрайства та корупції, пов'язаної з фондами ЄС, національні уряди залишаються основними учасниками впровадження антикорупційних заходів. Це збігання може спричинити плутанину, затримки та неефективність у застосуванні.

Бюрократичні перешкоди також становлять значну проблему. Наприклад, вимога багаторазового погодження від різних установ ЄС може уповільнити впровадження антикорупційних заходів. Ця неефективність підкреслює потребу в спрощених процесах і більш чіткому розподілі відповідальності між ЄС і національними органами.

Іншим значним викликом у боротьбі з корупцією в ЄС є відмінності в політичній волі країн-членів до боротьби з корупцією. У той час як такі країни, як Данія, Швеція та Нідерланди, продемонстрували рішучу політичну відданість боротьбі з корупцією, інші країни, особливо у Східній Європі, зазнавали критики за відсутність у них правозастосування [2].

Непослідовна політична воля створює прогалини у правозастосуванні, які підривають антикорупційну систему ЄС. У кількох випадках національні уряди не виконали антикорупційні рекомендації ЄС, що призвело до безкарності корумпованих чиновників. Ця відмінність у прихильності є ключовою перешкодою для створення єдиної та ефективної стратегії боротьби з корупцією в ЄС.

Громадське сприйняття відіграє вирішальну роль в успіху антикорупційних зусиль. Корупційні скандали, особливо на високих рівнях влади, можуть серйозно підірвати довіру до державних установ.

Незважаючи на зусилля ЄС щодо сприяння прозорості та належному управлінню, корупційні скандали продовжують впливати на довіру суспільства до інституцій ЄС.

Згідно з опитуванням Eurobarometer, проведеним у 2021 році, майже дві третини громадян ЄС вважають, що корупція широко поширена в їхніх країнах. Сприйняття корупції суспільством, навіть якщо воно перебільшене, становить серйозну проблему для зусиль ЄС щодо підтримки легітимності та підтримки антикорупційних реформ [2].

Антикорупційна система ЄС, хоч і є комплексною, стикається з кількома проблемами. Координація з національними антикорупційними органами та міжнародними організаціями призвела до деяких помітних успіхів, але транскордонні розслідування все ще заважають правовими, політичними та юрисдикційними перешкодами. Крім того, відмінності в політичній волі між державами-членами та ерозія суспільної довіри через гучні корупційні скандали підкреслюють потребу в сильніших механізмах примусу та кращому спілкуванні з громадськістю. Щоб ЄС зберіг лідерство в глобальних зусиллях по боротьбі з корупцією, він повинен продовжувати вдосконалювати свій підхід, зокрема щодо гармонізації правової бази та сприяння політичній прихильності в усіх державах-членах.

Список використаних джерел:

1. Красій М. О. Політика в сфері боротьби з корупцією: досвід Європейського Союзу. Проблеми сучасних трансформацій. 2023, №7. С.10-14. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-7-01-02>
2. Bakowski P. (2022). Combating corruption in the European Union. EPRS | European Parliamentary Research Service, 1-10. URL: <http://surl.li/eswtw>.
3. Combatting corruption in The European Union. Analysis and recommendations on the Proposed EU directive. Transparency International Secretariat. Berlin, August 2023. 26 p
4. Global Corruption Barometer. Transparency International. URL: https://www.transparency.org/en/gcb?gclid=CjwKCAjwzo2mBhAUEiwAf7wjkvxHKG7Ng5b9BddhjPMZmETWR9119F2qmSx5VAfuEh3u130E8zBqDRoCSz8QAvD_BwE

ФАДЕЄВА Маргарита – студентка 3-го курсу факультету № 2 Криворізького навчально-наукового інституту Донецький державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

ЮНАЦЬКИЙ Мар'ян – доцент кафедри цивільного та господарського права Криворізького навчально-наукового інституту Донецький державний університет внутрішніх справ, кандидат економічних наук., доцент

**ВІД ДЕКЛАРАЦІЙ ПРО МАЙНО ДО ІНСТИТУЦІЙНОЇ
ПРОЗОРОСТІ: АНТИКОРУПЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ В УКРАЇНІ ТА ЄС**

Корупція продовжує залишатися серйозною проблемою в усьому світі, і Україна та Європейський Союз (ЄС) прийняли різні стратегії боротьби з цією поширеною проблемою. Антикорупційні зусилля України, особливо після Революції Гідності 2014 року, характеризуються швидкими законодавчими та інституційними змінами, спрямованими на посилення індивідуальної відповідальності. Навпаки, ЄС вже давно зосереджується на систематичному запобіганні та інституційній прозорості, які довели ефективність у мінімізації корупції в країнах-членах.

Ключова відмінність між двома підходами полягає в тому, як вони спрямовані на фінансову прозорість. В Україні запровадження обов'язкового декларування майна для державних службовців є наріжним каменем антикорупційної бази. Ця політика вимагає від чиновників публічно декларувати свої доходи та активи, що дозволяє владі та громадськості ретельно перевіряти будь-які незрозумілі статки. Незважаючи на ці зусилля, правозастосування залишається непослідовним.

Наприклад, у 2020 році було виявлено розбіжності в понад 400 деклараціях про майно, але небагато чиновників зіткнулися з юридичними реакціями через слабку судову реакцію [1].

Навпаки, підхід ЄС зосереджується менше на розкритті індивідуальної фінансової інформації, а більше на інституційній прозорості. Одним із найважливіших заходів у цьому плані є прозорість державних закупівель. Країни-члени ЄС повинні зробити контракти на державні закупівлі відкритими та доступними для забезпечення конкурентних тендерних процесів, що мінімізує можливості для корупції.

У 2020 році Європейська рахункова палата повідомила, що лише 1,8% коштів ЄС було використано не за призначенням завдяки такому системному підходу до прозорості та забезпечення виконання [2, 3].

Ця прозорість не тільки створює інституційну добродішність, але й посилює механізми підзвітності в ЄС.

Ще одна ключова відмінність між Україною та ЄС полягає в управлінні конфліктами інтересів. Законодавство України розрізняє реальні та потенційні конфлікти інтересів, вимагаючи переведення посадових осіб у разі виникнення таких конфліктів.

З іншого боку, ЄС дотримується превентивного підходу до конфлікту інтересів. Замість того, щоб зосереджуватися виключно на індивідуальних деклараціях, правила державних закупівель ЄС не дозволяють чиновникам одночасно обіймати посади в приватних підприємствах, зменшуючи як реальні, так і потенційні конфлікти.

Фінляндія, зокрема, була відзначена за суворе дотримання правил щодо конфлікту інтересів на державній службі, що сприяло її високому рейтингу в Індексі сприйняття корупції [4].

Захист інформаторів є ще однією сферою, де і Україна, і ЄС досягли значних успіхів. Закон України «Про запобігання корупції» [5] передбачає

правові гарантії для викривачів, але громадська довіра до цього захисту залишається низькою.

У звіті Transparency International Україна за 2021 рік виявилось, що багато викривачів боялися помсти, незважаючи на юридичні гарантії, і лише невелика кількість була готова повідомити про корупцію [4].

ЄС прийняв більш комплексний підхід через свою Директиву про захист викривачів, яка гарантує захист викривачів у всіх секторах від помсти. Імплементация директиви Ірландією у 2021 році призвела до помітного збільшення кількості повідомлень про викривачів, особливо у випадках корпоративного шахрайства [4]. Це ширше коло засобів захисту заохочує вищий рівень звітності, сприяючи кращому досвіду ЄС у боротьбі з корупцією.

Незалежність судової влади залишається критичною проблемою в обох регіонах. В Україні суди часто сприймаються як політизовані або корумповані, що підриває довіру суспільства до правової системи. Незалежність судової влади є життєво важливою для забезпечення ефективного виконання антикорупційних законів. І навпаки, антикорупційна стратегія ЄС значною мірою залежить від незалежності його судових систем. Хоча більшість держав-членів зберігають сильну незалежність судової системи, проблеми в таких країнах, як Польща та Угорщина, викликають занепокоєння щодо політизації судів.

Незважаючи на це, такі країни, як Німеччина та Нідерланди, продовжують займати високі позиції в глобальних індексах корупції завдяки своїм надійним, неупередженим правовим системам [4].

Підсумовуючи, хоча Україна досягла значного прогресу в боротьбі з корупцією, необхідні подальші вдосконалення незалежності судової системи. Закінчення та виконання. Більш системний і превентивний підхід ЄС, особливо щодо державних закупівель і захисту викривачів, пропонує модель, від якої Україна могла б отримати користь. Однак ЄС має продовжувати вирішення проблем, пов'язаних із незалежністю судової системи, щоб зберегти лідерство у глобальних зусиллях по боротьбі з корупцією.

Список використаних джерел:

1. Combatting corruption in The European Union. Analysis and recommendations on the Proposed EU directive. Transparency International Secretariat. Berlin, August 2023. 26 p

2. Оніщик Ю .В., Коваль О. М. Деякі питання правового регулювання боротьби з корупцією у країнах Європейського союзу. Наукові інновації та передові технології (Серія "Управління та адміністрування", Серія "Право", Серія "Економіка", Серія "Психологія", Серія "Педагогіка"). 2023. № 10 (24) С. 302-311.

3. Maryna O. Dei, Iryna S. Skliar, Anatolii Ie. Shevchenko, Andriy Cherneha and Oleksii V. Tavolzhanskyi (2021). Preventing and Combating Corruption in the European Union: The Practice of Member States. Statute Law Review, 20 (20), 1-16. DOI: 10.1093/slr/hmab015

4. Global Corruption Barometer. Transparency International. URL: https://www.transparency.org/en/gcb?gclid=CjwKCAjwzo2mBhAUEiwAf7wjkvxHKG7Ng5b9BddhjPMZmETWR9119F2qmSx5VAfuEh3u130E8zBqDRoCSz8QAvD_BwE

5. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

ЗАЖЕРИЛО Ксенія Миколаївна – курсантка 3-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності НПУ Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

ПАЛАМАРЧУК Галина Вікторівна – к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Одеського державного університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ТА МІЖВІДОМЧА ВЗАЄМОДІЯ У ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В умовах збройного конфлікту суттєво зростає ризик поширення організованої злочинності та корупції. Слабкість державних інституцій, економічна нестабільність, порушення роботи правоохоронних органів і зниження рівня контролю за кордонами створюють сприятливі умови для злочинних угруповань. Ефективна протидія таким загрозам потребує не лише внутрішньодержавних зусиль, а й тісної співпраці між державами та міжнародними організаціями, а також міжвідомчої взаємодії на національному рівні.

У сучасних умовах важливість міжнародного співробітництва особливо помітна на прикладі України, яка від 2014 року стикається з агресією з боку Російської Федерації. Цей конфлікт спричинив значне посилення організованої злочинності, корупційних ризиків та нелегального обігу зброї в регіоні, що підтверджується даними ООН [1].

Організована злочинність у контексті збройного конфлікту включає нелегальну торгівлю зброєю, наркотиками, торгівлю людьми та інші види кримінальної діяльності. Згідно з дослідженнями Transparency International, рівень корупції в країнах, де тривають збройні конфлікти, зазвичай є вищим

через порушення роботи державних інституцій та економічні труднощі [2, с. 15].

В Україні з початком війни спостерігається активізація організованих злочинних груп, які використовують нестабільність для нарощування своїх доходів шляхом корупційних схем та незаконних операцій із зброєю. За даними ООН, кількість злочинів, пов'язаних із торгівлею зброєю, значно зросла [1].

Одним з основних аспектів боротьби з організованою злочинністю є міжнародне співробітництво. Важливу роль у цій сфері відіграють такі міжнародні організації, як Інтерпол, Європол та Організація Об'єднаних Націй. Інтерпол забезпечує координацію зусиль між країнами для виявлення і затримання злочинців, що переховуються за кордоном, а також сприяє обміну оперативною інформацією [3].

В умовах збройного конфлікту особливу роль відіграє співпраця між Україною та Європейським Союзом. Зокрема, програми співпраці в межах Європейської політики сусідства (ENI) та Східного партнерства (EaP) спрямовані на посилення спроможності правоохоронних органів України боротися з організованою злочинністю та корупцією [4, 5]. Однією з ключових ініціатив є забезпечення технічної допомоги, навчання і обмін досвідом з метою зміцнення національних інституцій.

Важливим напрямком є співпраця України зі США, Європейським союзом та країнами НАТО у сфері реформування системи національної безпеки і правоохоронних органів. Ці країни надають фінансову та консультативну допомогу, яка допомагає Україні підвищити ефективність боротьби з корупцією та організованою злочинністю [6].

Ефективна протидія організованій злочинності вимагає тісної взаємодії між державними інституціями, зокрема правоохоронними органами, розвідувальними службами, митними органами та антикорупційними структурами. Така взаємодія дозволяє ефективніше розслідувати злочини, запобігати їм та боротися з корупцією на всіх рівнях державного управління.

Національна поліція України, Служба безпеки України (СБУ), Державна прикордонна служба України (ДПСУ) та Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) активно співпрацюють у рамках спільних операцій щодо виявлення та ліквідації злочинних угруповань. В умовах війни зросла необхідність в обміні інформацією між цими структурами, що дозволяє швидше реагувати на злочинні загрози. Згідно з даними, представленими в рамках досліджень, така координація дій є критично важливою для забезпечення безпеки держави та ефективності правоохоронних органів [7].

Співробітництво між цими структурами включає обмін інформацією про злочини, проведення спільних оперативно-розшукових заходів та участь у міжнародних розслідуваннях. Це дозволяє не лише виявляти злочинців, але й запобігати новим злочинам, що особливо актуально в умовах збройного конфлікту.

Таким чином, можна підсумувати, що збройний конфлікт значно посилює загрози організованій злочинності та корупції. Слабкість державних інституцій,

економічна нестабільність та зниження ефективності правоохоронних органів створюють сприятливі умови для активізації злочинних угруповань. В умовах конфлікту, як показує приклад України, організована злочинність включає нелегальну торгівлю зброєю, наркотиками, торгівлю людьми та корупційні схеми. Для ефективної боротьби з цими явищами важливе місце займає міжнародне співробітництво з такими організаціями, як Інтерпол, Європол та ООН, які забезпечують координацію зусиль країн у боротьбі з транснаціональною злочинністю. Також важливою є підтримка міжнародних партнерів, як-от ЄС, НАТО та США, які надають технічну і фінансову допомогу для підвищення ефективності правоохоронних органів України. Крім того, тісна міжвідомча взаємодія всередині країни, зокрема між Національною поліцією, СБУ, ДПСУ та НАБУ, є критичним фактором для успішної протидії злочинним загрозам, особливо в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. United Nations CTOC/COP/2020/10. Conference of the Parties to the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. *Official Document System UN*. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/v20/063/59/pdf/v2006359.pdf>
2. 2022 Corruption Perceptions Index: Explore the results. *Transparency.org*. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>
3. INTERPOL – A united front against transnational organized crime. *INTERPOL The International Criminal Police Organization*. URL: <https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2024/INTERPOL-A-united-front-against-transnational-organized-crime>
4. Inforegio - European Neighbourhood Instrument CBC programmes (ENI CBC) 2014-2020. *Language selection European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/cooperation/european-territorial/cbc_en
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
6. How the EU Helps Ukraine Reform Police and Justice – EUAM Ukraine. *EUAM Ukraine*. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/news/opinion/how-the-eu-helps-ukraine-reform-police-and-justice/>
7. Вітюк Д. Л. Міжнародна співпраця у сфері запобігання злочинності на сучасному етапі. *Juridical science*. 2020. № 10 (112). С. 100–107. URL: <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-112-10.13>

КОЛЕСНИКОВА Тетяна – курсант 2 курсу другого (магістерського) рівня освіти Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник:

СОКОЛОВСЬКИЙ Максим – доцент Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

КОРУПЦІЯ У ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАННЯХ ТА ДОСВІД БОРОТЬБИ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ. ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ТА ДОКУМЕНТУВАННЯ ПІД ЧАС ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Корупція у військових формуваннях становить серйозну загрозу національній безпеці та обороноздатності держави. Вона підриває довіру до військових інституцій, послаблює моральний дух особового складу та може призвести до витоку секретної інформації [1, с. 15]. Україна, яка з 2014 року веде боротьбу за свою територіальну цілісність, особливо гостро відчуває необхідність протидії корупції у військовій сфері.

В Україні боротьба з корупцією у військових формуваннях регулюється низкою нормативно-правових актів. Закон України "Про запобігання корупції" встановлює загальні засади антикорупційної політики, які поширюються і на військовослужбовців [2]. Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за корупційні правопорушення, такі як отримання неправомірної вигоди (ст. 368) та зловживання владою або службовим становищем (ст. 364) [3]. З метою підвищення ефективності боротьби з корупцією у Збройних Силах України створено Військову службу правопорядку, яка має повноваження з розслідування військових злочинів, включаючи корупційні [4]. Активно впроваджуються стандарти НАТО, зокрема Кодекс поведінки військовослужбовців, що підкреслює важливість етичної поведінки та неприпустимість корупції [5, с. 22]. Європейські країни накопичили значний досвід у протидії корупції у військовій сфері, який може бути корисним для України. У Німеччині функціонує незалежний Омбудсмен з питань оборони (Wehrbeauftragter), який здійснює парламентський контроль за діяльністю збройних сил і розглядає скарги військовослужбовців, включаючи корупційні випадки [6]. Це сприяє прозорості та підзвітності військових структур. Британське законодавство, зокрема Закон "Про хабарництво" 2010 року (Bribery Act 2010), передбачає жорсткі санкції за корупційні правопорушення як у публічному, так і в приватному секторі [7]. У Міністерстві оборони діє спеціальний відділ з питань боротьби з шахрайством та корупцією, який проводить внутрішні розслідування. Таким чином, досвід європейських країн свідчить про те, що ефективна боротьба з корупцією у військових формуваннях можлива за умови поєднання законодавчих заходів,

інституційної спроможності та виховання етичних стандартів. Україні доцільно продовжувати адаптацію європейських практик, зокрема посилити незалежність та спроможність органів, відповідальних за розслідування корупції у військовій сфері; впроваджувати сучасні стандарти прозорості та підзвітності, включаючи парламентський та громадський контроль; розвивати програми навчання та виховання військовослужбовців у дусі антикорупційної етики [1, с. 18].

Правовий режим воєнного стану є особливим режимом функціонування держави, який запроваджується у разі збройної агресії чи загрози територіальній цілісності країни [4]. У таких умовах питання виявлення та документування правопорушень, особливо пов'язаних з національною безпекою, набувають особливої актуальності. Відповідно до Конституції України, стаття 106 передбачає, що Президент України може запроваджувати воєнний стан за затвердженням Верховної Ради України [8]. Закон України "Про правовий режим воєнного стану" визначає порядок введення, правові наслідки та особливості діяльності органів влади в умовах воєнного стану [4].

Законодавство передбачає можливість обмеження деяких прав і свобод громадян, зокрема розширення повноважень правоохоронних органів щодо проведення слідчих дій; введення особливого режиму роботи судів та органів прокуратури; посилення контролю за інформаційним простором.

Під час воєнного стану правоохоронні органи можуть здійснювати негласні слідчі дії без рішення суду, але з наступним повідомленням суду [4, ст. 8]. Військова служба правопорядку має повноваження виявляти та розслідувати військові злочини, що є особливо важливим у воєнний час [4]. Активне залучення населення до виявлення правопорушень через створення добровольчих формувань та територіальної оборони сприяє підвищенню ефективності правоохоронної діяльності [1, с. 20]. Для оперативності деякі процесуальні дії можуть здійснюватися за спрощеною процедурою. Наприклад, протоколи можуть складатися з мінімально необхідними реквізитами [9, с. 99]. Активне застосування цифрових технологій для фіксації правопорушень, включаючи фото- та відеозйомку, електронні бази даних, є важливим елементом сучасного документування [5, с. 25].

Незважаючи на особливий режим, Україна зобов'язана дотримуватися міжнародних зобов'язань щодо прав людини. Європейська конвенція з прав людини дозволяє певні відступи від зобов'язань під час надзвичайного стану (ст. 15), але ці відступи мають бути пропорційними [10].

Європейський Союз та Рада Європи встановлюють стандарти щодо діяльності правоохоронних органів під час надзвичайних ситуацій. Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи підкреслюють важливість дотримання прав людини навіть у надзвичайних ситуаціях та надають керівництво щодо пропорційності обмежень [11]. Будь-які обмеження прав мають бути необхідними та пропорційними загрозі. Навіть в умовах воєнного стану забезпечується можливість судового оскарження дій правоохоронних

органів [12]. Україна також залишається під моніторингом міжнародних організацій щодо дотримання прав людини.

Отже, особливості виявлення та документування правопорушень під час воєнного стану вимагають балансу між забезпеченням національної безпеки та дотриманням прав людини. Українське законодавство надає правоохоронним органам розширені повноваження, але одночасно встановлює правові гарантії проти зловживань. Європейські стандарти наголошують на необхідності пропорційності та судового контролю. Ефективне функціонування правоохоронної системи в умовах воєнного стану є ключовим елементом забезпечення правопорядку та дотримання прав людини в Україні. Таким чином, необхідно посилити професійну підготовку правоохоронців щодо дій в умовах воєнного стану; забезпечити доступ до сучасних технічних засобів фіксації правопорушень; продовжувати співпрацю з міжнародними організаціями для обміну досвідом та підвищення стандартів правозастосування; впровадити у Верховній Раді України посаду аналогічну посаді парламентського комісара зі Збройних Сил Німеччини (Wehrbeauftragter) з питань оборони, який буде здійснювати парламентський контроль за діяльністю Збройних сил України і розглядати скарги військовослужбовців, включаючи корупційні випадки.

Список використаних джерел:

1. Грищенко І. М. Корупція в секторі безпеки та оборони: виклики та протидія // Науковий вісник. – 2018. – № 4. – С. 15–25.
2. Закон України "Про запобігання корупції" від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
4. Закон України "Про правовий режим воєнного стану" від 12.05.2015 № 389-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 28. – Ст. 250.
5. НАТО. Кодекс поведінки військовослужбовців. – Брюссель: НАТО, 2017. – 30 с.
6. Wehrbeauftragter des Deutschen Bundestages // Офіційний сайт Омбудсмена з питань оборони Німеччини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bundestag.de/wehrbeauftragter>
7. Bribery Act 2010 // Legislation.gov.uk. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/23/contents>
8. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
9. Петренко Л. С. Процесуальні особливості розслідування злочинів в умовах воєнного стану // Юридичний журнал. – 2019. – № 2. – С. 98–105.
10. Європейська конвенція з прав людини від 04.11.1950 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13. – Ст. 270.
11. Комітет Міністрів Ради Європи. Рекомендація CM/Rec(2018) щодо прав людини та бізнесу. – Страсбург: РЄ, 2018.

12. Верховний Суд України. Практика застосування законодавства в умовах воєнного стану // Вісник Верховного Суду України. – 2019. – № 5. – С. 12–17.

Секція 8. ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ ДОКАЗУВАННЯ У ПРОТИДІ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ І КОРУПЦІЇ

КОВАЛЕНКО *Артем* – старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії публічної безпеки громад факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ДОКАЗУВАННІ ⁶

Доказування у кримінальному провадженні має власну інструментальну складову, яка включає практичну діяльність уповноважених осіб щодо виявлення й дослідження джерел доказових відомостей, фіксації отриманої від них інформації, використання доказів під час досудового розслідування та судового розгляду тощо. Більшість з указаних операцій потребує використання специфічних науково-технічних засобів, розроблених чи адаптованих ученими-криміналістами для потреб кримінального судочинства.

Залежно від ступеня запровадження у вітчизняну правоохоронну практику можна виокремити традиційні та сучасні (новітні) науково-технічні засоби. Традиційними слід вважати технічні рішення, які здобули поширення серед практиків та уже певний час успішно використовуються у кримінальній процесуальній діяльності. Сучасними є НТЗ, які лише нещодавно поступили на озброєння вітчизняних правоохоронців, а також ті, що в найближчій перспективі можуть виявитися корисними для розкриття й розслідування кримінальних правопорушень.

Запровадження сучасних засобів доказування у правозастосовну практику пов'язане з окремими складнощами. Такі НТЗ засновані на передових здобутках науки й техніки; у вітчизняних право-охоронців відсутній належний практичний досвід їх використання; ученими ще не були розроблені науково-методичні рекомендації щодо їх вжитку; специфічним є правовий (процесуальний) режим

⁶ Доповідь підготовлено у межах виконання проекту «Підтримка переміщеного Донецького державного університету внутрішніх справ» (ресстраційний номер 2019/413-791), який реалізується за фінансової підтримки Європейського Союзу.

застосування сучасних НТЗ на практиці, адже поточне законодавство, переважно, не адаптоване до використання у доказуванні новітніх технічних рішень; можливий супротив окремих груп учасників змагального кримінального процесу їх запровадженню (наприклад, професійні адвокати-захисники, головним завданням яких є спростування обвинувальної тези у кримінальному провадженні, традиційно виступають проти впровадження новітніх науково-технічних засобів та намагаються поставити під сумнів законність їх використання).

Однією з ключових проблем залучення сучасних техніко-криміналістичних засобів доказування до практики є визначення правових підстав їх застосування.

Окремі норми, які регламентують процесуальний порядок провадження слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, містять указівки на науково-технічні засоби, котрі можуть (мають) застосовуватися під час їх проведення. Наприклад, ч. 7 ст. 237 КПК України дозволяє слідчому, прокуророві або за їх дорученням залученому спеціалістові під час огляду проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження. Аналогічним чином сформульовані й положення ч. 7 ст. 236, ч. 5 ст. 240 КПК України щодо фіксування доказової інформації під час проведення обшуку та слідчого експерименту відповідно.

Очевидно, що цитовані положення, які є незмінними з моменту прийняття Кодексу у 2012 році, не містять прямих вказівок на можливість застосування безпілотних літальних апаратів, систем швидкісного встановлення ДНК-профілю людини, 3D-сканерів або інших новітніх науково-технічних засобів під час проведення згаданих слідчих (розшукових) дій. Водночас, на нашу думку, неправильно вважати, що наведений перелік способів фіксування доказової інформації є виключним. Зокрема, ч. 7 ст. 237 КПК України не містить вказівок на всі можливі способи виготовлення копій, зразків об'єктів речей і документів, котрі за п. 1 ч. 2 ст. 105 КПК України можуть бути додатками до протоколу. При цьому положення Глави 15 КПК України в принципі не містять вказівок на способи копіювання речей та документів, до яких отримується тимчасовий доступ, а абз. 3 ч. 3 ст. 241 КПК України під час проведення освідування прямо дозволяє застосовувати інші, не названі цією нормою, технічні засоби [1, с. 119].

Тому можна зробити висновок, що наведені у ст.ст. 236, 237, 240, 241 та інших нормах КПК України переліки науково-технічних засобів від початку замислювався законодавцем як відкриті. Відтак, будь-які науково-обґрунтовані передові способи (засоби) виявлення, дослідження й фіксації доказової інформації можуть і мають запроваджуватися до правозастосовної практики.

Основними умовами використання сучасних науково-технічних засобів у доказуванні в кримінальному провадженні є такі:

- наукова обґрунтованість новітнього НТЗ (тобто, попередньо мають бути проведені наукові дослідження, які підтверджують ефективність такого засобу для виконання певних завдань у кримінальному провадженні);

- паралельно із сучасним технічним рішенням доцільно використовуватися й класичні, що дозволить верифікувати результати його застосування (наприклад поряд з 3D-скануванням варто здійснювати фотозйомку, вимірювання та вербальний опис фіксованого об'єкта у протоколі);

- такий науково-технічний засіб має застосовувати кваліфікований спеціаліст;

- усіх учасників процесуальної дії варто не тільки повідомити про факт застосування новітнього засобу доказування, а й надати їм короткі, але змістовні роз'яснення про сутність НТЗ, принципи його роботи та мету застосування;

- у вступній частині протоколу процесуальної дії необхідно вказати на факт застосування відповідного науково-технічного засобу, зазначити його модель, серійний номер та використане разом із ним програмне забезпечення, а також дані та рівень кваліфікації спеціаліста, який його застосовував;

- у заключній частині протоколу варто окремо перелічити об'єкти, які були виявлені, досліджені чи зафіксовані з використанням новітнього приладу, а також спосіб закріплення отриманої доказової інформації. Якщо унаслідок застосування сучасного науково-технічного засобу були виявлені, вилучені чи створені матеріальні об'єкти, їх варто належним чином упакувати та долучити до протоколу процесуальної дії як додатки (первинні чи похідні речові докази). У випадках, коли результатом застосування сучасного НТЗ є інформація у електронній (цифровій) формі комп'ютерних даних, такі відомості поміщуються на носій (лазерний диск, UBS-диск чи флеш карту пам'яті) та доєднується до протоколу як додаток.

Таким чином, до категорії сучасних варто віднести науково-технічні засоби, які лише нещодавно поступили на озброєння вітчизняних правоохоронців, а також ті, що в найближчій перспективі можуть виявитися корисними для розкриття й розслідування кримінальних правопорушень. Запровадження таких технічних рішень у практику пов'язане з низкою складнощів: відсутність практичного досвіду та науково-методичної підтримки їх застосування, специфічний правовий (процесуальний) режим, супротив окремих груп учасників кримінального провадження тощо. Водночас аналіз чинного кримінального процесуального законодавства показав, що будь-які науково-обґрунтовані передові способи (засоби) виявлення, дослідження й фіксації доказової інформації можуть і мають запроваджуватися до правозастосовної практики з метою підвищення її ефективності.

Список використаних джерел:

1. Коваленко А. В. Процесуальні аспекти застосування 3D-сканування у кримінальному провадженні. *Актуальні питання кримінального провадження у сучасних умовах*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 31 травня 2023 р. Одеса: ОДУВС, 2023. С. 118–120.

КОРОСТЕЛЬОВА Лілія – старший оперуповноважений в особливо важливих справах Головного управління Національної поліції у місті Києві

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЦИФРОВОЇ КРИМІНАЛІСТИКИ У ПРОТИДІ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Поширення цифрових пристроїв та пов'язаних із ними технологій трансформує механізми вчинення багатьох кримінальних правопорушень у різних сферах людського життя. Сьогодні майже кожна людина щодня користується кількома цифровими пристроями та має доступ до різних цифрових сервісів. Відповідно, повсякденне життя генерує багато цифрових слідів, а отже, ймовірність того, що в результаті кримінального правопорушення залишаються цифрові сліди, є дуже високою. Тому кількість випадків, коли правоохоронцям необхідно виявляти та досліджувати цифрові сліди, застосовувати засоби пошуку та фіксації інформації в кіберпросторі, використовувати цифрові дані під час процесу доказування у кримінальному провадженні, з кожним роком збільшується. З огляду на це попит правоохоронних органів на ефективні інструменти для виявлення, вилучення та дослідження цифрових доказів постійно зростає, тому в криміналістичній науці останніх десятиліть цей напрям є одним із найактуальніших, і він динамічно розвивається [1, с.275].

Останні роки все більше і більше цифрова інформація, стає невід'ємним атрибутом сучасної злочинної й криміналістичної діяльності. Сьогодні все більшого наукового та практичного інтересу набувають цифрові криміналістичні інструменти, що допомагають розкривати та розслідувати злочини, а також сприяють забезпеченню невідворотності покарання злочинців. Із-поміж них основну увагу приділяють таким: пошук за ключовими словами та хештегами, списки яких заздалегідь підготовлено, аналіз супутникових знімків, використання технології аналізу «великих даних» (Big Data); аналіз геолокаційних міток, дослідження фото- та відеоматеріалів у відкритому доступі та наданих слідству, використання програмного забезпечення для аналізу та обробки цифрових зображень, дослідження телефонних розмов, аналіз електронних пристроїв, ігрових систем, систем розпізнавання осіб, пошук у відповідних базах даних [2, с.32].

Одним із інструментів, що ефективно застосовується в цифровій криміналістиці та боротьбі із організованою злочинністю-дослідження мобільних пристроїв.

Варто зазначити, найбільш ефективні інструменти, що використовуються в Україні та закордоном є Celebrity UFED, Oxygen Forensics, Magnet Forensics. Кожен із зазначених інструментів працює по різному.

Дослідження та отримання даних з телефону в більшості випадків залежить від марки, моделі та операційної системи.

В більшості випадків для отримання даних достатньо використати методи логічного та фізичного вилучення інформації із пристрою. Але в той же час варто зазначити, методи вище зазначені не витягують інформацію видалену із пристрою, для цього використовуються інші методи.

Процес вилучення мобільних даних можна класифікувати на п'ять різних методів:

1. Логічне вилучення інформації;
2. Файлове вилучення інформації,
3. Joint Test Action Group (JTAG) (вилучення даних, включаючи видалені дані. Складність дешифрування даних).
4. Chip-off
5. Micro read [3].

Насправді, техніка мобільного криміналістичного дослідження дуже складна порівняно з будь-яким іншим методом комп'ютерної експертизи.

Кожен із зазначених методів має значення для цифрової криміналістики та відновлення даних, особливо під час роботи з пристроями, які мають фізичні пошкодження або проблеми з програмним забезпеченням. Вибір методу отримання даних для пошкодженого мобільного телефону має залежати від конкретних обставин справи і самого мобільного телефону.

Підсумовуючи вище зазначене, варто сказати, що розвиток саме цифрової криміналістики і дослідження мобільних пристроїв суттєво трансформує механізми кримінальних правопорушень, підвищуючи важливість цифрових слідів у розслідуваннях. Щоденне використання цифрових пристроїв генерує величезну кількість інформації, що зумовлює зростання потреби у спеціалізованих інструментах для виявлення та дослідження цифрових доказів. Сучасні криміналістичні інструменти, такі як Celebrity UFED, Oxygen Forensics і Magnet Forensics, є критично важливими для розслідувань, дозволяючи правоохоронцям ефективно вилучати дані з мобільних пристроїв, включаючи видалені дані, адаптація нових методів є необхідними для забезпечення успішного розслідування злочинів у цифрову еру.

Список використаних джерел:

1. Самодін А.В. Сучасне розуміння феномену «цифрова криміналістика». *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 листоп. 2021 р.)*. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 275–279.
2. Латиш К. В. Цифрова криміналістика у період війни в Україні: можливості використання спеціальних знань у сфері інформаційних технологій. *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika*. 2022. Т. 18. С. 31–37.
3. Surajit Paul, Binoy Das, Debaraj Rana. URL: <https://journal.nielit.edu.in/index.php/01/article/view/104>

РЯДІНСЬКА Валерія Олександрівна – завідувач лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства Державного науково-дослідного інституту МВС України, доктор юридичних наук, професор, м. Київ, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2210-5933>

ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ЕЛЕКТРОШОКОВИХ ПРИСТРОЇВ КОНТАКТНОЇ ТА КОНТАКТНО- ДИСТАНЦІЙНОЇ ДІЇ

Відповідно до пункту 2 статті 4 Закону України «Про Національну поліцію України» від 2 липня 2015 року № 580-VIII до поліцейських заходів примусу віднесено електрошокові пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії (далі – ЕП), а пунктом 6 частини 3 статті 45 цього ж закону передбачається, що поліцейські можуть застосовувати ЕП для: а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об’єкт, що перебуває під охороною; б) відбиття нападу тварини, що загрожує життю і здоров’ю особи чи поліцейського [1]. Проте закріплені загальні підстави застосування ЕП поліцейськими як засобів примусу є недостатніми для такого застосування і необхідним є розроблення порядку, умов, заборон та обмежень, навчання поліцейських застосуванню ЕП, контролю та звітності в цій сфері тощо, які повинні бути закріплені у підзаконних нормативних актах. Такі акти повинна розробити Національна поліція України, при цьому слід підкреслити, що при такому розробленні треба спиратися на принципи – вихідні та базові ідеї, які лежать в основі застосування ЕП і реалізація яких забезпечить баланс між діями поліцейських (зокрема застосування ними заходів примусу), необхідними для виконання їх функцій, і правами людини, а також стандарти застосування саме ЕП.

Принципи застосування заходів примусу працівниками правоохоронних органів досліджували Д. Савчук [2, с. 182–188], М. Гурковський, С. Єсімов [3, с. 171–184], О. Ульянов [4, с. 34–36], М. Кобец [5, с. 54–60] та інші, які, спираючись на дослідження норм ряду міжнародних нормативних актів (Конвенції Організації Об’єднаних Націй (ООН) «Основні принципи застосування сили і вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку», прийнятої Конгресом із попередження злочинності в Гавані у 1990 році № 995, Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, затвердженого Резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 року, Основних принципів застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку від 7 вересня 1990 року тощо), та класифікували ці принципи на: загальні, до яких

відносять принцип верховенства права; гуманізму; недискримінації; відкритості та прозорості і спеціальні, до яких відносять принцип пропорційності (співрозмірності), необхідності, заподіяння якнайменшої шкоди; достатності заходу примусу тощо. Безперечно, зазначені принципи необхідно враховувати при розробленні правового регулювання застосування поліцейськими ЕП в Україні, проте ЕП як спеціальний засіб та його застосування мають особливості, що визначені як в вищевказаних, так і в ряді інших міжнародних документів. Отже, необхідно проаналізувати принципи застосування ЕП як засобу примусу поліцейськими, спираючись на норми міжнародних документів, серед яких доцільно приділити увагу Загальному коментарю № 36 до ст. 6 (право на життя) Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, ухваленому Комітетом ООН з прав людини, відповідно до норм якого: 1) пристрої ЕП мають застосовуватися лише за умови дотримання суворих вимог необхідності та пропорційності в ситуаціях, коли інші менш шкідливі заходи виявилися або є явно неефективними для усунення загрози; 2) держави-учасниці мають забезпечити, щоб ЕП підлягали суворій незалежній перевірці, а також оцінці та контролю їх впливу на право людини на життя; 3) держави-учасниці не повинні вдаватися до застосування ЕП в ситуаціях контролю натовпу, які можуть бути вирішені за допомогою менш шкідливих засобів, особливо в ситуаціях, пов'язаних із здійсненням права на мирні зібрання; 4) використання пристроїв ЕП має бути дозволено лише працівникам правоохоронних органів, які пройшли відповідну підготовку, і має бути суворо регламентоване відповідно до чинних міжнародних стандартів, зокрема Основних принципів застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку [6]. Виходячи з аналізу норм цього документу, до принципів застосування ЕП поліцейськими відносяться принципи співрозмірності, необхідності, гуманізму, заподіяння якнайменшої шкоди, які є принципами застосування засобів примусу правоохоронними органами, а також можна виділити додатковий принцип – компетентності, сутність якого полягає в тому, що ЕП можуть використовувати лише ті поліцейські, які пройшли відповідне навчання (підготовку).

Також до міжнародних документів, в яких закріплюються принципи і стандарти застосування ЕП, відноситься Керівництво ООН щодо дотримання прав людини при застосуванні менш смертоносною зброєю в правоохоронній діяльності (англ. UN Guidance on Less-Lethal Weapons in Law Enforcement), прийняте в липні 2020 року, в нормах якого передбачається: 1) для запобігання тривалого впливу заряду кожен ЕП слід оснащувати функцією автоматичного вимкнення подачі струму. Максимальна часова межа впливу повинна становити п'ять секунд; 2) електрошокову зброю не слід застосовувати проти осіб, які перебувають на узвишші, у зв'язку з небезпекою отримання ними вторинних травм, особливо травм голови: такі травми можливі, зокрема, унаслідок падіння на землю з певної висоти або удару об тверду поверхню, оскільки людина, яка отримала електричний розряд, як правило, фізично не в змозі підставити руки для пом'якшення удару; 3) певні умови підвищують ризик заподіяння тяжких

тілесних ушкоджень або навіть смерті, наприклад, якщо в особи, яка зазнала електрошоку, є серцево-судинні захворювання, якщо вона прийняла один із певних рецептурних препаратів, ужила наркотики або алкоголь, або і те, й інше разом, або з інших причин є більш сприйнятливою до впливу на серце; 4) рекомендується, за можливості, уникати націлювання на груди в ділянці серця, щоб знизити ризик потенційного заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю або навіть смерті; 5) діти і худорляві дорослі можуть бути схильні до більшого ризику пошкодження внутрішніх органів унаслідок впливу гарпунів через, як правило, меншу товщину шкіряного покриву; 6) в особи, яка страждає на епілепсію, розряд ЕП може спровокувати випадок незалежно від того, в яку ділянку тіла потрапили електроди; 7) посадовим особам з підтримання правопорядку не слід також цілитися в область геніталій та інші чутливі ділянки тіла; 8) застосування електрошокової зброї поблизу легкозаймистих рідин або парів вибухонебезпечних речовин може призвести до пожежі, дефлаграції або навіть вибуху; 9) застосування електрошокової зброї проти людини з метою запобігання або стримування поведінки, що заподіює їй самій шкоду, має бути виправдане з урахуванням конкретних обставин; 10) електрошокову зброю не слід використовувати для подолання суто пасивного опору наказу посадової особи з підтримання правопорядку за допомогою заподіяння болю. Слід уникати багаторазових, тривалих або безперервних розрядів завжди, коли є така можливість. 11) правоохоронні органи мають надавати співробітникам, які з високим ступенем вірогідності можуть зіткнутися у своїй роботі з особами, які більш вразливі до електричного шоку (особи з проблемами з психічним здоров'ям, мовним бар'єром, порушеннями слуху або зору, порушеннями нервово-психічного розвитку, нейроповедінковими розладами або затримками в розвитку), докладні інструкції та проводити серед них підготовку з виявлення таких ризиків і забезпечувати отримання ними знань, навичок і інструментів, необхідних для виявлення та, за можливості, деескалації насильницьких ситуацій, що здатні спровокувати застосування електрошокової зброї [7].

Виходячи з аналізу норм зазначеного міжнародного документа, до принципів застосування ЕП поліцейськими відносяться, крім притаманних застосуванню всіх засобів примусу (гуманізму, заподіяння якнайменшої шкоди, необхідності), принцип компетентності використання, сутність якого полягає в тому, що ЕП можуть використовувати лише ті поліцейські, які мають необхідні навички його застосування, пройшли відповідне навчання (підготовку), що забезпечить ефективність та безпеку їх використання.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
2. Савчук Д. Принципи застосування заходів примусу правоохоронними органами. Підприємство, господарство і право. 2020. № 7. С. 182–188. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/7/32.pdf>

3. Гурковський М.П., Єсімов С.С. Основні принципи діяльності поліції щодо забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина в Україні. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 1. С. 171–184.

4. Улянов О.І. Правові засади застосування поліцейських заходів примусу та вогнепальної зброї працівниками національної поліції України. Південноукраїнський правничий часопис. 2018. № 1. С. 34–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uptzp_2021_1_17

5. Кобець М.П. Застосування поліцейських заходів в аспекті дотримання прав людини і громадянина. Наука і правоохорона. 2018. № 3. С. 54–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2018_3_9

6. General comment No. 36 on article 6 of the International Covenant on Civil and Political Rights (The right to life). Adopted by the United Nations Human Rights Committee at its 124th session (8 October–2 November 2018). URL: <https://www.refworld.org/publisher,HRC,GENERAL,,5e5e75e04,0.html>

7. UN Guidance on Less-Lethal Weapons in Law Enforcement. URL: <https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/united-nations-human-rights-guidance-less>

ПИРИГ Ігор Володимирович – професор кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

На сьогодні, не зважаючи на воєнний стан у країні, кількість кримінальних правопорушень, що вчиняються організованими групами не зменшується. За статистичними даними Офісу Генерального прокурора за 2023 рік виявлено 494 організовані групи та злочинні організації, щодо яких розслідувано кримінальні провадження, які у сукупності вчинили 5197 злочинів. У порівнянні з 2020 роком такі показники складають 377 груп та 3595 злочинів відповідно. Щодо напрямків діяльності організованої злочинності, вони залишаються незмінними: торгівля людьми (24 злочини); злочини проти власності: крадіжки (142 злочини), привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (399 злочинів), грабежі, розбої (36 злочинів), вимагання (46 злочинів); незаконний обіг зброї (40 злочинів); у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення (1047

злочинів). Із зрозумілих причин значно збільшилась кількість незаконного переправлення осіб через державний кордон України (298 злочинів) [1].

Потрібно також зазначити, що злочини, вчинені організованими злочинними групами мають значну ступінь латентності у зв'язку з важкістю їх виявлення та доказування. Так, за результатами нашого дослідження, організованими злочинними групами вчиняється значна кількість злочинів у сфері економіки, кредитно-банківській сфері, приватизації, паливно-енергетичному комплексі, зовнішньоекономічній діяльності тощо. Розповсюдженим злочином, що вчиняється організованими групами є шахрайство у різних сферах діяльності, про що свідчать дослідження науковців, проведені останнім часом [2; 3; 4; 5; 6; 7].

Загалом під криміналістичним забезпеченням розуміють складне, багатопланове комплексне поняття, головним змістом якого є самостійна специфічна діяльність вчених-криміналістів та практиків по розробці нових, пристосуванні відомих науково-технічних досягнень, а також їх впровадження в практику розслідування злочинів з метою оптимального вирішення її завдань [8, с. 17]. З усіх видів криміналістичного забезпечення зосередимо увагу на техніко-криміналістичному, тобто на впровадженні сучасних засобів криміналістичної техніки у практику розслідування.

На початковому етапі розслідування злочинів, учинених організованими групами, потрібно встановити, чи дійсно подія злочину має відношення до організованої злочинності. У цьому значну роль відіграє огляд місця події. На думку К. О. Чаплинського та П. Я. Мінки, до обставин, що вказують на вчинення злочину організованою групою, можна віднести такі: характер об'єкту злочинного посягання та різноманітність слідів злочину; підготовленість до злочину (раптовість вчинення, швидке зникнення з місця події, відсутність очевидних слідів злочинної діяльності); численні тілесні ушкодження на трупі, відмінні за характером спричинення; великий об'єм викраденого майна і цінностей; технічна оснащеність та озброєність злочинців тощо [9, с. 80]. З означеною думкою науковців не можна погодитись у частині наявності різноманітних слідів злочину. На нашу думку, при вчиненні злочинів організованими групами залишається мінімальна кількість слідів, які, як правило, є нетрадиційними та важкими у їх виявленні та дослідженні: мікросліди, біологічного походження, запахів тощо. Для їх виявлення та вилучення необхідно застосування сучасної криміналістичної техніки та спеціальних знань, що реалізуються під час огляду місця події у формі залучення спеціаліста.

Серед сучасних техніко-криміналістичних засобів, що застосовуються під час огляду місця події, можна відмітити розроблений компанією «Foster+Freeman» пристрій повноспектральної візуалізації «Crime-lite AUTO», призначений для пошуку, виявлення та фіксації різного роду слідів на місці події, а саме: слабковидимих трасологічних слідів, відбитків пальців, біологічних рідин організму людини, залишків наркотичних речовин, слідів пострілу, волосся, скла, різного роду волокон, пошкоджень на тілі людини у

вигляді синців, укусів та інші. Прилад оснащений 20,1-мегапіксельною бездзеркальною камерою; макрооб'єктивом з автофокусом 30 мм f/3.5; двома ширококутними світлодіодними освітлювальними приладами, що складаються з 8 світлодіодів на 3 довжинах хвиль; моторизованим 9-позиційним колесом фільтрів з можливістю збереження інформації на різних носіях [10]. Для фіксації обстановки місця події на сучасному етапі використовуються 3-D сканери, різноманітність моделей яких на сьогодні є достатньо значною. Провідними у цій галузі можна вважати такі компанії, як «Leica», «FARO», «Z&F та Riegl», «Matterport та L-Tron». Різні програмні пакети, такі як Pix4D і Reality Capture, Artec Studio можуть використовуватися для перетворення фотографій на 3D-зображення, обробки та аналізу отриманих даних. За результатами фіксації обстановки місця події можливо виготовлення 3-D моделей, потенційними сферами застосування яких можуть бути: оцінка пошкоджень будівель, приміщень; моделювання механізму події у результаті аналізу розташування предметів обстановки, плям крові, траєкторії польоту кулі, пошкоджень на трупі; презентації віртуальної реальності (VR), 3D-друковані речові докази та ін.

Однак, основним завданням початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень є встановлення особи злочинця, а у разі злочинів вчинених організованими групами – всіх її учасників: організаторів, виконавців, навідників, охоронців. Одним з основних заходів у діяльності з встановлення особи злочинця належить перевірка за криміналістичними обліками. Криміналістичні обліки складають основу інформаційно-довідкового забезпечення розслідування кримінальних правопорушень та являють собою засновану на наукових даних та узагальненні практики протидії злочинності сукупність інформаційних та інформаційно-пошукових систем, які складаються з об'єктів або відомостей про них, що створені, функціонують та використовуються суб'єктами розслідування кримінальних правопорушень для вирішення завдань кримінального провадження [11, с. 7]. Криміналістичні обліки за призначенням поділяються на інформаційно-довідкові, що знаходяться у Департаменті інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України та оперативно-розшукові, зосереджені в підрозділах Експертної служби МВС [12, с. 359].

Оперативно-розшукові обліки призначені для отримання інформації про особу, яка причетна до вчинення злочину та її ідентифікації; ідентифікації знаряддя вчинення злочину: транспортного засобу, зброї, обладнання тощо, що використовувалися під час учинення злочину; установлення спільної групової належності матеріалів та речовин; інших фактичних даних, що свідчать про вчинення злочинів конкретною особою. На сьогодні основним обліком є дактилоскопічний, що реалізується в автоматизованій інформаційно-пошуковій системі «Дакто-2000». Практика використання даного обліку свідчить, що його ефективність на сьогодні значно знизилась. Це пояснюється обізнаністю злочинців, особливо членів злочинних угруповань, які є досвідченими та

використовують при вчиненні злочинів гумові рукавички, що зменшує отримання дактилоскопічної інформації під час огляду місця події.

У сучасних умовах особливого значення набуває облік генетичних ознак людини. У 2022 р. було прийнято Закон України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини», який визначив правові засади формування та ведення Центрального обліку генетичних ознак людини (ЦОГОЛ), до якого вносяться дані ДНК-профілів, отриманих після проведення досліджень у стаціонарних лабораторіях експертних установ [13]. Однією з переваг обліку генетичних ознак людини є можливість ідентифікації особи навіть при отриманні невеликої кількості біологічного матеріалу, за умови дотримання вимог до збирання та дослідження біологічного матеріалу. Зважаючи, що значна частина організованих злочинців вчинюють злочини з використанням вогнепальної зброї, набуває значення балістичний облік, який на сьогодні реалізовано у вигляді сучасної комплексної системи балістичної ідентифікації «BalScan», ефективність якої на сьогодні доведено [14, с. 15-18].

Список використаних джерел

1. Звіт про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями за 2023 рік. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-rezultati-borotbi-z-organizovanimi-grupami-ta-zlochinnimi-organizacijami-2>

2. Доброва О. В. Криміналістична характеристика та розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіон. акад. упр. Персоналом». Київ, 2020. 20 с.

3. Захарова Г. В. Теоретичні засади методики розслідування шахрайства у сфері туризму, вчиненого організованою групою: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09. ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». Київ, 2021. 244 с.

4. Заяць К. Д. Методика розслідування шахрайств: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харківський нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 196 с.

5. Коршикова Т. В. Розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки: дис. ... док-ра філософії: 081 Право. Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2021. 255 с.

6. Опанасенко Н.О. Криміналістична характеристика та основні положення розслідування шахрайства, вчиненого організованими злочинними групами у сфері житлового будівництва : дис. ... канд. юрид. наук. Академія адвокатури України. Київ. 2018. 253 с.

7. Чередник К. О. Розслідування шахрайства на ринку нерухомості, вчиненого злочинними угрупованнями: дис. ... канд. юрид. наук за спец. 12.00.09. ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». Київ, 2019. 270 с.

8. Іщенко А. В. Красюк І. П., Матвієнко В. В. Проблеми криміналістичного забезпечення розслідування злочинів : монографія. К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2002. 212 с.

9. Чаплинський К. О., Мінка П. Я. Розслідування злочинів, учинених злочинними угрупованнями: навч. посібник. Дніпропетровський гуманітарний університет, 2009. 225 с.

10. The Complete Forensic Imaging Solution for the Search, Detection and Capture of Evidence. URL: <https://fosterfreeman.com/crime-lite-auto/>

11. Приходько В. О. Теоретичні та практичні основи функціонування та використання криміналістичних обліків МВС України: автор. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук. 12.00.09. Нац. Наук. центр «Ін-т суд. експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса». Харків, 2021. 20 с.

12. Пиріг І.В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2015. 432 с.

13. Про державну реєстрацію геномної інформації людини. Закон України від 09.07.2022 № 2391-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text>

14. Ihor Pyrih, Hanna Bidniak. Using the data of the automated ballistic information system «balscan» to establish the circumstances of criminal offenses. *Пропілеї права та безпеки : наук. журнал*. Ред. кол. Н. Є. Філіпенко, Г. О. Спіцина, І. Р. Шинкаренко та ін. Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», 2022. №. 1. С. 15-18.

СТЕПАНІЮК Руслан – професор
кафедри *оперативно-розшукової
діяльності та розкриття злочинів
Харківського національного університету
внутрішніх справ доктор юридичних наук,
професор*

ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ ДОКАЗУВАННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Масштабний збройний конфлікт, який триває на території України, спричиняє величезні негативні наслідки безпосередньо для кожного громадянина, економіки держави в цілому та усіх сфер суспільного життя. Перед правоохоронними органами в цих умовах постали виклики, не тільки пов'язані із фізичним захистом населення, а і з протидією новим видам злочинів, стримуванням організованої злочинності та корупції. Від ефективності заходів, спрямованих на подолання цих викликів, зараз фактично залежить виживання держави.

Під час війни у практику криміналістичних підрозділів і судово-експертних установ впроваджуються новітні техніко-криміналістичні засоби, які дозволяють покращити стан діяльності. Вживаються організаційні та нормативно-правові заходи щодо забезпечення належних умов їх застосування.

Разом із цим спостерігається певне відставання криміналістичної теорії від сучасних потреб практики, що іноді негативно впливає на стан речей у цій сфері. Тому видається доцільним розглянути деякі актуальні проблеми сьогодення у галузі використання новітніх техніко-криміналістичних засобів і можливі шляхи їх вирішення.

Велика кількість жертв війни як серед цивільного населення, так і військовослужбовців зумовлює суттєві проблеми в їх ідентифікації у випадках спотворення тіл. Тут на допомогу прийшли сучасні прилади швидкого ДНК-тестування ANDE, які впроваджені у діяльність підрозділів техніко-криміналістичного забезпечення органів досудового розслідування Національної поліції. Вони дозволили у стислі строки встановлювати особистість загиблих за ДНК. Проте використання цього обладнання як засобів доказування не є ефективним через відсутність адекватного правового регулювання. У КПК України немає норм, які регулюють проведення експрес-дослідження спеціалістами-криміналістами. Процесуальне оформлення таких досліджень кількома протоколами огляду, як це здійснюється у практиці, видається неналежним способом збирання доказів, адже має місце підміна різних по суті слідчих дій.

Верховною Радою України нещодавно прийнято за основу законопроект 10075, яким пропонується доповнити права спеціаліста надавати довідки та висновки, які вважатимуться різновидами документів як джерел доказів. Цей крок законодавця, як уявляється, дозволить частково вирішити проблему. Проте варто відзначити і деякі застереги та особливості.

Насамперед мова йде про зауваження Головного науково-експертного управління Верховної Ради України до цього законопроекту щодо його доцільності тільки у воєнний час, але недоречність наділення спеціалістів невластивими їм функціями в мирний час та відповідно підміни експерта спеціалістом. На нашу думку, загрозу такої підміни становить не само по собі право спеціалістів надавати довідки та висновки, а його ймовірна практична реалізація, якщо паралельно не буде вжито належних заходів організаційного та методичного характеру щодо забезпечення проведення досліджень.

Насамперед варто зауважити, що встановлена у згаданому вище законопроекті мета надання спеціалістами довідок та висновків, а саме «стосовно ідентифікації особи, зброї, наркотичних речовин, вибухотехнічних пристроїв, предметів, речовин і слідів вибуху», сформульована, на наш погляд, не вдало. Ідентифікація є найбільш важливим завданням для розслідування з точки зору використання спеціальних знань. Тому досить дивним виглядає надання спеціалістам права проводити дослідження саме щодо цієї мети, яка має досягатись шляхом проведення експертиз. Водночас довідки та висновки спеціалістів мають надаватись лише стосовно проведених перевірочних досліджень (експрес-аналізів), які не повинні підміняти експертизу. Проводити такі дослідження доречно тільки щодо об'єктів, які в подальшому можна ще раз дослідити експертним шляхом. Об'єкти, які внаслідок впливу руйнівних

методів будуть втрачені без можливості повторного одержання, спеціалістами досліджуватись не повинні взагалі.

Перспективи та специфіку застосування експрес-досліджень спеціалістами можна проілюструвати на прикладі ДНК-аналізу.

Зараз спеціалісти-криміналісти за допомогою пристроїв швидкого ДНК-тестування мають можливість у «польових умовах» встановити ДНК-профіль затриманої особи, встановити та порівняти ДНК-профіль загиблого та ДНК-профілі ймовірних родичів, визначити приналежність частин розчленованого тіла одній особі, але в подальшому завжди проводиться ще і судово-молекулярно-генетична експертиза. Виникає питання, чи завжди доцільно таке дублювання? Нам видається, що ні. Але не завжди достатньо і тільки висновку спеціаліста. Тому щодо різних ситуацій мають бути різні рекомендації з цього приводу.

З іншого боку трапляються випадки, коли спеціалісти-криміналісти за допомогою зазначених вище приладів досліджують сліди з місця події, в тому числі з незначною кількістю біологічного матеріалу, що призводить до їх знищення та неможливості повторного дослідження. Але в таких ситуаціях проводити експрес-дослідження не можна, а варто відразу призначати судову молекулярно-генетичну експертизу.

Проілюстровані ситуації засвідчують складність цієї проблематики та необхідність пошуку розумного балансу. Одним із варіантів її вирішення видається нормативна регламентація порядку використання систем експрес-тестування ДНК. Безперечні переваги вони мають у випадках розслідування подій з масовими жертвами, виявлення розчленованих трупів та їх частин, проведення оглядів та інших процесуальних дій у важкодоступних, віддалених від експертних лабораторій місцях, а також при необхідності провести перевірку певної особи на предмет причетності до особливо тяжкого злочину, в тому числі масовий ДНК-скринінг. Застосування такої техніки в інших випадках слід обмежувати, оскільки вартість витратних матеріалів порівняно із лабораторним обладнанням є вищою, на відміну від достовірності отриманих результатів.

Окремим напрямом діяльності, коли в нагоді можуть бути прилади швидкого ДНК-тестування, є дослідження зразків осіб, ДНК-профілі яких підлягають державній реєстрації згідно до Закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини». Цим законом передбачено обов'язкову та добровільну реєстрацію. При цьому в багатьох випадках підлягає реєстрації геномна інформація, коли в кримінальному провадженні докази ДНК не збирають і не використовують, а отже, судову молекулярно-генетичну експертизу не проводять. Відповідно є потреба одержувати біологічні зразки та визначати ДНК-профілі поза кримінальним процесом у рутинній поліцейській діяльності, що вочевидь також підлягає більш детальному правовому регулюванню та організаційно-технічному забезпеченню.

Видається, що необхідно розробити та впровадити відомчу інструкцію (інструкції) для спеціалістів-криміналістів щодо застосування експрес-систем ДНК-тестування у службовій діяльності. Персонал, задіяний в роботі, потрібно навчати на належному рівні та періодично підвищувати кваліфікацію. Технічні прилади необхідно сертифікувати відповідно до міжнародних і державних стандартів.

Також важливим є забезпечення прав людини у зв'язку з експрес-аналізом ДНК спеціалістами-криміналістами. Ця проблема стосується й експертизи, тому вважаємо, що до КПК України варто включити спеціальну норму стосовно одержання біологічних зразків для ДНК-аналізу, допустимих меж втручання шляхом застосування відповідних технологій і захисту персональних даних.

ШЕВЧУК Віктор Михайлович – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, провідний науковий співробітник НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, Заслужений юрист України

ІННОВАЦІЙНІ КРИМІНАЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОТИДІ КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННИХ ЗАГРОЗ

В сучасних реаліях воєнного часу в умовах воєнного стану серед кримінальних проявів, які на сьогодні є особливо небезпечними та достатньо поширеними, є корупційні кримінальні правопорушення, які нині набувають організованого та латентного характеру, скоєння яких дискредитують діяльність органів державної влади й управління, підривають економіку та національну безпеку української держави. Спостерігається, що такі корупційні кримінальні прояви у воєнних реаліях сьогодні мають високий рівень їх прихованості, латентності, зростає «професіоналізація» і «спеціалізація» цієї організованої злочинної діяльності, мають місце негативні наслідки в органах державного та військового управління, що негативно впливає на вирішення завдань забезпечення обороноздатності держави.

Насьогодні в Україні рівень корупції є досить високим, незважаючи на те, що було багато змін, які стосуються антикорупційного законодавства, антикорупційної експертизи. Протягом останніх років активно змінювалось законодавство для приведення його у відповідність до європейських стандартів. Варто відзначити, із позитивних моментів є те, що Україна на початку 2024 р. було опубліковано Звіт організації Transparency International Ukraine за 2023 рік відповідно до якого Україна піднялася у рейтингу “Індекс сприйняття корупції”

посіла 104 місце поміж 180 країн, набравши 36 балів. В 2022 році Україна посідала 116-те місце зі 180 країн. А в 2021 році Україна посідала 122-ге місце (Звіт організації Transparency International Ukraine за 2023 рік) [1].

Не дивлячись на це, сьогодні в реаліях воєнного часу в Україні корупція стала чинником, що реально загрожує національній безпеці та конституційному ладу держави, перешкоджає імплементації належних антикорупційних норм в сучасне українське законодавство, створює перешкоди для європейській інтеграції України. Тому серед викликів та загроз для України в сучасних реаліях корупція, після війни, є однією із однією з найбільш складних загроз для подальшого розвитку нашої держави та суспільства в цілому.

Важливим завданням сьогодні для науковців та практиків є дослідження сучасного стану злочинності і корупції, тенденцій розвитку цих явищ, розроблення та напрацювання новітніх підходів, методів і форм протидії злочинності, підвищення ефективності виявлення, розкриття та розслідування найбільш небезпечних видів кримінальних правопорушень під час дії воєнного стану, серед яких особливого значення набуває корупція.

Вбачається, що трансформація злочинності в Україні під час війни значно вплинули на зміну пріоритетів завдань криміналістики та особливості формування і застосування криміналістичних знань в умовах воєнного стану. За таких обставин головним завданням криміналістики є розроблення та застосування засобів, прийомів та методів, що дозволяють збирати, досліджувати, використовувати доказову інформацію в умовах війни та глобальних загроз [2, с. 896]. У зв'язку із цим, гостро постало питання щодо створення та запровадження дієвого та ефективного захисту відносин, що забезпечують протидію корупції в Україні, як кримінально-правовими, так і криміналістичними засобами.

В таких умовах гостро постає питання про підвищення ролі криміналістики у розслідування корупційних кримінальних правопорушень, підвищення ефективності їх виявлення, розкриття та розслідування, проблеми протидії щодо яких в сучасних реаліях війни набули актуальності. Сьогодні в умовах воєнного стану особливої значимості набуває тенденція посилення практичної спрямованості криміналістичних розробок, інноваційних продуктів, їх прагматична орієнтації на вирішення практичних завдань [3, с. 15].

У даному випадку можна говорити про формування нових наукових напрямків у криміналістиці (цифрової, воєнної, медичної, ядерної, криміналістики), поява яких зумовлена сучасними тенденціями та завданнями розвитку науки.

Криміналістика, як прикладна наука, інтегруючи сучасні досягнення науки і техніки, нині спрямовує свій науковий потенціал на створення ефективної системи криміналістичних засобів і технологій, застосування яких направлено на вирішення складних практичних завдань. Тому перед криміналістикою, постають завдання, які пов'язані із забезпеченням діяльності органів правопорядку та інших суб'єктів такої протидії ефективними

криміналістичними рекомендаціями у боротьбі із злочинністю, зокрема, у виявленні та розслідуванні корупційних кримінальних правопорушень.

Особливості протидії корупції в сучасних умовах воєнних загроз пов'язані із тактичними чинниками : 1) трансформація злочинності в реаліях сьогодення; 2) вплив процесів цифровізації та європеїзації суспільства на сучасну злочинність та формування криміналістичних засобів протидії; 3) потреба практики в науковому обґрунтуванні, методичному забезпеченні та в новітніх підходах у протидії корупції. Такі чинники-детермінанти зумовлюють необхідність вирішення завдань, які постають перед криміналістикою та судовою експертологією.

Актуальними в таких умовах постають проблеми криміналістичного забезпечення розслідування корупційних кримінальних правопорушень. Зумовлено це такими чинниками. Необхідно констатувати відсутність єдиної криміналістичної методики щодо розслідування цих кримінальних правопорушень, що обумовлює необхідність у розробленні криміналістичних рекомендацій щодо їх виявлення, розкриття та розслідування, а також потребу у формуванні системи окремих криміналістичних методик розслідування корупційних кримінальних правопорушень.

Вивчення та аналіз практики розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень свідчить про те, що слідчі органи та оперативні підрозділи стикаються з серйозними труднощами при розкритті та розслідуванні корупційних кримінальних правопорушень, а особливо у сучасних умовах воєнної агресії РФ. Головним чином вони пов'язані із специфікою способів вчинення таких корупційних кримінальних правопорушень, наявних слідів та їх наслідків, особливістю характеристики особи злочинця та недостатністю застосування науково-технічних, тактичних засобів та можливостей використання спеціальних знань щодо їх ефективного виявлення та розслідування.

Одним із найбільш перспективних напрямів забезпечення протидії корупційних кримінальних правопорушень, на наш погляд, сьогодні набуває їх належне криміналістичне забезпечення, яке набуває комплексного характеру [4, с.155–159]. Успішне та результативне забезпечення діяльності щодо розслідування корупційних кримінальних правопорушень передбачає врахування комплексного підходу до вирішення завдань протидії корупції. Серед видів та форм забезпечення діяльності в цьому контексті особливого значення набуває врахування і використання: організаційного; інформаційно-аналітичного; психологічного; матеріально-технічного; фінансового; фінансового; соціального; науково-методичного; законодавчого; криміналістичного та ін.

Одним із пріоритетних завдань криміналістики в сучасних умовах є розроблення засад криміналістичного забезпечення розслідування корупційних кримінальних правопорушень, яка має нині досить багато резервів та перспективних практичних можливостей, здатних оптимізувати діяльність по протидії корупції в Україні. Вбачається, що комплексне вирішення цієї

проблеми передбачає врахування трьох напрямів – техніко-криміналістичний, тактико-криміналістичний та напрямок методико-криміналістичний [5, с.187].

Перспективними напрямками удосконалення діяльності у протидії корупційним кримінальним правопорушенням сьогодні є : використання спеціальних та криміналістичних знань при виявленні та розслідуванні корупційних кримінальних правопорушень; взаємодія слідчого, детектива із іншими органами правопорядку та суб'єктами такої взаємодії, включаючи міжнародне співробітництво; розроблення та впровадження інноваційних криміналістичних продуктів та інформаційних технологій у сферу протидії корупції; виявлення, нейтралізація та подолання протидії розслідуванню корупційних кримінальних правопорушень; запровадження дієвих механізмів інформаційно-аналітичного забезпечення обміну інформацією; підготовка та підбір висококваліфікованих та професійних кадрів, тобто належне кадрове забезпечення; науково-методичне забезпечення ефективної роботи суб'єктів протидії корупції; удосконалення законодавчого забезпечення та розроблення засад криміналістичного забезпечення діяльності з розслідування.

Таким чином, в реаліях сьогодення ефективність протидії корупції в Україні є комплексною проблемою, яка потребує сьогодні ефективного вирішення низки завдань та подолання сучасних викликів в умовах війни. Розв'язання таких завдань передбачає створення відповідного механізму та запровадження ефективної системи протидії корупційним кримінальним правопорушенням в сучасних умовах воєнного стану, реформування кримінального і кримінального процесуального законодавства, вжиття невідкладних заходів, спрямованих на удосконалення правозастосовної практики, що ґрунтуються на новітніх досягненнях криміналістичної науки, техніки та міжнародного досвіду.

Список використаних джерел:

1. Transparency International Ukraine. Річний звіт 2023 <https://report.ti-ukraine.org/2023/>
2. Konovalova V. O., Shevchuk V. M. Modern criminalistics in the conditions of war: problems of adaptation and reload. *Modern research in world science: International scientific and practical conference (August 7-9, 2022)*. Lviv, Ukraine. 2022. Pp. 896-903.
3. Matulienė, S., Shevchuk, V., & Baltrūnienė, J. Artificial Intelligence in Law Enforcement and Justice Bodies: Domestic and European Experience. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*, 2023, 29(4). Pp. 12-46.
4. Шевчук В. М. Проблеми формування та реалізації криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень корупційної спрямованості. *Запобігання корупції у приватному секторі : матеріали наук.-практ. «круглого столу»* (Харків, 1 липня 2020 р.). Харків : Право, 2020. С. 155–159.
5. Журавель В. А. Загальна теорія криміналістики: генеза та сучасний стан: монографія. Харків: Право, 2021. 448 с.

ЩЕРБАКОВСЬКИЙ Михайло – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології Навчально-наукового інституту № 5 Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА ЕЛЕКТРОННИХ (ЦИФРОВИХ) ДОКАЗІВ

Сучасні виклики слідчої практики пов'язані із використанням правопорушниками новітніх інформаційних технологій для вчинення злочинів, зберігання криміналістично значущої інформації. Багато доказів у кримінальних провадженнях сьогодні мають цифрові (комп'ютерні, електронні) витoki, що зумовлює особливості їх збирання, фіксацію та дослідження. У КПК України поняття «електронного (цифрового) доказу» відсутнє, а використовується тільки науковцями. Однак необхідність дослідження і правового регулювання цього терміну зумовлена реальними потребами практики, яка все частіше використовує в доказуванні інформацію, отриману з електронних джерел. Крім того, щодо електронних доказів можна відмітити відсутність однотипної термінології та урегульованості на законодавчому рівні. У науковій літературі застосовуються різні тісно пов'язані терміни: «електронні докази», «комп'ютерні дані», «цифрові докази», «комп'ютерні докази», «кібердокази», «цифрова інформація», «віртуальні сліди», «цифрові сліди», «електронні документи», «електронне відображення», «цифрові джерела доказової інформації» та ін. Вважаємо, що у цій галузі слід виокремлювати технічний, загально-криміналістичний, процесуальний та тактико-криміналістичний аспекти.

Технічний аспект. У вітчизняних та міжнародних актах надаються дефініції, згідно з якими електронна (цифрова) інформація, комп'ютерні дані або цифровий контент визначаються як будь-які відомості чи дані в електронній (цифровій) формі, придатній для її оброблення електронними засобами. Електронна інформація становить зміст електронного документу, візуальною формою якого є відображення даних електронними засобами або на папері у формі, придатній для сприйняття людиною. Співставлення наведених формулювань дає підстави вважати, що поняття «електронна (цифрова) інформація», «комп'ютерні дані» «електронний документ» можна використовувати як синоніми. З практичної та процесуальної позицій доцільно виокремити поняття цифрової інформації у широкому та вузькому сенсах. У широкому розумінні цифровою інформацією слід вважати будь-які комп'ютерні дані, формування та існування яких здійснюється за допомогою спеціальних програмно-технічних засобів, а у вузькому значенні – це електронні документи, що мають обов'язкові електронні реквізити (наприклад,

електронний підпис або електронну печатку). Формою зберігання цифрових даних є файли (файлові системи) у різних форматах.

Поняття цифрової інформації невіддільне від її носія, який здатний зберігати у своїй структурі комп'ютерні дані. Виходячи з природи цифрової інформації доцільно виокремити речові та електронні носії. Речовими є різного виду об'єкти, які зберігають цифрову інформацію: комп'ютери, накопичувачі, фото-відеокамери й т.д. Електронними носіями є електронне середовище – глобальні (у тому числі Інтернет) та локальні мережі, хмарні сховища, різного роду реєстри (зброї, речових прав на нерухоме майно, прав власності на нерухоме майно та ін.). З викладеного можна зробити висновок, що комп'ютерні дані (електронний документ, цифрова інформація) мають отримуватися з певного речового або електронного носія у формі відповідного файлу, оформленого як єдине ціле засобами операційної системи або мови програмування.

Загально-криміналістичний аспект. Традиційно матеріальні сліди злочинів у криміналістиці визначаються як будь-які зміни матеріальної обстановки, які сталися внаслідок скоєння правопорушення. Відтак, цифровими (електронними, комп'ютерними, віртуальними) слідами злочинів є будь-які зміни комп'ютерних даних (цифрової інформації, електронного документу), що виникли в результаті вчинення кримінального правопорушення. Такі сліди проявляються у виді створення, знищення, модифікації та інших змінах комп'ютерних даних.

Процесуальний аспект. Більшість науковців під електронними (цифровими) доказами розуміють фактичні дані про обставини кримінального правопорушення, що представлені у цифровій (бінарній) формі, зафіксовані на будь-якому носії та після обробки електронними засобами стають доступними для сприйняття учасниками провадження. Таким чином, під час розслідування об'єктами пошуку є комп'ютерні дані, що містять сліди кримінального правопорушення. Цифрова інформація набуває статусу доказу лише тоді, коли буде знайдена, а її зміст, властивості й інші характеристики за допомогою процесуальних засобів будуть зафіксовані і перетворені в форму писемно-образотворчого документа, доступного для однозначного сприйняття всіма учасниками кримінального провадження.

В законі передбачено певний перелік процесуальних дій, спрямованих на формування джерел доказів, змістом яких є комп'ютерні дані: тимчасовий доступу до електронних інформаційних систем, комп'ютерних систем або їхніх частин, мобільних терміналів систем зв'язку (ст. 159 КПК України), обшук (ст. 236 КПК України), огляд (ст. 237 КПК України), зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (ст. 263 КПК України) або електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України) та ін.

Тактико-криміналістичний аспект. Формування джерел доказів залежить від носіїв комп'ютерних даних, складності їх виявлення та інших обставин, що у сукупності характеризують слідчі ситуації. На нашу думку можна виділити дві загальні та відповідно ним окремі слідчі ситуації, що обумовлюють

формування джерел електронних доказів. Загальні ситуації залежать від виду носія комп'ютерних даних.

Речовий носій інформації. Якщо носій вилучено як речовий доказ, тимчасово вилучено майно, то у подальшому проводиться: а) огляд комп'ютерних даних з їх описом в протоколі й відображенням у додатках у вигляді фото, відео зйомки, роздруківки; б) при наявності системи логічного захисту, складності у пошуку необхідної інформації – призначення експертизи, де у висновку експерта описується зміст й характеристики встановлених даних. У випадку, коли носій неможливо вилучити, здійснюється: а) огляд даних та їх опис в протоколі; б) копіювання інформації з наступним оглядом або призначенням експертизи; в) при неможливості вимкнення носія чи копіювання даних – проведення експертизи на місці його знаходження. Під час кримінального провадження комп'ютерні дані у цьому випадку набувають доказове значення, оскільки вони поєднані з конкретним матеріальним носієм, вилученим у встановленому місці, у конкретної особи за певних обставин.

Електронний носій інформації: а) огляд комп'ютерних даних та їх опис в протоколі з додатками; б) копіювання даних з наступним оглядом або призначенням експертизи; в) призначення експертизи для пошуку, виявлення та дослідження комп'ютерних даних. В даній ситуації для процесу розслідування має значення тільки самі дані, а не їх носій.

Таким чином, відповідно до ст. 84 КПК України процесуальними джерелами доказів, в яких відображаються комп'ютерні (електронні, цифрові) дані, є документи (протоколи слідчих дій із додатками, копії комп'ютерних даних) та висновки експертів.

НІКІФОРОВА Анастасія Юріївна –
*аспірант науково-дослідної лабораторії
з проблем запобігання кримінальним
правопорушенням факультету №3 Донецького
державного університету внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ НЕ ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАКОНОМ ВОЄНІЗОВАНИХ АБО ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Організована злочинність є однією з основних загроз національній безпеці нашої країни та міжнародному правопорядку в цілому. Вона впливає на різні суспільні відносини, в тому числі у сфері економіки та політики. Війна в Україні, проблеми з міграційною політикою, реформи правоохоронних органів і судової системи активізували діяльність злочинних угруповань, що призвело до подальшої тінізації економіки та зростання корисливо-насильницьких злочинів, зокрема з використанням зброї. Реальна загроза полягає в тому, що перетворення суспільних та державних відносин, які відбуваються в перехідний період, супроводжуються серйозними конфліктами і колізіями. Кризові явища в усіх сферах суспільних відносин стабілізують зростання злочинності,

посилюють агресивність, розхитують законність і правопорядок. На регіональному рівні організовані злочинні угруповання створюють свої паралельні структури влади, формують незаконні, у багатьох випадках численні озброєні угруповання, зокрема екстремістського спрямування.

Задекларовані законодавчі та інституційні зміни у Стратегіях національної безпеки України та боротьби з організованою злочинністю (2020) залишаються не реалізованими, а застарілість окремих положень нормативно-правових актів, наявність прогалин в організації боротьби з діяльністю організованих злочинних угруповань, ліквідації відповідних спеціальних підрозділів в органах кримінальної юстиції, відсутність належної взаємодії та координації правоохоронних органів, недосконалість механізму моніторингу криміногенної ситуації та її оцінки, і, як наслідок, низька ефективність результатів боротьби з організованою злочинністю свідчать про недосягнення визначених цілей [1].

Воєнізованими формуваннями слід вважати організації, що мають військову структуру, зокрема: єдиноначальність, підпорядкованість та дисципліну, а також проводять військову, стройову чи фізичну підготовку [2]. Збройні формування, в свою чергу, означають воєнізовані групи, які незаконно володіють вогнепальною, вибуховою або іншою зброєю, придатною для використання. Запобігання створенню незаконних воєнізованих або збройних формувань, відбувається в умовах невизначеності, конспірації та злочинної ієрархії таких груп. Це ускладнюється обставинами вчинення кримінальних правопорушень, а також складом учасників (вчинення злочинів особами з великим досвідом злочинної діяльності, їхніми заходами для маскуванню зовнішності, використанням специфічних знарядь для вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів тощо).

Розпочата рф збройна агресія призвела до збільшення міграції, посилення проявів сепаратизму та колабораціонізму, а також до створення терористичних організацій. Це, в свою чергу, сприяло зростанню рівня тяжких і особливо тяжких злочинів, скоєних організованими злочинними угрупованнями, зокрема з використанням вогнепальної зброї. Так, у 2014 році з метою маскуванню відкритого вторгнення рф залучила на свій бік місцеве населення східних регіонів нашої держави, у зв'язку з цим актуальності набуває виявлення й припинення діяльності не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, участь у діяльності яких в законодавстві України визначено як кримінальне правопорушення, передбачене ст. 260 КК України [3].

Такі воєнізовані або збройні формування мають власну субкультуру (систему звичаїв, традицій, ритуалів), містять ознаки організації військового типу (ієрархічність, вертикальність, єдиноначальність, підпорядкованість, дисципліна, бойова підготовка), незаконно мають на озброєнні придатну для використання вогнепальну чи іншу зброю, вибухівку, а їх злочинна діяльність є динамічною. З огляду на показники офіційної статистики (Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ (Національної поліції України, Служби безпеки України), факти створення не передбачених законом

воєнізованих або збройних формувань почали реєструватися після початку збройної агресії російської федерації. У 2014 р. було відкрито 457 кримінальних проваджень і після зростання у 2015 р. з 478 до 543 (+18 %) в наступні роки (2016 р. – 536, 2017 р. – 431, 2018 р. – 396, 2019 р. – 305, 2020 р. – 376, 2021 р. – 213) майже постійно знижувалося (виключення – 2020 р.: +23,3 %) та в 2021 р. становило 213 (-44 % до показника попереднього року та більше ніж у два рази нижче, ніж у 2014 р.). Незважаючи на повномасштабну збройну агресію, кількість зареєстрованих кримінальних проваджень, розпочатих за ознаками ст. 260 КК України, у 2022 р. збільшилася лише до 276. Про підозру за участь у не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань у 2022 повідомлено 294 особам (протягом трьох місяців 2023 відкрито 50 кримінальних проваджень за ознаками ст. 260 КК України, повідомлено про підозру 17 особам) [4; 5].

Крім того, воєнізовані або збройні формування з транснаціональними зв'язками використовують переваги сучасного глобалізованого світу, отримуючи можливості для підриву суспільних відносин і контролю над цілими секторами економіки, а також для корупції в органах влади та управління. В подальшому це призводить до підриву державного суверенітету та демократичного врядування. Не дивно, що злочини, скоєні організованими злочинними угрупованнями, є найнебезпечнішими серед усіх видів групових правопорушень.

Нажаль, така ситуація потребує негайного правоохоронного втручання з урахуванням умов воєнного стану, що актуалізує потребу у розробці заходів запобігання за усіма рівнями та напрямками функціонування органів сектору безпеки. Більше того варто наголосити, що діяльність суб'єктів по запобіганню створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань здійснюється в умовах неочевидності, конспірації та злочинної ієрархії таких груп, а також ускладнена обстановкою вчинення кримінального правопорушення, суб'єктним складом його учасників (учинення кримінальних правопорушень особами, які мають значний досвід злочинної діяльності, ужиття ними заходів для маскуванню зовнішності, використанням специфічних знарядь учинення тяжких та особливо тяжких тощо).

Список використаних джерел

1. Єпринцев П. С. Організована злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : монографія. Одеса : «Юридика», 2023. 560 с.
2. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них : монографія. Київ : ФОП Маслаков, 2018. 928 с.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
4. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора України*. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.

5. Кримінальна ситуація в Україні: основні тенденції. 2021 рік : монографія / авт. кол.: М. Г. Вербенський, О. Г. Кулик, І. В. Наумова та ін. ; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. М. Г. Вербенського. Вінниця : ТВОРИ, 2022. 340 с.